I

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT

ŞEHRAZAT
HAYDAR BEY
NEJAT ELİBOL

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT

I

ŞEHRAZAT - HAYDAR BEY - NEJAT ELİBOL

SCALA
YAYINCILIK

HAYDAR BEY
VE MASALLAR ANLATICISI
ŞEHRAZAT

I

– roman –

Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

© Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
ISBN takım no: 975-8535-11-0
ISBN: 975-8535-12-9

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT -I-
Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

Birinci baskı: Temmuz 2001

Kapak İllüstrasyon: Canan Elibol
- 35x35 tuval üzerine yağlı boya -

Kapak & Mizampaj: Sibel İlkin Uçuran
Ofset Hazırlık: Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
Film: Elma Prepress
Baskı & Cilt: Berdan Matbaacılık

Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
İstiklal Caddesi Mis Sk. Tan Apt. 6/7-8 Beyoğlu - 80050 İstanbul
Tel: (0212) 251 51 26 - 245 43 89 - 251 22 42 - 251 22 79 Faks: (0212) 245 28 43
E-Mail: scala@escortnet.com Web: www.scala.com

internet satış www.ideefixe.com & www.estore.com.tr

HAYDAR BEY
VE MASALLAR ANLATICISI
ŞEHRAZAT

I

– roman –

Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

SCALA
YAYINCILIK

Birinci kitap

Gerçek yaşamımın Şehrazat'ı

Sevgili eşim Canan'a

1999 yılı

Bu kitabı bitirdiği zaman varoluşsal gerçekle karşılaştığını sandı..
Gerçekliği algıladığında onu zaten bildiğini düşündü..
Farklı olan yanı o güne kadar ona hiç o gözle bakmamış olmasıydı..

Evrenin sahibi tanrıya şükürler olsun! (Cennetten ayrıldığında yanına önemli bir şey almasına izin verdiği için) Ve dualar ve barış, en yüce efendimiz, resullerin prensi Muhammed üzere olsun! Ve dahi kıyamet gününe değin her zaman dualar ve barış onun ümmeti üzre olsun!

Ve sonra eskilerin yaşam öyküleri, zamanımızda yaşayanlara örnek oluştursun; böylece bir kimse kendisinden başkasının başına gelenleri öğrenerek, geçmişteki insanların serüvenlerini ve söylediklerini dikkatle göz önünde tutup onurlandırarak, kendini ıslah etsin!

Ve dahi geçmişin öykülerini, sonrakilere ders oluştursun diye saklayanlara da hamdolsun!

Böylece, hayranlık uyandırıcı ve eğitici yanlarıyla ders oluşturan bu öykülerden seçilerek Binbir Gece Masalları diye adlandırılan bu eser ortaya çıkmıştır.

–Dr.J.-C Mardrus'un
Binbir Gece Masalları çevirisinden alıntı.

ÇEKİM KUVVETİ

"Tanrım
Biz senin akyuvar ve alyuvarların gibiyiz...
Senin muhteşem dengeni sağlamada bir rolümüz var.
O denge yok olursa biz de yok oluruz,"
diye devam etti.

Kendi yanıtını kendi verdi:
"Bütünün dengesi hiçbir zaman yok olmaz!
Sen yok olursun:
Dengeyi bozan parça!...
Bütünün dengesi neden bozulmaz?..
Bozulan bütünün ötesinde başka bütünler vardır.
Aynaların iç içe geçmiş sonsuz görüntüleri gibi...
Oraya bakarsan Tanrının sonsuzluğunu görürsün.
Gene de muhteşem dengeyi sağlamada bir rolün var:
Bu görüntülerin içinde uzanabildiğin yere kadar!"

Haydar Bey ve Masallar kabramanı Şebrazat' adlı
Romana esin kaynağı olan
adı bilinmeyen bir kitaptan...

İnsan (gerçek/hayal, ötekini hesap etmemesi/ahlak, din/bilim) aklıyla inançlarını, (çıkarlarını inançlarına karıştırarak değil veya aklını yönlendirirken inançlarını, akla nesnelliğini kaybettirecek ölçüde karıştırarak değil) ikisini bir kullanmalı!

Bilimin önyargıya, inanmanın tarikatlara, liderlere ihtiyacı yoktur.
İkisi için de kalpler ve akıl yeter...

HİKÂYE SATICISININ ÖNSÖZÜ

Gerçekleri satıp hayalleri satın alırdım. Şimdi artık hangisini satıp hangisini aldığımı ayırt edemez oldum.

HAYALLER

Büyük çekirdek kuvveti

GERÇEKLER

Zayıf çekirdek kuvveti

HAYALLER VE GERÇEKLER
İKİ NEHİR

(ÇİFTLEŞME)

TOPRAK VE SU

Elektromanyetik kuvvet

BİNBİR GECE MASALLARI

Ama sekiz yüz elli ikinci gece olunca
Demiş ki:
...Ne bir eksik, ne bir fazla tam kırk kişi olduklarını saptamış. Bunlar böylece sırtları yüklü tepeciğin dibinde bulunan büyük bir kayanın önüne gelip düzgün bir sıra halinde durmuşlar. Sıranın başında bulunan reisleri de, bir ân için ağır heybesini yere koymuş, tüm gövdesiyle kayanın karşısına dikilmiş ve yankı uyandıran bir sesle, ya bakışlar için görünmez olan birine ya da bir şeye seslenerek "Açıl susam" diye haykırmış. Ve hemen kaya ağır ağır açılmış.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'IN BİRİNCİ KISMI

BİRİNCİ BÖLÜM

Kars yolculuğun

2000 yılı Ağustos ayının dördüncü günü orta yaşlı bir adam, elinde küçük bir valiz, Esenler'deki otogara gitmek üzere Aksaray'dan metroya bindi. Metro saat tam 10.15'te hareket etmişti. Tünelin karanlık duvarlarına bakarken bakışları camda yorgun görünen suretine takıldı. Uzamış sakalını, rüzgârdan dağılmış ince telli saçlarını inceleyip gözlerinde durduğunda, yüzü tanır tanımaz, içinde anlam veremediği duyguların da kendisiyle beraber gelmekte olduğunu, ruhunun labirentlerinde dolaşmaktan bıkan içindeki adamın –sanki onu kurtaracak, uzaklara taşıyacak ilk adım olan metroda- karşısında durduğunu, camdan dışarı baktığını algıladı. Kendisinden kaçarcasına bakışlarını metronun içine çevirdi. İşte bir tek onun olmadığı bu dünyada karşısındaki delikanlı elinde tuttuğu gazetenin spor sayfasına dalmış; yanında ince mi ince, kucağında büyükçe bir torba tutan kız süzgün bakışlarla metronun içinde olmayan bir yere bakıyor. Bir sürü boş yer olmasına rağmen ortada ayakta duran bir adam!..

Sanki bir yerlerden tanıyormuş gibi adama uzunca bir süre baktı; adam da bakışlarını ona dikince tekrar karşısındaki kıza döndü. Bir daha çevirdi bakışlarını; tuhaf, adam yine ona bakıyordu. Bakmamak için zorlayıp gözlerini, bakmadığı anda adamın bakışlarının üstünde olduğunu bildiği o rahatsız edici

duyguya dayanabildiği kadar dayanıp üstelik, sonunda kendisini dinlemeyen başını ani çevirişinde adamın başka tarafa baktığını görünce rahatladı. Sonra bakışları ona yapışan şeyden kurtulmak istercesine hızla geriye doğru kayan karanlık tünelin duvarlarına döndü.

"Artık sabahları beşte kalkıp koyulmak yok! Jandarma komando astsubayı askeri cipin camından bakıp üstündeki resmi elbisenin o emredici buyruğuyla işaret edip yanına çağırmayacak!

Aniden başını çevirdi: Adam yerinde yoktu. Yüzler değişmiş, ayakta birkaç kişi var ama; o bir önceki istasyonda inmiş olmalı. Adamın üstünde askeri elbisesi olsa... Cipin buğulanmış camının ardındaki yüzün adamla birlikte istasyonda inişi rahatlatmıştı onu. Karşısındaki kızın hastalıklı yüzü sevimli geldi.

Otuz saat sürecek bir yol, belki daha da fazla, üstelik arka koltukta. Bir gün önce Kars Seyahatin yazıhanesinden içeri girmiş, karşısındaki esmer suratlıya, Çarşamba günü için saat 12.00 arabasına yer ayırttığını söylemişti.

"Adınız?"

"Haydar, Haydar Güney!"

Adamın bilgisayardan adını bulamayışı şaşırtmadı; adının orada olacağı tıpkı yola çıkacağı gibi inandırıcı gelmiyordu. Sadece adamı değil, kendini de inandırmak için: "Olur mu?" diye itiraz etti. "Dün akşam telefon ettim."

"Bu isimle yer ayırtılmamış."

"Peki ne olacak şimdi? Gidemeyecek miyim?"

Esmer suratlı kritik bir noktada önemli olmanın gücünü kavrayarak uzun süre düşündü, yahut düşünür gibi yaptı. Karşısındakinin daha o anda kendisini kaderin kucağına bıraktığını, hatta bilet almadan geri dönmeyi bile yeğler olduğunu ölçemedi. Bu yüzden düşünür/düşünür görünmesi esnasında, karşısındakinin, gidemeyecek miyim diye sorduktan sonraki suskunluğu, hatta ilgisiz boş bakışları biraz bozulmasına bile yol açtı. İstemeyerek, biraz ağırdan almanın zevkini tadamamanın sıkıntısını onu arka koltuğa postalamakla gidererek,

ilgisizliği kendi tarafına almak istercesine, 'bir ân evvel karar ver, başka işlerim var, seninle uğraşamam' der gibi resmi tavrına büründü.

"Olsun," dedi Haydar Güney. "Arka koltuk olsun."

Otuz saat sürecek yolculuğu arka koltukta yapacak (?!) Bir gece arka koltukta yolculuk yapmış, sabah boynu tutulmuştu. Bileti alırken önemsemediği şey şimdi kafasına takılmış, daha yola çıkmadan gözünde büyümeye başlamıştı. Metro yeni bir istasyona girdiğinde yavaşlayınca, ışıklı perondan nerede olduğunu anlamaya çalıştı.

"Hangi istasyondayız?" diye sordu karşısında oturana.

"Bayrampaşa," diye yanıt verdi delikanlı.

Kolundaki saate baktığında saat 10.30'u gösteriyordu. Hâlâ saat 12.00'de Hadımköy'de olmaya vakti vardı. Bu düşünceyi kafasından kovmak istercesine Ani Kenti'ni canlandırdı gözünde. Ani'yi gözünde ne kadar canlandırmaya çalışırsa çalışsın, düşüncesinde, Hadımköy'deki Kıraç Köyü sapağına gidiyor; toprak yolu, fabrikanın önündeki tarlayı, bekleşmekte olan insanları buluyordu.

Saat on ikiye varmadan otogara varmış, otobüse binmişti. On ikiyi beş geçe muavin elinde tuttuğu listeye bakarak koltuktakileri saydı, hâlâ yerlerine geçmemişler yerlerini alsınlar diye kapıdan dışarı vedalaşmakta olan yolculara seslendi.

"Otobüs hareket ediyor, herkes yerlerine!"

Altmışın üstünde bir adam, karşısındaki genç kadının el öpmesini bekledikten sonra yaşlı karısını adeta sürükleyerek otobüse bindirdi. Genç kadın, kucağına aldığı çocuğuyla yaşlı karı kocayı koltuklarına oturana kadar otobüs boyunca takip etti. Önde oturan şişman bayan koridorda dolaşan çocuklarına "Buraya gelin!" diye bağırdı.

"Herkes tamam mı?" diye sordu muavin.

Otobüs geriye doğru hareket ettiğinde çocuklu kadın boştaki eliyle hâlâ el sallıyordu. Muavin herkese "Hayırlı yolculuklar!" dedikten sonra ön koltuktaki yerine oturdu. Orta koltuklardan birinde birileri lahmacun yiyor olacak soğan kokuları

arkaya kadar geliyordu. Haydar tekrar saatine baktı: On ikiyi on geçiyordu. Sabahtan beri gidip gitmemek arasında kararsız kaldığı niyetini gerçekleştirmenin artık imkânsız olduğunu anladığında göğsünde bir şeyler sıkıştı. Düşünmemeye çalışarak camdan dışarı baktı. Otobüs kontrol noktasında durmuş, muavin arabadan inmiş, elindeki evrakları kapalı bölmedeki açık camdan polise uzatıyordu. Otobüs hareket ettiğinde oturduğu koltukta geriye kaykıldı.

Haydar, en arkada dört kişilik koltuğun en sağında cam kenarındaydı.

İKİNCİ BÖLÜM

Açıl Susam Açıl

"Güzel bir kitabım olduğu zaman hayat daha güzel oluyor." Güzel bir kitaba sahip olmak için kitapçıları dolaşırım ben. Raflardaki kitapları görmek, onlara dokunmak, sayfalarını koklamak hoşuma gider. Okumaya başladığımda kendimden geçerim. Hele güzel bir kitapsa hayatım güzelleşir.

Günlerdir, o kitapçı senin, bu kitapçı benim dolaşıyor; bir kitap arıyorum. Bana yazdığım romanın kurgusunda karşılaştığım zorluğu çözecek bir kitap! Raflarda, benim zamanımda ve benden önce yazılmış binlerce kitap var. Aradığımı bulmak için elimde hiçbir ipucu yok! Sayfalarını karıştırıyorum her birinin. Kokusundan, yazılarından onu tanımaya çalışıyorum. Hangisi?..

Böyle umutsuzca dolaşırken bir sürü de kitap aldım. 'SAİT FAİK'İN BÜTÜN ESERLERİ"nin bendeki eksik sayıları, Orhan Pamuk'un 'BENİM ADIM KIRMIZI"yı, Dostoyevski'nin 'ECİNNİLER' ini okumamıştım, (onu,) bir de 'BİN BİR GECE MASALLARI"nı... "BİNBİR GECE MASALLARI"nı ucuz kitaplar satan 'KELEPİR"den aldım. Bir iki gün önce bir arkadaşım 'BİNBİR GECE MASALLARI' kitabından bahsetmeseydi dikkatimi çekmeyecekti. Elimdeki metin Dr. J.–C Mardrus'u esas alarak çevrilmişti ve on altı ciltti. Fiyatı uygun olmasaydı, sayfalarını ka-

rıştırdığımda bakışlarım Dr. J.–C Mardrus'un özgün baskıya yazdığı önsözde durmasaydı belki daha sonra alacaktım:

DOSTLARA BİR ÇİFT SÖZ (Özgün Baskının Önsözü) "Yalan söyleme korkusu duymadan; perde açıldığında, öykü anlatıcının nârin gerecinden bugüne kadar kâğıdın kar beyazlığına hiç yansımamış, en şaşırtıcı, en karmaşık ve göz kamaştırıcı görüntüyle karşılaşacağına güven verebilirim. Dr. J.–C Mardrus"

Kitapları aldıktan sonra içimde hoş bir duygu duydum, her kitap aldığımda duyardım zaten. Ama bu seferki biraz farklıydı. 16 ciltlik bir masal kitabının olması mutlu etmişti beni. Küçüklüğümde bana masallar anlatacak bir ninem olmamıştı. Öyle çok istemiştim ki (bir sürü çocuğun vardı böyle bir ninesi) masallar anlatacak bir ninemin olmasını... Elimde tuttuğum kitap belki eksikliğini duyduğum bu duygunun yerine geçmişti. Eve gittiğimde hepsini özenle kitaplığıma yerleştirdim. Her zaman yaptığım gibi kitaplığa koymadan önce sayfalarına bir göz attım. 'BİNBİR GECE MASALLARI"nın on üçüncü cildinde 'ALİ BABA VE KIRK HARAMİLER ÖYKÜSÜ"ne rastladım. Evet biliyordum bu öyküyü... Baktıkça benim bildiğimin masalın özeti olduğunu, aslının çok daha uzun olduğunu gördüm. Benim aklımda kalan yalnızca "Açıl susam!" sözcükleri, bir de Kırk Haramilerin mağaradaki hazinelereydi. (Kulaktan dolma olduğu için; ninem olsaydı böyle olmazdı) Başka bir gün mutlaka okumak üzere kitabı rafa kaldırdım. Romanımın kurgusuyla boğuşmak üzere bilgisayarın karşısına geçtim. Anlaşılan beni, aradığımı bulmak için kitapçılarda çok daha dolaşacağım günler bekliyordu.

Belleğimde birikmiş anılar çok ağırdı. Yaşamın içinde onları taşımaktan yorulmuş, bir an önce bilgisayarın içine koymakta acele ediyordum. Önce bilgisayarın düğmesine bastım. Ekranın görünmesini bekledim. 'ROMAN' klasörüne tıkladıktan sonra karşıma "Dosyayı açmak için parola girin" yazısı çıktı.

Kalakaldım bilgisayarın karşısında. Buna benzer bir şeyi anımsıyordum ben. Yerimden kalkıp doğruca kitaplığımın ba-

şına geçtim. Her ne kadar masallar anlatan bir ninem olmadıysa da çocukluğumda okuduğum (Hatta az önce bakmamış mıydım?) resimli masal kitaplarındaki 'KIRK HARAMİLER' öyküsünde geçen "Açıl susam!" sözcüklerini hatırlamıştım. (Önce tırmanmam gereken kayaları aştım.) 'BİNBİR GECE MASALLARI" ciltlerini aldım elime. Hangi ciltteydi?.. (Kayaların üstündeki düzlüğe vardığımda oldukça dar olan bir geçitten geçmem gerekiyordu.) Hepsine tek tek baktıktan sonra on üçüncü ciltte buldum öyküyü. (Mağaranın kapısı olanca azametiyle karşıma çıktı. Ali Baba gibi,çok şaşırmıştım.) Baştan sona bir solukta okuduktan sonra (tıpkı Ali Baba gibi söz konusu edilen kayaya doğru yavaş yavaş, parmaklarımın ucuna basarak ve soluğumu tutarak) beni saran heyecanımı bastırmaya çalışarak (aklıma gelen şeylerin bir anda uçup gidivereceğinden korkuyordum) bilgisayarın başına geçtim. Benden başka kimsenin bilmediği sihirli sözcükleri fısıldadıktan sonra mağaranın (bilgisayardaki dosyam) ağır kapısı birdenbire açıldı.

Önümde yeşile çalan geniş bir alanda: kubbeye kadar yığılı sözcüklerden oluşmuş tümceler, her bir sözcük çuvalında yaşanmış duygular, betimlemeler, olaylar, değişik tiplemeler... Elimdeki fareyle köşedeki teleferikten merak dolu bakışlarla ilerledim. Çok yorulmuş olacağım, kafamdaki torbaları sayfasına koymakta acele ediyordum. Teleferikten vazgeçerek sol tarafta 'düzen' yazılı kapıdan girdiğimde gürül gürül akan bir ırmakla karşılaştım. 'Git' kayığına binerek yaşlı kayıkçıya seksen sayfa öteye gitmesini söyledim. (Bir masalda gibiydim) Göz açıp kapayıncaya kadar bindiğim kayık baş döndürücü bir hızla beni ötelere götürdü. Tüm sandıkları açarak rasgele atılmış konuların yanına yenilerini dizdim. Her birinin yerleştirmesi bittikten sonra sandıklardan birine başımı koyarak yemyeşil çimenlere uzandım. "İşte buradaki hazinelerin yanına bir o kadarını daha ekledin," diyordum kendime, "yine de tatmin olmuş değilsin." Nasıl bir olay örgüsü oluşturmalı sorusuna yanıt bulmadıkça rahatlayacağım yoktu. Aklıma gelen düşünce uçup gitmişti. Çabuk davranıp aklıma gelen düşünceyi sözcük-

lere dökememiştim. Yine de ondan bir şey vardı geride: Bir his! (Altın gibi parlayan imgeler dünyasıyla, gümüş sözcüklerle, işlemeli betim balyalarıyla dolu gelişigüzel konmuş her biri farklı simgeyle adlandırılmış sandıklar) Onların dışarıya çıkarılacağı günün gelmesi için hepsine biçim vermeliydim; biçim vermem gerektiğini biliyordum ama onları nasıl açacağımı, yine de bunu nasıl yapacağımı bilmiyordum. Üstünde günlerce düşündüğüm halde bir türlü çıkış yolu bulamadığım bir büyük sorun! Bütün bu düşüncelerin ağırlığıyla uzandığım yerde üstüme bir uyku hali çöktü, dalmış gitmişim. Ne kadar zaman geçti bilemiyorum, sanki biri omzumdan tutmuş, üzerime eğilmiş bana bakıyordu. Bir süre yuvarlandığım karanlıklardan çıkamadım. Nereye açtığımı bilemediğim gözlerimi araladığımda karşımda hayal meyal bir yüz gördüm; seçmeye başladığımda uzun saçlı bir kızın yüzüydü gördüğüm.

Birden sıçradım: "Neredeyim ben?

Şaşkınlığımın tersine kızın yüzü çok sakindi.

"Bilgisayarın içindesin," dedi.

Masum bir yüz, çocuksu... Şaşkınlığım bir yana, yüzün güzelliğiyle büyülenmiştim. Ben ona baktıkça, neler olduğunu anlamaya uğraşırken; o beni şaşkın halimden kurtarmak çabasında: "Hatırlasanıza canım, buraya bir dolu yazı dizdiğinizi hatırlasanıza!" dedi.

"Benim hayallerim mi bunlar? Sen?.."

Susmuş, yüzüme bakıyordu. Küçük dudakları gücenmişliğini anlatırcasına büzüldü. Ben yanıt vermesini beklerken çabucak ilk halini alıp: "Bir kaleminiz var mı?" diye sordu.

Adeta beynimden önce ellerim ceplerimde kalem aramaya başlamış, bulur bulmaz da ona uzatmıştı. Tam kalemi niçin istediğini sormak üzereydim, ayağa kalktı ve hiç bir şey söylemeden uzaklaştı. Dar omuzlarına inen uzun siyah saçlarına, incecik vücuduna bakakaldım öyle...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Haydar Güney'in yaşamını değiştirecek önemli bir güne dair

Haziranın ilk haftasıydı. Öğleden sonranın güneşi balkon kapısının camından yansıdıkça, ben gözlerimi parlak ışıktan kaçırmak için oturduğum koltukla adım adım yana gidiyordum. Güneş beni takip etti kaçabileceğim son noktaya kadar... Kalkıp balkon kapısının perdesini yarıya indirdim. Masama oturur oturmaz korunduğum gölgede bir sigara yaktım. Toplu sözleşmelerim bitmiş, oldukça yoğun günlerin arkasından gelmesini nicedir beklediğim tembelliğimle koltukta geriye kaykıldım. Sonra rahatlığımı daha da bir garantiye almak için açık kapıdan yan odayı görecek şekilde karnımı masaya dayayarak ileriye uzandım; Nazmi'nin kendi dünyasında, sigarasını yakmakta olduğunu görünce o zaman rahatlığımdan emin oldum. Dışarıda acı acı düdüklerini bağırttırarak bir cankurtaran geçti.

Aslında cankurtaran düdüklerine alıştım. Boş anlarımın dışında da duymuyorum. Bir tek şu bütün parlaklığıyla gözümü alan öğleden sonrası güneşine alışamadım. Bulunduğum yer Kocamustafapaşa'ya giden yol üzerinde, Haseki Hastanesi'nin tam karşısında bir binanın ikinci katında. Burası Petrol–Sen Sendikası'nın İstanbul Şubesi. Birinci kat eğitim ve toplantıla-

rımızın olduğu geniş salon... İkinci katta giriş bölümü, ona açılan üç oda, mutfak ve hela var. Geniş olan benim odam; öteki odalar, biri Nazmi'nin, Nazmi idari sekreter; üçüncü oda mali sekretere ait. Mali sekreter Can, Bayer İlaç fabrikasında işçi olarak çalışıyor ve sendikadaki görevini amatör yürütüyor. Caddenin ve hastanenin gürültüsü olmasa sessiz sayılabilir burası, ara ara telefon çalar, bir de faksın o ince ritmik tıkırtısı; (faks metni ya genel merkez kararıdır ya da bir kınama metni) Mükremin gelen faksları bana gösterdikten sonra kalın bir dosyaya koyar. Mükremin şubenin personeli!. Yazışmaları o yapıyor, telefona o bakıyor, sendikanın gazetelerini işyerlerine o dağıtıyor. Onunla birlikte çalışan bir bayan var. Meltem Abla diyoruz biz. Meltem Abla çay demler, alt katla üstü katın temizliğini görür, Mükremin olmadığı zaman onun işlerini de yürütür; emekliğine az kalmış, ellisine yakın, kısa boylu, başörtüsüyle çevrelediği yuvarlak yüzü hep güleç bir kadın.

Nazmi (bağırarak) Meltem Abla'dan çay istedi. Çoğu zaman odasında değil masamın sağ tarafındaki koltukta oturur. Profesyonel sendikacılıkta bu üçüncü dönemi. İki dönem mali sekreterlik yaptıktan sonra, üye sayımızın iki binin altına düşmesiyle birlikte mali sekreterlik amatör olunca genel kurulda idari sekreterliğe aday oldu ve kazandı. Nasıl anlatsam onu? Yüz hatlarından başlasam... Bir defada anlatmam mümkün değil. Karşısındaki kişiye göre değişen bir yapısı var çünkü. Bunu bilerek, başlangıçta, minyon tipli, yuvarlak küçük gözleri olan, saçları başının üstünde arkaya doğru açılmış, ince kaşlı ve seyrek bıyıklı, kısa boylu birinin portresini çizebilirim size; yine de anlatmış olmam. Anlatımımı sürdürerek şişmiş bir yüzde gergin bir ifade, gülmeyen bir yüz, sert bakışlar ve karşısındakini tedirgin eden bir ruh hali diyebilirim. Bazı zamanlar böyledir. Ancak hiçbir işçi, yüzünün bu halini görmemiştir. Ben de fabrikada işçiyken görmemiştim. Benim gördüğüm; hiçbir zaman öne çıkmayan bir adamın size sıcak ilgi gösteren yüzüydü. İşçiler onu kendilerinden biri görürlerdi. Yanında durur, işte bu adam beni sonuna kadar dinler ve benim şika-

yetlerime katlanır, onunla sıkılmam derdiniz. Başka bir cepheden, örneğin şimdiki ben ondan bir başka şekilde bahsedebilirdim: Sizde tedirginlik yaratan bakışlar, içindeki öfkeyi dışa vuran bir yüz, sizi suçlar bir konuşma tarzı; Evet ona ait kesinlikle böyle bir yüz var ve ben bir çok defa şahit olmuştum. Meltem Abla'nın ayaklarını sürüyüşünden ona çay götürdüğünü anladım.

İkinci çay banaydı. Sigaram bitince masamın üzerini düzenlemeye başladım. Dağınık duran kâğıtların, masada unutulmuş dosyaların rahatlığımı bozan bir görünümü vardır. Bir taraftan da çayımı yudumluyordum. Kâğıtların çoğu faks metinleriydi ve ne zamandır dosyalarına konmamıştı. Okumaya vaktim olmadığındandır. Şöyle bir baktım onlara ve önemini yitirecek kadar geçmiş tarihli olanlarını ayırdım. Onlarla uğraşırken saatin ilerlediğinin farkında değildim. Güneş, aşağı çektiğim perdenin daha da altına indiği ve beni yeniden yakaladığı için kalkıp perdenin kanatlarını bir daha ayarlamak zorunda kaldım. İşte o zaman akşamın yaklaşmakta olduğunu fark ettim, içimden erkenden kaçmak isteği uyandı. Karşıya (Anadolu Yakası'na) geçtiğimde sendikanın merkezine uğrayabilir, biraz da orada vakit geçirebilirdim. Niyetimi Nazmi'ye söylemeden önce geride kalan dosyaları kaldırdım dolaba. Tam odasına gidecektim, elinde çay bardağıyla odaya girdi, koltuğuna oturdu. Oturur oturmaz:

"Ben birazdan çıkıyorum, merkeze uğrayacağım," dedim.

Bir şey söylemeden saatine baktı. Kaşları çatık, hani insanın sabah sıkıntılı bir uykudan kalktığında aynaya bakıp hoşlanmadığı bir yüz hali var ya, o yüz haliyle bana baktı:

"Sana söylemeyi unuttum," dedi. "Tıbzet'ten iki kişi gelecek."

Bakışlarım takıldı yüzüne. Ne olup bittiğini anlamaya çalışıyordum. "Sendikalaşmak istiyorlar," dedi. "Sen de olsan iyi olur!" dedi. Ben o akşam sahil yolundan, denizi, vapurları seyrederek gidecektim Eminönü'ne. Hatta çok fazla sıra yoksa arabalı vapura binip deniz havası alacaktım... Kapıda dikilip

"çaylarınızı tazeleyeyim mi?" diye soran Zeynep Abla'ya... Güneşlikleri biraz daha aşağı indirmesini söyledim.

"Kaçta?" diye sordum.

Sehpanın üstüne yaydığı günlük gazetelere bakarken kaldırmadan başını "akşam altıdan sonra," dedi.

Böyle zamanlarda olduğu gibi bir sigara yaktım. İşçilerin geleceği haberini son anda öğrenmeme canım sıkıldıysa da duygumu belli etmedim. Tıbzet dediği fabrikada bir buçuk yıl önce örgütlenmek için bir atak yapmıştık, yapmıştık da iki kişiyi atmışlardı hemen ve öylece kalmıştı. Nazmi'nin iki kişinin geleceğini söylediği saatle bir fazlasının geldiği 18.30 arasında önceki örgütlenme geçti aklımdan. Başarısız bir örgütlenmenin ardından ikinci bir örgütlenme çoğu zaman güç olur. Beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Nazmi'yle hiç konuşmadan öylece oturduk. O gazetelerin en küçük haberlerine varıncaya kadar okudu.

18.30 oldu. Karşımdaki üç kişiden biri iki yıl önce gelenlerden, öbür ikisi yeni. Koyu siyah saçlı olanın adı Salman: Mardinli... Kendinden emin bir görünüşü var. İkincisi Sinan: Yumuşak bir yüz ifadesi, konuşurken kıstığı gözleri, –kısık gözleriyle karşısındakini süzüyor sanki– oturmaya alışık değilmiş duruşu ve ince bir sesi; ötekisinin bıyıkları gibi gür sesinin aksine, sesi gibi sert yüz ifadesinin aksine yumuşak başlı, kıstığı gözlerinde bir şeyleri saklıyor gibi... Saydığım özellikler iri gövdesine, nereye koyacağını bilemediği kocaman ellerine hiç uymuyor. Gelelim önceden de gelmiş olana! Onu tanıyorum: 95'ten. 1995'in kasım ayında yine böyle, örgütlenmek için iki arkadaşıyla birlikte gelmiş, iki kişi atılınca onu bir daha görmemiştim. Kısa boylu(nun Ethem adı) bu kez her ân gitmeye hazır; güvensiz, diğer iki kişinin dışında bir havası, kuşkucu gözleri, ufak mı ufak esmer yüzü... Konuşmaları dinlerken zaman zaman not defterimi karıştırıyor, iş olsun diye, ilgimi çekecek bir şey arıyordum. Bir ara Mardinlinin, "fabrikada toplantı yaptık," dediğini duydum. Arkasından, seksen altı imza lafı geçti ve ben başımın ani hareketiyle doğrudan konuşanın

yüzüne, söylediklerini hiç kaçırmadan, kaçırdıklarımı da duyduklarımla tamamlamaya çalışarak baktım.

"Sabah ve akşam vardiyalarında yemek boykotu yaptık. Müdüre sekiz saat çalışmak istediğimizi söyleyince isteğimiz kabul edilmedi."

"Kaç saat çalışıyorsunuz?"

Durakladı bir ân. Yanıt verene kadar geçen o kısa zaman süresi içinde önce içine havayı çekip soluğunu tuttuktan, söylediklerinin tam dinlenmediğini belirten bir bakış fırlatıp birden ciğerlerindeki havayı boşalttıktan sonra, tekrarlamaktan hoşnutsuz, on iki saat çalıştıklarını söylerken karşımdakinin hatayı affetmeyeceğini anlamıştım.

"Peki fazla mesai almıyor musunuz?" diye sordum.

"Biz fazla çalışmak istemiyoruz," derken sertti sesi, bakışlarını gözüme dikmişti. Sonra adeta gözlerinin içinde gerilere kaçarak: "Yüzde elli alıyoruz, bu da hiçbir şey değil!" diyerek tavrını değiştirdi ama hâlâ gerilerden beni izlediğini hissediyordum.

O zamana kadar konuşmayan öteki, Sinan araya girdi ve beni ikna etme çabası içinde:

"Hiç birimizin aile hayatı kalmadı, bütün zamanımız fabrikada geçer oldu," dedi.

"Siz istemedikten sonra işveren zorla çalıştıramaz," dedi Nazmi ikisine. Devam etti: "Bizim örgütlü olduğumuz işyerlerinde fazla mesai yüzde yüzden aşağı değil."

Ben de örnekler vererek Nazmi'yi doğrulamaya çalıştım ama beni asıl ilgilendiren Mardinlinin fabrika ile ilgili anlattıklarıydı. Anlattıkları, 95 yılındaki örgütlenme sürecinden oldukça farklıydı. O zaman sahnede üç kişi vardı, şimdi ise daha geniş, daha hazırlıklı bir çalışma söz konusuydu anladığım kadarıyla. İlgim arttıkça soru üstüne soru sormaya başladım. O sorularıma yanıt verdikçe ben neler gerektiğini, nelerle karşılaşacaklarını, yasal süreci anlatıyordum, anlattıkça da aramızdaki o soğukluk gitgide yok oluyor, yerini ikimizi de saran ortak bir heyecana bırakıyordu.

"Fabrikanın müdürü benim köylüm," dedi Sinan. "Fabrikada

çalışanların çoğu Kürt. Bizim dışımızda göçmen işçiler de var ama onların sayısı az. Biz Vartoluyuz! Vardiya şefi amcam. Çalışanların çoğu aynı köydendir. Çoğumuzu işe fabrika müdürü aldırdı, o da Vartolu! Bu yüzden imza toplamamıza daha da kızıyor."

"Onun asıl kızdığı haklarınızı aramanız," dedim, tam devam edecektim, Salman araya girdi:

"Başlangıçta kendimiz isteklerimizi kabul ettirmek için bir şeyler yapmayı düşündük, yaptık da... Zamanla sendikalaşmak fikri doğdu. Bir süre ikisi arasında karar veremedik. Bir sürü kimseye danıştık. Bu arada eski genel başkanınıza gittik, sizi sorduk. O bu konuda İstanbul Şube'sine güvenebileceğimizi söyledi. Biz de bunun üzerine size gelmeye karar verdik."

Genel başkanının güveni hoşuma gitmişti, dudaklarımda oluşmak üzere olan hoşnutluk belirtilerini sakladım yine de, hemen bir soruyla örttüm üstünü:

"Şu anda fabrikanın sayısı, Kasımpaşa dahil, tam olarak kaç kişi?.. Müdür dahil, işveren ve onun adına imza yetkisi olanlar dışında?"

"Yaklaşık yüz yetmişler civarında." diyerek cebinden çıkardığı kâğıtları uzattı: "Bunlar nisan ayının sigorta bildirgeleri!"

Birlikte gözden geçirdiğimizde, işten çıkanları işaretledikten sonra yüz kırk dört kişi fabrikada, yirmi beş de Kasımpaşa'da olmak üzere yüz altmış dokuz kişi tespit ettik. Yeni işe girmiş olanları da saydı isim isim...

"En az doksan kişiyi üye yapmanız gerekli" dedim.

"Bu sayıyı yakalarız!" dedi. "Yalnız fabrika ayın yirmisinde izne çıkacak..."

Günleri hesaplarken bakışlarımın boşluğa kaydığı o kısa anda,

"On altı gün var daha," dedi benim yerime.

"On altı gün! İzinden dönüşü beklesek?.. Uzun bir zaman... İşverenin öğrenme ihtimali var!"

Herkes konuya kafa yorduğundan odada bir sessizlik oluşmuştu.

"İzinde üye yapsak?.."

"İzinde çoğu burada olmaz, memleketine gider," diye karşı çıktı Sinan.

"İzne yakın yapmalıyız o zaman!" dedim. "İzinden dönene kadar da kesinlikle işveren duymamalı; izine yakın yapar ve işveren de duymazsa, izinde geçen süre bize zaman kazandırır. Kaç gün izniniz var?"

"On beş gün."

"Kaçında çıkacağız demiştiniz?"

"Yirmisinde!"

"Demek ki..."

Üçü birden ne diyeceğimi bekliyordu. Bense henüz kararımı vermemiştim. En az onlar kadar sözlerimi nasıl tamamlayacağımı merak ediyordum. Ben düşünmemi sürdürüp bir neticeye varamayınca konuşan Salman oldu:

"Hafta sonu burada toplanabilir miyiz?"

Ben hâlâ aradaki on altı günde neler yapacağımızı, bunun getireceği riskleri saptamaya çalışırken o devam etti:

"Buraya geleceğimizden on beş kişinin haberi var. Onlar bu gece bizden haber bekliyorlar. On beş kişiyi hafta sonu buraya getirirsek, hem arkadaşlar aydınlanmış olur hem de nasıl, ne zaman, kimleri üye yapacağımızı kararlaştırmış oluruz."

"Pazar günü, aşağıdaki salonda yaparız toplantıyı," dedim.

Düşündükçe ikna olduğumu hissettim. Neden olmasın diyordum içimden.

"Öbür hafta da... Öbür hafta da üye yapmayı bitirir, Pazartesi bakanlığa başvururuz."

"Yetkiyi almamız ne kadar sürer?" dedi Sinan, bir türlü kurtulamadığı sıkılganlığıyla.

Bir kez daha anlattım. "İki aydan önce gelmez," dedim. "Sabırlı olmamız lazım bir kere!" dedim. Benim bile anlamakta zorluk çektiğim, itiraz, Yargıtay safhalarını ve Topkapı BP'de örgütlenirken karşılaştığımız dokuz aya varan süreyi anlatmadım, anlatamadım, dilim varmadı, ben de inanmak istemiyordum; her zaman aynı şey olmaz umuduyla.

"Tıbzet ISO 9002 belgesi almış durumda ve her yıl bu belgenin yenilenmesi gerekiyor," dedi Salman. "Bunun için her yıl bizi denetlemeye gelirler. Bir aya kadar bu denetlemenin gerçekleşmesi lazım. Demeye çalıştığım şu sıralar işveren fabrikada bir kıpırdanmayı göze alamaz."

O dakikaya kadar konuşmalara karışmayan, köşesinde sessizce izlemeyi yeğleyen Ethem (ben dahil hepimiz unutmuştuk onu) gönülsüz olduğunu belli edercesine karşı çıktı Salman'a; gönülsüz diyorum, çünkü suçlar gibi öfkeyle konuşmasını, kendini tutamayıp el kol hareketleriyle birden ortaya atılmasını başka türlü açıklamak mümkün değildi.

"Bakın arkadaşlar, peşinen söyleyeyim," dedi. "Eğer 95'deki gibi yapacaksak ben bu işte yokum. O üye olmazmış, bu olmazmış; herkes üye olacak! Yarıda bırakacaksak hiç girmeyelim işin içine daha iyi. Ben on dört yıllık işçiyim, siz eskileri üye yapmazsanız, ben hiç olmam. İsoymuş misoymuş, işveren bunların hepsinin üstesinden gelir. Esas önemli olan eskileri üye yapmak! Teknik elemanları, ustaları üye yapamazsak, işveren onlarla fabrikadaki işini her zaman yürütür."

Salman oldukça tahammülsüz:

"Onları üye yapamayacağımızı söyleyen mi oldu sana?" dedi. Sigara çıkarışından, elinde oynatışından, tahammül gösteremediği, canı sıkıldığı ayrıca belli oluyordu.

"Gerekirse üye yapacaklarınızla ben de gelir konuşurum," deyip havayı yumuşatmaya çalıştım.

Ben böyle der demez oklarını bana çevirdi:

"Sendika bize ne güvence verecek?" diye sordu bu sefer.

Her ân bir tartışmayı başlatmaya hazır gözüküyordu.

"Sendikanın gelin ille de bize üye olun dediği yok, üye olmak isteyen biziz!" dedi Salman Ethem'e değil benden yana bakarak; hatta en az Ethem kadar soru dolu bakışlarla.

"Bütün olanaklarımızla sizin yanınızda olacağımızı söylemekten başka verebileceğim bir güvence yok!" dedim.

Nazmi girdi araya:

"Arkadaşlar hangi sendika güvence veriyorum dese yalan

söylemiş olur."

"Eski işçilerin hepsinin kafasında bu soru var," dedi Sinan. "Pazar günü size en çok bunu soracaklardır."

"Asıl güvence sizin kararlı oluşunuzdur," dedi Nazmi.

Bıraktım Nazmi konuşsun.

"Siz kararlı olduktan sonra her hakkınızı alırsınız işverenden. Elbette biz sizin yanınızda olacağız."

Ben, Nazmi konuşurken göz ucuyla Ethem'e bakıyordum. Az önceki öfkeli, isyan dolu bakışlarına, o anda ne yapacağını bilemeyen kararsız bir ifade oturmuştu. Sanki az önceki çıkışından ötürü yorulmuş, küçülmüştü; koltuğun ucuna ilişmiş oldukça rahatsız bir duruşu vardı.

"Şimdi arkadaşlar! Üretimde önemli rolü olan arkadaşları, öncelikle onları üye yapmalıyız. Bu arada işverene haber götürecek kişilerden uzak durmalıyız. Pazar günü yapacağımız toplantıya en sağlam ve en çok iş yapacak kişiler gelmeli."

Nazmi ne yapılacağını anlattı uzun uzun. Sonunda karar verip saati Pazar gününe karşılaştırdık. Ethem şubeden ayrıldıkları âna kadar daha bir şey söylemedi. Giderken kapı çıkışında bana: "Beni yanlış anlamayın, karşı çıkıyorum sanmayın," deme gereğini duydu. "Ben sadece olabilecek tehlikeleri söylüyorum." "Elbette söyleyeceksin," dedim ben de ona.

Üçü de gece vardiyasına fabrikaya gidiyordu. En son Nazmi'yle ikimiz çıktık şubeden. Merdivenlerden inip dışarı çıktığımızda ayrılmak üzereyken Nazmi'ye "Bu sefer 95'tekinden farklı!" dedim.

Hava kararmamıştı daha. Hâlâ sahil yolundan gidebilir, denize, çay bahçelerine, deniz kenarında gezinen insanlara bakabilirdim. Öyle de yaptım. Sarayburnu'nu geçene kadar denizden gelen rüzgâr arabanın açık camından içeri doldu ve sıcak bir günün ardından serinliğiyle bana her şeyi unutturdu. Gülhane Parkı tarafındaki ışıklara geldiğimde çocukluğumdaki gelişleri, tel kafesin ardındaki maymunlara leblebi atışımı anımsadım. Sağ tarafta deniz kenarındaki çay bahçeleri dolmuştu ve yürüyüş yapan insanları gördüm. Eminönü'nde vapur

iskelelerinin önü bir hayli kalabalıktı. Daha Beşiktaş'a varmadan tıkandı yol, Boğaz köprüsüne girmeden... Köprüde hava iyice karardı.

Gece bilgisayarın başına geçip her zaman olduğu gibi o günkü yaşadıklarımı kaydettim. Bazı günler vardır, hayatınızın en önemli değişikliğinin başlangıcında olursunuz, farkında bile olmazsınız. Hayatınızı değiştirecek olay tüm sıradanlığıyla size kendini hissettirmeden başlar, heyecan duysanız bile pek o kadar dikkatinizi çekmez. Benim için o günkü yaşadıklarım yeni bir örgütlenmenin heyecanı dışında olağan günlerden biriydi.

Yazımı en son tarihli büyükçe bir sandığın içine kaydettim. Kendimin şube başkanı olduğunu yazmayı unutmuştum, onu da ilave ettim. Sandığın kapağını kapattıktan sonra birkaç gün önce yaptığım gibi başımı kapağa dayadım ve gözlerimi yumdum. Uzunca bir süre geçtikten sonra gözlerimi açtım: Kimse yoktu. Belki rastlarım umuduyla gürül gürül akan ırmaktaki kayığa binerek bütün sayfaları dolaştım. Adını bilsem seslenecektim belki duyar diye. Nedenini bilmiyordum ama o uzun saçlı kızı bir daha görmek istiyordum. Eğer o hayallerimden biriyse gözlerimi kapayıp onu tekrar canlandırabilirdim. Kapadım gözlerimi: Nafile!

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Umut dolu günler ve Haydar Güney'in başından geçen esrarengiz olaya dair

Kendimi iyi durumda hissettiğim zaman bir şeylerin değişeceği umudunu taşırım içimde, değişim başlamıştır belki de, içimi kıpır kıpırdır, sıcak duygularla her şeye, geçmişe ve geleceğe başka bir gözle bakarım, çevremdeki herkes sevgi dolu olur, yalnızlığımdan kurtulurum. İnsanın yalnız olmadığını hissettiği anlarda bu dünya yaşanılacak bir yer olur, ruhunuzun evrenselleştiğini hissedersiniz, çevrenizdeki eşyalar bile başka gözle görünür size, evrende tüm insanlarla paylaştığınız bir yeriniz vardır.

Bu duygular Pazar günü Tıbzetlilerin toplantısında oluştu. Onların (adeta evlerindeymişçesine) Meltem Abla'ya iş bırakmaksızın koşuşturduklarında, sıcak davranışlanyla yarattıkları canlılıkta tattım bu sıcaklığı; herkesin gözleri ışıldıyordu, hepimizin birbirine ihtiyacı vardı ve yeni bir heyecan yaratmıştık farkında olmadan; her sözcük, her bir davranış ortak bir duygu oluşturmuş, birbirimizi tanımadığımız halde bizi yakınlaştırmıştı.

On sekiz kişiydiler, üç kişi ilave olmuştu komiteye. Şubenin alt salonunda toplanmıştık. Yetki alma süreci ile ilgili tüm safhaları bir kere de onlara anlatmış, sorularını tekrar tekrar

yanıtlamıştım. Sinan'ın dediği gerçekleşmemişti. Sendikanın güvence verip vermeyeceğini bir kişinin dışında kimse sormadı. O soran da eski işçilerden olmalıydı. Şubede söylediklerimi onlara da söyledim. Soruları kâğıda yazmak istediğimde cebimde olması gereken kalemi bir türlü bulamadım, vazgeçtim sonra. Sıra fabrikadakileri üye yapmak için iş bölümüne geldiğinde ne kadar ciddi bir çalışma içersinde olduklarını gördüm. Salman önceden hazırladığı fabrika listesini tutuyordu elinde.

Seksen kadar sandalye vardı salonda. Ön sıralara oturmuşlardı. Biz tam karşılarında, onlardan biraz yüksekte uzun bir masanın arkasındaydık: Ben ve Nazmi. Can gelmemişti o gün. Salman sağ tarafta yanlamasına, onları ve bizi görecek şekilde oturuyordu. Okuduğu listedeki adları üç bölüme ayırmıştı: En güvenilir olanlar: Bunlar hemen üye yapabileceklerimiz. Yarı güvenilir olanlar: Bunlarsa en güvendiğimiz kişileri üye yaptıktan sonra yeterli sayıyı yakalamak için başvuracağımız kişiler. Hiç güvenilmeyecekler: bunlar değil üye yapmak, sendikaya başvurulduğunu dahi bilmemesi, duymaması gereken kişilerdi. Salman elindeki kâğıttan isimleri okudukça –tanımadığı yoktu, insanları etkileyen haliyle ilgimi çekmeye başlamıştı– kollar bir bir havaya kalkıyor, her biri elindeki kâğıda payına düşen isimler yazıyordu.

İçlerinde biri vardı, kimin ismi okunsa en çok onun eli havaya kalkıyordu. Kolunu kaldırırken gözleri ışıldıyor, öylesine istekli ve çevresine canlılık saçan bir ruh hali var ki, Salman: "Sana çok oldu Deniz..." dediğinde bile vazgeçmiyor, kanı kaynayan, yerinde duramayan çocuklar gibi kendini tutamayıp ortaya atılıyordu. Ben, "hepsine ulaşabilecek misin?" diye sorduğumda, tatlı tatlı gülümsedi, yeniden "ona ben yakınım, onun evini ben biliyorum" diye elini kaldırmaya devam etti. "İsmet Özkaya!" diye okudu Salman. Onun eli gene havada.

"Yo!.." dedi, Salman; "Onu biz örgütleyeceğiz."

Mükremin bir gün önceden üye fişlerine adres ve bölge sicil numarasını yazmış, onları altışar nüsha zımbalayarak hazır hale getirmişti. Salman, elini kaldırana, kaç kişi üye yapacaksa

o kadarını veriyordu. Toplantı bittiğinde her biri elinde üye kâğıtları, içlerini saran heyecanla odama doluştular; çoğu ayakta kaldı. Ne kadar hevesliydiler ve ben zevkle izlerken böyle bir hevesin iyi korunması gerektiğini düşündüm. Ve bütün ruhumla, olanca gücümle mücadele etmeyi arzuladım. İçimde kıpırdanan, kitleler her harekete geçtiğinde uykusundan uyanan; bu kez her zamankinden farklı, yepyeni bir şeydi. Farklılık onlardan kaynaklanıyordu. Sendikalı işçiler eylemlilik içine girdiler mi, harekete geçmenin coşkusunu taşırlar, bu doğrudan doğruya birikmiş enerjilerinin, mevcut şartlara karşı çıkmanın yarattığı bir duygudur, ancak o coşkunun altında bile sendikalara olan bir güvensizlik vardır. Bir yerde duracakları, ve daha öteye gidemeyecekleri kaygısı başından beri vardır içlerinde; çünkü hep böyle olmuştur. Hatta duracakları yerin istediklerinin gerisinde bir yerde olduğunu hep yaşamışlardır. Görünmez bir buyruk, şartlar bunu gerektiriyor deyip, koca bir fren koyar; üstelik bu buyruk alabildiğine gerçekçidir, tam noktayı yakalamasa bile! İşte yeni gelenler bu kaygıyı taşımıyorlardı. Doğrudan amaçlarına yönelik bizim eskiden sahip olduğumuz bir canlılıkları vardı.

İçimdeki sezgi yepyeni şeyler olacağını söylüyordu. Onlardaki canlılık zihnimde yankısını bulmuştu; ama son iki yıl içinden değildi bu yankı, iki yıl öncesinden, Dicle'nin kıyısından... İki yıl öncesi ayaklarımı Dicle'nin sularına bırakmışken duyduklarım... Ayaklarım sudayken, karşımda bütün heybetiyle yükselen Hasankeyf, asırlardır ayakta kalan Hasankeyf, işte o Hasankeyf doğanın ve insanlığın mücadele gücünü taşımıştı yüreğime. O günlerden belleğime kazınan bu anı şimdi yılları geçip karşıma çıkıyordu. Demiştim ki o zaman: "Bir gün yine eskisi gibi, seni çevreleyen şartların dışına çıkacaksın!" Doğrusunu söylemek gerekirse son iki yıldır böylesi güzellikler yaşamadım değil; ama hiç biri, nedendir bilmem, o günü karşıma dikmedi, öyle ışıldamadı. Ne olmuştu da yüreğim böyle kabına sığmıyordu? Tıbzetlilerin sendikalaşmak için gösterdikleri çaba mı?.. Kararlılıkları mı?.. Pekâlâ hepsine evet diyebilirdim,

yüreğim ikna olmasa da!.. Aklımın yanıtlarıydı bunlar, oysa yüreğin bambaşka bir şey söylediğini biliyordum. Yüreğimi etkileyen neydi öyleyse? Belki bakışlarında gizliydi onların, belki çocuksu bir heyecanla elini yukarı kaldıran "ona ben yakınım" diyen seste, belki beni daha yeni tanımışlarken kendilerinden biri olarak kabul etmelerinde; her neyse, bu duygu sendikalaşma mücadelesi ile sınırlı olmayan bir şeydi. Geçmişte vardı, gelecekte de olacaktı. Onlarda ve bende olan, ruhumuzun derinliklerine ait bilmediğimiz ortak bir özdü sanki. Ortaya çıkması için bir iki küçük şeyin yaşanması yetiyordu. Böyle de olmuştu.

Batmakta olan güneş, dağları, Dicle'yi ve Hasankeyf'i nasıl tatlı bir dinginlikle örtmüşse, şubenin penceresinden giren akşam güneşi de odadaki her şeyin üzerini yumuşak bir kadife gibi sarmıştı. Tıbzetli işçiler haftaya yeniden gelmek üzere umutla ayrılırlarken güzel şeyler yapacaklarını düşlüyorlardı.

Hepsi gitmişti. Nazmi ile Mükremin de çıkmıştı arkalarından; Meltem Abla ile ben kalmıştım. Meltem Abla ortalığı toplayıp öyle gideceğini söylemişti. Arkamdaki rafta duran dosyalardan birini alarak içini boşalttım, Salman'ın verdiği isim listesinin olduğu kâğıdı teline geçirdim. Ardından Meltem Abla çıkana kadar oyalanmak için masamın üstünü düzene koyma işine giriştim. O sıra masamda duran beyaz bir zarf dikkatimi çekti. Açtım: Zarfın içinden bir davetiye çıktı. Davetiyede yalnızca: 'Tiyatro: 16 Haziran Pazartesi. Saat 22.00' yazısı vardı. Sabahtan masamın üstünde böyle bir davetiye olduğunu hatırlamıyordum. Üstelik davetiyede ne yer belliydi ne de hangi oyun olduğu. "Meltem Abla!" diye seslendim.

Yanıma geldiğinde; "Bunu masama sen mi koydun?" diye sordum.

Meltem Hanım: "Siz aşağıda toplantıda iken genç bir kız getirdi," diye yanıt verdi. "Kim olduğunu söylemedi."

"Meltem Abla?.." dedim. "Bunda hangi tiyatro olduğu yazmıyor, bu nasıl davetiye?"

Sanki sorulmaması gereken bir şey sormuşçasına: "Ben bil-

mem!" dedi. "İçine bakmadım."

"Nasıl biriydi?" diye sordum bu kez.

O hâlâ anlamsız bir şey sormuşum gibi bana bakıp kendini savunmaya devam etti: "Her zaman buraya gelip davetiye bırakıyorlar, nasıl biri olduğuna dikkat etmedim."

Ona soru sormakla işin içinden çıkamayacağımı anlayınca: "Peki," dedim.

Meltem Hanım içeri gittikten bir süre sonra geri geldi.

"Bu kalem sizinmiş," dedi. "Bunu da o kız verdi."

Meltem Ablanın yüzüne bakakaldım; yüzünde müstehzi bir ifade görünce hemen toparladım kendimi. Nereye bıraktığımı bir türlü hatırlayamadığım kalem elindeydi. "Tamam!" dedim. "Meltem Abla, sen çıkabilirsin. Geç oldu, geri kalan temizliği de yarın yaparsın!"

Eve dönüşte yol boyunca, kaybettiğim kalemi, Meltem Ablanın söylediklerini, kızın kim olduğunu, kalemin onda ne aradığını düşündüm. Kız geldiği anda yukarıda olmayı ne çok isterdim. Hangi tiyatroydu bu?

Gece bilgisayarımda, Hasankeyf dosyasını aramaya koyuldum. Hasankeyf günleri mağaranın hangi bölümündeydi? Bunun için bir çok sandığı boşalttım, raflardaki bir çok dosyayı elden geçirdim. Dosyayı ararken başka dosyalara takıldım, ilginç olanlarını okumadan geçemedim.

'Evvelsi gün akşam kamu çalışanlarının eylemine gittik,' demişim dosyanın başına. Okumaya devam ettim:

Kamu çalışanları sendikalaşma hakkı için eylemdeler. Kaner Hoca telefon etti, bir gece önce Kadıköy'de kamu çalışanlarıyla gecelemişler. "Gelir misin?" Aliağa Şube Başkanı'yla buluşacağımı söyledim. "Onu da getirirsen iyi olur." İki saat sonra akşam saat 19.15'te Kadıköy Birleşik Taşımacılık Sendikası'nın önünde olduk. Kamu çalışanları toplanma yerlerini Kadıköy Meydanı'ndan Haydarpaşa İstasyonu'na taşımışlar. Yürüyerek gittik istasyona.

Kamu çalışanları peronlardan birinde toplanmışlar, bir kısmı rayların üstünde Fatih Ekspresinin önünü kesmiş, üstünde

piknik yapar gibi... Ne tuhaf! Fatih ekspresini çalıştıran demiryolu işçileri ise eyleme katılmıyor.

Haydarpaşa İstasyonu'nun peronlarından biri... Nazım'ın şiirindeki, Kurtuluş Savaşının sıcak günlerinde dimdik ayakta olan, bana ayrılıkları ve beraberlikleri hatırlatan Haydarpaşa!.. Peron ve raylar tıklım tıklım insan dolu, alabildiğine coşkulular... İstasyon sloganlarla inliyor. Sendika temsilcilerinden biri, biz daha onların yanına varmadan elindeki megafondan bizi karşılıyor. Destek ziyaretlerinin onlar için büyük moral kaynağı olduğu belli. Fakat işçi sendikalarından gelen kimse yok!.. Kaner Hoca söylemese bizim de haberimiz yoktu ya!.. Kadın sözcü vagonlardan birinin penceresinden megafonla bağırarak ertesi günü eylemlerinin devam edeceğini, toplanacakları yeri duyuruyor. Unutamayacağım bir görüntü bu. Herkes sloganla karşılık veriyor. Kadının yüzü kıpkırmızı olmuş heyecandan. Sonra insanlar yavaş yavaş dağılıyorlar, bir sonraki gün buluşmak üzere. Biz de veda ediyoruz. Biz yokuz o eylemlerde, işçi sendikaları yok!

Dosyayı kapattım. Hemen yanındaki başka bir dosyaya geçmeden önce o günleri anımsamaya çalıştım. İki yıl geçmiş... O zamanlar Kaner Hoca sendikamızda eğitim uzmanı olarak çalışıyordu. Doğru bildiklerini yaptığı için genel kuruldan sonra işten atıldı. İnsanlar haksızlıklara karşı çıktığında, birbirlerine kenetlendiklerinde bambaşka bir dünya oluşuveriyor. Ben yok, biz var o dünyada. Bambaşka insan oluveriyorlar o zaman. Merakla yanındaki dosyaya uzandım; yazılar o günlere ait yine.

Polisan! Askerlerin fabrikanın önünde devamlı beklediği, malzeme kamyonlarının askerlerin korumasında devamlı fabrikaya girip çıktığı, işçilerin bir yıldır tam bir karalılıkla mücadele ettikleri Polisan! Grevde oldukları halde işlerinden atılanların olduğu; bu yüzden, grev sayıldığı halde eylemine direniş denen fabrika! Biz sendikanın genişletilmiş başkanlar kurulu üyeleri onları destek ziyaretine gitmişiz... Fabrika temsilcilerinden biri sendikanın mavi minibüsünün üstüne çıkmış, şunları söylüyor: "Biz burada askerlerin kimleri koruduklarını, devle-

tin kimin devleti olduğunu gördük."

Alabildiğine isyankâr, bir o kadar da çaresizler. Derken genel başkan Ahmet Aras konuşuyor. Başka grevlerde bu kadar asker yığılmadığını, buranın özel bir yer olduğunu söylüyor. (Biraz da genel değil mi?) Sahibi bir generalin kardeşi. "Asker bizim askerimiz, polis bizim polisimiz, onlar buraya değil Güneydoğuya gitsinler!" diye bağırıyor. Bu sözün orada bulunanlara hiçbir şey ifade etmediğini biliyorum. Hayır söylediklerinden değil yalnızca, o kendini ne kadar kaptırırsa kaptırsın, kaptırdıkça ne kadar bağırırsa bağırsın: Onlar ve bizler gittiğimizde yeniden yalnız kalacakları için! Bir de o görünmez buyruğun sesini duymaya başladıkları için: "Buradan öteye gidemezsiniz!" diyor ses! Biz oraya on beş dakika gitmişiz ne yazar? Genel başkan duygulu konuşmuş, askerlerin önünde bağırmış ne yazar? Üstelik oraya gelen şube yöneticilerinin çoğu bir ân önce ayrılmak için acele ediyorlar, ben dahil! Üstelik görevini yapmış olmanın verdiği rahatlıkla. (İnsan karşısına çıkacak labirentin çıkmaz sokaklarını önceden girmeyip körleştirerek kendisi inşa etmez mi?) Ben mi, ben birazcık eziklik duyuyorum o kadar!

Kaldırdım başımı yazılardan. Polisan grevi üç yıl sürdükten sonra kaybedildi. İşçiler asgari ücretten tazminatlarını aldıktan sonra greve son vermek zorunda kaldılar. Hiçbiri fabrikaya dönemedi. Genel kurulda Ahmet Aras genel başkanlıktan ayrılarak mali sekreterliğe geçti.

O gün yaşadıklarım, Tıbzetli işçilerin sendikalaşmak için birbirleriyle yarışırcasına kaldırdıkları kollar Polisan'ı unutturuyordu bana. Ancak işte böyle, bilgisayarımdaki günlükte karşıma çıkıyordu.

Nihayet hiç ummadığım bir dosyada karşıma çıktı Hasankeyf.

Derken Diyarbakır'ın üstündeyiz. Uçağın tekerlekleri alana vurdu. Uçak yavaşladığında hostes acele etmememizi, beklememizi anons ediyor. İnerken biletlerimizi gösteriyoruz. Alanda iki asker var. Çıkış kapısında Diyarbakır şubesinden bizi

karşılayanları görünce mutlu oluyoruz. Bizi bir arabaya bindiriyorlar ve şubeye götürüyorlar.

Diyarbakır! Geniş bir alana yayılmış. Nasıl bir yer burası? Yollarda yol kenarlarında durmuş tanklar gözüme çarpıyor. Gördüklerimi anlatılanlarla birleştiriyorum: Ürkek ve kaygılı bir kent beklediğim. Tanklar yeterli kaygıyı yığıyor zaten insanın üstüne; ama şubenin merdivenlerinden çıkıp içeri girdiğimizde sıcak, dostluk dolu bir karşılama bekliyor bizi.

Oturduk. Yolculuğumuzun nasıl geçtiğini soruyorlar. Pazara, yani iki gün sonra genel kurulları var. Batman'ınki ise Cumartesi. Sohbetimiz koyulaşarak devam ediyor.

Ben tarağımı unutmuşum. Saçlarım hemen karışır. Bir yerden tarak almak bir de gezmek istiyorum.

Dışarı çıkacağımı söyledim. Sanki çok tehlikeli bir şey söylemişim gibi gözler bana çevrildi hemen. Şubenin yöneticileri: "Biri gelsin seninle!" dedi. "Çok fazla uzaklaşmayacağım," dedim. "Ben giderim." "Olmaz birisi seninle gelsin!" "Yok vallahi, şuradan döner gelirim." Gidersin gitmezsin, kolumdan tuttu şubenin idari sekreteri, şimdiki başkan adayı. "Yok!" dedim gene. Velhasıl kapıyı açıp dışarı çıktım, biraz fazla inatçı davranmış olsam da...

Yabancı biriyim dışarıda. Yollarda tanklar olmasa bu kadar yabancı olmayacak Diyarbakır bana. Beni yalnız bırakmamalarının nedenini Diyarbakır'ın tehlikelerine yordum, misafirperverliklerinin de payı vardır belki, ama ben tehlikeye yordum. Çünkü bu kaygıyla gelmişim Diyarbakır'a. Tanklara ve askerlere rastladıkça yolda tedirginliğim daha da arttı. Burası başka bir ülke gibi geldi bana, şubedekilerin telaşlı davranışlarını gördüklerimle bir düşünmek kaygımı pekiştirdi.

Gittim, yolumun üstünde bir eczane. Sordum içeri girip: Tarak yokmuş. Birkaç yüz metre daha gittim: Yok! Daldım ara sokaklara: Yok! Eh ben gittikçe uzaklara, açılıyorum. Ana yola çıksam tankların yanından biraz tedirgin, usul usul, heyecanımı saklayarak geçiyorum. Bu yabancı yerde sanki onlar da benim yabancı olduğumu anlamışlar gibi bana bakıyorlar. Bel-

ki Batıdan da askerler var içlerinde; ama onlar bana Diyarbakırlılardan daha yabancı geliyor. Bir tuhafiyeciden içeri daldığımda sonunda istediğim tarağa kavuşuyorum. Geriye dönüşte Diyarbakır'ın yerine oturmamış kaldırım parkelerinden birine basıp içindeki birikmiş suyla keten pantolonumu ıslatsam da bir süre kafamı buna taksam da yürüyorum. Ne kadar yürümüş olacağımın ölçüsünü yitirip, acaba şubeyi geçtim mi derken, dibindeki mobilya mağazasını görünce rahatlıyorum.

Batman'dan bir arkadaşı göndermişler; arabayla bizi Batman'a götürecek. Ertesi akşam Diyarbakır'a dönmek üzere Batman'a doğru yola çıkıyoruz.

Batman yolundayız. Bizi götüren Batmanlı. Yolda askerler tarafından aranmayı bekliyorum hep. Malabadi köprüsünün orada korucuların da yol kesip arama yaptıkları oluyormuş. Koruculara 'caş' diyorlar. Onlara rastlamadık ama Malabadi köprüsüne varmadan askerlere rastladık. Hüviyetlerimize baktılar ve teşekkür ettiler.

Ne güzel bir köprü! İncecik, narin bir kişiliği var sanki. Hiç yaşlanmamış, altından Dicle'nin suları akıyor. Malabadi! Şimdiye meydan okuyor. "Ben vardım ve bundan sonra da olacağım," diyor. Kervanların geçtiği Malabadi! Önce incecik belle yukarı doğru uzanıyor, sonra aşağı iniyor. Arabayla geçmek değil, üstünde yürümek isterdim.

Bir kez daha aranıyoruz. Sincan taraflarında da koruculara rastlamıyoruz.

Batman'a girdik. Çok değil bir süre önce faili meçhul cinayetlerin kol gezdiği korku kentinde insanların serbest dolaştığını görünce 'gündüz olduğundandır' diye geçiyor aklımdan. Geceleri herkes evlerine çekiliyormuş. Şube binasının önünde arabadan indik. Geniş bir avlusu var. Üç katlı, kapısıyla, tarzıyla Doğunun hanlarına benziyor; merdivenlerinden çıktık, iki kat yukarı çıkınca koridor boyunca yürüyüp geniş bir odaya, şube başkanının odasına girdik. Şube başkanını bizim temsilcilik dönemimizdeki eğitimlerden tanıyorum. İyi, sağduyulu birisi. Tekrar aday olmayacakmış; buna anlam veremiyorum.

Hasankeyf'i görmek ister miyim? Tabii isterim. Bu soruyu bana Yarımca Şube Başkanı soruyor. Sevdim bu öneriyi. Hasankeyf, Dicle'nin kenarındaymış. Varım görmeye! Şubedeki arkadaşlar önce bizi, yörenin güzel yemekleri olan bir lokantasına götürüyorlar. 'Büryani' dedikleri bir et yemeği yiyoruz. Vallahi çok güzel şeyler yiyoruz. Sonra da şube başkanı beni TPAO'nun pompa istasyonlarına götürüyor. Tepelerde, düzlüklerde geniş bir alana yayılmışlar. Kendi başlarına kollarını indirip kaldırarak petrol çıkarıyorlar. Kollar bir iniyor bir kalkıyor. Her kalkışında borulara ham petrol pompalanıyor. Petrol sonradan ana merkezde toplanıyor; devreden çıkan pompa olduğunda görevliler devreye sokuyormuş. Tepede bir tane de büyük bir kule var ama onun yanına gidemiyoruz. Arabayla geniş bir daire çizip taşlık yollardan geri dönerken Başkan'la sohbet ediyorum. "Çekilmek zorundayım," diyor, açıkça bir şey söylemiyor. "Ben sınıfsal bakıyorum," diyor. Bu kadarcık bilgiden sonuçlar çıkarmaya çalışıyorum. Birilerinin istemediğini ima ediyor gibi... Sendikanın dışında o bölgede var olan bir güç! Dönüyoruz.

Hasankeyf! Bu kent eski çağların, belki de geleceğin kenti. Batı Raman Dağları. İki dağ arasına baraj suları dolacakmış. Hasankeyf bu suların altında kalacak! Hasankeyf bu suların altında kalmamalı! Hasankeyf, asırlara meydan okumuş, sulara, o suları dolduracak insanlar da meydan okumalı. Dağda oyuk oyuk mağaralar. Mağaraları geze geze tepeye çıkıyoruz. Tek kelimeyle büyüleyici. Bu mağaralarda yakın zamanlara kadar insanlar yaşamış. Bir çocuktan su istiyoruz. Babası çay ocağı gibi bir yer yapmış. Çocuk su getiriyor. Her su alışımızda bahşiş veriyoruz. Yanımızdan hiç ayrılmıyor çocuk, usta bir rehber gibi bize bilgi veriyor. Elimizdeki makineyi veriyoruz; fotoğrafımızı çekiyor. Çekerken çok ciddi. "Bir dakika!" diye bize talimat verdikten hatta nasıl duracağımızı söyledikten sonra bir profesyonel edasıyla deklanşöre basıyor. Tepeye çıktığımızda altımızda Dicle'nin suları...

Dicle'nin suları. Ne güzel akıyorsun... Bir sürü fotoğraf çe-

kiyoruz. Hasankeyf'i iyice içimize soluyuncaya kadar tepede kaldıktan sonra inişe geçiyoruz, arabalara binip Dicle'nin kenarına... Dicle'yi yakından duymak, hatta içinde hissetmek!.. Nasıl mı? Kıyısındaki çay bahçesine varıp tahta taburelerden birini alırsın, ayakkabılarını çıkarırsın, çoraplarını da, pantolonunun paçalarını kıvırdıktan sonra ayak bileklerine kadar suya girersin! Hava sıcak, Dicle'nin suları serin. Ayaklarından doğru yukarı bu serinlik yayılır. Dicle'nin suları anlatılmayacak bir rahatlık verir dolaşmaktan yorulmuş ayaklara. Bu sular yüzyıllardan beri akmış akmaya da devam edecek! Hasankeyf, insanlar onu sular altında bıraktığında belki bize küsecek, saklayacak kendini bizden, suda saklayacak, ama varolmaya devam edecek!

Ayaklarımı suya soktuğumda, bileklerimi yalayan ışıltılı sular gibi güzel şeyler yapacağım düşüncesi içimi aydınlatıyor. Şimdilik günlerin peşinde sürükleniyorum. Ama bir gün, yine eskisi gibi beni çevreleyen şartların dışına çıkacağım. Bir gün yüreğim yel değirmenlerine saldıracak!

Hasankeyf'e ait anıları özenle koydum sandığa. Kapağını kapattım. Bilgisayarımla dertleşiyordum sanki. Karşımdaydı, bendim o; onda kendimle baş başa idim.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Örgütlenme günleri

Bir sonraki pazara kadar geçen günlerde üye kâğıtları üçer beşer şubeye varmaya başladı. Kâğıtlar nüfus kâğıdı fotokopileriyle birlikte geldikçe Mükremin hazır ediyordu onları. Perşembe günü öğleden önce uzun boylu iri yarı biri geldi. Adının Sedat olduğunu, kendisini fabrikadan Murat Yener'in gönderdiğini, üye olmak istediğini söyledi. Murat Yener kimdi? Pazar günkü on sekiz kişilik komitenin içinde miydi? İşin doğrusu isimleri tek tek hatırlamıyordum. Temkinli davranarak böyle bir şeyden haberim olmadığını söyledim. Şaşırarak, bariton sesiyle; "Arkadaşlar sendika çalışması başlatmışlar," dedi. "Olabilir," diye tekrarladım. "Benim böyle bir çalışmadan haberim yok."

Onu gerçekten Murat Yener'in gönderdiğini Pazar günü öğrenecektim. Pazar günü, Sedat'ın şaşkın halde geri döndüğünü söylediğimde gülmüşler, benim temkinli davranmamdansa hoşlanmışlardı. O gün herkes üye yaptığı kişilerin kâğıtlarını getirmişti. Salman hepsinin tek tek listesini çıkardı. Oturduk hesap ettik ve sayının henüz yeterli olmadığını gördük. Önümüzde bekleyecek zamanımız yoktu. Kâğıtları Pazartesi sabahı notere teslim etmemiz gerekiyordu. Üye yapabileceklerimizin içinde kim kalmışsa evlerine giderek sayıyı arttırmaya ka-

rar verdik. Önümüzde geceye kadar koskoca bir on iki saat vardı. Kollan sıvadık. Şubenin arabasına atladığımız gibi, (kimimiz ellerinde kâğıt, belediye otobüslerinde) Salman'la birlikte Bahçelievler, Avcılar, Gazi Mahallesi bütün dolaştık, kapıları çaldık. Ben artık insanlara sendikanın gerekliliğini anlata anlata söylenmesi gereken tüm sözcükleri ezberlemiş, kiminle karşılaşsam kurulu makine gibi başlıyordum sıralamaya. Benim gitmem etkili oluyordu çoğunda. Bazıları var ki dakikalarca anlatsak da ikna olmuyor, dil döküyor, alttan alıyorduk olmuyordu. Bir sonraki üye olunca da yorgunluğumuzu çıkarıyorduk. Hele Bahçelievler'de Bulgaristan'dan yeni göçmen gelmiş on dokuz, yirmi yaşlarında bir genç çok uğraştırdı bizleri. Sendikanın faydalarını dakikalarca anlattığım, dilimde tüy bittiği halde, "ben yeni geldim Türkiye'ye, neyin ne olduğunu bilmem!" diyor, başka bir şey demiyordu. Ona sendikanın yasal bir kuruluş olduğunu, Türkiye'de bu hakkın anayasa ile işçilere tanındığını ve korkmaması gerektiğini söylediğim, bütün itirazlarını çürüttüğüm halde Nuh diyor Peygamber demiyordu.

Akşamüzeri Avcılar'da Menkıbe Hanım'ının evine gittiğimizde, o da göçmenlerden olduğu halde, zorluk çıkarmadı. Gerçi o da dahil bütün göçmenler bize uzak davranıyor gibiydi. Bunun nedenini Menkıbe Hanım'dan öğrendim, yanımda Salman'ı suçlayınca. Fabrikada imza toplanmasından sonra onların bir çok şeyi kendilerinden habersiz yaptıklarını söyledi Menkıbe Hanım. Birçok Vartolunun farklı davranmadığına içerlediğini de. Menkıbe Hanım, bizim için önemliydi. Onunla birlikte Avcılar'daki birçok göçmen işçiyi ikna edebilirdik. Menkıbe Hanım sendikalara yabancı olmayan birisiydi; yine de bizim anlattıklarımızı ihtiyatlı karşıladı. Çalışmamızın ne kadar ciddi boyutlara vardığını gördükçe aklı yatmaya başladı, aklı yatınca da Avcılar'daki başka tanıdıklanna telefon etmeyi ve bizim geleceğimizi söylemeyi kabul etti.

İkiz kardeşlerin evi Deniz Köşkler'deydi. Evlerine vardığımızda hava iyice kararmıştı. İri yarı, davranışlarıyla oturaklı, güler yüzlü orta yaşın üstünde bir kadın tarafından karşılandık.

Menkıbe Hanım'ın gönderdiği kişiler olduğumuzu söyledik. Holde ayakkabılarımızı çıkarıp yerleri tahta uzunca bir salona girdik. İçeri girer girmez sağ tarafta duran bir sedire oturttu bizi. Yerde boylu boyunca bir kilim, sedirin karşısında camlı bir büfe, büfenin iki yanında koltuklar... Salon balkona açılıyordu ve kapatılmıştı balkon; bir adam (kadının kocası olacak) balkondaki masada oturmuş, rakısını da kurmuş sofraya, bizi görünce uzaktan bir 'merhaba' demişti sadece. Sedire oturur oturmaz söze girdim. Niçin geldiğimizi anlatmaya başladım. Kadın sözümü keserek:

"Oğlum," dedi. Çeneni boşuna yorma! Eğer bütün arkadaşları oluyorsa onlar da olacaklar."

Kocası anlattıklarımı duymuş olacak, balkondan bağırarak:

"Ben de belediyede çalışıyorum," dedi. "Bizim orada da sendika var," diye devam etti. "O sendika gibi olacaksa hiç boşuna uğraşmayın!"

"Kadın, kocasına çıkışıp;

"Herif, Sen içmene bak! Sendikadan ne anlarsın sen," deyip susturdu onu.

O sırada salonun dip taraftaki kapısı açıldı, iki kız kardeş yanımıza geldiler. Bize 'hoş geldiniz' dedikten sonra biri boş koltuğa, diğeri de annesinin yanına çektiği sandalyeye oturdu.

Anneleri: "Bak sizleri sendikaya üye yapmaya gelmişler," dedi. İnce, sevimli yüzleri vardı ikisinin de. Biri saçlarını arkasında toplamış, diğeri omzundan aşağı salmıştı; öyle yapmasalar ikisini de birbirinden ayırt etmek zordu.

Saçlarını arkada toplamış olan; "Böyle bir şeyden haberimiz yok bizim," dedi.

"Haberiniz olup ne olacak?" dedi anneleri. "Şimdi haberiniz oldu işte."

"Biz daha sendikanın ne olduğunu bilmiyoruz anne!" diye devam etti kız.

"Sendika kötü bir şey değildir," dedi anneleri. "Bak adam, koskoca başkan ayağınıza kadar gelmiş."

"İşten atmasınlar anne?.."

Kadın: "İşten atarlarsa atsınlar," diye susturdu kızını. "Başka yerde iş mi yok? Zaten ne veriyorlar fabrikada?"

"İşverenin kimin üye olduğundan haberi olmayacak," diyerek araya girdim. "Biz üye listelerini çalışma bakanlığına bildiriyoruz yalnızca!"

"İşverenin her türlü olanağı var, öğrenmez olur mu?" dedi kocası balkondan.

Hemen karşı çıktım:

"Biz toplu sözleşme imzalanıncaya kadar isimleri işverene bildirmek zorunda değiliz. Evvelden böyle değildi ama yasa değişti," dedim. Uzun uzun açıklamalara girdim sonra. Toplu sözleşmeden önce bildirmezsek o zaman alınan haklardan faydalanamayacaklarını, o zaman bildireceğimizi, toplu sözleşme aşamasına gelince de işverenin bu nedenle adam atmasına gerek kalmayacağını, dolayısıyla bir tehlikenin söz konusu olamayacağını söyledim. Konu toplu sözleşmeye gelmişken, toplu sözleşme yapıldığında nelerin değişeceğini, ücretlerin ve çalışma koşullarının fark edilir ölçüde iyileşeceğini anlattım.

Anneleri; "Olun kız üye, ne duruyorsunuz?" dedi tatlı sert.

Doldurmaları için üye kâğıtlarını çıkardığımda kâğıtların eksik olduğunu gördüm. Dışarı çıkıp almak için arabaya koştuğumda, merdivenlerde, yolda annelerini düşünüyordum. Onun o sevimli otoriter hali o günkü bütün yorgunluğumu almıştı. Yalnız, yine de zihnim koşuşturmadan ve boyuna konuşmaktan yorulmuş olacak, dönüşte evlerinin girişini karıştırdım. Bir ân karanlıkta evlerini bulamayacağımı sanıp paniğe kapılmayayım?.. Kendimi yatıştırmaya çalışarak geri dönüp geçtiğim yerleri hatırlamaya çalıştım. Bir iki yanlış yere girip çıktıktan, son girdiğim binada elektrik saatlerini ve merdiven çıkışlarını hatırladıktan sonra buldum evlerini; rahatladım ve bir 'oh!' diyebildim. Ya bulamasaydım, iki üye bile bizim için önemliyken...

Geç saatte şubeye döndüğümüzde hatırı sayılır bir üye kaydı yapmıştık. Mükremin üye formlarını bitirmek için harıl harıl çalışıyordu. Sinan ve Tıbzet'ten birkaç kişi daha vardı şubede. Sinan bizi görünce; "Gazi'den telefon ettiler," dedi. "Suat da

üye olmayı kabul etmiş, yalnız evine gitmemiz gerekiyor"

Biraz oturup dinlendikten sonra Sinan'la birlikte Gazi'ye yola çıktık. Küçükköy'e kadar yolu biliyordum. Sinan'la pek konuşmadık yolda, ben düşüncelerime dalmıştım. Her şey iyi gidiyordu. İzne çıkmalarına beş gün kalmıştı. Nazmi: "Çalışanları tespit için fabrikaya hâkim götürelim" diyordu. Bu denemediğimiz bir şeydi. Sendika bir kere Gebze Şubesi'nde Atabay ilaç fabrikasında başvurmuştu böyle bir uygulamaya. İşyerinde birden fazla şirket olduğundan, şirketlerden biri inceleme dışı kalmış ve sonuç olumsuz olmuştu. Bu yüzden tereddüt etmiyor değildim. Nazmi Birleşik Metal İş'in bu yolu sık sık denediğini ve başarılı sonuçlar aldığını söylüyordu. Birleşik Metal İş'in Sefaköy Şube Başkanı'yla görüşecek ve ondan bilgi alacaktı. CBM Plastpak'ta başımıza gelenleri düşündükçe aklıma yatmıyor değildi, orada başımıza geleni düşündüğüm zaman başka çıkış yolu da üretemiyordum. CMB'de işveren avukatı sahte işçi kartları düzenlemiş, biz örgütlendikten, bakanlığa başvurduktan sonra attırdığı işçileri önceden çıkarılmış gibi göstererek mahkemeyi kazanmıştı. Akıl alır gibi değildi. İşçileri üye yapıyorsun, yetki almak için toplam işçinin yarısından fazla üye sayısına ulaşıyorsun, bunu duyan işveren işçi çıkarıyor; üye yaptığın tarihten sonra işçi çıkardığı için yetkiyi engellemediğini sanıyorsun; ama avukat bu işçileri yetki başvurusundan önce çıkarıldı gösterebiliyor, o zaman sayı aleyhimize değişmiş oluyor. Üstelik sahte bordrolar, sahte işçi kartları düzenleyerek yapıyor bunu. Nazmi bir araştırsın bakalım, diyordum bu olay aklıma geldikçe. Eğer hâkime sayıyı tespit ettirebilirsek, sonradan böyle bir oyuna düşme ihtimalimiz olmaz, hâkimin tespit ettiği sayı elimizde kesin bir belge olurdu. Düşündükçe aklıma yatmıyor değildi. Nazmi'ye "izne çıkmadan mutlaka öğren!" demiştim. Nazmi'nin izne ayrılması fabrikadakilerin izin günlerine rastlıyordu. Fabrikadakiler dönmeden o da izinden döneceği için benim için bir güçlük teşkil etmeyecekti.

Küçükköy'e girdiğimizde Sinan ışıklardan sağa dönmemi

söyledi. Uzunca bir süre gittikten sonra tekrar sağa, sonra sola... Buralara ilk kez geliyordum. Sinan'ın Su Deposu dediği yeri geçince Gazi'ye girdik. İndiğimiz yolu çıkarken Sinan: "Deniz bu arada oturuyor!" diyerek bir ara sokağı gösterdi.

"Ne kadar sıcak kanlı bir kız?" dedim.

"Evet, fabrikada hepimiz seviyoruz onu. Bir ara fabrika müdürünün sekreterliğini yaptı, şimdi paketlemede çalışıyor. Babası da fabrikada, kapıda görev yapıyor: İsmet Özkaya!"

"Toplantıda el kaldırdığı son defasında, Salman'ın "onu biz örgütleyeceğiz," dediği babası mıydı?"

Sinan da, ben de gülümsedik.

"Kendi aramızda yaptığımız toplantılara onu da getirin!" dedim. "Bayan işçileri temsilen biri olsun."

"Burası Gazi Karakol'u," dedi Sinan.

Sol tarafımızda bir polis panzeri duruyordu. Karakol binası tam karşısındaydı. Karakolun önünde eli silahlı polisler vardı. Biz karakoldan yukarı döndüğümüzde Sinan: "Bu panzerler hep burada durur!" diye ekledi.

Geç saat olduğundan her yer kapanmıştı. Yolda tek tük insanlar gözüküyordu. Sinan, "çoğu geceler polisler arabaları durdurur, arama yaparlar," diyerek anlatmaya devam etti. "Bu gece yollar serbest."

İleriden sağa dönerek geniş bir yola girdik.

"Burası on altı kişinin öldürüldüğü cadde."

Arabayla hızlı gidemiyordum. Yola arabaların yavaşlaması için tümsekler koymuşlardı.

"Burası da..." diyerek eliyle işaret etti: "Olaylar başlamadan önce taranan kahve."

Kahve bu saatte kapalıydı. Yol bomboştu. Televizyonda seyrettiğim, gazetelerde gördüğüm, polislerin binlerce insana saldırdığı, Gazi olaylarının yaşandığı yer burasıydı demek!

Sinan: "Barikatlar şuraya kurulmuştu," diye eliyle gösterdi.

İnsanın ruhu bir ürpertinin içinde dolaşıyor o ân. Hele ilk kez orada olduğum için bu ürperti endişe dolu bir korkuya dönüşüyordu; acı ve endişe birlikteydi; çünkü o günlerden bu

yana bir şeylerin değiştiğine inanmıyordu insanlar.

"Şuradan sapalım," dedi Sinan.

Sinan arabadan inip alt katta bir evin camını tıkladığında ben arabada beklemeye koyuldum. Bir kadın açtı pencereyi, sonra kapının önüne bir adam çıktı. Bulunduğum yerden Sinan'la adamı görüyor, ama ne konuştuklarını duyamıyordum. Adam sokağın aşağısına yürüyünce Sinan yanıma geldi, "Biraz bekleyelim, konuştuğum amcası, çağırmaya gitti," dedi. Böyle dedikten sonra o da karanlığın içinde onlar gibi kayboldu.

Az sonra köşeden Sinan'ın, amcanın yanında bir kişiyle döndüğünü gördüm. İndim arabadan. "Suat Ökkeş," dedi Sinan.

"Şube Başkanı," diye beni tanıttı ona. Sonra ona dönüp; "üye kâğıdını getirdik," dedi.

Çiçek bozuğu bir suratı, alaycı bakışlan vardı. Üçken, uzun suratı, yarı tıraşlı görünümüyle karanlıkta güvenilmez bir tip oluşturuyordu. Sinan'a dönerek kendini ağıra satan edasıyla; "Aslında ben üye olmayacaktım," demesin mi? "Çalışmalarınızı benden sakladınız, hiçbir yere beni çağırmadınız, ama ben hepsinin haberini alıyorum."

"Bak, başkanla birlikte ayağına kadar geldik. Her şey ani oldu, sana söylemeye ancak fırsat bulabildik."

Konuşurken günün yorgunluğu vardı Sinan'da, tahammülsüzlüğü vardı ama bir o kadar ortaya bir şeyler çıkarmış olmamızın güveni vardı.

"Ben biliyorum neden bana söylemediğinizi, ama siz yanılıyorsunuz, Salman da yanılıyor, sendikalaşmayı en çok ben istiyorum."

"Sen yanlış düşünüyorsun," dedi Sinan. "Düşündüğün gibi değil. Geç oldu, başkan daha evine dönecek, imzala da şu kâğıtları gidelim."

İkisinin arasında geçen konuşmaya hiç katılmadım. Nedense o sokak ve adamın hali beni tedirgin etmişti. Sinan kâğıtları imzalattıktan sonra oyalanmadan hareket ettik. Vakit gece yarısını geçmişti. Boş yollarda hızlı sürdüm arabayı. Şubeye

vardığımızda diğerleri gitmiş, bir tek Salman'la Mükremin kalmıştı. Mükremin getirdiğimiz kâğıtları da doldurduktan sonra şubeden ayrıldık. Hepsini evlerine bıraktım ve çevre yolundan bastırarak eve döndüm.

Yorulmuştum.

ALTINCI BÖLÜM

İlginç bir karşılaşma
Şehrazat'ın gösterisi

Gün boyunca üye kâğıtlarını akşam kargosuna yetiştirmek için uğraştım. Noterdekiler doksan bir üyenin işlemini tamamlamak için öğle tatili dahil saat 14.30'a kadar çalıştılar. Kâğıtlar hazır olur olmaz karşıya genel merkeze geçtim. Genel merkezde kayıtlara geçilmesi ve imzadan çıkması saat altıyı bulmuş, akşam kargosuna ucu ucuna yetişmişti. Üye kâğıtları kargoyla Ankara Şubemize gidecek, oradan çalışma bakanlığına teslim edilecekti. Beklemekten başka yapacak bir şeyimiz kalmamıştı.

Gece sabırsızlıkla bilgisayarın başına geçtim. Sihirli sözcüğü söyleyince ekrandaki kayalar açıldı ve ben yazılardan oluşan hazinelere, beni bekleyen sihirli dünyaya doğru yol aldım. Yeni dosyayı aldım raftan ve yazmaya kaldığım yerden devam ettim:

Bir haftanın sonunda, hele Pazar günü oldukça yoğun geçti, işçilerin yarısından fazlasını üye yapmayı başarabildik. Fabrika izne çıkana kadar işverenin bu çalışmaları duymamasını umut ediyoruz artık. İşçi arkadaşlar ağızlarını sıkı tutmakta kararlılar.

Yazmayı bırakıp düşüncelere daldım. Bu fabrikanın örgütlenmesini ne çok istiyordum. Her şeyin yolunda gittiğini ve

sendikanın fabrikaya girdiğini düşledim. Düşlerim önüne çıkan engelleri kolayca aşan atlar gibi koşmaya devam ediyordu. Fabrikada yemekhanede işçilere konuşma yapıyordum...

Omzuma bir el dokundu. Dönüp bakmadan, elin kim olduğunu biliyormuşum gibi geldi bana. Yüreğimde bir heyecan... Döndüm baktım: Uzun saçlı çocuksu yüzlü kız.

"Saat kaç farkında mısınız? Bir de ben 'Haydar Bey tam saatinde gelir,' dedim herkese."

Neden kaç olduğunu bilmeliydim saatin? Nereye geç kalmıştım? Karşımdaki kızın söyledikleri ne anlama geliyordu? Düşüncelerimi toparlamakta zorlanıyordum.

"Canım şaşkınlığın sırası değil şimdi, ben sonra size anlatırım. Acele edelim, tiyatroya geç kalıyoruz."

Tiyatro sözcüğünü duyar duymaz birden Meltem 'Ablanın masama bıraktığı davetiyeyi, davetiyeyi bir kızın getirdiğini söylediğini, bir de getirdiği kalemi verişini anımsadım; anımsar anımsamaz da şaşakaldım.

Konuşurken bir taraftan da kolumu çekiştiriyordu.

"Dur, şu dosyayı yerine koyayım," dedim.

Kafama üşüşen soruları sormak ne mümkün, dosyayı bile güç bela yerine koydum, sonra adeta peşinden sürüklendim. O önde, elimi sıkı sıkıya tutmuş, ben arkada ok işaretinin peşinden 'Düzen' nehrine vardık. Yaşlı kayıkçı iskelede bizi bekliyordu. Onun kayıkçıya iki haneli bir numara fısıldadığını duydum. Her zamanki baş döndürücü hızla sürüklendik. Bambaşka bir iskeleye gelmiştik. İskeleye çıkıp önümüzdeki açık kapıdan içeri girdik. Dikkat ettim hep, yaşlı kayıkçı nehirdeki yolculuk boyunca hiç konuşmuyordu ve bu kayığın kürekleri yoktu. Kız arkamızdaki kapıyı kapattı.

Karşımda bir tiyatro sahnesi vardı. Sahnede oraya buraya koşuşturan insanlar, sahnenin önünde sandalyeler, sandalyelerin kimisi dolmuş.

Yanımdaki kız ağzı kulaklarına varan bir gülümsemeyle: "Oyun başlamadan yetiştik," dedi. "Ne kadar hazırlandık bu oyuna bir bilseniz..."

Işıklar karardı, bir tek sahne aydınlık kaldı. Bizimle birlikte on beş, on altı kişi daha vardı oyunu seyreden.

Yanımdaki kız, fısıltıyla, ama alabildiğine heyecanlı:

"Bu oyun sizin yazdıklarınızdan derlendi," dedi. "Çoğu kahramanlar sizin yaşadıklarınızdan, ama öyküyü biz kurduk. Sizin dosyalarınızı okumaktan geceleri gözümüze uyku girmedi, neyse oyun başlıyor, sonra anlatırım."

Karanlıkta yüzünü seçmeye çalışarak: "Senin adın ne?" diye sordum.

Tüm dikkatini sahneye vermişti, başını hiç döndürmeden, ancak duyabileceğim bir sesle, "Şehrazat" dedi.

Hayretle, "Sakın Binbir Gece Masallarının Şehrazat'ı olmasın?" dedim, ama aynı anda o yüzünü döndürdü, çatık kaşlarıyla azarlarcasına: "Konuşacağınıza oyunu seyretsenize!" diye çıkıştı bana... Kızarken bile çocuksuydu, kızarken bile sevecendi. Üzerimdeki etkisi çabucak sonuç verdi; kafamdaki bütün soruları sonraya bırakarak, bakışlarımı zaten başlamış olan oyuna çevirdim.

Sahnede on beş on altı yaşlarında, siyah saçları iki yana örgülü bir kız vardı.

"Ben Dünyazat, Tanrı sizinle olsun!" diye söze başladı. Seyircilerin arasında oturan Şehrazat'a seslenerek:

"Ablacığım, geceyi hoşça geçirmemiz için, senin derlediklerinden oluşan bu oyunu başlatsana!"

Şehrazat ayağa kalkarak: "Bütün kalbimle ve yerine getirmesini görev bilerek," diye yanıt verdikten sonra yanında oturmakta olan bana dönerek: "Ancak yüce ve soylu Başkan'ımız izin verirlerse?" diye tamamladı sözlerini. Oturduğum yerde nereye saklanacağımı şaşırmıştım. Gerçekten masallar ülkesine mi gelmiştim ben?.. Karşımdaki kız gerçekten masalların Şehrazat'ı mıydı? Ancak kendimin duyabileceği bir sesle; "Peki!" diyebildim.

Şehrazat sahneye geçtikten sonra oyunu şu sözlerle başlattı:

"Ey bahtı yalnız kalmak olan başkanım. Vaktiyle sendikacılar arasında pek çok idealleri olan ve kendine insanları değiş-

tirmeyi amaç edinmiş bir başkan varmış. Bu adam yaşamında düştüğü ikilemin çözümünü arıyormuş. Bu ikilem edebiyatla toplumsal uğraşlar arasında düğümleniyormuş hep. Yazı yazmanın cazip olmadığı bir ülkede çalışmak zorunda kaldığı için yaşam zaman zaman önüne toplumsal uğraşları koyuyormuş.

Bir gün kader onu, o romancı olayım derken, bir sendikanın – sendikanın adına ne diyelim? A sendikası– şube başkanlığına aday olmak zorunda bırakmış. Seçimleri kazanmak istemediği halde kazanmış. O da "iki tavşanın peşinde koşarsan hiçbirini yakalayamazsın!" diyen Japon atasözünün doğruluğuna inanarak: "Ben artık toplumsal çalışmalarıma ağırlık vereyim," demiş. Şimdi öyküyü ondan dinleyelim ve bundan sonra başına gelenleri seyredelim bir."

Şehrazat, sözünü bitirir bitirmez etraf karardı, tekrar aydınlandığında sahneye renkli giysileriyle bir kız çıktı. Ayağında bale pabuçları vardı ve parmaklarının ucuna basarak yürüyordu. Elinde tuttuğu tabelada sahnelenecek oyunun adı yazıyordu:

İŞÇİ EYLEMLERİ VE BAŞKAN

(Sahnede orta yaşlı bir adam masasının başında koltuğunda oturmakta ve kendi kendine konuşmaktadır.)

BAŞKAN : Ne kadar güzel ve kolay gidiyordu şube başkanlığı... Bugün sıcak fazla olduğundan şubede oturuyorum ve yalnızca telefonlara cevap veriyorum. İşyerine gidiyorsun ve alkışlar alıyorsun, insanlar yüzüne sevgiyle bakıyorlar; çünkü yenisin. Herkes sana "Başkan!" diyor. Sen insanlara güzel umutlardan bahsediyorsun. Eh, bu da beceri istiyor, fazla emek istemiyor. Toplu sözleşme dönemleri başlamadı daha. Şimdilik sabahleyin saat 8.30'da şubenin kapısını açıyorum. Şube başkanına tahsis edilmiş bir araba var ama ben vapurla ve belediye otobüsüyle geliyorum şubeye. Görev arabası o! Diğer başkanların hiç biri öyle yapmadığı halde ben heyecanla onlardan biri olarak

otobüse biniyorum. Arabaya binmenin zevki yerine işçi gibi olmanın alçak gönüllüğüyle avutuyorum kendimi. Başkan olmak şimdilik rahat. Doğrusu zaman zaman ideallerimi düşünmüyor değilim, ama kendime biraz zaman tanımak istiyorum. Önümde koskoca üç yıl var. Yine de bir şeyler yapmak düşüncesi gelip başımın üstünde tepiniyor. Arabama binip fabrikaları dolaşıyorum, işçilerin dertlerini dinliyorum. Sorulara yanıt bulmaya gelince iş, "her şey zamanla!" diyorum. Akşamları saat yedi oldu mu çıkıyorum şubeden. Pek kimsenin şubeye geldiği yok. Gitgide hep aynı saatte çıkmaya alıştım doğrusu. Birileri geldi mi bir ân evvel gitsin diye bakıyorum. Bir de ideallerim kafamda tepinip durmasa!.. Rahatım ama istediğim bu mu sorusunun yanıtını verebilmiş değilim.

(Birdenbire önünde uzun boylu bir ifrit belirdi ve kılıcını sıyırarak masada oturmakta olan başkana yaklaştı ve haykırdı)

İFRİT : Ayağa kalk! Şube başkanı olmadan önce düşündüklerini ve söylediklerini hatırla!

BAŞKAN : Sen kimsin?

İFRİT : Ben masallar ülkesinin, Bin Bir Gece Masallarının ifritiyim. Öncelikle bir şey yapmak isteyip de ne yapacağını bilemeyenlere gözükürüm. Ne yapacağını bilemeyenler genellikle inançlarını kaybedenlerdir. Beni bir şey yapmayanlar değil, bir şey yapmak isteyip de yeterli inancı olmayanlar ilgilendirir.

BAŞKAN : Bil ki ey yüce ifrit! Ben inanç sahibi bir insanım. İnançlarımı da kaybetmedim henüz. Yalnız merak ettiğim bir şey var. Bu kadar başkan varken bir tek bana mı gözükürsün sen? Yoksa diğer başkanlara gözüküyorsun da benim mi haberim yok?

İFRİT : *(Kahkahalarla güler)* Beni sen çağırdın. Çağırmadıkça gelmem kimseye!

BAŞKAN : Allah, Allah! Ne zaman çağırdım seni ben?

İFRİT : Kişi bir şeyler yapmadığını düşündüğünde ve durumundan hoşnut olmadığında gelirim ben. Kendi kendine sorular sormaya başladın ve bu sorulardan biri benim oğluma çarptı. Oğlum orada yaralandı ve oracıkta öldü. Şimdi bu soruların gereğini hemen yerine getir, yoksa seni öldüreceğim.

BAŞKAN : Bil ki ey yüce ifrit! Ben dürüst bir insanım, yalan nedir bilmem ve çok da mücadeleciyimdir. Bana izin ver, işlerimi tamamlayayım, tamamlayınca bir yıl sonra karşına çıkarım. O zaman istediğin soruları yanıtsız bırakmayacağımı sana vaat ve yemin ediyorum. O zaman istediğini bana yapabilirsin.

İFRİT : Peki, sana güveniyorum ve sana bu izni veriyorum.

(Sahne kararır.)

(Sahne aydınlandığında başkan masada oturmaktadır yine, kapı çalınır, odaya şişman, yuvarlak yüzlü biri girer.)

İŞÇİ : Selam Başkan! Sana mutlu bir yaşam dileğiyle! Ecinnilerin olduğu bu yerde tek başına oturmanın nedeni nedir?

BAŞKAN : Bir yıl önce bir ecinni geldi ve sorularımla oğlunu öldürdüğümü iddia etti. Ben burada oturmuş, bir şey yapmadığımı düşünüyordum ama bir gün yaparım deyip zaman tanımıştım kendime. Bu yüzden bir ecinni çıktı karşıma ve sorularımın gereğini yerine getirmezsem beni öldüreceğini söyledi. Ben de, bana bir yıl izin ver, hiçbir sorunu yanıtsız bırakmayacağım, dedim. Aradan bir yıl geçti, şimdi kara kara düşünüyorum.

İŞÇİ : Vallahi senin inancın büyük bir inançmış. Öykün de öylesine olağanüstü ki iğneyle gözün iç köşesine yazılsa,

düşünceye saygı duyanlar için üzerinde durulmaya değer bir konu olurdu. Vallahi ey kardeşim, ifritle serüveninin sonunu görmedikçe yanından ayrılmayacağım.

(Kapı ikinci kez çalınır. Gelen On altıncı şube başkanıdır. Sakin görünümlü, yüzünde devamlı gülümsüyormuş gibi duran dudaklarıyla, hafif şişman uzun boylu biri girer.)

ON ALTINCI BAŞKAN : İkinize de selam! Ecinnilerin uğrağı olan bu yerde oturmanızın nedeni nedir?

(İkisi birden öyküyü baştan sona anlatırlar. On altıncı Başkan henüz oturmuşken kapı üçüncü kez çalınır. İçeri eğitim uzmanı girer. Ön kısımda saçları belirgin biçimde dökülmüş, yüzü dolu bir yaşamın derin çizgileriyle bezenmiş.)

EĞİTİM UZMANI : Üçünüze de selam! Akşam vakti burada oturmanızın anlamı nedir?

(Üçü birden başından sonuna öyküyü anlatırlar. Tam o sırada bir toz çevrintisi yükselir ve bir fırtına eser. Toz dağılınca elinde kılıcıyla ecinni ortaya çıkar)

İFRİT : Gel, gel ki sen benim yaşantımın soluğu, yüreğimin ateşi oğlumu sorularınla nasıl öldürdüysen, yanıtları bulamazsan eğer ben de seni öyle öldüreyim.

(Başkan ağlayıp yakınmaya başlar. Bunun üzerine diğer üçü de onunla birlikte inlemeye ve hıçkırmaya başlarlar.)

İŞÇİ : *(İfritin ellerine sarılarak)* Ey ecinni, ey ecinni padişahlarının başı ve başlarının tacı! Sana başkanla olan serüvenimi anlatır ve sen bundan etkilenirsen, karşılığında beni bu başkanın kanının üçte birini bağışlayarak ödüllendirir misin?

İFRİT : Evet, hiç kuşkun olmasın sayın işçi! Bana öyküyü anla-

tır, ben de bunu olağanüstü bulur, sorular yanıtlanırsa, başkanın kanının üçte birini bağışlarım. Yalnız söyleyeceklerin kısa ve öz söyle! Seni dinleyecek fazla vaktim yok!

İŞÇİ : Bil ki ey yüce ifrit, söyleyeceklerim kısa olmayabilir; ama öz söylemeye çalışacağım. Yalnız öyküm birden fazla; bu yüzden senin sabrını fazla sınamamak için öykülerimi birbiri ardına sahneleyeceğim; arkadaşlarım da oyunumda bana yardım edecekler. Şimdi oyunumuzun başlaması için senden seyircilerin arasına geçmeni istiyorum.

(İfrit seyircilerin arasına geçer, sahne kararır. Aydınlandığında işçi tulumuyla sahnededir.)

İŞÇİ : Sayın Başkan! Oğlumun bu yıl stajını yapması için yardımcı olur musun?

BAŞKAN : Nasıl yardımcı olayım?

İŞÇİ : Hani diyorum? İşyeri müdürlerine telefon etseniz? Belki stajyer öğrenci alacak bir işyeri vardır.

BAŞKAN : Açık söyleyeyim, işyerleriyle böyle bir ilişki kurmadım şimdiye kadar. İstesem de yapamam. Ama genel çıkarlarınızla ilgili bir şey yapmam gerekiyorsa onu yaparım.

İŞÇİ : Peki başkan! Öyle olsun!

(Perde kapanır. Aydınlandığında başkanın idari sekreteriyle işçi karşılıklı oturmaktadırlar)

İŞÇİ : Sayın İdareci Sekreter! Oğlum üniversite ikinci sınıfta. Bu yıl bir fabrikada staj yapması gerekiyor. Hani diyorum, bu konuda yardımını esirgemezsen iyi olur.

İDARİ SEKRETER : Olur. Sen bana oğlunun adını, hangi okulda, kaçıncı sınıfta okuduğunu yaz, ver!

(İşçi oğlunun adını, okulunu, sınıfını yazan kâğıdı

idari sekretere uzatır. Perde kapanır.)

(Yeni perde)

İDARİ SEKRETER : İdareci Başkan! Üyemiz bir temsilcinin oğlunun staj yapması gerekiyormuş. Hani diyorum, bölge temsilcisini bir arasan... Onun çevresi geniştir.

BAŞKAN : (Ben bu temsilciyi hatırlıyorum ama?.. Neyse? Birkaç gündür süren idari sekreterle aramdaki gerilimi tırmandırmış olmayayım) Olur na'palım... Ver ismini!

(Perde değişir. Başkan masasının başında telefonda konuşmaktadır)

BAŞKAN : Sayın Bölge Başkanım! Üyelerimizden birinin oğlunun stajı için aramıştım. Ricam, hani diyorum, senin tanıdığın bir çok işyeri vardır. Onlardan birine telefon etsen?..

BÖLGE TEMSİLCİSİ : Ne demek? Ricam başım üstüne başkan. Hemen şimdi telefon edip sana dönüyorum.

(Perde değişir. Bölge temsilcisinin odası)

ODACI : Başkan! Eski şube başkanlarından biri. Sizinle görüşmek istiyor.

BÖLGE TEMSİLCİSİ : Mutlaka bir şey isteyecektir. Söyle acele bir toplantıya gitmem gerekiyor. Başka zaman gelsin!

(Perde kapanır)

(Aydınlandığında uzun boylu, takım elbiseli bir adam gelir sahneye. Adam otomobil fabrikalarına plastik aksam üreten bir fabrikanın işverenidir. Konuşurken oldukça sinirli bir şekilde kollarını indirip kaldırmaktadır)

İŞVEREN : İşveren oldum da ne oldu? Eskiden küçük bir atölyem vardı ne rahattım. Derken atölyeme bir atölye eklendi, sonra bir tane daha... Büyüdü fabrika oldu. Fab-

rika oldu da ne oldu? Otomobil fabrikaları krize girdi mi makinelerin çoğu duruyor. Bu ülkede otomobil fabrikaları krize girmesin de ne yapsın, insanlar elli tane alacak para üretiyor ama bin araba çıkıyorsa!.. Fabrika masrafına atölye çalışıyor o zaman! İnsanlar paralarının tamamını bin arabaya ayırdığında ise ülkede kriz çıkıyor. Gel de bunu sendikaya anlat! Otomobil sanayi krizde diye plastik iskemle imal etsem, nasıl rekabet ederim başkalarıyla? Çoğu sendikasız işçî, onlar asgari ücretin altında sigortasız işçi çalıştırırken ben!..

(Söylene söylene odadan dışarı çıkar. Hemen ardından iki kişi gelir odaya. Biri sendika başkanıdır ve öfkelenmek isteyen ama öfkelenemeyen bir ruh hali vardır. İkincisi fabrika temsilcisidir.)

BAŞKAN : Önce ben bir görüşseydim işverenle, ondan sonra yapsaydınız yemek boykotunu.

TEMSİLCİ : *(Başlangıçta alttan alırken gittikçe sesini yükseltir)* Ne zamandır size söylüyorduk Başkan! Dünkü kötü yemeklerden sonra artık işçileri durduramaz hale geldim.

BAŞKAN : *(Kendi kendine konuşur)* Yemekhanenin durumu kötüyken ve işçiler kötü yemek yerken; mademki bu güne kadar düzeltmek konusunda elimden bir şey gelmemiş; o zaman başkanlık otoritemin oldubittiye getirilişini kabul etmekten başka çarem yok! Yapacak bir şey yok onların peşinden sürüklenmekten başka! (Temsilciye döner) Pekâlâ, gidip işverenle görüşelim bir öyleyse!

(Temsilci, başkan'ın gelişini haber vermek üzere odadan dışarı çıkar. Sahne kararır. Aydınlandığında işveren odada masasının başında ayakta durmaktadır. Temsilci odadan içeri girer.)

TEMSİLCİ : Bay İşveren! Sendika başkanı sizinle görüşmek istiyor.

İŞVEREN : *(Kollarını sinirli bir şekilde sallar)* Randevu almış mı?

(Başkan içeri girip tam işverenin karşısına dikilir)

BAŞKAN : Öyle bir uğradım.

İŞVEREN : Benim işim başımdan aşkın. Randevu alsaydınız o zaman başka!

BAŞKAN : Çayınızı içip o arada sohbet etmek, sorunlarımızı anlatmak niyetimiz.

İŞVEREN : Sohbetten ziyade bir şey yapmak isterim: Soruna gelince sorun dinleyemem, sorun getirmeyin! Fabrikayı kapattırmak mı istiyorsunuz?

BAŞKAN : Niye kapattıralım fabrikayı?

İŞVEREN : Otomotiv sektörünün bunalımda olduğunu bilmiyor musunuz? Sizin başka fabrikalardan haberiniz yok galiba? Bizden başka hiçbirinde sendika yok! Bizimle uğraşmayın! Gidin onları örgütleyin! Hani derler ya bizde: "Yakaladığını..." Böyle giderse ya fabrikayı kapatacağız ya da işçi çıkarmak zorunda kalacağız. Yoksa bu yüksek ücretlerin altından kim kalkar?

BAŞKAN : Canım bu konuda sizin de bizden farkınız yok. Siz de bunalımın acısını sadece bizden çıkarmıyor musunuz?

PERSONEL MÜDÜRÜ : *(Telaşla içeri girer)* İşçiler bu öğlen yemek boykotu yapacaklarmış.

İŞVEREN : Biliyordum böyle olacağını. Bey'ler yemekleri mi beğenmiyorlar? Haber verseydiniz bari... Yemekleri çocuk esirgeme kurumuna gönderirdik. Aynı yemekleri biz de yiyoruz. Ne varmış yemeklerde?

BAŞKAN : Bay İşveren, yemekhanenin durumu çok kötü.

İŞVEREN : Yemekhane süper!

BAŞKAN : İyi değil Bay İşveren, ben gördüm.

İŞVEREN : Yemekhane süper... Süper!..

BAŞKAN : Yemekhanede koca koca fare delikleri var. Onlan kapattırmayacak mısınız?

İŞVEREN : Ben mi yapacağım? Alsınlar çimentoyu kapatsınlar. Ben parasızlıktan personel müdürü bile tutamıyorum.

TEMSİLCİ : Olur mu patron? O yemekhanede yemek yenir mi? Daracık, izbe gibi bir yer. Tahta masalar, sandalye yerine tahta sıralar var; bir de mazot kokan, lokomotife benzeyen soba!. Yemek fabrikasının gönderdiği yemekler de yenmeyecek gibi...

İŞVEREN : Ben da orada yiyorum. Yemekhane gayet iyi!

BAŞKAN : Yemekhaneyi düzeltin, yemekleri de iyileştirin Bay İşveren!

(İşçi ile On altıncı Başkan sahnenin ortasına bir masa getirir ve karşısına tahta sıralar dizer, önlerine de uzun bir masa, masaların üstüne boş tepsiler koyarlar. İşçiler masalara oturur ve boş tepsileri ters çevirirler.)

BAŞKAN : Arkadaşlar, ben sizin yeni başkanınızım. Eyleminizi yürekten destekliyorum. Sağlıklı koşullarda, doyurucu ve lezzetli yemekler yemek sizin de hakkınız. Az önce işverenle konuştum ve kendisine yemekhane koşullannı düzeltmesini söyledim. Şu anda sözleşme görüşmeleriniz devam ediyor. Yemekhanenin ve yemeklerinizin düzeltilmesi ilk görüşeceğimiz maddelerden biri. Ücretleriniz oldukça düşük. Yapacağımız toplu sözleşmede daha iyi haklar almak en büyük isteğimiz. Toplu sözleşmenin her safhasında bugün olduğu gibi sizlerle birlikte olacağız, olmadığımızda temsilcileriniz vasıtasıyla gelişmelerden haberiniz olacak. Sizin onayınız olmadan hiçbir şeye imza atmayacağız.

AYKIRI İŞÇİ : Başkan, istersen bundan sonra oyunu yaşandığı gibi oynamayı bırakalım. Nasıl olsa bir tiyatro oyunu

bu. Zaten seyircilerin fazla zamanı yok, üstelik oyunumuzun kısalığı uzun uzun anlatmaya elvermiyor. Gerçeği doğrudan doğruya gösterelim.

BAŞKAN : Neyi anlatayım? Yoksa işverenin söylediği gibi plastik sektöründe sendikalı işyeri sayısının az olduğunu mu? Bunu anlatayım da dünya standartlarında sendikalı işçi çalıştıracak verimlilikte fabrikalarımız olmadığını yarım mı barakayım? Hangisini anlatayım, yaptığımızın mevcut durumu idare etmek olduğunu mu? Sizin, bizim ve de işverenin! Aslında işten atılmaları önleyecek durumda olmadığımızı mı? Grevin çıkış yolu olmadığını mı anlatayım? Yoksa binlerce işsizin olduğu yerde koltuğumda kalmamın bunlardan bazılarını anlatmamak olduğunu mu? En ileri noktadaki sendikacı ile en geri noktadaki sendikacının, sonunda sizin karşınıza şu sözlerle çıkmak durumunda kalacağını mı: 'Arkadaşlar şartlar böyle gerektiriyor!" Yoksa bir şey yapmadan anlatmanın kolaycılığını mı seçeyim?

İŞÇİ : Başkan boş ver sen bunları! Sen bize ücretlerimizin nasıl yükseleceğini anlat. Sonuna kadar mücadele edeceğiz de! Ölmek var, dönmek yok de!

AYKIRI İŞÇİ : *(Umutsuz)* Boşa kürek çekmeyi severiz biz; sonunda yorgun düşmek için. Dedikleri gibi sen anlatmaya devam et Başkan! Belki de siyaset bir şey yapmadan anlatma sanatıdır.

İŞÇİ : Ne çıkar yalana kanmaktan, bir süre mutlu olduktan sonra!

(Sahne kararır. Aydınlandığında oyunun başlangıcında olduğu gibi Başkan masasının başında koltuğunda oturmaktadır.)

BAŞKAN : İşçiler benden ücretlerinin yükseltilmesini istiyor; çünkü ücretleri düşük. İşveren zammı düşük tutmasına

gerekçe olarak otomobil sanayindeki krizi ileri sürüyor. Ben bir şeyler yapmak çabasında olan çiçeği burnunda bir Başkan! Sorun ben bir şeyler yapmak istediğimde başlıyor. Greve mi çıkacağız? Greve çıksak aylar sürecek ve grevin sonunda işçilerin eline geçen bundan çok olmayacak. Diyelim fabrika kapanmadı. Grevden sonra işverenin tüm işçileri atacağı kesin. Üstelik içinde bulunduğumuz dönem sendikalar açısından durgun bir dönem. Bu dönemde yapılacak en akıllıca iş ayakta kalmak! İyi de ben bunu işçilere nasıl anlatacağım? Çünkü benden başka bütün sendikacılar bunu anlatıyor zaten (?!)

(Odadan içeri şişman, göbekli, yuvarlak yüzlü biri girer. Gelen başka bir fabrikanın, Kozmetik ürünleri üreten bir fabrikanın temsilcisidir. Merdivenleri hızlı hızlı çıktığından olacak nefesi tıkanmıştır ve heyecanını bastırmaya çalıştığı her halinden belli olmaktadır.)

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Başkan, bu sabah personel müdürü söyledi. Bizim fabrikanın muhasebe servisinden iki kişi çıkartıyorlar.

BAŞKAN : İşte iş şimdi zorlaştı.

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Eleman fazlalığı varmış, altı aydan beri işçi çıkarmayı düşünüyorlarmış.

BAŞKAN : Daha geçen gün personel müdürüyle karşılıklı övgüler yağdırmadık mı birbirimize? O zaman hiç bahsetmemişti. Adam bize övgüler yağdırdıkça biz de altında kalmadık. Hele mali sekreterim *(?!)* Neredeyse sendikaları batırdı. Hani doğru, doğru da işveren vekilinin karşısında yapma bari bunu? O zaman daha doğru oluyor.

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Atak ve deneyimsiz!

BAŞKAN: Kim?

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Mali sekreterini diyorum.

BAŞKAN : Nasıl da kendinden emindi? Neyse, biz işimize bakalım. Nasıl önleyeceğiz? Sen ne dersin?

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Başkan, temsilci arkadaşlan çağıralım! Bir tepkimiz olmalı. İş bıraksak olmaz. Ücretlerimiz iyi ve tazminatlanmız yüksek. Üstüne üstlük iş yasalannda tazminatsız atılma gibi bir madde var. Eylem yapmasak diğer temsilciler bizi suçlayacak... Tamam buldum! Fazla mesaiye gelmeme eylemi yapalım.

BAŞKAN : Bak bu olur.

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Yalnız bazı zorluklar var Başkan. Çoğu eylemden yana olur ama fazla mesaiden de vazgeçmez. Mesaiden çok para geçiyor elimize çünkü. En iyisi Başkan, sen bizim fabrikaya gelsen de işçilere bir konuşsan!

BAŞKAN :Olur, geleyim.

(Sahne kararır. Aydınlandığında tıpkı plastik fabrikasındaki gibi sıralar ve masalar vardır. İşçiler sıralarda seyircilere arkası dönük oturmaktadır. Onların tam karşısındaki masada başkan konuşmak için ayakta beklemektedir.)

BAŞKAN : *(Etkili olmak için bağırarak)* Arkadaşlar! Daha verimli çalışmak adına bu şirkete yıllannı vermiş, muhasebede çalışan iki arkadaşımızı işten çıkanyorlar. Az elemanla çok iş yapmak, işçi maliyetlerini düşürmek kuralmış. Biz de sizin adınıza iki arkadaşın yıllık maliyeti kadar fazladan çalışalım, ücret almayalım dedik. Böyle dedik. (İnanmadılar) Kabul etmediler. Şirketin prensiplerinin daha önemli olduğunu söylediler. Daha verimli ve kârlı çalışmanın sonu yok! (Verimsiz çalışmanın da sonu böyle!..) öbür gün, kârlı çalışma adına aynı şey sizin de başınıza gelecek! Biz kârlılık kadar insanın da önemli olduğunu söylüyoruz. Arkadaşlannıza sahip çıkmak ve iş-

verenin tutumunu protesto etmek için *(Sesini daha da yükseltir)* tepki göstermeye hazır mısınız?

İŞÇİLER : *(Var güçleriyle alkışlarlar.)*

BAŞKAN : Bu yüzden, bugünden itibaren fazla mesaileri kaldırıyoruz.

(Alkış sesleri daha da yükselir. Başkan masalara doğru geçerek işçilerin arasına oturur.)

BİRİNCİ İŞÇİ : İşte tam bizim aradığımız başkan. Ne kadar etkili konuşuyor, hem de bağırıyor.

İKİNCİ İŞÇİ : Beklediğimiz önder geldi mi yoksa?

BİRİNCİ İŞÇİ : Bize böyle adamlar lazım.

AYKIRI İŞÇİ : Ona da!

(Sahne kararır. Aydınlandığında plastik fabrikasının yemekhanesinde işçiler sıralarda oturmaktadırlar. Başkan işçilerin karşısında ayaktadır.)

BAŞKAN : *(Yavaş ve sözcüklerinin üstüne basa basa konuşur.)* Arkadaşlar, toplu sözleşmeyi imzalamakla sizin için en iyi olanı yaptığımıza inanıyorum. (Şimdi göster bakalım farkını gösterebilirsen!..) Toplu sözleşme görüşmelerinin uzun sürmesi sonucu neredeyse ikinci zammın günü geldi. Onunla birlikte öteki plastik fabrikalarına göre ortalama ücretleriniz daha önde olacaktır. Toplu iş sözleşmenizin hayırlı olmasını diliyorum.

İŞÇİLER : *(Ayağa kalkıp arkalarını dönerek çıkarlar.)*

BAŞKAN: *(İşçilerin arkasından konuşmaya devam eder)* Siz sadece kendi işyerinizi düşünüyorsunuz. Benim bulunduğum yerden, yukarıdan işler hiç de sizin gördüğünüz gibi gözükmüyor. Ben de isterim şartları değiştirmek; ama nasıl yapacağım bilmiyorum.

(Sahnede bir tek o kalmıştır. Kısa bir süre geçer, içeri fabrikanın bekçisi girer)

BEKÇİ : Kozmetik fabrikasından biri gelmiş, sizinle görüşmek istiyor.

BAŞKAN : *(Kendi kendine)* Hayırdır. *(Bekçiye)* Gelsin!

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : Başkan! Fazla mesai eylemine başlayalı iki hafta oldu. Herkes uydu bugüne kadar. Yalnız bu günlerde başta yanımdaki iki temsilci, mırıldanmalar başladı.

BAŞKAN :Ne yani, eyleme son mu vereceğiz?

KOZMETİK TEMSİLCİSİ : En iyisi olur derim. Bir kısım arkadaşlar çalışmaya başlarsa daha kötü o zaman. En azından amacımıza ulaştık deyip eylemi bitiren biz oluruz.

BAŞKAN :İyi ne yapalım, öyle olsun!

(Dışarı çıkarlar. Onların arkasından sahneye Kozmetik fabrikasının iki işçisi girer)

BİRİNCİ İŞÇİ : Yanılmışız; bu beklediğimiz lider değilmiş.

İKİNCİ İŞÇİ : Kim bilir, belki bir gün bir kurtarıcı çıkar...

AYKIRI İŞÇİ : Bekleyen... Derviş muradına erer!

(Sahne kararır. Aydınlandığında Başkan koltuğunda oturmaktadır)

BAŞKAN : *(Kendi kendine)* Bir gün büyük bir önder olabilecek miyim?

(Odadan içeri oyunun başındaki plastik işyerinin temsilcisi girer)

TEMSİLCİ : Hayrola Başkan? Kendi kendine konuşmaktasın (?!)

BAŞKAN : Fabrikanızda diyordum, durum nasıl?

TEMSİLCİ : Bizim fabrikadan da işçi atmaya başladılar.

BAŞKAN : Ne varsa bu cumada? Hep hafta sonu atıyorlar. Toplu sözleşmeyi bitirir bitirmez adam işçi atmaya başladı. Ne oldu anlat bakalım.

TEMSİLCİ: Başkan, yemekhanemiz boyandı, fare delikleri kapandı. Kuru fasulyenin içinde et yoktu, şimdi bir tane var. Küçük bir oda vardı, onu bize verdiler, temsilcilik odamız oldu. İki gün önce zamlı aylıklarımızı aldık. Ne var ki dört arkadaşımızı personelden çağırdılar; tazminatlarını hesapladıklarını söylemişler.

BAŞKAN : Siz ne yaptınız?

TEMSİLCİ :Sizin gelmenizi bekliyoruz.

BAŞKAN :Bizim idari sekreteri alayım da geleyim

TEMSİLCİ : Daha da çıkaracaklarını söylüyorlar.

(Sahne kararır. Aydınlandığında sahnenin ortasında iş makinesi durmaktadır. İş makinesinin arkasında işçiler vardır. İşçiler oldukça heyecanlıdır ve yüksek sesle kendi aralarında konuşmaktadırlar. Başkan konuşmak için iş makinesinin başına gelir. Başkan gelince herkes susar.)

BAŞKAN : İşten atılanlar nerede?

TEMSİLCİ : Tazminatlarını alıp gittiler.

BAŞKAN : Ya?.. Arkadaşlar! Öyleyse işten atılmaları durdurmak için bu gece fabrikayı terk etmiyoruz.

İŞÇİLER : *(Başkanı alkışlarlar)*

AYKIRI İŞÇİ : Niye üretimi durdurmuyoruz?

BAŞKAN : *(?!)*

(Birinci yardımcının kulağına eğilerek fısıltıyla konuşur.) İkinci zammımızı almaya bir ay kaldı. İşveren on yedinci maddeden tazminatsız atmak için bahane arıyor.)

İDARİ SEKRETER : *(O da fısıltıyla)* Bu durumda üretimi durduramayız.

(Sahneye işveren girer.)

İŞVEREN : Fabrikamda ne arıyorsunuz?

İDARİ SEKRETER: *(Başkanın kulağına fısıltıyla)* Başkan, biraz sert ol! İşveren kararlı olduğumuzu görsün.

BAŞKAN : *(Fısıltıyla)* Nasıl?

İDARİ SEKRETER : *(Fısıltıyla)* Daha çok bağır!

BAŞKAN : *(Daha çok bağırarak)* İşten atılmaları protesto etmek için fabrikayı terk etmiyoruz.

İŞVEREN : Böyle yapmakla bir sonuç alamazsınız. Ben keyfimden adam çıkartmıyorum. Neredeyse fabrikayı kapatacağım. Öyle de batıyorum, böyle de batıyorum.

BAŞKAN : İşçi çıkaracağınıza bizi çağırın, oturup görüşelim, birlikte çözüm arayalım.

İŞVEREN : Ücretleri rakiplerimle aynı seviyeye mi indireceksiniz?

BAŞKAN : Hayır!

İDARİ SEKRETER : Oraları da örgütleyeceğiz.

İŞVEREN : Altı aydır aynı şeyleri söylüyorsun; bir tekini bile örgütleyemedin bizden başka!

İDARİ SEKRETER : Sizden başladık, arkası gelecek. Nihayet birinden başlamak gerekiyor.

İŞVEREN : At imzayı buraya! Bir ay içinde oraları örgütleyeceğine dair; ben de adam atmayayım. Ya da benden başlama da kimden başlarsan başla!

İDARİ SEKRETER : ...

BAŞKAN : En azından bundan sonrası için adam atmayacağınızı söyleyin!

İŞVEREN : Enjeksiyon bölümünden iki fazlam var, işler böyle durgun giderse yıl sonuna kadar onları da çıkaracağım.

İŞÇİ : Patron bu fabrikayı hep birlikte büyüttük. Bir zamanlar ufak bir atölye idi burası.

İŞVEREN : Elimden bir şey gelmez.

TEMSİLCİ : Patron, siz kafanıza göre adam atıyorsunuz. Toplu sözleşmenin maddeleri var. O madde der ki: Son giren ilk çıkar!

İŞVEREN : Ben işime yaramayanı çıkarıyorum.

BAŞKAN : İşçi arkadaşlar tedirginlik içindeler. Bizlerle ve temsilcilerle konuşmadan yaparsanız bu tedirginliği önleyemezsiniz. O zaman da işçi arkadaşların verimi düşer.

İŞVEREN : Bu konuyu sonra görüşürüz. Şartlar (Ne kafam ne de düşmekte olan balon) verime merime bakmama zaman tanımıyor zaten. Çabuk sonuç almam için safra atmam lazım. Şimdi işçi arkadaşları evine gönderin!

BAŞKAN : *(İdari sekretere fısıltıyla)* Şartlar zaman tanıdığında kafası çalıştı mı acaba?

İDARİ SEKRETER : Şimdi çalışıyor ya?..

BAŞKAN : *(Biz ondan aşağı mı kalalım)* Bu gece buradayız.

İŞVEREN : Peki kalın o zaman.

(Geceyi canlandırmak için sahne karanlığa bürünür, sahnenin ortasında bir sobanın alevi aydınlatır ortalığı.)

İŞÇİ : Sekiz saattir burada oturuyoruz. Artık burada olmamızın bir anlamı kalmadı. Atılanlar da tazminatlarını alıp gittiler zaten.

AYKIRI İŞÇİ : Anlamı olmaz tabii, üretimi durduracağımıza, burada oturuyoruz.

İŞÇİ : Nereye üretimi durduruyorsun? Siparişler azaldı zaten. Patronun ekmeğine yağ mı sürelim. Bu kadarı ona ders olmuştur. Bundan sonra adam atarken düşünür.

BAŞKAN : Arkadaşlar, adam atmaya devam ederse yine aynı şekilde; bu kez daha sert karşılık veririz. Şimdi gidelim.

(Hepsi birden sahneyi terk ederler. Perde kapanır, tiyatronun ışıkları yanar. İşçiyi canlandıran oyuncu perdenin önüne gelir)

İŞÇİ : Ey ecinni, ey ecinni padişahlarının başı ve başlarının tacı! Sabrına biraz daha zaman tanı. Bir iki şey daha var sana göstereceğim. Bu kez hem kısa hem de öz olmasına çalışacağım. Kısa olmazsa bağışla; ama mutlaka öz olacak!

(Perde yeniden açılır, tiyatronun ışıkları söner. Karanlıkta mikrofondan tek düze bir ses konuşma yapar)

SES : Konfederasyonumuz üyesi sendikalar genel merkez ve şube yöneticilerinin katılımıyla 18 temmuz 1995 Salı günü Ankara'da yapılan Türk–İş genişletilmiş yöneticiler toplantısında oy birliği ile bir eylem programı kabul edildiği bilinmektedir.

Bu program çerçevesinde 21 temmuz Cuma günü gerçekleştirilecek olan 'Tüm yurtta kamu kesimi ve özel kesimdeki tüm işçilerin sabah servis araçlarına binmeyerek işe yürümeleri' eyleminin, büyük illerde, işyerine 1–2 km uzaklıkta servislerden inilerek işyerine topluca yürünmesi, servis araçlarının bulunmadığı işyeri itibariyle işçilerin belirli bir yerde toplanarak işyerine topluca gidilmesi biçiminde uygulanmasının koordine edilmesi gerekmektedir.

5 Ağustos Cumartesi günü Ankara'da büyük yürüyüş ve miting düzenlenecektir.

Ayrıca 8 Ağustos 1995 Salı günü yapılması öngörülen 'Üretimden gelen gücün kullanılması, işe gitmeme eyle-

minin' vardiyalı tüm işçileri kapsayacak biçimde uygulanması sağlanmalıdır. Kuşkusuz bu eylemin gerçekleştirilmesi esnasında, ülkemizin birikimi olan makine ve teçhizatın zarar görmemesi için gerekli olan önlemlerin alınmasına –her zamanki gibi– gerekli özen gösterilecektir.

(Sahnenin ışıkları yanar. İşçiler sahnede yürüyüş kolu oluşturmuşlardır)

BİRİNCİ KAMU İŞÇİSİ : Ön sıradakiler hızlı yürüyelim.

BAŞKAN : Arkadaşlar, daha kuvvetli alkış!

İKİNCİ KAMU İŞÇİSİ : Yürüyoruz ama onlar gene bildiklerini okuyacaklar. 91'de 93'de yürüdük de ne oldu? 89'daki heyecan başkaydı; o zaman biz başlattık.

BİRİNCİ KAMU İŞÇİSİ : Şube başkanı demese kimse yürümeyecek ya!.. O içimizden biri. 89'dan bu yana hep bizimle birlikte oldu.

(Sahne ışıkları söner, karanlıkta aynı tek düze ses)

SES : 5 Ağustos Cumartesi Ankara mitingi için otobüsler tutulacak, sabah saat 10.00 da herkes Celal Bayar Bulvarı'nda toplanacak!

(Işıklar yanar)

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : *(Telaşlı bir sesle)* Otogardan mitinge gidecek otobüslere izin verilmiyormuş.

BAŞKAN : Biz de ayrı ayrı gidip yolcu gibi binelim. Herhalde bu memlekette seyahat özgürlüğü diye bir şey var.

ÖZEL SEKTÖRDEN İKİNCİ İŞÇİ : Başkan! Kamu işyerlerinden altı kişi gelmiş; yoksa toplu sözleşmeyi onların yerine biz mi yapıyoruz?

KAMU İŞÇİSİ : Miting cumartesi olunca herkes fazla mesaiye gitti.

(İki kişi sahnenin ortasına bir otobüs maketi koyar. İşçiler otobüse geçer)

OTOBÜS ŞOFÖRÜ : Polis, kontrol noktasında durdurursa herkes biletlerini göstersin.

BAŞKAN : Unutmayın, kimse birbirini tanımıyor. Şunu da hatırlatayım, bilhassa arka koltuktakilere söylüyorum: Yolculuk sırasında içki içmek yok!

(Otobüs hareket eder. Aradan uzun bir süre geçer)

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : Başkan içimizden biri çişe inmişti, arabaya binmedi, Kaynaşlı'da kaldı.

ÖZEL SEKTÖRDEN İKİNCİ İŞÇİ : Körkütük sarhoştu.

(Polisler Ankara girişinde otobüsü durdurur)

ANKARA POLİSİ : Şehre girmek yasak! Buradan İstanbul'a geri dönüyorsunuz.

BAŞKAN : Bu izin alınmış bir miting.

ANKARA POLİSİ : Yasak!

BAŞKAN : *(İşçilere dönerek, fısıltıyla)* Biz elli kişiyiz. Polis bizim iki katımız. En iyisi başka yerden girmeyi deneyelim.

İKİNCİ ANKARA POLİSİ : Buradan da girmek yasak!

BAŞKAN : Her taraf tutulmuş. *(Fısıltıyla)* En iyisi Sincan'a gidelim; oradan tirene biner öyle gireriz Ankara'ya. Polis istasyonu da tutacak değil ya.

(Alandaki kalabalığın sesleri duyulur ve slogan sesleri.)

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : Miting başlamış bile.

ÖZEL SEKTÖRDEN İKİNCİ İŞÇİ : Yarımca işçilerinin otobüsüne saldırmış polis. Otobüslerin camları kırılmış. Birkaç işçinin kafası yarılmış.

KAMU İŞÇİSİ : Bir çok yerde otobüsleri sokmamışlar. Polisle çatışma olmuş.

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : Gene de kalabalık alan.

AYKIRI İŞÇİ : Neden biz kafamızı kırdırmadık?

(Mikrofondan konfederasyon başkanının sesi duyulur. Avazı çıktığı kadar bağırmaktadır.)

KONFEDERASYON BAŞKANI : Hükümete son kez söylüyorum. Bizi mecbur etmesinler. Gerekirse Ankara'yı zindan ederiz onlara.

KAMU İŞÇİSİ : Ne diyor?

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : Bir önceki mitingde dediğini...

KAMU İŞÇİSİ : Miting bitmeden alan boşalmaya başladı bile.

(Miting bitmiş işçilerin bir kısmı otobüste beklemektedirler)

ÖZEL SEKTÖRDEN BİRİNCİ İŞÇİ : Bir saattir otobüsü bekletiyoruz, yarımız gelmedi daha.

ÖZEL SEKTÖRDEN İKİNCİ İŞÇİ : Biri amcasına gitti sabahtan.

KAMU İŞÇİSİ : Bizim arkadaş da camiye gidecekti.

(Sahne ışıkları söner, karanlıkta tek düze ses başlar konuşmaya)

SES : 8 Eylülde grevleri başlatıyoruz, grevler gittikçe yaygınlaşacaktır.

SENDİKA BAŞKANI : Böyle yığınsal grevlere ilk kez çıkıldı. Sendikacılar bu grevlere çıkılıncaya kadar işin ciddiyetini kavrayamadılar. Üç yüz otuz bin işçi grevde. Bu grevler işçi sınıfı tarihine geçecek. Bu grevler işçi arkadaşlarımız için bir okul olacak!

SES : Hükümet kararı ile grevler altmış gün süreyle ertelenmiştir.

(Uzun süren bir sessizlik olur, sahne karanlıktadır.)

SES : Kamu sözleşmeleri hükümetle yaptığımız görüşme sonucu anlaşma ile sonuçlanmıştır. Buna göre birinci yıl altı aylar: yüzde on altı; ikinci yıl, ilk altı ay: yüzde on sekiz, son altı ay: yüzde yirmi.

KAMU İŞÇİSİ : Dağ fare doğurdu.

TARİHÇİ : Üç yüz otuz bin kişinin grevi hangi tarihte olmuştu?

(Perde kapanır. İşçiyi canlandıran oyuncu perdenin önüne kadar gelir)

İŞÇİ : Ey iyi yürekli ecinni! Benim öyküm şimdilik buraya kadar. Senin sabrını da düşünerek çok şey anlatamadım. Doğrusunu söylemek gerekirse beni en uzun dinleyen de sen oldun.

(Ecinni sahneye çıkar.)

İFRİT : Bu öykü yeterince düşündürücü. Ancak yine de sorulara yanıt alamadım. Bir de diğer öykücüyü dinleyeyim.

(Ecinni böyle söyledikten sonra işçi ile birlikte sahneyi terk eder, birinci oyun biter.)

Işıklar yandığında Şehrazat'ın kardeşi Dünyazat, kapanan perdenin önüne geldi, "Ablacığım oyunun insanı ne kadar düşünmeye sevk ediyor bilsen..." dedi. Bunun üzerine Şehrazat ayağa kalktı: "Ama bunlar, eğer başkanımız sabırlı olur ve bize oyun hakkında hiçbir şey sormazsa Pazar günkü oyunun yanında hiç kalır," diye yanıt verdi.

Şehrazat'ın bu sözü üzerine herkes ayağa kalktı, nereye gittiklerini bilmediğim bir yönde kayboldular. Dışarı çıktığımızda

oldukça hızlı yürüyen Şehrazat'ın arkasından yetişmek zorunda kaldım.

"Senin her zaman acelen mi var böyle?"

Bana dönüp bakmamıştı bile.

"Kızma ama, bir de kendini benim yerime koysan? Bu akşamdan beri yaşadıklarım öyle şaşırtıcı, öyle gizemli ki... Kendimi bir masal dünyasında buldum sanki, ama bu masal yaşadıklarım kadar gerçek! Merak tüm vücudumu kapladı ve başıma gelenlerin anlamını sormak için yerinde duramıyor."

Aniden durdu, dudaklarını bükerek yüzüme baktı.

"Haydar Bey, siz daha başından mızıklıyorsunuz. Uslu durur ve soru sormazsanız bir dahaki oyuna davetlisiniz."

Bunları söylerken tatlı tatlı gülümsüyordu.

"Peki," dedim çaresiz, "Uslu durmaya gayret edeceğim. Ancak bir şey sormama izin ver. Sen ne kadar gerçeksin, yoksa benim yarattığım bir hayal mi?

Çocuksu bir kahkaha attı ve koşmaya başladı, sonra bana doğru dönüp, "Bunun yanıtını ancak siz verebilirsiniz," dedi. "Şimdi bütün bunları kaydetmem gerek!"

Başka da bir şey soramadan, "Belgede yapılan değişiklikleri kaydetmek istiyor musunuz?" diyen bir yazı çıktı önüme.

"Evet yazısına tıklayın," dedi Şehrazat.

"Ayın yirmi dokuzu Pazar günü görüşürüz."

"Niye o kadar uzun?" diye itiraz ettim elimde olmadan.

"Ancak hazırlanırız," dedi.

YEDİNCİ BÖLÜM

Bekleyiş

O hafta sonu Tıbzetliler izne çıktılar. Nazmi de Bodrum Gölköy'e gitti. Toplu sözleşme servisindekiler çalışma bakanlığına sürekli yetki tespitinin ne durumda olduğunu öğrenmek için telefon açıyorlardı. Nazmi gitmeden Birleşik Metal–İş'in Sefaköy Şube Başkanı'yla hâkim için görüşmüş, onlar böyle bir uygulamayı bir çok yerde yaptıklarını ve olumlu sonuç aldıklarını söylemişler. Bunun üzerine merkezin avukatlarından Selma Hanım işyeri çalışanlarının sayısını tespit için Sirkeci iş hâkimliğine başvurdu. Hâkimler böyle bir tespite gerek olmadığını, ileride yetki davası olduğunda zaten konunun yeniden görüşüleceğini söylemişler. CMB Plastpak işyerinde yetki davasında başımıza gelenler hâkimlerin söylediklerini inandırıcı kılmıyordu. Ankara'dan tespit sürecinin olumsuz gittiğini, bizim gönderdiğimiz listedeki adların çoğunun Çalışma Bakanlığı'nın bilgisayar kayıtlarında olmadığını o günlerde öğrendik. Bu beklenmedik bir şey değildi; çünkü işyeri çalışanlarının listesi düzenli bir biçimde kayıtlara geçmiyordu. Kayıtlar eski tarihliydi. Bu durumda bakanlığın işyerine yazı yazıp işyerinin son mevcudunu öğrenmesi gerekiyordu veya bir müfettiş göndererek işyerinde inceleme yaptıracaktı; bu da bir, bir buçuk aylık bir süreç demekti. Sürecin uzaması beni ciddi biçimde düşündü-

rüyordu. Her ân işverenin sendikalaşmayı öğrenmesi gibi bir durumla karşı karşıya kalabilir, işverene türlü fırsatlar tanıyabilirdik. Yeni bir durum değerlendirmesi yaptığımızda avukat Selma Hanım bir de Bakırköy'deki hâkimlerle görüşmeyi deneyeceğini söyledi. Ay sonu yaklaşmış ve biz bir türlü işyerine götürecek hâkimi bulamamıştık. Bizim avukatlarının bu konuda deneyimi yoktu; başlarına gelen bir durum değildi çünkü. Kendi çabamızla, sağa sola sorarak el yardımıyla önümüzü görmeye çabalıyorduk.

Tıbzetlilerin çoğu izinlerini geçirmek için memleketine gitmişti. Deniz Muş'taydı. Muş'tan telefon açmış, şubede olmadığımdan gelişmeleri benden öğrenememişti. Bıraktığı telefon numarasını ise biz düşürememiştik. Salman, zaman zaman şubeye uğruyor ve ben her defasında ona hâkim ayarlayamadığımızı söylüyordum. Hâkim bulmaya uğraştıkça ve çabalarımız sonuçsuz kaldıkça biz hâkim götürmenin gerekliliğine daha da inanmaya başlamıştık. Neyse ki işyeri izindeydi, bu da bize zaman kazandırıyordu. Ancak Haziran ayı da bitmek üzereydi.

Bugün ayın yirmi dokuzu! Ben tiyatroya gidecekmiş gibi hazırlandım. Doğrusu bugünü iple çektiğimi söyleyebilirdim. Yaşlı kayıkçı iskeleye bağladığı kayığında uyukluyordu. Onu vaktinden önce uyandırmamak için iskeledeki tahta iskemlelerden birine oturup Şehrazat'ı beklemeye koyuldum. Doğrusu On altıncı Başkan'ın anlatacağı öyküyü merak ediyordum. Aradaki on üç günü gündüzleri şubenin işleri, hâkimin peşinde koşturma, geceleri ise bilgisayarın içinde dolaşarak geçirmiştim. Günler boyunca sandıklara ve raflardaki dosyalara, dizdiğim yaşantı parçacıklarına bakıp bütün bunlardan nasıl bir roman oluşturacağımı düşündüm durdum. Onlara baktıkça aklımdaki soru yumağına: "İşte yaşantından kesitler karşında! Al onları ve bir biçim ver!" diyor, ancak bu yanıt beni tatmin etmiyordu. Ben böyle düşünmeye koyulmuşken Şehrazat gözüktü karşıdan. Yüreğimin o dakikada sevinçten zıpladığını hissettim. Yanıma geldiğinde: "Dünyada Sayın Başkanımdan başka düşünceli insan tasavvur edilemez mi?" diye gülümseyerek elini uzattı.

"Sen takıl, takıl..." dedim. "Ne düşündüğümü sormazsın ki?

"Ne düşünüyorsunuz bakalım?"

"Her gece bir sürü şey dolduruyorum sandıklara... Sen piyesini sahneye koyuyorsun, ama ben?.. Ben çaresiz yazdıklarıma nasıl bir biçim vereceğimi düşünüyorum. Bir de eğleniyorsun benimle."

"Bunda düşünecek ne var canım? Yaşadıklarınızı derlersiniz olur biter."

"Bu kadarını biliyorum, ama ben kurmaca ağırlıklı bir roman yazmak istiyorum. Yaşantının bir kopyası olmamalı yazdığım."

"Efendim, müsterih olunuz. Bazı şeyleri zamanın oluşturmasına bırakınız. Birde bakarsınız çözüm olmadık bir yerden karşınıza çıkar. Şimdi yaşlı amcamızı uyandıralım, birazdan tiyatro başlayacak!"

SEKİZİNCİ BÖLÜM

On altıncı Başkan'ın gösterisi

Küçük tiyatro sahnesinde herkes Şehrazat'ı ve beni bekliyordu. İzleyiciler yerlerini almıştı, kapıyı açtığımızda başlar bizden tarafa döndü: "Siz de yerinizi alın bir ân evvel!" der gibiydi bakışlar; der demez sahneye çevrildi tiyatronun saygın havasını hissettirircesine... İçim kıpır kıpır, duygularımı soluğumu tutarcasına saklayıp seyircilerin ağırbaşlı görünümüne büründüm ve yerimi aldım. Şehrazat benden ayrılarak sahnenin arkasına süzüldü.

Çok geçmedi, siyah saçları örgülü Dünyazat çıktı sahneye. Ve o yumuşak, pınarın akışı gibi berrak sesiyle konuşmaya başladı.

"Ey burada bulunanlar, bilin ki ben, Şah Şehriyar'ın vezirinin kızı, güzellikte ve mükemmellikte benden önde olan Şehrazat'ın kız kardeşi Dünyazat! O ki geçmiş halkların öykülerini okumuş, hükümdarların ve şairlerin yaşam ve öykülerini bilir, konuşmasına ve dinlemesine doyum olmaz ablam, bakalım bugün bize nasıl bir oyun hazırladı? Bakalım ifrit, bu ikinci öykücüde sorularının yanıtını bulacak mı? Ey Şehrazat, kardeşim, sahneye gel, eğitici sözlerinle oyunun dillensin, tatlı ve büyüleyici sözlerinle oyununu başlat!

Şehrazat, kıyafetini değiştirmiş, (ne çabuk?) pembe kısa kollu bluzu, altında mor eteğiyle sahneye geldiğinde sanki az önceki çocuksu yüzlü kız gitmiş, bakışları keskin, bir mermerin sertliği ve parlaklığındaki hatları, yüzünü alabildiğine yabanileştirmiş, meydan okuyuşuyla sahnede dimdik duran Şehrazat, konuştuğunda o heyecanlı, titrek sesiyle yeniden tanıdık, dedi ki:

"Bir önceki oyunda anlattıklarımız, düşündürücülük yönünden anlatacaklarımızın yanında hiç kalacak demiştim. Bu geceki öykümüz, işçilerin örgütü sendikaların genel kurul ve genel kurul öncesi yönetim oluşturma sürecine dair. Tabii bizim Başkanın sendikasında geçiyor ve onu ifritin öfkesinden kurtarmak için başına gelenler başka bir başkanın ağzından anlatılıyor. Umarım anlatılanlar durumundan hoşnut olmayana çıkış yolu aradığının şahidi olur. Ve işte genel kurul sürecinde yaşananlar hakkında yazılı bilgilerden derlediklerim:"

Şehrazat sözünü bitirir bitirmez sahne kararda. Tekrar aydınlandığında bir öncekinde olduğu gibi sahneye renkli giysili, bale pabuçlu kız çıktı. Elindeki tabelada aynen şu sözler vardı:

İKİNCİ OYUN

GENEL KURUL VE BAŞKAN

(Renkli giysili kız kısa bir süre sonra uçarcasına sahnenin arkasında kayboldu.)

(Birinci oyunda On altıncı Başkan'ı canlandıran adam sahnenin ortasına gelir ve seyircilerin önünde hafifçe eğilerek oyununa başlar)

ON ALTINCI BAŞKAN : Bil ki, ey ecinni, şahların efendisi, Başkanı ben evvelden de tanırdım. O zaman göze çarpan bir temsilciydi ve dikkatimi çekmişti. Roman yazdığını da

biliyordum ve çeşitli yerlerde yaptığı konuşmalarda ilginç görüşler ileri sürüyordu. Bizim genel kuruldan dört ay önce göreve geldiğinde beni arayıp genel kurulla ilgili görüşlerimi sorduğunda, ben, önümüzde daha zaman olduğunu söyledim. Buna karşılık bana bir araya gelip durum değerlendirmesi yapalım dediğinde ben bunu yeni oluşuna ve heyecanına verdim. Çünkü bizim alışageldiğimiz, şube başkanları genel kuruldan bir ay önce bir araya gelir, kim gidecek, kim kalacak hesabını yapar ve gidenlerin yerine gelecekleri tespit eder. Bunu böyle yapmamızın nedeni, delege tablosu ancak o zaman ortaya çıkar ve bir aylık süre görüşmeler için yeter de artar bile. Kimin ne kadar delegesi var, hesap yapılır ve buna göre karar verilir. Zaten delegeleri tek tek tanımaya gerek yoktur, bir şube başkanı kaç delegenin toplamı ona bakılır. Genellikle şube başkanı hangi yöne ağırlığını koyuyorsa delegeler de ona göre hareket eder ve şube başkanının dediğinden dışarı çıkmazlar. Delegeler ister seçimle gelsin, ister başkan tespit etsin iki durumda da yaşanan budur. Yani keramet kafalarda değil kafa sayılarındadır. (Hem seçen hem seçilen) Bütün pazarlıklar başkanlar arasında olur ve delegeler başkanın sepetindeki yumurtalar gibidir. Çok az çürük yumurta çıkar, o da sonucu fazla değiştirmez. Bir başkanın güçlü oluşu çürük yumurtalarının az oluşuna bağlıdır. Gel gelelim bu heyecanlı yeni başkanın aklı bunu almıyordu. Bir takım ilkelerden, politikalar üretmekten falan bahsediyordu, biz de bunu deneyimsizliğine veriyorduk. Hem canım iki buçuk yıldır böyle bir derdimiz olmamış, zaman zaman kimi yöneticinin bazı davranışlarından hoşnut olmadıysak, bazı yanlışlara karşı çıktıysak bile politikalar üretmeye vardırmamışız işi; dört aya mı sığdıracağız bunu? Önemli olan dengeler ve dengelerin ortaya ne çıkaracağı? Kim dengeleri iyi hesap ederse o kazanır. Her zaman da böyle olmuştur. Neyse gelelim olan

bitene! Bir gün her birimize birer faks metni geldi. Yeni heyecanlı başkandan geliyor, tüzük tartışmalan için şubesinde toplanmamızı istiyordu. O zamanlar bir tüzük komisyonu kurulmuştu ve örgütte heyecanlı tartışmalar yaşanıyordu. Bu canlı tartışmalara eğitimci eğitimleri neden olmuştur. Eğitimci eğitimlerinin ne olduğunu eğitim uzmanı arkadaşımız anlatacaktır. Kimimiz katıldı bu toplantıya, kimimiz katılmadı. Söyleyeceğim şu ki böyle bir toplantı merkez yönetiminin iradesi dışında oluyordu ve bu onların hoşuna gitmeyecek bir şeydi. Bu yüzden toplantıya katılanların ağırlığını birkaç istisna dışında merkez yönetimiyle sıkı fıkı olmayan kişiler oluşturdu. Biz de böylece kongre öncesi bir araya gelecek kişilerin çekirdeğini kurmuş olduk. Dediğim gibi genel kuruldan bir ay öncesi toplanma geleneğimize halel getirmeyen bu çekirdek, kim katılıyorsa onu da içine alarak bizim başkanın şubesinde daha sonra ilk seçim toplantısını yaptı. Yalnız bizim başkanın yadırgadığımız bir yanı vardı. Kurallara uymuyor, toplantılara yardımcısını da katıyordu; birlikte karar vermek adına, onun eski oluşundan ve örgütü tanıyor olma ihtimalinden faydalanmak düşüncesiyle... Düşünsenize başkanlann yanında bir idari sekreter. Üstelik bunun ona pek bir faydası olmadı; çünkü bizim yeni başkan, kendisine örgütü tanıtacağını zannettiği kişiyi tanımıyordu, yani yardımcısını...
Lafı uzatmayı bırakıp bir ân önce oyunuma geçmek istiyorum. Ey yüce ecinni! Benden önce başından geçenleri anlatan işçiye gösterdiğin sabn bana da göster, göster ki ben de bazı gerçekleri göz önüne sereyim. Ben de senin sabrını fazla zorlamamak için kısa ve öz anlatmaya çalışacağım. İşte bizim bundan sonra yaşadıklanmız:

(Sahnede On altıncı Başkan dahil beş kişi vardır. Sahnenin arkasında kızlar korosu yer almaktadır)

BAŞKAN : Görüyorum ki herkes sessiz. İşe bir taraftan başlamak

zorundayız. Fazla zaman kalmadı genel kurulumuza.

KORO : Sessizlikte vardır bir hikmet
Sessizlikte vardır bir hikmet

BAŞKAN : Kimse konuşmayacaksa toplantıyı açıyorum. Hem ev sahibi benim... Hiçbir yere aday olmadığıma göre toplanmamızın asıl nedeni olan konuya giriyorum hemen. Bu akşam burada merkeze aday olacakları tespit edeceğiz aramızdan.

KORO : Bir ay kala
Bizim Başkan da uydu şartlara!
Bu işin yok mu politikası,
İsterseniz verin bir yemek arası.

(İçeri elinde paketlerle bir adam girer)

BÜFECİ : Sayın Baylar, döner ekmek ısmarlamıştınız.

(Büfeci elindekileri bıraktıktan sonra sahneyi terk eder)

BAŞKAN : Hepiniz yoldan geldiniz, en iyisi yiyelim yemeklerimizi, sonra devam ederiz.

(Hepsi yemeklerini yedikten sonra oyun kaldığı yerden devam eder)

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Bakın arkadaşlar! Burada başkan adaylarını tespit edeceğiz ama henüz yönetime kaç kişi vereceğiz bunu bilmiyoruz. Sonra herkes aday olmak isteyebilir, burada on bir kişiyiz. Önüne geçmek istemem kimsenin ben!

KORO : Herkesin gönlünde vardır bir aslan,
Kendi aslan mı bu önemli olan.

BAŞKAN: Bunun da kolayı var. Beş aday tespit ederiz, herkes pusulaya iki adayın ismini yazar, kim çok oy alırsa onu çıkarırız. Sonra da yönetime kaç kişi vereceksek, gidecek olan gider sıralamaya göre.

ONALTINCI BAŞKAN : Başkanın önerisi doğru. başlayalım derim herkes böyle düşünüyorsa.

KORO : Ya şundadır ya bunda
Herkesin şansı kalemin ucunda.

(Başkan herkese bir kâğıt parçası verir. Herkes kâğıtlara bir ad yazar)

KORO : Olmazsa karizmatik kişi
Kalem bulur onu belki...

(Başkan yazılı kâğıtları topladıktan sonra hepsini tek tek açıp okur)

BAŞKAN : On altıncı Başkan'a dokuz oy, Yirmi ikinci Başkan sekiz, İkinci dört, On ikinci yedi, Yirmi üçüncü Başkan'a da altı oy.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Anlaştık. (Öyle olsun!..)

BAŞKAN : *(Yirmi ikinci Başkan'a dönerek)* O zaman başkan, On altıncı Başkan'la birlikte her türlü görüşmeyi sen yürüteceksin demektir.

ON ALTINCI BAŞKAN : Yirmi üçüncü Başkanı'da alalım yanımıza.

KORO : Savaşçılar giderken cepheye
Delegeler sorar ne götüreceksin oraya?
Hayır, hayır sormazlar
Paylaşılmışsa delegeler
Eğer önemliyse tabii
Paylaşımdan arta kalanlar...

(Işıklar söner. Perde kapanır. Işık sadece perdenin önündeki On altıncı Başkan'ın üzerine düşer ve onu aydınlatır.)

ON ALTINCI BAŞKAN : Ey sultan, ey ecinniler başı! Oyunum kısa sürecek desem yalan olur. Ama tarihte de böyle de-

ğil midir? Yönetenler daha uzun yer kaplamaz mı? Her ne kadar Sayın Bay İşçi bu geleneği bozarak oldukça uzun konuştuysa da sen bana tarihin tanıdığı hakkı tanı ve oyunumu sürdürmeme izin ver, izin ver ki durum biraz daha aydınlığa kavuşsun. İzin verirsen anlatacaklarımın bu romanda anlatılan olayların anlaşılmasına da faydası olacaktır.

Biz üç şube başkanı yönetim oluşumu için görüşmelerimizi sürdürürken tüzük komisyonu da toplantılarına devam ediyordu. Bizim acemi şube başkanı, diğer şubelerden yalnızca başkanlar varken, komisyona işçi temsilcisi vermekle, (bizim gibi acemi) biz de ondan farklı davranmamakla tabanın sözcülüğünü yapmış oluyor; bu sayede işin asıl önemli kısmına, pazarlıklar kısmına bakıyorduk. Pazarlıklar yaptık yapmasına da bir netice çıkmadı. Bunun nedenlerini anlatmam sanırım sayın ecinni sabrın açısından benim lehime olmaz. Ama şu kadarını söyleyebilirim. İki onlardan, üç bizden, üç onlardan iki bizden derken ne onların adamlarına yer kaldı, ne bizim adamlarımıza. Biri ötekinin içindeki birini, öteki berikinin içindeki birini beğenmedi. Biri diğeri adına çekilmediği için, öbürü de çekildiği için, biz de madem öyle çekilene sen de çekilme dediğimiz için ayrı listelerden çıkmak zorunda kaldık. Velhasıl ey yüce ifrit, beş adayımızın da gönlü olması için yönetimin hepsine birden talip olduk. Sözün burasında kendi hesabıma genel başkanlıkta alçak gönüllü davrandığımı söylemem yalan olmaz; madem öyle sen de çekilme dediğimiz Yirmi ikinci Başkan'ı genel başkan adayı, Yirmi üçüncü Başkan'ı da genel sekreter adayı yaptık, oldu bitti. İşin bu kısmının macerası ayrı ya, burada o kadarını anlatmama gerek yok! Ama geriye dönüp baktığımda görüyorum ki hangi noktaya sürüklendiğimizi bilemedik. İki tarafın ayrılması ile ortaya çıkan ayrılıklar, tarafların birbirinden ayrılmadan önceki ayrılıklarının yanında hiç kaldı. Buna

da sırası geldikçe kısaca değineceğim. Bazen asıl aynlıklar aynlıklardan sonra ortaya çıkar diyesim geliyor.
Bu arada yılın başından beri süren kamu sözleşmeleri bir türlü imzalanmadı. Muhalefeti oluşturan (artık yavaş yavaş kendimize muhalefet hareketi demeye başlamıştık) on bir şubenin çoğunluğu –her zamanki– gibi eylemlerde üstümüze düşeni yapıyorduk. Hükümet çok düşük zamlar öneriyordu. Bütün ülke genelinde üç yüz otuz bin kişi greve çıkmıştı. Enerji ve banka sektörü ve telekomünikasyon bunların dışında olduğundan etkili olamıyorduk belki ama bizim de çok etkili eylemler yaptığımız söylenemezdi. Yukarıdakileri suçluyorduk suçlamasına, ama çıkış yolunu biz de ortaya koyamıyorduk. Bütüne uymak zorunda kaldığımızda, bizim heyecanlı başkan, sorun burada değil, sorun yapıyı değiştirmekte, bunun için de mevcut şartları aşmak lazım dediğinde onu ciddiye almıyorduk. Hani bizim sendikadan başlayarak yönetimi değiştirmeye çalışsak –boşuna mı giriştik pazarlıklara, gerektiğinde 'hepsine birden' demedik mi– sen de bilirsin ki Sayın Ecinni, asırlar görmüş olmalısın, yapı kendini değiştirecek koşullan yaratmazsa bize yönetimleri değiştirmek kalır geriye, –nasıl değiştireceğimiz, değiştirince ne olacağı da şüpheli ya– yönetimleri değiştirmeye ise ulaşabildiğin yerden başlarsın; bak, şu söylediği bir parça doğru olabilir: Geç kaldığımız yani. Hani diyelim politikamızı/felsefemizi şimdiye kadar ortaya koymadığımız doğru olsun, laf aramızda Türkiye'deki siyasi partiler de bizim yaptığımız gibi yapmıyor mu, şimdi dönecek halimiz yok ya?.. Eğer mesele politika üretmekse biz ne yapar eder buluruz politikamızı. Sözü uzatmayayım, gene ben oyunuma döneyim en iyisi. Politika nasıl üretilirmiş görelim.

(Perde açılır)

KORO : Bir tarafta solcular
Bir tarafta sağcılar
Bir tarafta solcular.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Sağcılar bizimle görüşmek istiyor.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN : Öteki solcular bizimle görüşmek istiyor.

BAŞKAN : Biri sağcı olduğu için, diğeri de solcu olamadığı için görüşemeyiz hiç biriyle!

KORO : Diyesimiz geliyor haklısın hak...
Dön kendi tarafına bak,
Dön de kendi tarafına bak!

ON ALTINCI BAŞKAN : Bizim ateşli şube başkanımızın dediği gibi hiç birine bel bağlamadık. Haklı olmasına haklıydı ama politika hayatın gerçekliğiyle yapılır. Hayat bize bunu sunuyordu, biz ideal uğruna elimizin tersiyle ittik. Belki ulaşmak istediği şeyle bizim ulaşmak istediğimiz farklıydı, ilkelerden bahsediyordu ama ortalıkta ilkeleri takan yoktu. Benim şubemdeki delegeler ise biz yöneticilerin ücretlerinin yüksekliğinden rahatsızdı. Bu konuda arkadaşlarımı uyarmak istedim ama dinleyen olmadı.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Bütün hesaplan yaptık. Oy sayımız yüz yirmi beşi geçiyor. İki yüz elli delege olduğuna göre alınz demektir seçimi.

ON ALTINCI BAŞKAN : Öbür taraf da hesaplarını yapmış, hem de sağcılarla işbirliği.

BAŞKAN : Eğer bu kongreyi alamazsak, bu kongre sendikamızın geriye gidişinin resmileşmesi olacaktır. Kongre yaklaşıyor, hazırlıklarımızı yapalım biz en iyisi.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Eğitim uzmanlarına konuşacağım metni hazırlatayım.

ON İKİNCİ BAŞKAN : *(Toplantıya başından beri katılan idari sekretere dönerek)* Sen de devrimci dergilerden sürüyle vardı. Onlardan bir konuşma çıkarsana bana...

(Işıklar söner, perde kapanır. On altıncı Başkan perdenin önündedir.)

ON ALTINCI BAŞKAN : Salonu perdenin gerisinde hazırlana dursun Bay Ecinni, bütün süreci burada vermeme olanak olmadığına göre ben genel kurul hakkında biraz bilgi vermek istiyorum. Genel başkanın açış konuşmasından sonra ilk gün misafirlerin konuşmasına öncelik verilir. Gerek genel başkan, gerekse misafirler Dünya ve Türkiye üzerine ve sendikal hareket üzerine görüşlerini sunarlar. Genellikle bu konuşmaları pek dinleyen olmaz! Kiminin gazı vardır, kimi akşam ne yiyeceğini düşünür, kimi öğlen... Hoş kürsüdekiler için de önemli olan dediğinden ziyade bir şey demiş olmaktır. Bir şey demek o dediği için önemlidir ve ilk konuşmayı yapanlar gazı olanların veya acıkanların kaçamayacağını bilmenin avantajını yaşarlar. Sonra çalışma raporunun okunmasına sıra gelir. Ancak çalışma raporunun önceden dağıtıldığı ileri sürülerek okunmaz, (önceden de okunmaz) çalışma raporu tartışmaya açılır.

Perde henüz açılmasa da divan başkanının sesi geliyor içeriden. Sanıyorum genel kurul başlıyor...

DİVAN BAŞKANI : Genel kurulumuzu açıyorum.

ON ALTINCI BAŞKAN : Muhalefetin adayları son hazırlıklarını gözden geçiriyorlar.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Konuşma metni daha hazır olmadı mı? Alıştırma yapmalıyım çıkmadan kürsüye...

EĞİTİM UZMANI : Başkan sana söyledim, bazı kısımları gözden geçir, tartışalım diye.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Canım nasıl olsa düşüncelerimiz aynı değil mi?

ON ALTINCI BAŞKAN : Dediğim gibi divan başkanı çalışma raporunun tartışmasına geçer birazdan, okutmadan!

DİVAN BAŞKANI : Faaliyet raporlarının tartışılmasına geçiyorum, söz alacaklar?..

DELEGELER : ....

ON ALTINCI BAŞKAN : Acaba delegeler yok mu içeride?

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Nerede bizimkiler? Bizden hiç kimse konuşmayacak mı?

BAŞKAN: Delege hesabı yapmaktan kimse işin o yanı ile ilgilenemedi...

DİVAN BAŞKANI : Eğer konuşacak kimse yoksa gündemin diğer maddelerine geçiyorum.

PAYLAŞILMAMIŞ DELEGE : Kimsenin söyleyecek bir şeyi yok demek? Ne o tarafın ne bu tarafın.

DİVAN BAŞKANI : Gündemin diğer maddesine geçiyorum.

(Perdenin yan tarafından koşa koşa biri gelir)

MUHALEFET DELEGESİ : Yataktan kalkamadım, geç kaldım bu yüzden. Bitti mi çalışma raporunun tartışması?

ON ALTINCI BAŞKAN : Çoktan bitti.

(Muhalefet delegesi aceleyle perdeden içeri girer)

ON ALTINCI BAŞKAN : Artık perde açılabilir, ben de yerimi alabilirim.

(Perde açılır. Sahnenin önünde divan üyeleri seyircilere arkası dönük, bir masada oturmaktadır. Masanın hemen sağ yanında konuşma kürsüsü vardır. Onların karşısında genel kurul delegeleri yüzleri seyircilere dönük olarak yerlerini almışlardır)

MUHALEFET DELEGESİ : Başkan, yönetici ücretleri konusunda söz almak istiyorum.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN : Bu da nereden çıktı?

ON ALTINCI BAŞKAN : *(Yanındakilere)* Size söyledim, ama beni dinlemediniz.

MUHALEFET DELEGESİ : Profesyonel yönetici ücretleri yeniden gözden geçirilmelidir. İşçi ücretleri ile profesyonel ücretler arasında büyük bir uçurum vardır. Yönetici ücretleri bir esasa bağlanmalı, işçi ortalama ücretlerinin iki katından fazla olmamalıdır.

YÖNETİM DELEGESİ : Bunlar da takmışlar yönetici ücretlerine. Kendileri gelseler sanki almazlar.

(Hali hazırda mali sekreterlik yapıp genel sekreterliğe aday olan yönetim üyesi apar topar kürsüye gelir. Bariton sesiyle gözlerini açarak avazı çıktığı kadar bağırır)

MEVCUT YÖNETİMDEN GENEL SEKRETER ADAYI : Arkadaşlar!.. Özellikle ücret zammı konusunda karar vermeden önce çok iyi düşünün! Sizin önerdiğiniz şekliyle yüzde yüzü geçer, iyi düşünün! Sonradan tartışmayın. Bu konuda iyi düşünün! İyi düşünün!

MUHALEFET DELEGESİ : Öneriniz ne?

MEVCUT YÖNETİMDEN GENEL SEKRETER ADAYI : Köşeli koyun! Hesabı da ona göre yapın! Değerli arkadaşlar! Sizden bir ricam var. Sabahtan beri tartışıyoruz. Bu kongre Petrol–Sen Sendikasına yön vermek için yapılıyor. Bu kongrede maaşmış, ikramiyeymiş... Kardeşim; işçi sınıfının problemlerine zaman ayırın! Maaşı tartışmayın! İşçi sınıfının önündeki engelleri nasıl kaldıracağımızı tartışalım, kavgayı nasıl yapacağımızı?.. Maaşı tartışmayalım yahu!.. Saat iki oldu kardeşim, hepinize saygılar sunuyorum.

HERHANGİ BİR DELEGE : Kafamız karıştı doğrusu.

MUHALEFET DELEGESİ : İyi hesap yapmamış olabiliriz. Amacımız ücretleri makul seviyeye indirmek.

(Divan başkanının acele ettiği her halinden belli olmaktadır)

DİVAN BAŞKANI : Oylarınıza sunuyorum.

MUHALEFET DELEGESİ : Başkan, söz almak istiyorum.

DİVAN BAŞKANI : Demin size söz verdim. Evet, oy çokluğuyla yönetimin önerdiği şekilde kabul edilmiştir. Şimdi sözü tüzük komisyonu başkanına veriyorum.

(On altıncı Başkan sahnenin önüne gelir)

ON ALTINCI BAŞKAN : İşin doğrusu Bay Ecinni, biz yöneticilerin ücretleri oldukça yüksektir. Ancak bundan şikayetimiz olduğu söylenemez. Şikayeti olanlar tabandaki temsilciler. Onları da kışkırtanlar eğitim uzmanları. Bununla birlikte muhalefet üyesi olarak esen rüzgâra uyup genel kurulda yüksek ücretlerin ben de karşısında oldum. Bizim başkana gelince, benden farkı yok. Karşı çıkıyor gözüküyor yani... İnsan kendi başınayken değil ama toplumun içindeyken söylenenlerin etkisinde kalıyor. Hatta ben daha da ileri gidip kamu işçilerinin ortalama ücretinden fazlasını almayacağımı söyledim. Oysa başta temsilciler olmak üzere muhalefetin sonradan yöneticiliğe geldiğinde hiç sesini çıkarmadığını gördüğüm çok olmuştur. Neyse ki bizim delegeler ücretlerin düşürülmesi konusunda iyi hazırlanmamışlardı. Genel sekreterin baskın konuşması ve divan başkanı'nın el çabukluğuyla ücretlere dokunulmadan tüzük değişikliklerine geçildi. Tüzüğün değiştirilecek en önemli maddesi seçimlerin dört yıla çıkarılmasıydı. Hükümet sendikacıları kollayarak (başkaları öyle söylüyordu) genel kurulları dört yıla çıkarmıştı.

(Şişman iri yarı bir adam elinde bir tüzük kitabı ve kâğıtlarla kürsüye gelir, şube başkanlarından biri, aynı zamanda tüzük komisyonu başkanıdır)

TÜZÜK KOMİSYONU BAŞKANII : Değerli arkadaşlar! Yasa gereği yapmak zorunda olduğumuz değişiklikleri okuyorum: Madde on dört! Sendika merkez genel kurulunun toplanma zamanı ve toplanma şekli. Eski şekil: Merkez ve şube genel kurulları üç yılda bir toplanır. Yeni şekil: Merkez ve şube genel kurulları dört yılda bir...

MUHALEFET DELEGESİ : Başkan, söz almak istiyorum.

TÜZÜK KOMİSYONU BAŞKANI : (Fısıltıyla kendi kendine) Gene mi bu yahu?

MUHALEFET DELEGESİ : On dördüncü maddenin değiştirilmesi yasal zorunluluk olarak burada gösterilmiş ama!.. Bu şekliyle oylarımıza sunulacak... Bize şu anda okunan bu! Fakat yasa dört yılda bir yapmayı zorunlu kılmıyor. Ha, dört yılda bir yapabilirsiniz, diyor. Ama bir tüzük, üç yılda bir diyorsa, üç yılda da yapılabilir. Bu anlamda bir yasal zorunluluk olarak değil de, dört yıla çıkarılabilir diye açıklanırsa herkes daha iyi anlar. Teşekkür ederim.

TÜZÜK KOMİSYONU BAŞKANI : Değerli arkadaşımın ifade ettiği şekil doğru. Yani yasa dört yıla çıkarılabilir şekliyle getiriyor. Siz de takdir edersiniz ki diğer sendika kurulları dört yıl olarak geçti. Kardeş sendikalarımızın çoğu yeni düzenlemelerini bu şekliyle yaptı. Öteki şube ve Türk–İş Genel Kurulu ile çakışmamız söz konusu... (!?) Yani zaman içinde bir yıl geri ata ata Türk–İş'in ve diğer kurulların gerisinde kalacak bir uygulamayı bu yeni şekliyle uygun gördük.

DİVAN BAŞKANI : Oylarınıza sunuyorum. Oylar sayılsın!

SAYICILAR : Üç yıl diyenler 57, dört yıl diyenler 81.

(Sahne arkasından itiraz sesleri yükselir)

MUHALEFET DELEGESİ : Başkan itirazımız var.

DİVAN BAŞKANI : Bir dakika arkadaşlar. Ben daha kararımı

söylemedim ki?.. Böyle yaparsanız toplantıyı nasıl yönetirim? Daha sonucu öğrenmeden itiraz ediyorsunuz. Tüzük maddesinin değişmesi için üçte iki çoğunluk gerekiyor. O takdirde tüzük eski şekliyle kalıyor. Diğer maddelere geçelim... Evet, değerli arkadaşlar, tüzük değişiklikleri çalışmalarına devam ediyoruz. Bu arada adaylık başvuru süresi doldu.

(On altıncı Başkan sahnenin önüne gelir)

ON ALTINCI BAŞKAN : Evet Sayın Ecinni, başından beri oyunumda anlatmaya çalıştığım, politikada istediğini yapma sanatı üstüne birkaç söz. Tüzüğün bu maddesi üç yıl olarak eski şekliyle geçti. Biz, hatta bizim yeni başkan dahil, ne yalan söyleyeyim, dört yıldan yanaydık. Fakat bu isteğimizi açık olarak bir türlü ifade edemiyorduk. Bizim yeni başkanın üç yıla neden sıcak bakmadığını bilmiyorum; bu konuda ne dört, ne üç yıldan yana tavır koydu. Sessiz kaldı. Divan başkanı tüzüğün diğer maddelerini tartışmaya açtı. Maddelerin her biri uzun uzun tartışıldı. Bir çok maddede ihtilaf çıktı. Bunlardan en önemlisi yönetici tazminatlarının yüksek oluşuydu. Hizmet tazminatları örgütte öteden beri tartışılan ve rahatsızlık yaratan bir konuydu. Komisyonda tazminat oranının aşağı çekilmesi için bir konsensüs sağlanmıştı. Fakat (az önceki dört yıl gibi...) iş, tazminat oranını belirlemeye yönelince; (buna üç yıl dahil) diğer taraf konsensüsü bozacağını, bizim uzun uğraşmalardan sonra kabul ettirdiğimiz hizmet tazminatları konusunda eskiye dönüş yapacaklarını söylüyordu. Tüzük maddelerinin tartışması bitince; ki her şey karmakarışık olmuştu, dayanamadım, çıkıp söz aldım:

Arkadaşlar, sizden bir ricam var. Sabahtan beri tartıştık. Aslında geldiğimiz noktada hiç kimse doğru dürüst, ne olduğunu anlamadan, maddeleri geçtik. Çünkü iyi anlatamadık birbirimize. Şimdi tüzük değişikliğinde bir sorunla

karşı karşıyız değerli arkadaşlar. Ve ben size bir şey söyleyeyim. Şu andaki oylamaların hiç biri yasal değil! Bu maddelerin hiçbiri müdahale halinde geçmez, geçmedi zaten. Şu anda burada, hükümet komiseri burada, söylediklerimi not ederse bu geçmez arkadaşlar! Bir şeyi yanlış yapıyoruz. 166 oy gerekiyor tüzük değişikliği için. Şimdi değerli arkadaşlar!.. Madde madde gerekmese de tamamı için gerekiyor arkadaşlar! Tamamını oylayacaksın. Şimdi arkadaşlar, ben komisyondaydım. Komisyonda her şubenin önerileri oldu. On kişilik komisyona gelen her konu görüşüldü. Sonunda bir uzlaşmaya varıldı. Yani bir konsensüs sağlandı. Ben öncelikle 3–4 yıl olayına dönülmesini ve bir kez daha tartışılmasını ve konunun çözülmesini istiyorum ve diğer maddelerin de tartışılmasını, konsensüs sağlandığı şekilde geçilmesini öneriyorum. Aksi halde bu tüzük değişikliklerini buradan geçiremeyiz. Buradan hep birlikte kalkıp şubelerimize dönelim. Ben komisyon üyesi olarak teşekkür ediyorum.

DİVAN BAŞKANI : Değerli arkadaşımızın söylediği gibi tüzük maddelerini tek tek oyladığımızda sakıncalar çıktı. O nedenle tüzüğün hepsini yeniden oylarınıza sunuyorum.

(Sahnenin arkasından itiraz sesleri yükselir)

DİVAN BAŞKANI : Arkadaşlar!..

İKİNCİ MUHALEFET DELEGESİ : Başkan, söz istiyorum.

DİVAN BAŞKANI : Bu konuda sabahtan beri konuşuldu. Size söz verirsem diğer taraftan da konuşmak isteyenler olacak. O takdirde ben bu işin içinden çıkamam arkadaşlar. Bakın başkanınız konsensüs sağlandığını söylüyor. Şu kongreyi hayırlısıyla bitirelim.

İKİNCİ MUHALEFET DELEGESİ : Başkan bana söz vermelisiniz.

DİVAN BAŞKANI : Peki, buyurun!

İKİNCİ MUHALEFET DELEGESİ : Hizmet tazminatları maddesi geçmezse geçmesin kardeşim! Maddeler tek tek oylansın, geçmeyen madde geçmesin! Burada başkanların otoritesi tartışılıyor arkadaşlar. Bu da örgüt için zararlıdır. Otorite yara alırsa bunu hiçbir şeyle geri getiremeyiz. Ben uzlaşma sağlanmasını istiyorum.

(Delegelerden biri divan başkanının yanına gelerek ona bir şeyler söyler)

DİVAN BAŞKANI : Arkadaşlar, böyle olursa bu kongreyi bitiremeyiz. Bir konuda sizlerden üçte ikiyi aradım. O da genel kurulların süresi ile ilgili. O tüzük maddesi eskisi gibi kaldı. Şimdi bir grup arkadaşımız itiraz etti; delegelerin hepsi içeride yok diye! Öyle olunca bütün bu değerlendirmelerin ışığında...

(Salondan itiraz sesleri yükselir)

DİVAN BAŞKANI : Arkadaşlar!.. Salon bir doluyor, bir boşalıyor. O bakımdan bir kez daha rica ediyorum, delege arkadaşlar salona gelsin! Siz benim görev yapmama müsaade etmiyorsunuz ki...

(Gürültüler devam eder, bir süre sonra kesilir)

DİVAN BAŞKANI : Değerli arkadaşlar, maddelerin tümünü birden oylarınıza sunuyorum. Arkadaşlar oyları sayın.

SAYICILAR : 'Yeni şekliyle' diyenler çoğunlukta Başkan.

DİVAN BAŞKANI : O takdirde, genel kurul sürelerinin dört yıla çıkması dahil, tüm maddeler konsensüs sağlandığı şekliyle değiştirilmiştir. Hayırlı olsun!

(Gürültüler ve itiraz sesleri devam eder)

DİVAN BAŞKANI : Şimdi adayların konuşmalarına geçiyorum.

MUHALEFET DELEGESİ : Sayın Başkan! Divana bir öneri sunmak istiyoruz.

DİVAN BAŞKANI : *(Bıkkın bir tavırla)* Buyurun!

MUHALEFET DELEGESİ : Eğitimci eğitimlerine bir süredir ara verildi. Bu da eğitim eksikliğine neden oluyor. Biz eğitimci eğitimlerine katılanlar bu genel kuruldan eğitimci eğitimlerine devam edilmesi kararının çıkmasını istiyoruz.

DİVAN BAŞKANI : Önerinizi yazılı olarak divana verin! Evet arkadaşlar şimdi adaylara söz veriyorum.

ON ALTINCI BAŞKAN - MUHALEFETİN MALİ SEKRETER ADAYI : *(Dünya ve Türkiye değerlendirmesi yaptıktan sonra)* Bize ne oldu? Biz Türk–İş'i yönlendiren sendika değil miydik? O güne dönmeliyiz arkadaşlar! Sendikal demokrasiyi alabildiğine genişletmeliyiz. Üyeler seçebilmeli sendika yönetimlerini. Katı merkeziyetçi kurallardan vazgeçmeliyiz!.. Başarısızlığımızın temel nedeni sınıfa olan inancımızın körelmesidir. Tıkayan değil alabildiğine önümüzü açan bir yönetim olmalı. Ben böyle bir amaçla kongrede genel mali sekreterliğe adaylığımı koyuyorum.

(Alkış sesleri)

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN MUHALEFETİN GENEL SEKRETER ADAYI : Sayın Başkan, değerli konuklar! *(Dünya ve Türkiye sorunlarından genel olarak bahsettikten sonra Kürt sorununa değinir)* Bu ülkede Kürt sorunu vardır. Hiçbir aydın, demokratım diyen hiç kimse bu soruna kulaklarını tıkayamaz. Sendikalar bu konuda açık tavrını koymalıdır. Güneydoğudaki baskılara son verilmeli, oradaki halkın kimliği tanınmalı ve demokratik özgürlükleri verilmelidir. Denetim konusunda bir şey söylemek istiyorum. Denetimin olmadığı yerde denetimi örgütleyen olmalıdır sendikacı. Politikasızlık, kimliksizlik bu örgüte sinmiş. Sendikacılık kolay bir iş değildir. Gerçek sendikacılık, düzenin haksızlığına başkaldırıdır. Eğer ben seçilirsem hiç kimseyi oturtmayacağım. Ya birlikte

savaşacağız ya da bana oy atmayın! Çalışma raporunu çantasında unutur çoğu arkadaşım. Bir dahaki genel kurula geldiğinizde o raporu okumuş geleceksiniz. Yok öyle yağma!

(Alkış sesleri)

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN : Alkışlara bakılırsa kongreyi aldık.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN - MUHALEFETİN GENEL BAŞKAN ADAYI : Sayın divan, saygıdeğer konuklar, Değerli basın mensupları! Sözlerime başlarken şunu hatırlatmak istiyorum. Eylemlerde eksik olan koordinasyondur. Koordinasyonu kim sağlar? Örgüt! Biz gücümüzün farkında mıyız? Bize gerekli olan örgütlülüktür. Bu kan kaybını durduracak, örgütü kucaklayacak bir yönetime ihtiyaç vardır. Türk–İş içinde yitirilen itibarını kazanan bir Petrol–Sen için adayız. (Dünya ve Türkiye değerlendirmesi yaptıktan sonra Kürt sorununa değinir)

(Alkış sesleri)

BİRİNCİ BAŞKAN - MEVCUT YÖNETİMİN LİSTESİNDEN EĞİTİM VE ÖRGÜTLENME SEKRETERİ ADAYI : Sayın divan, değerli konuklar, saygıdeğer delege arkadaşlar! *(Dünya ve Türkiye değerlendirmesini yaptıktan sonra)* Köklü sorunlar var. Bir çok sorunumuz var, Özelleştirme, örgütlenme! Bunlar bilinen şeylerdir. Yıllardan beri mitingler yapıyoruz, eylemler yapıyoruz. Doğrudur. Elbette yapacağız. Bunlar yeterli değildir. Türk–İş'i zorlayacağız, birlikte yapacağız, başka sendikalarla yapacağız. Örgütlenmekte *('de' bağlacı bilerek tercih edilmemiştir.)* var. Önemli olan Petrol–Sen anlayışını daha da ileri götürmektir. Geldiğim şubede iş yerlerimiz hep özel sektördedir. Yıllardır yönetimde özel sektörü temsil eden bir yönetici olmadığını da biliyorsunuz. Diyorum ki burada özel sektörü de temsil eden biri olmalıdır. O nedenle adayım.

(Alkışlar)

MALİ SEKRETER - MEVCUT YÖNETİMDEN GENEL SEKRETER ADAYI : *(Hepsinden daha çok bağırarak; ama şiir okur gibi)* Biz kafamızı işçi sınıfına ipotek ettik!.. Burada atıp tutmaya mangalda kül bırakmaya gerek yok! Beni iyi tanırsınız... Bazı arkadaşlar eğitimin eksikliğinden bahsettiler. Eğitilmeyen işçi var mı?.. Talep edildi de yapmadık mı?.. Ben bu örgütte on bir yıldır varım. Kongrede işçi sınıfına yol gösterin! İşçi sınıfının önüne açılım sunun! Burada başkaldırı lafı edenler o başkaldırının nasıl olacağını anlatmalıydı. Ne yazdım, ne yazdırdım. Benim kafam hiç kimseye ipotekli değil. Ben mavi boncuk dağıtmam. Hoşunuza gitmese de inandığımı söylerim. Arkama dönüp, acaba konuştuklarımla yaptıklarım çelişkili mi diye bakarım. Biz hayatımızı koyduk. Siz beni tanırsınız. Benim tanıtmama gerek yok! Bu kurumlara gelebilirsiniz. Sendikacı olabilirsiniz. Önemli olan bu koltuğa gelmek değildir. Biz örgüt olamadık! Biz örgüt değiliz, mörgütüz. Vallahi her kafaya bir tarak bulamayız... Bir tarak var her kafaya uyacak! Yöneticilik, sistemleri yerine oturtabilmektedir. Bazı arkadaşlar eylemlerde koordinasyonsuzluk var dedi; doğrudur. Biz örgütsek, verilen talimat harfiyen yerine gelir. İşçi sınıfı bu zincirleri mutlaka kıracaktır! Biz özgür kafalar, özgür bireyler istiyoruz. Hangi arkadaş kazanırsa kazansın, pazartesiden itibaren grevlere gitmek zorundayız!

(Alkışlar)

GENEL BAŞKAN - MEVCUT YÖNETİMDEN MALİ SEKRETER ADAYI : *(En az mali sekreter kadar bağırarak)* Örgütlenme çalışmalarında genel merkeze kim seçilirse seçilsin, maddi manevi desteğiyle, uzmanlarıyla yanınızda olacak! Ama uzmanlar sendikanın işlerine karıştığı zaman işlerine son vermek merkeze gelen yöneticinin sorunu-

dur. Herkes görevini bilecek! Pazartesi sabahı, göreve arkadaşlar tarafından uygun görüldüğüm zaman, sonunda ben yarına kadar genel başkanınızım, şimdiden talimatlarımı veriyorum. Bir: Örgütlenme komitesi zenginleştirilecek! Sizle beraber çalışmaya başlayacaklar! İstanbul şubeleri dahil, görevi olmayanı bugünden itibaren merkez binasında görmeyeceğim. Örgütlenecek işyeri varsa aradığım zaman orada bulacağım. Bu bir talimattır! Yine herkesi telefonla aradığım zaman ya barakasında, ya şubesinde bulacağım. Bu örgütün bu kadar başıboş bırakıldığını mı zannediyorsunuz? Çünkü şu anda halen genel başkanınızım. Genel kurulumuzun önce Petrol–Sen Sendikası'na, işçi sınıfına, dünya işçileri birliğine, hepinize hayırlı olmasını diliyorum!

(Alkışlar)

GENEL SEKRETER - MEVCUT YÖNETİMDEN GENEL BAŞKAN ADAYI : Sayın divan, değerli başkanlar, değerli konuklar ve delegeler! *(Dünyadaki ve Türkiye'deki siyasi gelişmelere uzun bir konuşmayla yer verdikten sonra)* Türkiye'de sendikal hareketin çok ciddi sorunları var. On aydır toplu sözleşmeler devam ediyor. Üç aylık süreç içinde çok ciddi eylemler yapmışız. İşçi sınıfı şu anda çok ciddi bir cepheyle karşı karşıyla. Gönül isterdi ki salonda tüzüğe gösterilen duyarlılık bu cepheye karşı da gösterilsin. Önümüzdeki yılı örgütlenme yılı ilan edeceğiz. Geniş bir örgütlenme seferberliği başlatacağız. Kimse yasalar izin vermiyor, ben örgütlenemiyorum diye bahane bulmasın! Eğer biz seçilirsek bu sendikanın eğitim politikasından geriye dönme şansı yoktur! Kimsenin şüphesi olmasın! Eğitimci eğitimleri devam edecektir. Bunun için genel kurul kararı alınsa da alınmasa da devam edecektir. Ama bu eğitim, daha da geliştirerek, merkezi düzeydeki genel politikaya uygun, daha yeni yöntemlerle, yetkili organların denetiminde, bu eğitimin genel po-

litikası belirlenerek, değişen koşullara uygun hale getirilerek ve yeni bir eğitim modeli oluşturularak yapılmalıdır. Sermaye nasıl örgütleniyorsa toplumdaki bütün kesimlerin de örgütlenmesi zorunludur. Birlikte mücadele etme zorunluluğu var.

(Alkış sesleri)

DİVAN BAŞKANI : Divan olarak görevimiz bitmiştir. Görevi seçim kuruluna devrediyorum.

(Perde kapanır. Perdenin arkasından konuşmalar devam etmektedir)

ON ALTINCI BAŞKAN : Etkili olan konuşma mıdır, yoksa konuşmanın etkili bir icrası mıdır; bugün de tam anlayabilmiş değilim. O zaman değildi ama şimdilerde ben her ihtimale karşılık ikisini de gerçekleştirmeye gayret ediyorum. Biz fikirlerimizle genel sekreterin konuşmasını alt edeceğimizi düşünüyorduk. Genel sekreter hiç değilse fikirlerine güvenmemesi gerektiği gerçeğini biliyordu. Bunu söylerken fikirlerin önemli olmadığını söylemek gibi bir derdim yok! Ama bizim fikir diye güvendiğimiz şeylerin sonuçta onların fikirlerinden pek de farklı olmadıklarına ne demeli?.. Ayrıca bir ders daha almam gerekiyormuş: Sonuca gitmede, fikirden ve etkileyici konuşmadan başka bir takım şeylerin gerektiğini...

YÖNETİM DELEGESİ : Kürt propagandası yaptılar.

PAYLAŞILMAMIŞ DELEGE : Kongre sönük geçti. Çok az kişi konuştu. Sahi ben niye konuşmadım?..

YÖNETİM DELEGESİ : Baksana, hazırladıkları aday listelerinden 'Türkiye' yazısını silmişler.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN : Herkes aday listelerimizden 'Türkiye' yazısının karalandığını söylüyor.

YİRMİ İKİNCİ BAŞKAN : Bizim arkadaş aday listelerini Pet-

rol–Sen antetli kağıda basmış. Çoğaltmak için gece çok geç saatte bulabilmiş makineyi... 'Türkiye Petrol–Sen' yazısını silerken aceleden sadece 'Türkiye' yazısını karalayabilmiş. Sabah gördük ama, yeniden bastıracak vaktimiz olmadı.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAŞKAN : Büyük bir hata, hatta tam bir provokasyon.

SEÇİM KURULU BAŞKANI : Sonucu açıklıyorum. Kongreyi mevcut yönetimin adayları kazanmıştır. Ancak Türk–İş Genel Kurulu'na gidecek üst kurul delegelerinin, disiplin ve denetim organlarının çoğunluğunu muhalefet adayları almıştır.

(On altıncı Başkan perdenin önüne gelir)

ON ALTINCI BAŞKAN : İşte böyle Sayın Ecinni! Muhalefeti daha iyi öğrenmemiz için delegeler bize yönetim yerine denetim ve disiplin organlarını verdi. Ben her ne kadar bizim aceleci şube başkanını aklayacağım derken genel kurul sürecini yaşanıldığı gibi verdiysem de sen gene de onun canını almakta acele etme! Çünkü o örgütü yeni tanıyordu. Sen bir de bundan sonra anlatacaklarımı dinle! Kongre biter bitmez biz on şube başkanı işe hızlı başladık ve ertesi günü sendikamızın başkanlar kurulu salonunda bundan sonra nasıl hareket edeceğimizi kararlaştırmak için aleni bir toplantı yaptık. Aleni diyorum, çünkü toplantıyı gizli değil, herkesin bildiği bir yerde, herkesin gözü önünde yaptık. Bir de diyeceksin ki: "On bir derken niye on şube başkanı oldu?" Sekizinci şube başkanı daha kongre başlamadan aramızdan ayrılmıştı da ondan öyle diyorum. Toplantıda bizim heyecanlı şube başkanı yine attı kendini ortaya. "Bugüne kadar yapmadığımızı bundan sonra yapalım," diyerek toplantılarımızın devamını istedi. Sık sık toplantı yapmalı, bundan sonraki politikamızı belirlemeliymişiz. Biz yüzüne karşı,

"olmaz" demedik. Bir anlamıyla dediğini uyguluyorduk zaten. Her başkanlar kurulu toplantılarında başkanlar olarak bir araya gelmişken, toplantıdan önce muhalefetin başkanları bizler, bir lokantaya gidiyor, içkimizi içerken sohbet ediyorduk. Sayımız bazen ondan aşağı düşüyordu ama kalplerimiz birdi. Sonradan kalpler de yetmedi bu da işin ayrı bir yönü. Biz al takke ver külah işimizi sürdürürken, bizim heyecanlı şube başkanı gibi heyecanlı yeni denetim kurulu başkanı da göreve gelir gelmez, mali incelemelerinde yönetimin açıklarını bulduğunu söyleyerek ortalığı toz dumana boğdu. Denetim kurulu bizim listeden olduğu için söylediklerine sahip çıktık. Sendika ile ilgili bir takım alımlarda yüksek fiyatlar verilmiş falan. Gerçi bizim yeni şube başkanının önerisini gerçekleştirip bir araya gelemediysek de, şimdi yukarıda Allah var, içkili toplantılarda bir araya geldiğimizde birkaç defa bu konuyu görüştük. İşin doğrusu en çok benim şubemle yeni başkanın şubesi bu konunun üstüne gitti. Merkezle aramızda büyük bir sürtüşme oldu ve merkez gittikçe daha sağa yatmaya başladı; sürtüşmeler arttıkça sağla işbirliğini arttırdılar yani!.. Denetim kurulu başkanı ile –hoş denetim başkanının elinde sağlam kanıtlar yoktu ya– birlikte çabalarımızın sonucuna ulaşamasak da bir faydası oldu, sendikanın mali harcamalarına bir düzen geldi. Adımız muhalefet kalmaya devam etti. Eğitimci eğitimlerine gelince?.. Eğitimci eğitimlerinin devam etmesi önerisi kabul edildi. Zaten genel başkan adayının konuşması ile herkes ikna olmuş gibi gözüküyordu. Bir tek bizim başkan hariç! O bundan sonra yapılacak eğitimci eğitimlerinin sadece adının kalacağını, eskisiyle alakası olmayacağını söylüyordu. Söylemesine bir şey demiyorum. Ama sürekli söylüyordu. Eğitimci eğitimleri sonradan yapılsa bile...

Ey, dinlemesini bilen ve ona göre karar verecek olan iyi yürekli ecinni! Ben gene de işçinin yaptığı gibi yapma-

dım, daha uzun olacak bir konuyu önemli olanları vurgularla çizerek kısa sürmesini sağladım. Şimdi karar senin.

(İfrit kılıcı elinde sahneye çıkar)

İFRİT : Bu anlattıklarınız oğlumu öldüren sorulara cevap olmaya yetmez! Ancak sorulara cevap ararken merakım da arttı. Bir de eğitim uzmanını dinleyeyim.

(İfrit böyle söyledikten sonra perde kapanır.)

Işıklar yandığında Şehrazat sahneye çıkarak bana döndü ve şunları söyledi:

"İkinci oyunumuz da bu kadar. Şimdi başkanımıza soruyorum. Oyunumuz hakkında ne düşünüyor?"

"Vallahi," dedim. "Oldukça etkilendim ve bir kez daha düşünmek zorunda kaldım. Bir çok şeyi bilmeme rağmen bundan sonraki oyunlar için oldukça meraklandım. Şunu söyleyeyim, insanın kendisini dışarıdan görmesi ve yaşadıklarını böyle çarpıcı bir tarzda seyretmesi başka bir şey."

"Öyleyse, dedi Şehrazat: "Sizi daha da düşüncelere sevk etmek ve meraklandırmak için bundan sonraki öykümüze eğitim uzmanının öyküsü ile, onun, canınızı bağışlatmak için cinniye anlattıklarıyla devam edeceğiz. O oyun da bundan daha az düşündürücü olmayacaktır.

Herkes çıktığında oturduğum sandalyede bir tek ben kaldım. Şehrazat'ın sahnedeki işini bitirip gelmesini bekliyordum. Oyunla ilgili düşüncelerime dalmışken, ne kadar süre geçti bilemiyorum, sahnenin önüne gelmiş olan Şehrazat'ın sesiyle kendime geldim.

"Siz burada mıydınız?" dedi şaşırmışçasına.

"Seni bekliyordum," dedim.

"Söyleseydiniz ya beklediğinizi. Ben sizi gitti biliyordum."

"Beraber dönmeyecek miydik?" diye sordum.

"Benim biraz burada kalmam gerekiyor," dedi. Arkadaşlarla

önümüzdeki oyuna iyi hazırlanmalıyız."

Suratımın ifadesi nasıl bir hal aldı bilemiyorum; ama o söylediğinden kuşkuya düşmüş gibi bana bakıp:

"Kızmadınız değil mi?" diye sordu.

"Yo!.." dedim kendimi toparlamaya çalışarak. Toparlar toparlamaz da; "En iyisi ben gideyim," demeyi yeğledim.

"Peki," dedi. "Yine görüşürüz."

"Sorabilir miyim?" dedim, tam gidecekken. "Bir dahaki oyun ne zaman?"

"Bu kez hazırlanmamız biraz uzun sürecek. Hemen suratınızı asmayın canım! Bilin canla başla çalıştığımızı... Bir aya varmaz karşınıza çıkarız. Bir süre için görüşemesek de aklınızda olsun, siz bilgisayarda yazarken ben yakınınızda çalışıyor olacağım.

Somurtmak istesem de tutamadım kendimi gülümsedim. O gece bilgisayardan istediği olmayan çocuklar gibi boşlukta kalmış, tutunmaya yer arayan bakışlarla, ama bu boşluğu doldurmakta olan sıcak bir tebessümle ayrıldım.

Bilgisayar kitap okursa bir gün
İnsanlarla konuşur
Tartışırsa...
Demek istediğim:
Kendi içinde milyarlarca olasılığı tarayıp sonuca ulaşan bilgisayar;
onun gibi milyarlarca olasılığı tarama kapasitesi olmayan
Ama onda olmayan çok önemli bir özelliğe sahip:
Bilgiyi kendinde taşımasa da istediği anda
bilgisayar gibi kendinde taşıma zorluğu olmadan bilgiye ulaşan
(Çevremizdeki her şey; gördüğümüz ve konuştuğumuz her şey, kitaplar, efsaneler, baktığımız anda doğanın kendisi, efsaneler ve düşler ülkesiyle...)
Bunlardan hangisiyle isterse (sonsuz sayıda) onunla ilişkiye geçme yeteneği olan İNSAN
Bilisayar kitap okursa bir gün
İnsanlarla konuşur
Tartışırsa...
Kendi dışında adeta sonsuz sayıda bilgiye ulaşma olanağına sahip insanın yaptığını yapar kendisine

gerekli olanı alır. Alır ve verir. Hiçbir zaman bunların hepsini kendinde tutacak bir belleğe ihtiyacı yoktur. Bu da gerektiğinde faydalanmak için hiçbir bilgisayarın ulaşamayacağı bir bilgi kapasitesini dışında tutmak ve çaba gösterdiği anda ona ulaşmak demektir. Yaratıcılığın kaynağı buradadır. Çünkü o bilgi sonsuzluktan beslenir.
Kitap okuyan
Dışındakilerle konuşan
Çevresine bakan Bilisayar
Günün birinde tıpkı insan gibi, kendi içindeki tüm olasılıkları taradıktan sonra 'belki' demesini öğrenirse; o 'belki', onu belleğinin alamayacağı kadar koskoca dış dünyayla ilişkiye geçirecek, ona yaratıcılığın ve düşünmenin zengin olanaklarını sunacaktır.
Hangi bilgisayar:
Kitap okuyan!
Dışındakilerle konuşan,
Çevresine bakan!..
Yani yukarıda saydıklarım arasında, yani kendi dışındaki sonsuz kapasiteli arşivde gezinirken,
Belki şu da olur diyen...
Ama bir şey var ki söylemeden geçemeyeceğim.
Böyle bir bilgisayar belki henüz yok!
Kim bilir yapılabilir bir gün!

HİKÂYE SATICISI

DOKUZUNCU BÖLÜM

Tersliklerin başlangıcına dair,
Büyükçekmece hâkimi ile Tıbzet'e gidişe...

Bazı günler vardır, hayatınızdan o günü çıkarsanız bütün her şey bambaşka seyir izler. Hatta elinizde olsa, geleceği bilseniz o günü atlayarak geçer öylece yolunuza devam edersiniz. İşte o zaman bundan sonra yazılacakların hepsi değişmiş olurdu. O günler kilit günlerdir. Ne yazık ki o kilidi açıp açmamak her zaman sizin elinizde değildir. Öylesi kilit günler bazen bir kişinin, bazen de birden fazla sayıda insanın hayatını değiştirir. O günden sonra her zaman acı şeyler olacak değildir. Ancak bizim için tersliklerin ve zorlukların başlangıcıydı. Şimdi her şey bittikten sonra işin başında olsaydım o günü yaşamadan geçer miydim, bilemiyorum. Bu kilitlerin şaşırtıcılığı da buradadır işte. Başka kapılarda ne olduğunu bilemezsiniz. Sonradan size olumlu yanların diğer kapıların arkasında olduğunu söylerseler de inanmayın. Zaten yaşamaya değer şeylerin tersliklerde ve zorluklarda olmadığını, olumsuzluklarda olmayacağını kim söylemiş; kim söylemişse 'yaşamdan beklenenlerle paralel düşmenin tek kuralı' diye bir iddiasının olamayacağını söylemek düşüyor bana. İsterseniz şimdi o günden önceki sekiz gün hakkında kısa bir bilgi verip o günü birlikte yaşayalım ve bundan sonrası için herkes kendisi karar versin.

Temmuz ayına girdiğimizde biz tespit için hâlâ hâkim bu-

lamamıştık. Bakırköy'dekiler Hadımköy'ün yetki alanlarına girmediğini, oraya Büyükçekmecedekilerin baktığını söylemişlerdi. Nazmi'ye, Bodrum'dan her telefon ettiğinde, süreç nasıl bir seyir izlemişse olduğu gibi aktarıyordum. Aybaşında iznine gün ekletince dönmesi on gün uzadı. Karşılaştığımız güçlüklere o da şaşıyordu. "İstersen hâkim götürmekten vazgeçelim, belki daha iyi olur," dediğinde ben: "Selma Hanım Büyükçekmece'ye başvuracak, son olarak orayı deneyelim, alacağımız yanıta göre hareket ederiz, olmazsa şimdiki dediğini yaparız," dedim. En nihayet Büyükçekmece Hâkimliği bize sekiz temmuz için gün verdi, yani Tıbzetlilerin işbaşı yapmasından bir gün sonra!..

8 Temmuz Salı günü avukat Selma Hanım'la sabahtan yola koyulduk. Karşıdan Büyükçekmece Gölü gözüktüğünde gökyüzü gece olmuş gibi kararmış, sanki bir ressam kalın fırçalarla kara bulutları hep üstümüze geliyor gibi boyamıştı. Büyükçekmece tarafına döndüğümüzde 'ADLİYE' yazan işaret levhalarını kaçırmamaya çalışarak ilerlemeye devam ettim. Yağmurun boşanacağı ân meselesiydi. Hiç de uygun bir günü seçmediğimizi düşünüyordum.

Büyükçekmecedekinde kent merkezindekilerden farklı olarak koridorlar, duruşma salonları boştu. Hâkimin yanına gitmek için dört kat yukarı çıktık. Merdivenlerden çıkarken, "hâkim gelecek diye ha bire Sirkeci, Bakırköy adliyelerini kovalamak, oradakilerin nazını çekmek boşunaymış; işin başında buraya gelseymişiz bu kadar zaman kaybımız olmayacakmış," diye düşünmekten kendimi alamadım. Kalem odasına girdiğimizde hâkimin odasının dolu olduğunu, gelecek olan bilirkişinin henüz adliyede olmadığını öğrendik. Selma Hanım alışkın ve sakin haliyle kanepeye otururken ben koridor boyunca dolaşır oldum. Oldum olası aceleciyimdir, oldum olası hastane ve adliye koridorlarını sevmem. Neyse ki saat henüz çok erkendi. Ancak dakikalar, hatta saatler geçtikçe burada bulunanların hiç de acelesi olmadığına, sabırsızlığın jandarma nezaretinde savcıyı bekleyen tutukluların yüzlerinde, bir de benim pır pır

eden yüreğimde olduğuna tanık olacaktım. Saat 11.00 oldu, bilirkişiyi telefonla aradılar: Adam inşaata gitmiş... Saat 11.30 oldu; adam ortada yok! Kalem odasındaki kadın: "gelir" diyor, başka bir şey demiyor. Ben, Selma Hanım'a ikide bir, "bakın hele!.." demesem, sakinlikte onun da buradakilerden farkı kalmayacak. Saat 12.00 oldu, herkes öğle tatiline girdi. Saat 13.00 oldu; ben sabırsızlıktan kendi kendimi yerken bilirkişi 13.20'de geldi. Bu kez de bir on dakika hâkimin odasının boşalmasını bekledik. Kimseye bir şey söylemek mümkün değil, bozulurlar da yapmazlar işimizi...

Sonunda hâkimin odasına girdiğimizde tanışma faslından, olayın anlatılmasından sonra –bu arada hâkimin başına böylesi bir işin ilk defa gelmiş olduğunu öğrenmiş olduk– sıra daktilograf kadının ayarlanmasına, hepimiz bir arabaya sığamayacağımızdan bir araba daha temin edilmesine geldi. Saat 14.10'da adliyenin kapısından çıktığımızda yağmur bastırmıştı. Dışarıdaki kapkara havadan mı, yoksa hâkimin "sayıyı ya bize vermezlerse?" diye konuşmasından mı, içimde belli belirsiz bir kaygı oluşmuştu. Ne var ki yola koyulmuştuk ne var ki artık iş işten geçmişti.

Arabalarımız Hadımköy'e saptığında sileceklerimiz bütün hızıyla çalışsa bile yağmurdan, dışarısını zor görüyorduk. Kıraç köyüne giden toprak yolda su gölü oluşmuş çukurlardan bata çıka ilerledik. Yandaki fabrikalara baka baka Tıbzet levhasını bulup kapıya dönünce bekçi bizi gördü, otomatik kapıyı yarıya kadar açtıktan sonra paltosunu başına çekip, koştu. Arabanın yarıya indirdiğim camından, Büyükçekmece Adliyesinden geldiğimizi, Hâkim Bey'in fabrika müdürü ile görüşmek istediğini söyledim. Bu açıklamamızı yeterli bulmayıp hâlâ niçin görüşmek istediğimizi sormakta gereklilik duyan işgüzar bekçiye hâkime güvenip tam sert bir yanıt döşenmeye hazırlanırken avukat Selma Hanım cama uzandı: "Sendikadan geliyoruz!" dedi.

Şaşalayan ve neyle karşılaştığının bilinmezliğiyle yukarısının olası tepkisi arasında bocalayan bekçi saygı ve korku karışık bir yüz ifadesiyle: "Bir dakika efendim, ben yukarı haber

vereyim," dedi. İşte o sırada hâkim; "Açsana kardeşim kapıyı!" diye bağırdı bekçiye. "Ben devlet görevlisiyim!" Her ne kadar bekçi bu bağırmayı duymazlığa gelip (koşarak) kulübenin yolunu tuttuysa da, ben kuşkularımdan kurtulmuştum. Bekçiyi beklerken (yağmur damlalarından korunmak için) tekrar kapattım camı. Sağanak yağmurda kulübenin camından ancak siluet halinde görebildiğim bekçi, uzun bir süre kulübede kaldı, yine de kuşku yüreğime dönmedi.

Otomatik kapı yana doğru ağır ağır açıldı. Bekçi telaşından (bu kez başına paltoyu çekmeyip, bir güzel de ıslandı doğrusu) koşa koşa yanımıza geldi. Arabayı sol tarafa park etmemizi, bizi müdürün yanına çıkaracağını söyledi. Hâkim dinlemedi: "Islanacak mıyız be adam!" diyerek bekçiye, tam karşımıza, müdüriyet binasının önüne çekmemi istedi benden. Ben binaya yönelirken ikinci araba da bizi takip etti. Her şey ummadığım ölçüde iyi gidiyor diyebilirdim.

Bekçi önde, hâkim ve bilirkişi arkada, daktilocu kadın, avukat ve ben camlı kapıdan içeri girerek, karşımıza çıkan merdivenlerden yukarı çıktık. Şık giyimli, bizi görünce cin çarpmışa dönmüş yüzüyle telaşlı bir adam tarafından karşılandık. Müdürmüş!.. "Buyurun Bey'ler!" derken adeta bağırıyordu. Geniş bir odaya aldı bizi. Biz koltuklara oturduk ama, telaşlı, öfkesinden saçları dikelmiş adam oturmadı. "Olacak şey değil!" diyerek kendi kendine söylenerek odanın içinde turalıyor, neredeyse zıp zıp zıplayacak haliyle "bana bunu nasıl yaparlar?" deyip duruyordu. Tüm o telaşlı halinin arasında hâkimle bizi ayırt ettikten sonra yüzü yalnızca onlara dönük konuşurken, gelme nedenimizle bağlantısını anlayamadığım bir şekilde arada bir "Türkiye Cumhuriyeti büyüktür!" lafı ediyordu.

Konuya bir ân önce girmek niyetiyle lafını dayanak yapıp, 'Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir ülke, sendikalaşmanın demokrasinin bir gereği' olduğunu, işte bu nedenle müdürü olduğu bu işyerinde işçilerin sendikaya üye olduklarını...

Başına geleni kabul edilmez bulan bu adam saldırgan bir heyecanla sözümü keserek, sordu:

"Neydi isminiz?"

"Haydar, Haydar Güney!"

"Şube başkanıydınız değil mi?"

Biraz küçümser bir ifadeyle olmuştu ama...

"Evet!"

"Benim kadar demokrasi mücadelesi vermiş insan yoktur. Bakın Haydar Bey! O üye yaptığınız, daha doğrusu, buradakileri kışkırtan kişilere sorun benim ne kadar demokrat olduğumu!.."

Sözünün bu bölümünde birden durdu, sanki odada bilinmeyen biriyle konuşuyormuş gibi yumruğunu avuç içine vurduktan sonra sinirli bir şekilde ellerini iki yana açarak canı yanmışlar gibi bağırdı:

"Bana söylemişlerdi, hemşehrilerini fabrikaya doldurma diye!"

Tam o sırada odacı kadın içeri girince, bize dönerek adeta döverek ne içeceğimizi sordu. Kadın çıkar çıkmaz kaldığı yerden devam etti:

"Onların hepsine iş gösterdim ben!.. Arkamdan vurdular beni. Anlamalıydım bana bunu yapacaklarını."

Bilirkişi araya girdi:.

"Sami Bey, en iyisi bütün bunları bir tarafa bırakalım. Bunlar bizi ilgilendirmez. Şimdi bize fabrikada çalışanların listesi lazım. Bize 30 Haziran itibariyle işyerine ait resmi bordro gerekli."

"Kasımpaşa'dakiler de!.." dedim ben hemen.

Müdür duraladı, o anda eliyle yüzünü sıvazladı, hiddetlenmeyi bırakıp ne yapacağını düşünmek istercesine, zaman kazanmak gibi bir düşünce içinde:

"Özür dilerim Beyefendi," dedi. "Siz benim yerimde olsaydınız, böyle bir ihaneti hazmedemezdiniz."

Birden ciddileşti, (konumunun farkına varmış olacak ki) en az karşısındaki kadar resmi bir tavırla devam etti:

"Böyle bir belgeyi vermeye ben yetkili değilim. Hem bizim kayıtlarımız burada değil, Kasımpaşa'da."

Avukat Hanım araya girerek:

"Kasımpaşa'dan faksla istetebilirsiniz," dedi.

"Genel müdürlükle görüşmem gerek!"

Bilirkişi sabırsızlık göstererek, Büyükçekmece'deki bir inşaattan beklendiğini söyleyince, bir şeyler ters gitmeye başlayacakmış gibi bir tedirginlik oluştu bende. Fabrika müdürü telefon etmek üzere başka odaya geçince, hâkim bilirkişiye dönerek: "Benim de fazla zamanım yok!" demesin mi; işte tedirginlik o zaman ben de panik halini aldı; avukata baktım: Hâlâ sakin...

"Hâkim Bey," dedim. "Bu listeyi bugün mutlaka almamız gerekli! Bütün işçinin kaderi buna bağlı."

Hâkim: "Biz de ona çalışıyoruz," deyip kestirip attı.

Avukat Hanım'a baktım o hâlâ sakin.

Hâkim ile bilirkişiye dönerek, dilim döndüğünce işin önemini anlatmaya çalıştım:

"Burada işçileri asgari ücretle çalıştırıyorlar. Hiçbir sosyal hakları yok! İnsanlar on iki saat çalışıyor, ailelerine ayıracak vakitleri bile kalmıyor."

Odacı kadın çayları getirdi o sıra. Hâkimler alırken çaylarını ben avukatın kulağına eğildim:

"Aman Selma Hanım siz de bir şeyler söyleyin. Eğer listeyi beklemeyeceklerini hissederse müdür işi yavaştan alır, çok kötü duruma düşeriz; çünkü işçilerin sendikaya üye olduklarını öğrendi artık."

Müdür ansızın odaya girince... Tekrar arkama yaslanıp, ne diyeceğini beklerken tuttum soluğumu...

Biraz daha sakinleşmiş haliyle:

"Muhasebeyle konuştum, genel müdür yokmuş! Ona ulaşmaya çalışıyorlar, daha önceden söyleseydiniz..."

Avukat Selma Hanım:

"Sami Bey, genel müdüre gerek yok! Listeyi siz muhasebeden çıkarabilirsiniz. Biz önceden haber vermek durumunda değiliz ki; o zaman anlamı kalmaz! Listeyi bugün mutlaka vermek zorundasınız!"

Avukat Hanım'ın sözlerini duymazdan gelerek; "Bunların kaç kişiyi üye yaptıklarını biliyorum," diye söylendi kendi kendine.

Doğrudan yüzüme bakarak:

"Seksen, seksen beş kişi bunlar."

"Gayret etse bulacak," dedim içimden; dışımdan konuyu değiştirmeye çalıştım:

"Bu insanlara niye bu kadar kızıyorsunuz? Sendikalaşınca size niye ihanet etmiş olsunlar?"

Sözüm üzerine bana dönerek yeniden hiddetle:

"Beyefendi, siz kaç yıllık sendika başkanısınız? Siz benim çalışanlarıma ne verdiğimi biliyor musunuz?"

"Evet, biliyorum: Asgari ücret!"

"Bunu size Salman denilen adam mı söyledi?"

"Hayır!"

Ben, hayır deyince gözlerinde kurnaz bir parıltı yanıp söndü. Bir ân duraksayıp, 'Salman'ı tanıdığımı belli mi ettim?' diye düşündüm; kırdığım potu örtmek istercesine:

"İşçilerinizin hepsi böyle söylüyor," dedim.

"Hepsi nankör bunların! Yeni girenler bile asgari ücret almıyor burada."

"Mesai ücretlerini de maaşlara katıyorsunuz herhalde!.."

"Çalışanlarımla benim arama sendika giremez!" dedi sert bir şekilde. "Ben onların hakları için işverenle ne kadar boğuşuyorum, biliyor musunuz? Bunlar memleketlerinde kazma kürekten başka bir şey bilmezlerdi, ben onlara burada iş gösterdim!"

"Peki, sendika neden kötü bir şey olsun? Bir de demokrat biri olduğunuzu söylüyorsunuz; anlayamıyorum doğrusu..."

"Türkiye'de sendikalar işçilerin haklarını korumuyor. Sendikalar kendi çıkarları için fabrika kapattırır. Bu bölgede bir sürü sendikasız fabrika var. Özellikle niye burayı seçtiniz?.. Bu fabrikanın işverenlerini ben iyi tanıyorum. Fabrikayı kapatırlar sendikayı sokmazlar. Amacınız bu insanları işsiz bırakmaksa başka?.."

"12 Eylülden sonra sendikacılık çok değişti," dedim. Bizim niyetimiz fabrika kapattırmak değil. Bizim niyetimiz karşılıklı anlaşmak! Biz bu işkolunda yaygın biçimde örgütlü olmadığımızı biliyoruz, gerçekçi olmak zorunda olduğumuzu da!.."

"Burada bir kaç militan var fabrikayı kapattırmak istiyorlar; onlara bu fırsatı vermeyeceğim."

Hâkimle bilirkişi sıkılmaya başlamışlardı. İkinci çaylar da bitmiş, henüz genel müdürlükten haber gelmemişti.

"Sami Bey!" dedi bilirkişi. "Genel müdürlükle bir daha görüşün, işçi kayıtlarını bir ân önce göndersinler!"

Gelişimizden beridir hiç oturmamış olan müdür bu laf üzerine zoraki yanımızdan ayrıldı. Yalnız bu kez bilirkişi de arkasından gitti. Beni aldı mı bir kaygı?.. Şimdi, yanlarına gitsem... Bilirkişi yanlış anlayabilir; gitmesem içime bir kurt düştü; bunlar ne konuşur orada?..

Avukat, hâkim, daktilocu kadın ve ben sessizce beklemeye koyulduk. Benim aklım hep içerdeki odada!.. Sonunda dayanamayıp kalktım. Karşıdaki odanın kapısı açık, bulunduğumuz yer ile aynı büyüklükteki oda arasında bir ara bölüm var: Sekreterin olduğu bölüm. Telefon ve faks makinesi masanın üstünde... Açık kapıdan geçip doğruca yanlarına gittim. Sağda toplantı masası, dipte geniş bir masa, masanın arkasında müdür; masanın çevresinde deri koltuklar. Bilirkişiyle yüz yüze bakacak şekilde koltuklardan birine oturdum. "Bir haber var mı?" diye sordum, onları beklemeden.

"Kayıtları çıkarmaya çalışıyorlar, biter bitmez fakslayacaklar," dedi müdür.

Ne anlama geldiğini merak ettiğim bir sessizlik oluştu. Kendimi tuhaf durumda hissediyordum. Karşımdaki, bu iş için tayin edilmiş bir görevliydi. 'Boşuna şüpheleniyorum,' dedim içimden. 'Kendi halinde bir adama benziyor. Hem zaten müdür, faksın geleceğini söylemedi mi? Bunlar aralarında anlaşacaklarsa daha sonra da anlaşırlar.' Sessizlik sürüyor, kimse konuşmuyordu. Yalnız müdür biraz yatışmış gözüküyordu. (Beni tedirgin ediyordu o haliyle) Bilirkişi ayağa kalkınca, ben de

kalktım; birlikte hâkimin bulunduğu odaya geçtik.

Benim için endişeli, hâkimle bilirkişi içinse sıkıntılı bir bekleyişin sonunda müdür geldi ve elindeki kâğıtları bilirkişiye uzattı. Bilirkişi aldı eline kâğıtları, ben rahatlamak üzereyken müdüre döndü: İstediğinin bu dosya olmadığını söyledikten sonra aldığı listenin bugün itibariyle çalışanları gösterdiğini, kendisine gerekli olanın 30 Haziran tarihli liste olduğunu belirtti. Şaşkınlıkla kâğıtları bilirkişinin elinden alırken içimden bir şey koptu sanki... Ben listeye göz atarken, müdür istemiş olduğu bilgileri o gün için temin etmesinin mümkün olmadığını söylüyordu. Göz attığım listenin sonuna baktığımda çalışan sayısının 179 kişi olduğunu gördüm. Ucu ucuna da olsa yeterli sayıda üye yapmıştık. Düşünürken bir taraftan konuyu anlamaya çalışıyordum: İşin önemini henüz yeterince idrak edememiştim ama bir şeylerin ters gittiği belliydi. Selma Hanım: "Haziran bordrolarını isteyin!" diye yineledi ama sonuçsuz kaldı. Müdür inatla tekrarladı o gün için mümkün olamayacağını. Bilirkişi, ertesi güne kadar bekleyeceklerini, ancak o zaman zabıt tutacaklarını söyleyince başka yapacak bir şey kalmamıştı. Avukatla ben müdürden listeyi imzalamasını istedik, o da imzaladı ve bilirkişiye öyle verdi.

Dışarı çıktığımızda yağmur durmuştu. Fabrika önüne, yağmur sularıyla yıkanmış boş alana, hâlâ kapkara bulutlarla kaplı gökyüzüne baktığımda, gökyüzünden çok haziranın sonu ile temmuz sekiz arasındaki farkı düşündüm. Bu sekiz günün başımıza ne işler açacağını o anda henüz yeteri kadar bilemesem; her ne kadar avukatın konuşmalarından bakanlığın ve yasaların haziran ayını esas alacağını çıkarmış olsam da 'Haziran listesini' alamamıştık işte! Bir gün bekleyecektik!.. Ne de olsa elimizde teselli niyetine bir liste vardı. Bekçi arabamızın hareket ettiğini görünce otomatik kapıyı açtı. Çukurların su gölü olduğu toprak yoldan ana yola çıktık sekiz günü onlara bırakarak...

ONUNCU BÖLÜM

Bostancı'da bir sabah vakti

Bostancı'da deniz iskelesinde bekliyordum. Daha sabahtan yakıcı bir temmuz güneşi vardı. Saatimin yelkovanı, beklediğim kişiyle buluşacağım rakamın tam üstündeydi.

Hâkimleri bıraktıktan sonra Selma Hanım'ı evine götürmüş, sonra tekrar şubeye dönmüştüm. Salman'la Sinan şubedeydiler. Söylediklerine göre biz ayrıldıktan sonra fabrikada olağanüstü bir hareketlilik yaşanmış, idare amirleri, kısım şefleri alarma geçmiş, fabrika müdürü apar topar genel müdürlüğe gitmiş... "Şimdilik fırtınadan önceki sessizlik hâkim," demişti Salman!.. Selma Hanım' ın bilirkişiden aldığı faks metninin fotokopisini uzatmıştım. Listeyi tek tek gözden geçirmiş, sonrası için neler yapacağımızı tartışmış, adam atıldığında direnişe geçeceğimizin kararını çoktan vermiştik!

Aradan bir gün geçmiş adam atılmamıştı. Bilirkişinin istediği bordroyu hâlâ vermemişti müdür. Bilirkişi, raporunu hazırlaması için üç gün bekleyeceğini söylemiş meğerse!.. Öyle görünüyordu ki, o gün aldığımız, imzalı '8 temmuz tarihli faks metni' ile yetinecektik. Akşam mesai bitiminden önce fabrika müdürünü arayarak kendisiyle karşılıklı görüşmek istediğimi söyledim.

Dakikalar geçiyordu. İskelede önümden geçen ve daha ilerideki yüzlere bakıyor; o gelmeden önce kafamdakileri, neler

konuşacağımı son bir kez gözden geçiriyordum. Erenköy'de oturuyormuş... Bostancı'da randevu vermesi benim için iyi olmuştu. Derken baktım: kısa kollu gömleğiyle, (spor giyinmiş) gözünde güneş gözlükleri gözüktü karşıdan. Yanıma gelip elini uzattığında gülümsedik birbirimize; sanki iki gün öncesinin öfkeli adamı o değildi. Sanki karşı iki taraf değil de buluşan iki dost gibiydik. Belki de iskeleye yanaşan ada vapurlarından, limandaki "adaya, kalkıyor!" diye bağıran motorculardan, elinde çantalarıyla vapura binmek için gişenin önünde kuyruğa girmiş yazlıkçılardan kaynaklanıyordu bu... Bostancı, şimdilerde değişmiş olsa bile bana hep sayfiye havası verir.

Tam karşıda bir çay bahçesi vardı, oraya yürüdük. Ne zamanki gölge bir masaya oturduk, çayları söyledik –bu arada kendine fazla güvenen yüz ifadesini, aslında beni kendi halime bıraksalar duygulu biriyim diyen bakışlarını inceledim– ancak ondan sonra konuşmaya başladık.

"Geçen günkü tepkiniz biraz fazlaydı!" dedim söze başladığımda. "Oysa ben insanların konuşarak anlaşacağına inanıyorum. Böylesi bir ilk karşılaşma talihsizlikti. Bundan sonra herhalde sık görüşeceğiz. Siz isteseniz istemeseniz de insanlar sendikalı olmak istiyorlar."

"Baştan söyleyeyim!.." diyerek sözümü kesti. "Siz bizim işverenleri tanımazsınız. Fabrikada dediğimin aynısını tekrarlıyorum: Onlar fabrikayı kapatırlar, sendikayı sokmazlar! Size gelenler düşük ücret aldıklarını iddia etmişler; oysa çoğu vasıfsız işçiler! Bu fabrika bundan yüksek ücretleri kaldırmaz."

"Neden?" diye tepki gösterdim hemen. "Neden fabrikayı kapatsınlar? Bir çok yerde sendika var ama hiç biri fabrikasını kapatmıyor. Üstelik burada ücretlerin düşüklüğünün ötesinde doğru dürüst sosyal hak da yok! Biz bir çok yerde örgütlüyüz, bir çok kamu teşekkülünde, yabancı sektörde... Bir sürü işverenle masaya oturuyoruz ve birlikte toplu sözleşme imzalıyoruz. Hiç birinin fabrikası batmıyor. Toplu sözleşme yaparken işçilerin şartlarını değiştirmeye çalıştığımız kadar işverenin durumunu da göz önünde tutuyoruz."

Gözlerinin içinde bir parıltı gelip geçti, sonra dudaklarına hafif alaycı bir tebessüm yansıdı ve yüzüme dikkatlice bakarak:

"Size bir şey sormak istiyorum," dedi. "Yalnız bana kaçamak cevap vermeyin, gerçeği söyleyin!"

Sessizce, ne diyeceğini biraz da tahmin ederek bekledim.

"Bu fabrikaya sendika girerse bir anda ücretler yükselecek mi? Bunu söyleyebilir misiniz açıkça?.. Buna inanıyor musunuz?"

Ne diyebilirdim ki? Üstelik işveren vekiliydi, üstelik işin başındaydık ve önümüzde çok uzun bir yol vardı. Bir çok yerde yaptığımız --durumları çok iyi olan çok uluslu şirketler hariç– toplu sözleşmeler ortadaydı. Temkinli olmanın en akıllıca davranış olacağını düşünerek:

"Gerçekçi olmak gerek!" diye tartarak sözlerimi konuşmaya başladım: "Elbette düşük ücretleri bir anda yükselteceğimizi söyleyecek kadar hayalci değilim."

Devam ettim:

"Ne yapacaksak işyerini sarsmadan yapmak zorundayız. Ücretleri yüksek olan fabrikaların bir anda bu duruma geldiklerini söyleyecek değilim. Bu zaman içinde olacaktır. Bir araya geldikten sonra şartlarımızı karşılıklı konuşarak makul çözümü buluruz ancak!"

O ara nasıl olduysa temkinli olmayı bir yana bırakarak, biraz etkilemek, biraz işverene ürkütmeyecek bir mesaj gitsin diye "işçilerin her istediğine 'evet diyecek' değiliz," dedim.

"Ben de bu yanıtı bekliyordum," dedi. Bir zafer kazanmış gibiydi.

Zaten anlamıştım sözlerimin arkasından böyle bir tavrın geleceğini; iş işten geçmişti, ağzımdan çıkmıştı sözler... Yine de gözlerinin parlaması beklediğimden fazlaydı.

"Sendikanın getirdikleri yalnızca ekonomik haklar değildir ki?.." diyerek sözlerimi düzeltmeye çalıştım, karşımdakinin işveren tarafı olduğunu bu kez unutmayarak! Sözlerimi daha sonra kullanmak üzere aklının bir köşesine yazdığından emin-

dim. "Çalışma koşulları, idari haklar..." diyecektim vazgeçtim. "Her şeyden önce örgütlü bir toplum olmak önemli!" diye sürdürdüm konuşmamı. "Yanlış hatırlamıyorsam demokrat biri olduğunuzu söylediniz..."

Çayından bir yudum aldıktan sonra dirseklerini masanın üzerine koyarak:

"Geçmişimden beri sol düşünceli biriyim," dedi; ses tonunu arttırarak devam etti:

"Hatta fabrikada bu işlere kalkışanlardan, belki sizden daha fazla solcuyum. Eski genel başkanınızın saygı duyduğum birisi olduğunu bilin!"

Belirtmekte fayda var. Sendikamızın eski başkanı Doğu kökenliydi. Kürt sorunu üzerine yazdığı bir yazıdan dolayı mahkûm olmuş ve cezasından dolayı sendikacılık yapması yasaklanmıştı. Arkasından ne geleceğini merak ettiğim konuşmasını içten mi yoksa öyle mi gözükmeye çalıştığını anlayamadığım bir yüz ifadesiyle sürdürdü:

"Sizi yeni tanıyorum. Benim nasıl biri olduğumu bilmeniz için anlatıyorum bunları. Fabrikamda çalışanlann çoğu Doğu kökenlidir. Ben de Doğuluyum."

Biliyorum anlamında başımı salladım. O devam etti:

"Hepsini ben aldım fabrikaya. Çoğunu başka fabrikada olsa bir dakika bile tutmazlar. Makineyi burada gördü onlar. Onlar inşaatlarda kazma sallayabilir ancak."

Söyleyip söylememekte kararsız olduğunu özellikle belli etmek istercesine bakışlan bir noktaya takılı kaldı ve sonra:

"Bir çok şeylerine göz yumduğumu söylemek istiyorum," dedi bir iç çekişle. "Onları iş sahibi ettim. Biri var ki uzun zamandır sabıka kaydını getirmiyor, ama hâlâ işte tutuyorum onu."

Bir süre suskunluğunu sürdürdükten sonra tekrar eski haline döndü:

"Aslında fabrikada ne olup bittiğinden haberim olur; ancak bu kez beni şaşırttılar. Benim işverene karşı nasıl mücadele ettiğimi siz bilemezsiniz. Sendika bile benim verdiğim mücade-

leyi vermez. İşveren bugün işine yaradığım için tutuyor beni. Onlar için işverenlerle çoğu kez kavga etmişimdir. Ama bunlar nankör!"

Düşünceli bir tavırla paketinden sigarasını çıkardıktan sonra başını kaldırıp baktı:

"Demek ki sendikalaşmak için size gelmişler?.."

Güldü.

"Çoğu sendikanın ne olduğunu bile bilmez! İçlerinde Salman diye biri var; o ayarttı onları biliyorum. Her şeyden haberim var. İşçileri de işvereni de benden iyi tanıyan yoktur. İşveren inatçıdır. İşçiler işsiz kalırlarsa onlara kimse iş vermez, haberleri yok!"

"Peki!.." dedim sözünü keserek. "Madem sol düşünceli biri olduğunuzu söylüyorsunuz, siz sendikaya neden karşı çıkıyorsunuz? Niçin işvereni ikna etmek için çaba göstermiyorsunuz?"

"Türkiye'de sendikaların işçilerin çıkarlarını savunduğuna inanmıyorum ben! Sendikalar sistemin savunucularıdır. Siz belki öyle olmayabilirsiniz ama hepsi işçinin sırtından geçinir. Söylesenize eski genel başkanınız ceza yerken kim sahip çıktı?"

Beni şaşırtıyordu. Konuşurken devamlı mevzi değiştiriyordu. Nerede durduğunu anlamaya çalışıyordum.

"Sendikaların iyi konumda olduğunu size karşı savunacak değilim," dedim ben de. "Yalnız bu onların varolmasına karşı durmayı gerektirmez! Onların içinde yer alıp mücadele etmek gerekir."

"Siz iyi niyetli olsanız bile bir tek kişiyle olacak iş değil," dedi. "Ben fabrikada olduğum sürece sendikanın girmesine engel olacağım."

Tartışma benim için anlamsız ve sıkıcı olmaya başlamıştı.

"Biliyor musunuz?" dedim. "Siz işveren vekilisiniz ve oyunu kuralına göre oynamak zorundasınız. Buna hiç bir itirazım yok! Sanırım bundan sonra sizinle çok karşılaşacağız. Ben inandığım şeyde bütünüyle olmak isterim. Demek istediğim: Sonuna kadar işçilerle beraber olacağım! Düşüncelerinizde samimiyseniz en azından fazladan bir şey yapmamanız gerekir! Daha ön-

ceden de başımdan böyle bir olay geçmişti ve o mücadeleyi direnişle kazanmıştık. Öyle ya da böyle bu fabrikaya sendika girecek! Elimden geleni yapacağım. Söylediklerimde ciddi olduğuma inanın."

Nedense duygusallığım tuttu, belki de safça bir duygu itti beni buna; ancak siz okurdan saklamayayım, biraz da kendimi göstermekti isteğim, şunları söyledim:

"Benim bir de yazarlık yanım var. Yıllar önce başımdan geçen bir direnişi romanlaştırmıştım. (Kim bilir bundan sonra da romanlaştırırım belki...) Kötü bir roman kahramanı olmak istemem. Bunu sizin kastettiğiniz sendikacılar gibi olmayacağımı belirtmek için söylüyorum."

Gereksiz bir konuşma daha yaptığımı düşündüm ve bu yüzden huzursuz oldum. Yine de böylesi gevezeliklerime alışık olduğum için fazla üstünde durmadım. Gösterimi fazla uzattığımı düşünerek, başından beri konuşmak istediğim konuya döndüm:

"Hâkime Haziran bordrolarını ne zaman vereceksiniz?"

"O iş benden çıktı," dedi bakışlarını kaçırarak.

"Kimde öyleyse?"

"İşveren devreye girdi artık."

"O zaman işverenle görüşeyim."

Yanıtı çok kısa ve netti:

"Kendiniz arayın! Ancak şu sıra görüşeceğini sanmam."

Bir sonuca ulaşmayan belirsiz sözler konuşmanın sıcaklığını yok etmişti.

"Peki!" dedim ellerimi iki yana açarak: Söyleyeceğimiz ne varsa söyledik o zaman. Geriye 'her şey iyi olsun!' demek kalıyor."

Konuşmayı sürdürmenin bir anlamı yoktu. Sözlerimi bitirince ayağa kalktım. Ondan ayrılır ayrılmaz sahilde yalnız başıma yürümek istedim. Konuşma beni yormuştu. İçtiğimiz çayların parasını vermekte ısrar edince diretmedim. Benden ayrılıp arabasına binmek üzere otoparka doğru yürüdüğünde arkasından, 'yine de ilginç bir adam!' diye düşündüm. O gözden kay-

bolduktan sonra ben de içimden geçtiği gibi deniz kenarı boyunca tek başıma yürüdüm. Kimi zaman kayalarda oturup adaları seyrettim. Denizi adaların ötesine Yalova tarafındaki yüksek tepelere kadar görebiliyordum; önümdeki günlerde beni neyin beklediğini gördüğümü söyleyemezdim.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Haydar Güney'in eğitim uzmanı Mert Yalman'la Tıbzet'te geçirdiği geceye dair.

Müdürle görüşmemden bir buçuk hafta sonra (Cumartesi akşamı) Beşyüzevler'e gitmek için hazırlanıyordum: Telefon çaldı. Telefonda Mert Yalman! Tıbzet'te adam atılıp atılmadığını soruyordu. "Henüz öyle bir şey yok," dedim. "Salman'ın evine gidiyorum, istersen sen de gel!" Kabul edince, "tamam!" dedim. "Hazırlan öyleyse, on beş dakikaya kadar alırım seni duraktan."

Mert Yalman'la birbirimize yakın oturuyorduk. Onun evi de benimki gibi Anadolu yakasındaydı. (Mert Yalman sendikamızın eğitim uzmanıdır.) Altı yıldan beri Petrol–Sen'deydi. Birlikte çalıştığı Kaner Yılmaz son genel kurulda işten atılmış; ikisini birlikte atmayı göze alamadıklarından Mert Yalman sendikada kalmıştı. Sakin görünümlü, dengeli bir karakteri vardı. İri yapılı vücudunu tamamlayan büyükçe bir kafa. O kafada insana güven veren bir yüz. Hani bazı insanlar vardır, yanında rahat hissedersinizi kendinizi; (bunu nasıl sağlarlar bilinmez, karşısındakini her zaman anlamaya hazırdırlar, bakışları ve yüz ifadesiyle sizi tüm ruhuyla dinlediklerini belli ederler), Mert Yalman böyle bir insandı. Geniş bir alnı, gür siyah saçları, sevecen bakışları olan bir portre. Yeter ki damarına basılmasın, üstüne gidilmesin... O zaman yüzündeki çizgiler alabildiğine

keskinleşir, o yumuşak bakışlı insan bir anda kavgacı olur çıkardı. İyi bir dinleyiciydi. İnsanları tanıma yeteneği oldukça gelişmişti; ona bakıp "insanları iyi tanıyanlar insanları dinleyenlerden çıkar!" diyebilirdim.

Arabayla Suadiye'den yukarı Ayşekadın'a vardığımda onu otobüs durağında gördüm. O da beni görmüştü. Durduğumda kapıyı açıp içeri girdi, her zamanki gibi: "Sayın Başkan!" dedi, "Nasılsın?"

Mert Yalman'ı sevimli kılan bir sözcüktü bu. Aslında 'başkan' sıfatı sendikada çalışan herkesin, işçilerin yöneticilere, yöneticilerin birbirlerine hitap ederken kullandığı bir sözcüktü. Ancak o bana 'Başkan' diye hitap ederken oldukça sıcak bir dostluk yüklerdi ona. Bu kadar değişik anlamlar yüklenen sözcük az görmüşümdür. İnsanlar, yöneticilere bazen kolaylarına geldiğinden, bazen saygılarından, bazen küçümsediklerinden böyle derlerdi. Her yönetici de beklerdi bu sıfatı ve onlarda bu alışkanlık yapardı. Bazen resmiyet, bazen yakınlık ifade ederdi bu sözcük. Bazen yüceltme, bazen aşağılama... Hitap edenin o yönetici hakkındaki duygularını anlatır; ancak kötü olanın niyeti kanıtlanamazdı. Resmilikte ve samimilikte çok ince bir vurguyla işinizi görürdü; bunun için de fazla zorlanmazdınız. İki yönetici arasındaki konuşmalarda 'Bey' demekten daha kolay bir hitaptı.

Mert Hoca 'Başkan' derken önüne koyduğu 'Sayın' unvanı, 'sayın'ın son hecesine vurgu katarak (başkan derken ilk hecesine katardı bu vurguyu) söylerken gülümseyişiyle öylesine sevimli olurdu ki bu aramızda her zaman ikimize özgü bir iletişim kurardı. Bu iletişimde genelde sayın başkanlara gönderme yapan bir ironi, özelde "sen de onlardansın, ama sen farklısın!" diyen bir sıcaklık vardı. Ben de ona 'Sayın Hocam!' diye karşılık verirdim. Bir farkla, ben, ikinci sözcüğün son hecesine vurgu yaparak söylerdim. Karagöz Hacivat gibi muhabbetleşirdik böylece. Yalnız bu muhabbeti ikimizden başka kimse yokken yapardık.

"Epeydir görüşmedik," dedi. "Anlatsana ne oldu?"

"Epeydir dediğin geçen haftadan beridir..." dedim gülerek, başımı hafif ondan yana çevirip.

"Ben senin gibi günleri mi sayıyorum," dedi sözlerime karşılık.

"Hakikaten," dedim, çevre yoluna girerken. "Tıbzet'te örgütlendiğimizden beri ben günleri sayıyorum."

Sonra da içimden: 'Ne zaman bakanlığa başvurduk, bakanlık ne zaman yazı gönderecek, müdürle görüşmemin üzerinden kaç gün geçti?' diye tekrarladım; doğru hep bunları düşünüyordum.

Kısa sürede daldığım düşüncelerden sıyrılıp önemli bir şeyler söyleyecek olmanın ciddiliğini takındım: "Müdürle görüştüğümüzü biliyorsun," dedim ve birden konuya girerek:

"Çarşambaydı görüşmem. Hemen ertesi günü yemek ve çay boykotu yaptık. Fabrikada korkunç bir baskı uygulamaya başladılar. Kısım şefleri işçilere bir ân bile soluk aldırmıyorlar; daha da ötesi, biri var içlerinde, bayan işçilere küfür ediyor. İşçileri kışkırtmaya çalışıyor adeta. Aynı baskı ailelerine de uygulanıyor. Ailelere çocuklarını işten çıkarmaları için, ya da sendikadan istifa ettirmeleri için dayatıyorlar."

Başımı ondan yana döndürüp: "Biliyor musun?" dedim. "Fabrikadaki gerilim iyice arttı. Patlak vermesinden korkuyorum."

Bir şey demesine fırsat vermeden devam ettim, gözlerimi farların aydınlattığı yoldan ayırmadan.

"Üstelik bir söylentidir yayıldı. Doğrudur da! Çünkü işverenin yeni bir avukat tutmasından sonra yayıldı bu söylentiler... Bu avukat kim biliyor musun? Böyle işlerde ustalaşmış biri. Bizim avukatlar söyledi. Plastpak'ta karşımıza çıkan, bordrolarla oynayarak bize yetkiyi kaybettiren adam. Kötü oldu dedi Mehmet Bey."

"Ne bekliyordu ki Mehmet Sağdıç?" diye tepki gösterdi hemen. "Demek iyi veya kötü olması bize değil karşı tarafa bağlı. Ben buna kızıyorum biliyor musun? Daha başından teslim oluyoruz bu sözle. Adam işini yapıyor ve biz bir şey yapamayacağımızı kabulleniyoruz böylece."

"Haklısın," dedim. "En azından başlangıç olarak iyi bir moral değil. Söylenti şöyle: Fabrika müdürü bilirkişiye Haziran bordrolarını vermedi ya! Haziran ayı itibariyle Kasımpaşa'ya işçi alındı gösterilecekmiş. Bütün bunlar kâğıt üstünde oluyor ha!.. Öyle birilerinin işe alındığı falan yok. Sekiz Temmuzdan önce de çıkış gösterecekler. Haziran ayında başvurduğumuzdan bakanlık yalnızca o ayın işçi sayısını esas alıyormuş. Yetki almamızı engellemek için Haziranda çalışan sayısını fazla göstermek niyetleri... Sekiz temmuzda da yüz yetmiş dokuza düşürecekler. Önümüzdeki hafta Beyoğlu Sigorta Müdürlüğü'ne gideceğim. Ayın yirmi birinden sonra sigorta bildirgelerini vermeleri gerekiyor; o zaman belli olur kaç kişi bildirdikleri."

"Şu işe bak!" dedi Mert Yalman, hayretle. "Bir de örgütlenme yılı ilan ediyoruz. Örgütsüzlüğe seyirci kalma yılı dense daha isabetli olur. İşveren sayılarda geriye dönük istediği gibi oynama yaptıktan sonra...

"Hem de kolaylıkla!.." diye tamamladım sözünü. "Nasıl olsa çalışan sayısını bir aydan önce verme zorunlulukları yok. Haziranı mesela... Temmuzun yirmi birinde verecekler."

"Sayın yöneticilerimiz!" dedi kızgın ve alaycı, "Önce bu yasaları değiştirmek için mücadele versinler!"

Neredeyse Fatih Köprüsü'ne yaklaşmıştık. Köprüyü geçip, Levent, Okmeydanı, Otogar levhasını geçtikten sonra 'Gaziosmanpaşa' yazan yoldan girecektik. Gide gele –son zamanlarda geceleri sık gidiyordum– yolu iyice öğrenmiştim; gözü kapalı bile gidebilirdim.

"Biraz yavaş git!" dedi Mert Yalman. "Acelemiz mi var?"

Böyle söyler söylemez gülümsedim. O her seferinde söylemeyi ihmal etmez, ben de biraz hınzırca gülümserim. Göz ucuyla arabanın saatine baktım: dokuzu geçiyordu. Salman evine varmış olmalıydı.

"Peki işçiler ne diyor? Sen asıl onu söyle?"

"Dedim ya, gerilim gittikçe yükseliyor. Bu söylentiler son derece rahatsız ediyor onları; böylesi oyunların olabileceğini öğrendikçe şaşırıyorlar, yalan değil ben de... Bir şeyler yapma-

mızı, bir tepki koymamızı beklemeye başladılar. Onlara görüşme yollarını açık tutmamızı ve sabırlı olmamızı söylüyorum devamlı."

Dudaklarımda acı bir tebessüm...

"Ben böyle söyledikçe işyeri yönetimi önümü tıkarcasına baskıları arttırmayı sürdürüyor. Müdür Salman'la Sinan'ı çağırmış, bu işten vazgeçmelerini söylemiş. Hatta önlerine başka yerde iş bulmakla birlikte yüksek tazminat vermek gibi bir sürü cazip teklif getirmiş. Onlar bu teklifleri reddedince işten atmakla tehdit etmiş. Öyle görünüyor ki işten atmaya henüz cesaret edemiyorlar. Bugün fabrikada alkışlı protesto eylemi yaptık. Bu ikinci eylemimiz. Fabrikanın en büyük ortağı Bedros Kohen'i aradım dün. Yurt dışındaymış, Pazartesi dönecekmiş. Not bıraktım, aramazsa Pazartesi yine arayacağım."

"İşverenle direkt görüşmen iyi olur," dedi.

Otobandan ayrılmış, Gaziosmanpaşa sapağına girmiştik. Yol kenarındaki lambalar yanmadığından önümüz oldukça karanlıktı. Beşyüzevler'in aydınlığına girinceye kadar ikimiz de suskun kaldık. Beşyüzevlerin sıkışık trafiğinden kurtulup Salman'ın sokağına sapınca arabayı evlerinin tam karşısına kaldırımın üstüne park ettim.

Kapıyı karısı açtı ve bize Salman'ın henüz eve gelmediğini söyledi. O da merak ediyordu: Telefon etmemiş, bir yere uğrayacak mıydı, hayır, doğruca eve gelecekmiş, bir gün önceden benim geleceğimi söylemiş. "Fabrikadan dışarıyla görüştürmüyorlar," dedi karısı. Meraklanmıştık: Yoksa fabrikada bir şey mi oldu endişesi kafamızda... Karısı içeri girmemizde ısrar ettiyse de girmedik. "Yenge?" dedim ben. "Deniz'in evine telefon etsen, ya da Sinan'lara, belki oradakilerin haberi vardır. Biz aşağıda bekliyoruz."

Aşağıda Mert Hoca'ya: "Eğer haber alamazsak doğruca fabrikaya gideriz," dedim.

İkimiz de arabanın yanında beklemeye koyulduk. Bana uzun gelen bir sürenin sonunda fabrikaya gideceğimizi söylemek üzere yukarı çıkıyordum ki, karısı balkondan seslendi:

"Fabrikadaymışlar" dedi. "Daha fabrikadan ayrılmamışlar. Çalışanların hiç biri dönmemiş!"

"Peki nedenini öğrenebildiniz mi?"

Kadın: "Hayır!" deyince, başka bir şey sormadan, "Biz fabrikaya gidiyoruz," dedim.

Vardiya saat 20.00'de bitiyordu. Saat 21.30. Demek ki bir buçuk saattir fabrikadalar... Hadımköy'e doğru hızla yola koyulduğumuzda sesli olarak neden bir buçuk saattir fabrikada olduklarını düşünmeye başladım. Hoca aklıma hemen en kötü şeyleri getirmememi söylüyordu ve arabayı biraz daha az hızla sürmemi!..

Otobandan çabucak gişelere vardık. Karanlıkta Tıbzet'e giden sapağı bulmakta zorlandım, çabuk olsun diye otoban tarafından girmiştik; her ne kadar yolu iyice bellediysem de ters taraftan girmem beni şaşırtmıştı; ancak ileriden döndükten sonra Tıbzet'e giden yolu bulabildim. Toprak yol oldukça karanlıktı; fabrikaların önünden geçerken aydınlanıyordu sadece. Tıbzet'in ışığına vardığımızda bir şey yokmuş gibi sakinleşerek, arabadan inip bekçi kulübesinin önündeki görevlilere sorduğumuzda: "nerede işçiler?" diye; "yemekhanede toplantıdalar!" yanıtını alınca; biraz daha ayrıntısını isteyip toplantıyı müdürün yaptığını öğrenince; ancak o zaman inandık bir şey olmadığına, ancak o zaman gerçekten rahatladık.

"Kapıyı açın!" dedim, kısa boylu, yaşlı görünümlü bekçiye; kendimden emin. Onlar bana nasıl davranacaklarını bilemeseler de ben onlara çekingen davranmanın hiç yararı olmayacağını düşünüyordum.

"Müdürle görüşmem gerek!" dedi yanıt olarak. "Biraz bekleyin!"

Müdürle görüşmesine izin verdim, daha doğrusu izin verir gibi: "Peki görüşün bakalım," dedim.

Adam kulübeye gidip telefon ettikten sonra otomatik kapı yavaşça açıldı; kulübeden çıkıp bize arabamızı yan tarafa almamızı ve kulübenin önünde bekleyebileceğimizi söyledi. İçeri alınmamızda müdürle Bostancı'da buluşmuş olmamızın pa-

yı vardı herhalde!.. Dediği gibi yaptık; anlaşılan şimdilik bu kadarla yetinmek gerekiyordu.

Bize iskemle getirdiler. Kulübenin arkasında uzunca bir direk vardı. Direkteki lamba kuvvetli ışığıyla kulübenin bulunduğu kısmı ve fabrikanın girişini aydınlatıyordu, daha öteye, yolun ötesindeki tarlaya kadar gitmiyordu ama, ileride tek tük evlerin ışıkları gözüküyordu... Rahatlamamın ardından, gecenin ne kadar sakin olduğunun, cırcır böceklerinin sesinin farkına vardım. Güzel bir temmuz gecesiydi ve hafif serinletici bir esinti vardı...

Biz oturduktan az sonra gelen kişiye daha iskemle çıkardı bekçi. Sonra uzun boylu, dolgun yapılı, orta yaşın üstünde biri daha geldi. O oturmadı, sanki yüzümüze tanıyormuş gibi bakıyordu ve sıcak davranıyordu. Gülümseyen gözleri vardı. Konuşmaya başladığımızda müdürün zaman zaman işçilerle böylesi toplantılar yaptığını öğrendik. Ama "bu seferki toplantı farklı!" diyorlardı ve oldukça uzun süreceğe benziyormuş. Uzun boylu, gülümseyen bakışlı adam –öğrendik ki o da kapı görevlisiymiş– sanki bize mesaj vermek istermiş gibi: "İşçiler içeride Sami Bey'i terletiyorlar," dedi. Onun bu sözleri iri yapılı mavi önlüklü adamın hoşuna gitmedi. Adam bizi baştan aşağı süzerek, yukarıdan bakan edasıyla görevlerimizi sordu. Mert Yalman, benim şube başkanı olduğumu, kendisinin yönetici değil (bir daha bu adamla karşılaşır mıyız bilmem ama) eğitim uzmanı olduğunu, (ayrıntılı bilgi vermesi şaşırtmıştı beni) Petrol–Sen Sendikası'ndan olduğumuzu söyledi. Adam, başkan olduğumu duyunca: "başkanlardan iyisi yok!" dedi, alaycı, boğuk hırıltılı sesiyle. "Altlarında mersedesler, kırallar gibi yaşarlar..."

Şaşırmıştım. Bir kendime bir çevreme baktım. Ne diyeceğimi bilemezken Mert imdadıma yetişti; adamın tavrına denk düşen bir üslupla:

"Öyle olsa gecenin bu saatinde ne işi var burada adamın? Gider rahat yatağında uyur! Sen başkalarıyla karıştırdın galiba?.. Üstelik arabası da mersedes değil!."

Böyle anlarda sinirlenmemeye, soğukkanlı olmaya çalışı-

rım. Bir de ille karşımdakini ikna etmek gibi bir huyum var ya o nüksetti. Sakinliğimi elden bırakmayarak:

"Sendikacılar hakkında yanlış kanı edinmişsiniz," dedim.

"Hayır, yanlış kanı değil," dedi aynı alaycı sesle ve ekledi: "Jaguarları duymuyor değiliz."

Anladım bu adam kavgacı. Ona uymanın bir manası yok! Benim anladığımı Mert de anlamıştı. Yerime:

"Kimi kastettiğini anlıyorum," dedi adama.

Benden etkilenip o da sakinleşmişti:

"Medya bu jaguar meselesini hep diline doladı. Üstteki öyle diye bütün sendikacılar da onun gibi olacak değil ya..."

Onun kaldığı yerden hemen devam ettim:

"Sizin kastettiğiniz gibi sendikacılar olabilir," dedim. "Ama Petrol–Sen öyle bir sendika değildir!"

"Siz Türk–İş'e bağlı değil misiniz?" diye sordu.

Hoppala!..

"Evet, bu neyi ifade eder?"

"Türk–İş'in ne olduğunu biz biliyoruz," diye kestirip attı.

Aramıza sonradan katılan ince yumuşak sesiyle:

"Petrol–Sen Türk–İş'in içersinde en iyi sendikalardan biridir," dedi adama.

Birden aklıma Sinan'ın söylediği, (dikkatlice baktım ona) konuşurken gözleri parlayan, bize sıcak davranan bu adamın Deniz'in babası olabileceği geldi. Deniz'in babası da kapı görevlisi değil miydi? Mutlaka o olmalıydı! Bize yakın olan birinin yanımızda olması yüreğimi serinletmişti.

Böyle bir desteğin verdiği rahatlıkla adamın niyetini görmezden gelip:

"Türk–İş'le ilgili ne biliyorsunuz?" diye sordum.

"Biz değil, herkes biliyor!" demesin mi?..

"???"

Yeniden sinirime gider oldu. Bildiği her neyse asıl niyetini gizlemiş, davranışına dayanak yapmıştı. Mert Hoca da bunu fark etmiş olacak ona değil bana bakarak (ince bir tebessümle) üstüne gitti:

"Bizim bildiğimizden başka bir şey vardır belki... Arkadaş bildiklerini söylerse ben de öğrenmiş olur, eğitimlerde kullanırım hiç değilse!"

Adam daha da sinirlenerek saldırgan bir tutum takındı:

"Şimdi siz bizim haklarımızı mı koruyacaksınız?.. Başka fabrikalarda ne olduğunu görmüyor muyuz. Adamlar işten atılıyor, kimse sahip çıkmıyor. Bırakın iş bulmuşlar, çalışsınlar!"

"Siz niye üye olmuyorsunuz?" diye sordum aniden.

"Ben olmam!" dedi. "Olmayacak şeyin arkasından gitmem!"

"O zaman..." dedim hemen. "Eğer burada sendikalaşma başarısızlıkla sonuçlanırsa bunda payınız olacak; ayrı hareket ettiğiniz için! Biz elimizden geleni yapacağız, ama siz de elinizden geleni yapıyorsunuz gördüğüm kadarıyla!.."

"Göreceğiz," dedi yarı tehditkâr bir üslupla. "Siz bu fabrikadaki huzuru bozdunuz."

Deniz'in babası sandığım görevli:

"Sanki huzur var mıydı?" diye söylendi. Sonra bize "bırakın bu adamları" der gibi bir baş hareketiyle nöbet tuttuğu yaşlı görevliye:

"Çay var mı?" diye sordu. "Misafirlerimize çay verelim."

Mavi önlüklü adamın tavrı beni huzursuz etmişti etmesine. En iyisi çayı bahane edip konuyu değiştirmeye çalıştım:

"Toplantı biteceğe benzemiyor. Çay içmeye bol vaktimiz olacak anlaşılan."

"Ben gider bakarım, birazdan," dedi dolgun yüzlü sıcak adam.

Bir türlü fırsat bulup soramıyordum Deniz'in babası mı olduğunu. O esnada gençten biri geldi, üzerinde iş önlüğü onun da; iş önlüğünün cebinde kontrol kalemi... Tanımıştım. Bahçelievler'de karşılaştığımız ve bir türlü üye olmaya ikna edemediğimiz göçmen çocuk! Görür görmez söylediğim; "Üye olmamakta hâlâ kararlı mısın?" demek oldu.

Vakit ilerliyordu. Biz geleli neredeyse yarım saat olmuştu. Yaşlı bekçi elindeki küçük tepsiyle çayları dağıttığında hava biraz yumuşadı. Beklemekten başka yapacak bir şey olmadı-

ğından zamanı geçirmek için konuşmak gerekiyordu. Çayımı alırken yaşlı dediğim bekçinin yüzüne dikkat ettim. Aslında çok da yaşlı değildi. Yüzünün kırışık çizgileri, omuzlarının çökmüş olması daha çok, yaşlı gösteriyordu onu. Konuşmalara pek karışmıyor, telefon çaldığında telaşla kulübeye koşuyor, ne bize, ne şef olduğunu tahmin ettiğim iri yapılı adama karşı saygıda kusur ediyordu. Göçmen işçinin geldiği iyi olmuştu, iri yapılıyla konuşmayı sürdürmek istemiyordum, yararı da yoktu bunun. Göçmen işçi, adı Serhat'mış, öyle hitap ediyorlardı; (konuşmalardan elektrikçi olduğunu çıkardım) ayakta çayını içmeye koyuldu, çekingen davranıyor, benden yana bakmamaya dikkat ediyordu. İri yapılı ayağa kalktı, ellerini önlüğünün cebine sokarak hiçbir şey demeden fabrikaya doğru yürüdü. İçimde oluşan tatsız duygu, gidişiyle birlikte yok oldu. Bir "oh!" dedim.

"Benim göçmen bir işçi arkadaşım vardı," dedim çocuğa. "O da senin gibi elektrikçiydi. (Güldüm) Yalnız senin gibi değildi, hatta sonradan temsilcilik bile yaptı."

Sözlerime karşılık vermedi. Kışkırtmak niyetiyle, Mert Yalman'a:

"Arkadaşı üye yapmak için yarım saat ter döktük," dedim gülerek. "Yine de bana mısın demedi."

Yarı şaka yarı ciddi:

"Belki şimdi düşüncesini değiştirmiştir," diye ekledim.

Yüzüne baktım:

"Sence öyle mi? Ne dersin?"

Onun yerine sıcak adam yanıt verdi:

"Boşuna çenenizi yormayın. Onun niyeti yok! Toplantıya bile katılmadı, buralarda geziniyor."

"Bunun korkulacak bir şey olmadığını öğrenecek eninde sonunda!" dedim.

O sırada fabrikanın yan tarafındaki kapıdan dışarı çıkanlar oldu. Gittikçe sayıları arttı.

"Toplantı bitti galiba..."

Ayağa kalktım. Kapıdan çıkanlar bulunduğumuz yere doğ-

ru geliyorlardı. Sıcak adamla beraber o tarafa yürüdük.

"Siz Deniz'in babası mısınız?" diye sordum yürürken.

"Evet."

Salman'ı gördüm gelenlerin arasında. Karşı karşıya gelince "nasıl geçti toplantı?" diye sordum. "Başkan, yolda konuşuruz," diye yanıt verdi kısaca. Heyecanlıydı. Sonra yanındakilere dönerek; "Ben başkanla gidiyorum, dedi. "Yarın görüşürüz."

Yarı aydınlıkta el sıkıştım bir çoğuyla. Karşılarında beni görünce mutlu olmuşlardı. "Başkan, merak etme!" dedi içlerinden biri. "Bizi yolumuzdan döndüremezler!" "Müdürü görseydiniz," dedi bir başkası. "Sizin geldiğinizi haber alınca neye uğradığını şaşırdı."

Oldukça yorgun bir gün geçirdikleri her hallerinden belli oluyordu. Bütün gün çalışmanın ardından, bir de saatler süren toplantı... Savaştan çıkmış gibiydiler. Kendilerini bekleyen servis arabalarına doğru yürüdüler. Otobüslerin farları aydınlattı fabrikanın önünü. Sinan geldi yanımıza:

"Ben de sizinle geliyorum," dedi.

Mert Yalman önde, Sinan'la Salman arkada otobüslerin arkasından hareket ettik. Meraktan bekleyemedim, sordum hemen toplantının nasıl geçtiğini.

"Çok hararetli geçti," dedi Sinan. "Müdür sendikadan vazgeçirmek için elinden geleni yaptı ama çabası boşa çıktı. Arkadaşlar çok kararlıydılar."

"Sizlerden kim konuştu?"

"Daha çok Salman konuştu. Bir ara neredeyse kavga ediyorlardı. Sendikayı kötüledi müdür. "Bu ne biçim sendika?" dedi. "Başkanınız daha başından toplu sözleşmede fazla hak alamayacağını söylüyor!" dedi.

"Öyle mi?.."

Bir ân kendimi boşlukta hissettim, tutunacak bir yer aradım.

"Siz ne dediniz?"

"Salman, gerekirse sendikaya da karşı çıkarız, dedi.

"İyi demiş..."

Müdürün sözlerinin nereden kaynaklandığını açıklama gereği duydum; sözlerimle tutunacak yer bulamasam da, her söylediğim beni daha da boşluğa bıraksa; buna rağmen açıklamamı sürdürdüm:

"Ücretleri yükseltmek zaman alır diye söyledim ona. Gerçekçi olacağımızı söyledim. O sordu, ben de söyledim."

Acı bir tebessümle, sözlerimin nasıl da karşıma çıktığını, dikkatsizliğimi düşünerek, biraz da saf olduğumu:

"Doğrusu bunu iyi kullanmış," dedim. "Ama bir şey söyleyeyim mi? Bizim sendikada bir gelenek vardır, en azından bizim şubede vardır. Son sözü temsilciler söyler, temsilcilerin kabul etmediği hiçbir şey uygulanmaz! Bize sadece koşulları anlatmak düşer. Müdür size bunları da söyleseydi... Yine de konuştuklarımda dikkatli olmam gerekiyordu. Doğrusu her şeyi çıkarlarına uydurmasını iyi biliyor."

"Başkan boş ver bunları!" dedi Salman arkamdan. "Bugünkü toplantıdan beklediğini bulamadı. İnsanları etkileyeceğini sanıyordu. İnsanlar birlikte davranmanın gücünü gördüler. Şimdiye kadar hep çıkarları doğrultusunda hareket etti, artık kimse inanmıyor ona."

"Yalnız unutmayın bu birliği bozmak için her şeyi deneyecekler. Mutlaka disiplini sağlayın, her kafadan bir ses çıkmasın!."

"Başkan," dedi Salman, yorgun bir sesle. "Yarınki toplantıda, yetki alana kadar neler olacak bir daha anlat arkadaşlara. Çoğunun kafası hâlâ karışık. Bazıları hemen toplu sözleşmeye oturacağız sanıyor. İşveren yeni tuttuğu avukata sendikayı sokmaması için yüksek paralar vermiş. Avukat, sendikayı sokmayacağını söylüyormuş.

Uzun süren bir sessizlik oldu. Beşyüzevler sapağına yaklaşmıştık. Hepimizi bir düşüncedir almıştı. Sessizliği Salman bozdu:

"Sigorta müdürlüğüne ne zaman gideceksiniz?"

"Önümüzdeki hafta."

"Kasımpaşa'ya işçi alındı gösterecekleri doğruymuş. Perso-

nelden bir tanıdığımız söyledi."

"Doğrudur," dedim. "Sermet Emin böyle şeyler yapacak birisi. Hafta içinde öğrenirim bunu; Pazartesi–Salı sigorta bildirgelerini vermeleri gerekiyor. Bu arada işvereni aradım: Yurt dışındaymış. Pazartesi dönüyor."

"Başkan, ışıklardan sağa dön!"

"İşverenle görüşmem iyi olur," dedim sağdaki dar yola girdikten sonra.

"Öyle gözüküyor ki..." dedi Salman. "Bunlar sendikayı getirmemek için ellerinden geleni yapacaklar."

"Hele bir işverenle karşı karşıya gelelim. Ama şunu söyleyeyim; sonuçta gücümüz önemli olan. Ne yazık ki yasalarda faydalanacakları boşluk bir sürü. Ancak sizin gücünüzü hesaba katmak zorundalar."

"Başkan, ben burada ineyim. Sinan, sen de in! İleriden sola saptınız mı tekrar çevre yoluna çıkarsınız."

"Moralinizi yüksek tutun," dedim ikisinin de elini sıkarken. "Buna ihtiyacımız var. Yarın görüşürüz. Erken gelin, toplantıdan önce bir değerlendirme yaparız. Deniz'e haber verin, o da gelsin!"

Arabayı hareket ettirdiğimde bir sigara yakıp düşüncelerime daldım. O dakikaya kadar konuşmayıp bizi dinlemekle yetinen Mert: "İşimiz zor!" dedi bana dönüp.

"Evet!" dedim. "Öyle gözüküyor."

ON İKİNCİ BÖLÜM

TİYATRO
Üçüncü perde

Bir anda ortalık karardı, sonra bütün çevrem yeşile boyandı. Yeşillikler içinden Şehrazat çıktı karşıma. Saçının sol yanına sarı bir çiçek iliştirmiş, pembe bluzunu ve mor eteğini giymiş, gülümseyerek bana bakıyordu.

"Nerelerdeydin?" diye sordum. "Beni merak ettirdin."

"Tiyatro başlıyor," dedi ellerini çırparak." Dünyazat sahnede, herkes sizi bekliyor."

"Son anda mı söyleyeceksin? Bana zaman tanımayıp, üstelik seninle konuşmaya can atarken, üstelik anlatacağım şeyler varken..."

"Elimizde olmadı," dedi. "Günlerdir çalışıyoruz. Yalnızca bu oyun değil, bundan sonrası için de hazırlıklarımız var. Gene de sizden haberimiz yok sanmayın, yazdıklarınızı sürekli takip ediyoruz."

Sessizce boyun eğdim. Ne kayıkta, ne 'Düzen' nehri boyunca hiç konuşmadım. İçimdeki sevinci kendime saklıyor, günlerdir görünmezken, birdenbire karşıma çıkıp beni acele ettirişinin sitemini yansıtıyordum ona. Şah Şehriyar gibi tıpkı, bir sonraki öyküyü bekleyen onun gibi, hatta onu kıskanarak; niye öykülerin her gece sürmediğine hayıflanarak.

Sessiz sitemim, Dünyazat sahneye çıkana kadar sürdü. Dünyazat, sahneye çıkıp: "Ey kardeşim, öykünü tamamlasana!" deyinceye kadar. Sonrası, oyuna kendimi öylesine kaptırdım ki, Şehrazat'ın; "Dostlukla ve sunmayı görev sayarak," deyip oyunu başlatması ile birlikte sevincim büyüdü, saklayamaz oldum. Üçüncü öykücü eğitim uzmanıydı. Her zamanki gibi renkli giysili kız sahneye çıkıp oyunu başlattıktan sonra eğitim uzmanı sahneye çıktı ve oyununa şu sözlerle başladı.

EĞİTİM UZMANI : Ey ecinni, ecinniler başı! Başkan, başkan olmadan önce de ben eğitim uzmanıydım. Bir gün çalıştığımız odaya elinde kitap biri girdi ve bizim eğitim müdürünü sordu. Bir kamu işyerinde temsilciymiş. Bir kitap yazmış, yazdığı kitabı getirmiş. İlgimi çekti. Yazdığı kitabın parasını çıkarmak için sendikalara dağıtıyormuş. Okumak için aldım. Yıllar önce yaşadığı bir direnişi anlatan bir romandı bu. Bir hafta içinde okuyup bitirdim. Beğenmiştim kitabı. O sırada biz yeni bir eğitim çalışmasına başlamıştık. Sonradan tartışmalara neden olacak bir eğitim modeli deniyorduk. Ben dahil üç eğitimciydik. İçimizden biri eğitimler sürerken ayrılıp başka bir sendikaya geçti. Biz iki arkadaş kaldık. Oyunuma geçmeden önce bu eğitim modeli hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum. Klasik eğitim tarzında hoca çıkar bir konuyu işler. Biz işçilerle yaptığımız eğitimlerde ders vermeyi bıraktık. Eğitime katılan işçi arkadaşlardan gruplar oluşturarak onlardan kendilerinin seçtikleri konular hakkında çalışma yapmalarını ve yaptıkları çalışmaları eğitim grupları önünde sunmalarını istedik. Her grup hazırladığı konuyu, eğitime katılan öbür öğrenciler önünde tartışmaya açıyor, hem toplantıyı yönetiyorlar, hem de sorulara yanıt veriyorlardı. Böylelikle ortaya değişik fikirler atılıyor, eğitimdekilerin tümü konunun hazırlanmasında aktif rol alıyordu. Biz konuların hazırlanma sürecinde onlara yardımcı oluyor, toplantılarda bazen karşı sorular

sorarak tartışmayı yönlendiriyorduk. Konuların hazırlanma safhasında onlara gerekli dokümanları vermek bizim işimizdi. Eğitime katılanlar artık dinleyici olmanın ötesinde hem eğiten, hem eğitilen oluyorlar, doğrudan doğruya balık tutmasını öğreniyorlardı. Bir dahaki eğitimlere hazırlanmaları için okumak ve araştırmak zorundaydılar. Eğitimler geceler boyu sürüyor, düşünmek durumunda kaldıklarından yaratıcı olmayı öğreniyorlardı. Her eğitim toplantısından sonra tartışılan konu hakkında tez hazırlanıyor ve ortaya bizim de faydalanacağımız ilginç çalışmalar çıkıyordu. Konular genellikle işçi sorunlarıyla, ve ülke sorunları ile ilgiliydi. Bu arada örgütümüzü de masaya yatırıyorlar, yöneticiler de eleştiriden nasibini alıyordu. Sırf bu yüzden, sorgulayan ve doğruyu arayan düşünen insanların ortaya çıkmasından ötürü bu eğitimler giderek yöneticilerin gözüne batmaya başladı; kendileri için tehlikeli gördüklerinden bu eğitimlere son verdiler. Bunun nasıl olduğunu sırası geldikçe anlatacağım. Tabii bu arada biz de tehlikeli sayıldık; bu da işin ayrı bir yönü. Gördüm ki yöneticiler,yönetilenlerin kendi alanlarına girmesini istemiyorlar, gördüm ki yöneticiler, yönetilenlerin düşünmeye başlamasını istemiyorlar. Onlara en ileri bilgileri verebilirdik, ama düşünmeye başlamasını öğretmeyi asla! Değerlendirmeyi yönetilenler adına onların seçtikleri biri yapmalıydı. Yönetilenlerin kendi başlarına değerlendirme yapacak duruma gelmeleri, doğruyu kendi başlarına bulmaları istenmeyen bir durumdu ve oldukça tehlikeliydi. Bu yönetenlerin yönetimde kalmaları için gerekli bir durumdu. Lafı uzatmayayım, bu eğitim toplantılarından Samsun'da olanına bizim başkan da –o günlerde temsilci olduğunu söylemiştim– katıldı. Seçtikleri konu: Kürt sorunuydu. Şimdi olduğu gibi o zaman da hassas bir konuydu bu. Üstelik eğitime değişik illerden katılan temsilciler arasında sağ düşünceliler, milliyetçi olanlar, beri yandan Güneydoğudan ge-

len Kürt arkadaşlar vardı. Onlardan önce yine böyle bir eğitim toplantısında başka bir grupla bu konuyu tartıştığımızda kavga çıkmış, polis gelmişti o zaman. Konuyu işlemek bizim başkanın grubuna düşmüştü. Gruptakiler onu grup sözcüsü seçtiler. Bir gece boyunca kendi aralarında bir odaya kapandılar, hazırlık yaptılar. Altmış kişilik temsilci karşısında bizim başkan konuşmaya başladığında oldukça heyecanlıydı. Sert tartışmaların yaşanmasını bekliyorduk. Herkes susmuş onun ne söyleyeceğini bekliyordu. Yalnız Sayın Ecinni şimdiden beni bağışla! Oyunculuk konusunda yetenekli değilimdir. Çünkü ben oynamayı değil anlatmayı bilirim.

(İki kişi sahneye bir masa ve sandalye getirirler. Sandalyelere işçiler oturur. Başkan iki kişiyle birlikte paneli başlatmak üzere masanın başına geçer. Eğitim uzmanı sahnenin sağ yanında ayakta durmaktadır)

BAŞKAN : Ortak bir yanımız var. Hepimiz bu sendikanın üyeleriyiz. Ve sendikamız Güneydoğudan Trakya'ya geniş bir üye tabanını kapsıyor. Birkaç gündür bir arada arkadaşça konuşuyor, birbirimizin sorunlarına ilgi duyuyoruz. Tartışmak insana ait bir özellik; çünkü biz düşünen bir varlığız ve bir beyne sahibiz. Beynimizin bir özelliği var. En alt tabakada içgüdülerimiz: açlığımızı giderme, yaşama içgüdüsü, korunma içgüdüsü, soyumuzu sürdürme güdüsü.

Limbik tabaka : duygular, sevgi, nefret.

En üst tabaka : Beyin kabuğu, korteks tabaka: akıl ve mantık.

Akıl ve mantık, içgüdülerimizi, öfkemizi ve duygularımızı denetliyor. Çağdaş insan aklıyla hareket eden ve duygularını aklıyla bütünleyen ve yönlendiren insan. Duyguların en güzeli sevgi. Ve sevgi varoldukça insanlık yaşayacak! Şiddeti yenecek olan sevgidir.

Sevgiye ihtiyacımız var; çünkü birbirimizi anlamak, ken-

dimizi bir başkasının yerine koymak ancak böyle mümkün. Tartışırken ortak bir düşünceye varamayabiliriz. Amacımız farklı düşüncelerle bir arada olabilmek, birbirimizi dinlemek ve anlamaya çalışmak, dostça tartışmak. Kürt sorunu demokrasi sorunudur. Oradaki insanların kendi dil ve kültürlerini geliştirebilmesi, siyasi örgütlenme haklarını kullanabilmesi demektir. Farklı kültürler bir arada, özgürce ve kardeşçe yaşayabilmeli. Türkler ve Kürtler çok eskilerden birlikte yaşamaya başlamışlar ve aynı dini kabul etmişler. Türk ve Kürt halkları arasında düşmanlığı tarih yazmıyor. Kurtuluş savaşında emperyalist güçlere karşı birlikte savaşmışlar, ayrılmayı düşünmemişler. Sivas kongresine temsilcileriyle birlikte katılmışlar. Cumhuriyet döneminde toprak reformundan bahsedilse de uygulanmaya konmadan kalmış... En büyük engellerinden biri oradaki toprak ağaları olmuş. Kürt sorunu aynı zamanda ağalık düzeninin sorgulanmasıdır.
Arkadaşlar Kürt sorunu, hem bizler hem de Kürtler için demokrasi sorunudur. Kürt sorununu Türk ve Kürt, bizler çözemezsek başkaları çözecek ve bu çözüm Kürdün de Türkün de aleyhine olacak. Hepimiz işçiyiz ve her şeyden önce insanız. Biz işçiler için adalet ve özgürlük duygusunun önemli olduğuna inanıyorum. Bir işçi olarak oradaki insanların kültürel ve demokratik haklarını elde etmesi benim aleyhime hiçbir şey getirmiyor. Biz kardeşçe yaşayabiliriz. Şiddetin, her iki taraf için de şiddetin, düşmanlıkların artmasının bizim için bir yararı yok! Bu geri dönülmez nokta demektir. Ben bunu önleyecek şeyin sevgi ve birbirimizi anlamak olduğuna inanıyorum. Sevginin her şeyi çözeceğine ve şiddeti yok edeceğine inanıyorum. Bilgisayar 'evet– hayır' der. İnsan düşüncesi ise 'belki' der. İnsan beyninin bilgisayardan farkı budur. Tartıştığımız tüm konularda "kesin şöyledir ya da böyledir" demekten ziyade işin "belki şöyle de düşünülebilir mi?" yanını açık bırakıyorsak, düşün-

meye başlamışız demektir. Bugün bu tartışmada iki tarafın da buna ihtiyacı var.

EĞİTİM UZMANI : Yaptığı konuşma orada bulunanların üstünde oldukça etkili olmuştu. Milliyetçilerden en fanatik olanlar bile karşıt düşüncelerini belli bir yumuşaklıkla ortaya koydular. Toplantıyı izleyen bir gözlemci farklı düşünceden insanların –Türk milliyetçisi, Kürt milliyetçisi, sağcı, solcu– gürültüsüz patırtısız tartıştıklarını görünce Türkiye'de olan bitene şaşardı. O gün orada olanlar birbirlerini ikna edemeseler de anlamaya çalıştılar. İnsanlar konuşmaya ve birbirlerini dinlemeye başladıklarında, kendi başlarına olduklarından, gerçeğe bir başka gözle bakıp en azından başka doğrular da olabileceğini görür oldular. Bu onların önyargılarını değiştirmedi belki; ama o gün orada toplantı bitene kadar önyargılarını bir tarafa bıraktılar. Bir gerçeği gördüm orada, insanlar düşünmeye başladılar mı bir çok şey değişebiliyor.

İnsanları düşünmeye sevk eden bu eğitim modelinin devam etmesine izin verilseydi bu sendikada çok şey değişebilirdi. Samsun'daki bu eğitimden sonra Yalova'da bir eğitim daha yaptık. Yalova'daki eğitim sonuncusu oldu. Sonra merkez yönetimi bu eğitimlere ara verdi. Çünkü insanlar sendikanın politikalarını tartışmaya başladılar. Bu da merkez yöneticilerinin işine gelmedi. Sendikacıların yüksek ücretlerini tartışmaya başladılar. Buysa hiç işlerine gelmedi. Yalova'daki toplantının bitiminde genel sekreter (o günlerde genel kurula vardı daha. Genel sekreterin o genel kurulda genel başkan olduğunu unutmayalım) bir konuşma yaptı. Bu eğitimler taban tarafından benimsendiği için açıkça eğitimlere son verileceğini söylemedi. Öyle şeyler söyledi ki bu kapıyı kapayacağının işareti oldu. (Anlamaya niyeti olana) Neler söylediğini dinleyelim en iyisi siz kendiniz karar verin.

(Sahnedekiler değişmiştir. Kürsüde genel sekreteri canlandıran oyuncu vardır)

GENEL SEKRETER : Arkadaşlar, bundan böyle eğitimleri daha faydalı hale getireceğiz. İşçi aileleri de dahil daha çok insanı eğitimlerden geçirmeyi düşünüyoruz. Eğitim hocalarımızın sayısı böylesi geniş eğitimler yapmak için yeterli değil. Dışarıdan, üniversitelerden hocalar getireceğiz, konularının uzmanları sizleri bir çok konuda aydınlatacaklar. Böyle kadro eğitimleri (tartışmalı) yapmak yerine daha çok sayıda insanı eğitimden faydalandırmayı düşünüyoruz. Bu amaçla kitlesel eğitimler yapacağız.

EĞİTİM UZMANI : Ve bizim başkan çıkıp şunları söyledi.

BAŞKAN : Başkan, biz bu eğitimlerin bu şekilde devam etmesini istiyoruz. Bir çok arkadaş bu eğitimler boyunca kendini geliştirdi. Düşünmesini tartışmasını öğrendik. Dışarıdan gelen hocalar elbette ki değerlidirler. Ancak onlar bir kerelik gelecek ve konferans verip gidecekler. Biz bu eğitimlere kendimizi de katıyoruz. Burada oylama yapılsın, göreceksiniz ki bu eğitimin devamını isteyenler çoğunlukta olacaktır.

EĞİTİM UZMANI : Bizim başkan oylama yaptırmayı başardı. Gerçekten de böyle bir eğitim modelinin devamını isteyenler çoğunluktaydı. Ancak yönetim tarafından dikkate alınmadı. Birkaç kişi bu eğitimlere son verilmemesi için sesini yükseltti ama yeterli olamadı. Şube başkanlarının çoğu işçilerin aileleri ile birlikte eğitime tabi tutulmalarına övgüler düzdüler. Sandılar ki ne kadar çok kişi eğitimlere katılıp hocaları dinlerse işçiler o kadar bilinçlenecek. Hatta başka bir sendika biliyorum, bizimkiler o sendikanın eğitimlerini öve öve bitiremediler. Bahsettiğim sendika üyelerini aileleriyle birlikte yoğun bir eğitimden geçirdi; ancak bütün bunlar genel kurullarını geri yönetimlerin ele geçirmelerini engelleyemedi. İn-

sanların kendini katmadığı bir eğitim modeli hiç iyi bir eğitim olmuyor. Her neyse, bizim uyguladığımız modelin ne kadar önemli sonuçları olacağını fark eden az sayıda kişilerden biriydi bizim başkan; ikincisi de genel başkandı (!?) Birkaç aykırı sesin dışında gerçek bir tepki ile karşılaşmayan yönetim giderek daha cesaretlice konuşmaya başladı. (Bu politikacıların her zaman uyguladıkları bir yöntemdir.) Bizim On altıncı Başkan'ın oyununda olduğu gibi genel başkanlığa aday olan genel sekreter, genel kurulda yaptığı konuşmada yeni eğitim politikasının çerçevesini çizdi. Burada bir kere daha bu konuşmayı vermenin gerekli olduğuna inanıyorum. Hem de sizi hafızanızı zorlamaktan kurtarmış olurum.

GENEL BAŞKAN ADAYININ YERİNE : *(Genel sekreterin genel kurulda başkanlık için yaptığı konuşmayı taklit ederek)* Eğer biz seçilirsek bu sendikanın eğitim politikasından geriye dönme şansı yoktur. Ama bu eğitim, daha da geliştirerek, merkezi düzeydeki genel politikaya uygun, daha yeni yöntemlerle, yetkili organların denetiminde, bu eğitimin genel politikası belirlenerek, değişen koşullara uygun hale getirilerek ve yeni bir eğitim modeli oluşturularak yapılmalıdır.

Genel başkanken mali sekreterliğe aday olan kişi ise geleceğimle ilgili ilk işaretleri vermişti:

MALİ SEKRETER ADAYININ YERİNE : *(Bu kez mali sekreterin sesini taklit eder)* Uzmanlar sendikanın işlerine karıştıkları zaman işlerine son vermek merkeze gelen yöneticinin sorunudur. Herkes görevini bilecek!

İşte böyle! Bizim başkan, başkan olduğunda merkez genel kurulundan sonra da bu eğitim modelini şubesinde uygulamaya devam etti. Biz de ondan desteğimizi eksik etmedik. Bununla da kalmadı. Şubesinde örgütlü olduğu fabrikalara yönelik bir şube gazetesi çıkarmaya so-

yundu. İşyerlerindeki işçi ve temsilcileri çıkardığı gazeteye yazı yazmaya teşvik ediyor, gazetenin sütunlarını işyerlerinden haberler, yorumlarla dolduruyordu. Bizim örgüt yapımızda şubelerin mali olanakları merkeze bağlı olduğu için bunu kısıtlı olanaklarıyla yapıyor, kendi bilgisayarında yazıp biçim verdiği gazeteyi sendika merkezinin fotokopi makinesinde çoğaltıp işyerlerine öyle dağıtıyordu. İşçilerin çıkardığı böyle bir gazete sayın merkez yöneticilerinin dikkatini çekti elbet. Genel başkanın genel kurulda söylediği, merkezi düzeydeki genel politikaya uygunluk saptamasına uygun düşmüyordu böyle bir girişim. Bizim saf başkan gazetenin dördüncü sayısını çıkarmak için merkeze geldiği bir gün...

(Sahne boşalmıştır. İki kişi sahnenin ortasına bir fotokopi makinesi maketi getirirler. Makinenin yanında bir görevli kalır. O sırada başkan içeri girer ve fotokopi görevlisinin yanına gelir)

BAŞKAN : Benim gazeteleri hazırlamamışsın, sabah vermiştim oysa.

FOTOKOPİ GÖREVLİSİ : Genel sekretere sorun. Sizin verdiğiniz yazıları yukarı istetti.

(Şube başkanı telaşlı hareketlerle sahneden çıkar. Sahnenin arkasından tartışma sesleri duyulur)

BAŞKAN : Başkan, yazılarımı siz almışsınız.

GENEL SEKRETER : Evet.

BAŞKAN : Buna niye gerek duydunuz?

GENEL SEKRETER : Merkez yönetimi bu gazeteyi çıkarmanı uygun görmüyor. Örgütün bir gazetesi var, başka gazeteye gerek yok!

BAŞKAN : Öyle mi? Gazetemi verin o zaman.

(Yeniden sahneye gelir, sonra kararlı bir yüz ifadesiyle sahneye seyircilere döner, elinde gazetesini tutmaktadır, sahnenin önüne kadar varır ve seyircilere doğru konuşur.)

BAŞKAN : Ben de sizlerle konuşurum öyleyse. Bu gazete sizin sesiniz. Bunu hep beraber çıkardık. Her ne kadar sizleri yazı yazmaya zorladımsa ve sizlerin böyle bir alışkanlığınız olmadığı için bir çoğunu kaleme ben aldıysam da umut vadeden bir çalışmaydı. Her sayıda yazılarınızın sayısı artıyordu. Şimdi gazetemizi yasaklıyorlar. Buna izin verecek misiniz?

İŞÇİLER : ...

BAŞKAN : Konuşmuyorsunuz, bir şey demiyorsunuz...

(Yere çöker, elleriyle yüzünü kapar. Sahnenin arkasından genel başkanın sesi duyulur)

GENEL BAŞKAN : Herkes kendi başına gazete çıkarmaya başlarsa örgüt bütünlüğü yok olur. Bu örgütte her fikirden insan var, yarın öbür gün bunu örnek alan başkaları –bu örgütte sağ düşünceli insanlar da var– kendi fikirlerini yaymaya başlarlarsa kontrolü kaybederiz. Merkezi politikanın dışında bir politikanın yayılmasına izin veremeyiz.

BAŞKAN : *(Ayağa kalkarak kollarını açar)* Niye bir şey söylemiyorsunuz? Niye susuyorsunuz? Sizlerin düşüncelerinden niye korkmuyorlar? Siz de çıkın ve sahnedeki yerinizi alın! Heyhat! Kimse konuşmuyor.

(Perde kapanır. Eğitim uzmanı perdenin önünde kalır)

EĞİTİM UZMANI : Sen de bilirsin ya, görmüş geçirmiş biri olduğun muhakkak, Sayın Ecinni. Bizim başkanın ilk hayal kırıklığı oldu bu. Hayat böyledir. Çoğu zaman beklentilerinden başka şeyler sunar insana. Zorla güzellik

olmaz derdi atalarımız. Ancak biz eğitimciler başkandan daha sabırlıyız. İnsanlar için bir şey yapmak istersin ve yalnız kalırsın. Seninle birlikte aynı şeyi istemiş midir insanlar, bakmazsın. Bizim başkan da gazeteyi çıkarmayı bıraktı. "Böylesi daha iyi oldu," dedi. "Bir sürü zahmetten kurtulmuş oldum," dedi. Bana gelince, ben insanların istemesinin yolunu keşfetmeye devam ettim. Sorular sordum hep kendime ve başkalarına. Bunun için başkanın tiyatrosunda yer aldım ve canının bağışlanmasını istedim senden; bunları birileri okur ve üstüne düşünür diye... Belki başkan yaşamın içinde yapamadığını bu yoldan yapar. Bunu yapması için fırsat ver ona!.. Biliyorum ki bu anlattıklarımız seni tatmin etmedi. Başkanın kellesini uçurmak için kılıcını bilemektesin. Senden bütün yaptıklarım ve onun yaptıklan adına dilerim ki bundan sonra yapacakları için ona bir yıl daha süre ver! Başkan adına vaat ve yemin ediyorum ki seni etkileyecek; daha iyi öyküler anlatmak için bir yıl sonra yine burada olacağız. Senden önce başka kılıçlar soluğumuzu keserse o zaman başka! Çünkü ben kendi adıma sözlerimin başkaları için olduğu kadar kendim için de tehlikeli olduğunu biliyorum.

(Ecinni elinde kılıcıyla perdenin önüne fırlar)

İFRİT : Hayat size bu fırsatı tanır mı bilmem ama, ben tanıyacağım. Doğrusu bu işin sonunu merak ediyorum. Eğer hayat sizi kılıcından geçiremezse bir yıl sonra sizi bulacak ve bitmemiş hesabı isteyeceğim. Söyleyin başkana gitsin şimdi, kılıcımın sivri ucundan nasibini almak istemiyorsa sorularına yanıt arasın!

(İkisi birden sahneyi terk eder, salonun ışıkları yanar.)

Oyun bittiğinde Şehrazat'ın yanıma gelmesini bekledim. Sahnede Dünyazat ve oyuncularla konuşuyor; ancak bulunduğum yerden ne konuştuklarını duyamıyordum. Bir süre sahne-

nin arkasında kayboldular. Uzun bir bekleyişin sonunda sıkılmaya başlamıştım ki Şehrazat perdenin arkasından çıktı ve sahnenin basamaklarından aşağı inerek yanıma geldi.

"Sizi beklettim," dedi. "Bundan sonraki oyunumuzun provalarına ne zaman başlayacağımızı konuşuyorduk."

Yüzümde nasıl bir ifade oluşmuşsa,

"Ama önemli değil..." dedi. "Sonra konuşsak da olur."

Karmaşık duygularımın yüzüme nasıl yansıdığını bilmiyordum ama itiraf edeyim, oyun biter bitmez yanıma gelmesini beklemiştim. Üstelik benim yazılarımdan derleniyordu bu oyun ve ne olup bittiğini en iyi ben biliyordum. Üstelik bir önceki oyunda da olmuştu böyle. İşin doğrusu hep benimle olsun başkalarıyla olmasın istiyordum. Garip bir şekilde etkilemişti beni. Etkisi o kadar güçlüydü ki başıma geleni düşünecek durumda değildim. Bir şey oluverecek onu yitirecekmişim gibi geliyordu bana.

Kolundan tutup tiyatronun dışına adeta sürükleyerek çıkardım. Onu kolundan sürüklememe ses çıkarmamış, sessizce boyun eğmişti bana.

"Seni kaçırıyorum," dedim.

"Kaçıramazsınız ki!" diye yanıt verdi bana.

Ne anlama geldiğini anlayamadığım bu meydan okumanın nedenini sormadım. Doğrusu ben de böyle bir şey söylerken nedenini düşünmemiştim. İki sözcük ağzımdan birdenbire çıkıvermişti.

Onu nereye götüreceğimi biliyordum. Yıllar önce gittiğim yere, bu kez bilgisayarın içinde gidecektim. Ani Kenti! Kenti gezerken delice akan Arpa Çayı'na yüksekten bakıp ne çok büyülenmiş, bir daha gelmeyi ne çok istemiştim. Büyük Katedralin içinde ruhum onunla bütünleşmişti adeta. Bir gizem vardı orda! Anlayamadığım, neyi keşfettiğimi bilemediğim bir duyguyu yakalamıştım. Çok eskilerden gelen bir ses bana ulaşmak istiyordu sanki. Beni bekleyen bir düşe ulaşmak için Arpa çayının suları beni Doğunun gizemli masallar ülkesine götürecekti. Oradan ayrıldığımda Ani Kenti'yle ilgili ne kadar bilgi

varsa toplamış, görüntülerini bilgisayara yüklemiştim. Masallar ülkesinin sultanı Şehrazat, Ani Kenti'nin soluk aldığı çağlardan ulaşmıştı sanki bana. Başıma geleni çözmek değil doyasıya yaşamak istiyordum.

Beni nereye götürüyorsunuz diye sormuyordu.

"Ani Kenti'ni duydun mu hiç?" dedim birdenbire.

Şaşkın baktı bana.

"Senin masallarından söz edildiğinde kurulmuş Ani," diyerek hatırlamasına yardımcı oldum.

"Doğu Anadolu'da bir yerde olduğunu biliyorum yalnızca."

"96'da gitmiştim oraya. Erzurum'da Türk–İş'in düzenlediği bir eğitim seminerine katıldığımda... Bizi bir otobüsle Kars'a götürmüşler, oradan da Ani Kenti'ni gezdirmişlerdi."

Onu daha fazla merakta bırakmamak için:

"Şimdi seninle bilgisayarın içinde Ani Kenti'ni dolaşacağız," dedim. "Önce bu dosyadan çıkalım. Gel benimle!"

Kolundan tuttum. Ani Kenti'nin yüklü olduğu programa varmak için aşağılara doğru yol aldık. Uysal bir kedi gibi adımlarını bana uyduruyordu. Yukarılara çıktık, sonra tekrar aşağılara... Okun ucunda bir sürü komuta tıkladıktan sonra Ani Kenti'nin girişi önümüzde açıldı. Yan tarafı surlarla çevrili giriş kapısının hemen yanındaki kulübede müze memuru bilet kesiyordu: Hareketsiz, kameranın onu dondurduğu andaki gibi kalmış, ellerinde fotoğraf çantalarıyla biri kadın iki turist bize bakıyorlar sanki... Farenin okunu geriye tarlalara doğru çevirdik. Otel olarak kullanılan bina o zamanki gibi biraz uzakta duruyor. Bize su satan çocuklar yoktu. Kapıdan içeri girdik farenin okuyla birlikte. Hâlâ ayakta kalmış duvarların ortasından ilerleyerek açık bir alana vardık. Güneşi görmüyorduk ama açıktı hava. Sararmış otların üstünden kayarak ilerledik. Yer yer rastladığımız dikenler ayaklarımıza batmıyordu, katedrale kadar olan uzun yolda kayaları atlamamız gerekmiyordu, güneş yakmıyordu bizi, yorulmuyorduk üstelik, üstelik çabucak vardık katedrale.

"Nasıl da heybetli gözüküyor," dedim Şehrazat'a. "Yapımı

senin doğduğun çağlar kadar eski."

Kapısına doğru yöneldik ve içeri girdik. Yukarıya çevirdik oku, kubbesine, çevresinde dolaştırdık. Yıllar onu harap etmişti ama taşların yüzeyindeki kabartmalar hâlâ duruyordu. Duvarlardan birine biri bir yazı yazmıştı: "Seni seviyorum Didem," diye.

Uzun süre suskun kaldık. O anda ne düşündüğünü sordum ona; söylemedi.

"Yarın Tıbzet işvereni ile görüşmeye gideceğiz," dedim.

Tebessüm ederek gözlerimin içine baktı. Gözlerimin içine bakarken ruhumu delip geçiyordu sanki. Bu bakış beni birkaç asır öncesine fırlatıyor, sanki "tüm insanların acılarını, sevinçlerini yeniden yaşa!" diyordu. Ruhumun en derin köşelerine girdiğini hissediyordum, ruhumu ele geçirmek istiyordu adeta. O bakışlarını bana diktiği anda korunmasızdım.

"Dün akşam vardiya çıkışında işçilerle konuştum. Bizim üstümüze bir oyun oynanmasına fırsat vermeyeceğimizi, bu tutumundan vazgeçmesi için işverenle görüşeceğimizi söyledim."

Ben konuştukça susmaya devam ediyordu.

"Gazi mahallesinde mücadelelere alışmış bu insanlar görüşmeler uzadıkça bizim pasif olduğumuzu düşünüyorlar, yahut bana öyle geliyor; ama bunu bir şekilde hissettiriyorlar bize. Hafta başında fabrikanın bahçesinde iki defa alkışlı protestoda bulunduk. İşverenle görüşmemizden ne çıkacak bilmiyorum. Onlara devamlı sendikalaşmanın uzun bir süreç olduğunu, sabırlı davranmamız gerektiğini dilimin döndüğünce anlatıyorum. Anlatıyorum ama mutlaka somut bir yanıt istiyorlar. Ya alkışlı protesto zaman kazandırıyor bana ya da bir toplantı haberi."

Şehrazat'ın dalgın bakışlarını görünce, "Canını sıkmıyorum ya?" diye sordum birden. Bu sorum şaşırtmıştı onu.

"Yo!.." dedi hemen. "Siz devam edin.!"

Pişman olmuştum böyle bir soru sorduğuma; sorum onu şaşırtmış, bakışlarıyla huzursuz olduğunu belli etmişti.

Bir süre suskun kaldıktan sonra yüzüme baktığını, konuşmamı beklediğini görünce anlatımımı sürdürdüm.

"En son, yarınki toplantının sonucuna göre hareket edeceğimizi söyleyerek yükselen tansiyonu kontrol etmeye çalıştım. İnsanları beklentiye sokmanın sonuç alamayınca geri tepmesi gibi bir riski var. Yine de yavaş giden sürece dayanmak için insanlara umut vermek zorundayım. İşvereni anlaşma yoluna gideceğe benzemiyor. Dün sigorta müdürlüğüne gittim. Sigorta bildirgeleri 44 kişi fazla gösterilerek yatırılmış. Niyeti kötü demek!.. Bu arada sendikada, yakalara takılacak kartlar ve siyah kolluklar hazırlattım. Kartların üstüne taleplerimizi yazdık. Yırtılmasın diye Cağaloğlu'nda kaplattırıyorum onları; bir de yakaya tutturmak için mandal takacaklar. Eğer bir gelişme olmazsa çalışırken takacağız bunları. Ne tuhaf değil mi?.. Ben orada çalışmadığım halde kendim de takacakmış gibi 'biz' çoğulunu kullanıyorum. Yeni fark ettim bunu.

Anlatacaklarımı bitirmiştim. Şehrazat, bakışları katedrale takılı kalmış, dalgın, sanki benden uzaktaydı; derken birden toparlandı ve yüzüme bakıp dedi ki:

"Şimdi de ben size bir şey söyleyeceğim; ama üzülmeyeceksiniz. Çünkü bir süre için burada olmayacağım."

Bu kez meraklanmak sırası bana gelmişti. O da beni fazla merakta bırakmadı.

"Dünyayı merak ediyorum," dedi. "Sizden ayrıldıktan sonra internette dolaşmak istiyorum.

Şaşkın şaşkın bakakaldım yüzüne. Güç toparladım kendimi.

"Nasıl öğrendin bilgisayarımda böyle bir şey olduğunu?"

Muzip çocuklar gibi gülerek: "Bir akşam takip ettim sizi," dedi ve devam etti. "Bana bunu söylemeliydiniz. Dünyanın öbür ucuyla konuştuğunuzu..."

"Ya geri dönemezsen?"

"Hayır, dönerim. Meraklanmayın hemen! Şimdilik bir hafta yeter bana, hem oyunlarım daha bitmedi."

Başımı çevirdim; düşüncelerimi okusun istemiyordum. Ne-

dense böyle bir şey ürkütmüştü beni. Başka ülkelerden başka insanlarla konuşması?.. Olabilir miydi böyle bir şey? Benimle konuştuğuna göre? Ya onu kaybedersem? Bir daha geri dönmezse?

Gitmemesi için iyi bir neden bulmaya çalışıyordum.

"Peki," dedim. "İyi ama yazdıklarımı kim okuyacak?"

Hâlâ gitmeyeceğini umuyordum.

"Biliyor musun" diye devam ettim. "Okuyacağını bilmek bana yazma gücü veriyor."

Gitmemesi için nedenler yaratmaya kendimi nasıl zorladığımı anlamıştı. Ciddi görünmeye çalışıyor, yüzünün ve ağzının bütün kasları gülüşünü zapt etmeye uğraşıyordu.

"Kısa zamanda döneceğim dedim ya!"

"Günü gününe demek istiyorum yani," diye ekledim hemen.

Söylediklerimi ciddiye almış görünerek:

"Mektup yollayın," dedi ve ekledi:

"şehrazat@yahoo.com"

Elimde olmadan güldüm. Ben gülünce o da kendini tutamadı.

"Tamam," dedim hâlâ gülmeye devam ederek. "Sen kazandın."

Aslında hiç gülecek halde değildim.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Avukat ve işverenle karşılaşma
Boş ümitlere dair

Gayrettepe'de altı katlı bir binadan içeri girip girişteki dairenin ziline bastıktan sonra karşımıza çıkan kıza Avukat Sermet Emin Kartal'ı sordum. Nazmi ile beni içeri aldı ve beklememiz için –henüz kimse gelmemişti– girişin sağındaki geniş odayı gösterdi. Sonra pencerenin jaluzilerini yukarı kaldırdı, sabahın ışığı doldu içeri. Odanın sağ köşesinde ağaç bir masa, arkasında hukuk kitaplarıyla dolu bir kitaplık, önünde Nazmi ile benim oturduğum iki koltuk ve tam sağımızda bordo kadife kaplı bir kanepe vardı. Kanepenin hemen yanında, büyük saksıda geniş yapraklı çiçeğin –kahverengi tonların hâkim olduğu odaya– yeşiliyle canlılık vermesi dikkatimi çekmişti. Avukat hakkında ipuçları keşfetmek için bakışlarımı odanın içinde gezdirirken, sekreter kız avukatın yolda olduğunu, fakat biraz gecikeceğini söyledi. Saat 10.00'du ve biz tam saatinde gelmiştik. Oda ve eşyalar bizim bildiklerimizden başka ipucu vermiyordu avukat hakkında. Antika mobilyalarla döşenmiş odada masa, hatta sehpanın üstü bile aynı karışıklık içindeydi; eşyaların lüksünü bozacak bir tezat oluşturuyordu bu. Belki de tek ipucu buydu; zevkine düşkün, dağınık ve meşgul biri olduğuna dair!.. Geceleri de çalışıyor olacak masanın üstünde bir lamba

vardı. Duvarlar şampanya rengiydi ve odanın uzak köşeleri eşyalarla birlikte gölgede kalmıştı.

Önünüzü göremediğiniz durumlarda en ufak bir şeyden medet umarsınız. Biz de eşyalardan medet umuyor, sabırsızlıkla avukatın ve işverenin gelmesini bekliyorduk. Sabırsız olduğumuz kadar heyecanlıydık ve endişeli; bütün bunlara rağmen bir o kadar sıkıntılarımızı atmış bir ruh hali içindeydik. Sanırım kendimizi belirsizlikten kurtaracağımız, belki de çözüm bulacağımız alana girmiş saymamızdan kaynaklanıyordu bu. Daha doğrusu sonraları buna benzer görüşmelerde hep olduğu gibi o alana girer girmez her defasında bu umut doğuyordu insanda; hayal kırıklığına uğrayacağını bilse bile...

Geldiklerinde nasıl davranacağımı, neler konuşmam gerektiğini düşünmekteyken içeri uzun boylu, orta yaşın üzerinde, dinç görünümlü, şık giyimli bir adam girdi. O daha kendini tanıtmadan fabrikanın büyük ortağı Bedros Kohen olduğunu tahmin etmiştim. Yukardan bakan edasıyla ama olabildiğince nazik bir tavırla elimizi sıktı,"hoş geldiniz!" dedikten sonra karşımızdaki kanepeye oturdu. Bacak bacak üstüne atıp bizi incelemesini sürdürdü ve ben tam söze başlamışken konuşmamı ustaca bir emrivaki ile kesti; Sermet Emin Kartal randevularına zamanında gelen biri olduğundan gecikmesinin trafiğe takılmış olmaktan başka izahı olamayacağını; görüşmede avukatın da bulunması gerektiğinden, bu nedenle ancak o geldiğinde asıl konuya girebileceğimizi söyledi, son zamanlarda fabrikayla pek ilgilenmeye vakti olmadığını, konuyla avukatın ilgilendiğini belirterek...

"Tabii" dedim kulağının üstündeki kırlaşmış saçlarına, yüzündeki kırışıklıkların azlığına bakarak ve insanın üstünde kilitlenen bakışlarından bakışlarımı böylelikle kaçırarak...

"Şunu söylemek isterim. Bizi kabul edip görüşme nezaketini göstermenize teşekkür ederim. Doğrudan doğruya sizinle görüşmekle kendimizi ifade etmek için iyi bir fırsat yakaladığımızı düşünüyorum. Karşılıklı görüşmek en azından birbirimizi anlamamızı sağlayabilir. Bu da yanlış anlamaları en aza indirir."

Dikkatimi, üzerinde olumlu bir izlenim bırakmaya vermiştim. Hatta konuşmamla onu etkileyebileceğim gibi bir inanç taşıyordum. Hafif sivri burnu ve arkaya yatık kulakları, duygularını hiç belli etmeyen yüz çizgileri, parlayan düzgün beyaz cildiyle (beyaz dişleri de dahil) sanki bir salon beyefendisi maskesi takmış gibiydi ve ben tüm çabama rağmen bu yüzde ne gibi bir etki uyandırabildiğimi ölçme fırsatını yakalayamadım. Sırf bu yüzden konuşma boyunca, karşımda olmayan biriyle konuşur hissettim kendimi.

İki elinin parmak uçlarını birbirine değdirerek açtı; parmakları ile oynaması hoşuna gidiyordu; sanki bu hareketiyle, üzerimdeki incelemesini tamamladıktan sonra benimle gereğinden fazla ilgilenmeyeceğini göstermek istiyordu.

"Böyle düşünmeniz iyi," dedi. "Ben de sizi tanımak istiyorum. Her ne kadar işlerimin yoğunluğundan fabrikayı boş bırakmış olsam da, fabrikamda olup bitenler beni buraya gelmeye mecbur etti. Beni aramanız fabrikamdaki karışıklıkların nedenini bir kere de sizden dinlemenin yararlı olacağı düşüncesini doğurdu bende."

"Karışıklık dediğiniz, sendikal çalışmalar!" dedim hemen.

Çıkışımın önünü tıkamakta gecikmedi:

"Ben sadece olaylar hakkında bilgi sahibi olmak istiyorum" dedi soğuk bir tavırla. "Bundan sonra sizinle görüşmeye pek vaktim olmayacak. Benim yerime avukatla görüşeceksiniz. Kendisi bu konuda tam yetkili olacak! O, sendika meselelerini yakından bilen deneyimli bir avukattır. Biz bu sorunla yakından ilgilenmesi için onu görevlendirdik. Ne de olsa benim bilmediğim konular. Birazdan burada olur zaten."

Avukat gelmeden konuya girmeme izin vermeyeceğini söylemesine rağmen;

"Gene de," dedim. "Bugün burada sizinle olmamız bizim için şans! Şanssızlık, önceden Sermet Bey'le bir başka işyerinde başımızdan hiç de hoş olmayan bir olayın geçmiş olması."

"Bu konulara girmeyelim," diye sözümü kesti hemen. "Kendisi bu meseleyi eni iyi şekilde çözeceğine dair güvence ver-

di. Yanlış bir şey yapacağına ihtimal vermiyorum. Takdir edersiniz ki bu konuları bilen birine ihtiyacımız var."

"Bizim derdimiz de sorunun bir ân evvel anlaşılması ve en iyi bir biçimde çözüme kavuşması. Şunu önemle belirtmek isterim. Niyetimiz size zarar vermek değil! Karşılıklı menfaatlerimizi gözetmek diyebiliriz buna. Bizi soruna sorun katan biri olarak düşünmeyin. Göreceksiniz sendikayla ilişkinin devamlılığı sanıldığı gibi düzensizlik getirmeyecektir."

O âna kadar konuşmaya kanşmayan Nazmi: "Bedros Bey!" dedi sözüm biter bitmez. "İnanın bizimle kolay anlaşacaksınız. Çevrenizdeki diğer işyerlerine sorun bizi. Biraz ilerinizdeki Potaş yıllarca örgütlü olduğumuz bir işyeri. Onlar işverenlere yaklaşımımızın nasıl olduğunu söyleyecektir.

"Aceleci olmayalım, her şeyi zamana bırakalım," diyerek Nazmi'nin sözlerine yumuşak ama kesinlik ifade eden bir biçimde yanıt verdi.

Karşımdaki adamın kafasından geçenleri anlamaya çalışırken içimden Potaş'ın işverenine bizi sormamasını temenni ediyordum. O günlerde Potaş'ta temsilciyle işveren arasında çıkan bir çatışmayı çözmeye çalışıyorduk. Temsilcinin tecrübesizliği ve sinirli davranışları, işvereninse inatçı tutumu işimizi zorlaştınyordu. Bir taraftan temsilciyi sakinleştirmeye çalışırken bir taraftan da işverenle Nazmi'nin fabrikayı eyleme sürükleyecek karşılıklı atışmalarını yumuşatmaya uğraşıyordum. Dikkatimi Potaş'tan kurtarınca bakışlanyla karşılaştım. Sanki düşüncelerimi okuyormuş gibi geldi bana. Tedirgin oldum.

Kapı çalındı. Az sonra içeri elinde siyah çantasıyla avukat Sermet Emin Kartal girdi. Gür sesiyle trafikten yakınarak ve geç kaldığı için özür dileyerek. Yaklaşık elli yaşlarında, orta boylu, patlak gözlü, fırçaya benzer gür siyah bıyıklannın üstünde biraz etlice bir burun, burnunun büyüklüğüne rağmen küçük bir yüze sahip telaşlı bir adamdı. Siyah çerçeveli kalın gözlüğü tam oturmamıştı. Üstüne dar gelen bir ceket giymiş, gevşetmiş olduğu kravatının altında çizgili beyaz gömleğinin yakası hafif yana kaymıştı.

Masasına geçtikten sonra:

"Beyler!" dedi. Nazmi'yle bana dönerek: "Hemen konuya girebiliriz. Öğrendiğim kadarıyla fabrikamızda üye çalışması yaptınız ve bakanlığa başvurdunuz, bu arada rahatsızlık verici durumlar yaratmaktan da geri kalmadınız."

"Böyle başlarsak bir yere varamayız!" demek oldu ilk tepkim; suçlayıcı –hatta kışkırtıcı!– üstten bakan tavrına karşılık elimde değildi böyle bir tepki koymamak! Koyar koymaz içimden 'ne yapmaya çalıştığını anlasan daha iyi olur!' dedim kendime. Gür sesiyle bağırarak konuşuyordu. Aklımla sağduyum bir ağızdan şöyle diyordu: "Görüşme daha başında istemediğin yönlere kayabilir." Oturduğum koltukta doğrularak soğukkanlılığımı korumaya, şimdiden saldırgan olacağı belli olan tutumuna karşı dikkatli olmaya hazırlandım. Bir şey daha diyecek oldum...

"Önce beni dinleyin!" dedi aynı sertlikle. "Sendikalar herkesten önce yasalara riayet etmek zorundadır. Yasalar size bir fabrikada üye yapmak hakkını tanıyor. Bundan sonrası bellidir! Bakanlığa başvurursunuz, çoğunluğunuz varsa yetki alırsınız. Kimsenin buna bir itirazı yok! Siz ne yaptınız? İşveren hiçbir şey yapmadığı halde bir takım eylemlere, kışkırtmalara giriştiniz."

Benim Plastpak'tan hatırladığımdan farklı, telaşlı ve heyecanlı bir görünüm çizmesiydi. Rahat davranmaya çalışıyor olması örtmüyordu heyecanını. Ya üstlendiği rolden ötürü böyleydi ya da hakkındaki düşüncelerimden bana öyle geliyordu. Kesin olan şey şuydu: İşverendeki sakinlik yoktu onda.

"Fabrikada olup bitenlerden haberiniz var mı?" diye yanıt verdim. "Postabaşıların, imalat şeflerinin işçilere nasıl baskı uyguladığından haberiniz var mı? İmalat şefinin bayan işçilere küfrettiğinden?.. Buna karşılık işçiler ne yaptılar? Yalnızca demokratik tepkilerini kullandılar. Sizin kışkırtma dediğiniz, bu baskılara karşı alkış, baskılara karşı yemek yemeyerek protestodan ibaret!"

"Size bir şey söyleyeyim mi Haydar Bey!" dedi masaya eği-

lip gözlüğünün üstünden bakarak:

"Daha başından işvereni korkutuyorsunuz siz. Böyle sendikacılık olmaz! Sendika, işçilerin başındaki birkaç kışkırtıcının peşinden sürüklenmemeli!"

"Durum hiç de söylediğiniz gibi değil," dedim.

Bana konuşma fırsatı vermeden devam etti:

"Eğer dediğiniz gibi bir durum varsa bunu bizimle konuşacaktınız. Siz bizimle konuşmadan doğrudan doğruya eyleme kalkıştınız."

"Fabrika müdürü işverenin vekilidir. Arkadaşlar fabrika müdürüne ilettikleri halde aynı şeyler yaşanmaya devam etti. Ona ne diyeceksiniz?.."

Bedros Kohen araya girerek küfür eden imalat müdürünün ismini sordu ve bu durumun önüne geçmek için gerekeni yapacağını söyledi. Beklemediğim, beni umutlandıracak bir tavırdı bu; işverene bir şey söylememe fırsat kalmadı, avukat yine bana hitap ederek haykırdı:

"Eylemlerle bir yere varamazsınız. Yasalara saygı gösterin. Yasalar kimden yana karar verirse razı olun!"

"Mesele bu kadar basit değil," dedim sözlerimi tartarak. Sakin olmaya çalışıyor ama bir ders vermeyi de düşünüyordum. "Hatırlarsanız sizinle Plastpak'ta karşılaşmıştık?"

Sözlerimin burasında irkildi. Bir şey demesine fırsat tanımadan devam ettim:

"Aynı şeyi burada da yapmaya kalkışmayın! Bu hiç hoş olmaz! Dediğiniz gibi yasalara saygı gösterelim; öyleyse yasaların vereceği karara siz de uyun!"

"Ne demeye çalıştığınızı anlayamadım," dedi. Önceki konuşma tarzını ne kadar sürdürmeye çalışırsa çalışsın şaşalamış, geri çekilmek zorunda kalmıştı. Yine de tam bir profesyonelce toparlanmakta gecikmedi, hiç üstüne alınmamış bir ifadeyle:

"Plastpak'ta kararı mahkeme verdi," dedi. "Bizim mahkemeye etki etmiş olmamız söz konusu olamaz. Siz o kararı içinize sindirmemiş olabilirsiniz, sonuçta bu bir hukuk savaşımıdır."

"Hukuk savaşımı dürüstlük çerçevesinde olur," dedim aynı noktaya vurarak. "Ben mahkemeye etki ettiğinizi değil yanıltığınızı söylüyorum. İşçi kartları üstüne oynama yaparak işçileri önceden çıkmış gibi göstermek hukuk savaşımı değildir. Tıpkı burada yapmaya çalıştığınız gibi!.."

Sinirli bir şekilde başını arkaya attı. O arada sanki destek çıkmasını istermiş gibi başını işverenden yana döndürüp sonra tekrar yüzüme bakarak küçümseyici bir alaycılıkla güldü.

"Üslubunuz hiç hoş değil!" dedi. "Sizin yerinizde olsam ispatlayamayacağım bir şeyi söylemezdim.

Bedros Bey oturduğu yerden doğrularak, rahatsız olduğunu belli edercesine:

" Bu iş karşılıklı atışmaya varacaksa toplantıyı burada keselim," dedi. "Bu konuşmanın kimseye yararı yok!"

"Niyetim atışmak değil," dedim, kendimden emin. "Ama sizin de bilmenizi istediğim bir şey var. Avukatınız tıpkı Plastpak'ta yaptığı gibi burada da yetkinin lehinize çıkması için kâğıt üstünde yasalara uygun olmayan oynamalar yapıyor. Bir şekilde fazla işçi gösteriyor," dedim.

"Bundan haberim yok," dedi Bedros Kohen ve ekledi: "Böyle bir şey olacağını sanmıyorum."

"Biz sizin böyle bir şey yapacağınıza ihtimal vermiyoruz," dedim. "İşçiler Tıbzet'in ciddi bir şirket olduğunu söylüyorlar. Böyle bir şeyi duyduklarında ise "işverenin bundan haberi yoktur," diyorlar."

"Bunu araştırırım," dedi Bedros Kohen.

Sermet Emin bu konuşmadan rahatsız olmuştu. "Haydar Bey!" dedi. "Bir fabrikada işçi giriş çıkışları her zaman olur. İddianız gülünç."

"Evet," dedim. "Bir fabrikada işçi giriş çıkışları olur olmasına, ama amacı normal işçi alımı değil de bakanlığı yanıltmak ve sendikalaşmayı engellemek olursa bu doğru bir davranış olmaz."

"Bu sizin görüşünüz."

"Hayır, benim görüşüm değil! Bir kere sekiz Temmuzda

hâkime verilen sayı belli. Fabrikada herkes biliyor ki Haziranda Kasımpaşa'ya işçi alımı olmadı. Üstelik bir de bunları çıkış göstermeniz gerekiyor..."

"İddianız doğruysa bunu mahkemede ispatlarsınız," dedi meydan okuyarak.

"Şunu bilin ki!.." dedim sözcüklerin üstüne basa basa: "Bu konularda ne kadar usta olduğunuzu öğrenme fırsatı buldum. Mahkemeleri yanıltmayı başaracak kadar beceriklisiniz."

"Demek ki işini bilen bir avukatım," dedi alaycı bir dille.

"İtiraf edeyim, öylesiniz. Ama işini bilmek iyi bir avukat olmak demek değildir."

"Bakın Haydar Bey! Bu yaştan sonra sizden avukatlık dersi alacak değilim."

"Avukatlık dersi vermek bana düşmez," dedim. "İşin bu kısmı sendikanın avukatlarıyla sizin aranızda geçecek. Ben işin ahlaki boyutuyla ve bizi ilgilendiren yanıyla ilgileniyorum. Şunu söyleyeyim, bu tutumunuzu devam ettirdiğiniz sürece sizi barolar birliğine şikayet etmekle kalmayıp, kamuoyunda bile teşhir edeceğiz."

"Fena mı?" dedi bir kahkaha atıp. Sinir bozucu, dalga geçer bir kahkahaydı bu. Kahkahasının arkasından; "Bu benim daha çok işime yarar," dedi. "Sayenizde işverenler tarafından aranan meşhur bir avukat olurum."

"Bu sizi tatmin ediyorsa, istediğiniz buysa!.." dedikten sonra tartışmayı kesmek niyetiyle Kohen'e döndüm:

"Bedros Bey," dedim. "Sizin dürüst bir işveren olduğunuza inanıyorum. Sendikaya karşı olabilirsiniz, hatta bazı işverenler gibi işçi bile atabilirsiniz. Ama böyle bir hileye meyden vermeyeceğinize inanıyorum. Bu benim için işçi çıkarılmasından daha korkunç bir şey."

Kohen: "Bunu ilk defa sizden duyuyorum," dedi sakinliğini hâlâ kendinde tutarak. "Oldukça sinirli olduğunuzu görüyorum. Dediğim gibi bir süredir fabrikadan uzağım. Bildiğim kadarıyla şunu söyleyeyim. Kasımpaşa'nın kadrosunu genişletmek uzun zamandan beri programımızda vardı. Böyle bir işçi

alımı bu program dahilinde olmuş olabilir. Hatta aynı şeyi fabrika için de düşünüyoruz. Fabrikadaki sayıyı arttırarak üç vardiyaya geçmeyi planlıyoruz."

"Buraya konuşmaya değil, beni suçlamaya gelmişsiniz," dedi Sermet Emin araya girerek. "Ayrıca size şunu hatırlatayım. Fabrika ile ilgili bütün sorunları benimle konuşacaksınız. İşveren beni bu konuda tam yetkili kıldı."

Bir anda kendimi tuhaf bir oyunun içinde hissettim. İşverenin olan bitenden haberi yok gözüküyordu. Avukat işverenin kendisine sahip çıkmayışına içerlemişti. İşin daha da tuhafı ben de işvereni avukattan ayrı tutuyor, bu oyunu kabulleniyordum.

Yeniden avukata dönerek:

"Bundan sonra olacakları önlemek açısından bunlardan bahsetmek zorundayım," dedim. Oldukça sakindim.

Sermet Emin birden:

"Bizi tehdit mi ediyorsunuz?" diye bağırdı. "Bakın Haydar Bey! Sizi uyarıyorum! Sakın üretimle oynamayın! Bunun en sert biçimde yanıtını alırsınız. Kim üretimle oynarsa derhal fabrikamdan atarım."

"Fabrika sizin mi?.." dedim şaşkınlığımı Kohen'e dönüp belli ederek: "İşçiler ne diyor, biliyor musunuz Bedros Bey? Avukat kim oluyor diyorlar. Yıllarca bize o mu patronluk yaptı da şimdi bize karışıyor."

İşverenin sessiz kaldığını görünce tekrar avukata döndüm. İşveren sessiz durarak övüncü kendine ayırmış; ancak avukatı da kollamıştı. Avukatın devamlı gerilimi yüksek tutmasından endişe duyuyordum; buna işverenin son tavrı eklenince bazı şeyleri göz ardı etmemem gerektiğini düşünmeye başlamıştım. Düşüncelerinden ve tutumundan eminse insan herkes tarafından doğru algılanmayı bekliyor. İçinde olduğum alanın büyüsü yeniden etkisine almıştı beni. Oradan küçük de olsa bir umutla ayrılmak istiyordum; yine de çekindiğim anlaşılmamalıydı.

"Tehdit etmeyi düşünmedim," dedim. "Sadece işi çıkmaza

götürecek, çözümsüzlükler yaratacak girişimler konusunda uyarmak niyetim. Sermet Bey, şunu bilmenizi istiyorum. İşçi arkadaşlar sendikalı olmak konusunda kararlılar. Biz de fabrikadaki gerilimi azaltmak doğrultusunda yapıcı olmaya hazırız. Ne var ki bu yaklaşımınız devam ederse sorunu çözebileceğimizi sanmıyorum. Endişem biraz da bundan kaynaklanıyor. Biz arkadaşlarımızın çıkarlarını savunmada Petrol–Sen olarak sonuna kadar onların yanında olacağız. Şu anda sağduyulu olmaya bence hepimizin ihtiyacı var. Sendikalı olmak demek her şeyin sonu değil. Biz pekâlâ bir çok işyerinde işverenlerle iki tarafın da uzlaştığı bir çok sözleşmeler yapıyoruz. Belki birbirimizin hoşuna gitmeyecek şeyler söylemiş olabiliriz, ancak diyalogu sürdürmenin doğru olacağına inanıyorum. Bizi bir tarafa itmekle bir şey kazanamazsınız."

Kohen sessizliğini bozarak:

"Sizden sabırlı olmanızı istiyorum" dedi.

"Umarım sabırlı olmamızın karşılığını Sermet Bey'den görürüz. Bizi anlamanızı istiyorum. Fabrika büyük bir gerginlik içinde. Sermet Bey'in suçladığı gibi bu gerginliği tırmandırmaya çalıştığımızı sanmayın. Sizinle bir ân önce görüşme isteğimiz bu gerginliği azaltmak için çıkış yolları aramamızdan kaynaklanıyor. Eğer çıkış yolları bulmakta gecikirsek hiç hoşunuza gitmeyecek olaylarla karşılaşabilirsiniz. Bunu asla tehdit olsun diye söylemiyorum. Söylediklerim durum tespitinden başka bir şey değil. Sermet Bey, 'bizimle konuşmadan eyleme kalkıştınız, önce bizimle konuşacaktınız' diye bir suçlama getirdi. İşte bizim şimdi yapmak istediğimiz şey bu! Önce konuşmak istiyoruz."

Bedros Kohen'in yüz ifadesinden bir şey çıkarmak mümkün olmadı. Toplantının başından beri taktığı maskesini bu sözlerle bile bırakmadı. Nazikliğe ayarlanmış ses tonunu resmi bir dille değiştirdi; fakat onu sözcüklere yükleyerek! Öyle ki aradaki farkı daha sonra yorumlayacaktım.

"Takdir edersiniz ki ben yalnız değilim, fabrikanın diğer ortakları da var. Bu konuyu onlarla da görüşeceğim."

"Fabrikadaki tüm işçiler merakla bu görüşmenin sonucunu bekliyor," dedim. "Buradan ayrıldıktan sonra fabrikaya gidecek ve işçilere açıklama yapacağız. Yine de ben buradan fabrikaya gittiğimde işçilerin karşısına bir şeylerin umudunu vererek çıkmak istiyorum."

"Acele etmeyin! Önümüzdeki hafta avukatla bir daha bir araya gelirsiniz."

"Bu arada Bay Kohen, fabrika müdürü ile konuşursanız iyi olur. En azından gerilimi arttıracak davranışların önünü keseriz."

Ne anlama geldiği belli olmayan bir şekilde başını salladıktan sonra ayağa kalktı ve:

"Sizinle tanıştığıma memnun oldum Haydar Bey!" dedi.

Ellerimi koltuğun kenarına dayayıp ayağa kalkmak üzereyken o durumda kaldım: Avukata dönerek kendisiyle ne zaman görüşebileceğimizi sordum. Bunun üzerine Avukat masanın üstündeki randevu defterinin sayfalarını çevirdi... Başını kaldırdığında aramızda şu konuşma geçti:

"Pazartesi arayın! Sekreterim size ne zaman görüşeceğimizi söyler."

"Süreyi fazla uzatmasak, hatta mümkünse şimdi tespit etsek?.. Bu bizim için daha iyi olur..."

"Çarşambaya kadar doluyum. Siz en iyisi Salı arayın!"

Kalktım ayağa. Nazmi'nin Kohen'e: "Arkadaşlar dört gözle olumlu cevabınızı bekliyorlar," dediğini duydum. O sırada ben avukata elimi uzatmış ve ona: "Beni anladığınızı umarım,"diyordum.

Avukat Sermet emin elimi sıkarken babacan bir tavır takınarak:

"İşçileri yatıştırmaya çalışın!" dedi.

"Siz de çalışanların sayısı üzerinde oynama yapmaktan vazgeçin" diye karşılık verdim.

"Daha bakanlık bizden sayı istemedi. Sendikacısın, bu işlerin nasıl uzun sürdüğünü benim kadar bilirsin."

"Sigorta müdürlüğüne 218 kişi bildirmişsiniz ama?.."

Bir ân duralayıp karşısındakini tartmak istercesine yüzüme baktı. Sonra söylediklerini işverenin duymasını istemiyormuş gibi alçak sesle ve o hiç hoşuma gitmeyen yapmacık gülüşüyle sanki sır veriyormuş gibi:

"Buna takılmayın," dedi. "Gerekirse bir daha yetki başvurusunda bulunursunuz, biz de bakanlığa yazı yazar yeni sayıyı göndeririz."

Nazmi ile birlikte dışarı çıktığımızda öğlen olmuştu. Gayrettepe'de hafif bir rüzgâr çıkmış, rüzgâr da olmasa oldukça bunaltacak bu mayıs gününde biraz olsun ferahlamıştık. Kafamızsa karmakarışıktı. Toplantıyı değerlendirdiğimizde bize net hiçbir şey söylenmediği sonucunu çıkardık. Bedros Kohen olan bitenden habersiz, her şeyin üstünde saygın işveren rolünü iyi oynamış, ama kafamızda bir çok soruyu açık bırakmıştı. Sermet Emin gibi avukatlar paket program gibiydi ve kötüyü oynayan bir programdı; bu işler için ayarlanmıştı. Bedros Kohen de bu programı satın almıştı. Bunu biliyordum bilmesine ama yine de içimizde küçük bir umut bırakmayı başarmıştı. Saat 20.00'deki vardiya değişimine daha çok vardı; yapacak başka işimiz olmadığından şubeye dönmeye karar verdik. İşçilerden bir süre daha beklemelerini isteyecektik. İşin zor yanı söyleyeceğimiz somut bir şeyin olmayışıydı. Umut vermeye kalkışır, süreç tersine işlemeye başlarsa işçilerin güvenini yitirebilirdik. Temkinli konuşmak, zaman kazanmak ve tansiyonu diri tutmak en iyisiydi.

Akşama doğru Cağaloğlu'nu aradım, yaka kartlarının Cumartesi'ye hazır olacağını öğrendim. Şubeden saat tam 19.00'da ayrıldık. Hadımköy'e sapıp Kıraç yoluna girdiğimizde "iş belki de düşündüğümüzden daha kolay olacak" diyorduk birbirimize. Bu umutla fabrikanın yanındaki boşluğa çektik arabamızı, bu umutla işçilerin çıkışını ve ikinci vardiyanın gelmesini beklemeye başladık. Hava hâlâ aydınlık sayılırdı; güneş fabrikaların çatısında kaybolmuştu ama...

Vardiya bitimine on beş dakika kala, fabrikadakiler paydos etmeden önce geldi arabalar. Servislerinden inen işçiler me-

rakla çevremizi sardılar. Yüzleri gülümsedi bizi görünce. Herkes tek tek elimizi sıkıyordu. Kimisi elimizi sıkarken ne olup bittiğini soruyordu ayak üstü. "Merak etmeyin," diyordum. "Ters giden bir şey yok!"

Hepsi toplanınca şunları söyledim:

"Arkadaşlar! Bugün avukatın bürosunda işvereniniz Bedros Bey'le bir toplantı yaptık. Kendisine açık bir biçimde fabrikada sendikalaşmak istediğimizi, bunun için gerekli yasal çoğunluğa sahip olduğumuzu söyledik. Bunu engelleyecek tutumlara meydan vermemesini istedik. Şu aşamada kesin bir şey söylemek doğru olmasa da görüşmemiz olumsuz geçmedi. İşvereniniz bizi dikkatle dinledi ve konuyu ortaklarıyla görüştükten sonra önümüzdeki hafta avukatı aracılığıyla bize cevap vereceğini söyledi. Fabrikadaki baskılardan rahatsız olduğumuzu ilettiğimizde bu konunun üstüne gideceğine dair söz verdi. Şimdi bize sabırla beklemek düşüyor. Sizin adınıza bu görüşmeleri sürdürmeye devam edecek ve gelişmeler hakkında anında bilgi vereceğiz. Fabrikada normal çalışmamızı sürdürelim ve birlik içersinde hareket edelim."

Beni dikkatle dinlemişler ve herhangi bir tepki göstermemişlerdi. Yalnızca Ender, adeta kendinin duyacağı bir sesle: "Bekleriz beklemesine de, bizi oyuna getirmesinler," diye söylendi. Menkıbe Hanım onun bu sözlerini duymuşçasına: "Gerekirse bir hafta daha bekleriz!" dedi.

Arkadaşlar!" dedim. "Kaybedeceğimiz bir şey yok. Bize güvenmenizi istiyorum. Şimdi herkes işinin başına gitsin!"

Sessizce soyunma yerlerine yürüdüler. Bakışlarından bir hayal kırıklığı yaşadıklarını anlıyordum. Ne olacaksa bir ân evvel olsun gibi bir beklentileri vardı. Kendimden hoşnut değildim. (Bu yüzden mi?..) Onların fabrikaya girmesiyle paydos eden vardiya işçileri kapıda gözüktü. Deniz'i gördüm aralarında. Nazmi'nin yanına gitti ve elini sıktı. Çevremdeki birkaç işçi ile el sıkıştıktan sonra yanına ben gittim. Yüzünü solgun görmüştüm. "Merhaba Deniz," dedim. "Nasılsın?"

"İyiyim," dedi yalnızca. Görüşme hakkında hiçbir şey sor-

madı. Salman'la servis arabası sürücülerinden biri tartışmaya başladı o sıra. Yanlarına gittim hemen! Sürücü beklemekte sorun çıkarıyordu. Bir süre servis sürücüsünü ikna etmeye uğraştım. Arabaların beklemesini sağlar sağlamaz işçileri çevreme toplayıp onlara da benzer şeyleri anlattım. Sözler tekrarlandığında inandırıcılığını bir parça yitiriyordu sanki... Adeta ben değil benim yerime başka biri konuşuyordu ve söylediklerime en başta ben inanmıyordum. Beni dinleyenleri inandırabildim miydi bilemem, ama yüzler durgunlaşmıştı... Sessizce boyun eğdiler. Onlara çok başka şeyler söylemek isterdim; ancak zamanı sırasıyla yaşamak gerekiyordu. Bu sıranın kime yarar sağlayacağı her zaman bilinen bir şey olmasa da bir üst sıraya yeğlediğinizde, geride bıraktığınız seçeneği aratmamalıydı. İlerde bu durumun daha karmaşık bir hal alacağını söyleyebilirim. (Ani kararlar almanın ya da beklemenin; hangisinin doğru seçim olacağını bilebilmenin güçlüğünden bahsediyorum. Neyse, sabırlı olup o sayfaların sırasını bekleyelim.) Kısa süren bir burukluğun ardından onlar da bizim gibi bir hafta sonrası için umut beslemeye başladılar. (Bunu istiyorlardı çünkü) Çünkü ben kesin olan hiçbir şey söylemedim. (Bedros Kohen de bana kesin bir şey söylememişti) "Ne olumsuz geçti," dedim, ne tümüyle olumlu geçtiğini söyledim. Ben maske takmış adamın oyununu nasıl oynayacağından tam emin değildim. Deniz'in hüzünlü yüzü biliyordu sanki bunu.

O anda hepimizin umutlanmaya ihtiyacı vardı.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

şehrazat@yahoo.com

Bir haftadır bilgisayarımın başına geçmedim. Bunun nedenini hiç düşünmedim, ama Şehrazat'ı hep düşündüm. Yazdığım saatlerde tiyatrosunda olduğunu, dosyalarla boğuştuğunu bilmenin yazınam için ne kadar önemli olduğunu sırf kalsın diye söylerken aslında, bir gerçeği dile getirmişim. Asıl niyetimi anlamazlıktan gelip –ciddi ciddi– mektup yazarsın demesi; işte o önerisi sarıldığım bir şey olup çıkıvermişti şimdi. Bir gün sonra dönecek olması da mektubu yazmaktan alıkoyamıyordu beni. O canlılığı yeniden duymak istiyordum. Bu mektubu yazdığım sırada nerelerde olduğunu bilmiyordum. Belki dünyanın öbür ucundaydı; ama yazarken yakınımdaymış gibi hissettim. Yazdıklarımı okuyacağından emin, sihirli sözcükleri fısıldayarak dosyaya girdim. "Sevgili Şehrazat " diye başladım ve bir hafta boyunca başımdan geçenleri anlatmaya koyuldum.

Avukat ve işverenlerin en büyük ortağıyla görüşmemizden bu yana bir hafta geçti; bir hafta bir gün. Başlangıçta umutlandıysak da, hafta başından itibaren, hele haftanın ikinci gününden sonra, her eklenen gün işimizin hiç de kolay olmayacağını anlattı bize. Görüşmemizden bir gün sonra fabrikanın içinde hiç bir şey değişmeyip aynı yoğunlukta baskılarla

karşılaştığımızda "Kasımpaşa, düzeltmesi için yeterli zamanı bulamamıştır", diye düşündük. Pazartesi olduğunda düşünmeye çalıştık. Salı günü sabahtan telefonla aradığımda sekreteri avukatın iş görüşmesi için şehir dışında olduğunu ve on gün dönmeyeceğini söyleyince, düşüncelerimiz değişmeye başladı. Bedros Kohen'i aradığımda, telefonda, (bir kere, o da zorlukla görüşebilmiştim) bana, "bekleyin" demekten öte bir şey söylemiyor; ama bu sözcüğün ötesindeki her şey, fabrikada gittikçe artan baskılar, bu arada vergi dairesinden öğrendiğimiz, (aynı sigorta müdürlüğünde olduğu gibi o ay ki vergilerin de 218 kişi üzerinden yatırılışı)o günlerde müdürle fabrikada yaptığım konuşma; her şey bize başka bir gerçeği söylüyordu. Bir yanda 'bekleyin!' sözcüğü, diğer yanda olup bitenler! Olup bitenlerin dilini önemsemezlik edemezdik.

Fabrika müdürü, ben Potaş'ta temsilci ile işveren arasında yeniden alevlenen çatışmayı yatıştırmaya çalışırken Nazmi'nin cep telefonundan beni aramış, fabrikaya gelmemi istemişti. Bostancı'daki görüşmemizden sonra benim için Salman'la Sinan'a, "benimle kişisel pazarlıklar yapmayacak kadar dürüst biri" diyen, ama daha sonra işçilerle yaptığı o geceki toplantıda yine beni kastederek: "Bu nasıl sendika, daha başından fazla hak alamayacağını söylüyor" demekten kaçınmayan bu adamın ne diyeceğini merak ediyordum. Merakım değişik bir durumla karşılaştırmadı beni; hatta olumsuzluğu kalıcılaştırdı. Önce yarım saatten fazla kendisi ile ilgili açıklamaları dinledim. Önceki söylediklerinin genişletilmişiydi. Ne kadar demokrat olduğunu, sendikaların işçilerin haklarını savunmayışını yineliyor; bizim eski genel başkanımızdan, bir fazlası onu görmeye gideceğinden ve ona danışacağından bahsediyordu. Eski genel başkanımızla görüşecek olması dikkatimi çekmişti, fakat hemen arkasından sendikalara karşı olduğunu yineleyince bu görüşmeye fazla bel bağlamamam gerektiğini düşündüm. Bundan daha önemlisi işverenlerin sendikaya olumsuz baktıklarını söylemesiydi. Ben farklı izlenimlerimden bahsedince, o kendi cephesinden durumun hiç de

öyle gözükmediğini söyledi. Konuşmalarından avukattan pek hoşlanmadığını çıkardım. Avukatın fabrikaya müdahale etmesinden oldukça şikayetçiydi. "İşverenler bütün yetkiyi ona vermiş," diyordu. Her defasında fabrikada çalışan hemşehrilerinin onu arkadan vurduklarını söylemeyi ihmal etmiyor ve ilginç bir saptamada bulunuyordu: "Ben adamlarımı tanıyorum, eğer bu fabrikaya sendika girerse, bunlar daha temsilcilik seçimlerinde birbirlerine girerler."

Sözlerini kimi işçilerin tutumlarından şikayete getirdiğinde, en çok Ender adlı kişiden, fabrikaya yeni aldığı bu kişinin kendi ifadesiyle terbiyesizliğe varan davranışlarından büyük bir öfkeyle bahsediyordu. Telefonla bir takım tehditler aldığını iddia etmesi ise şaşırtmıştı beni. "Beni partiye –HADEP'i kastediyordu– kadar şikayet etmişler," diyor ve ekliyordu: "Gerekirse herkesle yüzleşirim. HADEP'dekiler bilir benim nasıl bir düşünceye sahip olduğumu. Fabrikanın içinde örgüt üyesi kişiler bile var, eğer öldüreceklerse bir canım var, ölümden korkmam ben!"

O anki hali bana komik gelmişti nedense, biraz da tuhaf. Söylediklerinin abartılı, bir yanıyla da maksatlı olduğunu düşündüm. Söylediklerine karşılık, beni başına gelenlerin ne kadar dışında tutuyor bilemesem de, ona sendikanın belli bir disiplini olduğunu, böylesi yöntemleri tasvip etmediğini, bu gibi olayların olsa olsa ferdi hareketler olduğunu ve dikkate almaması gerektiğini anlattıktan sonra, sendikanın fabrikaya girmesi halinde bunun yanlış davranışlara izin vereceğimiz anlamına gelmediğini özellikle vurguladım. Yeri gelmişken işçilerin de imalat şeflerinin baskısından şikayetçi olduklarını belirterek bunun ortamı gerginleştirdiğini söyledim. Sözlerimi şefleri bu konuda uyardığını ve bir kez daha uyaracağını söyleyerek geçiştirdi.

O gün orada ona sendikanın gerekliliğini, hem de bakış açısına yanıt olacak şekilde yeterince anlattığıma inanıyordum. Onun Kürt demokratlığına sığınıp, sendikalara karşı geliştirdiği olumsuzluğun ne kadarının düşüncelerinden kay-

naklandığını, ne kadarının pozisyonuna ve çıkarlarına uygun düştüğünü doğrusu tam ölçemedim. Yalnız çelişkili sözleri, her durumda fikrinin sabitliği bir şeyler söylemiyor değildi. Örneğin ben, sendikaların öncelikle işçilerin ekonomik ve idari haklarında iyileştirmeler sağlayacağına, en azından Petrol–Sen olarak bunu yapacağımıza inandığımı ifade ettiğimde, temsilcilere söylediklerini, 'gelsinler, sendikanın alacağı her şeyi ben vereceğim onlara' sözlerini tekrarlaması, o güne kadar bunu niye yapmadığına açıklık getirmiyordu. Onun bakış açısına karşılık sendikaların işçilerin kurduğu bir örgüt, Petrol–Sen tüzüğünün oldukça demokratik, işçilerin beğenmedikleri yönetimleri değiştirebilecekleri kadar demokratik olduğunu; sırf bu yüzden, genç işçilerin bu yapıda yer almasını savunduğumda susuyor, söylediklerimi hiç duymamışçasına aynı şeyleri söylemeye devam ediyordu. Geliştirdiği bütün düşünceler konumuna uygun düşüyordu sonuçta. Öyle ki hem demokratlığı elden bırakmasın, hem de müdür olarak devam etsin! Ama ona çok da haksızlık etmek istemiyorum. Hepimiz masumca olsa bile bunu yapmıyor muyuz? Düşüncelerimiz konumumuza göre belirlenmiyor mu? Gerçekleri olduğu gibi değil de görmek istediğimiz gibi görmüyor muyuz? Onun tek talihsizliği ikili yanıydı. Fabrikadaki çalışanların Kürt ağırlıklı oluşu, onun da Kürt oluşu, müdür yanıyla değil elbet ama Kürt oluşuyla ezilen tarafının demokrat olmaya tutunması hâlâ, bu birinci yanıydı; ikinci yanı da işveren vekili olmasıydı, tabii ki konumunun ona sağladığı çıkarlarla birlikte. O güne kadar ikili yanı bu denli karşı karşıya gelmemişti. Bu iki yan arasında gitti geldi düşünceleri ve ben onu sendika konusunda ikna edemediğim gibi işverenleri etkileme konusunda da ikna edemedim.

Yalnız ayrılırken içimde kalmış bir şeyi söylemeden edemedim: "Toplantıda işçilere benim fazla hak istemeyeceğimi söylemişsiniz, üstelik çarpıtarak, sendikayı kötülemek isterken beni de kötüleyerek; oysa ben gerçekçi olmaya çalışmıştım size karşı," dedim sitemle. "Ya sizin-onlar hakkında söyledikleriniz?"

diye devam ettim: "Onlar ancak kazma sallayabilirler, derken onları aşağılamak mıydı niyetiniz? Ben de bunu söyleseydim, işime geldiği biçimde?.."

Yine susuyor ve konuyu değiştiriyor, o da avukatın aynısını, üretimle oynamamız gerektiğini söylüyor, kendi çözümün işaretini bile vermiyordu.

Aradan bir hafta geçti. Müdürün eski genel başkanımızla yaptığı görüşmeden bir sonuç çıkmadı. O, görüşmeye daha ziyade güç almak için gitmiş gibiydi; ne var ki genel başkan çıkar yolun sendika olduğunu söyleyince hayal kırıklığına uğramış... Bütün bu olanları, günlerle birlikte süre giden olumsuzlukları, temsilcilerle bir hafta boyunca tartıştık. Tartışırken bir de bakmışım ki aslında onlara müdürün tezlerine karşı açıklama yapmak durumunda kalmışım... Demek ki müdürün etnik kimliğini kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti'ni değil, (özellikle konuyu buraya vardırmadığını hâkimin yanında görmüştüm) ince bir üslupla sendikaları, hatta Petrol–Sen sendikasını kötülemesi, bunu Kürt kökenli işçilerin hassasiyetini kullanarak yapması ayrı bir zorluktu. Adam hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

Temmuzun yirmisinde, Pazar günü, şube salonundaki toplantıda Tıbzetli işçilere sendikamızın yayınlarından dağıtmıştık. Dağıtmamızı özellikle temsilciler istemişti. Genel merkeze gidip depodan ne kadar alabildiysem o kadar kitapçık almıştım. Onlara sendikayı tanıtmak, işçi sorunlarıyla ilgili yayınları vermek –hele bu konuyla ilgili olağanüstü bir merakla doluydular– oldukça yararlı olacak ve sendikaya karşı ilgilerini arttıracaktı. Eğitim vermeye o kadar zamanımız yoktu çünkü. Her pazar toplantı yapıyorduk belki, bu boşluğu konuşmalarımla ben doldurmaya çalışıyordum; ama yeterli olduğu söylenemezdi. İşte o Pazar, salondaki masanın üstüne gerekli yerlere dağıtmak için koyduğumuz Petrol–Sen yıllıkları duruyordu. Yıllık oldukça kalındı. Petrol–Sen'in son bir yıl içinde dünyada ve Türkiye'de sosyal ekonomik politikalarını, bir yıllık sendikal hareketin değerlendirmesini, işçilerle ilgili istatistik

bilgiler de dahil bir çok konuyu kapsıyordu. Belli sayıda basılıyor, ilgilenen kurumlara, akademisyenlere ve temsilciliklere birer tane veriliyordu. Şöyle bir şey oldu: Ben toplantı için salona indiğimde baktım çoğunun elindeydi; geri alamadım, bir şey de diyemedim.

Bütün bunları anlatmamın nedeni, yıllığın altmış yedinci ve altmış sekizinci sayfasıyla ilgili. Fabrika müdürünün her nasılsa arayıp bulduğu, onların da yalnızca o sayfayı okuduğu bu iki sayfadaki bölüm Kürt sorununa ait. Bu bölümler akademisyenlere yazdırılmış ve Güneydoğudaki yaşanan baskılara, özel tim ve korucuların bu baskıları daha da arttırdığına değinilmiş; oluşturulan çetelerle birlikte, uyuşturucu dahil, yaratılan ortamın gerek PKK, gerekse bir kısım özel ve sivil güçlerin ekonomik rant elde ettikleri bir alana dönüştürülmüş olduğundan bahsedilmiş; fakat sorunun neden kaynaklandığına dair hiçbir açıklama getirilmemiş ve çözüm konusunda yalnızca, bu sorunun çözülmeden Türkiye'de demokrasi ve insan haklarına ilişkin sorunların çözümlenmeyeceğinin söylenmesinden öte bir düşünceye yer verilmemiş; Kürt sorununun diğer öznesi PKK'da hiç kuşkusuz yaşanan sürecin en önemli suçlularındandır, denmiş.

Fabrika müdürü, "işte!" demiş, "alın okuyun!" "işte sizin gittiğiniz sendikanın Kürt sorunu hakkındaki düşünceleri!" Sinan, elinde yıllığın katlanmış o sayfası ve fabrikada Kürt kökenli işçilerin çoğunun kafasını karıştıran satırları gösterdiğinde, ben orada ne yazdığına bakmadan, bu bölümü sendika dışındaki kişilerin yazdığını, dolayısıyla Petrol-Sen'i bağlamayacağını söyledim. Bu söylediğime ben inanıyor muydum; temsilciler de inanmamıştı. Ama onlar da ben de müdürün neyi kastettiğini anlamadan o günden sonra elinde yıllığın altmış yedinci sayfası bize gelen herkese böyle söyleyecektik. İlk kez o zaman nasıl bir yapıyla karşı karşıya olduğumun farkına vardım. Sınıf temelinde baktığımız bir mücadelede bir de etnik sorun vardı ve çok dikkatli olmak zorundaydık. Kürt kökenli işçiler kendileriyle aynı etnik kökenden gelme müdüre

karşı, (fabrikada göçmen işçiler de vardı) ona karşı göçmen işçilerle ve bizimle birleşmek zorundaydılar. Fabrika müdürü bunu çok iyi biliyordu ve kafaları karıştırmanın, insanları güvensizliğe itmenin ancak onların hassas olduğu bir konuda açık bulmakla mümkün olacağının hesabını iyi yapıyordu.

Temsilcilere "bu sendikanın sizin gibi dinamik yapılara ihtiyacı var" diyordum. Onlara Petrol–Sen sendikasının tüzüğünü gösteriyor, temsilci seçimlerinin, şube ve merkez organlarının, denetim ve disiplin kurullarının nasıl oluştuğunu anlattıktan sonra: "Aslında Petrol–Sen oldukça demokratik bir tüzüğe sahip, sorun sınıfa yararlı kişileri yönetime getirebilmekte, aynı zamanda onları denetleyebilecek canlı yapıları kurabilmekte!" diyordum. "Bu canlı yapıları oluşturmak için taze kan akışına ihtiyaç var, yani yeni örgütlenmelere!" derken seksen öncesinin Maden–İş'ini örnek veriyordum. Maden–İş ve DİSK'i dinamik kılan örgütlenme mücadelelerinin yoğun yaşanmasıydı. "Mücadele ederek sendikaya katılan işçi dinamik ve duyarlı oluyor, sendika binalarını dolduruyorlar, eğitilmeye açık, yeni bir soluk oluyorlar. Tıpkı sizin şimdi olduğunuz gibi. Müdürün dediğinin aksine sendikal örgütler içinde yer almalısınız. Sendikaları işçiler mücadeleleriyle kurdular, maddi güçlerini aidatlarıyla onlar sağlıyor. Alanı beğenmediğiniz yöneticilere mi terk edeceksiniz?" Toplu sözleşmelerde fazla hak istemeyeceğimizi iddia etmesine gelince: "Petrol–Sen'in geleneğinde bütün temsilciler sözleşme sürecine katılır. Onların onaylamadığı bir sözleşme imzalanmaz!. Elbette biz uyarılarda bulunuruz, koşulların neyi gerektirdiğini, sektördeki başka sözleşmelerden de örnek vererek çerçeveyi nasıl oluşturmanız gerektiğini anlatırız. Müdürün önerisinden, işçilerin kendi başına yapacağı bir sözleşme önerisinden oldukça farklı bir yapıdır bu. İşçilerin yıllarca mücadeleleriyle almış oldukları haklar, bunu çevreleyen yasal düzenlemeler: grev gibi, sendikanın hukuk desteği gibi... Bütün bunlar her ne kadar bugün için yeterli bulmasak bile işçilere işveren karşısında önemli avantajlar sağlar. İşçi, işveren karşısında yalnız değil-

dir. Toplu sözleşmede anlaşma olmadığında işçiler sendikanın maddi desteğini alarak greve çıkabilir. Sözleşme maddelerine uyulmadığında sendikanın hukuki desteğini alır. Yalnızca bu saydıklarım bile işçiler için bu dayanışma örgütünü vazgeçilmez kılar."

Bütün bunları yalnız temsilcilere değil, toplantılarda işçilere de anlatıyordum. Müdür de boş durmuyor, biraz ilerdeki bize bağlı Potaş işyerinin sözleşmesinden bahsediyordu işçilere. "İşte!" diyordu, "aldıkları haklar, bakın bakalım sizden ne kadar önde?" Ben de, "daha iyi sözleşme yapabilmek sizin elinizde," diyordum. "Bu sizin birliğinize, güçlülüğünüze ve kararlığınıza bağlı."

Müdürün propagandaları etkili olamıyordu, kafalarını karıştırsa bile işçiler tercihlerini anlattıklarımızdan yana yapıyorlardı. İşçiler müdürün söyleminin sendika olgusundan sonra değişmeye başladığını görüyorlardı. Ama bir şeyi başarıyordu müdür; belki o da bunun farkında değildi. Tıbzetliler devamlı inceleyen gözle bakıyorlardı sendikaya, dikkatleri devamlı üstümüzdeydi. İşveren tarafının 'sabırlı olun' diyerek uzun tuttuğu süreçte, müdürün sendikanın zaaflarını bize karşı kullanması, dikkatli gözler karşısında beni çıplak kılıyordu. Dikkatli bakışlar hemen güvensizliğe dönüşebilirdi; "dönüp bize, işveren oyalıyor; siz de!" diyebilirdi. Zaman zaman kimileri tarafından deniyordu da. Çoğu demese bile hissettiriyordu. Ben de her zaman somut bir şeyler yapmak durumunda kılıyordum kendimi. Sendikal harekette yaprak kıpırdamıyordu. Kamu işçilerinin eylemleri 89'dan sonra adeta adet yerine gelsin eylemlerine dönüşmüştü. Bu kuralın dışına çıkanlar, bir de bakıyorlardı ki kendileri de buna uymak zorundalar.

Sevgili Şehrazat! Tüm bunları, benim irademin dışında bir gücün beni eylemliliğe sürüklediğini anlatmak için yazmıyorum. Amacım koşulları çizmek yalnızca. Benim de içimde bir özlem var: "Haksızlıklara boyun eğmemek, bir şeyler yapmak!" 1975'te Sungurlar'da yapmıştık bunu. Uzun süren bir direnişten sonra başarmıştık. Haksızlıklar karşısında başkaldırmanın,

boyun eğmemenin büyüleyici bir güzelliği vardı. Yıllardır içimde uyuyan bu özlem yeniden direngen insanları bulmuştu.

Cağaloğlu'nda yaptırdığım yaka kartlarını Cumartesinden almıştım. Çarşambadan itibaren herkes bunları takarak makinesinin başına öyle gitti. Hemen hemen herkesin bu kartları takarak işbaşı yapması fabrika yönetimini oldukça tedirgin etmiş, işçiler kendilerine baskı yapanlara karşı moral bulmuşlar, topluca tavır koymak onları güçlendirmişti.

O akşam gündüz vardiyasının bitiminden önce fabrikada herkesi harekete geçiren bir olay yaşandı. On altı yaşında bir işçi kız, babasının onu işten ayırdığını söyleyerek arkadaşlarıyla vedalaştı. Kızın babası Kasımpaşa'da çalışıyordu. Fabrikada yayılan söylentiye göre kızını fabrikadan alması için işten atılmakla tehdit edilmiş, o da bunun üzerine kızına ayrılması için baskı yapmıştı. Selin'di kızın adı. Selin babasının baskılarına iki gün direnebilmişti ancak. Yine de arkadaşlarından ayrılmaya dayanamamış, tam fabrikadan ayrılırken kendisini tutamayıp ağlamıştı. O gitmek istemese de olan olmuş babası onu Samsun'a anneannesinin yanına göndermekten vazgeçmemişti."

Bu haber fabrikada yıldırım hızıyla yayıldı. Neredeyse üretim duruyordu. O akşam gündüz vardiyasından temsilciler sendikaya geldiler. Olaydan öylesine etkilenmişlerdi ki mutlaka bir tepki konması gerektiğini söylüyorlardı. Deniz ve Salman'la, yoldan kızın evini bilen Bahar adlı arkadaşlarını da alarak doğruca Alibeyköy'deki evlerine gittik. Vardığımızda babası henüz gelmemişti. Deniz, Bahar'la birlikte eve girdiğinde biz Salman'la dışarıda babasını beklemeye başladık. Babası işten hava kararmak üzereyken geldi. Bizi görünce şaşırmış, biraz da tedirgin olmuştu. Kızını kendi isteğiyle aldığını söylüyordu. Ona bize güvenmesi gerektiğini söyleyerek, bu olayın kızını sarstığını, etkisinden uzun müddet kurtulamayacağını, yaptığının yanlış olduğunu anlattık. Samsun'a otobüs biletini aldığını, kararından dönmeyeceğini söylüyordu devamlı. "Sizi zor durumda bırakmak değil niyetimiz" dedim. "Ama bil-

mek istiyoruz, emin olun bu aramızda kalacak."

Açıkça söylemedi bize baskıya uğradığını. Ancak zor durumda olduğu her halinden belli oluyordu. Konuşmamız sürdükçe, biz de ısrar ettikçe, zaman zaman bir şeyleri ima etmek durumunda kaldı ve onu anlamamızı istedi bizden. Evden buruk bir şekilde ayrıldığımızda babasını ikna edememiş, ama işverenin niyetini anlayacak kadar gerçeği öğrenmiştik.

Ertesi gün, 31 Temmuz Perşembe günü Tıbzetli işçiler sabah vardiyasında saat 8.00 ile 10.00 arasında iki saat iş bıraktılar. Eyleme sendikalı işçilerin tümü uydu. O akşam ve ondan sonra mesaiye kalmama eylemi başlattılar. Ortam alabildiğine gerginleştirmişti.

Şehrazat! İnsan bir şeyi bütün kalbiyle isterse eğer, o isteğinin gerçekleşeceğine inanıyorum. Bunu evinden aradığımda telefonda Deniz'e söyledim. "Önüne hangi zorluk çıkarsa çıksın, üstesinden geleceğine inanırsa aşamayacağı engel yoktur insanın!" dedim. "Yeter ki bütün ruhuyla istesin bunu. En zor durumlarda bile, yalnız kalsa da, o hâlâ dimdik yoluna devam ederse, boyun eğmezse kazanabilir." Üstelik yalnız değilim. Aynı umutla çırpınan bir çok insan var benimle... Ve en önemlisi insanlar mücadele etmek istiyorlar. Yaşam beni öyle bir yere getirdi ki bir karar vermek zorundayım. Kaçamayacağım bir karar bu, hangi kararı verirsem vereyim sorumluluğunu taşımak durumunda olduğum. Söylesene Şehrazat! Boyun mu eğeyim? Koşullar lehimize değil diye, kaybedeceğiz diye boyun mu eğeyim? Önümde zor bir karar var. Bu kararla insanları sonunu bilmediğim bir maceraya sürükleyebilirim. İşlerinden olabilirler, bundan daha acısı ve en önemlisi umutlarını boşa çıkarabilirim. Haksızlığa onlarla birlikte karşı çıkmaya, sorumluluk üstümde kalmasın diye, işte bu anda sırtımı mı döneyim? Söylesene Şehrazat, böylesine zor bir kararı insan nasıl taşıyabilir?

Yazdıklarımdan başımı kaldırdığımda, Hasankeyf'i, ayaklarımı Dicle'nin sularına bıraktığım ânı hatırladım ve orada de-

diklerimi... "Şimdilik günlerin peşinde sürükleniyorum," demiştim. "Ama bir gün yine eskisi gibi beni çevreleyen şartların dışına çıkacağım. Bir gün yüreğim yel değirmenlerine saldıracak!"

Şehrazat'ın dediği gibi yazımı elektronik postayla gönderdim. Mektubumun onu bulacağına inanıyordum.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Aksaray'da bir pastanede yapılan dörtlü bir toplantıya dair İlk adım

3 Ağustos Pazar sabahı Deniz, Sinan ve Salman; üçü birden sabah erken saatte şubeye geldiler. Dördümüz de kahvaltı etmemiştik. Dışarı çıkıp açık bir pastane bulmak için Aksaray'a doğru yürüdük. Yollar bomboştu, dükkanlar kapalı, gökyüzü aydınlık ve pırıl pırıl, dördümüz de yan yanaydık.

Olağanüstü bir heyecan içimi kaplamış, yüreğim kıpır kıpırdı. Böylesi taşkın duygulara rağmen sanki her şeyi aşmış olmanın dinginliği beni önüne katarak: "Bana ihtiyacın var, bugün beni izle!" diyordu. Bu duygu beni o gün hiç bırakmadı. Pastanedeki köşe bir masaya oturup suskun birbirimize bakıştığımızda, vereceğim kararın çok ötesine geçmiştim. Belki buna her şeyi göze almanın rahatlığı diyebilirsiniz. Coşkular, içimden taşan heyecan, bu sakinliğin önünde diz çöküyordu. Pastaneciye üç çay getirmesini söyledim, Deniz'e neskafe, hepimize ikişer poğaça... Camdan dışarı bakarken boş yola, tek tük geçen insanlara; ilerde bir gün buradan, bu pastanenin önünden geçerken bu ânı hep hatırlayacağımı düşünüyordum. Buradan bir karar vererek çıkacaktık!

Şimdi iki tane kilitli kapı duruyordu karşımızda. Başka hiçbir kapıyı seçmeyecek, yalnızca o kapıyı seçecektik. Aklım her

ne kadar ikinci seçeneği gözden geçiriyorsa da biliyordum, ruhumun derinlikleri beni o kapıya sürüklüyordu.

Başlangıçta neye karar vereceğimiz henüz netleşmemiş gözüküyordu; bir karar aşamasında olduğumuz ise yediğimiz poğaçalar kadar gerçekti. İnsan böylesi ânlarda zamanın hem akmasını istiyor hem durmasını. Zaman kendisini yakalatmayan kıvrak bir ceylan gibi önümüzde kayboluyor ve peşinden bizi çağırıyordu.

Çayımdan bir yudum alıp söze başladım. Sözlerimin iyice anlaşılması ve üstünde düşünülmesi için bir konuşup bir susuyordum.. Onlardan önce benim ihtiyacım vardı buna; söylediklerimin üstünde düşünmek zorundaydım. Durakladığım anlarda onların tepkileri düşüncelere, sonra yine sözlere dönüşecekti.

"İşveren bize bekleyin dediği halde niyetini gerçekleştirmeye devam ediyor," dedim. "Baştan beri yaptıklarına bakarsak eğer... Bütün bu olan bitenden haberi yokmuş izlenimi vermek istiyor; oysa vergisini 218 kişi üzerinden yatırmış, sigorta bildirgesi de aynı sayıda! Bunlardan da mı haberi yok!.. Fabrikada yaşadıklarınız da bizi aynı sonuca götürüyor...

Zaman kazanmak için sigarama uzandığımda Salman:

"Başkan, işveren sizi oyalıyor sadece," dedi.

Ses tonu sert ve sabırsızdı, sabırsız olduğu kadar henüz belli etmek istemediği ama her davranışında bunu saklayamadığı bir karşı çıkış içeriyordu.

"Ben de aynı şeyi söylüyorum zaten!"

"Başkan, siz fabrikada değilsiniz. Fabrikada olsanız tansiyonun ne kadar yüksek olduğunu gözlerinizle görürdünüz. Şefler her gün arkadaşlarımızın başındalar. Bizim fabrikada genç işçi çok! İşverenin adamları ev ev dolaşarak ailelere baskı yapıyor. Bir tanesine siz şahit oldunuz. Uzadıkça insanların sabırsızlığı artıyor. Herkes bir şeyler yapılmasını istiyor."

"Ben bir şey yapmayalım, demiyorum. (Bekleseydi söyleyecektim) Sesli düşünmeye çalışıyorum. İki şey yapabiliriz: Fabrikadaki üretimi yavaşlatarak işvereni tutumundan vazgeçirme-

ye zorlayabiliriz. İkincisi üretimi durdurabiliriz."

"Üretimi durdurmaktan başka çıkış yolumuz yok! Üretimi durdurursak ancak sonuç alabiliriz. İşveren şu anda güçlü olduğumuzu biliyor. İki saatlik işi bırakmamız bayağı etkiledi onları. ISO 9000 denetlemesini daha fazla erteleyemezler. Fabrikadaki olaylardan tedirgin oluyorlar. Bu belgeyi yenileyemezlerse güç duruma düşerler. Bir de şu var: Pazartesi üç vardiyaya geçecekleri söyleniyor. Bu da "bir şeyler yapalım" diyenleri haklı kılıyor. Bizim üçümüzü de gece vardiyasına verip gündüzden ayıracaklar."

O dakikaya kadar söze karışmayan Sinan:

"Personel müdüründen duydum," dedi. "Fabrikaya getirmek için Varto'dan adam topluyorlarmış. Bugün yarın yeni işçilerin geleceklerini söylüyorlar. "Oğullarınıza iş bulduk, onlarsa bizi arkadan vurdular," diyorlarmış köyde."

"Başkan," dedi Salman. "Şu anda biz güçlüyüz. Ne yaparsak güçlü olduğumuz anda yaparız. Fabrikada herkes huzursuzluk duymaya başladı."

"Ben de bunun için sizi erken çağırdım. İşçilerin karşısına ortak bir fikirle çıkmamızın doğru olacağını düşünüyorum."

Geceden beri kafamda bu düşünce vardı. Ne yapacağımızı işçilerin karşısında tartışamazdık. Böylesi kararlar farklılık değil tam bir birlik isterdi. Tartışmayı işçilerin karşısında yapmak bizi zor durumda bırakabilirdi.

Ben düşüncelerime dalmışken Salman; "İşi yavaşlatırsak herkes makinelerin başında olacak; o zaman kontrolü sağlamak zor olur," diye kaldığı yerden devam etti. O konuşurken ben seçenekleri süratle bir daha gözden geçiriyordum. Zamanın uzamasının işverenin lehine olacağı kesindi. Fabrika müdürü zaten sendikaya karşı bir hava oluşturmak için elinden geleni ardına koymuyordu. Herhangi bir güvensizlik işçilerin birliğini geri dönülmez şekilde bozmaz mıydı? Ayrıca işi yavaşlatma eylemi konusunda ben de onun gibi düşünüyordum. İşi yavaşlatmak bilinçli bir disiplin gerektiriyordu. Tam olarak bilmesem de fabrikanın çalışma sistemi hareket alanımızı daraltabilirdi.

İşçilerin başından ayrılmayan şefler, başladığı noktadan fabrikadan çıkışına birbirine bağlı, birbirini takip eden üretim biçimi; bütün bunlar henüz bir iki ufak eylem yaşamış birbirini tanımayan insanlar için riskli olmaz mıydı? Ne derece kendi kontrolümüzü sağlayabilir, şeflerin baskıları karşısında nereye kadar dayanabilirdik? Direniş farklıydı; direnişte insanlar bir arada oluyor, fabrikanın yönetim kısmından kopuyorlardı. Hiçbir şey yapmamaya gelince, hiçbir şey yapmamak bundan sonra mümkün değildi.

Ne derece zor bir kararın eşiğinde olduğumun farkındaydım. Buna rağmen ruhumdaki dinginliği, heyecanıma üstten bakmayı sürdürüyordum. Kafamdaki soruların her biri son bir defa geriye bakıştan ibaretti.

Deniz'e dönerek: "Sen ne düşünüyorsun Deniz?" diye sordum.

Yanıtı hazırdı: "Direnişe geçmeliyiz," dedi beklemeden. Nedenini güçlendirmek istercesine, gözlerini gözlerime dikerek: "İlerde daha güç durumlarla karşılaşabiliriz," diye eklemek gereğini duyarak.

Sigaramdan bir nefes çektikten sonra: "Yarın direnişe geçiyoruz!" dedim. "Artık şubeye dönebiliriz. Komitedekiler gelmeye başlamışlardır."

Yolda üçüne, direniş kararını komitenin dışındakilere duyurmamamız gerektiğini söylemeyi ihmal etmedim. Sabah fabrikaya gittiklerinde öğrenmeleri daha doğru olurdu. Eylemden, başlayıncaya kadar işverenin haberi olmamalıydı. Üçü de bu düşünceme katıldı.

Biz vardığımızda Nazmi şubedeydi. Onunla birlikte altı Tıbzet işçisi gelmişti. Çok geçmedi arka arkaya sökün etmeye başladılar. Meltem Abla iki demlik çay hazırlamış, elinde çay tepsisi bir o yana bir bu yana koşuşuyordu. Yalnız, beklemediğimiz bir durumla karşılaşmıştık. Komitedekilere saat dokuz, işçilere saat on birde gelmelerini söylediğimiz halde onlar şimdiden gelmeye başlamıştı. Bu yüzden komiteyle toplantıdan sonra bir araya gelmekten başka çaremiz kalmamıştı. Bunun

için komitedekilere toplantının bitiminde işçilerle birlikte çıkmalarını, dışarıda bir müddet dolaştıktan sonra şubeye gelmelerini söyledik. Bunu yapmak zorundaydık; çünkü henüz seçilmiş bir komitemiz yoktu, yapmazsak ötekiler komite toplantısına giremediği için alınganlık gösterebilirdi.

Nazmi'yi Can'ın odasına çağırdım. Kapıyı kapattıktan sonra, sabah direnişe geçeceğimizi söyledim. İlk tepkisi: "işi yavaşlatmanın daha doğru olacağını konuşmamış mıydık?" demek oldu. "Başka çıkar yolumuz yok!" diyerek tepkisini göğüslemeye çalıştım. "İnsanların gerilimini düşüremeyiz," dedim. Sonra bekledim diyeceklerini; süreç o kadar hızlı işliyordu ki tartışmak için bir hayli geç kalmıştık.

İkimiz de suskun, sanki söylenmemiş bir şey varmış gibi öylece duruyorduk. Zaman geçtikçe de bir şey söylemek zorlaşıyordu. Sanırım bizi bekleyen zor günler bir şey söylememizi engelledi. Ona yan dönmüş masanın üstündeki kâğıtlara bakıyordum. İçimdeki güç: "Asla bu kararın dönüşü yok! Bilesin!" diyor, önüne çıkan her şeyin karşısında olmak istiyordu. İlk kez sakin ruh halim soğukkanlılığını yitirmişti. Sanki tüm kaygılarım, yaşadığım ânın bütün gerilimi, koy versem hepsi birden başıma üşüşecek gibiydi. Geriye dönersem beni bir boşluğun beklediğini hissediyordum. İnsanı alt üst eden bir boşluktu bu. Olması gereken olmadığında tüm dengelerin değişeceği bir ânın içindeydim. Akıl, müziğin ritmine kulaklarını tıkayabilir mi? Sizi kendiniz olmaktan alıkoyan bir sessizliğe gömülmek istiyorsanız başka. İçinizdeki güç susacak, şarkılar söylemeyecek o zaman!

Kapı açıldı birden: Nazmi de ben de aynı anda, içinde olduğumuz gergin ruh halinden sıyrılıp Salman'a baktık.

Yüzümüzde gördüğü neyse Salman'ın, onu şaşkınlığa düşürmüş, kapıda kalakalmış, ağzından, "Merkezden hoca geldi..." sözleri dökülür dökülmez kendini toparlayıp: "Pardon," demişti. "Sizi soruyor," dedikten sonra kapıyı kapatırken ben ileri atılıp:

"Tamam," dedim. "Geliyoruz."

Kapıyı açıp o gergin ruh haliyle dışarı çıktım. Yaşadıklarıma üstten bakamıyordum artık; sakinliğim beni terk etmişti. Bir şey olmuştu beni tatmin etmeyen; ben de bir şey. Doğru olduğunu kabul etmekten kaçındığım bir şey!. Üstünü örtmek için her şeyin bir ân önce olup bitmesini ve kararlaştırılanın gerçekleştirilmesini istiyordum.

Celal Duran'ı görmek iyice huzursuz etmişti beni. Keşke Mert Hoca'nın gelmesinde ısrarcı olsaydım. Celal Duran, masanın önündeki koltukta oturuyor, elindeki çayı yudumluyordu. Odanın içi bir hayli kalabalıklaşmıştı. Girişte ve diğer odalarda oturacak yer kalmadığından çoğu ayaktaydı.

"Hoş geldiniz," deyip elini sıktığım Celal Duran sendikaya eğitim uzmanı olarak gireli çok olmamıştı. Kaner Yılmaz, eğitim dairesinden işten çıkarıldıktan sonra onun yerine alınan, daha önce Belediye–Ser'de çalışan, şimdi emekli Celal Duran, bir söylentiye göre Petrol–Sen'e Belediye–Ser'den atıldıktan sonra girmişti.

Celal Duran'ı tanıtayım sizlere. Boyundan başlayayım: Oldukça ufak tefek! Boyu kadar kafası da küçük. Saçları önden açılmış, kaşları gibi saçları da simsiyah, küçücük fıldır fıldır dönen gözbebekleri –kaşlarıyla gözleri arasında bayağı bir mesafe var– çoğu kere birbirine sımsıkı kenetlenmiş duran dudakları; konuştuğunda kaşlarını yukarı kaldırır, iki kaş arası hafif büzülür, dişlerinin arasından süzerek çıkardığı ince sesiyle karşısındakini etkilemek ister; velhasıl bu kadar belirgin özellikleriyle tarifi kolay adamdır. Karakterine gelince; çevresindekilerin onu önemsemezlik etmesine dayanamayan, sırf bunun için kin duyabilen biri düşünün. Masasında dolu kül tablası bıraktı diye Mert Yalman'la atışmaktan kaçınmayan, isteri krizine girercesine kül tablasını fırlatıp atan bir adam! İzmarit kokusuna tahammül edemeyen, ama bundan çok kendisinin önemsenmemesine tahammül edemeyen; sigaradan nefret ettiğini, kokusuna dayanamadığını söylemek varken krize giren bir tip. Yöneticilerle ilişkilerinde önemsenmek için çevresinde olan bitenler hakkında bilgi aktarır, öte taraftan kar-

şılığında elde ettiği gücü kullanır. Başkaları tarafından önemsenmeyi öyle sorun haline getirmiştir ki, bu etkiyi yaratamadığı zamanlar yeni krizlere girmesine ramak kalır. Etrafındaki birinin kendisinden daha önemli konuma gelmesine dayanamadığından, henüz ortada böyle bir durum yokken bile önlemini alır; işte bütün bu saydığım şeylerde huysuzluk etmek dahil her yolu deneyen bu adam güçlünün karşısında eğilmekten geri kalmazdı.

Kaşları yukarı kalktıktan, dudak çizgileri nasıl anlatayım... Aşağı, beni hafife alma der gibi bir kıvrımla aşağı büküldükten yani kendini önemli biri gibi hissettikten sonra: "Başkan, ne zaman başlıyoruz eğitime?" diye sordu.

Bakışlarım, işçilerin arasında dolaşan Meltem Abla'da, tepsisinde dağıtmak üzere olduğu dolu çay bardaklarında, "Saat 11.00'de..." diye yanıt verdim.

Aradan uzun bir süre geçti, bu kez eğitimde nasıl bir yol izleyeceğini sordu.

"Önce ben bir açış konuşması yaparım," dedim. "Daha sonra soru soranlar olur."

Yanı başıma gelen Sinan'a göz ucuyla baktıktan sonra devam ettim:

"Yetki süreci ile ilgili sorular soracaklardır. Siz de sendikalar hakkında bilgi verirseniz?.."

Sinan'a dönüp: "Kaç kişi geldi?" diye sordum.

"Hemen hemen herkes geldi," dedi Sinan.

"11.00'i beklemeyebiliriz," dedim Celal Duran'a. Az önce söylediklerimi bir kez daha tekrarladım:

"Sendikaları anlatın, sendikal yapıların nasıl olduğunu?.. Zaten sorulardan size fazla zaman kalmayacaktır."

Meltem abla aşağı inip toplantı salonunu açınca herkes salondaki yerini aldı. Salon dolmuştu. Karşılarına geçip biraz yüksek bir masanın başında Nazmi ile ben, "hoş geldiniz!" faslından sonra toplantıyı başlattık. Salman elindeki listeden isimleri okudu masanın sağ tarafında ayakta: Gelenler seksen bir kişiydi.

Onlara anlattım, bildiklerini bir kez daha, söylenmedik bir şey kalmış mı, hele son günlerden, son günlerde bir şey olmuş mu diye beklerlerken; hayır olumlu hiçbir gelişme yoktu, bildiklerinden başka hiçbir şey!..

Saçları ok gibi yukarı uzanmış, üçgen suratlı, avurtları çökmüş, müdür bahsetmişti ya Ender adlı birinden, işte o! Gözlerini açarak: "Daha ne kadar bekleyeceğiz, başkan?" diye sordu.

Arka sıralarda oturan Latife Kara, işverenin oyalamaktan başka bir şey yapmadığını söylemek istedi dişlerine kıstırdığı öfkesiyle; söyledikleri pek kimse tarafından anlaşılmadı. Ender bağırarak konuşmaya devam ediyordu hâlâ.

Ender ve Latife'den sonra sık sık ayağa kalkıp konuşmaya kalkışan Melih'i de saymazsak, o günkü toplantı insanların heyecanına rağmen sakin geçti diyebilirim. Veli Doğan'ı romanın ilerleyen bölümlerinde tanıyacağız; uzun boylu sert mizaçlı Selami'yi de; ama o gün ikisi de konuşmadı.

Latife Kara, oldukça keskin, öfkesini adeta her zaman yanında taşıyan, ufak tefek bir kadın. Düz saçlarını başının arkasında toplayıp iyice ortaya çıkardığı yorgun yüzündeki acılı bakışlarıyla çileli bir yaşamı olduğunu anlatıyor bakana.

Melih, ince, uzun boylu sayılır, oturduğu yerde hareket etmeden bir dakika bile duramayan, konuştuğunda kendi kendini öfkelendirip, eli kolu ve hatta ağzı burnu oynamaya başlayan sinirli bir tip. Ayağa kalkıp: "Ne olursa olsun bir ân evvel harekete geçmeli, elimiz kolumuz bağlı durmamalıyız!" dedi. Sorusunu sorarken bile heyecanlı olduğu yanağının oynayışından belli oluyordu. Bu soruyu, "hiç merak etmeyin" Zamanı geldiğinde gereken yapılacaktır, göreceksiniz," diyerek yanıtladım. Konuşurken bakışlarım her birinin gözlerinin içinde, bir umutsuzluk yaratmamaya dikkat ediyordum. O anda söylediklerimden ziyade söyleyiş tarzım onları etkilemişti. Söylediklerine inanan, kararlı ve kararlı olduğu kadar kendinden emin bir ruh haliydi bu. Gemileri çoktan yaktığımdan haberleri yoktu. Zor tutuyordum kendimi bir şey söylememek için.

Yine de insanları etkilemiştim. Bu türlü bir etkiyi yarattığınız zaman Latife Kara'nın öfkeli bakışlarının yerini güven duygusuna bıraktığına ve acısının dindiğine şahit olabilirdiniz. Melih'i nihayet yerine oturtan da bu ruh hali olmuştu; aynı zamanda Veli Doğan'ın, Selami'nin daima bir karşı çıkış içeren bakışlarına bir hâkim oluş vardı bu ruh halinde. Sözlerime devam ettiğimde, mücadelenin her türlüsüne hazır olmaları gerektiğini söylediğimde Ender'in de söylenecek hali kalmamıştı.

Konuşmamın ardından Celal Duran kendisine kalan kısa zaman dilimini kullandıktan sonra toplantı bitti, herkes dağıldı. Bir süre sonra komite üyeleri şubeye döndüler, onlara açık ve net, sabah fabrikada direnişin başlayacağını söyledim. Geriye dönüşü olmayan yola girmiştik.

Komite toplantısı uzun sürmedi. Komitenin içinde Ender'in yer almayışı küçük bir ayrıntıydı; ancak o bunu fark etmiş olacak fıldır fıldır dönen gözbebeklerinin kuşkucu bakışlarıyla toplantı başlamadan birkaç dakika önce çıkageldi. Ve böylelikle, ona haber verme imkânı bulamadığımızı söylemiş olmamız inandırıcı olmadıysa da o zaferinden emin komitede yerini almış oldu.

Komite toplantısı da bitip temsilcilerle biz bize kaldığımızda, heyecanlı, biraz da yorgun bir telaş almıştı bizi. Deniz telefonun başına geçmiş, elinde tuttuğu kâğıt parçasında yer alan telefon numaralarını çeviriyordu. Elindeki kâğıda baktım: Bir sürü sol derginin telefon numarası alt alta yazılmış. "Bunların hepsini çağıracak mısın?" diye sordum hayretle. İşte o zaman direnişle birlikte bir basın açıklaması yapacağımızı öğrendim, bu basın açıklaması için bir metin hazırlanmış olduğunu... El yazısı ile hazırladığı metni okudum şöyle bir. Aklım ne kadar sol dergi varsa arıyor olmasındaydı. Bu kadar insanın gelecek olmasından hoşnut kalmamış ve bunu belli edecek aksi bir tavır göstermiştim. Beni hoşnutsuz kılan asıl bizim dışımızda her kafadan bir ses çıkacağı ihtimaliydi. Sol dergilerden bazılarının haber için gelmek yerine müdahalede bulunmak istemeleri bilmediğim şey değildi ve bu da beni endişelendiriyordu.

Suç benim değildi bazıları böyle davranıyorsa; yine de söyleyemedim bunu Deniz'e; söyleyemedim çünkü o solcu olmanın yeterli olduğunu düşünüyordu. Söyleyemediğim şeyin yerine "bu metni ille okumak gerekli mi?" diye sordum. Yüzü ciddileşti birden ve hiç yanıt vermedi. Üzülmüştü. Kâğıtlan elinde başka bir odaya gitti. Yanına gittim, yazıyı isteyerek, akşam evde temize çekeceğimi ve sabaha basına vermek üzere çoğaltacağımı söyledim. Bir şey söylemeden uzatıverdi.

Akşam çoktan olmuştu. Ertesi günü beklemekten başka yapacağımız şey kalmamış, sakinliğin sessiz gücüne yaslanmıştım. Gazete ve dergilere telefon etmekle yetinmemiş, tümüne ve bazı televizyon kuruluşlarına bile faks çekmiştik. Geriye sendikanın genel merkezine haber vermek kalıyordu. Genel başkanı telefonla arayarak görüşmek istediğimi söyledim. Genel başkan evde olacağını, evinde görüşebileceğimizi söyledi. Salman da gelmek istedi benimle; ancak yalnız gitmenin daha doğru olacağını düşündüm. Bu düşünmekten ziyade kendini kabul ettirmiş bir hiyerarşinin ağırlığıydı. İlerleyen saatlerde herkes evine yollandığında ben de Anadolu yakasının yolunu tuttum.

ON ALTINCI BÖLÜM

Boşluğu dolduramayan bir portre

Genel başkanın evi Acıbadem'deydi. Gece olmuş, birinci çevre yolundan Ankara yoluna doğru yol alıyordum. Yanımdan gelip geçen arabaların ışıkları çocukluğumdaki bir oyuna çağırıyordu sanki beni. Çocukken İzmit'ten İstanbul'a geldiğimizde otobüste yanımızdan geçen arabaları sayar, kaç arabayı geçtiğimizi hesaplayarak eğlenirdim. İnsan verdiği bir kararda aklıyla ruhunun derinliklerindeki sesi birleştirdiği zaman canlı olabiliyor; bu enerji dışımdaki doğayla uyum içinde olmaya itiyordu beni. Kararmakta olan gökyüzü, işte o araba ışıkları; her şey güzel geliyordu bana. Ankara yoluna döndüğümde yolun eğimi bindiğim teknenin kendini dalgaya yan bırakışı gibiydi. Eğer aklım ruhumun önünde olmasaydı yol aldığım deniz, karanlıktaki o koskoca kütle; endişelerin cirit attığı, beni yutabilecek, bilinmeyen, gizemli bir dünya olurdu. Eğer ruhumun derinliklerindeki sesi dinlemeseydim, yalnızca aklımla hareket etseydim; bana canlılık veren enerjiyi götüremezdim yanımda, böyle çocukça eğlenmeyi düşünemezdim; belki de sadece yola bakardım, sadece önümdeki arabaya... Ve bakarken mantığın terazisinde boyuna tartardım doğrularla yanlışları. Oysa küçük ışıkları serpilmeye başlayan yıldızların gecesi olağanüstü güzeldi ve ben capcanlıydım.

Asansörle dört kat yukarı çıkıp, zili de çalıp, açılan kapıdan karşıma çıkan genel başkanı tanıtayım size. Önce içeri gireyim tabii. Mahir Urkan'ın ailesi Ankara'da oturuyor. Yalnız başına kaldığı ev oldukça büyük ve güzel döşenmiş. Girişin tam karşısında genişçe bir mutfak, sağ tarafa uzanan koridora açılan odalar; bunlar ayrıntılar tabii ve bizi çok da ilgilendirmiyor.

Ayağıma terlikleri verip beni oturma odası olarak kullanılan odaya aldı. Sıcak karşılanmanın verdiği rahatlıkla pencere kenarındaki kanepeye kurulduk. İlk sözü, karnımın aç olup olmadığını sormak oldu. Hayır, aç değildi karnım; şubeden çıktıktan sonra bir şeyler atıştırmıştım.

"Birer bardak rakı içeriz öyleyse," dedi.

İtiraz etmedim. Biraz sonra ortadaki sehpaya yarım şişe kalmış rakı, su, peynir ve kavun getirip koydu. Bizim genel başkanın son zamanlarda kilo aldığı gözümden kaçmıyordu. Benim gibi orta boylu ve göbekliydi. Geniş, bir boynun üstünde yukarı doğru daralan bir baş, sanki boyanmışçasına belirgin siyah saçlar; belirgin diyorum, düz bir çizgiyle ense ve yüzden ayrılmıştı; önden bakıldığında şişirilmiş gibi duran yanakları kıvrımsız yüz... Ön tarafta dikey inen sivri bir burun, kafanın büyüklüğüne göre küçük göz ve dudaklar; hepsi birden yüzün ön kısmında toplanmışlardı. Saçlar gibi aynı koyulukta siyah bıyıklar, üstten aşağı gerilen yüzün tamamı aşağıda boyunda kendini salarak geniş bir gerdan oluşturmuş, sıkıntılı anlarında adeta ortada birleşen kaşlar, uzunlamasına bir kulak ve bütün bunların dışarıya aksettirdiği genellikle gülmeyen ve sanki ille de öyle olması gerekiyormuş gibi olabildiğince ciddi bir yüz ifadesi...

Yukarıda çizmeye çalıştığım portre ev havasından olacak gördüğümün tersine gülümsüyor, dudakların dışında kaşlar baskıdan rahatlamış, bakışları genel başkan olduğunu unutmuş; bir yakınlık arıyor, rakıyı koyduğu bardağa su eklenmesini isteyip istemediğimi sorarken sesi sıcak; peki bu sıcaklığı sağlayan etkenler neler?..

Onu genel sekreterken yeterince tanıdığını söyleyemem.

Ankara şube başkanıyken genel merkezin İstanbul'dan Ankara'ya taşınma önerisini getiren oydu. Bunda bakanlıkların başkentte olmasının mı, yoksa ailesinin orada oturmasının mı etkili olduğunu bilemem. 1992 genel kurulunda genel sekreterliğe geldiğinde ben temsilciydim. Onunla eğitimci eğitimlerinde ve daha sonra bizim şubenin genel kurul çalışmalarında karşılaştım. Benim şube başkanlığıma seçildiğim genel kuruldan önce, bazı delegelere seçilmem için benden habersiz telefon ettiğini biliyorum. Sosyal demokrat çizgide olduğunu, son genel kurulda seçilmek için sağla işbirliği yaptığını, (hoş meclisteki sosyal demokrat partiler de o dönemde sağla koalisyona gitmişlerdi) Kürt kökenli genel başkanın ceza almadan önce bizimkinin Kürt sorununu çeşitli toplantılarda dile getirdiğini, sonraları, yani genel başkanın sendikayla ilişkisinin kopmasından sonra bu tür konuşmalarının sayısını gittikçe azalttığını ve giderek hiç sözünü etmez olduğunu biliyorum. Hoş, Türkiye'deki genel durumla da paralelliği vardı bunun. Türkiye'deki sosyal demokrat partiler de gittikçe az söz ediyorlardı bu konudan, hatta tersine bir durum, bir milliyetçiliğe kayış söz konusuydu. Lakin hâlâ doğulu üyelerimiz ve şubelerimiz olduğu için bu konuda partiler kadar hızlı değildik. Kürt başkan ceza alıp sendikadan ayrılmak zorunda kaldığında yerine geçici olarak mali sekreter Ahmet Aras getirilmişti. Bu süreç onun 95 genel kurulunda genel başkanlığa getirilmesinin başlangıcı oldu. 95 genel kurulunda ayrı düştüğümüzde kongreden sonra daha önce yaptığı gibi telefonla benim şubemdeki temsilcilerin bazılarıyla ilişki kurdu ve bu kez onlarla benim aleyhime görüşmeler yaptı. (Yöntem değişmiyordu hiç olmazsa!) (??) O günlerde ne zaman karşı karşıya gelsem, gülmeyen yüzündeki çatık kaşlarına, konuşurken benim dışımda bir yere bakan öfkeli bakışlarına tahammülsüzlük yüklüyor; bu da beni huzursuz kıldığından görevim gereği de olsa yanında fazla kalmıyordum. İlişkilerimizde uzun süren bir soğukluktu bu. Genel sekreteri disipline götüren olayın açığa çıkmasıyla başlayan süreç bizi birbirimize tekrar yakınlaştırıverdi. Sanıyorum

Şehrazat bu olayı mutlaka sahneleyecektir. Birlikte rakımızı yudumlarken yüzünün rahat ifadesini, sıcak davranışını son olayda bir araya gelişimize borçlu olduğumu söyleyebilirim. Onu başkanlar kurulunda şube başkanlarına hitap ederken görseydiniz, ses tonunun ve davranışlarının çevresine hâkim olmak amacını taşıdığını, bunu sağlayamadığı anlarda sinirlendiğini, gücünü bilgisinden ve deneyiminden değil, başkanlık sıfatından aldığını görürdünüz. Başkanlık sıfatı önemliydi onun için; bu sıfatın ona sağladığı otoritenin umursanmadığı durumlarda güleçleşir, otoritesi çevresindekiler tarafından tekrar tanındıktan sonra asık yüzüne yeniden kavuşurdu. Kürsüdeyken, bir topluluğa hitap ediyorsa eğer, daha gözü pek olur, sırası geldiğinde meydan okumaktan çekinmez, söylediklerini kabul etmelerinden başka seçenek tanımazdı karşısındakilere. Fırsatını bulduğunda iğneli sözler sarf etmekten hoşlanır, hatta işi alaycılığa kadar vardırıp insanların zayıf taraflarıyla uğraşmaktan ayrı bir zevk alırdı. Erki elinde tuttuğunda ulaşılmaz, erki azaldığında daha katlanılır olur; işte o zaman çevresindekilerin farkına varır, zıtlaştıklarıyla bile iletişim kurardı. Hoşlanmadığı biriyle insansı bir ilişki kurmuşsa eğer, gülümsemişse ona, bilin ki bu erkinin zayıfladığı anlardı; davranışı ile güçlülük duygusunun arasında böylesine bir paralellik vardı. Genel sekreterin istifa etmek zorunda kalmasıyla birlikte güçlü olduğu bir dönemi yaşıyordu, bunda benim de önemli payım vardı ve bana bir bardak rakı daha alıp almayacağımı sorarken kurduğu köprünün yıkılması gibi bir sorunu yoktu.

"Hayır, başka içmek istemiyorum," dedim. "Yarın benim için yorucu bir gün olacak zaten."

İçkisinden bir yudum aldıktan sonra yüzüme bakarak; Seni dinliyorum," dedi.

Lafı uzatmadan, "Sabahleyin Tıbzet'te direnişe geçiyoruz," deyip doğrudan yüzüne baktım. İlk tepkisini merak ediyordum. Yüzünde hiçbir değişme olmadı. Ben de sözlerime devam ettim:

"Bugün işçilerle birlikte aldık bu kararı. Şubedeki toplantıdan geliyorum ben. Sabah işe gelenler gece vardiyası ile bir-

leşecek ve işbaşı yapmayacaklar. İşbaşı yapmadan fabrikanın bahçesinde toplu halde duracaklar."

"Peki işverende hiçbir yumuşama belirtisi olmadı mı? Bir de biz görüşseydik işverenle."

Direnişe koşullanmanın yarattığı ruh haliyle, o ruh halinin dışına çeken her şeye tahammülsüz:

"İşverenle görüşmemizden bir sonuç çıkmadı," dedim. "Avukat bizimle görüşeceğini söylediği halde şehir dışına çıktı. Fabrikadaki baskıları gittikçe arttırıyorlar. Bizi oyalayıp fabrikadaki gücü kırmak niyetleri. Diğer taraftan sigorta bildirgelerinde yaptıkları gibi vergileri 44 kişi fazla yatırmışlar. İnsanlar gittikçe sabırsızlanmaya başladı. Herkes bir şey yapmamızı bekliyor."

"İnsanlardan ziyade sizin ne düşündüğünüz önemli! Hafta içinde haberimiz olsaydı yönetimle konuşurdum."

Bir ân duraladım... Adeta karşı tarafa sıçrarken ayaklarım boşlukta kalmış gibiydi. Panik halinde bu durumdan kurtulmak için nedenlerimi sıraladım hemen:

"Bugün temsilcilerle birlikte aldık kararı. Yarın fabrikanın üç vardiyaya geçeceği söyleniyor. Bu arada fabrikaya dışarıdan işçi getireceklermiş. Olaylar öyle hızlı gelişiyor ki size haber verme olanağımız olmadı."

"Basına haber verdiniz mi?"

"Evet, hepsine bugün faks çektik. Yarın saat 11.00'de fabrikanın önünde basın açıklaması olacak. Siz de gelebilirseniz..."

"Yarın benim bir toplantım var," dedi konuşmamı keserek. "Önceden haberim olsaydı gelirdim."

"Sizin dışınızda bir yönetici de olabilir," diyerek devam ettim sözlerime. "Petrol–Sen'i yanlarında görmek arkadaşlara büyük bir moral desteği olur."

"Davut Adana'daydı. Bugün gelmiş olması gerekir. Yarın sabah onu gönderirim."

"Sabah geç olabilir," dedim sabırsızlıkla. Ayrıca mavi minibüse de ihtiyacımız olacak. Hadımköy uzak bir bölge. Sevil gazetelere telefon edip muhabirleri sabah minibüsle getirebilir.

Biz faksta adres belirttik ama fabrikayı bulmakta zorluk çekebilirler. Dönüşte haberi baskıya yetiştirmeleri için onları yine minibüsle göndermemiz gerekecek! Bu gece basın açıklamasını hazırlayacağım ben. Sabahtan sendikaya bırakırım, Sevil onları çoğaltabilirse?.."

Yanı başındaki sehpada duran telefona uzandı. Telefonu tuşlarken, susmuş onu izliyordum. İkna olmuş gözüküyordu. İşin doğrusu direniş kararını alırken işin bu cephesinde bir boşluk alan olabileceğini aklıma getirmemiştim. Belki beni böyle düşünmeye iten somut bir neden yoktu ortada. Belki ben çok farklı bakıyordum. Yıllar önce Sungurlar'da böyle bir kararla karşı karşıya kaldığımda, üstelik temsilciyken, karar ânı geldiğinde, zaman bana karar vermek için o andan başka hiçbir zaman dilimi tanımadığında hiç tereddüt etmemiştim. Boşluğu nerede görmüştüm bilemiyorum.

Davut Yener telefondaydı.

"Davut! Şu anda neredesin şimdi?"

"Yarın, Hadımköy'e Tıbzet'e gidiyorsun. İşçiler direnişe geçiyor. Şoförlerden birini bul,"

Davut Yener ne söylüyorsa, onu dinlerken bakışlarını yüzüme dikti.

"Mavi minibüsü hazır etsinler sabaha!"

Yüzü birden öfkeli bir hal aldı:

"Kardeşim, sen örgütlenme sekreteri değil misin? Ben mi bulacağım şoförü? Sevil'i ara bul evinde! Haydar yanımda şu anda... Sabah basına faks çeksin! Haydar'ın getirdiği metni de çoğaltsın!"

"Sen ben ne diyorsam onu yap şimdi!"

Sinirli bir halde kapattı telefonu. Ama öfkesi çabuk yatıştı. Biraz önce öfkelenen o değilmiş gibi çatalını batırıp bir dilim kavun uzattı. Sanki telefondaki konuşmasından memnun kalmış, sanki benim yanımda bu gösteri onu tatmin etmiş gibi...

"Basın açıklamasından sonra beni ara!" dedi kavunu uzatırken.

Bir süre daha kaldım yanında. Sohbetimiz boyunca aklım

hep Deniz'in verdiği metinde, bir ân evvel bilgisayarda yazıp sabaha hazır hale getirmekteydi. Sonraki zamanda Genel sekreter'in istifası ile sonuçlanan süreci konuştuk. Kimi şube başkanları tarafından ortaya atılan seçimli genel kurul önerisine karşı tavrımı anlattım. Bu hoşuna gitti. Sohbetimiz sıcak bir havaya dönüşmüşken "eve gidip yarına hazırlanmalıyım," dediğimde saat on buçuğu bulmuştu. Dışarı çıkıp arabaya binmeden önce, çıkarken kapıda söylediği sözleri bir kez daha düşündüm. "Sonraki günlerde ben de gelirim, gerekirse işverenle de görüşürüz," demişti. Boşluğu nerede görmüştüm bilemiyorum? Yol boyunca arabayı sürerken kendime sürekli rahat olmayı telkin ettim. Daha ziyade rahatlama ihtiyacından doğan, bu görüşmeden önce hiç aklıma gelmeyen, şimdi dikkatimi çeken bir sıkıntıdan kaynaklanıyordu bu; eksikliği gördüğüm anda boşluğu nasıl dolduracağımı bilmeyişimden kaynaklanıyordu. Bir boşluk vardı hissettiğim... Bu doğru! Eksikliği fark ettiğim halde görmem gereken boşluk neredeydi bilemiyorum. Bildiğim somut bir şey vardı: Direniş artık sendika merkezinin bilgisi dahilindeydi.

Eve yaklaştıkça kafamda dönüp dolaşan düşüncelerin yerini bilgisayarın içindeki dünya, o dünyanın içindeki masalların anlatıcısı Şehrazat aldı. Dönmüş müydü? Kim bilir?.. Bilgisayarın başına geçtim sabırsızlıkla, sabırsızlıkla sihirli sözcükleri fısıldadım.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Hayalle gerçek üstüne bir konuşma

Şehrazat dönmüş. Onu sandıkların arasında, içlerinden bir sürü dosyayı çıkarmış, kâğıtların arasında kaybolmuş bir halde buldum. Ben kendimi göstermeyip dosya dolu iki raf arasından, onun kendisini işe vermiş halini seyretmeye koyuldum. Elindeki kâğıtları boş bir sehpanın üzerine dizdikten sonra sandıktan yeni kâğıtlar çıkarmaya başladı. Mağaranın loş ışığında narin silueti (saçlarının dağınıklığıyla) süzgün görünmesine rağmen; devamlı hareket halindeydi. Pembe bluzunun üstünde uzun saçları o hareket ettikçe üzerine düşüyor; bir eliyle saçlarını arkasına atarken saçlar ışıkta sanki siyahlıktan kızıllığa, başka renklere dönüşüyordu. Yüzündeki çizgiler birdenbire düşünceli bir hal alıyor, bakışları sanki boşlukta bir yere tutunmak istermiş gibi takılı kalıyor, sonra birdenbire aydınlanıp, aklından ne geçtiğini bilemediğim bir tebessümde biraz uzağındaki dosyalara uzanıyordu. Aradığı her neyse bu tebessüm uzun sürmüyor, dosyaları okudukça yüzü bir süre sonra tekrar karışık bir hal alıyordu.

Başını yukarı kaldırıp gözlerini yumdu, sanki yardım ister, bunun için de dua edermiş gibi bir hali vardı. Uzun bir müddet öyle, başı yukarıda, gözleri kapalı kaldı.

Gözlerini açıp da karşısında beni görünce tapınağında giz-

lenip dua ederken beklemediği bir anda yakalanan rahibe gibi hafif bir çığlık attı. Yalnızlığının sihrini bozmuştum. Yüzü bir kızarmış olsa bile çabucak kendini toparladı, meydan okurmuş gibi dimdik baktı. Cesareti kırılan ben olmuştum.

"Seni böyle yaptığın işte, kendini kaybetmiş görünce seyretmekten kendimi alamadım ve galiba korkuttum," dedim. Sözlerim bir yere tutunmak istercesine ağzımdan çıkmış ve boşlukta asılı kalmıştı. O imdadıma yetişti ve yüzü birden neşeli bir hal alarak: "Geldiğiniz iyi oldu, bana yardım edersiniz," dedi.

"Ben de senden yardım isteyecektim," dedim. "Gecenin bu saatinde, sabah direniş başlayacakken, yarın Deniz'in okuyacağı basın açıklaması elimde düzeltmek için duruyor, biliyor musun, üstelik yorucu bir gün yaşadım bugün."

"Hemen de şikayete başlamayın!" diye azarladı, ama sesi yumuşaktı ve nazlanmamı teşvik eder gibiydi.

Ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilemeyerek, elimde kâğıtlar öylece durdum karşısında. "Evet," dedim. "Benim sana yardım etmem gerek; ancak sabah önemli bir gün beni bekliyor, basın açıklamasını hazırlamalıyım, diğer taraftan bugün yaşadıklarımı yazıp dosyalara kaldırmalıyım. Yazılar arka arkaya birikiyor ve ben onlarla hâlâ nasıl bir olay örgüsü kuracağımı kararlaştırmış değilim."

"Eh, ara sıra siz de biraz çuvallayıverin. Siz bizim işimizi kolay mı sanıyorsunuz? Anılarınızı öyle karışık koymuşsunuz ki, aklınıza geldiği gibi; yeni oyunu hazırlamak için ne kadar çaba harcadığıma siz de şahit oldunuz az önce. Ama durun hele! Bugün bu konuda size söyleyeceklerim var. Merak etmeyin! Böyle fevkalade zamanlarda her zaman bir çıkış yolu vardır."

"Önce sen bir hafta boyunca neler yaptığını, nerelerde olduğunu anlat!" dedim. "Beni merak ettirdin."

"Siz yazılarınızı yazmaya devam edin," diye sözlerini sürdürdü, sorduğuma yanıt vermeyerek ve acelesi varmış gibi. "Siz farkında değilsiniz ama romanınızın olay örgüsü şekillenmeye başladı bile. Bundan sonra yoğun ve ilginç şeyler yaşa-

yacaksınız. Siz yaşadıklarınızın hepsini anlatın. Sizin ağzınızdan değil ama; birinci tekil şahıs siz olmayın, o–anlatıcı söz konusu olsun!

"Ama," diye araya girmeyi denediysem de, beni konuşturmadı.

"Siz beni dinleyin önce! Günü gününe yazamayabilirsiniz. Buna vaktiniz de olmayacak zaten. Sizin yazdıklarınızın bir nehir olduğunu düşünelim. Kaynağını gerçeklerden alan bir nehir bu. Biz de ona doğru akan bir başka nehiriz. Biz hayaller dünyasından geliyoruz. Bu iki nehir birleşmek için birbirine doğru akıyor, ama arada mağaranın kalın duvarları var. Bakalım mağaranın duvarlarını delip bu iki nehri birleştirebilecek misiniz?

"Yaşayacaklarımın ilginç şeyler olacağını ne biliyorsun peki?"

" Günleriniz hem ilginç hem de acı dolu olacak!"

Benim sorularla dolu yüzümün karmakarışık bir hal aldığını görünce ruhumu yatıştırmak istermiş gibi şefkat dolu yumuşak bir sesle:

"Bu konuda bana bir şey sormak yok!" dedi. "Bu da benim gizemim. Hadi artık toparlayın kendinizi, elinizdeki yazı için ayrı bir dosya açın! Evet, hadi durmayın! Parmaklarınız işlesin biraz, yazdıklarınızı yeni bir dosyaya dökün! Daha yatıp uyuyacaksınız. Deniz'in yazdıklarını ben de okumak istiyorum.

Bir haftadır ne yaptığını merak ederken ben, o, aklımı karıştırmış, soruma yeni sorular eklemişti. Ama bunların hiçbirine yanıt vermeyecek gözüküyordu. Bu hali allak bullak ediyordu beni. Ben çaresiz, üstelemenin bir yararı olmayacağını kabullenerek, –gönderdiğim mektubu okuyup okumadığını soracak fırsat bile vermemişti, gecenin geç saatiydi üstelik– yine de son bir inat gösterisiyle: "Yazımı aldın mı?" diye sordum.

Kaşlarını çattı, aslında hiç beceremediği bir şeydi bu.

"Haydar Bey ne sabırsızmış meğer?.." dedi. "Siz sabaha hazırlanın önce! Deniz'in yazısını döktükten sonra sayfanıza girersiniz, orda sorunuzla ilgili bir yanıt olacak!

Azarlanmış çocuklar gibi yapacağım işe koyuldum. Yeni bir dosya açtıktan sonra, 'DEĞERLİ BASIN MENSUPLARI' diye başlık attım. Ardından parmaklarım tuşlukta hızla akmaya başladı. Deniz'in yazısı oldukça akıcıydı, birkaç tümceyi düzeltmemin dışında benim hemen hemen ekleyeceğim hiçbir şey yoktu. Hele 'Baharın gelişiyle birlikte Tıbzet çalışanları artık kış uykusundan uyandı' tümcesine sıra geldiğinde içimi sımsıcak duygular kapladı. 'Neden sekiz saat kabul edilmedi?' diye devam eden satırlar sanki onların duygularını anlatan bir müzik gibiydi. Yazımın sonuna geldiğimde çevreme bakınıp Şehrazat'ı aradım. Ortalıkta görünmüyordu. Biraz bozuldum doğrusu. Deniz'in yazısını okuyacağını söylemişti. Hoş kaydedeceğim için her zaman okuyabilirdi. Yazının sonunu bağlarken sondaki birkaç keskin tümceyi çıkardım ve öylece bitirdim. Uzun süre bekledim Şehrazat çıkar gelir diye. Gelmedi!.. 'Dosya' menusundaki 'Yazdır' kornutuna tıklayarak yazdıklarımı yazıcıya gönderdim. Her ne kadar sabah Sevil bu yazıları çoğaltacaksa da her ihtimale karşılık birden fazla kopya çıkardım. Beynimin içinde Şehrazat'ın sözleri yankılanıyordu:

"Günleriniz ilginç, hem de acı dolu olacak!"

Yazıcıdan yazdıklarımı çıkardıktan sonra tam bilgisayarı kapatıyordum ki, birden aklıma sayfam ve Şehrazat'ın söyledikleri geldi. Sayfamda yalnızca şu sözcükler dizilmişti:

Bir gün gelip kendini kimseye anlatamadığında, işte o zaman bile, bir tek kendine inanmak zorunda kaldığında bile, bunu göze alabilirse!..

ŞEHRAZAT

Derin düşüncelere dalmış halimle internetten çıkıp gerçek dünyaya dönmek için mağaradan ayrıldım.

Velhasıl hızla sürüklenen bir kayıktaydık
Ve hemen hemen bir tek biz vardık o nehirde,
Çokları kayığını bağlamışken kıyıya...
Yolumuzda birilerinin daha olacağını umarak;
Çılgınca!
Ve kimsenin o akıntıda,
Hele herkes kürekleri hızla çekerken;
Kimsenin daha yavaş çekecek gücü yoktu.

Gerçek dünyanın cennetten farkı teklikten çokluğa geçmektir. Çokluğun içinde var olmaktır. Senin dışında bir sürü şey olacaktır o zaman. Birden her şey birbiriyle etkileşime girer. Her şeyin zıddı o anda doğar. Sonsuzluk elinden alınıverir. İyi kötü, güzel çirkin, başı sonu, geçmiş gelecek, zafer yenilgi, doğum ölüm senin kaderin olur. Her şey bu çokluk içinde birbiriyle uğraşır. Bir tek, insan bu çokluğun içinde kendinin farkına varır; bunun için de acı çeker. Yaşadığımız bir dakika saatler gibi gelebilir bize, ama dışımızda olanlar o saatlerin bir dakika olduğunu söyleyecektir. Bazen de saatler bir dakika gelecektir; dışımızdakiler dakika değil saatlerin geçtiğini söylese de... Anlaşmak için saat ve takvim konacaktır ortaya. Değişimini (sesindeki, rakamların ya da yelkovanın yerini) aynı ritimle tekrarlayan saatler neyi söyleyecektir ki, yalnızca ortak nasıl hareket edeceğimizi mi? Yaşlandığımızda bedenimiz yorulduğunu, aynalar yüzümüzdeki kırışıklıkları söyleyecektir. Bizim için ayıp olmayan başkaları için ayıp, bizim için doğru veya yanlış olan başkaları için yanlış veya doğru olacaktır. Biz sevdik diye yarin sevmesi gerekmeyecektir. Çevremizdeki hiçbir şey bize ayak uydurmak zorunda değildir artık. Bütün bunların sonunda elde ettiğimiz nedir? Var olmak!

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

3 Ağustos Pazar gecesi Mert Yalman ilginç bir imaj

Şehrazat'ın dediği gibi gerçek nehrinin sularına daldım. İki nehrin birleşmesi için mağaranın duvarlarını bir nakkaş gibi kalemle oymam gerekiyordu. Mehmene Banu, nakkaş Ferhat'a Semerkant'ın çeşmelerinden su akması için Demirdağ'ı delmeyi şart koşmuştu. "Şartınız kabulüm," demişti Ferhat. Artık sözü bırakıp dağı delmeye başlamak gerekiyor! Ben de kalemi elime alıp romanımın üçüncü kısmına şu uzun cümleyle başladım:

Haydar Güney, Mahir Urkan'ın evinden ayrıldıktan sonra, bilgisayarın başına geçmesinden ve Şehrazat'la karşılaşmasından tam on beş dakika önce telefonda Mert Yalman'la konuşmuş ve "sabah direnişe geçiyoruz," demişti. Mert Yalman, toplantıda olamamanın üzüntüsünü unutup heyecanla "yarın ben de orada olurum," demişti. Üzüntüsünün bir nedeni toplantıda olamayışıysa, diğer neden iki gün önce telefonda Haydar'a, eğitim için hoca çağırdığında, Davut Yener'e kendi adını söylememesini tembih etmek zorunda kalmış olmasıydı. "Bırak!" demişti, "o hangimizi gönderirse göndersin." Haydar, "ama sen başından örgütlenmenin içinde oldun, seni tanıyorlar, sen konuya daha vakıfsın," dediğinde bile düşüncesinde ısrar etmişti.

Haydar, Mert'in isteğine uygun hareket etmiş, etmiş ama

Pazar sabahı Celal Duran'ı karşısında görünce şaşırmasa bile huzursuz olmuştu. Celal Duran'ın pazar günü eğitimlere gitmediğini biliyordu, Mert Yalman'la Haydar'ın arasının iyi olduğunu Davut Yener'in bildiği gibi. Davut Yener, bunu bildiği halde, belki de bildiği için Mert Yalman'ı göndermemişti. Bu tavrın nedenini anlamak için, Mert Yalman'la Davut Yener ve Celal Duran arasındaki ayrılığın en üst noktaya çıktığı, Tıbzetlilerin Pazar günkü toplantısından tam iki buçuk ay öncesine dönmek gerekiyor.

Cuma günüydü. Mert Yalman sendika genel merkezindeki odasında oldukça gerilimli bir ruh hali içindeyken tam karşısındaki masada telefon çaldı. Masa Celal Duran'ın masasıydı ve o anda Duran odada değildi. Telefonu açmadı. Telefon çalmaya devam ediyordu. Mert Yalman saatine baktı: İş bitimine on dakika kalmıştı ve Mert Yalman tam saatinde paydos etmeye oldukça kararlıydı. Telefon çalmaya devam ederken açık kapıdan Sevil başını uzattı, telaşlı bir sesle: "Seni arıyorlar," dedi. Sevil'in telaşı telefonla ilgili değildi elbet; daha ziyade Mert Yalman'ın birkaç saat önce başına gelen olaydan kaynaklanıyordu. Ayrıca Sevil zaten her zaman en ufak bir şeyde heyecana kapılırdı.

Mert Yalman, kulaklıktan Haydar'ın sesini duyunca üzüntüsünden değil ama yaşadığı gerilimden sıyrılabildi biraz olsun. Cansız, moralsiz: "İşten atıyorlar," dedi.

Haydar'ın sesi kendisinden daha endişeli çıkmış olacak, hemen akabinde kendini toparlayarak açıklamaya çalıştı. O gün öğleden sonra olup bitenleri kısaca anlattı. Zorunlu izne çıkarıldığını ve bunun izin bitiminde işine son verme anlamına geldiğini söyledi. "Ben zaten eninde sonunda çıkarılmayı bekliyordum ama böyle değil, bu şekilde çıkarılmak haksızlık, bunu kabul etmeyeceğimi ve Pazartesi işe geleceğimi söyledim," dedi.

Telefonu kapattığında dirsekleri masaya dayalı, bir süre öyle kalakaldı. Haydar'ın, Ahmet Aras'la görüşeceğini söylemesine bir anlam verememişti. Haydar, "Aras'la görüşeceğim, seni evden ararım," dediğinde aceleyle ve kararlı bir ses tonuyla; en çok da kararlı oluşuna şaşırmıştı Mert Yalman, bunun boş bir

çaba, üstelik gereksiz olduğunu düşünmüş, yine de bir şey söylememişti. Sevil'in sesiyle sıyrıldı düşüncelerinden.

"Çıkmıyor musun?" dedi Sevil.

O esnada başka biri görseydi Sevil'in yüzünü, Mert Yalman'ın değil onun işten atıldığını sanacaktı. Sevil'le odaları yan yanaydı. Sevil, ince, orta boylu, kısa saçlı, çilli yüzündeki çocuksu ifadenin sevimli kıldığı yüzüyle hayat dolu bir kızdı. Odasında durmazdı hiç. Oldukça duygusal, kolayca üzülüp kolayca sevinen arkadaş canlısı bir karakteri vardı. Mert bu yanını bildiğinden kendi derdini unutmak, bir de onu teselli etmek zorunda kalmıştı.

"Çıkalım," dedikten sonra ayağa kalktı; dosyalarını, kitaplarını toplamak düşüncesiyle çevresine bakındığı anda Pazartesi yine geleceği aklına geldi. "Madem geleceğim?.." "Ben de kabullenmişim çıkışımı," diye düşündü; ama gene de "Pazartesi geleceğim, Pazartesi geleceğim..." diye birkaç defa tekrarladı içinden.

O gün, Mert Yalman'ın akşam üstü zorunlu izin yazısını almadan birkaç saat öncesi, Celal Duran'la aralarında patlak veren olay gerilimin başlangıcı olmuştu. Bu olayı anlatmadan önce geçmişe dönüp eğitim servisindeki yasanan sürece kısa bir göz atmak gerekiyor.

Şehrazat'ın tiyatro oyununda işlediği eğitimci eğitimleri gerçek hayatta örgütte gözle görülür bir canlılık yaratmıştı. Ne var ki Petrol–Sen'in tarihinde hatta Türkiye'deki sendikal hareketin tarihinde bir durgunluk yaşanırken ve hatta dünyada Sovyetler Birliğinde yaşanan sosyalist sistemdeki çöküntünün sarsıntıları dalga dalga yayılırken, sol hareketin bir geriye gidişi yaşadığı tarihsel döneme rastlayan o süreçte bazı kişilerin çabalarıyla başlayan bu dinamiklik, yapıyla bir çelişki oluşturuyordu. Ya yapıyı aşacak güçte olacaktı, ya da kontrol altına alınacaktı. İkincisi oldu, özel genele boyun eğdi, eğdi çünkü dönem yapıdan yanaydı. İşte o boyun eğişle beraber bir hesaplaşma başladı. Son genel kurulda merkeze muhalefet edenler böyle bir geriye gidişi engelleyecek düşünce donanımlarından yoksundular. Ayrıca

yapılanndaki benzerliklerden dolayı başarma şanslan yoktu. Bu benzerlik genel başkanın kastettiği eğitimci eğitimi ile önceki eğitimci eğitimi modeli arasındaki farkı ayırt etmelerini engelledi; bundan dolayı da önemsemediler. Bu eğitim modelini başlatan eğitimciler ve bunun önemini kavrayıp omuz veren az sayıda kişiler dolayısıyla yalnız kaldı. Böyle bir ortamda modelin yapısını değiştirmek isteyenlerin önü açıldı; bu dönüşüm ustalıkla sağlandı. Dönüşümün tamamlanması için uzmanlarla tabandakilerin arasına set çekilmeliydi. (12 Eylülden önce sendikadaki uzmanlarla işçilerin arasında yakın bağlar vardı.) Köprülerin yıkılması gerekiyordu. Yöneticiler, elbette tüm bu süreci önceden planlayarak hayata geçirmiyorlardı. Kendi konumlarına ters düşen tehlikenin farkına (zor durumda kaldıklarında) varma becerisi gösteriyorlardı sadece o kadar! Genel kuruldan sonra eğitim uzmanı olarak çalışan Kaner Yılmaz'ı işten atmakla işe başladılar. Tepkileri önlemek için kişisel yönleri ve hatalan öne sürüyorlardı ve buna kendileri de inanıyorlardı; ancak bütün bunlar ayrıntıydı ve yönetimdekilerin bile farkında olmadığı görünmez plan adım adım hayata geçiyordu. İlk aşamada Mert Yalman'a dokunmamışlardı. İşte o günlerde Celal Duran eğitim servisine alındı. Celal Duran sendikaya, şeklen eğitimci eğitimlerine benzeyen ama yapısal olarak temelde farklı, kontrolün yöneticilerde olduğu bir model sundu. Artık Celal Duran ile Mert Yalman arasında, yöneticilere Mert'i eleme fırsatı sunacak ayrıntılarla dolu çatışma kaçınılmazdı. Neredeyse Celal Duran tipini bu sürece uygun yarattığım ileri sürülecek, neredeyse Celal Duran'ın kişisel kaprislerinin beklenen sonucun hazırlanması için zorunlu olduğuna okur olarak seni inandırmak istediğim söylenecek. Yine de sen Celal Duran'ın karakterinin, görünmez planın bir parçası olduğuna inanma; ama tıpkı doğada olduğu gibi ayıklamanın gerekli koşulları ayakta bırakarak yoluna devam ettiğini unutma!

Yalnız çatışma durup dururken birden ortaya çıkmadı. Mert Yalman'la Celal Duran arasında eğitim modeli ile ilgili tartışma bir süre boyunca yaşandı. Hatta sadece bu konuyla ilgili değil,

iki ayrı karakter arasındaki küçük ayrıntılarda da yaşandı. Duran, bu tartışmalarda Yalman'ın savunduğu eğitimci eğitimlerinin iç çekişmelere neden olduğunu ileri sürüyordu. Sonuçta Yalman'la aralarındaki fikir ayrılığını çözümleyemeyince, tartışma genele taşındı; eğitim dairesinde Yalman'ın katılmadığı, örgütlenme sekreteri Davut Yener'in, eğitim müdürünün, pek tabii Celal Duran'ın da olduğu bir toplantı yapıldı. Bu toplantının hemen akabinde Eğitim müdürü Turgay Kayıran, Yalman'a eğitimci eğitimlerine gitmemesini söyleyerek ondan sadece üye ve temsilci eğitimlerine katılmasını istedi. Mert Yalman, mizacı gereği bu öneriyi kabul etmedi. Göndermeyeceklerini kesin bir dille ifade ettiklerinde, "kendi cebimden giderim!" diyerek düşüncesinde ısrar etti. Onun bu yanıtı, Davut Yener'e, ondan da genel başkan Mahir Urkan'a aksetti. Mahir Urkan, Yalman'ı odasına çağırarak, Duran'ın şeker hastası olduğunu söyleyip işi tatlıya bağlamaya çalıştı. "Üye eğitimleri Duran için yorucu olur," gibi bir şey demeye çalışıyordu. Mert Yalman direnmeye devam etti. En çok da gerçeğin yüzüne söylenmeyip bir çocuk gibi kandırılmaya çalışılması, gücüne hem de tuhafına gitmişti. Gelgelelim iki tarafı böyle karşı karşıya getiren olaylar gerilimi yavaş yavaş arttırıyor, enerjiyi sessizce biriktiriyordu.

Çatışmaya neden olacak olayın ilk halkası merkez yönetiminin eğitim servisinden başkanlar kurulu öncesi eğitimlerle ilgili rapor istemesiyle başladı. Mert Yalman bunun üzerine bir yazı hazırlamış, yazısında, geçmişte uygulanan eğitimci eğitimi çalışmalarının yararlarından bahsetmişti. Celal Duran yazdığı yazıyı değiştirince bir daha kaleme aldı ve raporu hazırlayan servise kendisininkini verdi. Oysa Celal Duran kendi eğitim modelini ön plana çıkarmak istiyordu. Bu modelde yine konuları hazırlayan gruplar olacak, ancak her grubun başında şube yönetiminden bir kişi yer alacaktı. Konuları belirlemede ağırlık yöneticilerdeydi ve gruplar bir araya gelip çalışmalarını sunarken merkez yöneticilerinden de bir kişi oluyordu. Bu modelle eğitimlerde sendika merkezinin denetimi amaçlanmaktaydı. İşte Mert Yalman'la Celal Duran arasındaki çatışma bu farklılıktan koptu.

Celal Duran saat 15.14'te hışımla eğitim servisinden içeri girdi, elinde tuttuğu kâğıtlan Mert Yalman'a doğru sallayarak:

"Niye böyle yaptın?" diye bağırdı.

Sinirinden tir tir titriyordu. Mert Yalman onun bu hareketlerine alışık olduğu halde önce bir anlam veremedi.

"Sen benim yaptığım değişikliği nasıl bozarsın?" diye bağırmaya devam etti Celal Duran. Susacak gibi de gözükmüyordu.

Mert Yalman gecikmeden karşısındakinin bağırma nedenini kavradı, kavramasıyla kan beynine sıçradı:

"Kes sesini! Ne bağınyorsun?"

Belki, Celal Duran bağırmasaydı, gelip sorsaydı, bu şekilde tepki göstermeyecekti. Belki yalnızca tartışacaklardı o zaman. Sonradan sakin kafayla düşündüğünde bile haklı veya haksız, kendisine bağınlmasını hazmedememişti. Olan olmuştu ve o andan sonra olaylar o birkaç saatlik zaman dilimi içinde bir zincirin kopan halkalan gibi süratle gelişti.

Bir tiyatro sahnesindeydi sanki. Kendisi hem seyirci, hem oyuncuydu. Celal Duran'ın, yan odadaki eğitim servisinin müdürüne, çıldırmış bir halde, "ben demedim mi sana, bu adamla çalışamam, diye!" bağırdığını duyuyordu. Sanki bu oyun önceden hazırlanmıştı ve kendisi hakkındaki karar önceden verilmişti. Yine de tartışmadan bir saat sonra Davut Yener tarafından çağrılacağını ve zorunlu izin yazısının eline tutuşturulacağını, her şeyin bu kadar çabuk olacağını tahmin edememişti.

Mert Yalman, yolda Sevil'den aynlıp evine yollandığı sırada, bir başka yerde, Haydar'ın evinde, olayın gidişatını değiştirecek bir başka süreç yaşanıyordu. Mert Yalman, o akşam sendikadan aynldığında Haydar'la yaptığı telefon görüşmesini çoktan unutmuş, kolay pes etmeyeceğine kendini inandınrken bir yandan da artık sendikanın dışında bir yaşama kendini alıştırmanın zamanı geldiğini düşünüyordu. Gece, Haydar onu telefonla aradığında, Ahmet Aras'la görüştüğünü, ona Pazartesi sendikaya gitmesini, –gidecekti zaten– farklı gelişmeler olabileceğini söylediğinde bile kendisi hakkındaki karann değişebileceğine öncelik vermiyordu. Fakat Pazartesi olup tam işbaşı saatinde

sendikaya gidince hayretle kendisi hakkındaki kararın geri alındığını görmüştü.

3 Ağustos Pazar gecesi, direnişin başlayacağını haber aldığı saatte yatmaya hazırlanıyordu. O günlerde böyle bir haberi bekliyordu aslında. Haydar'a "sabahleyin fabrikada olurum," derken, direniş onun için de bir çıkış yolu olmuştu. Direniş süresince orada kalacak ve sendikaya dönmeyecekti. Bu kararı almasında Haydar'ın orada olmasının büyük payı vardı elbet. Sendikadan uzaklaşmak, işçilerin arasında olmak istiyordu. İki buçuk ay önce beklenmedik biçimde sendikada kalmasının taşlarını dizen kader şimdi onu yeni bir yola sürüklüyordu. Bu yolda onu bekleyenin ne olduğunu bilmiyordu ve kararını verirken sonuçlarını hiç düşünmemişti. Aylar sonra yine aynı noktaya geldiğinde kader denen şeyin kendi bildiğini okuması için niye dolambaçlı yolları denediğinin yanıtını bulamayacaktı. Bu başlangıcın sonuçlarını hiç düşünmemişti ama yeni bir heyecan duyması için nedenleri vardı. Sendikada adeta bunalıyordu. Yeni başlayacak olan eğitimci eğitimlerinin programı onun dışında yapılıyordu. Uzun zamandır kendisini işe yaramaz hissetmeye başlamıştı. Atılmayıp işe geri döndüğünde başlarda bir umut doğduysa da içinde, çok geçmeden yanıldığını anlamıştı. Haydar, onu bir şeylere teşvik etse de (Haydar, örgütlenme sorunları ile ilgili teorik bir çalışma başlatmasını istemişti ondan) bunların hepsi yürümeyen bir şeyleri zorlamaktan öteye geçmemişti. Dışında, içinde olmadığı, onu yok sayan bir dünya oluşmuştu sanki. Bu dünyadan kaçmak istiyordu, boşlukta olmaya dayanamıyordu. Aslında beklentileri çok değildi. Büyük ideallerinin de olduğu söylenemezdi. Hangi görev verilirse verilsin gocunmazdı; yeter ki kendisini katmasına olanak tanınsın! Bir kenara atılmışlık duygusu onu harap ediyor, bir işe kendisini katarsa ancak yararlı olacağına inanıyordu. Sabahleyin direniş yerine gitmesinin ve orada kalmak istemesinin amacı da bir işe yarayacağını düşünmesindendi. Haydar, ona bu duyguyu hissettiriyordu.

O gece sabaha karşı bir rüya gördü. Rüyasında karlı bir

yolda yürüyordu. Uzakta karların içinde giden adamı Haydar'a benzetti. Ona doğru koşmak isterken, ayakları ağırlaşmıştı, zorlukla gidebiliyordu; yanı başında bir telefon kulübesine rastladı. Kulübedeki telefon devamlı çalıyordu. Kulübeye girip ahizeyi kaldırdı: hiçbir ses gelmedi telefondan. Telefon çalmaya devam ediyordu. Birden uyandı ve yatağının yanı başında çalan çalar saatin zilini kapattı. Sendikaya gitmek üzere saat 08.05'te evden dışarı çıktı.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Tıbzet işçilerinin yiğit direnişlerinin başlangıcı
Ve bu müthiş hikayede anlatılmaya değer olaylara dair

4 Ağustos sabahı güneşin ışıkları Tıbzet'in binasını doğu cephesinden tüm parlaklığıyla aydınlatmış, karşısındaki boş tarla nemlenmiş otlarıyla, uykusundan uyanmış gelin gibi kendisini o parlaklığa teslim etmişti. Her sabah olduğu gibi Potaş fabrikasının servis otobüsü bu parlaklığı bir süre toza bulayarak çukurlardan ine çıka geçti. Biraz ilerdeki kulübenin karşısında kadınlı erkekli işçiler arabalardan inerek fabrika girişinde kuyruğa dizildiler. Kimileri büfenin önünde toplanmış, aldıkları bisküvilerle sabah kahvaltılarını ediyor, kuyruğun hafiflemesini bekliyordu. Tıbzet'in otomatik kapısı her zamanki gibi saat 07.30'da açıldı. Servislerden ilki genellikle 07.40'ta gelirdi. O sıra beyaz bir arabayla imalat şefi geldi. Müdürse kırmızı arabasıyla çoktan gelmişti. Tıbzet'in girişinin biraz uzağında, büfeye doğru, tel örgünün dibinde lacivert renkli bir araba daha vardı. İçindekiler tozdan korunmak için yolun öte tarafındaki camı açmışlar, çevreyi seyrediyorlardı. İki kişiydiler. Gelen geçenin dikkatini çekmeseler de orada durmalan alışık bir görüntü değildi. Direksiyonda duran sık sık başını arkaya çeviriyor, arada bir de saatine bakıyordu. Saat tam 07.42'de yolun büfe tarafından otobüsün gözükmesiyle birlikte iki kişi alelacele arabadan indi.

Otobüs arabanın yanına varınca durdu. Otobüsten inenler tedirgin ama sıcak bir gülümseyişle, bazıları şaşkın birkaç haftadır aşina oldukları Şube başkanını ve yanındakini selamladılar. Herkes olağanüstü bir şeyler olduğunu anlamıştı. Haydar Güney, oldukça heyecanlı ama kararlı bir insanın rahatlığıyla her birine, elini kuvvetlice sıkarken öteki arabayı beklemelerini söylüyor, bir yandan da bakışlarıyla inenlerin arasında birini arıyordu. Derken Gazi arabası geldi; onlar da inerek öncekilere katıldılar. Haydar inenlerin arasından Deniz'i görür görmez yanına gitti ve cebinden çıkardığı kâğıtları ona uzattı. Heyecanlı bakışlarla kendisine bakan Deniz'e, "Bunlar senin yazdığın basın açıklaması!" dedi. Başka şeyler de söyleyecekti, Salman'ın yanlarına gelmesiyle vazgeçti.

"Başkan, herkes tamam! Arkadaşlar konuşma yapmanı bekliyor."

Hayatın bazı anları vardır, o anda yaşanacaklar önceden kararlaştırılmıştır, beklenmedik bir şey olmadıkça düşünmenin yeri yoktur; hatta o ânı yaşarsınız ancak sonradan bilincinde olursunuz. Bir coşkunun, bir heyecanın peşinden sürüklenir, sanki kanatlanır uçarsınız. Ateş tüm vücudunuzu sarar, tüm gücü elinizde tuttuğunuzu sanırsınız, kaygılar sizden uzaklaşır, kendinizi o heyecanın dalgalarına bırakırsınız. İşte Haydar Güney o anda bu ruh hali içindeydi.

Salman, gür sesiyle seslendi:

"Arkadaşlar! Başkan açıklama yapacak."

Herkes sustu.

Haydar, uzaklara bakıp derin bir nefes aldıktan sonra konuşmasına başladı:

"Arkadaşlar, dün yaptığımız toplantıda mücadeleye hazır olalım, demiştim. Bugüne kadar işverenle anlaşmak için her türlü çabayı gösterdik. O ise sendikalaşma hakkımızı elimizden almak için baskıyı arttırarak yanıt verdi. Bu da yetmiyormuş gibi yetkimizi engellemek için kâğıt üstünde kırk dört kişi fazla göstermekten çekinmedi. Adamları, ev ev dolaşıp bizi vazgeçirmeyi denedi, ama başaramadı. Şimdi de yeni bir şey deneme-

ye hazırlanıyorlar: Bizi kırmak için Varto'dan işçi getirmeye uğraşıyorlar."

Biz size hep sabırla beklemenizi söyledik. Ancak beklemenin onların bizi oyalamasından başka bir anlam taşımadığı artık belli oldu. Şimdi içeri giriyoruz, anlaşma olana kadar da çalışmayacağız. Arkadaşlar! Şu anda hepimizin birlik içinde ve disiplinli olmaya ihtiyacı var. Birlik içinde davranmalıyız, her kafadan bir ses çıkmamalı! Biz burada dışarıda olacağız, siz içerde! İçeride Salman arkadaşınızı dinleyeceksiniz!"

Sustu. Çevresine bir sessizlik hâkim olmuştu. Bakışlarını, konuşmasına kitlenmiş yüzlerde dolaştırdıktan sonra son sözünü söyledi:

"Direnişimiz hayırlı olsun!"

Salman sağ kolunu havaya kaldırarak haykırdı:

"Sendika hakkımız, söke söke alırız!"

Sözler gerili bir yaydan boşanırcasına yankısını buldu ve hep bir ağızdan yükseldi, insanlar fabrikaya doğru yürüyüşe geçtiler.

Direniş başlamıştı.

Haydar'la Nazmi, fabrikanın önünde durup yan kapıdan kayboluncaya kadar arkalarından baktılar. İkisi de o ân içerde olmayı ne çok isterdi; bir süre daha sanki büyülenmiş gibi, sanki her ân ters bir şey olacak, onlar da koşup içeri gireceklermiş gibi beklediler. Hiçbir şey olmadı, hatta her yanı olağanüstü bir sessizlik kapladı; ne bir kimse dışarı çıktı, ne müdüriyet tarafında bir hareketlenme oldu. Kulübedeki bekçiden başka kimse yoktu ortada. Sessizliği bir tek o sıra fabrikanın önüne gelen üç kişi bozdu. Üç kişi fabrika müdürü ile nasıl görüşeceklerini soruyordu.

"Başka bir gün gelin," dedi Haydar. "Şu anda görüşemezsiniz, fabrika çalışmıyor.

Hallerinden yabancı oldukları belliydi. Üstlerindeki giysiye bakılırsa yoksul görünümlüydüler. Haydar'ın, fabrikanın çalışmadığını söylemesi üzerine seslerini çıkarmamışlar, ancak geri dönmeyip yolun karşı tarafında beklemeye koyulmuşlardı. Der-

ken içlerinden biri yeniden Haydar'ın yanına gelip, (belki de onu fabrikadan biri sanmıştı) mutlaka fabrika müdürü ile görüşmeleri gerektiğini, bunun için kime başvuracaklarını bir kez daha sordu.

"Niçin görüşeceksiniz fabrika müdürüyle?"

"Biz Varto'dan geliyoruz, fabrikaya işçi alıyorlarmış."

Dikkatle yüzüne baktı adamın. Doğruymuş diye düşündü. Aceleyle onlardan kurtulmak istercesine:

"Bakın, fabrika müdürünün bugün sizinle görüşmesi imkânsız, hem görüşseniz de işe başlayamazsınız. Fabrikada direniş başladı. İş vermezler size," diye söyledi.

Haydar böyle söylemekle onları ikna edeceğini ve gideceklerini sanıyordu. Hiç beklediği gibi olmadı. Adam diğer ikisinin yanına gitti ve üçü birden fabrikanın önünde dolaşmaya başladılar. Nazmi'ye; "Görüyor musun, Varto'dan adam topladıkları doğruymuş," dedi.

"Laftan hiç anlamıyorlar bunlar. Oldukça inatçılar."

Böyle söyledikten sonra, yolun karşı tarafına, adamların yanına gitti. Nazmi de peşi sıra.

Zayıf, kısa boylu olanına, sesini bir parça yükselterek dedi ki:

"Arkadaşım, biz sana söylemedik mi, 'Bugün burada direniş var, görüşemezsiniz!' diye. Burada boşuna bekliyorsunuz. (elini gidin anlamında yola doğru açarak) Gidin, direniş bitince gelirsiniz!"

Zayıf olan, "Bizi fabrika müdürü çağırdı, görüşene kadar bekleyeceğiz," diye yanıt verince öfkesine engel olamadı:

"Hemşehrileriniz direnişteyken siz mi çalışacaksınız fabrikada?"

Ve hemen arkasından soğukkanlılığını korumaya çalışarak ekledi:

"Akşama kadar beklersiniz burada!. Bugün müdürün sizinle görüşmeye hiç vakti olmaz. Ben boşuna beklemeyesiniz diye söylüyorum. Siz gidin, biz size haber verdiririz."

"Bizim gidecek yerimiz yok, yol paramız da yok!" dedi zayıf

olan; hep o konuşuyordu, aynı tonda, aynı inatçı karşı çıkışla.

Haydar, yol parasını vereceğini söylemesine rağmen gitmemekte ısrar ediyorlardı.

"Bırak ne halleri varsa görsünler," dedi Nazmi. "Müdürle görüşüp ne halt edeceklerse (?!..)

Haydar, bunun üzerine (kurtulmak istercesine) kapıyı gösterdi:

"Gidin, bekçiye söyleyin bakalım müdür sizinle görüşecek mi?"

Fabrikanın yan kapısından Salman'ın çıktığını, onlara doğru gelmekte olduğunu gördü; biraz rahatladı. O sırada adamlar bekçi kulübesine varmışlar, ancak kapıdan girmeye cesaret edemeyip bekçinin kendilerini görmesini beklemeye başlamışlardı. Yanlarına gitmesine gerek kalmadı, Salman üçünü de yanına katarak Haydarların bulunduğu kısma sürükledi. Hâlâ fabrikaya girmekte ısrar ediyorlardı. Salman ise sinirlenmişti:

"Hemşehrim, ne laf anlamaz adamsınız siz! 'Kasım'ın evine gidin!' diyorum size, gidin orda bekleyin! Onlar size durumu bildirirler. Burada akşama kadar bekler, kimseyle görüşemezsiniz."

Adamlar zorla da olsa (Salman'ın dilinden anlayarak) yola koyuldular. Adamlar gider gitmez Haydar, Salman'ı soru yağmuruna tuttu: İçeride durum nasıldı? Nasıl bir tepkiyle karşılaşmışlardı?

Her şeyin yolunda gittiğini söylüyordu Salman. Şimdilik derin bir sessizlik hâkimmiş. Direnişe katılmayanlar dahil kimse çalışmıyormuş.

Salman, yanlarında fazla kalmayarak fabrikaya döndü. Haydar, Salman gittikten sonra kapının önünde turalamaya başladı. Nazmi, ona göre daha sakindi, arada bir arabaya gidiyor, sonra Haydar'ın yanına geliyordu. Haydar büfe tarafında üç Vartolunun hâlâ bekleşmekte olduğunu görünce hayrete düştü; ancak tam o sırada işçilerin toplu halde yan kapıdan çıkması dikkatini fabrikaya yöneltti. Çok geçmedi fabrikanın ön kapısından müdür çıktı dışarı, doğruca işçilerin olduğu tarafa yürüdü.

Haydar soluğunu tutmuştu. Parmaklıklı kapının tam önündeydi; işçilerin onu görmesini istiyordu. Neredeyse içeri girecekti: Heyecanla bekledi.

Müdür işçileri onlarla konuşma yapmak için toplamış olacak, yanlarına varınca yüksekçe bir yere çıktı. İşçiler çevresinde yarım bir çember oluşturdular. Oldukça hareketli, ellerini kollarını sallayarak konuşmaya başladı. Uzaktan ne dediği anlaşılmıyordu. Çıt çıkmıyordu işçilerden. Müdürün konuşmaya başlamasından, Salman'ın müdürün yanına çıkıp kolunu havaya kaldırarak bağırmasına kadar geçen zaman dilimi Haydar'a bir ömür gibi gelmişti. Salman'ın müdahalesi işçileri harekete geçirmiş, işçiler hep birlikte slogan atarak karşılık vermişlerdi. Haydar beklemeksizin kollarını havaya kaldırdı: İki elini birbirine tempolu bir şekilde vurmaya başladı. İşçiler de Haydar'ı görünce alkışla tempo tuttular. Müdür işçilerin arasından hızlı bir şekilde ayrıldı ve kolunu hiddetle Haydar'ın bulunduğu yere doğru, "bunun hesabını soracağım!" demek istercesine salladıktan sonra ana binaya yürüdü. Alkışlar bittiğinde sloganlar başlıyordu, sesler yankılanıyordu fabrikanın duvarlarında. Daha sonra kol kola girerek halay çektiler. Güneş henüz fabrika binasını aşamamış, onların bulunduğu kısım gölgede kalmıştı ve orada bir bayram havası vardı.

"Yanlarına gidip biz de halay çekelim," dedi Nazmi.

Haydar, içeri girmemiz doğru olmaz demek üzereyken ürkütücü sirenleriyle jandarma cipleri boy gösterdi. Kıraç Köyü tarafından geliyorlardı ve üç taneydiler. En önlerindeyse üzerinde 'Jandarma' yazısı, içinde rütbeli biri olan mavi bir araç vardı. Aynı anda fabrikanın önüne doluştular. Mavi araç, otomatik kapı açılır açılmaz doğruca fabrikanın içine girdi. (arkasından cipler, biri dışarıda kaldı.) Halay durdu, jandarmalar koşar adımlarla işçilerin ön tarafına dizildiler. Mavi araçtan inen rütbeli doğruca ana binaya yöneldi. Haydar saatine baktı: On bir olmasına vardı daha; ne basından, ne sendikanın merkezinden kimse gelmemişti henüz...

Nazmi ile birlikte cep telefonundan merkezi aradıklarında

merkezdekilerin yarım saat önce çıktıklarını öğrendiler. Beklemekten başka yapacaklan bir şey yoktu. Kaç dakika geçmişti bilemiyordu. Büfeden doğru omzunda çantası, elinde fotoğraf makinesi gençten birinin gelmekte olduğunu gördüler. Gelen muhabir direnişin ne zaman başladığını sorduktan sonra fabrikanın karşısına geçip fotoğraf çekmeye koyuldu. Hemen arkasından biri daha geldi.

Ona oldukça uzun gelen bir bekleyişten sonra Haydar, ani bir kararla kapıyı açtı ve içeri girdi. Kapıdaki bekçiler, askerler dahil henüz kimse nasıl davranacağını bilmiyor olacak kimse engel olmadı. Beklemeksizin ilerlediğinde Salman'la Sinan da ona doğru yürüdüler. Orta bir yerde buluştular.

"Yukarı müdüriyete çağırdılar bizi," derken Salman gerilimini yansıtıyordu sesinde ve dedi ki peş peşe: "Müdür üsteğmenin yanında eylemimizin yasadışı olduğunu ve eylem yapmak yerine işi yasal sürece bırakmamız gerektiğini söyledi. Bunun üzerine üsteğmen çalışıp çalışmayacağımızı sordu. Biz de 'sendika hakkımızı tanısınlar çalışırız,' dedik."

"Merkezdekiler yola çıkmışlar," dedi Haydar. "Birazdan burada olurlar. Arkadaşların moralleri nasıl? İyi! Ben işaret ettiğim zaman toplu halde kapıya doğru yürürsünüz. Sendikadakiler gelir gelmez basın bildirisini okuyacağız."

"Basından gelenler oldu mu?" diye sordu Sinan.

"İki kişi geldi. Sendikanın arabasında da gelecekler olur."

Salman'la Sinan, işçilerin yanına döndü, Haydar da tekrar kapının dışına çıktı. Ona saatler gibi gelen bir on dakika daha geçtikten sonra sendikanın, üstünde 'Petrol–Sen' yazısı olan mavi minibüsü gözüktü. Hemen arkasında Davut Yener'in arabası. İki araba da fabrikanın tam karşısında durdu. Mavi minibüsten Sevil ile Mert Yalman indi, onlarla birlikte iki muhabir. Mert Yalman iner inmez Haydar'ın yanına geldi.

"Sendikadan onu beş geçe çıkabildik," dedi Haydar'a. Arabadan inmekte olan Davut Yener'i göstererek: "Onun sendikaya gelmesini bekledik," dedi. "Her şey yolunda mı?"

"Evet, her şey yolunda."

Yanlarına gelen Sevil: "Basın açıklaması nerede olacak?" diye sordu.

"Hoş geldin Davut Başkan!"

Haydar, eğitim ve örgütlenme sekreterinin elini sıktıktan sonra Sevil'den yana dönerek: "Biz işaret edince arkadaşlar kapıya doğru gelecekler, basın bildirisini kapıda okuyacaklar;" dedi ama Sevil'in bakışları başka tarafa askerlerden yana kaymıştı.

Davut Yener eliyle açık renk gömleğinin üstündeki siyah desenli kravatı düzelttikten sonra Haydar'a dedi ki:

"Gece genel başkan evinden aradı beni. Adana'dan dün geldim. İşin doğrusu direnişin olacağını dün gece öğrendim (!!)"

"Ani karar aldık," dedi Haydar.

"Neyse! Askerlerin komutanı nerede? Onunla konuşsaydım iyi olurdu."

"Şu anda müdüriyette. Epey oldu içeri gireli. Biz basın açıklamasını başlatalım. Sonra siz bir konuşma yaparsınız. Komutan gelir nasıl olsa!.."

"Nedir, ne değildir, bana biraz bilgi ver! Genel başkan direniş olacağını söyledi sadece."

Haydar, bir taraftan Davut Yener'e bilgi verirken diğer taraftan basın açıklamasını başlatmak için uygun ânı kolluyordu. Olan biteni kısaca özetledikten sonra daha fazla gecikmemesi gerektiğini düşünerek işçilere yürümelerini işaret etti. (Askerlerin nasıl davranacağını merak ediyordu.) İşçiler çabucak toparlanıp önce alkış tuttular, sonra kol kola girip hep bir ağızdan slogan atarak kapıya doğru yürüyüşe geçtiler. Askerler bir anda neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Onlar da işçilerin peşinden gelmek zorunda kaldılar. Gölgeden güneşe çıkan bütün yüzler ileriye bakıyordu, büyük bir kararlılık ifadesi vardı yüzlerinde. Hepsi kol kola girmişlerdi. Kapıya yaklaştıklarında attıkları her adım, ortak bir ritimle birbirlerine güç katarak yüreklerden çıkan her ses başaracaklarının inancını pekiştirir gibiydi.

İşçiler kapıya varmadan daha, üsteğmen aceleyle müdüriyet binasından çıktı; ancak işçilerin kapıya kadar gelmesine engel

olamadı. Kapıya dayandıklarında öylece kaldılar ve iyice sokuldular birbirlerine.

Deniz çıktı öne, herkes yol açtı ona. Elinde tuttuğu bildiriye bakıp, heyecandan elleri hafif titreyerek, sesinin olanca gücüyle:

"Değerli basın mensupları!" diye başladı. Birkaç saniye yukarıda tuttuğu bakışlarını elindeki metne yeniden döndürüp daha yumuşak ama oradaki herkese daha ilk sözüyle kendini kabul ettiren bir güvenle devam etti:

"1976'da kurulan Tıbzet, tek makineli atölye durumundan, bugün dışarıya ihracat yapan, ISO 9002 ve CE 46002 belgelerini alan bir fabrika durumuna gelmiştir.

Tıbzet kendi işkolunda Türkiye'de bulunan dört fabrikadan en büyüğüdür. Tıbzet'in o günden bugüne gelişi elbette şans değildir. Tıbzet'te mesai saatleri on iki saattir. Bunun iki saati zorunlu mesaidir. Cumartesi günleri tam gün mesaidir. Yüzde elli ödenir. Paketleme bölümü hariç diğer bölümler, özellikle enjeksiyon bölümü Pazar günleri bile çalışır."

Kimseden çıt çıkmıyordu, herkes büyülenmiş gibiydi. Hayır, söyledikleri değildi oradakileri büyüleyen, söyleyiş tarzıydı, dokunaklı sesi, adeta isyan eden yüreğiydi. Ve yüreğin atışı sözlerindeki iniş çıkışı ustaca sağlıyor, etkisinin gücüyle çekim merkezi oluyordu.

"Tıbzet'te ilk kez 1987 yılında sendikalaşma girişimi olmuş ama yetki alınamamış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. O zaman fabrika birkaç gün kapalı kalmış ve açıldığında bir sürü işçi işbaşı yaptırılmamıştır. İkinci kez 1995 yılında denenmiş, ama daha işin başındayken iki kişi işten çıkarılmıştır. Bu da gösteriyor ki Tıbzet'in işverenleri sendikalaşmaya tahammül edemiyor. Tıbzet'te işveren çalışanların bir araya gelmesini hep engellemiş, insanları birbirine güvenemez, konuşamaz hale getirmiştir."

Birden sustu. Ancak bu susuş birkaç saniye sürdü. Konuştuğunda kâğıda bakmıyordu artık.

"İlk eylemimiz 1997 mayıs ayında sekiz saatlik çalışma için

imza toplayan bir arkadaşımızın işten çıkarılması ile oldu," dedi. "O zaman fabrika müdürümüz yaptığımızın yasal olmadığını söyledi. Bunan üzerine yemek boykotu yaptık. Bunun üzerine müdür herkesle bire bir görüşüp kaç saat çalışmak istediğimizi sordu. Seksen altı imza toplanmasına rağmen her nedense bu sayı elli iki diye açıklandı."

Elindeki metne döndü yeniden:

"Baharın gelişi ile birlikte Tıbzet çalışanları artık kış uykusundan uyandı ve bazı sorular sormaya başladı. İşçiler önceden gizli düşündüklerini artık sesli ve beraber düşünmeye başladılar."

Haydar, o ânı hiç unutmayacaktı. Bir gece önce metni bilgisayara döktüğü sırada onu derinden etkileyen bu sözcükler şimdi aynı etkiyi yaratmış, hatta gözleri biraz nemlenir gibi olmuştu ve sonradan 'Baharın gelişi ile birlikte Tıbzet çalışanları kış uykusundan uyandı,' cümlesi çoklarının dilinden düşmeyecekti, Sevil'in, Deniz, basın açıklamasını okurken çektiği fotoğrafa, o yılın anısına dayanışma için bastırdıkları takvimin bir yaprağına koydukları bu fotoğrafa bakarken hep o cümleyi anımsayacaktı ve Deniz'in bir çocuk masumluğuyla birbiri ardına sıraladığı soruları.

"Neden sekiz saat kabul edilmedi?

Neden bizim yakacak yardımımız yok?

Neden bizim ikramiyelerimiz yarım?

Neden mesailerimiz yarım?"

Sorularını bitirir bitirmez kendinden emin bir büyük edasıyla:

"Bunları elde etmek ve sağlam temellere oturtmak en iyisi olacaktı," diye devam etti ve nasıl örgütlendiklerini ve başlarına nelerin geldiğini anlattı. Ve konuşmasının sonunda şunları söyledi:

"Bizler işverenin, 'gelin sendikasız anlaşalım' uyarısını kabul etmedik. Çünkü bizler sendikanın gelmesiyle yeni bir kimlik kazanacağımızı biliyorduk. Ayrıca bizler, anayasada var olan en doğal hakkımızı istiyoruz. Bunun için kararlıyız; çünkü haklıyız. Bizler ayrıca dürüst ve hile yapmayan bir toplumda yaşa-

mak istiyoruz. Bugünkü yasalarla biz çoğunluğu sağlıyor ve yetki alıyoruz, ancak hile yoluna başvurulup sayılar şişirilmiş gösterilmezse! Bu haklılığımızı anlatmak ve sendikamızı kabul ettirmek için bugün süresiz iş bırakma eylemine başlıyoruz."

Sanki konuşması bitmemiş gibi herkes olduğu yerde donup kalmıştı. İçlerinden biri, "yaşasın Tıbzet direnişimiz!" diye bağırınca birden, hep bir ağızdan tekrar ettiler. Ve sonra ellerini aynı anda tempoyla çırparak coşkuyu sürdürdüler. Haydar, kulağına eğilip basın açıklamasını çoğaltıp çoğaltmadığını sordu Sevil'e. Duymayınca bir kere daha tekrarladı.

"Evet!" dedi Sevil duygulu bakışlarını işçilerden ayırmadan.

"Gelenlere birer tane verelim," diye sesini yükseltmek zorunda kaldı Haydar Sevil'in duyması için. Sonra o da coşkulu kitleye döndü:

"Arkadaşlar," diye söze başladı. Slogan atan ağızlar sustu birer birer... Herkes ona çevirdi yüzünü.

"Bugün Tıbzet direnişimizin birinci günü. Bugün haksızlığa hep birlikte karşı çıkışımızın birinci günü. Buraya bizi desteklemek için gelen herkese ilan ediyoruz ki, işveren bu haklı sesimizi duyana kadar direnişte olmaya devam edeceğiz! Bunu biz istemedik. Biz yalnızca bize biçilen rolü kabul etmedik o kadar! Bize 'sesinizi çıkarmayacaksınız' diyorlardı; 'on iki saat çalışmaya, düşük ücretlere ve sendikasız olmaya devam edeceksiniz' diyorlardı. Ya kabul etmezsek?.. 'O zaman baskı uygularız, işten atarız, yetkinizi engellemek için fazla işçi gösteririz'; yani 'her türlü hileye başvururuz' dediler. İşte bizim cevabımız!"

Yine hep bir ağızdan olanca güçleriyle haykırdılar:

"Yaşasın Tıbzet direnişimiz!

Ve arkasından:

"Sendika hakkımız engellenemez!"

"Tüm işçilere sesleniyoruz buradan ve tüm demokrasi güçlerine... Bizi bu mücadelemizde yalnız bırakmayın!

Arkadaşlar! Zorlu bir mücadeleye başladığımızın bilincindeyiz. Bu mücadelede sendikamız ve tüm sınıf dostları yanımızda

olacaktır. Sendikamızın eğitim ve örgütlenme sekreteri aramızda bulunuyor. Direnişimizin başarıya ulaşmasını tüm kalbimle dilerken sözü örgütlenme sekreterimiz Sayın Davut Yener'e bırakıyorum."

Davut Yener konuşmaya başladığında Haydar'ın bakışları kulübeden biraz ötede duran jandarma subayına takıldı. Kollarını arkasına kavuşturmuş, ayaklarını iki yana açmış konuşmaları izliyordu. Gergin bir hali vardı. Omzundaki iki yıldızdan üsteğmen olduğu anlaşılıyordu. Kısa kollu açık kahverengi gömleği ve onu tamamlayan koyu kahve pantolonundan oluşan ütü çizgileri belli resmi elbisesiyle bir heykel gibi hiç kıpırdamadan duruyordu. Orta yaşlarda, sportmen, yüzündeki ifadesi sert, bakışları kendinden emin biriydi karşısındaki. Haydar, sonradan, böylesi işçi direnişlerinde onun oldukça deneyimli ve soğukkanlı davrandığına şahit olacaktı. Zaten o âna kadar hiç müdahale etmemiş olması bunun ilk habercisiydi. Fakat bu hiçbir zaman müsamahakâr olduğu anlamına gelmiyordu; bunu da öğrenecekti Haydar.

Davut Yener, işverenin tuttuğu avukatın meslek ahlakını hiçe saydığını, naylon işçi göstererek hile yoluna gittiğini söylüyordu; kendisinden önce Deniz'in dediği gibi. Haydar, ayrıca onun, avukatı İstanbul Barosu'na şikayet edeceklerini, baskılara rağmen Tıbzet çalışanlarının sendikalı olana kadar mücadelelerini sürdüreceklerini ve Petrol–Sen olarak sonuna kadar işçilerin yanında olacaklarını söylediğini duydu. Bütün bu sözleri dikkatle dinledi. İşçilerle birlikte slogan atmadı, onlar kadar coşkulu olamadı; fakat onların alkışla tempo tutmalarına katıldı.

Haydar Güney, konuşmalar biter bitmez üsteğmenin çağıracağını ya da yanlarına geleceğini bekliyordu. Çağırmadı üsteğmen. Kimseyi çağırmayıp işçilerden fabrika dışına çıkmalarını istedi. Haydar, kapıyı açarak içeri girdi ve doğruca yanına vardı. Bunun üzerine üsteğmenle Haydar arasında oldukça gerilimli bir konuşma başladı:

"Üsteğmenim," dedi Haydar: "Fabrikayı terk etmeyeceğiz."

"Burada duramazsınız!" dedi üsteğmen. "Ben fabrikanın gü-

venliğini sağlamak zorundayım. Dışarı çıkın! Aksi takdirde zor kullanırım."

"İçeride durmakla fabrikanın güvenliğini niye bozalım ki? Üç saat öncesine kadar arkadaşlar fabrikanın içindeydiler ve çalışıyor konumundaydılar. Buradakiler yine aynı fabrikanın işçileri. Değişen ne? İşveren arkadaşları çalıştırmıyor. O çalıştırmadığında da bu fabrikadan sayılmayacak mı arkadaşlar?"

Bütün işçiler üsteğmenle Haydar'ın çevresini sarmışlardı. Gazeteciler de girmişti fabrikanın içine, Davut Yener de.

"İşveren işbaşı yapmalarını söylüyor," dedi üsteğmen.

Haydar, üsteğmenin sözüne hemen yanıt verdi:

"İşçiler sendikalı olarak çalışmak istiyor. Bu onların yasalardan doğan hakkı. Peki işveren işçilerin bu yasal hakkını hileyle ellerinden almak istediğini söylüyor mu? Ne yapsın bu insanlar? İşveren on iki saat çalıştırsın, yasalara aykırı bir şekilde, her türlü baskıyı yapsın, doğru dürüst ücret vermesin; onlar haklarını aramak istediklerinde ise kapı dışına koysun. Bu insanlar, bu fabrikanın işçisi; ve işverenin keyfiyetiyle, bu kadar kişi bir anda yok sayılsın. Bu hiçbir vicdana sığmaz!"

Haydar'ın konuşması bittiğinde işçilerin her birinden üsteğmene itirazlar yükseldi; Haydar'ın kararlı tavrı daha da cesaretlice karşı durmalarını sağlamıştı.

Davut Yener, üsteğmenin yanına gelerek:

"Üsteğmenim, ben sendikanın merkez yöneticisiyim, sizinle bir dakika görüşebilir miyim?.." dedi.

Ancak üsteğmenin duyacağı bir sesle söylemişti; oysa üsteğmen oralı bile olmadı. Hiçbir şey anlaşılmayan yüzünün sert ifadesinde ne yapacağını kestirmek olanaksızdı. Ancak bekliyordu. Haydar'a öyle geldi ki üsteğmen beklediğine göre o susmamalıydı, susmaması gerekiyordu. Konuşmaya, az önceki sert çıkışını biraz yumuşatarak konuşmaya devam etti: Sendikalaşmaktan başka hiçbir niyetlerinin olmadığını, işverenin adeta işçileri kışkırttığını, görüşmeye açık oldukları halde işverenin görüşme kapılarını kapadığını anlattı.

"Üsteğmenim, bir dakika görüşebilir miyiz?" diye yineledi

Davut Yener.

Üsteğmen Davut Yener'den yana baktı, sonra işçilere doğru dönüp:

"Herkes dağınık dursun!" dedi. "Fabrikadan olmayanlar dışarı çıksın! Slogan atmak yok!"

Böyle söyler söylemez Davut Yener'le birlikte bekçi kulübesinin bulunduğu yere doğru yürüdü, Haydar, dağılıp dağılmamakta kararsız kalan işçilere dağılmalarını ve gölge yerlerde oturmalarını söyledikten sonra üsteğmenle Davut Yener'in peşi sıra gitti.

"Buradan ayrılır ayrılmaz işverenle görüşüp sendika olarak bu meselenin hal yoluna bakacağız," diyordu Davut Yener. "Üsteğmenim, sizden anlayış bekliyoruz."

"Ben gerekli müsamahayı gösteriyorum," diye yanıt verdi üsteğmen ona ve yanlarına gelen Haydar'a dönerek:

"Ben size 'kapının dışına çıkın' dedim. İsteseydim dışarıda durmanıza dahi izin vermezdim."

Haydar, zaman kazanmanın en akıllı yol olacağını düşünerek:

"Üsteğmenim, dedi, yumuşak. "Arkadaşlar mesai bitiminde servis arabalarına binip gidecekler. Fabrikanın içine girmeyeceğiz; ancak aramızda bayan işçiler var, yol tozlu ve güneş tepemize yükseldi. İzin verin arkadaşlar gölge yerlerde otursunlar. Söz veriyorum, hiçbir taşkınlık olmayacak!"

Üsteğmen, bir süre Haydar'ın yüzüne dikti bakışlarını. Davut Yener, üsteğmenin bir şey söylemesini beklemeden Haydar'a döndü:

"Üsteğmenim bizden anlayışını esirgemiyor, sağ olsun. Yalnız arkadaşlara söyleyelim, toplu halde durmasınlar."

Üsteğmen takınacağı tavır konusunda bir süre kararsız kaldıktan sonra ileride duranları göstererek:

"Hâlâ işçilerden olmayanlar var aralarında," dedi Haydar'a.

Haydar, üsteğmenin gösterdiği yerde duran iki kişiye baktı:

"Onlar fabrikada çalışanlar," dedi kendinden emin bir şekilde ve ekledi:

"Yabancı olan hiç kimseyi sokmayacağız aramıza, bundan emin olabilirsiniz."

Üsteğmen yanıt vermeden bakışlarını yeniden Haydar'ın üstünde odaklayarak, hâlâ tereddütlü, sanki hâlâ kararlarını gözden geçirme ihtiyacında olduğunu belli edercesine bir süre konuşmadı.

"Bu duruma düşmeyi..." dedi yarım kalan konuşmasında Haydar, cümlesini tamamlayamadan üsteğmen kararını açıkladı:

"Ön tarafta duracaksınız! Binaya girmek yok! Akşam olunca fabrikayı terk edeceksiniz!"

Konuşmasını bitirir bitirmez yanıt beklemeden yanlarından ayrıldı ve arabasına doğru gitti. (Haydar rahat bir nefes almıştı) Asker koştu hemen, üsteğmen bindikten az sonra araba hareket etti, otomatik kapı açıldı, araba kıraç yoluna saptı. Haydar, batı yönünde, Kıraç Köyü'nün arkalarında Esenyurt Karakolu'nun olduğunu öğrenmekte gecikmedi. Ne zaman köy tarafından (bazen tersi istikametten geldikleri de oluyordu) sirenleri çalarak gözükse arabalar, yüreğinde bir kaygı düğümlenecek, çok sonraları bile, başka yerlerde dahi, üstünde jandarma yazılı arabaları gördüğünde bu kaygıyı hep duyacaktı. Mavi arabanın oluşturduğu kaygı ise farklıydı diğerlerinden; mavi araba fazladan bir şey taşıyordu: Karşı karşıya kaldığı, gerilimi de beraberinde getiren ve ona karşı devamlı bir savunma geliştirmek zorunda kaldığı ve sinirleri için oldukça yıpratıcı bir üniformaydı bu. Üsteğmen gittikten sonra geride iki araç dolusu asker ve bir astsubay kalmıştı.

İşçiler fabrikadan ayrılana kadar geçen süreyi, bu zaman diliminde Haydar'ın kafasından geçenleri kısaca toparladıktan sonra, hızla gelişen olaylardan fırsat bulamadığım Davut Yener'in portresini çizmek istiyorum. Buna ihtiyaç var; çünkü seyrek de olsa ara sıra karşılaşacağımız bu tipi çizmeden geçmek olmaz.

Haydar, üsteğmene akşam üstü fabrikayı terk edeceklerini söylerken, bir taraftan zaman kazanmak istiyor, diğer taraftan

fabrika dışında nasıl geceleyeceklerinin planını yapıyordu. Üsteğmenin acele etmeyip kararını bir sonraki âna bırakması, zamanın kendilerinden yana olacağını düşündürtmüştü Haydar'a. Bu yüzden o da kafasındakini açıklamayıp bir sonraki âna bırakıyor, üsteğmeni yavaş yavaş alıştırmaya yöneliyordu. Bu yöntemi bir süre uygulama fırsatı bulacaktı Haydar: 'Direnç gördüğünde karşındakine ısrarcı olmadığını hissettir! Sonra bekle!' Zamanı iyi kullanabilirse nereye kadar gidebileceğini, hangi noktada geri adım atması gerektiğini ölçme fırsatı da buluyordu böylelikle. Bire bir ilişki, karşıt olsalar bile, kurulan diyalog yardımcı olmuyor değildi hani... Her seferinde güven vermeye dikkat ediyordu. Şunu biliyordu Haydar! Askerlerle karşıt uçtaydılar, amaçları farklıydı ama ortak bir noktaları vardı: Devamlı bir arada olmak zorundaydılar. Öyle görünüyordu ki uzun vadede bu böyle olacaktı. Karşısındakiler güçlüydü; onların ise tek bir gücü vardı: Haklı olmaları! Bu haklılığı ise ancak meşru zeminde kalarak sürekli kılabilirlerdi. İşin başında böyle düşünüyordu Haydar, ancak hayatın ne düşündüğünü o bile bilmiyordu.

Biz bunları anlatırken bu arada Davut Yener'i bekletmiş olmayalım. Çünkü birazdan sendikaya gidecek; herhalde önemli işleri vardır. Ancak işçiler, Davut Yener'i hemen gitmeye bırakmadı. Hem geceleri kalalım hem bir çadırımız olsun derken, çözüm Nazmi'den geldi. Gebze'de Polisan grevi için kullanılan tekerlekli baraka pekâlâ buraya getirilebilirdi; pekâlâ Tıbzet direnişi için kullanılabilirdi. Bunun için Davut Yener'i razı etmek gerekiyorsa da fazla zorluk çekmediler. Hemen telefonlar edildi. Davut Yener sendikaya gittiğinde barakanın nakliyle bizzat ilgileneceğine söz verdi. "Başkan, bunu ancak sen yaparsın," diyordu Nazmi.

Yüzünde koyu siyah güneş gözlükleri, hemen oracıkta edindiği bilgiyle direniş üstüne birkaç laf söyledikten sonra Davut Yener gazetecilere bir de ayaküstü demeç vermişti. Diğerleri gibi bağırarak, etkili olma çabası içine girmemişti. İstese de yapamazdı bunu; belki istiyordu da başaramıyordu. Saçları başı-

nın ön kısmında bir hayli açılmış, yapılı ama kısa boylu, kalın kemikli ve göbekli yapısıyla babacan bir görünümü vardı. Yuvarlak iri burnunun altındaki hafif kırlaşmış bıyıkları, yine kırlaşmış saçları ile birlikte yaşı kırk beş civarında gösteriyordu. Konuşurken ağırdan alırdı, sözcüklerin üstüne basa basa konuşurdu. Konuşmasının sonu başından ayrı gittiğinde söyleyeceklerini hemen bitirir, yeni düzgün bir cümleyle bir başka konuya geçerdi. Kendisinin ciddiye alınmasına önem verirdi; bu konudaki aşırı hassaslığı onu ciddiye almadıkları gibi bir düşünceden mi kaynaklanırdı bilmem!

Şimdilik Davut Yener'le ilgili öğreneceklerimiz bu kadar. Davut Yener sendika adına basına açıklama yaptıktan sonra muhabirleri Petrol–Sen'in mavi minibüsüyle gönderdi. Sevil de onlarla birlikte gitti, sabah mutlaka geleceğini söyleyerek. Muhabirler ve Sevil gittikten sonra Davut Yener, Haydar'la birlikte fabrikaya girip müdürle kısa bir görüşme yaptı. Müdür oldukça soğuk davranmıştı ikisine de. Davut Yener her ne kadar kendisinin de aslen Adıyamanlı ve Kürt olduğunu söylediyse de bu yakınlık buzları çözmeye yetmedi. Davut Yener'in işverenle görüşme teklifine müdür, işverenin bu aşamada görüşmeye yanaşmayacağını söylerken; ısrar edilince, "ille de istiyorsanız kendiniz arayabilirsiniz," demekle yetindi. Bu arada Haydar, müdürle servis sorununu konuştu. İşçilerin akşam fabrikada kalmayacağını, ancak her sabah olduğu gibi servislerle fabrikaya çalışmaya gelir gibi geleceklerini söyledi. Müdüre askerleri fabrikaya çağırmasına gerek olmadığını, sorunun fabrikayla işçilerin arasında kalması gerektiğini belirttiğinde müdür hiçbir yorum yapmadı.

Müdürün yanından ayrıldıktan sonra Davut Yener işçilere başarılar dileyerek sendikaya doğru yola çıktı. İşçiler fabrikanın bahçesinde askerlerle birlikte yalnız kalmışlardı. Akşama kadar gölge yerlerde oturarak, fabrikanın ön kısmında gezinerek vakit geçirdiler. Kayda değer bir olay olmadı.

Saat 16.00 olduğunda servis araçları geldi. İşçiler günün heyecanıyla evlerine gideceklerine inanamadılar. Servisler gittik-

ten sonra fabrikanın önünde on kişilik bir grup kalmıştı. Baraka, Gebze'den bir kamyonetin üstünde saat 17.00 sularında geldi. Onu fabrikanın biraz sağına, yolla tarlanın birleştiği çizgiye yerleştirdiler. Bu arada oturmak ve gelen misafirlerin ağırlanabilmesi için Salman'ın öncülüğünde fabrikanın yan tarafına (üç tarafı tel örgüyle çevrili misafir otoparkı olarak kullanılan küçük bir alandı burası) rüzgârdan korunması için depodan çıkardıkları kartonlardan perde çevirdiler, beton zeminine oturabilmek için tahta sıraladılar, kartonların artanlarını düzleyip tahtaların üzerine yaydılar; üstüne boydan boya gerdikleri iplerle, iplerin üstüne güneşi engellemek için kartonlar yayarak, başlangıçta derme çatma da olsa kullanabilecekleri çadıra benzer geniş bir mekan oluşturdular.

Mert Yalman sendikadakilerle geri dönmemiş, geceden düşündüğü gibi onlarla birlikte kalmıştı. Saat 18.15'e doğru karınları acıktığından (bu arada öğlende fabrikanın çıkardığı yemeği yememişler, dışarıdan lahmacun getirmişlerdi; hatta müdüre bile jest olsun diye paket yapıp göndermişler; fakat müdür yediğini söyleyerek iade etmişti) ikiye ayrılarak Kıraç Köyü'ndeki bir lokantaya yemek yemeye gittiler. Dönüşlerinde fabrikadaki askerlere ve kapıdaki bekçilere yiyecek bir şeyler getirmeyi ihmal etmediler. Her şey iyi gidiyor gibiydi. İlk gün olmasına rağmen ziyaretçileri bile oldu. Bunlar direnişi haber alan sol dergilere mensup biri kadın üç kişiydi.

Güneş yavaş yavaş fabrikaların çatıları üzerinden battı. Üsteğmenin mavi arabası o saate kadar gözükmemiş, sabahki gerilim unutulmaya yüz tutmuştu. Fabrikaların paydos düdükleri çoktan çalmış, işçileri götüren servis arabaları çoktan geçmişti. Yoldan servis arabalarıyla gelen işçiler arabaların camlarından merakla bakmış, kimisi başını dahi çevirmemişti. Hayat devam ediyor, onlar ise ilk gecelerine hazırlanıyorlardı.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Deniz adında bir kız

Fabrikanın servis arabası Küçükköy'den Gazi Mahallesine giden yokuşu inerken, arabanın üçüncü sıradaki koltuğunda cam kenarında oturan siyah saçlı kız; bakışları dışarıdaki evlerin damlarına takılı kalmış, aklı evlerden başka bir yerde, arka sıralarda yüksek sesle konuşanları duymayacak kadar fabrikada; orda olmayı çok istediği halde arabada olduğunu gördüğünde yüreği bir kez daha isyan edip gözlerini kapadı ve sabahı nasıl edeceğini düşündü. Gözleri dolu dolu olmuştu belki, alt dudağı üst dudağını kapamış, yüzüne kan üşüşmüştü; yine de kendine hâkim olup, çevresine hiçbir şey belli etmemeye gayret eden bu kız, ilk örgütlenme toplantısında, devamlı elini kaldıran, hepsine ulaşabilecek misin, dendiğinde, onu ben tanıyorum diye kendini savunan Deniz'den başkası değildi.

Neden sadece erkekler kalıyordu? Direnişe onlar da çıkmamış mıydı? Gece ıssız ve yorucu olacakmış; bu yüzden onu düşündükleri bir sevgi vardı bu karşı çıkışta, ama kendisinin de kabul edemediği bir şey vardı aynı zamanda. Karar verdi, ertesi günü diretecekti; bu düşünce biraz rahatlattı onu.

Toplanıp konuşalım, demişlerdi bundan üç buçuk ay önce. En güvendikleri kişilere söylemişler ancak toplantı tarihi başka kişiler tarafından duyulunca vazgeçmişlerdi. Sonra on beş kişi

Sultanahmet parkında toplanmışlardı. Mayısın başlarıydı. O zaman sendika bile yoktu akıllarında. Kendi aralarında neler yapacaklarını konuşmuşlar, fabrikadaki çalışma koşullarının düzeltilmesi için bir şeyler yapmaya karar vermişlerdi. En çok üzerinde durdukları konu on iki saat zorunlu çalıştırılmaları olmuştu. Ancak henüz ne yapacaklarını tam olarak bilmiyorlardı. Bir daha ki toplantıda daha çok kişi getirmek üzere sözleşip dağılmıştılar.

Beyoğlu'nda Sla Kafe Bar'daki ikinci toplantı unutulmayacak bir gün olmuştu onlar için. Çaylar içilmiş, şarkılar türküler söylenmişti. Sıra fabrikayı konuşmaya geldiğinde ayağa kalkıp, "önce isteklerimiz mi, yoksa sendika mı?" diye sormuştu oradakilere. Salman, "sendika için araştırma yapalım," demiş, sonra ortaklaşa sekiz saatlik normal çalışma için imza toplamayı kararlaştırmışlardı. Bu toplantı Sami Bey'in kulağına gitmişti. Ancak onlar çabucak seksen altı imza toplamayı başarmışlardı. Bir kişi işten çıkarılmıştı bunun üzerine. Fabrika müdürü yaptıklarının yasal olmadığını söylüyordu. Seksen altı kişinin imza atması ilk kez güçlerini göstermişti onlara. Arkadaşlarının işten atılmasına karşı tepki umduklarından daha iyiydi. Yemek boykotu yaparak bu tutumu protesto etmişlerdi. Müdür, birebir insanlarla görüşme yolunu seçmiş, birliklerini kırmak için sonunda çareyi yeterli imzayı toplayamadıklarını ilan etmekte bulmuştu.

İşte o zaman sendika fikri kafalarında daha bir yer etmişti. Salman'la Sinan, önce danışmak için Petrol–Sen'in eski genel başkanına gitmişlerdi. Eski genel başkan olumlu konuşunca İstanbul Şubesi'ne gidilmişti sonra. Ne çok heyecanlanmıştı onlardan haber beklerken. Gece hep telefonun başında durmuş, nihayet telefon çalıp Salman "yakında örgütlenmeye başlıyoruz" deyince şaşkın bakışlarına rağmen sarılıp yanaklarından öpmüştü kız kardeşini.

Araba, yokuştan inmiş, evlerinin önünden geçen yola sapmıştı. Arabadan inmeden önce ilk kez dikkatini arkada hâlâ bağırarak konuşan Veli Doğan'la Selami'nin konuşmalarına yöneltti. Selami, Veli Doğan'a fabrikayı terk etmelerinin doğru ol-

madığını söylüyordu. "Üstelik akşam saat dörtte ayrıldık," diyordu. "Son bir hafta öncesine saat sekize kadar çalıştığımız halde!" Yüreğinde hafif bir tedirginlik duydu. Gece kalamaması hariç günün güzel geçtiğini düşünüyordu oysa. Araba, sokağın başında durduğunda ön kapıdan indi; inmeseydi susmayacak, Selami'ye düşüncesinin yanlış olduğunu söyleyecekti. İnmeden önce ön koltukta oturan Fatma'ya bir saate kadar evlerine uğrayacağını söyledi.

Tek katlı evlerinin kapısını çaldığında annesi açtı. Kadın şaşırmıştı onu görünce.

"Yoksa direnişe geçmediniz mi?" diye sordu hemen.

"Geçtik anne! Bir kısmımız fabrikada kaldı, bizleri gönderdiler."

"Baban?.." diye sordu annesi.

"Babam fabrikada gece nöbetinde."

"Sofrayı hazırlayayım da bir şeyler ye!"

"Yemeyeceğim, karnım aç değil, dışarı çıkacağım."

Banyoya girip elini yüzünü yıkadı. Sonra sırtındaki mavi tişörtü çıkarıp üstüne beyaz gömleğini giydi. Bu beyaz gömleği çok seviyordu ve çabuk kirlenmesini istemiyordu. Yalnızca özel günlerde giymeyi adet edinmişti gömleğini; bugün özel bir gündü. Aynanın karşısında kulağının arkasında topladığı kısa düz siyah saçlarını düzeltti. Dişlerini fırçaladı. Bembeyaz inci gibi dişleri vardı. Pürüzsüz yüzü, ufacık burnu ve yemyeşil gözleriyle güzel bir kızdı. Henüz yirmi bir yaşındaydı, oysa davranışları onu olgun ve yaşından büyük gösteriyordu. Yüzünün ruh halini olduğu gibi yansıtmasına karşın, duygularını hep içine atar, kendi ile ilgili pek konuşmazdı. Kendisinden çok başkalarını düşünürdü. Genellikle pantolon giyerdi ve o güne kadar da daha ziyade erkek arkadaşları olmuştu. Sakin görünümüne rağmen onu tanıyanlar asi bir karakteri olduğunu bilirlerdi. İnsanlarla ilişkilerinde asi değildi oysa, oldukça uysaldı. Yalnız onu sinirlendirmeye görsünler, o zaman baş eğmez biri olur çıkardı. Arkadaşlığa son derece önem verir ve sonuna kadar bağlı kalırdı.

Evden çıkarken yüksek kalın topuklu siyah ayakkabısını giyip, annesine "beni arayan olursa iki saate kadar geleceğim," dedikten sonra, yukarı, Fatma'ların evininin sokağına yürüdü. Fatma'nın bütün gün sessiz, ürkek oluşu dikkatini çekmişti; onunla konuşmak, ona moral vermek istiyordu. Fabrikadan erkek arkadaşı Kenan'a onunla ilgileneceğine dair söz vermişti üstelik. O günkü yaşadıklarını düşünmeye başladığında babası geldi aklına. Babasının hâlâ kapı nöbetini tutmasından huzursuz olmuştu. Fatma'ların kapısını çaldığında babasını düşünmekten kurtulmaya çalıştı. Öyle hassas bir yapısı vardı ki daima kendine dert edecek bir şeyler bulurdu.

Fatma evde yoktu. Annesi Fatma'nın henüz eve gelmediğini söylüyordu. Merakta kalmasın diye annesine bir şey söylemedi. Aslında kendisi daha çok merak etmişti, uğrayacağını bildiği halde hâlâ eve gelmeyişini. Sokaklarda aylak aylak dolaştıktan sonra evine dönüp annesi ve kız kardeşiyle birlikte yemek yedi. Gece olmak bilmiyordu sanki. Saat ona doğru Nuran'a telefon etti. Nedense içinde hep birileriyle görüşmek, coşkusunu birileriyle paylaşmak gibi bir istek vardı. Daha birkaç gün öncesi Nuran'la birlikte fabrikada enjektörleri kontrol ediyorlar, 'iğne takılı mı, toz veya yanık var mı?' diye bakıyorlardı. Çoğu zaman yürüyen bandın iki tarafında Nuran'la birlikte karşı karşıya dururlardı. Nuran, bazen öyle güleceği şeyler söylerdi ki bölüm şefine yakalanmamak için kendisine güçlükle hâkim olurdu. Nuran, dert ortağıydı ve işin tekdüzeliği, yorucu geçen on iki saat onunla katlanılır olurdu. Nuran da onun gibi Varto'luydu. Ancak Deniz küçük yaştayken ayrılmıştı Varto'dan. Ailesi Mersin'e yerleşmiş, liseyi orada okumuştu. Liseyi bitirdikten sonra İstanbul'a gelmişler, babası Tıbzet'e girince Gazi Mahallesi'nde ev tutmuşlardı. Sonra onu sokmuştu fabrikaya babası. Bir yıl olmuştu gireli.

Nuran'la fabrikada tanımışlardı birbirlerini. Birbirlerine çabucak kaynaşmışlar, birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Telefon ederken nefesini tutmuştu. Nuran'ı da benzer bir heyecan sarmıştı ve sabahı zor edeceğini söylüyordu. "Sendikanın bizi

direnişe geçireceğini beklemiyordum," diyordu Nuran. Şube başkanının ilginç biri olduğunu söyledi Nuran'a. Sonra arabada kulak misafiri olduğu İlhami'yle Veli'nin arasında geçen konuşmayı aktardı. Daha başından aykırılık çıkardıklarını, bu durumun onu endişelendirdiğini söyledi.

"Onların huyunu bilmiyor musun?.." dedi Nuran. "Fakat insanlar onlar gibi düşünmüyor...

Etkili olamazlar merak etme!"

"Eğer sendikayı sokmayı başarırsak," dedi Deniz, "bilesin, bir hayli başımız ağrıyacak."

"Hele bir sendika girsin de!" diye yanıt verdi Nuran. "Sendika izin vermez buna. Şube başkanı ağırlığını koyar."

"Nereden biliyorsun?"

"Bilmem, öyle bir intiba uyandırdı bende."

"Evet,"dedi, "daha şimdiden ağırlığını koydular. Salman'la birlikte gece fabrikada kalmama izin vermediler."

"Bizim iyiliğimizi düşünmüşlerdir."

"Ben de biliyorum bunu. Ama gene de..."

"Sen şimdi yatağına git ve rahat uyu," dedi Nuran. "Yarın bizi yorucu bir gün bekliyor."

"Peki."

Öyle dediği halde yatağına gitmedi. Dayanamayıp şube idari sekreteri Nazmi'nin verdiği cep telefonunun numarasını çevirdi. Nazmi, telefonda herkesin iyi olduğunu ve şu anda çay içmek üzere olduklarını söylüyordu. Daha çok konuşmak, tüm ayrıntıları sormak isterdi; ancak Nazmi onları merak etmemesini söyleyerek kapattı telefonu.

Sıkıntılı zamanlarında yaptığı gibi, şiir kitabını alıp yatağına girdi. En çok, şiir kitaplarını severdi. Çalışırken Nuran'la birlikte, ara sıra ona ezberindeki şiirleri okurdu. Yeni aldığı, Atilla İlhan'ın bir şiir kitabıydı... İlk sayfasını çevirdi, oradaki dizeleri okudu, sonra bir daha, bir daha... Şöyle yazıyordu dizelerde:

boynuna o yeşil fuları sarma çocuk
gece trenlerine binme
kaybolursun

sokaklarda mızıka çalma çocuk
vurulursun

Ruhunu öylesine yansıtıyordu ki bu dizeler. Diğer sayfalan çevirip öbür şiirleri de okudu. Zaman zaman okumayı bırakıp düşüncelere dalıyordu. Düşüncelerinden sıynlıp kitaba döndüğünde ilk sayfayı açıyordu yeniden. Derken kitap elinden kaydı, başı yana düştü.

Uyumuştu.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Yıldızlı bir gece

Karanlık çöktüğünde fabrikanın ışıkları ancak karşısındaki tarlanın başına uzanıyordu, ondan ötesi yıldızların bölgesiydi. Epey ilerlerde evlerin tek tük ışıkları... Fabrikanın çizgisi boyunca işyerleri ışıklarıyla ona eşlik ediyorlar; yine de toprak yolu tam olarak aydınlatamıyorlardı.

On kişi kadar vardılar; bir de şubenin arabası. Çişleri geldiğinde karanlığın içinde tarlaya doğru kayboluyorlar, sonra sanki fabrikadan fazla uzaklaşmışlar gibi çabucak geri dönüyorlardı. Tekerlekli baraka deneyimli olduğunu, bir sığınma ve kalma yerinden ziyade direnişin sembolü, kalesi olduğunu ispatlarcasına, bir o yana bir bu yana dolaşmaktan yorulan işçileri ağırlıyordu. İşçiler de onu yavaş yavaş donatmaya başlamışlardı; tüp, demlik tedarik etmişler, çay bardaklarını raflarına dizmişler, tabanına bir battaniye koymuşlar, kazakları soğuk olunca giyilmek üzere çivilerine asmışlardı. Az değil, üç yıl boyunca Polisan grevinde işçilere hizmet etmişti; onların acılarına şahit olmuş, askerlere onlarla birlikte direnmiş, şimdi "en kıdemliniz benim" der gibi tüm vakurluğuyla fabrikanın karşısında dikeliyordu.

Salman barakadan aldığı tüple çaydanlığı, çay yapmak üzere,

fabrikanın yan tarafında oluşturdukları korunağa götürüp çaydanlığı üstüne koydu, çevresine rüzgâr ateşi söndürmesin diye kartonları çevreledi. Mert Yalman ile Haydar, toprak yol boyunca kol kola girmişler bir ileri bir geri turalıyorlardı. O sırada arabadan, hem de sonuna kadar açılmış teybin sesi gecenin sessizliğinde gümbür gümbür arabesk nağmelerle yeri göğü inletmesin mi? Haydar, Yalman'ın kolundan sıyrılıp arabaya yöneldi, direksiyonda oturan işçiye, (Ender'den başkası değildi) teybin sesini hemen kısmasını söyledi.

"Başkan, çay yapıyorum, birazdan gelin," diye seslendi Salman.

Saat daha on iki bile olmamıştı, sabaha uzunca bir vakit demekti. "Tamam, geliyoruz," diye karşılık verdi Salman'a; ancak Mert Yalman'la büfe tarafına yürümeye devam ettiler yarım kalan sohbetlerini tamamlamak için. Fazla uzaklaşmıyorlardı, gündüzleri koca koca tır kamyonlarının, eski model servis araçlarının geçtiği, gecenin bu vaktinde ise inle cinin top oynadığı ıssız yolda.

Gecenin sessizliğini Nazmi'nin telefonu yırttı. Nazmi'nin konuşmasını herkes duyuyordu, "hepimiz iyiyiz," diyordu Nazmi. Tam o sırada dikkatler başka bir yere, Kıraç köyü tarafından gelmekte olan, üstünde ışıklar yanıp sönen araçlara çevrildi. Jandarma arabalarıydı gelen, üsteğmenin arabası arkadaydı. Öndeki araç hızla gelip fabrikanın kapısında durdu; kapı açılınca birbiri ardına içeri girdiler. İşçiler kendiliğinden barakanın önünde toplandı; sanki baraka onları koruyacakmış gibi... Haydar, arabaya gidip teybi kapattırdı önce, sonra o da barakadakilerin yanına gitti. Cipten inen askerlerden birinin kapıya gelip durduğunu, diğerinin koşarak üsteğmenin kapısını açtığını, üsteğmenin arabadan iner inmez bekçi kulübesine girdiğini gördüler. Çok geçmedi, Haydar'ın beklediği oldu; askerlerden biri kapıdan çıkıp yanlarına geldi.

Haydar, askerle birlikte üsteğmenin yanına gittiğinde, üsteğmen, karşısındakinde bir tedirginlik yaratmak istercesine süzerek, ya da Haydar böyle hissetmişti, Haydar'a:

"Niye hâlâ buradasınız?" diye sordu.

Belli ki bu bir soru değildi, kızgınlık ifade ediyordu; çünkü sert bir ses tonuyla hemen arkası geldi:

"Bana burada kalacağınızı söylememiştiniz."

Haydar, hiç bocalamadan hemen yanıt verdi:

"Fabrikada kalmayacağımızı söylemiştim. Şu anda fabrikada değiliz."

Kendinden emin konuşması üsteğmeni bir ânlığına durakladı.

"Burada kalamazsınız! Bunun için beni buraya gelmek zorunda bırakmayın! İşveren şikayetçi oluyor."

"Üsteğmenim," dedi Haydar. Kaldığımız yer tarlanın yanı, işveren oraya karışamaz ki... Yoksa bu memlekette her yer işverenden mi soruluyor?"

Haydar, konuşmasına yön vermek için tüm dikkatini üsteğmenin üstünde toplamıştı.

"Geldiğimde fabrikanın önündeydiniz, hem gece burada bekleyip de ne olacak? Niye zora sokuyorsunuz kendinizi?"

Hayır, üsteğmen önyargılı değildi, Haydar'a öyle geldi ki (karşı çıkışı da bunu doğruluyordu) üsteğmen, kabul ettirmek istediğini Haydar'ın mantık zinciri içinde gerçekleştirmeye çalışıyordu.

"Bizim fabrikayla bir alakamız yok ki!.." diye tekrarladı; ancak üsteğmenin yüzündeki değişimden, hep aynı düşüncede dolanmasının onu sinirlendirdiğini fark etmekte gecikmedi.

"Sizin yüzünüzden burada asker tutmak zorunda kalıyorum," dedi üsteğmen," sesini sertleştirerek.

Haydar, gecikmeden konuşmasını sürdürdü, daha alttan alarak; üsteğmenin temposunun yükselmesini önlemek amacıyla:

"Üsteğmenim," dedi. "Kesinlikle fabrikanın önünde olmayacağız. Bizi anlamaya çalışın lütfen. Barakada..."

"O baraka neyin nesi?" diye sordu üsteğmen, Haydar'ın konuşmasını keserek.

"Sendikadan getirdiler," diye yanıt verdi Haydar, üsteğmenin dikkatini oraya çektiğine pişman; aynı anda nasıl olsa görecek-

ti diye yatıştırdı endişesini.

Üsteğmen, tam bir şey söyleyecekti ki cep telefonu çaldı.

"Tamam, biraz sonra oradayım," dedi kısaca.

Haydar'a dönerek:

"Fabrikanın önünde dolaşmayacaksınız. Gidin barakada oturun! Bu gece bir daha buraya gelmek zorunda kalırsam şimdiki gibi davranmam."

Konuşmasını bitirir bitirmez biraz uzağında esas duruşta bekleyen askere dönerek emir verdi:

"Devriye dönene kadar sen burada kalıyorsun! Eğer fabrikanın önünde dolaşırlarsa karakolu arayacaksın!"

Haydar'ın yüzüne bile bakmadan arabasına bindi, otomatik kapı açıldı, cip de arkasından, Kıraç tarafına dönerek karanlıkta kayboldular.

Haydar, "hele şükür!" dedi. Barakadakilerin yanına dönünce Salman'la Mert, soru yağmuruna tuttular onu. "Bir şey yok!" demekle yetindi ve ekledi:

"Yalnız bir süre barakanın çevresinden ayrılmayalım. Salman, sen arkadaşlara söyle fabrikanın önünde dolaşmasınlar. Çayı da burada barakada içelim."

Çaylarını içerlerken telefonda arayanın kim olduğunu sordu Nazmi'ye. Nazmi: "Deniz'di" diye yanıt verdi. "Nasıl olduğumuzu soruyor." "Anlamıştım," dedi içinden. Önce, "keşke kalmasına karşı çıkmasaydık," diye düşündü, sonra, "belki böylesi daha iyi oldu," dedi kendine.

Bir süre barakanın yanından pek ayrılmadılar. Her ne kadar Haydar ara sıra uyardıysa da saatler ilerledikçe insanlar dolaşmaya başladı, fabrikanın yanında yaptıkları korunağa gidip oturdular, fabrikanın önüne gidip askerle sohbet bile ettiler, oradakilere ikinci kez demledikleri çaydan ikram ettiler. Gece nöbetindeki İsmet Özkaya Haydar'a, "üsteğmene telefon eden benim yanımdaki bekçiydi" dedi. "Bir temiz sopa istiyor," diye ilave ettikten sonra: "Anladığım kadarıyla müdür aradı onu." diye ilave etti.

Köyden ekmek ve peynir getirmişlerdi, gece yarısından son-

ra onları yediler. İçlerinden bir grup yatmak için barakayı seçti. Haydar saat üçe geliyordu, Mert Yalman'dan ayrılarak uyumak için arabaya girdi. Bir ara, Yalman'ın kapıyı açıp arka koltuğa uzandığında çıkardığı gürültüye uyandı. Başını kaldırıp gözünü açtığı, sonra tekrar uykuya yenik düştüğü o kısa zaman aralıklarında bazen arabada bazen dışarıda olduğunu gördü onun. Uykusunu açabilseydi eğer, bir de 'dinlenmem gerek' diye şartlamasaydı kendisini, yanına gidecekti. Dışarıda biri tarla farelerinin cirit attığını söylüyordu. Salman'dı. "Fareler ekmek torbalarını parçalıyor," diye sesleniyordu. Arabanın açık camından farelerin cıyaklamalarını o da duyabiliyordu. Kâh uyudu kâh uyandı. Bir ara Salman geldi arabaya. Mert Yalman ise devamlı dolaştı durdu.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Şehrazat'la Haydar Güney arasında geçen konuşmalara dair

"Yorgunum," dedim Şehrazat'a. "Başımdan geçenleri anlatmama gerek yok, okudun zaten. Direniş iyi başladı, arkadaşların moralleri iyi, benim de... Yalnız romana bu şekilde nasıl devam edeceğimi bilemiyorum. Her şey o kadar hızlı yaşanıyor ki... Biliyor musun, insan yazarken yaşamın durması gerekiyor. İnsan dolu dolu yaşarken yazarsa romanın kurgusu ona nasıl ayak uydurabilir? Yazdığım roman değil günlük olsaydı, belki o zaman olurdu. Ancak bir yanda yaşananlar, diğer yanda kurmaca! Ne hayat romanın kurgusuna uyabilir, ne de kurmaca hayatı bire bir takip eder? Kurmaca hayatı yeniden oluşturmak ister. Bir tarafta hayatın kendi akışı, diğer tarafta romanın. (Sitem dolu bir gülüşle) Belki de sen biliyorsun. Bunun için belki, "günlerin acı dolu olacak" dedin. İnsanın yaşamdan, ya da romandan yana seçim yapması başına gelmiş mi hiç? Ne bileyim, roman kurguyu şu biçimde devam ettirmek istiyor diye yaşayacaklarıma nasıl müdahale ederim? Bırak romanın öteki kahramanlarına müdahale etmeyi, kendim için bile o kadar olanaklı değil. Güdülerimin ve duygularımın etkisinde kalan ben bazen bir akşam öncesi tasarladığım kurgudan çok ayrı yerlere savrulabileceğim. O zaman kurgu nasıl takip edecek hayatı?.. Böylesine hayatla at başı gidecek bir kurgunun altından nasıl

kalkabilirim ben? Bu bir anı roman değil, hayalle gerçeğin iç içe geçtiği bir kurmaca!

"Kurguyla hayatın iç içe geçtiği durumlar olabilir," dedi titrek ve çocuksu sesiyle ve devam etti:

"Benim Şah Şehriyar'a başımı vurdurtmaması için anlattığım masalları düşünsenize! Binbir gece süren masalları... Şah Şehriyar ile geçen gecelerim masallarımla birleşti. Bir amacım başımı kurtarmaktı, bunun için de masal anlatmaya başladım. Bundan insanların yüzyıllardır okuduğu Binbir Gece Masalları doğdu. Siz de bana yazdıklarınızı okutuyorsunuz, yaşadıklarınızı anlatıyorsunuz. Tek farkınız anlatmanız bittiğinde başınızı vurdurtmayacağım ben. Bir önemli fark daha var tabii. Benim anlattıklarım masaldı, Şah Şehriyar'sa gerçek! Sizinse anlattıklarınız gerçek ben masalım.

"Güzellik, çekicilik ve akıldan yana nasibini almış Şehrazat," dedim. "Her zaman güzel konuşuyorsun ve seni dinlemeye doyum olmuyor. Ancak kaderim şimdi benzer noktaya sürüklüyor beni. Kader başımı vurdurtmayacak ama yaşadıklarımı anlattığım sürece ya da bunları yazdığım sürece seninle beraber olacağımı biliyorum. Tıpkı sen masallar anlattıkça Şah Şehriyar'la beraber olabildiğin gibi. Bense gerçeği anlattıkça seninle beraber olabileceğim. Ancak şu anda kimse benden yazmamı istemiyor. Bazıları "Haydar Güney ilerde bunları yazacak," diyor. Fabrika müdürü Sami Bey benim için, "yeni romanını yazmak için sizleri direnişe sürükledi" demiş insanlara. Sırf bu yüzden bu romanı yazmamayı bile düşündüm. Ama şimdi biz konumuzu dağıtmayalım...

"Müdür sizin romancı yanınızı çirkin amacı için kullanmış," diye araya girdi ve hemen devam etti:

"Şayet bu fırsatı size vermek istemiyorduysa size haziran ayının işçi sayısını verseydi, tercihlerini sendikadan yana kullansaydı, direniş de olmazdı. Asıl amacı insanlara kullanıldıklarını düşündürerek sizden soğutmak ve ben gerçek amacını saklayanlardan uzak dururum. Size gelince, sizin kaderiniz yaşadıklarınızı romanlaştırmak.

"Fabrika müdürünün söylediklerinde canımı acıtan bir şey var elbet, Ama ben roman konusu olsun diye ilginç yaşantılar planlamadım hiç. Yaşam beni böyle bir noktaya getirdiğinde romanı yaşadığım amaçların yerine koymadım. Düşünsene, "sizlerle bu yaşam parçasını yeni bir roman yazmak için yaşıyorum" diyorum insanlara."

"Tanrının doğanın resmini yapması için önce doğayı yaratması gibi bir şey bu" dedi Şehrazat.

"Ama biz tanrı değiliz," dedim. "Biz insanız ve olaylara istediğimiz gibi biçim veremiyoruz. Ben sana olanları anlattığım sürece bir sorun yok. Sen de masalları anlattığın sürece bir sorun olmamıştı zaten. Ama bu kitap bir anlatı olmayacak! Bir roman bu; roman da bir kurmacadır. Oysa hayat kendi kurallarıyla yaşar. Masallar ise apayrıdır ondan. İkisi bir romanın kurgusunda birleşirse? Gerçekler masallara uyar mı peki? Belki anlatı başarır bunu. Oysa roman! Masallarla gerçeklerin birbirinden kesin çizgilerle ayrıldığı yapı ne derece bir romanın kurgusunu oluşturur? Senin masalların ve Şah Şehriyar'la birlikte olduğun geceler birbirinden ayrı şeyler olarak bir kurguda birleşiyordu. Birbirinden ayrı iki kurgu. Ama bir anlatıydı o! Bir romansa çok daha fazlasını istiyor. Romanda çıta daha yüksekte! Gündüzlerim ve gecelerim bir kurguda birleşecek mi, yoksa birbirinden ayrı mı olacak? Rüyalarla gerçek yaşam gibi... Sonuçta biri rüyadır, öteki gerçek! İnsan hiçbir zaman rüyasında bulduğu altını sabah uyandığında yastığının altında bulmaz. Buna rağmen rüyalarla gerçek yaşam arasında bir ilişki yok mudur? İşte bu iki ayrı dünya yazılarımda bir araya gelecek. Doğrusu ne ölçüde bir araya gelecek ben de merak ediyorum ve ne ölçüde iki anlatı arasında bir bütünlük kurabilecek?"

"Beni nasıl zapt edeceksiniz peki? Romanınızın konusuna tabi olduğum bir rol mü düşecek bana? Gerçek yaşamı değiştiremeyeceğinizi biliyorsunuz, peki masal dünyasında istediğinizi yapabileceğinizi mi sanıyorsunuz?"

"Cehennem kavramı insanı tanrıdan özgür kılıyor o zaman" dedim düşünceli bir tavırla. "Tanrı insanı yarattıktan sonra

onun ne yapacağını bilememiş olmalı, buna sebep cehennemi koymuş önüne."

"Siz benim önüme neyi koyacaksınız?"

"...."

Yeşil gözleriyle doğrudan doğruya gözlerimin içine baktı:

"Kızmayın ama okur için bir şey söylemek istiyorum. Romanın buraya kadar olan kısmında olaylarla birlikte olduğumuz anları aynı zaman diliminde yaşandığı izlenimi verdiniz. Birlikte olduğumuz anların sonrası yaşanmamış duruyor daha; oysa romanda anlattığınız olayların –anlattığınız diyorum– hepsini geçmişte yaşamıştınız. Dikkatli bir okur satır aralarında kurduğunuz bazı cümlelerden çıkarmıştır zaten bu farklılığı. Bu roman yalnızca masallarla gerçeklerin bir araya gelmesi değil, önceden belli olanla önceden belli olmayanın bir araya gelmesi aynı zamanda. Bir tarafta hayatın gerçekliği: Benim haricimde romandaki olayları yaşamış olmanız. Öte tarafta romanın gerçekliği: Benimle aynı zaman diliminde o olayları yaşıyor olmanız. Romanın dokusu belki okurda bu yanılsamayı yaratır ama gerçek olayları değiştirebilme hakkını vermez size. Eğer romanın o kısmını yaşanan gerçeklik diye tanımlandırıyorsanız...

Biliyor musunuz Haydar Bey, sizin iradeniz dışında ilk hareket edişim bu. Böyle giderse beni zor zapt edersiniz. Kızmadınız değil mi? Yazarına karşı konuşan kahraman. Bağışlayın, benim bu dik kafalılığımla şimdiden işinizi zora soktum; okur yazılarınızı okurken bundan sonra daha dikkatli olacaktır ve hem birbirinden farklı hem de birbirinden farklı zamandaki bu iki nehri aynı zaman diliminde birleştirirken çelişkileri bir bir ortaya çıkaracaktır. Hem romanı yazdığınız hem olayları yaşadığınız andaki beniniz benimle birlikte ve bu sorun yaratıyor. Olayların geçtiği dönemdeki beninizle karşılaşsaydım sorun kalmayacaktı. O zaman sorun yalnızca hayallerle gerçeklerin bir araya gelmesi olacaktı.

"Şu işe bak!" dedim dayanamayıp. "Romanımın kahramanı bile bana ait değilmiş gibi davranıyor. Okuru benim aleyhime kışkırtıyor. Benim kurmak istediğim olay örgüsünü bozuyor.

Demek oluyor ki masal dünyasında da istediğimi yapamayacağım. "

"Ah, Yarabbi! Şu yazarlar beni öldürecek, cansız bir hale koyacak. Haydar Bey, fena mı işte yalnız değilsiniz, romanınız canlılık kazanıyor. Siz amacınız için bütünüyle kendinizin yarattığı bir kahramanı seçseydiniz; beni değil, ben Şehrazat'ım.

"Peki Şehrazat sence deminki söylediğin problemin çözümü var mı?"

"Romanı yazdığınız andaki beniniz benden vazgeçerse, ya da olayları yaşadığınız andaki!..."

Şaşkınlıkla baktım yüzüne.

"Demek istediğim yine romanınızda olmaya devam edebilirim; ancak bugünkü beninizin, yani romanınızı yazdığınız bu andaki beninizin benimle olmamasıyla. Yaşanan olayları bu kısımda nasıl üçüncü tekil anlatmaya başladıysanız ben de olayların geçtiği zamanki beninizle birlikte olabilirim. O zaman anlatı zamanı ister yaşanmakta olan olaylar olsun, ister geçmiş zaman fark etmez; çünkü romanın içindeki farklılık ortadan kalkacaktır o zaman. Yeter ki bu romanı yazdığınız andaki benliğiniz aradan çıksın. Yapabilir misiniz bunu?"

Sustum. Hiçbir şey demedim. Yapamazdım. Neden yapamazdım bilmiyorum. Yoksa geçmişteki, olayları yaşadığım andaki benim ben değil, bir başkası mıydı? Elbette bendim. Ama o benimin klonlanmış benimden, ya da yaşadığım zamandan önceki bir zamanda bana benzeyen yaşamış bir benden farkı yoktu. Tek farkı hafızamın onunla köprü kurmasıydı. Ben Şehrazat'la şu andaki benimle olmak istiyordum.

Devam etmenin işleri daha da karıştıracağını hissederek sustum. Sessizliği bozan Şehrazat oldu:

"Oyunumuzu hafta sonunda sahneye koyacağız, gelebilecek misiniz?"

"Gelmeye çalışacağım," dedim.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Fabrika bahçesindeki halaylı günlere dair

5 Ağustos günü çıkan gazetelerde, direniş haberi yalnızca ikisinde, sol eğilimli G1 ve B2 Gazetesinde yer alıyordu. Basının büyük tirajlı gazeteleri ilgi göstermemişti.

B2 Gazetesi birinci sayfasına, işçilerin basın açıklaması yapmak için kol kola kapıya yürüdükleri fotoğrafı koymuştu. Salman en öndeydi, solunda Ender, sağında Kenan ve Sinan vardı. Ender'in solunda iki bayan işçi ve üç erkek işçi daha. Hepsi iş önlükleriyleydiler, ve yakalarına fabrikadayken taktıkları sendikal talepleri dile getiren kartlar iliştirilmişti. Gazete, 'Tıbzet'te işçiler sendika hakkı için iş bıraktı' diye başlık atmıştı. Haberde sabah olanlar ve Deniz'in okuduğu basın açıklaması geniş ayrıntısı ile veriliyor, konuşmaların ardından jandarmanın 'dağılın' uyarısına aldırmadan işçilerin toplu halde fabrika bahçesinde oturdukları yer alıyordu. İç sayfada Deniz'in elinde kâğıt, kapıda açıklamayı yaptığı ânın fotoğrafı: Deniz gülümsemiş, boynu hafif sola yatık, mahzun bir ifadeyle objektife bakıyor, işçiler konuşmasından o kadar etkilenmişler ki başları dik ve yüzleri aydınlık alkış tutuyorlar.

G1 daha kısa bir yazı koymuştu iç sayfasına. Haberde yer alan fotoğrafta Davut Yener sol kolunu ileri uzatmış, diğer eli göğsünde konuşmasını yapıyordu. Haydar Güney ise ellerini

göğsünde kavuşturmuş ona bakıyordu. İşçiler karınları hizasına gelen parmaklıklı kapının öte tarafındaydılar. Sanki bir okul müdürünün konuşmasını dinliyor gibiydiler. İki ayrı fotoğraftaki insanların ifadelerinde belirgin farklılıklar vardı: Birincisinde oldukça canlı, ikincisinde kuşkucu ve tedirgin. Haberde basın açıklamasından kısa bir alıntı yapılmış, Haydar Güney'le Davut Yener'in konuşmasına değinilmişti.

İlerleyen günlerde Tıbzet direnişi bilhassa bu iki gazetede önemli ölçüde, belki de o günlerde başka yerlerde yaşanan birkaç direnişten daha çok, bilhassa B2 Gazetesinde neredeyse tefrika halinde yer alacaktı. Zaman zaman başka gazeteler iç sayfalarında yer verecekti. B2 Gazetesindeki haberin sürekliliğinde gazete çalışanlarının işçi haberlerine duyarlılığının payı vardı elbet, direnişin olaylı geçmesinin de payı büyüktü; ancak gazete ile direniş arasında iyi bir iletişim kurulmuştu, her olay öncesi ve sonrası mutlaka haber veriliyordu ve gazete hemen harekete geçiyordu. Haydar'ın basınla ilişkilerini diri tuttuğunu söylemek doğru olur; ama B2 Gazetesinde direnişin bu kadar yer almasında B1 Partisinin işçilerin bazılarıyla yakın ilişki kurması önemli bir unsur oldu.

Direniş başladıktan sonra geçen sekiz gün, beşinci günkü haber dışında gazetelerde yer almadı. Dördüncü günle ilgili haber, fabrika yanında kurdukları derme çatma çadırdan bir görüntüyle birlikte verilmişti. Çadırda Haydar, Mert, Salman otururken görülüyordu. Fotoğrafın yanındaki sütunlarda işçilerle yapılan bir röportaj aktarılmıştı.

"İşçilik hayatımda hiç hakkımı almadım, bu durumu değiştirmek için sendikalı olduk," diyordu Kadir.

Selin'in ki ise dikkat çekiciydi:

"İşyerinde gülmek, konuşmak ve en küçük hak talebinde bulunmak yasaktı. Birimiz gülsek hemen, 'niye güldün?' diye sorguya çekiyorlardı. Tuvaletten iki üç dakika geç gelince hesap soruyorlardı. Ama artık bu böyle gitmeyecek!" diyordu Selin.

Fabrika önünde geceledikleri ilk günün sabahı işçiler gelmeden Haydar, Mert Yalman ile birlikte arabayla köye gittiler.

Bakkaldan ekmek, peynir ve domates almadan önce helaya girdiler. Köyün camisinde bir tek hela vardı, o da erkeklere aitti. Temiz olduğu kesinlikle söylenemezdi, kapıları bile doğru dürüst kapanmıyordu. Suları akmadığından su dolu fıçıdan tenekeye aldıkları suyla işlerini gördüler. Helanın dışında ters giden bir şey yoktu. Pırıl pırıl bir güneş, daha sabahtan sıcak sayılacak bir hava vardı. Köşe başlarında servis bekleyen kadınlı erkekli işçileriyle Kıraç Köyü yeni uyanmıştı. Yiyecek torbalarıyla karavana geri döndüklerinde İsmet Özkaya, uzun bir hortumla fabrikanın önündeki toprak yolu suluyordu. Bunun kıymetini sonradan anlayacaktı Haydar. Mert Yalman'la birlikte, işçiler fabrikanın içindeyken ikisi dışarıda çadırda oturduklarında yoldan geçen arabaların çıkardıkları toz ağızlarının içine dolduğunda... İşçiler her zamanki gibi çalışma saatinde geldiler, fabrikaya girdiler. Onlardan önce müdür gelmişti arabasıyla ve Haydar'a eliyle selam vermişti; Haydar karşılık vermemişti. Sonraki sabahlar bu tutumundan vazgeçecek, her gün işçi servislerinin gelişinden on beş dakika önce bu selamlaşma hiç aksamadan gerçekleşecekti. Bunda askerlerin ikinci günden itibaren fabrikadan çekilişinin payı vardı ve bunun müdürün isteğiyle gerçekleştiği söyleniyordu. Denilene göre müdür, üsteğmene işçilerin çalışmayışının kendi sorunları olduğunu söylemişti. Bu oldukça rahatlattı onları. İşçiler fabrikanın bahçesinde, dip tarafta oturuyorlar ve bol bol halay çekiyorlardı. Sevil bir yolunu bulmuş, yaşlı bekçi fark etmeden fabrikanın içine girmiş, aralarına katılmıştı. Sabahtan kendi arabasıyla gelmişti fabrikaya. Onlarla birlikte, Kürtçe bilmese de hiç yorulmadan gün boyu halay çekiyordu. Halay çekerken söyledikleri türküler, (çoğu zaman Kürtçe söyleniyordu türküler) Haydar'la Mert'in bulunduğu yere kadar ulaşıyordu. Sevil ondan sonraki günlerde de gelecekti halay çekmeye, işçilerle birlikte olmaya. Ta ki Davut Yener gitmesini yasaklayana kadar! Fabrikanın bahçesinde güneşin gökte yükselişine göre yer değiştiren gölge alanlar oluyordu daima. Ama Haydar'ların bulundukları alan güneşin yakıcılığından kurtulamıyordu hiç. Korunağın tepesin-

deki kartonlar azıcık gölge sağlıyordu belki; nasıl gölgeyse daha da bunaltıyordu, ama güneş umurlarında değildi onların. Nazmi şubenin diğer işlerine koştuğundan onları baş başa bırakıyordu ve onlar akşama kadar hiç bıkmadan sohbet ediyorlardı. İşçiler de halay çekmekten hiç yorulmuyordu. Kol kola girip çember oluşturuyorlar ve o çember ayakların aynı anda inip kalkışlarıyla ve ayakların ritmine uyan, Haydar'ın anlamadığı, birbirini tekrarlayan Kürtçe sözlerle ağıt yakar gibi sürüp gidiyordu. Deniz'e sordu Haydar, kulağına hoş gelen ezgilerden bir tanesini, Deniz kapıdan çıkıp yanlarına geldiğinde: 'Birbirlerine kavuşamayan aşıkların' öyküsüymüş... Deniz, üstünde çıkarmadığı mavi iş önlüğü, ayaklarında terlik, ayakları çıplak, çıplak ayakları ufacık, elinde hiçbir zaman eksik etmediği şiir kitabı, yanlarında kalıyordu biraz; sohbet için geliyordu ama çok az konuşuyordu, bir şey sorulursa ancak o zaman cevap veriyordu.

Aşıkların türküsünü söylerken, ayaklar inip kalkarken insanlar birbirlerine bakmıyorlardı; ama kendisiyle birlikte kol kola girmiş ondan fazla kişinin aynı anda hareket ettiğini biliyorlardı. Söylediklerinin aşk türküsü olduğunun farkında bile değillerdi, ama sesi duyuyorlardı. Bu sesle birlikte salınıyorlardı, bu sesle birlikte ayaklar ileri doğru fırlıyordu aynı anda. Aşıkların trajedisi o anda onlara bambaşka bir şeyi, çok sayıda olduklarını ve bir arada olduklarını ve kaderlerinin ortak olduğunu hissettiren ortak bir heyecanı tattırıyordu. Bu heyecan ritim arttıkça ve sesler çoğaldıkça artıyordu. Hepsi aynı şeyi yapıyordu, başlar iki yere bir yukarı, ayaklar iki adım yana sonra bir ileri, ama hepsi aynı anda, birbirlerine tutunmuş, sonunda hepsi tek vücutmuş ve sanki geçmişte gelecekte de böyle olacakmış gibi, sanki şimdiye kadar aralarında olan farklılıklar tümüyle ortadan kalkmış, herkesin eşit olduğunu ve yukarıdan, müdüriyetten görüldüklerini varsayarak onlara gerçek bir kitlenin yenilmez gücünü göstermek istercesine halay çekiyorlardı.

Öğlende Mert'le Haydar, köye gidip işçiler için ekmek peynir alıyorlardı. Ara sıra Beylikdüzü'ndeki bir lokantadan peynir-

li pide getirttikleri oluyordu. Akşamları servis arabaları düzenli olarak geliyor, onlar da gece nöbetine kalan işçilerle birlikte düzenli olarak köy lokantasının yolunu tutuyorlardı. Deniz ikinci gece için kimseye bir şey dememiş, servis arabası geldiğinde geçip köşesine oturmuş ve evinin yolunu tutmuştu. Haydar'la Mert ikinci günden itibaren geceleri kalmadılar; ancak sabahları oldukça erken saatte geliyorlar, işçi servisleri gelmeden bir saat önce fabrikanın önünde oluyorlardı.

Haydar, sabah beşte arabayla Maltepe'den hareket ediyor, Suadiye'den Mert Yalman'ı alıyordu. Yollar bomboş oluyordu sabahları, Avcılar'a kadar hiç gaz kesmeden gidiyorlar, Parseller'e gelince yol üzerindeki pasta fırınından bir torba sıcak poğaça alıyorlardı. Karavanın önüne vardıklarında işçiler çay suyunu koymuş oluyor; genellikle nöbetçilerden birinin boş bidonu doldurmak için fabrikanın yolunu tuttuğu ana denk geliyorlardı. Salman diğer işçiler gibi yorgun ve uykulu gözlerle karşılıyordu onları. Gece nöbetine üç gün boyunca gelmişti Salman; birinci ve ikinci günü Sinanla, üçüncüsü başkalarıyla!.. Gece nöbetleri bitkin ve sinirli yapmıştı onu. Haydar, sonunda Salman'ın her gece kalmasına karşı çıkmıştı:

"Senin sinirlerinin sağlam olması lazım," dedi Salman'a, "Sen işçileri yönetiyorsun, görüşme olduğunda kafanın dinç olması lazım."

Oysa hiçbir görüşme olmuyordu. Müdür gidip geliyordu fabrikaya, işçilerin yanına hiç mi hiç inmiyordu. İkinci günü fabrikaya gelen arabanın noterden olduğunu söylediler. Araba doğruca içeri girmiş ve içindekiler personel binasına girmişlerdi. Bu haberin yayılması oldukça tedirgin etmişti işçileri. Noteri taşıyan siyah araba üç gün üst üste geldi. Haydar ve temsilciler işçilere üç gün boyunca endişe etmemelerini, işverenin noteri, fabrikada çalışıp çalışılmadığını tespit için getirttiğini, bir şey olacaksa bundan sonra başka türlü değil ancak iki taraf arasındaki anlaşmayla çözüleceğini söylediler. Eğer anlaşma olursa noter tespitinin bir anlamı kalmayacaktı. Temsilciler ve Haydar böyle söyleye dursun, noter işini büyük bir ciddiyetle yaptı.

Hatta son akşamı, işçilerin gidişine denk gelen bir saatte çadır tarafında biriken gruba işe dönüp dönmeyeceklerini sordu da bu yüzden noterle Mert Yalman arasında tartışma çıktı. Bu tartışmaya noterle birlikte işçilerin yanına gelen müdür Sami Aktaş da katıldı. Hem de ne katılış! O günlerde sigarayı bırakma uğraşı veren, bunun için de devamlı sakız çiğneyen Mert Yalman'la aralarında bir bağrışma yaşandı ki sormayın! O akşam iki taraf arasında gerilime neden olan olay şöyle gerçekleşti:

Dediğim gibi akşamüstüydü. İşçiler önlüklerini çıkarmış servis araçlarını bekliyordu. Bir grup işçi ise fabrika dışına çıkmış, çadır tarafında toplanmıştı. Siyah arabanın personel binası önünde durduğunu herkes biliyordu. Beklenmedik olay noter görevlisiyle müdürün personel binasından çıkıp işçilerin yanına varmasıyla başladı. Kısa boylu, kaytan bıyıklı noter görevlisi, elinde tuttuğu siyah kaplı zabıt defteriyle işçilere tek tek neden çalışmadıklarını sormaya başladı. İşçiler böyle bir soruya hazırlıklıydılar. Kenan'ın yanında duran Ender, temsilcilerin önceden kendisine söylediği gibi, (her zamanki) gözlerindeki şeytansı ifadeyle; dudaklarında dalga geçermiş gibi bir gülümseme, dedi ki:

"İşveren bize iş vermiyor."

Noter görevlisi, bu yanıtı yeterli bulmamış olacak:

"İşveren iş verdiğini, ancak sizin çalışmadığınızı söylüyor," diye karşılık verdi.

Belki, Ender'in normal konuşma şekli olan, işin dalgasında izlenimini yaratan konuşma tarzı noter görevlisinin gıcık kapmasına neden olmuştu; (belki kraldan fazla kralcıydı noter, müdür yanında değilmiş de kendisi müdürmüş gibi; onu bu davranışa iten nedenleri ben de sizin gibi tahmin edebilirim ancak.) Ender, "Biz işimizin başındayız, servis bekliyoruz," deyince daha da sinirlendi:

"Son defa soruyorum, çalışmamakta ısrarlı mısınız"

Noter görevlisinin üst perdeden çıkan sesi Mert Yalman'ı çıldırtmaya yetmişti, hemen noter görevlisinin üstüne yürüdü:

"Beyefendi!" diye parladı. "Sizin göreviniz işçileri sorguya

çekmek değil."

Noter görevlisi böyle bir müdahaleyi beklemiyordu.

"Ben görevimi yapıyorum."

"Hayır, siz görevinizi yapmıyorsunuz, siz işverenin adamlığına soyunuyorsunuz."

Sami Aktaş araya girdi birden, oldukça öfkelenmişti:

"Siz kim oluyorsunuz da dışarıdan müdahale etme yetkisini kendinizde buluyorsunuz?"

"Ben sendikanın yöneticisiyim," dedi Yalman. "Hem size kendimi tanıtmak zorunda da değilim."

"İlk defa görüyorum seni, kışkırtıcılık yapma!"

İki taraf da bağırarak konuşuyordu.

"Yoksa siz de noterde mi çalışıyorsunuz?"

"Ben fabrika müdürüyüm. Benimle böyle konuşamazsın, önce biriyle konuşmasını öğrenin! Saygısız! Ağzından sakızı çıkar bir kere!"

O dakikaya kadar müdürden başka hiç kimse Mert Yalman'ın ağzındaki sakızı fark etmemişti; Yalman'ın kendisi bile. Gayri ihtiyari sakızı dişinin kenarına itti ve toparlanır toparlanmaz karşılık verdi:

"Fabrika müdürü karşısında sakız çiğnenmeyeceğini bilmiyordum. Kiminle nasıl konuşulacağını da sizden öğrenecek değilim. Buraya getirttiğiniz noterin görevi işçilere neden çalışmadığını sormak değildir, baskı yapmak hiç değildir. O sadece tespit yapmakla yükümlüdür. Siz de noterin avukatı değilsiniz."

Neredeyse birbirlerine gireceklerdi, Haydar hemen araya girdi:

"Sami Bey," dedi. "Herkesin sinirleri gerilmiş durumda."

Mert Yalman:

"Burada olay çıkartmak istiyorsunuz," diye bağırmaya devam etti.

"Bir dakika!" dedi Haydar, Mert Yalman'ı taraf olmaktan çıkarmaya çalışarak. (Her zaman yaptığı gibi ellerini iki yana açtı: Sanki her şeyi yaşanan anın içinde dondurmak istermişçesine) "Böyle yaparsak bir yere varamayız."

Bu kez Sami Aktaş susmadı;

"Görevlinin görev yapmasına engel oluyor."

"Bir dakika Sami Bey!"

"Sendikanın niyetinin ne olduğu belli," dedi Sami Aktaş. Kolay susacağa benzemiyordu.

"Siz de olayları tırmandırıyorsunuz," dedi Haydar ve devam etti:

"Anlaşma yolları arayacağınıza noter getirtip tutanak tutturuyorsunuz"

"Siz böyle yaparsanız anlaşma hiç olmaz!," dedi Sami Aktaş ve fabrikaya yöneldi.

"Bir de bizi tehdit ediyor," diye bağırdı Mert Yalman arkasından.

"Mart Hoca sakin ol biraz!"

Sami Aktaş aniden dönüp:

"Benim muhatabım sen değilsin!" diye karşılık verdi yüksek sesle. Oldukça sinirliydi, o sinirle bir daha dönmemek üzere fabrikadan içeri girdi ve personel binasına doğru yürüdü.

Olay bir anda büyümüş, Sami Aktaş'ın gitmesiyle bir anda durulmuştu. Arkasından noter görevlisi de bir şey söylemeksizin arabasına binip gitmişti. Tam o sırada servis arabaları geldi. İşçiler daha bir moral bulmuşlardı sanki. Bu moralde daha ziyade Mert Yalman'ın karşı çıkışının payı vardı. Noter görevlisinin yarattığı tedirginlik içlerinden birinin tavır koymasıyla dağılmış, üstünlük onun elinden alınmıştı. İşçiler yavaş yavaş servis arabalarına binmeye başladılar. Haydar gerilimi ne kadar yumuşatmaya uğraşırsa uğraşsın ve artmasından ne kadar endişe ederse etsin; gerilimin (zirveye tırmandıktan sonra) ardından kitle yatışıyordu. Haydar, bu sonuca varamadı belki; o sırada Mert'e biraz fazla yüklendiğini düşünüyordu. İşçiler gittikten sonra, beş altı kişiyle kaldıklarında, sonra yemeğe gittiklerinde, Mert Yalman'ın yüzünde hep kendisine karşı bir kırgınlık aradı durdu. Düşündüğünün aksine Mert Yalman oldukça rahattı; rahat olmayan bir tek kendisiydi.

O hafta sonuna kadar kayda değer başka olay olmadı. Hay-

dar sabahları evinden Yalman'ı aldı, Parsellerden poğaçalar alındı, fabrikanın önü sulandı, işçiler halay çektiler, Haydar'la Mert bütün gün sohbet edip toz yuttular, sol dergilerden ziyarete gelenler oldu; Haydar, direniş başladığından beri şubeye hiç uğramadı. Başlarda her ân bir olay olacak diye bir beklenti içindeydiler; oysa gündüzler ve geceler sakin geçiyordu. Haydar'a sorarsanız ayrılmayışının nedeni bir olay çıkma ihtimaliydi. Şubenin işleri ile ilgilenmek Nazmi'ye kalmıştı. Hoş toplu sözleşmeler bitmişti, yaz mevsimi olduğundan fabrikaların bir kısmı tatildeydi; o günlerde işler yoğun değildi açıkçası. Yoğun olsaydı ne olurdu bilemiyorum. Haydar, onu direniş yerinden uzaklaştıracak bir olay çıkacak diye endişe ediyor, direniş yerinden ayrılmayı düşünmek bile istemiyordu. Şimdi biz isterseniz Haydar ile Mert'in ne konuştuklarına kulak verelim; kol kola girmişler, fabrikanın önündeki toprak yolda bir ileri bir geri turalıyorlar.

"Sendikaya uğramayacak mısın?"

"Uğrarsam bir daha beni buraya göndermezler," diye yanıt verdi Yalman.

"Geçen gün Mehmet Sağdıç aradı. Seni sordu. 'Burada eğitim için ona ihtiyaç var' dedim. Anladığım kadarıyla burada kalmana bozuluyorlar. Davut Yener seni soruyormuş ikide bir, 'onun orada kalmasından haberim yok!' diyormuş."

"Yalan söylüyor. Ben ona burada kalacağımı söyledim."

"Ben de söyledim."

"Genel sekretere söyleyeceğine bana söylesin. Gel burada işin var desin. Söyleyemez! Çünkü orada hiçbir işim yok! Burada hiç olmazsa bir işe yarıyorum. Benim orada varlığımı bile istemiyorlar. İşten atmasını bile beceremediler."

"Mecbur kaldılar."

"Beni çağırsınlar desinler ki, biz seninle çalışmak istemiyoruz. Ben bunu anlarım. Hiçbir zaman bunu demediler. Soruyorum niye beni çıkarıyorsunuz, hiçbir şey söylemiyorlar. O şekilde çıkarılmayı kabul edemem ben! Benim orada çalışma koşulum kalmamıştı aslında..."

"Fena mı oldu? Bak burada beraberiz. Bana destek oluyorsun."

Mert Yalman yanıt vermedi. Haydar devam etti:

"En azından Celal Duran'ın dediği olmadı."

"Bir anda olaylar tersine döner gibi oldu, ama sonra her şey aynı kaldı."

"Diyorum ya sana: Mecbur kaldılar. Olay senin dışına çıkınca... Bunda Ahmet Aras'la konuşmamın payı oldu elbet, atılman için o günkü olayın haklı bir neden olmayacağını görmek zorunda kaldılar. Sadece bu değil tabii; beni ikna edemeyeceklerdi, dolayısıyla başkalarını da!.. Beni ikna edip etmemek de önemli değil aslında; ama olağanüstü kongrede aynı cephede olunca ikna etmek önemli oluyor. Üstelik tek gündemli genel kurul değil, seçimli bir genel kurulun konuşulduğu bir ortamda ve benim seçimli genel kurulu doğru bulmadığımı düşünürsen... Sonuçta çıkar ilişkilerine dayanıyor her şey, bunun için de çıkarları ayakta tutan güç dengelerini sarsmamak gerekir."

"Bütün bunlar yanlışlıkları düzeltmeye yetmedi."

"Yetmeyeceğini sen de biliyorsun. Genişleyebileceği alan çıkarların sınırında bitiyor. Çıkarların dengesini koruyacak bir tavizdi bu. O günde sana söyledim. Senin gibi insanların sendikada kalması gerekiyor. En azından bu oldu. Şimdilik tabii... Bir gün koşullar değişebilir; bugün buradasın ve biz koşulları değiştirmek için çalışıyoruz." Dilinin ucuna gelen bir şeyi, Ahmet Aras'ın telefondaki konuşmasına önem verdiğini, onun bu işteki rolünün anlattığından daha fazla olduğunu söylemedi; karşısındaki insanın hoşlanmayacağını bildiği bir şeyi söylemeyen bir çok insan gibi... Onun yerine

"Hiçbir ses çıkmıyor işverenden. Bugün altıncı gün!" diyerek konuyu değiştirdi.

"Fabrika çalışmadığı sürece zaman aleyhlerine işliyor. Neyi bekliyorlar bilemiyorum. Tuhaf olan kötü bir şey yaşanmayınca direniş kolaymış gibi geliyor insana, oysa sendikayı kabul edeceklerine dair en ufak bir işaret yok! Ne dersin, askerlerin gelmeyişinde müdürün etkisi var mıdır?"

"Olabilir."

"Uzun süre dayanamazlar!" dedi Yalman. "Görüşmek için çağıracaklardır. İşçiler fabrikanın denetlenme zamanının geçtiğini söylüyorlar. Şu anda güçlü olan biziz."

Bu sözler biraz rahatlatmıştı Haydar'ı. İçinde Yalman'a söylemediği bir endişe vardı: Her ân bir şey olacakmış hissini veren bir kaygıydı bu... Akşamları işçiler servis arabalarına bindiğinde rahatlıyordu, ama sabah olunca tedirginlik yeniden başlıyordu. Öğleye doğru her şey normal gittiğinde artık aklına gelmez oluyordu. İlk günler daha çoktu. Sonraları kimi zamanlar duyar oldu...

"Biliyor musun," dedi Yalman'a, "bu direniş benim için çok önemli! Bu fabrikaya sendikanın girmesini çok istiyorum."

Sonra kendini de inandırmak istermiş gibi:

"Başaracakmışız gibi geliyor bana," diye ilave etti.

Yürümekten yorulmuşlardı, ikisi de aynı anda aynı şeyi düşünmüş olacak, biraz da güneşin yakıcılığından kaçmak için, barınağın altına girip oturdular. Öğle üzeriydi. O gün Cumartesi olduğu için işçiler erken gideceklerdi. Direnişi çalışma saatlerine ayarlıyorlar, eskiden fazla mesaide geçen zamanlarını bu hesaplamanın dışında tutuyorlardı. Böyle bir hesaplamada fazla mesaiye duyulan tepkinin payı olduğu kadar işçileri yormama düşüncesi yatıyordu. (Yaşadığı gerilim ayrıca var mıydı bilmem) Bir haftayı devirmiş sayılırlardı. Servis araçlarının zamanı geldiğinden işçiler yavaş yavaş fabrikanın önünde toplanmaya başladılar. Geceleri karavanda nöbet tutma işini sıraya koymuşlar, bunun için karavanın önüne bir isim listesi asmışlardı. Pazar günü işçilerin tümü değil yalnızca nöbetçiler gelecekti.

Önce Sinan geldi yanlarına, sonra Salman. Birlikte, kalacakların yemek sorununu konuştular.

"Köye gideriz," dedi Haydar, sonra devam etti:

"Hava kararana kadar burada kalırız; gece için bir şeyler alırız. Yarın sabah da bir ara uğrarım ben."

"Akşama bize geliyorsunuz değil mi?" diye sordu Salman.

Aslında Salman sabahtan söylemişti ona ama Haydar, Mert'e

söylemeyi unutmuştu. Yüzünde, kabul etmesini ister bir ifade, Mert'e dönüp:

"Akşama bizi yemeğe davet ediyorlar," dedi.

Mert cevap vermek için fazla düşünmedi. Bir haftanın yorgunluğu sanki onun "evet" sözüyle noktalanmış oldu. Az sonra Deniz, Nuran'la birlikte yanlarına geldi. Çok geçmedi servisler fabrikanın önünde yerlerini aldı. Nuran, Avcılar, Deniz de Gazi arabasına bindi.

Akşam olup Salman'ın evine vardıklarında, Deniz önceden gelmişti, Salman'ın karısı sofrayı donatmıştı, yolda bir fırsatını bulup tatlı almışlardı Mert'le birlikte, Deniz hafif makyaj yapmış fabrikada olduğundan daha canlı, halının üstünde Salman'ın küçük oğlu Apo ile oynuyor, Abdullah beş yaşlarında, kısaca "Apo" diyorlardı ona, ellerini yıkayıp sofraya oturdular. O akşam daha bir kaynaştılar; direnişin yorgunluğunu üstlerinden atmışlar, gelecekteki güzel günlerden bahsediyorlardı. Bir fotoğraf makinesi vardı Deniz'in elinde: Durmadan herkesin fotoğrafını çekti. Haydar da üçünün, sonra tek başına Deniz'in fotoğrafını çekti. Deniz ona baktığı anda deklanşöre basmış, Deniz o anda gülümsemişti.

Karavanda gece nöbetine kalan dört kişi fabrikadan aldıkları suyla çay yapmışlar, kendilerini ziyarete gelen gençlerle sohbet ediyorlardı. Her günkü gibi sakin geçiyordu gece... Sadece, ara sıra gelen jandarma devriyesi diğer nöbetçileri olduğu gibi onları da tedirgin ediyor, başka kayda değer bir olay olmuyordu. Gece yattıklarında karavanın kapısını kapatıyorlar öyle uyuyorlardı.

Sabah olduğunda karavanın önündeki panoya, altı rakamını silip direnişin yedinci günü olduğunu yazacaklardı.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Unutulan tiyatro

Gece oldukça geç döndüm. Direniş başladığından beri ikinci defa bilgisayarın başına geçiyordum. Sihirli sözcükleri fısıldayıp mağaranın kapısını açtıktan sonra Şehrazat'ı karşımda buldum. Geldiğimi fark edince başını kaldırıp ürkek bakışlarını bana çevirdi. Bir şey söylememe vakit kalmadı, mağaranın tavanında bir kanat çırpıntısı duyuldu; küçük bir kuş süzülerek Şehrazat'a doğru gelip omzuna kondu. Kuşu ufacık elleriyle avcuna aldı ve göğsüne götürdü. Kuşla konuşup dedi ki:

"Üzülme kuşçuk, Haydar Bey bizi unutmuş, Haydar Bey tiyatronun saatini de unutmuş..."

Şimşek gibi bir şey çaktı beynimde. Bugün tiyatro günüydü ve ben tiyatronun olduğunu unutmuştum.

"Şehrazat," dedim, "bağışla beni, öyle günler yaşıyorum ki..."

"Biçare..." dedi kuşa, "bütün günler sizden haber getirmek için uçup durdu."

"Kabahat benim," dedim. "Ama hep geceleri geç yattım hep sabahları erken kalktım."

"Şimdi ne diyeceğiz? Oyun oynanmadan perde kapandı mı diyeceğiz?"

Yüzüme hiç bakmıyor, devamlı kuşla konuşuyordu.

"Tabii gerçeği söyleyeceğiz."

"Haklısın," dedim. "Bana kızmakta haklısın. Yüzünü bana dönmez misin lütfen? Neden tiyatro aklımdan çıktı bilmiyorum. Sana yemin ederim... Oyununuzu seyretmeyi o kadar çok istiyordum ki..."

"Sen ona kızıyor musun kuş? Ben kızmıyorum ki!.. Söyle ona bu kadar bocalamasına gerek yok!"

Konuşurken bir taraftan da sol eliyle kuşun başını okşuyordu. Onu ilk defa böyle görüyordum. Birden benden yana döndü, dudaklarında soluk bir tebessüm vardı.

"Peki, söyleyin bakalım, neler oldu? Yok, yok söylemeyin, nasıl olsa yazacaksınız. Her ne olduysa?.. Evet, sadece benim merakım, orada değilim ben, hiçbir zaman da olmayacağım. Siz... Siz... Her neyse, ben sadece kötü ve kaprisli bir kızım. Bilesiniz ki, gerçekler dünyasına geçmek gibi bir niyetim yok! Beni sadece masallar ve yazılacak şeyler ilgilendiriyor. Yüzyıllardır varolmuş olabilirim, insanlar okumak istedikleri zaman beni her zaman karşılarında bulurlar, orada her zaman olacağımı bilirler ve bundan emindirler. Ben sadece onlar istediği zaman hazır olurum. Sizin şimdi yanıma geldiğiniz gibi...Neyse bunların sizin için bir önemi yok!"

"Gerçekten böyle düşünmekle kendine ve bana haksızlık ediyorsun," dedim. "Seninle bir çok şeyi paylaşıyorum. Benim için bütün bu yaşananların olup bitmiş olduğunu, bütün bunları yazdığım anda seninle aynı kaderi paylaştığımı ve sana daha çok yakın olduğumu biliyorsun."

"Bu açık sözlülüğünüze teşekkür ederim. Bu niyetinize karşılık ben de açık sözlü olacağım. Sizin terapi için başvuracağınız bir psikolog değilim ben. Gerçek dünyadan kaçtığınızda sığınacağınız bir ada da değilim. Evet, bilgisayarı açtığınızda her zaman karşınızda olurum, bundan da o kadar emin olmayın; ama hiçbir zaman bir kişi için var olmadım. Eğer bir masallar anlatıcısıysam, her halde yalnızca size anlatmayacağım, benim birden fazla okurum olacak! Tiyatro gösterileri de yalnızca size sunulmayacak. Bugünkü oyunu kaçırdıysanız bunda okurun

suçu yok!"

"Şu anda geç kaldığım için bana acı çektiriyorsun," diyerek sözünü kestim."

"Ulu Tanrım! Bu sözleriniz bile kendinizi ne kadar önemli gördüğünüzü gösterir. Herhalde sesimin titremesine bakıp buna karar verdiniz. Pekâlâ, öyle olsun, ben de sizin kadar kendimi önemsiyorum. Kendini önemsemeyen yok ki zaten... Unutmayın rüyalar bile kendini önemser. Bu sözümü unutmayın. Alaaddin'in sihirli lambasından çıkan cin bile, "işitmek itaat etmektir," derken, Alaaddin, ecinninin, sonu gelmez isteklerini her defasında yerine getireceğini sanır. Ondan dev Ruk kuşunun yumurtasını getirmesini istediğinde cinin öfkesi karşısında şaşkın kalıp ne yapacağını şaşırır."

Ani bir hareketle yüzünü kuşa döndürdü:

"Of!.. Kuş, şuna bir şey söylesene! Bu kadar konuşmaktan sıkıldım artık."

O anda ellerini ileri uzattı ve kuşu saldı ve akabinde şunları söyledi:

"Gidin buradan! Kuşun arkasından gidin! Onun konduğu yerdeki mermer kapağı tunç halkadan tutarak kaldırın! Önünüze çıkan on iki basamaklık mermer merdiveni inin. Kendiliğinden açılacak bakır kapıdan içeri girin. Ulaştığınız kubbeli salondan geçin ve orada karşılaşacağınız şeylere elinizi sürmeyin. İkinci bölmeden üçüncü bölmeye geçin. İri çiviler kakılı bir kapı hemen açılacaktır. Orada meyvelerin ağırlığı altında eğilen ağaçların dikili bulunduğu bir bahçe göreceksiniz. Orada sakın eyleşmeyin. Öne doğru yürüyerek otuz basamaklık sütunlu bir merdivenden taraçaya ulaşmak için tırmanın. İşte orada daha önce Alaaddin'in bulduğu üstü açık bir duvar oyuğunda tunç bir ayaklık üzerinde bakır lamba göreceksiniz. Tıpkı Alaaddin gibi lambayı dikkatle alın, onu söndürün, içindeki yağı yere dökün ve onu çabucak göğsünüzde saklayın. Tekrar dışarı çıktığınızda lambayı ovuşturun. Karşınıza çıkan cin sizi kendi rüyalarınızın ülkesine götürecektir. Rüyalar gerçek nehrine açılan kapılardır. Vaktinde gelmeyip kaçırdığınız oyuna gelince, oyun

bilgisayarınızda başka bir dosyaya kaydedildi, hiç şüpheniz olmasın romanınızdaki bu bölüme kopyalanacaktır; bunu da sizin için değil, okur için yapıyorum, bilesiniz! Bense yeni oyunu hazırlamak üzere gidiyorum."

Tam bütün bunların ne anlama geldiğini sormak üzereydim ki, beni susturdu.

"Hemen buradan gidin!" dedi yüksek sesle.

Bana kızmakta haksız diye düşündüm ve hemen vazgeçtim sorumdan. Tiyatroyu unutacak kadar direnişe dalmış olabilir miydim? Belki doğruydu bu ama aklımın köşesinde bir soru piyonu benim irademin dışında öne çıkıyor ve 'sen farkında değilsin ama romanı düşündün, Şehrazat'tan uzaklaşmayı denedin' diyordu. O anda duygularım barajın kapaklarından birden boşalan sular gibi bu piyonun üstüne boşaldı, ben eskisinden daha çok aradım Şehrazat'ı ve onu küstürdüğüm için üzüldüm. Bana ait değildi o piyon; onu görmüş olabilir miydi Şehrazat?

Bir kere daha dediğini dinledim. Kuş Şehrazat'ın söylediği gibi tunç halkalı mermer kapağın üstüne kondu. Halkayı kavrayıp kendime doğru çektim. On iki basamaklı mermer merdivenden indikten sonra kendiliğinden açılan bakır kapıyı geçtim. Alaaddin'in yaptığını yaparak sonuncu kapıya ulaştım, onu da aşıp durmaksızın bahçeden geçtikten sonra sütunlu merdivenin otuz basamağını çıkarak taraçaya vardım ve tam karşıda bulunan duvar oyuğunda tunç bir ayaklık üstünde yanmakta olan lambayı gördüm. Ve elimi uzattım.

Ve elimi uzatarak onu aldım. İçindekini yere döktüm, onu çabucak koynumda gizleyip geldiğim yoldan geri dönüp dışarı çıktım. Alaaddin gibi lambayı ovaladıktan sonra birden karşımda masalda anlatıldığı gibi, benim tasavvur ettiğimden daha da çirkin, korkunç bir ifrit belirdi. Kulakları sağır edici bir sesle dedi ki:

"Önünde saygıyla eğilen kölen, işte karşında! Ben lambanın hizmetkârıyım. Beni yaratan masallar anlatıcısı Şehrazat'ın buyruğunu yerine getirerek seni rüyalar ülkesine götüreceğim. Şimdi efendim, gözlerini kapat ve kendini bana bırak!"

Gözlerimi kapattığımda her taraf birden zifiri karanlık oldu. Sonra bu zifiri karanlık içinde yıldıza benzeyen ışıklar üstüme doğru gelmeye başladı. Önce yavaş, sonra hızlı ve giderek korkunç bir hızda ışıklar bana doğru gelmeye başladı. Bunlar gerçek hayattaki ışıklar gibi karanlığı aydınlatmıyordu, tıpkı yıldızların gökyüzünü aydınlatmadığı gibi... Derken onlar mı bana geliyor, ben mi onlara doğru gidiyorum ayırt edemez oldum. Sonra her biri bir şekle dönüşmeye başladı ve kendimi kaosun korkunç dansı içinde buldum. O şekillerin hiçbirini seçemiyordum, ne olduğunu göremiyordum. Ama her biri beni delip bedenime giriyor ve beynimde bir noktaya vuruyordu. Sonsuzluğun içinde yuvarlanıyor gibi bir duyguya kapıldım. Bu olağanüstü büyüleyici bir şeydi ve beynim bütün bunları kavrıyor ancak bilincimin sınırlarının anlaşılır kılamayacağı genişlikte bir evrenin içinde yüzüyordum. Zaman kavramının olmadığı bir uzayda kaybolmak üzereydim adeta. Bilincim son bir defa bu kaosun içinden uçuşan beyaz kar tanelerini yakalamak istercesine çırpındı.

Birden sıçradım. Kendime gelip nerede olduğumu kavrayana kadar uzun bir süre geçmesi gerekti. Bilgisayar açık kalmıştı ve ben masanın başında uyuyup kalmış olmalıyım. Sanki hatırlamam gereken bir rüya görmüşüm gibi bir düşünce içindeydim. Bilgisayarın ekranını gördüm karşımda; ekran koruyucu devreye girmiş, kararan ekranda beyaz noktalar yıldız yağmuru gibi öne doğru akıyordu. Yıllar önce gördüğüm bir rüyayı hatırladım, sanki onu yeni görmüş gibi...

Rüyamda bir deniz kenarındaydım. Denizin kıyısında bir dolu insan vardı ve onlardan daha fazla sayıda silahlı asker. Biz beş kişi bir iskeledeydik. Ben yanımdakilere ve kıyıdakilere endişeyle suya girmemelerini söylüyordum. Beni dinlemeyip girdiler. Askerler silahlarıyla suya giren herkesi taradılar ve insanlar sapır sapır döküldü. Ben hâlâ girmemeleri için feryat ediyordum. Bir tek iskeledeki iki kişi sağ kalmıştı benimle birlikte. Korkunç bir acı içimi sardı.

Aynı rüyayı ikinci kez görmüş olamazdım. Deniz, askerler

ve mahvolan insanlann görüntüsü capcanlıydı gözlerimin önünde. Bilgisayarı kapatmak için fareye dokundum. Ekranda yazılarım belirdi. Aynen şu başlık vardı ve başlığın altında Şehrazat'ın sahnelediği oyun yer alıyordu:

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Tiyatro

(Renkli giysileriyle kız kapalı perdenin önüne gelir, bale pabuçlarıyla parmaklarının ucuna basarak: '1 YIL SONRA' yazılı tabelayı yukarı kaldırır ve uçarcasına perdenin arkasında kaybolur. Perde açılır, sahnenin ortasında bir masa vardır. Masanın başında başkan tek başına oturmaktadır. Sahnenin arka kısmında yere çömelmiş duran yüzlerini göremediğimiz üç kişi durmaktadır. İçeri eğitim uzmanı girer)

EĞİTİM UZMANI : Selam Başkan! Sana mutlu bir yaşam dileğiyle! Benden başka gelen yok galiba?

BAŞKAN : Selam Hoca! Gördüğün gibi, henüz sadece sen ve ben varız. İfritin bana tanıdığı ikinci bir yıllık süre doldu ve ben tir tir titremekteyim. Benim başıma gelen, yaşamak varken rahat durmayan ve kendine soru soranların başına gelen şeydir. Sabahtan beri kara kara, başıma ne işler açtım, diye düşünüyor ve bunu tanımlamakta güçlük çekiyorum.

EĞİTİM UZMANI : Kimileri buna vicdan der başkan, ama bence başka bir şey. Bu tanrıya benzemek ve kusursuz

olmak isteyen insanların öyküsüdür. Oysa Tanrı her şeyi kapsar, kusuru bile... Ve hepsinin üstündedir; kusursuzluk ve kusur onun içindedir. Doyuma ulaştığı anda doyumsuzluğu başlar o insanların; hata yapmadıklarını sandıkları anda hata yaparlar. Ve en korkuncu bütün bunların bilincindedirler; bu yüzden acı içinde olmaktan kurtulamazlar, dayandıkları tek bir güç vardır, acılarından zevk alırlar. Oysa mutluluğu da öğrenmeleri gerekir.

BAŞKAN : Böyle biri olmayı bile beceremiyorum.

(Kapı çalınır. Gelen on altıncı şube başkanıdır.)

ON ALTINCI BAŞKAN : İkinize de selam! Umarım geç kalmamışımdır.

BAŞKAN : Ben de gelmeyeceğini düşünmeye başlamıştım.

ON ALTINCI BAŞKAN : İşçi gelmedi mi daha?

EĞİTİM UZMANI : O her zaman geç kalır.

ON ALTINCI BAŞKAN : Başkan, duyduğuma göre direnişe çıkmışsınız.

BAŞKAN : Evet, sendikayı kabul ettirmek...

(Tam o sırada gök gürültüsünü andırır bir ses duyulur, başkanın sözü yarım kalır. Kapkara bir duman bulutunun ortasından ifrit belirir. Elinde her zamanki gibi kılıcını tutmaktadır.)

İFRİT : Eğer hayat sizi kılıcından geçirmemişse bir yıl sonra sizi bulacağımı ve bitmemiş hesabımı isteyeceğimi söylemiştim. Şayet kılıcımın sivri ucundan nasibinizi almak istemiyorsanız, hemen öykülerinize başlasanız iyi olur.

(Kapı hızlı bir şekilde açılır ve sahneye Şehrazat girer. İfrit Şehrazat'ı görür görmez önünde yerlere kadar eğilir.)

İFRİT : Ey yüce Şeharazat, yüce yaratıcım! Kölen olan ben önünde saygıyla eğilirim.

ŞEHRAZAT : Oyununuza devam edin siz. Oyunun bu kısmında benim de söyleyeceklerim olacak.

BAŞKAN : Direnişe niçin çıktığımızı söylemek üzereydim.

EĞİTİM UZMANI : Direnişi ben de merak ediyorum.

(Kapıdan içeri iş elbisesiyle işçi girer. Oldukça yorgun gözükmektedir)

İŞÇİ : Geç kaldığım için beni bağışlayın. Dün gece fazla mesaiye kalmak zorunda kaldım, işten gelince uyuya kalmışım.

(Uzun bir süre kimse konuşmaz)

ŞEHRAZAT : Konuşma sırası sende ifrit! Beni yok say, ve oyunun bu kısmında göstermen gereken öfkeni göster!

(Bu sözlerden sonra ecinni eski halini alır)

İFRİT : Bu kadarı yeter efendiler! Hadi bakalım, başlayın öykülerinizi anlatmaya! Yalnız ayrı ayrı gösteri yapmayın, üçünüz birden anlatın! Zira zamanınız daralıyor.

(Böyle der demez kılıcının sivri ucunu eğitim uzmanının gırtlağına dayar)

İFRİT : Önce sen anlat! Bir yıl süre isteyen sendin. Başkan adına vaat ve yemin etmiştin. Bu arada kendi canını da kurtarmaya bak! Sözlerinden dolayı tehlikede olduğunu söylemiştin. Konuşmazsan asıl şimdi tehlikede olacağını göreceksin!

EĞİTİM UZMANI : Yüce ecinni! Kılıcın gırtlağıma dayalı iken nasıl konuşabilirim? Kılıcının keskinliği ne diyeceğimi şaşırtıyor bana.

(Ecinni kılıcını eğitim uzmanının boğazından çeker)

EĞİTİM UZMANI : Korktuğum gibi hayat karşıma keskin uçlu kılıçlarından birini çıkardı. Her zaman olduğu gibi Sayın

Ecinni, bir cuma günü sendikayla ilişiğimi kestiler. Sen, cin gibilerden daha cin olduğun için bilirsin. İş bitimi olan cumadan sonraki iki gün tatil günüdür. İşverenler işçileri hep cuma akşamları işten atarlar; tepki duyanlar öfkelerini takip eden tatil gününde yatıştırsınlar, akıllarını başlarına toplasınlar diye...

İFRİT : Kendine yararın olmamış, başkana ne yararın olacak ki?..

EĞİTİM UZMANI : Bizi sınamadan geçirdiğin belli yüce ecinni! Gene bilirsin, başkalarına yararı olanın kendine yararı olmaz. Kendimi kılıcın keskin ucundan kurtaramadım ama öykümün devamıyla başkanı kurtarabilirim.

İFRİT : Cinlere bile akıl öğretmekten vazgeçip bir ân evvel öyküne başlasan iyi edersin!

İŞÇİ : Bir dakika Sayın Ecinni! Hocamdan önce benim anlatacaklarım var. Bana öncelik verirsen bazı şeyler daha iyi anlaşılmış olur. İzin verin ben başlayayım.

İFRİT : Peki, önce sen başla bakalım!

İŞÇİ : Sağ olun Yüce Ecinni! Göreceksiniz izin verdiğinize pişman olmayacaksınız. Çünkü sadece gördüklerimi ve duyduklarımı anlatacağım; bunun başkana yararı olsa da olmasa da...

ŞEHRAZAT : Bay İşçi! Sözlerinin burasında az dur! Önce başkanın hakkında anlatacaklarımı dinle! Dinle hele bir yol... İlkin başkanın yaşamından bahsedeyim, yaşamının karmaşık dokusundan. Sanırım konuştuğumuz burada kalır. Başkan kitaplara çok düşkündü. Küçüklüğünde ona hiç masal anlatan olmamış. Bazı insanların mantıksal yönleri ağır basar, bazılarının da hayal dünyası. Başkanın hayal dünyası ağır basıyordu. İnsanın hangi yanı ağır basıyorsa o yanı doyurulmak ister. Hayal dünyası da tıpkı

canlının çoğalma güdüsü gibi büyümek genişlemek ister; bu bakımdan önüne çıkan bütün masalları, insanlığın yaratmış olduğu bütün öyküleri yutmak için açlık duyar. Siz ölen kişilerin ruhlarının öbür dünyada olduklarını sanırsınız. Oysa ruhlar bu dünyadadır; hepsi masallara kitaplara, mitlere saklanmıştır, siz onları dinlediğinizde, ya da okuduğunuzda başınıza üşüşürler. Onların hepsi sanıldığından daha çok sizi yönlendirmek ister. Siz onların içinden benzer ruhları seçer, onlarla iletişim kurarsınız. Siz onları seçtiğinizi sanırken onlar da sizi seçer. Çünkü ruhlar da çoğalmak ve var olmak ister. Nasıl sperm denilen hayvancıkların her biri atalarınızın özelliklerini taşırsa ve onlar özellik olarak dizilişten ibaretlerse, bu dizilişler ölmeden önce hayatın içinde geliştirdikleri ve bu dünyada bırakmak zorunda kaldıkları yanlarını tekrar o dizilişlerle birleştirmek isterler. Ruh hayatın içinde gelişim olanağı bulur; ne var ki bu gelişmeyi spermlerle aktarma olanağı yoktur. Spermlerle yalnızca insanın yapısal özelliklerini taşıyan dizilişler aktarılır. Ruhun gelişen yanı, ölümle bu dizilişten ayrılmak zorunda kaldığında tekrar o dizilişe dönmek ister. İşte bu ruhlar kitaplarda, masallarda, efsanelerde, mitlerde dolaşır. Tabii ki ruhların, masalların efsanelerin olduğu çağlarda imkânları daha kısıtlıydı. En geniş olanaklarını ise yazıyı keşfettikleri çağla yakaladılar. Geleceğe bir şey aktarana bu yüzden ölümsüzleşti dersiniz. İşte sizin başkan ne kadar çok okuduysa kendisine benzer ruhlarla o kadar çok karşılaştı. Bazen farkında oldu bunun, bazen olmadı. İnsanın kendini bulmasında ve tanımasında oldukça uzun sürecek bir yoldu bu. Bu gelişim insanlık var oldukça sürecekti. Bu ruhlar var olmak isterken zaman zaman kötü sonuçlara yol açarlar: Çünkü onları var eden koşulları tekrardan oluşturma güçleri yoktur. Onlar yalnızca kendilerine benzeyen dizilişlerde hayat bulmak üzere önceden programlanmışlardır. Bu yüzden hastanelerde

kendisini 'Napolyon' zanneden bir sürü deli vardır. *(Napoleon'un Napoleon olabilmesi için uygun program olması yetmez; yazgısını zaferlerden Waterloo yenilgisine sürükleyen 18. yüzyıl Fransa'sına benzer koşullar da gerekir.)*

Şimdi başkanı anlatan öykümüze dönelim: Bundan yıllar önce, başkanın kazan fabrikasına girdiği ilk güne!

(Sözlerinin burasında ifrite döner)

ŞEHRAZAT : Gücünü göster ve bana gerekli olan ruhu bul!

(Ecinninin olduğu yerden kara bir duman yükselir ve duman dağıldığında ecinninin durduğu yerde kalın bir kitap vardır. Şehrazat, kalın kitabı alır ve sayfalarını açarak okur)

ŞEHRAZAT : Söylentiye göre Babil'de Nemrut adında zalim bir hükümdar vardı. Nemrut Tanrının egemenliğine karşı çıkarak kendi egemenliğini savunan ve bu yolda hiçbir zulümden kaçmayan despot bir hükümdardır. Kendi hükümranlığı yok olmasın diye doğacak bütün erkek çocukları göz altında bulundurduğundan annesi Uşa, İbrahim'i bir mağarada doğurmak zorunda kalır. İbrahim büyüyünce Nemrut'a karşı ayaklanır ve onu yener.

(Kitabı kapatarak yere koyar ve)

ŞEHRAZAT : Bizim başkanın kazan fabrikasına girdiği gün bir bekçi vardı, o zaman fabrikaya işçi olarak girmek isteyen bizim kahramanımız bekçi kulübesine girip personel müdürlüğünü sorduğunda, bekçi yanındaki arkadaşına gördüğü rüyayı anlatıyordu.

(Yerdeki kitaba elini uzatır ve)

ŞEHRAZAT : Şimdi de o bekçinin yerine geç!

(Yerden kara bir duman yükselir ve dumanın ortasın-

dan orta yaşın üstünde iri yarı fabrika bekçisi ortaya çıkar)

FABRİKA BEKÇİSİ : Dün gece bir rüya gördüm. Hz. İbrahim karşımdaydı. Elini uzattı ve...

ŞEHRAZAT : İnsanlar böyle rüyalar görür. Kitaplarda okumasalar bile efsaneleri kulaktan duymuşlardır. Kahramanımız bu sözleri bekçiden duyduğunda fabrika işverenini despot Nemrut'a benzetti. Çünkü kahramanımız da İbrahim efsanesini okumuştu. Kendisini Nemrut'a karşı ayaklanan İbrahim'in yerine koydu. (Hayal) İnsanlar böylesi şeylerden güç alırlar ve bunu kendilerine saklarlar. Efsanede Nemrut, İbrahim'i ateşe atmıştı. Ateş, İbrahim'e bir şey yapamadı. Kahramanımız işe başladıktan altı ay sonra fabrikada başlayan direnişe öncülük etti ve direnişin kötü gittiği, fabrikada birkaç kişi kaldıkları sırada yılmadı, her ne olursa olsun tehlikenin onu yok edemeyeceğini düşünüyordu ve gazetedeki diğer direniş ve işçi olaylarını okuyarak genel bir hareketin başlayacağını umarak ayakta kaldı. Neyse ki ruhlar var olmak isterken bu olayda kötü sonuçlara yol açmadılar. Kahramanımızın beklediği gibi genel bir hareket olmadıysa da ayakta kalarak direncini yitirmemesi tekrar toparlanmalarına yol açtı. O fabrikaya bağlı yanlarındaki ikinci fabrikada direniş patladı ve dört aylık bir direnişin sonucunda kazandılar. Ama kahramanımızın başına gelen ikinci olay böyle olmadı. Kendisini insanların acıları için çarmıha gerilen İsa'nın yerine koydu. İnsanlar onu çarmıha germediler ama bir akıl hastanesine kapattılar. (Gerçek) Orada ona koşulları da hesap etmesini öğrettiler. Şimdi anlatmaya başlayabilirsin Bay İşçi! Anlat da koşulları hesap etmesini öğrendi mi öğrenmedi mi görelim.

İŞÇİ : Ben Aygaz işçisiydim. Sendikalı olduğumuzda bizim çok güzel günlerimiz oldu. Benim çalıştığım Ambarlı dolum tesisleri Türkiye'nin çeşitli yerlerine dağılmış Aygaz

işyerleri arasında en mücadeleci olanıydı. Bütün genel eylemlerde biz en önde yer alırdık. Biz günlerimizin hep böyle geçeceğini sanıyorduk. Derken içimizden biri dedi ki: "Etrafınıza bakın! İşyerimize bir adam girdi; Bu bir taşeron işçidir ve sendikasızdır. Bana kalırsa bunun gibi başkaları da girecek; çünkü ben böyle hissediyorum. Gelen adamın yüreğinde işsizlik acısı vardır. Yüreğindeki acıdan gelişini hissettim." Biz de bu sözleri diyen işçi gibi yüreğimizde o adamın acısını hissettik. Ancak başkalarının da geleceğini, yüreğindeki acının çok sayıda insanın acısına denk düştüğünü, gelenleri gözlememiz gerektiğini söylediğinde onun dediklerini önemsemedik. Acıları olan adamlar iş yerlerimizde çoğalmaya başladığında hislerinin onu yanıltmadığını ve bir dönüşümün başlamakta olduğunu anladık. Biz de işsiz kalmaktan korkuyorduk ve onların gelişinin bizim için tehlikeli olacağını hissediyorduk. Sendikanın yöneticilerine yüreğimizde duyduğumuz acıların giderek arttığını, onları acılarından tanıdığımızı ve onların acılarını dindirmezsek onların bizi yutacağını söyledik. Yöneticilerimizin yüreğinde onları tanıyabilecek acı yoktu; bu yüzden ne umursadılar, ne önlem aldılar. Acı adamlar yalnızca Ambarlı'da bizim işyerimizde değil, Türkiye'nin her tarafında çoğalmaya başladılar. Yüreklerindeki işsizlik korkusu çok fazla olduğundan onları sendikalı yapamadık. Sonunda öyle bir hale geldik ki yetkili sözleşme yapmak için gerekli olan çoğunluğu kaybettik. Giderek ücretlerimiz düştü, içimizden bir kısmını yuttular, yutulanlar sendikasızların saflarına geçti ve biz daha da azınlığa düştük. Yöneticilerimiz: "olsun!" dediler, "biz yetkisiz sözleşme yapalım." Şimdi bizim başkanın hakkını yemeyeyim, o dönemde henüz şube başkanı olmamıştı. Mevcut yöneticilerimiz bizi sendikaya ödediğimiz aidatlardan tanıyorlardı, yürekleri paraya karşı duyarlıydı ve biz her defasında grev hakkımız olmadan güçsüz sözleşmeler yapıyor, aidatları-

mızı da düzenli olarak sendikaya ödüyorduk. İsterseniz bundan sonrasını Aygaz işçisinden dinleyelim, bakalım neler anlatacak?

(Aygaz işçisi ayağa kalkar)

AYGAZ İŞÇİSİ : 1996 yılının bitmesine üç ay kalmıştı. Ücretlerimiz asgari ücret seviyesinde seyrediyordu. Yıl sonunda işverenle yetkisiz, grev hakkımız olmadan masaya oturacaktık. Üstelik masaya oturacağımız bile belli değildi. Kış ayları ısınmada kullanıldığından LPG gazıyla dolu tüplerimize talep fazla olur; bu yüzden devamlı fazla mesaide kalınız. Biz azınlık olmamıza rağmen tek silahımız bu olduğundan fazla mesailere gelmeme eylemini başlattık. Yarımca ve Aliağa tesisleri bizimle birlikteydi. Niyetimiz bizimle görüşmek istemeyen işvereni masaya çekmek ve ek zem talep etmekti. Bu eylemimizi bir aya yakın başarıyla sürdürdük. Ancak bir gün bizim tesislerinden iki, yarımca tesislerinden beş kişiyi işten attılar. Ayrıca temsilcilerden de olmak üzere dört kişinin daha atılacağı sinyalleri geldi. Hemen bizim başkana haber verdik, yarım saat sonra idari sekreteriyle birlikte geldi. Zaman öğleden sonra saat dört sıralarıydı. O gün onu ve yardımcısını temsilcilik odasında çok kararlı gördük. Bize paydosta fabrikayı terk etmememizi ve fabrika içine kapanmamızı söyledi. Onlar da bizimle birlikte kalacaklardı. Paydos saati gelince dolum yerlerinden toplu halde sloganlar atarak yürüyüşe geçtik, yemekhaneye giderek toplu halde oturma ve işyerini terk etmeme eylemi başlattık. Başkan duygulu bir konuşma yaptı, konuşması bizi oldukça etkiledi ve cesaretimizi arttırdı. Atılan arkadaşlarımızı işe döndürene ve ek zam talebini kabul ettirene kadar işyerini terk etmeyeceğimizi söyledi. Böylece işyerinde kalmaya devam ettik. Başkan devamlı temsilcilik odasında telefonun başındaydı. Türkiye'nin diğer yerlerindeki tesislere telefon ediyor, işyerinde kalma eylemi başlat-

tığımızı söylüyordu. Telefonu çevirdiği her defasında bize söylemese de ben yüz ifadesinden diğer yerlerde, hatta her zaman birlikte olduğumuz Yarımca ve Aliağa'da işçilerin bizim gibi işyerinde kalmadığını ve evlerine gittiklerini biliyordum. Merkez yöneticilerimizden ise ses çıkmıyordu. Gittikçe yalnızlığa gömüldüğümüzü anlıyor, ama başkanın ve idari sekreterin kararlı davranışlarında ve bizimle birlikte oluşlarında bu yalnızlık duygusunu aşıyorduk. Derken tesis, bir haberle çalkalandı. Genel Müdür yardımcısının işyerine geleceği haberiydi bu ve toplantı salonunda toplanmamız söylendi. Gelişi umutlandırdıydı bizleri; ama gerçek o ki, daha çok şimdiye kadar işyerine hiç uğramayan genel müdür yardımcısının ayağımıza kadar gelmesinin, yukarılardaki köşkünden aşağı bizim seviyemize inmesinin yaratığı duygu ağır basıyor, dik durmamızı sağlıyordu. Dik duruşumuz genel müdür yardımcısı salona girene kadar sürdü. O da bunu anlamış olacak, gelir gelmez üstün olanın kendisi olduğunu, (o görünmez hiyerarşinin ve iş vermenin gücünü kullanarak) akıldaki üstünlüğüyle bizi ezeceğini hesaplayarak konuşmasına başladı. Bizi tek tek avlamayı kafasına koymuştu. Küçümseyici bakışları, konuştuğu sıradaki kendine güveni, 'aramızda mesafe var' demek istiyordu sanki. Bizi salonun duvarlarıyla kuşatmıştı adeta ve kaçacak hiçbir yerimiz yoktu. 'Sizin çapınız bana yetmez!' diye düşünüyor olmalıydı. "Dağıldığınızda parçalamaya hazır olduğumu konuşan unutmasın!' tehdidi görünmez biçimde onunla aramızda tehlikeli bir bölge oluşturmuştu. Karşısında her birimiz kendimiz olmak zorundaydık ve o tehlikeli bölgeye yalnız girdiğimiz anda kendimizi düşünmek durumuyla karşı karşıya kalıyorduk. Oysa dışarıda olsaydık, hep birlikte slogan atsaydık, bizi tek yakalayamayacaktı, kendimizi güven içinde hissedecektik o zaman. O zaman onunla aramızdaki tehlikeli mesafe bu kadar belirgin olmayacaktı, ayağımıza gelmekle kaybet-

tiği üstünlüğünü yeniden ele geçirmişti. Artık o bizim seviyemizde biri değildi.
O sırada beklemediği bir şey oldu. Bizi kolay bir av gibi görürken bizim başkan konuşmalarda öne çıkmaya başladı. Başkan konuştukça tedirgin oldu. Bizimle arasında olan mesafenin onunla olmayacağını fark edip bundan kaçınmaya çalıştı. İşçileriyle konuşmaya geldiğini, sendikacılarla ayrı eten konuşabileceğini söyledi. Bizim başkan kavgacı değil uzlaşmacı bir kişiliğe dönüştü o zaman. Saygılı konuşmasıyla onun ihtiyacı olan mesafeyi koruyacağını hissettirdi ona. Bizim başkanın bizden birine dönüştüğünü gördüğümüzde hayal kırıklığına uğradık. Genel Müdür yardımcısı başkanla konuşmaktan kaçınamayacağını anlayıp (bu sırada sessiz bir dille görünmez bir uzlaşma olmuştu: Başkan aksi takdirde toplantıyı terk ederek kitlesel heyecanı yaratacağını hissettirdi ona, aynı zamanda eylemden değil, konuşmaktan yana olduğunu söyledi tavrıyla, karşısında kitleyi arkasına alarak değil, kendisi olarak, centilmenlik sınırları içinde konuşacağının işaretlerini verdi, genel müdür yardımcısı da meseleleri eylemle değil konuşarak çözelim demişti bir kere, ayrıca eylemi bitirmek için gelmişti) ihtiyacı olan mesafenin korunacağını da görünce başkanla baş başa kaldılar. Başkan, genel müdür yardımcısının karşısında korunmasız, bizim desteğimize başvurmayacağını baştan kabul ederek konuşmaya başladı. Eğer coşkucu davransaydı bizi heyecanlı bir kitleye dönüştürebilir, bu yoldan bizi tek tek av olmaktan kurtarabilirdi. Bu da işgal eyleminin devam etmesi anlamına gelirdi. Ama o bizi seyirci konumuna soktu ve zor bir işe soyundu. Sonradan, böyle hareket etmesinde Yarımca'nın ve Aliağa'nın o geceki eylemde bizimle birlikte hareket etmemesinin payı olduğu izlenimini edindim. Genel müdür yardımcısının karşısında tek bir silahıyla kalmıştı: Zekası ve söz ustalığı!

Karşılıklı konuşma ilerledikçe biz de genel müdür yardımcısı da yanıldığımızı anladık. İşveren parçalamak için gecikmeden bir kartal gibi avına atıldı. Onu parçaladığında büyük bir prestij sağlayacaktı. Ancak diyalog hiç de beklediği şekilde gelişmedi. Genel müdür yardımcısının sözleri kendisine döndü, başkan bizlerin haklılığını büyük bir ustalıkla ortaya serdi. Avlayan av olmuştu. Ama hayır, başkanın niyeti işvereni konuşamaz hale getirmek değildi; onu çözüme sürüklerken ihtiyacı olduğu mesafeyi saygılı bir şekilde koruyordu. Genel müdür yardımcısı işten atılanlar hakkında, düşük ücretler konusunda bir şey söyleyemeyecek hale gelmişti. Başkan karşısındakinin konuşmadaki yenilgisinin beklenenin aksine bizim için tehlikeli olacağını zamanında gördü ve direnişi bitirmenin karşılığında şart koşmaktan ziyade genel müdür yardımcısının kapıyı aralamasını yeterli gördü. Bize gelince ortada somut bir durum olmamasına rağmen o gece büyük bir moral bulmuştuk. İşveren masaya oturmayı kabul etmişti, işten atılan arkadaşlarımızı geri almaya sıcak bakmıştı. Sonradan geri aldı da. Ek zam vermedi ama ücretlere yansımayacak fazla bir ödemede bulundu. Normal toplu sözleşme zammı ise bizi tatmin edecek düzeyin çok gerisinde kaldı. Koşulları geliştiremedikçe mevcut koşullar içinde gidebileceğimiz noktanın kim olursa olsun ancak bu kadar olacağını bazılarımız çok iyi öğrendik (??) Türkiye'nin bir çok yerinde Aygaz iş yeri varken, bunların her biri aynı eylemi koyamazken, bizden fazla sayıda sendikasız işçi varken, sendikalı olan az sayıdaki bizlerin, eski işçiler olduğumuz için on yedinci maddeden tazminatsız atıldığımızda kaybedecek çok şeyimiz olduğu bilinirken, başkana kızdık kızmasına ama bir çoğumuz ona saygı duyduk. Benim Aygaz işçisi olarak anlatacaklarım bu kadar!

(Aygaz işçisi tekrar eski yerine döner ve yere çömelir)

IŞÇI : Yani diyeceğim o ki başkan koşulları hesap etmede oldukça gerçekçiydi. Yalnız böyle düşünen diğerlerinden farkı, koşulların içinde en ileri noktayı yakalamaya uğraşıyordu. Bu da çok fazla bir şey getirmiyordu. Ancak farklı bir şey söylüyordu: "Bu koşulları değiştirmek gerekir!" Doğrusu bunun nasıl olacağını o da net bir şekilde bilmiyordu, ama böyle bir niyeti vardı.

Bu olaydan önceki ve sonraki günlerde başkanı takip ettiğim kadarıyla işçilerin sorunlarıyla yakından ilgilendi, ancak bu sorunlar o kadar ayrıntı doluydu ki, o, bir insan ne kadarını yapabilirse o kadarını yaptı. Bizim gibi böylesi olaylarda son tahlilde zarar ziyan hesabı yapıyor ve gereksiz riske girmekten kaçınıyordu. Bu da onu oldukça temkinli kıldı. 1996 yılının ağustos ayıydı. Hapishanelerde açlık grevlerinin yaygınlaştığı ve bunların sonucunda ölümlerin geldiği günlerdi. İşçi sınıfı olarak biz suskunduk. Başkan üzüntü duyuyordu duymasına ama bu ölümlere karşı birkaç imza kampanyasına katılmaktan öte bir şey yapmadı. Radikal solcuların eylem önerilerine de katılmadı. Gerçi bir azınlığın önerileriydi bunlar, iki saat iş bırakmak gibi ve hiçbir gerçeklik ifade etmiyordu. Bu konuyla ilgili gazetelere demeç vermekten de çok mecbur kalmadıkça kaçınıyordu. Bizim kaçındığımız gibi. Tuhaf bir inancı vardı; ancak bu inancında samimi ve iyi niyetliydi. (Dedim ya koşulların çizdiği sınırların üst noktasında bir şeyler yapmaya çalışıyordu; niyetinin iyi olan yanı ise bu sınırları genişletmek arzusuydu) Ona göre radikal solcular bu sınırları hesap edemeyen kişilerdi. Bir şeyi unutuyordu yalnız. Bu kadar temkinli olmak bu sınırların genişlemesini oldukça yavaş kılıyordu, insanın bunu yapmadaki gücü, bulunduğu konum ve elindeki imkânlarla doğru orantılıydı. Hayatın içinde ne kadar koşulları hesap ederse etsin, bir şeyler yapmaya kalktığı anda, yine aynı koşullar onu güreşmek istediği minderden dışarı fırlatabilirdi; öyle de oldu. Çünkü hayatın için-

de insan minder dışına düşürüldüğünde, oyunu durdurup oyuncuları tekrardan mindere çağıracak bir hakem yoktu. Minder dışına düşmeden de çoğu kere koşulların uygun olup olmadığını göremiyordunuz. Bunu sizden çok koşullar tayin ediyordu. Ancak!.. Unutmazsanız başka bir minderde aklınıza gelebilirdi oyun dışına düşme nedeniniz. Tabii unutmazsanız (?!) Bu bakımdan koşulların dizginlerini her zaman elimizde tutabileceğimizi sanmamak gerekir; çünkü onlar çılgın atlara benzer. Atları koşturduğumuz anda dizginlerin elimizden kaçma ihtimali daima vardır. İşte yüce ecinni, onu, bir şeyler yapmadığını düşündüğü ve durumundan hoşnut olmayıp kendine sorular sorduğu bir anda yakaladığın başkanın bir şanssızlığı vardı; gezinti yapabileceği bir ada faytonuna binmekten bıkmıştı. Ancak koşuya kalktığınızda da yolların müsait olması gerekir.

Sevgili Şehrazat, Yüce Ecinni! Burada anlatacağım çok şey var. Bir benzin istasyonunda gerçekleştirdikleri örgütlenmeyi mi anlatayım, koşulları inceden inceye hesapladığı, yerinde yaptığı eylemler, işverenle kurduğu diyaloglar sonunda onu toplu sözleşmeye oturttuğu halde, toplu sözleşmeyi bile yapmayı başardığı halde; (bu toplu sözleşmenin bizlere fazla bir hak getirmediğini bir tarafa bırakalım) genel merkezin bir bürokratik hatasıyla mahkemede yetkiyi kaybettiği ve her şeyin sıfıra dönüştüğü örgütlenmeyi mi anlatayım? Nesini söyleyeyim? Koşulları değiştirmek isterken koşulların onu değiştirmeye başladığını mı? Biz ondan yalnızca iyi toplu sözleşmeler yapmasını ve fabrikadaki sorunlarımıza sahip çıkmasını bekliyorduk. Halimiz buydu. Eğitimler düzenledi düzenlemesine; gazete çıkarmaya çabaladığını daha önce hocamız söylemişti, sonuçsuz kalan başka örgütlenmeler yapmaya da çabaladı, başka eylemlere de kalkıştı; her defasında nerede başlayacağını, nerede duracağını iyi ayarlıyordu, ama biz hep onu az önce söylediğim nokta-

ya çekiyorduk. Sonunda o da toplu sözleşmelerle sorunlarımızı çözmeye çalışan bir şube başkanına dönüştü. Bu kadarı ona yetmediyse biz ne yapalım? İşte geldik bunları anlatıyoruz; vefasızlık da etmiyoruz hani!.. Biraz daha fazla imza kampanyalarına katılsaydı, gerçekleşme şansı olmayan iki saatlik iş bırakma kararları alsaydı, açlık grevlerini destekleseydi, Kürt sorununa sahip çıkan demeçlerin sayısını arttırıp, ülkenin temel sorunları karşısında her ne kadar bizim koca gövdemiz harekete geçmiyorsa da, küçük gruplarla şurda burda protesto gösterilerinde bulunsaydı, hiç olmazsa arada sırada dayak da yer tatmin olurdu ve ecinninin hesap sormasına yol açacak sorular sormaz kendinden hoşnutsuz olmazdı. Ey kudretli ecinni, benim anlatacaklarım bu kadar, bana söz düşerse yine söyleyeceklerim olur. Bin Bir Gece Masallarında birinci şeyhin öyküsünü şaşırtıcı bulduğun kadar herhalde artık benim öykümü de ilginç bulur ve başkanın kanının üçte birini bağışlarsın.

İFRİT : Bu öykü yeterince düşündürücü. İstenen kanın üçte birini bağışladım.

(İşçi sözlerini bitirince eğitim uzmanı bir adım öne çıkar)

EĞİTİM UZMANI : Bil ki, ey ecinni, şahların efendisi, anlatacaklarım cezanın üçte birini daha affettirecektir; bu ibret verici öyküyü dinledikten sonra! Öyküyü On altıncı Başkan'la birlikte anlatacağız. İlkin ben başlıyorum. Sendikadan ayrılalı epey olmuştu. Bir akşam başkan beni evine çağırdı. İşittim ki o gün şubede yapılan fabrika toplantısına yönetim sekreteri gelmiş. Toplantıdan sonra bizim başkan, genel merkez yönetim sekreteri ve idari sekreter başkanın odasında bir araya gelmişler. Yönetim sekreteri demiş ki:

(Yere çömelmiş duranlardan iki kişi ayağa kalkar ve sahnenin önüne başkanın olduğu tarafa gelir. Biri sen-

dikanın yönetim sekreteridir, öteki şubenin idari sekreteri. Yönetim sekreteri, başkan ve şube idari sekreteri karşılıklı konuşmaya başlarlar)

YÖNETİM SEKRETERİ : Bizim Bayan B. *(Bayan B. yönetim sekreterine bağlı toplu sözleşme servisinde çalışan bir personel)* çalışma bakanlığı ile görüşürken, bakanlıktakiler A. Plastik'in üye fişlerini istemiş. Bayan B. de bunun üzerine muhasebe servisinden üye fişlerine bakan Bayan F.'den üye fişlerini sorunca, Bayan F.: "Geçen gün verdik ya!" demiş. Bayan F.'nin böyle söylemesi Bayan B.'nin tuhafına gitmiş. "Üye fişlerini kim ister ki?" diyerek bana geldi. Araştırdık, bir de baktık, müracaattaki görevli çıktı karşımıza. On dördüncü şube var ya... Eski başkanını tanıyor musun?

BAŞKAN : Adını duydum ama, hiç karşılaşmadım.

İDARİ SEKRETER : Gerçekten vermişler mi?..

YÖNETİM SEKRETERİ : Elbette! Eski şube başkanı Y.Z. yukarı çıkıp üye fişlerinin fotokopilerini alıyor ve gidiyor. Yahu siz o eski başkandan yardım istediniz mi?

İDARİ SEKRETERİ : Sen de hatırlarsın ağabey! Onun zamanında örgütlüydü A. Plastik. Onun yüzünden yetkiyi kaybettik. Şimdi de işverenlerin işlerini takip ediyor. Bizim bu olanlardan hiç haberimiz yok.

YÖNETİM SEKRETERİ : Durun daha bitmedi. Müracaattaki Z.E.'yi sıkıştırdık. Önce söylemek istemedi, korktu. Sıkıştırınca söyledi. Ona emri kim vermiş biliyor musunuz? Emri veren: 'Genel sekreter!'

BAŞKAN : Vay canına! Peki bundan genel başkanın haberi var mı?

YÖNETİM SEKRETERİ : Var.

BAŞKAN : Susurluk olayı gibi desene başkan?

YÖNETİM SEKRETERİ : Öyle vallahi!

BAŞKAN : Peki ne olacak şimdi (??)

YÖNETİM SEKRETERİ : Siz bir genel başkanla konuşun, benimle konuştuğunuzu söylemeyin. 'A. Plastik'ten arkadaşlar geldi, örgütlendiğimiz yerde böyle böyle duyumlar aldık' dersiniz. Bakalım ne diyecek?

EĞİTİM UZMANI : Bil ki kudretli ecinni, başkanın anlattıkları oldukça ilgimi çekmişti. Ama bu olaydan bir şey çıkacağını beklemiyordum. Bir kere genel merkez yönetim sekreterinin aktardığı olay, bu konuşmadan bir ay önce olmuştu. İşin ilginç tarafı eski başkanın üye fişlerinin fotokopisini aldığı tarihi, gün olarak kimse veremiyordu. Bunun sonradan eylülün ilk on beş günü içinde olduğu anlaşıldı. Başkanın başlangıçta edindiği bilgilerden en net olanı üye fişlerinin genel merkezden, şube başkanlığını bırakmış biri tarafından, genel sekreterin talimatıyla alınmış olmasıydı. Üstelik verilmesinden ne örgütlenmeyi yapan şubenin, ne de diğer merkez yöneticilerinin haberi olmuştu. Olay Susurluk kazası gibi bir rastlantı sonucu ortaya çıkmasaydı kimsenin haberi olmayacaktı. İşte bu noktada tuhaf olan merkez yönetiminin olayı bildiği halde hiçbir şey yapmamış olmasıydı. Ha! Bir tek yönetim sekreterinin hakkını yemeyelim, bu olayı merkez yönetim kurulu toplantısında açmak ve soruşturmak yerine şubeye aktaran merkez yönetim kurulu üyesi olan yönetim sekreterinin (?!) Eğer bizim başkan birkaç gün sonra yanına idari sekreterini alarak genel başkana gitmeseydi, bu olay benim kafamda öylece duracak ve unutacaktım. Bu kısa görüşmeyi anlatmayı başkana bırakayım ama önce bizim başkanın ağzından A. Plastik örgütlenmesini ve sonraki olanları dinleyelim; bu arada genel sekreterle, örgütlenme sekreteri hariç diğer üç yöneticinin arasının açık olduğunu, genel sekreterin baskın,

kavgacı karakterini ve merkez personelinin ondan çekindiğini söylemeden geçmeyeyim. Ne de olsa genel sekreterdi; şubenin idari sekreteri bundan etkilenmiş olacak başkana kenarda kalmalarını, gerekirse üç ay sonraki başkanlar kurulunda bu olayı gündeme getirebileceklerini önerdi, ama bizim başkan onu dinlemedi. İlkelerine bağlı olan biri olarak harekete geçmemesine olanak yoktu zaten; bana öyle geliyor ki onun bu özelliğini en iyi genel merkez yönetim sekreteri biliyordu.

BAŞKAN : A. Plastik'te örgütlendikten birkaç gün sonra işverenin haberi oldu ve öncülerden bir kişiyi işten attı. İşveren bununla da kalmadı, öteki işçileri işten atmakla tehdit ederek sendikadan istifaya zorladı. Burası daha önceleri bizimle aynı bölgede olan on dördüncü şubemizin, üç dört dönem sözleşme yaptığı ve sonradan yetkinin kaybedildiği bir yerdi. İşçiler örgütlenme için geldiklerinde sendikaya, bilhassa geçmişteki şubeye ve o zamanki şube başkanı Y.Z.'ye güvenmediklerini, bu yüzden korkarak geldiklerini söylediler. Korktukları başlarına bu defa da geldi. Örgütlenme işveren tarafından öğrenildikten ve bir işçi atıldıktan sonra arka arkaya işçilerin üyelikten istifa yazıları sendikaya gelmeye başladı. Burası çuval üreten bir işyeriydi. Bütün bunlar olurken işveren çuval yapımında ağırlıklı olarak sentetik iplik kullanmadıklarını ileri sürerek bakanlığa işkolu itirazında bulunmuş. Bakanlığın bu itirazı haklı bulan kararını biz sonradan öğrendik.

O gün idari sekreterimle birlikte genel başkana gittiğimde kısaca A. Plastik'te işçilerin istifa ettiğini, ancak bu istifalarla ilgili kaygılarımız olduğunu, işçilerin arasında eski şube başkanı ile ilgili çeşitli söylentilerin dolaştığını söyledim. Bütün bunlardan haberi yokmuş gibi gözüktü ve olayı araştıracağını söyledi. Sonradan öğrendiğime göre arkamızdan yönetim sekreterine gitmiş ve bizim

geldiğimizi söylemiş; "bunların bir şeylerden haberi var galiba?" deyince yönetim sekreteri renk vermemiş, "fabrikadan duymuş olabilirler, insanların ağzı torba değil ya!" demekle yetinmiş.

EĞİTİM UZMANI : Biz başkanla görüşmeye devam ettik. Başkanı tanıdığım kadarıyla, bu olayın üstüne gitmekten başka çıkar yolu yoktu. Olay kendi şubesine ait bir işyerinde olduğundan kendisini sorumlu tutuyordu. İlkeli insanlar böyledir, ilkeleri ona kaçacak yer bırakmaz, sonuçlarını hesap edip öyle hareket etme şansları yoktur. Genel merkez yönetimi bu olayı bildiği halde üstüne gitmemiş, yönetim sekreteri ise olaydan ilk haberli ve diğer yöneticilerle birlikte daha sorumlu mevkide olmakla birlikte sanki personelden biri imiş gibi davranmış, bilgi sızdırarak şubeyi öne sürmüştü. Politika denen şey belki de buydu. Doğru davranışlardan ziyade bu işlerde ne getirir, ne götürür mantığı önemliydi. Sonuçta çıkar sağlayan onlar oldu. Yazık ki başkan bunu bilmiyordu, onun için yalnızca doğru hareket önemliydi, susup bir köşede dursa dışa karşı kendi içindeki ses susmayacaktı; susmadı o yüzden... Kimseden bir ses çıkmayınca bir kere daha genel başkana gitti. İkinci kez gitmekle geri dönemeyeceği noktaya da gelmiş oldu. İşte o zaman başaramazsa altında kalacağını fark etti. Tutunabileceği tek bir şey vardı: Zekası!

(Perde kapanır. Perdenin önüne başkanın haricinde iki kişi gelir. Biri sendikanın genel başkanı, öteki örgütlenme sekreteridir)

BAŞKAN : Başkan! Geçen günkü konuyla ilgili bir araştırma yapabildin mi acaba?

(Genel başkan, başkanı kolundan tutup perdenin arkasına götürür. Örgütlenme sekreteri de ikisinin peşinden gider. Perde arkasından konuşmaları duyulur)

BAŞKAN : Biz sendika olarak bu yılı örgütlenme yılı ilan ettik. Oysa örgütlendiğimiz işyerinde insanlar istifaya zorlanıyor. İşin kötüsü fabrikada kötü söylentiler var, listelerin işverene verildiği söyleniyor.

ÖRGÜTLENME SEKRETERİ : Böyle bir şeyi kim yapmışsa anasına avradına...

BAŞKAN : Böyle demekle iş çözülmüyor. Bu işin açıklığa kavuşması lazım. Biz insanlara karşı vebal altına girdik.

(O sırada sahnenin dışından telefon çalar. Örgütlenme sekreteri perdeyi aralayıp çıkar ve telefona bakmak için yan kapıdan dışarı çıkar. Perdenin arkasından başkanla genel başkan konuşmaya devam etmektedir)

BAŞKAN: *(Alçak sesle)* Başkan! Bu işle ilgili başka şeyler de biliyorum.

GENEL BAŞKAN : *(Daha da alçak sesle)* Ne bildiğini bilmiyorum ama bu işi araştırıyoruz.

(O sırada örgütlenme sekreteri çıktığı kapıdan perde gerisine yanlarına geri döner? Eğitim uzmanı gözükür perdenin önünde)

EĞİTİM UZMANI : Başkan, akşam bana, 'bu işle ilgili başka şeyler de biliyorum' dediğinde genel başkanın yüzünün karardığını ve kaşlarının çatıldığını söyledi. Bir ayrıntının üstünde çok duruyordu. Bu sözleri söylediği sırada örgütlenme sekreteri odadan çıkmış! Başkan, bazı şeyler bildiğini, onun olmadığı bir ortamda söylemeye özellikle dikkat ettiğinin altını çiziyordu. Bunun ne anlama geldiğini ilkin anlayamamıştım. Bu görüşmeden sonra genel başkan merkez yönetiminde bu konuyu genel sekreterle görüşüyor ve genel sekretere şubeyle bu konuyu görüşmesini ve şubeyi ikna etmesini söylüyor. Bizim başkanın üstünde durduğu ikinci ayrıntı da şuydu: Genel başkanın küçük odasındaki konuşmanın akşamı örgütlenme sek-

reteri, kaldıkları lojmandan, genel sekreterle yemeğe çıkıyorlar. "Tam da tahmin ettiğim gibi" diyordu bizim başkan. Örgütlenme sekreterinin o odadaki konuşmayı aktaracağını, "ancak başka şeyler de biliyorum," sözlerini duymadığı için eksik bilgi vereceğini iddia ediyordu. Bu ayrıntıların üstünde bu kadar durmasını gene anlayamamıştım. Ama o iddiasını ileri sürüdüğü bir tezle pekiştiriyordu: "Genel sekreter, genel başkanın kendisini oyuna getirdiğini sanacak ve bizim olayın aslını bilmediğimizi düşünerek, bizimle görüşmek istemeyecek." Böylelikle sanki sorunu genel sekreterle, başkanın şubesinin arasındaymış gibi koyan, "şubeyi ikna et" demekle yükü şubenin üstüne yıkmak isteyen genel başkanın yapmak istediği gerçekleşmeyecekti. Ben ihtimal vermedim ama başkanın tahmin ettiği gibi genel sekreter onlarla görüşmedi. Genel sekreter şubeyi önemsememiş olabilir veya altıyla görüşmeyi kendisine yedirememiştir; kim bilir? Sonuçta genel başkanın tavrının bu görüşmenin gerçekleşmeyişinde payının olduğunu ben de düşünüyorum. Neyse! Bu olayın üstünden iki hafta daha geçti. Hiç kimseden ses çıkmayınca başkan genel başkanlığa bir yazı verdi. Yazıyı, "üye fişlerinin işverene bildirildiği yolunda ciddi kuşkularımız olup, bu konunun açıklığa kavuşturulması ve tüzüğümüz uyarınca gerekenin yapılmasını ve yazımıza yazılı cevap verilmesini arz ederim," şeklinde yazmıştı. Yirmi bir aralıkta Bostancı'da Gösteri Merkezi'nde yapılan Türk–İş düzeyindeki temsilciler toplantısına kadar hiçbir gelişme olmadı. Temsilciler toplantısının akabinde genel merkezde yapılan olağanüstü başkanlar kurulu ise beklenmedik bir çıkışa sahne oldu. Yalnız bu arada başkanın aktardığı küçük bir ayrıntıyı da unutmayayım. Başkan Türk–İş' temsilciler toplantısında kalabalığın arasında genel sekreterle karşı karşıya gelmiş ve genel sekreter gülümseyerek başkanın hatırını sormuştu. O günkü başkanlar kurulundan sonra başka yerlerde karşı-

laştıklarında bir daha birbirleriyle selamlaşmadılar. Başkan bu ayrıntıyı tezini haklı çıkarmak için belirtmişti.

(Perdenin önüne On altıncı Başkan gelir)

ON ALTINCI BAŞKAN : O günkü Türk–İş Temsilciler Kurulu'nda 5 Ocakta Ankara'da genel bir miting kararı alınmıştı. Başkanlar kurulunda bu mitingle ilgili hazırlıkları görüşecektik. Hepimizi şaşırtan gelişme toplantının sonunda gerçekleşti.

(Perde açılır. Sahnenin ortasında uzunlamasına bir masa vardır. Masanın iki yanında yirmi iki şube başkanı oturmaktadır. On altıncı şube başkanı da masada yerini alır. Masanın baş tarafında merkez yönetim kurulu üyeleri vardır)

GENEL SEKRETER : Arkadaşlar ben önemli bir hata yaptım. Bir işyerinde üye fişlerini eski şube başkanımız Z.Y.'e verdim. O işyerinde işten atılmalara neden oldum. Z.Y'nin bu listeleri işverene vereceğini tahmin edemezdim. Böyle bir şeye sebep olduğum için özeleştiri yapıyor ve özür diliyorum.

GENEL BAŞKAN : Arkadaşım yönetim kurulundan habersiz kendi başına açıklama yapıyorsun. Biz seninle konuşmadık mı? Bu konuyu önce kendi aramızda görüşmeyecek miydik?

ONALTINCI BAŞKAN : *(Ayağa kalkarak seyircilere doğru konuşur)* Genel sekreterin bu açıklaması başkanlar kurulunun gündemine bomba gibi düşmüştü. Çoğumuz ne olup bittiğini bilmediğimiz için ne yapacağımızı şaşırmış, neler olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Ancak gördüğüm kadarıyla bazı başkanlar olaydan haberliydi.

(Tekrar yerine otururak toplantıdaki yerini alır)

GENEL BAŞKAN : Yönetim kurulunda görüşüp karara bağlan-

mamış bir şeyi, biz kimseye anlatmadığımız halde, üstelik ilgili şubeyle görüş dediğimiz halde görüşmeyip, kendine yakın olanlara duyurdun. Burada da çıkıp özür diliyorsun, 'işverene vereceğinden haberim yoktu' diyorsun. Biz sana bu konuyu açtığımızda, 'zaten orası bizim iş kolumuza girmiyor ki,' diyen sen değil miydin? İşin enteresan tarafı o işyerinin iş kolu yetkisini aleyhimize vermek üzere olduğunu biz sonradan öğrendik. 9 Aralıkta da bakanlık iş kolu itirazını işverenin lehine çıkardı. Sen yönetim kurulunda tüm yaptıklarını inkâr ettin, burada özür diliyorsun.

ON BEŞİNCİ ŞUBE BAŞKANI : Arkadaşlar, genel sekreter arkadaşımız istemeden bir hata yapmış, burada hatasından dolayı özür diliyor, hepimizin başına gelebilir böyle şeyler. Hatasını görüp özeleştiri yaptığından ötürü arkadaşa karşı hoşgörülü olmalıyız.

YÖNETİM SEKRETERİ : Arkadaşımızın yaptığı öyle hata filan değil. Bir kere öğrendiğimiz kadarıyla üye listeleri değil tüm üye fişlerinin fotokopilerini vermiş. Bizim yönetim kurulu olarak bu işten haberimiz yok, olay tesadüfen ortaya çıkmasaydı haberimiz de olmayacaktı. Örgütlenmeyi yapan şubenin de haberi yok!

BAŞKAN : Başkan, söz istiyorum.

GENEL BAŞKAN : Buyurun.

BAŞKAN : Genel sekreter bir hata yaptığını söylüyor ve özür diliyor. Olay ortaya çıkmadan önce hatasını fark etseydi ve özeleştiri yapsaydı bir anlamı olacaktı. Söz konusu yer bizim şubemiz bünyesinde örgütlendiğimiz bir işyeri. Yıllardır bu örgütte yöneticilik yapmış genel sekreter, herkesin tanıdığı Y.Z.'ye bu üye fişlerini verirken, üstelik kimsenin öncesinde ve sonrasında haberi olmazken yaptığının ne anlama geldiğini bilmiyor mu? On dördüncü

şubenin yeni başkanına sorun! Şubesinin eski başkanını o anlatsın. Genel sekreter herhalde on dördüncü şubenin yeni başkanı kadar tanıyacaktır eski başkanı. Örgütlenme yılı ilan ettiğimiz bir dönemde böyle bir olayın meydana gelmesi sendikamız adına bir talihsizlik değil midir?

(On altıncı Başkan açıklaması için yeniden ayağa kalkar ve seyircilere döner)

ON ALTINCI BAŞKAN : Bizim başkanın olayın üstüne giden baş kişilerden olduğunu böylece öğrendik. Bizim başkan haberi olduğu süreç içersinde bize, biz muhalefet grubuna hiçbir şey söylememişti. Üçüncü şube başkanı yönetime, olay öğrenildikten sonra niçin iki ay gibi bir süre beklenildiğini sordu. Genel merkez yöneticileri işin bu kısmına bir açıklık getirmekten kaçındı. Üçüncü şube başkanının genel sekreteri kollamak için bu soruyu sorduğunu tahmin etmek gerekirdi; olayın ne zamandır bilindiğini onun sorusuyla öğrenmiş olduk. Bu bilgiyi nasıl bildiği ise şahsen benim kafamı kurcalamadı değil. Daha sonra on dördüncü şubenin yeni şube başkanı söz aldı ve Y.Z. hakkında başkanı doğrulayıcı sözler söyledi. Buna sonradan pişman olduğuna eminim. Çünkü sonradan genel sekreterden yana tavır aldı ve disiplin kuruluna verdiği ifadesinde söylediklerini reddetti. Başkanlar kurulu genel sekreterden yana olanlar, karşı olanlar ve tarafsız olanlar olarak üçe bölünmüştü. Oylama yapmayı öne sürenler bile oldu. Bence genel başkan o sırada tutarlı davrandı. Bunun yönetimin sorunu olduğunu söyledi ve şubenin verdiği yazı doğrultusunda disiplin kurulunu toplantıya çağıracağını söyledi.

(Eğitim uzmanı sahnenin önüne gelir)

EĞİTİM UZMANI : İş ciddiye binmişti. Merkez yönetimi neden sonra kartı görmüş ama tam görmüştü. Genel sekreterin

başkanlar kurulundaki sürpriz açıklaması işi çabuklaştırmıştı, belki de kendi ipini çeken kendi olmuştu. Ona başkanlar kurulunda böyle bir açıklama yapması için akıl verenler olmuştu elbet. Başkandan öğrendiğim kadarıyla başkanlar kurulunda söz alıp affedilmesini isteyen on beşinci şube başkanı ile bir gece önce geç saatlere kadar birlikte olmuşlardı. Genel sekreterle, genel başkan, yönetim sekreteri ve mali sekreter zaten bir süredir anlaşmazlık içindeydiler. Genel başkan genel sekreterin kendi başına yaptığı bu açıklamayı bir meydan okuma olarak görmüştü. Artık top bizim başkandan çıkmış yönetime geçmişti. Ya genel sekreter galip çıkacaktı ya yönetim. Bu arada örgüt çalkalanmaya başladı. Bir taraftan disiplin kurulu toplanıp konuyu görüşürken diğer taraftan şube başkanları düzeyinde tartışmalar devam ediyordu. Bizim başkan, "ağacın kökleri var" diyordu. Genel sekreteri savunan başkanlar, yönetimin böyle bir olayı bahane edip genel sekreteri yemek istediğini ileri sürüyorlardı. Daha ileri gidip olağanüstü kongre isteyenler bile vardı. Bu tezleri olanlar üye fişlerinin fotokopisinin kimsenin haberi olmadan merkezden şaibeli bir şekilde dışarı çıkarılmasını göz ardı edip tarihlere dikkat çekiyorlardı.

(On altıncı Başkan masadan ayrılarak sahnenin önüne eğitim uzmanının yanına gelir. Onlara başkan da katılır. Perde kapanır, üçü de perdenin önünde kalırlar)

ON ALTINCI BAŞKAN : Kafalarımız karışmıştı. Hep birlikte üye fişlerinin gizlice merkezden dışarı çıkarılmasını unutup –ki bizim başkan sürekli "asıl önemli olan bu!" diye bu noktayı öne çıkarıyordu; her ne kadar biz yeterince tanımasak da o, fotokopilerin bu işle alakası olmayan, üstelik bu konuda kuşkulu biri tarafından çıkarıldığının üstünde duruyor, "herhalde evinin duvarında çerçevelemek için alınmadı bu fişler" diyordu– bir detektif gibi tarihleri incelemeye başlamıştık. Bu arada genel sekreter

ve taraftarları fişlerin fotokopilerinin eski başkan tarafından örgütlenmeye yardım için alındığını iddia etmeye başlamışlardı. Söylediklerine göre işyerini örgütleyen ve işten atılan temsilci, eski başkandan yardım istemişti. Fakat bu temsilci ortalıkta yoktu. Gene bu taraftakiler, üye fişlerinin alınma tarihinin, atılmanın ve istifaların olduğu tarihten sonra olduğunu söylüyorlardı; ki bu doğru gibi gözüküyordu. Çünkü bizim başkan, benimle ve bizim muhalefetten birkaç arkadaşla yaptığı konuşmada bunun doğru olduğunu, elindeki en büyük somut delilin sadece fişlerin merkezden çıkarılmasında olduğunu söylüyordu.

BAŞKAN : Bana öyle geliyordu ki, genel sekreterin düştüğü hata ilişkilerinden kaynaklanıyordu. Direkt bu işin içinde olduğuna ihtimal vermiyorum. İşverenle asıl ilişkiyi kuran Y.Z.'ydi. Y.Z.'nin bunu yapmasından nasıl bir menfaati olduğunu bilemem. Ama genel sekreterin üye fişlerinin Y.Z.'nin ne işine yarayacağını bilmediğini de sanmam. İşveren bir çok işçiyi sendikadan istifa ettirdikten sonra emin olmak için üye fişlerini görmek ve kimin sendikaya üye olduğunu bilmek istemiş olabilir. Üye fişlerinin örgütlenmeyi yapan bizden habersiz gizlice sendikadan alınmasının başka izah tarzı olamazdı. Örgütlenmeye yardım ettikleri iddiasının ise temeli yoktu. Biz örgütlenmenin merkezinde olduğumuz halde bizimle görüşme gereğini duymuyorlar, üstelik genel sekreter de bu gereği duymuyordu. İşten atılan –ki bu arkadaş daha önce işyeri o şubeye bağlıyken orada temsilcilik yapmıştı– örgütlenmek için bize geldiğinde eski şube başkanı ile arasının açık olduğunu ve ona güvenmediğini, onun işverenle birlik olduğunu açıkça belirtmişti. Temsilciye yardım ettikleri iddiası alelacele ileri sürülmüş bir iddiaydı; çünkü örgütlenmeyi yapan temsilcinin üye fişlerine ihtiyacı yoktu; çünkü işçiler onun tarafından şubeye getirilmiş ve onun önünde sendikaya üye olmuşlardı. Üye olan işçileri isim isim bilen tek kişi oydu ve güvenmedi-

ği birinden yardım istemeyeceği açıktı. Güvenmediği birinden isteyeceğine, eğer çok gerekliyse bizden isterdi üye fişlerini. Olayın başlangıcı, yani işverenin örgütlenmeden nasıl haberi olduğu ise karanlıkta kalmıştı. Genel sekreter disiplin kuruluna verdiği ifadede A. Plastik örgütlenmesinden haberi olmadığını söylüyordu. Belki samimiydi bu düşüncesinde bilemiyorum. Ancak örgütlenme yapıldığı tarihte yetki için bakanlığa giden yazıda onun imzası vardı. Temsilciye bir türlü ulaşamıyorduk. Fabrika kendi içinde kapalı bir kutu olmuştu, işçiler bizimle temasa geçmekten korkuyorlardı. Sonradan atılan temsilcinin izini bulduğumda adamın evinin kurşunlandığını, ve apar topar evini terk ederek köyüne gittiğini öğrendim. Bunu oradan ayrılmak zorunda kalanların birinden, onun yeni çalıştığı yere telefon ederek öğrendim. Nedense adam bir iki defa telefonuma çıkmış, sonradan 'yok' dedirtmişti. Öğrendiğim kadarıyla evi kurşunlanan temsilcinin daha önceden hasımları vardı, hatta hapiste yattığını da biliyorum. Kurşunlanmanın bu nedenle olması daha kuvvetli bir ihtimaldi.

EĞİTİM UZMANI : Disiplin kurulu toplandı. Disiplin kurulu üyeleri genel kurulda seçilmiş işçilerden oluşuyordu. Genel sekreterin azameti bir korku şemsiyesi gibi disiplin kurulunun üstündeydi. Kimse sonucun ne olacağını kestiremiyordu. Ben bile bizim başkana yarı şaka "eğer o benim bildiğim genel sekreter ise hepinizi oyar!" diyordum. Genel sekreterin ayakta kalma olasılığı disiplin kurulunu tedirgin ediyordu. Bu arada genel sekreterin meselesini kendisine görev edinenler disiplin kuruluna baskı yapıyorlardı. Disiplin kurulunun bazı üyelerinin düşünceleri, geleceğin belirsizliğiyle karar vermek arasında gidip geliyordu. Yönetim kurulunun ağırlığı disiplin kuruluna çalışmalarını yürütmesi için gerekli cesareti sağladı. Bizim başkan o günlerde, İsmet İnönü'nün 'Namuslular namussuzlar kadar cesaretli olmalıdır' diyen ünlü sö-

zünü çok sık anımsıyordu. İnsanlar genel sekreterin azameti karşısında düşüncelerini açıkça ifade edemiyorlardı. Bizim başkan Türkiye'de niye bir sürü şeyin üstüne gidilmediğini, niye insanların olmadık yere başlarını derde sokmak istemediğini daha iyi anlıyordu. Çünkü gidenler hep başlarını derde sokmuşlardı.

ON ALTINCI BAŞKAN : Başkan, bizim muhalefet grubunun üyesi olduğundan onu haklı buluyorduk bulmasına; ancak yeterince arka çıktığımız söylenemez. Başkan, işin başında tercihini yönetimi harekete geçirme hesabından yana kullanmıştı. Bu yüzden yönetimin niçin iki ay suskun kaldığı konusunu pek açmıyordu. Bu arada bir başka cephede çok farklı şeyler yaşanıyordu. 1995 kongresinde merkezle birlikte hareket edenlerden genel sekretere daha yakın olanlar olağanüstü kongre fikrini ortaya attılar. "Ne genel sekreter, ne yönetimdekiler!" diyorlardı; "hepsini değiştirelim!" ve muhalefet olarak bize birlikte hareket etmeyi teklif ederek... İçimizde bu teklife sempati ile bakanlar oldu ama bizim başkan pek güvenilir bulmadı, bana göre de haklı olduğu taraflar vardı. Bir kere bu teklifin arkasında genel sekreterin de olduğuna dair ipuçları vardı ve bu teklifi getirenlerin genel sekreterin yaptığını tartışmak gibi bir kaygıları yoktu. Olaylı başkanlar kurulunda genel sekreterin tarafında olanlar bu gruptandı. Genel sekreterin yaptığına ilkesel olarak karşı çıkmadıkları apaçıktı. Ayrıca içlerinden bazılarının bu hareketi yanlış bulup bulmadığı bile tartışılabilirdi. Hal böyle olunca ister istemez bir tarafa itiliyorsunuz. Bizim başkan başlangıçta yalnız oynamak zorunda kaldığı oyunda genel merkezin tarafında gözüktü. Aralarındaki gerilimi yumuşattılar, öncesini unutmuş gözüktüler. Başkan çevreye "şimdilik doğru tavırda birleşiyorum onlarla" diyemedi, böyle demesi işini kolaylaştırmazdı; bu yüzden o günlerde bırakalım başkalarını, kendi içinde de

diyemedi. En azından dışarıdan biz böyle gördük, yoksa insanın kendisine sakladığı gerçeğin ne anlamı olabilirdi ki? Başka türlü davranabilir miydi?.. Bilemem ama o zaman da yürüdüğü bıçağın keskin sırtında boşu boşuna ağırlıklarını arttırmış olurdu. Bıçak sırtında aynı kaderi paylaşıyorsanız, duygularınız geçici de olsa sıcaklaşır; bu böyledir.

EĞİTİM UZMANI : Disiplin kurulu genel sekreterin üyeliğini askıya aldı. Geçici olarak sendikadan uzaklaştırıldı. Sendikamızın (artık benim içinde olmadığım halde, ağız alışkanlığı ile sendikamız desem bile) tüzüğünde ihraç ancak genel kurul kararıyla mümkün olabilir. Merkez yönetimi görevinden ayrılması için genel sekretere süre verdi ve elinden geldiğince yumuşak davrandı. Gelecekte bir gün kendi başlarına da gelebilirdi. Bizim başkanın bana söylediği bir şeyi unutmuyorum. "Genel sekreter görevinden ayrıldıktan sonra makamının ona verdiği olanakları ve gücü kaybedecek, bu da etkisinin azalmasına yol açacak!" diyordu. Nitekim öyle oldu. Taraftarları onu eskisi kadar desteklemediler, erkin öteki ucu ağır bastı. Genel kabul görüş gitgide genel sekreterin yanlış yaptığını öne çıkardı. Bu arada o da boş durmadı, sendikayı mahkemeye verdi. Amacı geri dönmek ve bunu aklanmış gibi gösterip sendikayı seçimli genel kurula götürmekti. Mahkemenin geri döndürme ihtimali vardı; hâkim normal genel kurula iki yıl gibi bir süre olmasını uzun bulabilirdi. Merkez yönetimi ondan erken davranıp tek gündemli seçimsiz genel kurul kararı aldı. Gündemin tek maddesi disiplin kurulu kararının görüşülmesi olarak belirlendi. Bu karar tarihi ile birlikte mahkemeye bildirildi, bu yüzden mahkeme bunu yeterli gördü, belirtilen süre kısa tutulduğundan sonucu genel kurula bırakarak genel sekreterin başvurusunu reddetti.

ON ALTINCI BAŞKAN : Genel sekreterin şansı gittikçe azalı-

yordu. Olağanüstü genel kurulda genel sekreterin diğer yöneticiler hakkında önemli açıklamalarda bulunacağı, birbirlerinin kirli çarşaflarının ortaya çıkacağı söyleniyor, genel sekretere şans tanıyanlar bile çıkıyordu. Ancak gelişmeler hiç de beklenildiği gibi olmadı. Tek gündemli genel kurul öncesi yaptığımız başkanlar kurulunda bir heyet oluşturulup genel sekretere gidildi ve düşüncesi soruldu. Bu öneri nasıl oluştu, o arada neler oldu, görüşmede neler konuşuldu doğrusu bilmiyorum. Ancak genel kuruldan ihraç kararı çıktığında genel sekreterin üyelik hakkı elinden alınacağı gibi yüksek meblağlar tutan tazminatını alamayacağı da kesindi. Giden heyet başkanlar kuruluna döndüğünde, genel sekreterin görevinden istifasını kurula sundu. Kurul istifayı kabul etti. Böylelikle tek gündemli genel kurul gerekçesi ortadan kalkmış oldu, bu mesele de kapandı.

EĞİTİM UZMANI : Genel sekreterden boşalan koltuğa yönetim sekreteri geçti, yönetim sekreterliğine de yedeklerden dokuzuncu şube başkanı. O günlerde bizim başkan birdenbire direnişin içinde buldu kendisini. Direniş bizim sınırlı oyunumuzun konusu değil. Sonradan sohbetimizde başkan, genel sekreterin olayında bir konuda yanlış hareket ettiğini söyledi. Diyordu ki: "Olayı yönetim kurulu ortaya çıkardığında, yönetimdekilerin genel sekreteri disipline vermesi gerekirken böyle yapmadılar. Yönetim sekreterinin yaptığı ise beni öne sürmek oldu. Benim başka türlü davranamayacağımı biliyordu. Ben onların niçin iki ay suskun kaldıklarını, yönetim sekreterinin bir süre ortaya çıkmayıp geri planda kalışının nedenlerini sergilemedim. Gene biliyorum ki doğru davranışlar yalnızca kişilerin iradesiyle ortaya çıkmıyor; biliyorum ki sadece genel sekreterin yaptıklarına değil, onların bu davranış biçimine de karşı çıkmam (geri planda kalışlarını sergilemek) ancak yalnız olmamamla, arkamda bir gücün olmasıyla mümkündü. Bu güç taban mıydı, içinde

bulunduğum muhalefet hareketi miydi? Bunlann yanıtı bugün de yok! Geriye tek bir şey kalıyordu; birinci derecede sorumlu yerdeki insanların böyle bir olayı ortaya çıkarıp gereğini yapmadıklan bir ortamda benim susmam! O zaman bunların hiç biri yaşanmayacaktı. Benim yapımsa bunu yapmaya müsait değildi." Bizim başkan bu davranış biçiminin mükâfatını aldı. Disiplin kurulu kararını verdikten sonra telefonla tehdit edildi. Tehdit eden ismini söylemeyip telefonu kapatmıştı. Telefondaki ses: "Sen boyundan büyük işlere kalkıştın, bunun cezasını en ağır biçimde ödeyeceksin!' diyordu. Merkez yönetim kurulu bu tehdidi ciddiye almadı. Bizim başkan ise tehdidin gerçekleşme ihtimalinden ziyade böylesi yöntemlerin yanıtının verilmesinin üstünde duruyordu. Başkanlar kurulunda bu konuyu gündeme getirdiğinde, (o zaman genel sekreter henüz istifa etmemişti) genel başkan, bizim başkanın konuşmasını hafife alan bir tarzda, "kurşunlandın mı ki?" diye sormuş. Bizim başkan da, "ciddiye almanız için kurşunlanmam mı gerekir?" diye yanıt vermiş ve şu sözleri eklemiş: "Önemli olan böylesi anlayışlan mahkûm etmeniz!"

Uzun bir aradan sonra A. Plastik'ten işçiler uğramış şubeye. Sendikaya güvensizliklerinden başlarına geleni anlatmaya bile çekiniyorlarmış. Başkan onların bu halini görünce olayı ve sonucunu olduğu gibi anlatmış. Onlar da nasıl zor durumda kaldıklarını, işverenin "sendikaya kimlerin gittiğini biliyorum" diyerek nasıl baskı yaptığını anlatmışlar.

Bil ki, ey ecinni, şahların efendisi, Şehrazat'ın masallarının cini, bu öyküyle ilgili benim bildiklerim bu kadar! Dilerim sen de bu yaşanmış öyküyü anlatmamın karşılığında başkanın kanının diğer ikinci üçte birlik dilimini bağışlarsın.

İFRİT : Bu gerçekten şaşırtıcı bir öykü; cinayeti karşılayacak cezanın üçte birini daha affediyorum. Ancak kanının tama-

mını bağışlamam için başkanın kendisinin bu ikisinden de harika bir öykü anlatması gerek!

BAŞKAN: Bu ikisinden de harika bir öyküm var, yazmakta olduğum. Bana bir yıllık bir süre daha verirsen kudretli ecinni, bir yılın sonunda yazdığım öyküyle karşına çıkarım. Sen de bana, karşılığında cinayetin geri kalan kan bedelini bağışlarsın!

İFRİT : Peki öyle olsun!

(Sahne ışıkları söner)

Bilgisayarın karşısında kalakalmıştım; oyunu kaçırdığımdan dolayı huzursuz, Şehrazat okumaktan mahrum bırakmadığı için yatışmış... Bilgisayarın karşısında iki dünyanın arasındaydım: Bir tarafta hayaller alemi, diğer tarafta gerçek dünya... Hayaller aleminde bir tiyatro! Şehrazat oyununda yaşamımın bir bölümünü sahneye koymuştu. Gerçek yaşamda yaşananlar değiştirilemese de hayaller aleminde, şimdiki zaman, geçmiş, gelecek değiştirilebilirdi. (Hangimiz bir olayı eksiksiz anlatabiliriz. Her seferinde bir başka değil midir anlattığımız? Yaşadığımız andan çıkıp baksak yaşadıklarımıza, anlattıklarımızdan bazılarına yaşadığımızdan daha gerçektir demeyeceğimizi kim bilir?) Bilgisayar ekranında hiçbir şekil, hiçbir sözcük gerçekte var değildi. Ya tuşların ya farenin hareketiyle yok olabilirdi sözcükler ya da yeni bir şekil alabilirdi ya da her an yerleri değişebilirdi. Ne zaman ki yazıcıdan çıkacak, okur olarak senin karşında olacak o zaman ete kemiğe bürünecek ve değişmez olacaktı. (Emin misin bundan? Her farklı okur bir başka anlam katmayacak mıydı ona?) Oysa kendi cennetinde özgürdü o. İstediği biçimde dans edebilirdi. Ademin yasak elmayı yediği anda cennetten kovulduğu gibi gerçek dünyaya başını uzattığında özgürlüğü bitiyordu. Var olmasının bedelini özgürlüğünü yitirerek ödüyordu. Ama bunun karşılığında var oluyordu. İşte o gün acıyı da mutluluğu da tadacaktı. Görünür hale geldiğinde in-

sanlar onu tanımlayacaklardı, onun hakkında fikir yürütecekler-di, kimi beğenecek, kimi beğenmeyecekti. Eskiyecekti, yıpranacaktı, ya da zamana karşı direnecekti. Yediği elma dile gelip diyordu ki; öbür tarafta kurallar var, inandırıcı olmak zorundasın, öyle başına buyruk hareket edemezsin. Kurgun iyi olmak zorunda! Biz anlattıkça, yazdıkça, okudukça o kendini yeniliyordu, yaşam buluyordu; tıpkı kaplumbağa gibi evini yanında taşıyordu. O zaman değişmezlikten kurtuluyor, sürekli değişir kılıyordu kendini. Nerede mi? Hayaller dünyasında! İnsanların beyinlerinde! Hayaller dünyasında cennetten bir şeyler yok muydu?

Şu anda karşımda olsaydın Şehrazat, sorardım sana; bir zamanlar masallarında olduğu gibi var olmak ister misin, tekrar dünyaya dönmek ister misin? Bu mağaradan öte yana geçirebilirim seni. Ama bir şeyi yapamam. Var olabilirsin ama kendini fark etmeyi ancak bilgisayarın içinde, burada başarabilirsin, ben mağaradan içeri girdikçe! Şimdilik yapabileceklerim bu kadar. Belki başka bir okur kalemi alır bir gün; o zaman yeniden kendinin farkında olabilirsin. Tıpkı senin dediğin gibi, kitaplarda dolaşan kahramanlar bir gün yeni yazılan bir kitapta hayat bulabilir. Önceden programlanmış ruh bir kitapta yeniden dünyaya bakabilir. Nasıl, öncesi düşüncede var olduysan, bugün veya gelecekte yine bir gün düşüncede var olursun. Tıpkı ruhların dizilişlerle buluştuklarında hayata dönmesi gibi, yaşamaya devam edersin. Ben ne kadarını tanıyorum kendimin? Ben nereden geldim, nereye gidiyorum?

Birazdan mağaranın önünden ayrılacağım. Mağaranın ağzı kapanacak, belki sen şimdilik içeride kalacaksın. Geçmiş de seninle birlikte içeride kalacak. Yaşanan olaylardan yazmadıklarım ise kafamda dizili. Ben buradan ayrıldığımda direniş yerine gitmeyeceğim. Şimdiki hayatım çok farklı. Direniş geçmişte, romanın içinde ve kafamda anı olarak kaldı. Alt üst olan şeyleri yeniden yerli yerine koymaya çalışıyorum. Pekâlâ o günlerde yaşatabilirdim seni. Kurmacanın içinde bir kahraman değil misin sen? Sana olayların geçtiği zamanda yaşamak düştüğü hal-

de, karşı çıkmakla (hayallerin zaman sorunlan yoktur bilirim; ama en azından onlara hangi zaman dilimi biçilmişse bunu kabul etmeliler) romanın kurgusunu zora soktun, yazar olarak yerim eskisi kadar sağlam değil artık. Bundan sonrası için hangi zaman dilimine ait olduğum sorusunu çözümlemek durumunda bıraktın beni. Adeta beni önceden bilemediğim bir yöne doğru sürüklüyorsun sanki... Başka bilmediğim ne var?..

Bilgisayarın başındayken bu düşünceler içinde boğuşuyorum. Başıma geleceği hissediyorum, ama neler gelecek bilmiyorum. Tuhaf olan engelleyemediğim bu sürüklenişi ben ister gibiyim. Sen yokken düşünüyorsam bunları okura içimi dökmek istediğimdendir, biraz da durumu kurtarmak kaygısından... Peki peki... İşin doğrusunu söyleyeyim, senin karşında konuşamazdım böyle! Bu gece bana hem yakındın, hem uzak! Sevgin bile sana aitti sanki. Beni düşünmüştün, olmadığım için üzülmüştün, ama yaklaşamayacağım kadar mağrurdun. Hayalimde yarattığım sana ne zaman istersem ulaşabileceğimi sandığım bir anda, bunun her zaman mümkün olmayabileceğini gördüm. Oysa bütün bunları seninle konuşmak isterdim.

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Direnişin zor günlerinin başlangıcına...

Her şeye rağmen üsteğmende sevdiği bir yan vardı: Görevinin ona sağladığı gücü kullanırken bile her şeyi mubah görmüyordu. Üsteğmenin benim elimden bir şey gelmez, yasaları ben yapmadım derken kastettiği yasaları kim çıkardıysa onları sevmiyordu.

"Poğaçalar sıcak, fırından yeni çıkmış. Parsellerden aldık. Çayla yeriz."

Elindeki paketi Erdal'a uzatırken, "İki kişi miydiniz nöbette?" diye sordu.

"Diğer arkadaşlar Kıraç'a gittiler, çok almışsınız poğaçaları, dört kişiyiz."

Haydar, "Sonra da yeriz nasıl olsa!" dedikten sonra kapıdan yana baktı. "İsmet Ağabey de buradaymış, onlara da veririz."

Erdal bir elinde poğaçalar bir elinde boş su bidonu fabrikadan tarafa yürüdü. Mehmet kulübeyi temizliyordu. Haydar cep telefonunu şarj ettirip ettirmediklerini sordu. Mehmet uzatınca göstergesine bakıp "bitmek üzere," dedi. Nazmi'den yana dönüp "İsmet Ağabeye vereyim, prize taksın," dedikten sonra Erdal'ın arkasından kulübeye yollandı.

Mert Yalman, torbadan bir poğaça alarak yemeye koyuldu, ağzı dolu haldeyken:

"Gece serin oldu mu?" diye sordu.

"Evden battaniye getirdik," dedi Mehmet. "Süngerleri de yere serdik. Uyurken kapıyı kapatıyoruz; üşümüyoruz o zaman."

Mert'in poğaçasını yemekte olduğunu fark edince:

"Birazdan çayı demlerdim," dedi. "Su gelsin." Arkasından ekledi: "Bugün erken geldiniz."

Mert Yalman, Mehmet'in son söylediğini duymamıştı; onlara doğru gelmekte olan Haydar'a:

"Kıraç'a gidelim mi?" diye seslendi.

"Olur," dedi Haydar, saatine baktıktan sonra. "Rastlarsak köye gidenleri de alırız.

Sakin bir gündü. Sakin geçen günlere o kadar alışmışlardı ki, o sırada yanlarından geçen biri beyaz iki arabayı fark etmediler bile. İki araba da sert bir dönüş yapıp fabrikanın açık kapısından içeri girdi, kulübenin önünde durdu. Arabalardan beyaz olanı, yaşlıca, kısa boylu, gözlüklü bir adam getirmişti; ikinci arabadan ise ikisi üniformalı üç kişi indi. Yaşlı adam arabadan iner inmez kapıda görevli İsmet Özkaya'ya bağırdı. Karavanın önündekiler şaşkınlıkla başlarını döndürdüler. Adam bağırmaya devam ediyordu. İsmet Özkaya şaşkın, olduğu yerde kalakalmış, başına geleni anlamaya çalışıyordu. "Benim kim olduğumu biliyor musun?" diye bağırıyordu adam. "Bu kapı niye açık?" Bağırıp çağırdıktan sonra üniformalılardan birini kapıya dikti.

Kapı ağır ağır kapandı. Adam oradakilere emirler yağdırmaya devam ediyor ve hiç kimseyi içeri almamalarını buyuruyordu. Böylece kapının önünde terör estirdikten sonra (şişman) üniformasız adamla birlikte arabaya bindi. Araba müdüriyet binasına yöneldi, arabadan iner inmez binadan içeri girdiler.

Bütün bunlar olup bittiğinde herkes ne olduğunu anlamaya çalışmış, ilk şok geçtikten sonra sanki böyle bir şeyin olacağını çoktan beri bekliyorlarmış gibi bir düşünce içinde olduklarının farkına varmışlardı. İçeri kimse alınmayacaktı demek! Haydar kapıya doğru gitti, peşi sıra Nazmi ve Mert de! Kapıya dikilen yeni güvenlik görevlileri üçünü de içeri almadı. İsmet Özkaya kapıya geldi hemen.

"Yeni personel müdürü müymüş neymiş?" diyordu Özkaya.

"Kimseyi içeri almayacaksın!' diyor. Bedros Kohen'in talimatı ile gelmiş. Adı Nizamettin... Bir şeydi ama..."

"Onu hatırlıyorum," dedi Nazmi. "Eğer oysa?.. Corrozo'yu kapattırmıştı bu. Beni iyi tanır. Adı Nizamettin miydi?"

"Galiba."

"Uzun zamandır görmedim. Eğer oysa bayağı yaşlanmış. Yakından görsem tanırım. Bu hiçbir yerde durmaz. Nerede bir direniş var, hangi işyerinde sorun var, oraya gider. Seksenden önce DİSK'e bağlı sendikalarda çalıştığı için işçi olaylarını iyi bilir. Olayları bastırıncaya kadar fabrikada kalır, sonra başka yere; sırf bu iş için işverenler kiralar onu. Aynı kişiyse çekeceğimiz var demektir.

"Sermet Emin Kartal'dan sonra bir de bu ha!.." dedi Mert. "İşveren de işini biliyormuş doğrusu."

"Durun bakalım," dedi Haydar. "Henüz birinci perde bu, bir de bunun ikinci perdesi var."

Üçü de çadır tarafına geçtiler. Haydar hemen söze girdi:

"İşçiler geldiğinde ne yapıp edip fabrikaya girmeliyiz. Görmediniz mi adamı, gelir gelmez gözdağı vermek istedi. Bu işin bu kadar kolay olmadığını anlaması lazım."

"Doğru söylüyorsun," dedi Mert. "İşçiler gelsin hele. İki güvenlik elemanı fabrikaya girmemizi engelleyemez."

"Bu adam kolay kolay yılmaz," dedi Nazmi. "İşi başından sıkı tutmalıyız, çekindiğimizi sanmasın."

Haydar saatine bakarken yerinde duramıyordu. İşçileri getiren servisin çoktan gelmesi lazımdı. Sakın servislere haber verip getirmezlik etmesinler? Bir heyecan sarmıştı ruhunu, içi içine sığmıyordu.

Nazmi:

"Karavandakilerin yanına gidelim, onları yalnız bırakmayalım."

Haydar:

"Onlara da söyleyelim fabrikaya girileceğini."

Arkasından ekledi:

"Yalnız biz üçümüz dışarıda kalalım."

Karavana giderlerken, Nazmi'nin gerisinde kaldığında,

"Direniş şimdi başlıyor," dedi Mert'e.

Çok geçmedi Gazi arabası gözüktü. Araba her zamanki alışkanlığıyla kapıya döndü; döner dönmez durmak zorunda kaldı. Arabanın ön kapısından Salman aşağı atladı hemen, arkasından Sinan. İki yeni güvenlik görevlisini görünce onlar da şaşırmışlardı, bütün işçiler peş peşe arabadan inip kapıya yığıldılar. Kapıda tartışmaya meydan vermemek için Haydar yan tarafa çağırdı hepsini. İşçilerin arasından Salman'ı kolundan tutarak açığa çekti. Deniz'le Sinan da geldi yanlarına. Haydar, Nazmi ile Mert'e işaret etti.

Beşi bir araya gelince daha fazla beklemedi:

"Bedros Kohen yeni bir personel müdürü göndermiş. Artık bizi fabrikaya almayacaklar."

Onların bir şey demesine kalmadan sözlerine devam etti:

"Avcılar arabası gelir gelmez fabrikaya giriyoruz."

"Arkadaşların yanına gidelim," dedi Salman. Başka hiçbir şey demeden, ve bu 'evet' anlamına geliyordu. Her birinin yüzünde büyük bir kararlılık, büyük bir öfke okunuyordu.

"Öteki arkadaşlar gelince sen kısa bir açıklama yaparsın!" dedi Haydar, işçilerin yanına gitmeden.

"Açıklamadan sonra hiç beklemeden fabrikaya girin!"

Herkes sabırsızlık içindeydi. Soru soranlara kısa yanıtlar veriyorlardı. "Fabrikaya gireceğiz!"

Avcılar arabasının gelmesi uzun sürmedi. Arabadan inenler meraklı bakışlarla bir arkadaşlarına bir kapıya bakıyorlardı. Salman, kimse soru soramadan, gür sesiyle toplanmasını istedi herkesten.

"Arkadaşlar! Yeni bir personel müdürü gelmiş. Bizim fabrikamıza bizi bırakmıyor... Kimse bizi fabrikadan çıkaramaz!"

Eliyle fabrikayı işaret ederek:

"Bizim yerimiz orası! Arkadaşlar fabrikaya!"

Bu kısa açıklama herkesi kapının önüne yığmaya yetti. Yeni gelen güvenlik görevlileri karşılarında aniden öfkeli insanları bulunca ne yapacaklarını şaşırdılar. Uzun boylu olan bir taraftan "giremezsiniz!" diye bağırıyor, diğer taraftan kapıyı tutuyordu. İşçilerden karşılık verenlerle bir anda ortalık karıştı.

Her şey birkaç saniyede oldu. Uzun boylunun suratına yumru-

ğu yiyip yere yıkılmasıyla insanların kapıyı açmaları, öte tarafa geçmeleri bir oldu. (Kimi kapının üstünden atlayarak geçiyordu) Geçenler fabrika binasına doğru koşmaya başladılar. Yumruğu yiyen görevli ayağa kalkmış, yanındakiyle birlikte ne yapacağını bilemez bir halde koşanların arkasından bakakalmıştı. Haydar'la Mert o kargaşalıkta tam kapının önündeydiler. İşçiler içeri girdiğinde, girdikten sonra... Aradan bir süre geçti, kargaşalığın ardından fabrika önce sessizliği yaşadı, sonra binanın ikinci katından dışarı taşan sloganları duydu. Pencereye çıkan iki kişiyi gördü Haydar; biri zafer işareti yapıyordu. Yüreğinde haksızlığa karşı çıkışın hazzını duydu; ona öyle geliyordu ki bu aynı zamanda sabah gelen adamın iktidarına, ezmek ve yok etmek isteyene kurbanın verdiği yanıttı. Bu yaşanmaya değer bir şeydi. İktidar itaat istiyordu, itaat etmeyeni hiçe dönüştürmek! O güç hiçti şimdi. İçerde işçilerle birlikte olmayı isterdi Haydar. Ne var ki ânın uzun sürmeyeceğinin bilincindeydi.

Mert, içinden geçenleri anlamışçasına; "İçeri girmemekle iyi yaptın," dedi Haydar'a.

Haydar, Nazmi'yi arandı. Çevresine bakınıp göremeyince:

"Yoksa o da mı içeri girdi?" diye sordu.

"Buradaydı, belki de?.."

Yemekhanenin penceresinden, sloganlar denizden gelen bir uğultu gibi bulundukları yere ulaşıyor, bu uğultu insanın içini ürpertiyordu. Gizemli bir duygu vardı bu ürpertide, insanı büyülüyordu. Gündüz nöbetçisi geldiği halde İsmet Özkaya fabrikadan ayrılmamıştı. Kulübeden dışarı çıktığında Haydar'la göz göze geldiler. Haydar içindeki duyguları onda gördü. Ayıramadı bakışlarını ondan. Gülümsedi Özkaya... Çok düşünme demek istiyordu sanki..

O esnada güvenlik elemanlarının başı şişman adam (Ersever'le birlikte gelen üniformasız kişinin güvenlik elemanlarının başı olduğunu öğrenmiş oldular) yanlarına geldi. Kısık bir sesi vardı, saygılı konuşuyordu.

"Ağabey!" dedi. "Bize burada direniş olduğunu söylememişlerdi. Yalnız bir şeye üzüldüm. İçeri girerlerken arkadaşımıza yumruk

atmışlar. Bu olmamalıydı. Sizinle karşı karşıya gelmek istemeyiz. Yumruk yiyen arkadaş 'şikayetçi olacağım, beni yüzleştirsinler, vuran kişiyi bulurum,' diyor. Ben ona 'otur oturduğun yerde!' dedim. Yalnız arkadaşlara söyleyin, bir daha böyle bir şeyi yapmasınlar! Ben zaten elemanlarımı yarın öbür gün çekerim buradan. Biz kimsenin ekmeğiyle oynamayız."

"İstemeden karşı karşıya geliyoruz sizinle," dedi Haydar. Duygulanmıştı.

"Ayrıca gitmenize gerek yok; işimiz sizinle değil. Bize bu kadar söylemeniz bile yeter! O olayın olmasını biz de istemezdik. Ama ne var ki böylesi zamanlarda bu gibi şeyler olur. Sineye çekmek gerekiyor. Siz gidince daha iyisi mi gelecek?"

Siren sesleri duyuldu. Mert ve Haydar kenara çekildiler. Bulundukları yerden bir rüyadaymış gibi kapının açılışını, askerlerin koşar adımlarla araçlarından inişlerini, binayı sarışlarını, üsteğmeni gördüler. Donup kalmışlardı oldukları yerde. Az sonra bir kısmının koşar adım yan kapıdan içeri girişine tanık oldular. Haydar için bütün bu olanlara seyirci olmak ve olacakları beklemek dayanılmaz bir şeydi. İçeri girmediğine pişman oldu, hatta girmeyi bile düşündü ve zor tuttu kendini. Pencereden yükselen sloganlar yıldırımın ardından gelen gök gürültüsü gibiydi; bir süre devam etti, sonra sesler kesildi birden. Sonra yeniden, yeniden başladı. Bir dalganın gelip, geri çekilişi gibi... Güneşli bir gün olduğu halde gökyüzü kararmış gibi geldi Haydar'a. Bitmek bilmeyecekmiş gibi gelen zaman diliminde Haydar bir o yana bir bu yana dolaşıyor; durduğunda yerinden söküp atacakmış gibi kapının demirlerini kavrayan parmakları öteye atlamamak için zor zapt ediyordu ayaklarını. İçeride ne olup bittiğini bir bilse!.. Sloganların her patlayışında umut vardı; direniyorlardı demek! Yumruğunu sıkıyordu Haydar. Mert Yalman sakin görünüyordu, içindeki endişeye rağmen. Haydar'a "Nazmi içeri girmişse iyi olmuş," dedi o ara. Sloganlar birden kesildi. Zaman geçti epey, duyulmadı bir daha! Gökyüzü kapkara ise eğer... İnsanın içindeki gökyüzü... Yağmurun boşanmasını, serinlemeyi beklerdi insan; hayır, yağmurun yerine bulutlar daha da çöküyordu ruhunun üstüne.

İşçiler gruplar halinde yan kapıdan fırladılar dışarı, bir güç tarafından itiliyormuşçasına... Bu bildiği halde inanmak istemediği bir şeydi Haydar'ın. Çıkmalarından başka seçenekleri yoktu. Buna rağmen kabullenmesi zordu. Vücudu ileri fırladı, kapıyı açıp onlara koştu. Dışarı çıkanlardan bazıları geriye bir kaç adım atıyor, sonra ardından gelen askerler onları dış kapıya sürüklüyordu. Haydar kapıyla bina arasındaki o uzun mesafeyi koşarken iki jandarmanın arasında Ender'i gördü: Ellerini arkasında tutmuş, sanki kelepçelenmiş gibi... Askerler sürüklüyordu kollarından. İşçilere mi koşsun, Ender'e mi gitsin kararsız kaldı. O sırada dışarı çıkmakta olan üsteğmeni gördü. İşçiler bir araya geldiklerinde toparlandılar, slogan atmaya başladılar:

"Sendika hakkımız engellenemez!"

Haydar doğruca üsteğmenin yanına gitti. İşçiler, askerlerin önünden kapıya doğru yürümeye başlamışlardı. Derken durdular, yeniden slogan atmaya başladılar. Jandarmalar, Ender'i, Haydar'ın tanımadığı bir işçiyi daha askeri araçların yanına götürmüşler orada tutuyorlardı.

"Herkes derhal dışarı çıkıyor!" dedi üsteğmen.

"O iki kişiyi tutukladınız mı?" diye sordu Haydar.

Üsteğmenin yanıtı kısa ve sertti:

"Şimdilik bizimle gelecekler!"

Haydar, kararlı bir sesle:

"Onları bırakmazsanız kimse bir adım atmaz!" dedi üsteğmene.

"Daha sonra bırakacağım," dedi üsteğmen.

"Gitmiyoruz öyleyse!"

Üsteğmenin bakışları Haydar'ın yüzüne kilitlendi bir süre; bütün yüz hatları gerilmişti, öfkesini dizginlemeye çalıştığı belli oluyordu her halinden.

"Önce herkes dışarı çıksın! Yalnız kimse slogan atmasın yoksa onları da sizi de götürürüm."

Salman yanlarında bitti o sıra. Öfkeliydi.

"Tamam," dedi Haydar Salman'a. "Bırakacaklar onları, şimdi slogan atmadan çıkıyoruz dışarı, yalnızca alkış!"

Salman işçilerin yanına gider gitmez eller ritmik bir şekilde bir-

birine vurdu, ayaklar o ritme uydu ve bir daha ne zaman döneceklerini bilemedikleri fabrikadan dışarı çıktılar. Haydar içeride kalmıştı. Alıkonulan iki kişiyle ilgilenmeye gittiğinde Ender'in kelepçelenmemiş olduğunu gördü ve bu tuhaf geldi ona. Sonradan onun kelepçelenmişçesine kollarını arkasında tutuşunu gözlerinin önüne getirecek ve buna hep yanıt arayacaktı. Otomatik kapıyı kapattırdı üsteğmen. Askerler Ender'le öteki işçiyi bırakmıyordu. Haydar, kendilerinden tarafa gelen üsteğmene "bırakacağınızı söylemiştiniz," dedi; tedirgindi.

"Bırakın!" dedi üsteğmen.

Dışarıdaydılar. Hiç kimse yaşadığı heyecanı üstünden atamamıştı ve ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Arkadaşlarının serbest bırakılması bir parça moral olmuştu belki. Üsteğmen fabrikadan çıkıp yanlarına geldi; işçileri dışarı çıkarmanın –rahatlamanın– sesine yansımasıyla onlardan fabrikanın önünü terk etmelerini istedi.

"Buradan bir yere ayrılmayız," dedi Salman.

"Üsteğmenim," dedi Melih. "Bu adam kim ki bizi dışarı attırıyor? Biz yıllardır çalıştık bu fabrikada."

"Orasını bilemem," dedi üsteğmen. "Ben yasaları uyguluyorum."

"Yasalar onlardan yana," dedi içlerinden biri.

"Bizim suçumuz sendikalı olmayı istemek," dedi bir başkası.

"Yasaları ben yapmadım," dedi üsteğmen.

Dışarı çıkarılışlarını sindirememenin verdiği isyan duygusuyla herkes üsteğmene bir şey söylüyordu. Üsteğmen onları dışarı çıkararak gücünü göstermiş olmanın tatmin edici duygusuyla tartışmaktan vazgeçerek arabasına doğru gitti. Daha öteye gitmekte ısrarlı değilmiş gibiydi. Haydar kalabalığın arasında Nazmi'yi görünce bütün bu olup bitenlerden merkezi haberdar etmesi gerektiğini düşündü. Nazmi'ye telefonunun yanında olup olmadığını sorduktan sonra:

"Merkez arayacağım versene!" dedi.

"Ben aradım," dedi Nazmi. "Genel başkanla birlikte buraya geliyorlar."

"Bu iyi," dedi Haydar. "Bu haberi arkadaşlara söyleyelim."

Bir asker bitti başlarında; "Üsteğmenim sizi çağırıyor!" dedi Haydar'a.

Haydar üsteğmenden tarafa giderken oldukça düşünceliydi. Her şeyden önce alttan almanın, zaman kazanmanın, ilk günü denediği ve sonuç aldığı bu yöntemi tekrarlamanın hâlâ doğru olacağını düşünüyordu. Üsteğmenin yanına vardığında ilkin onun konuşmasını bekledi.

"Akşama kimseyi burada istemiyorum!" dedi üsteğmen.

Haydar alabildiğine sakindi:

"Akşam olunca herkes servislerle evine gidecek zaten,"

"Herhangi bir taşkınlık olursa bundan seni sorumlu tutarım."

"Bizim taşkınlıkta bulunmak gibi bir niyetimiz yok," dedi Haydar, sonra biraz daha samimi bir havada, "Üsteğmenim," dedi, "Bilmenizi istediğim bir şey var: Bu insanların hiçbir suçu yok! Bizim meselemiz sizinle değil. Siz yasaları uyguluyorsunuz, ama isterim ki insanların uğradığı haksızlığı da görmezlikten gelmeyin."

Üsteğmen, Haydar'ın söylediklerini duymamış gibiydi, dedi ki:

"Fabrikanın önünde durmayın. Bana şikayet gelirse yasaları uygulamak zorunda kalırım."

Sözlerini bitirir bitirmez başka bir şey söylemeden arabasına bindi, az sonra araba hareket etti. Haydar bir şeyi fark etmişti; üsteğmen sert davranıyordu ama karşısındakiyle konuşmaya başladığında bakışları değişiyor, işte o anlarda tutumunu değiştirecek gibi oluyor, sonra birden görevini hatırlayıp bu kez kendini zorladığı belli sert bir tavır takınıyordu. O anlarda konuşmayı kısa kesiyordu. Haydar arabanın arkasından baktı uzun süre.

Üsteğmen gitmiş ama başındaki astsubay ile birlikte bir araç dolusu askeri fabrikada bırakmıştı. Artık yeni bir dönem vardı önlerinde. Zorluklarla dolu, (henüz bu zorlukların ne olduğunu tam olarak bilemeseler de) yakıcı güneşin altındaki sıcak günler onları bekliyordu. İşçilerin genel başkanın geleceğini öğrenmesi onlar için yeni bir moral kaynağı olmuştu. Durup düşünmektense bir şeyler yapmak durumunda hissettiler kendilerini. İlkin güneşten ve yağmurdan korunacakları bir yer oluşturmak gerektiği akıllarına geldi. Bir şeyler yapmayı düşünmek bile ayakta kalmalarını

sağlıyordu. Fabrikanın yanında kartonlarla çevreledikleri yeri sağlamlaştırmaya karar verdiler. Nazmi çevresini ve üstünü çadır beziyle kaplamayı önerdi. Bu fikir herkese mantıklı geldi; iş çadır bezini almak için merkez yöneticileriyle konuşmaya kalmıştı.

Her şey o kadar hızlı olmuştu ki Haydar en çok merak ettiği konuyu, içeride neler yaşadıklarını Nazmi'ye sormaya vakit bulamamıştı. Nazmi içeride olup bitenleri anlatmaya başlamadan ve Haydar sormadan önce aralarında şu kısa konuşma geçti:

"Kapıdan girdiklerinde tutamadım kendimi ben de onlarla birlikte içeri daldım," dedi Nazmi.

"Biz içeri girmeyeceğiz diye konuşmamış mıydık?"

"Konuşmuş muyduk, hatırlamıyorum.

"Konuşmuştuk, konuşmuştuk! Üçümüz dışarıda kalalım demiştim ben hatırlarsan... Neler oldu içeride?"

Nazmi Haydar'ın birinci söylediğine değil, ikinci sorusuna yanıt vermeyi yeğleyerek başından geçenleri anlatmaya koyuldu.

"İçeri girer girmez doğruca yemekhaneye çıktık, masalara oturduk. Attığımız sloganlardan yemekhanenin içi inliyordu."

"Ta buralardan duyuyorduk biz."

"Böyle bir duyguyu daha önce hiç yaşamamıştım. Yeni gelen personel müdürüne duyurmak için daha çok bağırıyorduk. Senin de orada olmanı isterdim (!!) Derken üsteğmeni ve askerleri gördük karşımızda. Nizamettin Ersever de geldi onlarla birlikte. Konuşturmadık onu, masalara vurarak protesto ettik. Çekip gitmek zorunda kaldı. Üsteğmen bizden derhal yemekhaneyi terk etmemizi, fabrikanın dışına çıkmamızı istedi. Salman'la üsteğmen tartıştılar. Salman üsteğmene yeni personel müdürünü tanımadıklarını söyledi. "Fabrika müdürü gelsin!" dedi. Askerler Salman'la Sinan'ı götürmeye kalktılar. Almalarına izin vermedik; birbirimize kenetlenip, slogan atmaya başladık. "İşçiyiz, haklıyız, kazanacağız," diye haykırıyorduk. Üsteğmen emir verince askerler kollarımızdan tutup götürmeye çalıştı. Masaların bacaklarına tutunup direndik. Sinan: "En büyük asker, bizim asker!" diye bağırdı ama fayda etmedi. Masalarla birlikte sürükleniyorduk. Kadınları bile yerlerde sürüklediler. Deniz: "Çıkaramazsınız bizi buradan!" diye feryat edi-

yordu. Salman, tamam dedi en sonunda üsteğmene: "Bırakın, çıkıyoruz!" Çıkışta Ender'le birlikte bir kişiyi yakalayarak götürdüler.

"Yapılacak başka şey yoktu," dedi Haydar.

"İnsanların masaların bacaklarına ve birbirlerine sarılmaları gözlerimin önünden gitmiyor," dedi Nazmi.

Haydar kendisini dışlanmış hissetti bu sözlerde. Bir kıskançlık duygusu alevlendi içinde ve sanki Nazmi anlatmaya devam ettikçe kendisinden intikam aldığı hissine kapıldı. İçeride olup bitenleri hem bütün ayrıntısına kadar bilmek, öğrenmek istiyor hem de dinlemekten huzursuzluk duyuyordu. Dinlemek bir tür cezaya dönüşmüştü onun için. Duygularıyla isteğinin kısır döngüsünden kurtulmak için Mert'e döndü:

"Yemek sorununu halletmemiz gerek! Köye gidelim, ekmek, domates, peynir alalım.

Bugünlük yeter herhalde?.."

"Akşama ne yapacağız? Nasıl gideceğiz?" diye sordu Salman. "Bunlar servis arabalarını getirmezler."

"Arabaları biz tutacağız," dedi Haydar hiç düşünmeden. Söyler söylemez de sendikadakilerin ne diyeceğini getirdi aklına. Belli etmedi bu düşüncesini. Aksini aklının ucundan bile geçirmek istemezmiş gibi devam etti:

"Sendika olarak biz karşılayacağız. Akşam olmadan bu işi ayarlamamız lazım."

"Saat dörtte mi gideceğiz yine?

"Evet!" dedi Haydar.

Sinan Mehmet'i araba tedariki için Gazi'ye gönderdi, Mehmet'in tanıdığı bir araba sahibi vardı, onu bulacaktı. Nazmi ile Mert, Kıraç Köyü'ne gidip erzak alma işini üstlendiler. Onların gitmesinden az sonra sendikanın arabaları geldi.

Öndeki araba genel başkanla mali sekreteri getirmişti. Onların hemen arkasındaki arabadan Türk–İş Bölge Temsilcisinin indiğini gördü Haydar. İşçiler onların geldiği sıra dağınık haldeydiler; kimi büfeye gitmiş, kimi tarlada, bir kısmı barakanın önünde, kimileri de yol boyunca ikişerli üçerli gruplar halinde geziniyorlardı. Arabaları görünce herkes toplanmaya başladı, büfeye gidenler ise ara-

baların peşi sıra gelmişlerdi. Haydar gelenleri tanıttı işçilere tek tek. Salman, genel başkanın elini sıkarken Haydar, genel başkana Salman'ın işçilerin sözcüsü olduğunu söyledi. Basın servisinden Sevil'i gördü aralarında. İşçi bayanlar çevresini sarıvermişlerdi Sevil'in. Onla birlikte muhabir gazeteciler de gelmişti. Genel başkan hemen hemen herkesle el sıkıştı. Her biriyle konuşuyor, direnişle ilgili sorular soruyordu onlara. Böyle bir yaklaşıma ihtiyacı vardı oradakilerin. Dik ve güçlü tutmaya çalıştıkları duygularının şefkate ihtiyacı vardı; her bir söz, her bir gülümseme moral kaynağı oluyordu onlara.

"Arkadaşlar toplanalım genel başkanımız konuşacak," dedi Haydar.

Mahir Urkan Konuşmaya başladığında herkes dikkat kesildi. Bir tek Haydar, (Belki iki tarafta birden olduğundan) zaman zaman genel başkanın onların yaşadığı dünyadan çok farklı bir dünyada olduğu gibi bir hisse kapıldı. Konuşma boyunca bu duyguyu atmaya çalıştı kafasından. Böyle bir duygu onu rahatlatmıyor daha çok tedirgin ediyordu. Bu duygusunun farkında olmasına yol açan şey neydi? Bilemiyordu. Genel başkan konuşurken işçilere değil, sanki boşlukta bir noktaya bakıyordu. Haydar'a tek düze gelen heyecandan yoksun bir sesi vardı ve o ses şunları söylüyordu:

"Tıbzet işçisi onurlu bir mücadele veriyor. Birlik ve beraberlik içinde olursanız kazanan siz olursunuz. İşveren birliğinizi bozmak için sizlere çeşitli vaatlerde bulundu ama sizlerin kararlılığı sayesinde bunların hiç biri tutmadı. Burada kâğıt üzerinde bir takım oynamalar yaparak, işçi sayısını olduğundan fazla göstererek sendikalaşma mücadelesi engellenemez. Tıbzet işverenine söylüyorum, yasaların boşluklarından faydalanarak yaptıkları bu işten vazgeçsinler! Bilsinler ki artık bu fabrika eskisi gibi olamaz! Petrol–Sen mutlaka burada toplu sözleşme imzalayacaktır. Tıbzet işçisini yalnız sanmasınlar. Sendikamız neye ihtiyacınız varsa yanınızda olacaktır. Bundan hiç kimsenin kuşkusu olmasın!"

Genel başkanın sözleri biter bitmez işçiler slogan attılar; her zamanki söyledikleri, "sendika hakkımız engellenemez!" sözcükleri onlar için artık kilitlendikleri bir hedef olmuştu. Salman en önde,

yumruğu havada, işçi arkadaşlarına ilk hareketi veriyor ve onları coşturuyordu. Sustuklarında, Haydar bir el hareketiyle Salman'ı da susturarak; Türk–İş Bölge Temsilcisinin konuşma yapacağını söyledi. Türk–İş Bölge Temsilcisi iri yarı bir adamdı. İri yarı adam dedi ki:

"Tıbzet işçisinin inançlı tavrı olduğu sürece, işçi sınıfı bundan çok şey kazanacaktır. Sizler işverenin en büyük taktiği olan 'böl, parçala, yönet!' oyununa gelmemelisiniz. Birlikteliğinizi devam ettirmek zorundasınız. Bugün sendika hakkının engellenmemesi konfederasyonumuzun önüne koyduğu hedeflerden biridir. Ancak maalesef bu konuda istediğimiz noktaya ulaşmış değiliz. Bu noktayı yakalamak sizlerin mücadelesi sayesinde olacaktır. Sendika sizsiniz çocuklar! Onları harekete geçirecek olanlar sizlersiniz. Ben bölge temsilcisi olarak şunları söylüyorum: Türk–İş olarak her türlü maddi manevi desteğe hazırız."

Her konuşmacının arkasından slogan atılması gerekiyordu; öyle yaptılar. Fakat onlar için bir zorunluluk değildi bu. Onlar alabildiğine canlıydılar, böylesi anlar birer fırsattı; bu ânın etkisi rahatlatıyordu; onları güç koşullara karşı daha bir katlanır, daha bir inançlı kılıyordu. Her şeyden önemlisi kendilerinin yönlendirdiği bir inançtı. Mücadeleye kendileri başlamışlardı, fabrikadaki baskılara kendileri karşı çıkmışlar, koşullar değişmedikçe çalışmayı kendileri reddetmişlerdi; bu yüzden sloganların ağızlardan canlı çıkışı konuşmalara bağlı değildi. Konuşmaların içeriğinden, söyleniş biçiminden bağımsızdı; en azından o günlerde daha böyleydi.

Dağılmadan önce toplu halde hatıra fotoğrafı çektirdiler. Genel başkan Haydar'a işveren vekillerine bir nezaket ziyaretinde bulunmak istediklerini söyledi. Haydar, kapıdaki görevliye iletti bu isteği; bir süre sonra içeri çağrıldılar. İşçilerden kimine göre görüşme isteği sabahki olayla az tezat oluşturmuyor değildi. Sonradan o kişiler bu noktaya dikkat çekecekler, bunun pek doğru olmadığını söyleyeceklerdi; ama yine de o anda herkeste bir beklenti ve merak vardı; düştükleri duruma inanmak istemiyorlardı. İki merkez yöneticisi, Haydar, Nazmi ve Salman hep birlikte müdüriyete yollandılar.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Labirentte ilk adım

Yeni gelen personel müdürü, ufak tefek adam, müdürün geniş odasında daha ufak görünmüştü Haydar'a, yuvarlak masanın arkasındaki sandalyede oturuyordu. İçeri girdiklerini görünce ayağa kalktı, yüzündeki maske gülümsedi önce, sonra suratı asıldı birden. Bunun nedeni sendika yöneticileriyle birlikte Salman'ın da odaya girişiydi. Oturmalarına meydan vermeden Salman'a dönüp sert bir şekilde: "Sen dışarıda bekle!" dedi. Odada soğuk bir hava esti, Salman bir ân için durakladı; müdahale müdürden geldi: "O da bulunsun!" dedi Sami Bey. Müdürün bu tavrı, nasıl gelişeceği belli olmayan bir krizi çözmüştü; tabii personel müdürü yetkileriyle donanmış adamın hoşuna gitmemişti. Sonradan, personel müdürünün de üstünde yetkileri olduğunu, direniş süresince işverenden sonra ikinci yetkili adam olduğunu herkese kabul ettirecekti. Bu olay (fabrika müdürünün farklı davranışı) aralarındaki ayrılığın ilk işareti oldu.

Ufak tefek gövdesinin üstünde kısa bir boynun taşıdığı küçük yuvarlak bir yüzü vardı. Soğukkanlılığını koruyordu ama küçük yüzü kızarmıştı. Biraz sert bir şekilde, "Lütfen, lütfen oturun!" dedi genel başkanla mali sekreter Ahmet Aras'a. Haydar'la Salman ise kendileri oturdular. Haydar, personel müdürü sıfatındaki adamla Ahmet Aras'ın arasında geçen konuşmalardan, (bu arada Ah-

met Aras'la birbirlerini tanıdıkları ortaya çıktı) onun Nazmi'nin tahmin ettiği kişi olduğunu anlamakta gecikmedi. Adam sohbet süresince hakkında söylenenin ve geldiğinden beri yarattığı havanın aksine sakin bir görünüm çizdi. Belki de yerine göre davranış biçimi geliştirecek kadar profesyoneldi; şüphesiz öyleydi. Böyle olmakla beraber anlaşmak mümkün gibi görünen yapısının arka planında işini bilen ve gücüyle yeteneğini birleştiren acımasız bir karakter duruyordu. Romanın ilerleyen sayfalarında korkak olmadığını söyleyemeyecek gözlemlerde bulunsak bile, direnişi bastırmada deneyimini kullananların o da gücünü kullanıyordu. Bu güç onu dokunulmaz kıldığı için gerektiği oranda cesaretli olabiliyordu. Ellisini çoktan aşmıştı. Çelimsiz yapısını dikkate almayanları kurnazlığıyla şaşırtabilirdi; öncelikle karşısındakinin zayıf taraflarının kokusunu alan iyi bir burna sahipti. Aras, onun en azından sendikaları tanıyan biri olmasının sorunun çözülmesinde avantaj olacağını söylediğinde,

"Evet, ama..." dedi ve devam etti:

"Arkadaşların anlaşma yolu yerine direnişe geçmeleri bir talihsizlik, işveren ürkmüş bir kere."

"Nizamettin Bey'ciğim," dedi Ahmet Aras. "Geçmişi bir kenara bırakalım, yeni bir sayfa açalım. Ben sizin buna katkınız olacağına inanıyorum. Olan olmuş bir kere, iki taraf da birbirini anlama fırsatı bulamamış. Yapılan yanlışlıkları toparlamak bize düşer."

"Ahmet Bey," dedi Nizamettin Ersever, "Sendikacılığınızı sayarım. Geçmişte karşı karşıya geldiğimiz bazı günler oldu, Nazmi iyi bilir benim nasıl biri olduğumu. Ama burada çok kötü şeyler olmuş. Bu saatten sonra benim çözüm konusunda yapacağım çok bir şey yok! Yönetici arkadaşın başından bunu bilmesi gerekirdi. İnanın artık sizin iyi niyetinizin de başarabileceği bir şey olmaktan çıkmış."

"Nizamettin Bey" diyerek araya girdi Nazmi Ayarcı. "Siz istedikten sonra bu meseleyi çözersiniz."

"Bırak bu lafları Nazmi! Corozza'da da aynı kafayla hareket etmiştiniz, sonra başınıza gelenleri gördünüz."

"Efendim," dedi Ahmet Aras, başlayan fakat yolunda gitmeyen

muhabbetin yönünü değiştirmek ve toplantıyı olması gerektiği gibi başlatmak için, yanında oturan genel başkanı göstererek:

"Mahir Bey genel başkanımız. Genel başkanımız bugün buraya işçileri görmek için geldi; gelmişken size bir nezaket ziyaretinde bulunalım, dedik. Buyurun başkan!"

"İşlerimizin yoğunluğundan ancak bugün gelmek fırsatı bulabildik," diyerek sözlerine başladı genel başkan. Bu vesileyle en kısa zamanda Bedros Bey'i de ziyaret etmek istediğimizi söylemek istiyorum."

"Bir şey diyemem, ancak kendisine iletirim."

Mahir Urkan, oldukça sıkıntılıydı, Nizamettin Ersever'in yanıtından huzursuz olduğu belli oluyordu. Sanırım asıl canını sıkan şey, Nizamettin Ersever'in görüşmeyi isteyen taraf olmadığını çevresine yayan havasıydı. Hatta Nizamettin Ersever'in böyle bir tavır içinde olduğunu göstermesi gerekmiyordu, bunun için fazladan bir çaba göstermesine hiç ihtiyacı yoktu, gelenlerin düştükleri konum zaten böyle bir havayı zorunlu kılıyordu. Devam ederek dedi ki:

"Tabii, Ahmet Bey'in dediği gibi bizim gelme amacımız, sizlerle tanışmış olmak. Böylesine gerilen ilişkileri yumuşatmada bir başlangıç olur umarım. Yoksa..."

Susarak karşısındakinin yaklaşımını ölçmek istedi; boşlukta kalınca daha fazla bekleyemedi:

"Demek istediğim şu ki; zaman ayıramadığım halde başından beri olan bitenleri takip ediyorum. Keşke direnişe çıkılmadan görüşmek fırsatı bulabilseydik, işlerimin yoğunluğu engel oldu buna...

"Hak veriyorum, hak veriyorum," dedi Nizamettin Ersever, müdürün yerine ve yüzünü ekşiterek.

Sıkıcı bir sessizlik oluştu. Genel başkan ne yapacağını bilemediği bir ortamdan çıkış için müdürden yana döndü ve dedi ki:

"Sami Bey! Haydar Bey, sizin demokrat yapıda biri olduğunuzdan bahsetti."

Urkan'ın çıkışının, Ersever'in hoşuna gitmediği açıkça yüzünden belli oluyordu. Sami Bey'e gelince o, Mahir Urkan'ın beklediği karşılığı vermek yerine dedi ki:

"Biliyor musunuz ki, mutlaka söylemişlerdir bunu da, bu fabrikayı bu hale getirmek için yıllarımı verdim. Şimdi yapmak istediklerim bir anda yıkılmak isteniyor. Sendikaların halletmesi gereken bir sürü mesele varken, bizimle uğraşıyorsunuz."

Ahmet Aras müdürün sözlerine tepki gösterdi hemen:

"İşçilerin sendikalaşmak istemeleri sizinle uğraşmak mı oluyor?"

Sami Bey'in tepkisi ise sert oldu:

"Sendikacıların işçilerin derdi ile ilgilendiğine inanmıyorum ben. Kendi içinizdeki sorunları bile çözemeyip..."

Ahmet Aras, Sami Aktaş'ın sözünü öfkeyle kesip:

"Müsaade eder misiniz, müsaade eder misiniz! Bırakın da kendi sorunlarımızla ilgilenmek bize düşsün! Sendikacı kötüyse eğer bu işçinin sorunudur, sizin değil! Öyle yok! Burada işçiyi kapıya döküp sendikacıya kötü demek size yakışmaz!"

"Neyse canım," dedi genel başkan araya girip, tartışmayı önlemek istercesine. "Meseleleri oturup daha soğukkanlı, iki tarafın da çıkarlarına uygun tartışmak gerekir. Sanırım döner dönmez Bedros Bey'i arayacağım. Şube yöneticilerimiz de burada. Hepsi sorumluluklarını bilen insanlardır."

Haydar'dan yana dönüp sözlerine devam etti:

"Buradaki yöneticilerle ilişkiyi kesmeyin!"

Sami Aktaş geç kalmış bir hiddetle yerinden sıçradı:

"O ağzında sakız çiğneyerek konuşan var ya, neydi ismi? Nazmi miydi?"

Haydar, bir şey dememesi için Nazmi'den yana baktı; fakat konuşmasına mani olamadı.

"Nazmi benim Sami Bey!"

Haydar'ın kaş göz işaretini görmüştü Nazmi, ne demek istediğini ise çıkaramamıştı. Müdür hiddetinin etkisi altında Nazmi'nin sözlerini anlayamadı.

"Her neyse, o! O kişi buraya görüşmeye gelmesin! Mahir Bey böyle kişileri..."

"Sami Bey," diyerek Haydar, Sami Bey daha fazla konuşup Yalman'a zarar vermesin diye, "Sami Bey! Bir yanlış anlaşılma oldu, o

arkadaş öyle biri değildir."

Sami Aktaş tam bir şey daha söyleyecekti, Nizamettin Ersever genel başkanın söylediklerine karşılık vererek (Haydar müdürün, Nazmi'nin sözlerinden bir şey anlamadığını konuştuktan sonra fark etti) Haydar'ın imdadına yetişti.

"Üst düzeyde görüşmeleri sürdürmek en azından bundan sonrası için yararlı olur. İşçi arkadaşlar da sonu gelmeyecek bir maceraya sürüklenmekten kurtulmuş olurlar. Bedros Bey kimsenin hakkını yemeyen, adalet duygusu gelişmiş bir insandır. Biz işçi arkadaşların tazminat haklarını vermeye her zaman hazırız."

Haydar Güney, kendini tutamadı:

"Nizamettin Bey, bizim niyetimiz tazminatları almak değil, tazminatların bir şey tutmadığını siz de biliyorsunuz."

"Neyse!"dedi, Ahmet Aras. "Bunları konuşmak için çok erken. Elbette biz sendikalaşmak için direnişe çıktık. Bizim başka bir amacımız olamaz. Bu böyle bilinsin! Hele bir araya gelelim..."

Mahir Urkan, Haydar Güney'in tatmin olmadığını ve konuşmak üzere olduğunu görüp, bunu önlemek için,

"Biz kalkalım," deyip noktayı koydu.

Dışarı çıktıklarında başının döndüğünü hissetti Haydar. Bunda içtiği çok sayıda sigaraların etkisi vardı şüphesiz; ancak fazla sigara içmesine yol açan başka bir neden vardı ki, işte o nedenden ötürü kendini bir labirentin kapısında gördü. Karşı tarafa geçmek istiyorsa başka kapı yoktu. Direnişe geçmişlerdi; müdürün odasındaki konuşmalarda açıkça söylenmemişti ama, 'yanlış yaptıkları' sorunu çözmek adına söylenmişti. Söylenenler masum bir amaca hizmet eder görünüyordu. Direnişe çıktıklannda askerler çıkmıştı karşılarına, bu bir duvardı; şimdi dışarıda oldukları halde mücadele azimlerinden bir şey yitirmemişlerdi. Duvarla karşılaşsalar bile, aşarlarsa düzlüğe çıkacaklarına inanıyorlardı. Labirentin kapısı karşısına nerede mi çıkmıştı? Sıcak mücadelenin içinde oldukları halde masadaki konuşmalarda yaratılan havada kenara itilmişlerdi; bu başka bir duvardı ve "ancak bu taraftan gidebilirsiniz" diyordu. Kabulleniyordu üstelik, (yöneticilerle zıtlaşmamak adına) desteğe ihtiyacı vardı çünkü; akşama servis arabalarının gelmesi gerekiyor-

du, yemek için para gerekliydi, çadır bezi için de; üstelik iyi niyetli gözüküyorlardı, 'sendikanın kabul edilmesinden başka' bir çözüme yanaşmayacaklarını onlar da söylüyorlardı; ama iyi niyet onun adeta bir kenara savrulmasına neden olmuştu. Haydar Güney'in bu safhada gördükleri ve hissettikleri burava kadardı. Kendisini küçülmüş gibi hissetmişti. "Olsun varsın!" Yukarıdakilerin direnişe ne ölçüde maddi destek sağlayacakları belli değilken, işin başında gurur meselesi yapmak, ayrı düşmek olmazdı. Kendisi önemli değildi. O kendinden emindi ya! Hem sendikacıların işverenle görüşmelerinin bir yararı olabilirdi. Sonuçta ona dayatılacak yanlış bir kararı kabul etmeyeceğini ve boyun eğmeyeceğini biliyordu; hem farklı bir şey kim söylemişti ki?.. (Ne var ki haşarı çocuk konumuna sokulduğunu düşünüyordu) "Alıngan olmanın sırası değil!" diyordu kendine. "Toparlamak gibi bir role soyundular. Ben de olsaydım öyle yapardım." Biz Haydar'ın hissettiklerini ve gördüklerini bir tarafa bırakalım, bizim gördüğümüz kadar Nizamettin Ersever de görüyordu bütün bunları: Nizamettin Ersever karşısında iki ayrı taraf olduğunu görüyordu. Bu iki tarafı mümkün olduğunca birbirinden ayıracak, her ikisine karşı da kozlarını oynayacaktı. Bize kalırsa Haydar Güney deneyimsiz değil ama iyi niyetliydi. Kabul etmeyeceği bir karara boyun eğmeyeceğini göstermekte haklıydı; kendinden emin olmakta da haklıydı. Oysa ona, o kabul etmedikçe kimsenin bir şey dayatmayacağını da biz söylemiş olmayalım. Belki Şehrazat söyler, bu da Şehrazat'ın bileceği şey, belki Şehrazat başka şeyler de söyler. Bu arada Haydar Güney'e de haksızlık etmeyelim: (En fazla) Mutlaka karşı çıkardı. Koşulların ona ne dayatacağını ise şimdiden söylemek mümkün değil.

Dışarıda işçiler yüzlerine umutla baktılar ama bir şey sormadılar. Sendika yöneticileri geldikleri gibi arabayla gittiler. Haydar, bu arada servis araçları ve çadır bezi konusunu konuşmayı ihmal etmemişti. Mali sekreter Ahmet Aras, "tamam!" demişti, "ne gerekiyorsa yapın!" Onlar da gerekeni yaptılar. Zaten araba getirmeye birini yollamışlardı. Çadıra gelince Nazmi Salman'la birlikte çadır bezi almaya gitti. Bir saat sonra döndüler. Brandanın, bez yerine naylonunu almışlardı: İşçiler elbirliğiyle kartonları söküp, iki uca ger-

dikleri kalın ipe naylon brandayı gerdiler, sık aralıklarla bağlayıp sağlamlaştırdılar. Bittiğinde ortaya ön tarafı açık da olsa otuz kırk kişiyi yağmurdan koruyacak sağlam bir barınak çıktı ki, içlerinden biri: "Sahra çadırına benzedi bu" dedi. Çadırı kurduklarında ilk ziyaretçiler Hava–İş sendikası yönetim kurulu üyeleri ve onlarla birlikte gelen Petrol–Sen'in (atılan) eski hocası Kaner Yılmaz oldu. Havaişliler direniş yerinden ayrıldıktan hemen sonra Avcılar EMEP ilçe örgütü geldi bu kez. Gelen ziyaretçiler elbette geldikleri örgütü temsil ediyorlardı, geldiklerinde yanlarında olduklarını söylüyorlardı. Bir ân için moralleri, moralleri kadar sayıları da artıyordu. Sonra? Onlar gittikten sonra, onlar gelmeden önceki durumlarına dönüyorlardı. Bu tüm ziyaretçilerin gelişinin benzer bir özelliğiydi. Bu özelliği: Direniştekiler, direniştekiler kadar askerler de biliyordu. Ziyaretçiler ise ziyaret edilen konumuna düştüklerinde biliyorlardı. (Normal!) Neyse şimdilik biz asıl kahramanlarımıza dönelim. Mehmet saat üç buçuğa doğru Gazi'den iki araba ile birlikte geldi. Saat dört olduğunda işçiler her zamanki gibi arabalara bindiler, yorucu bir günün ardından evlerine yollandılar, sekiz on kişi çadırda kaldı. Nazmi de şubeye döndü.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mert Yalman ile Cengiz üsteğmenin tartışmasına dair

Üsteğmenin mavi jandarma arabası işçileri götüren arabalar gittikten yarım saat sonra geldi ve doğruca çadırın önünde durdu. Potaş'tan işçiler ziyarete gelmişti o sıra, birlikte oturmuş çay içiyorlardı. Üsteğmen arabadan indi, ayakta durdu karşılarında, çay bardaklarını tahtanın üstüne koyup kalktılar onlar da. Üsteğmen, Haydar yanına gelene kadar öylece bekledi. Haydar yerinden kalkıp üsteğmenin yanına vardığı o kısa sürede üsteğmenin, (az sonra yaşanacak gerilime işaret eden: arkasında kavuşturduğu kollarıyla, ayaklarını açmış heykel gibi duruşuna) yüzündeki sert ifadeye karşı hazırlayabildiği kadar hazırladı kendisini.

"Akşama kimseyi burada istemediğimi söylemiştim," dedi üsteğmen.

Yanıt vermek üzereydi ki, yanlarına gelen Mert Yalman önce söz aldı:

"Üsteğmenim," dedi yüksek sesle: "Biz yasal hakkımızı kullanıyoruz. Grevde sendika, işyerinin giriş ve çıkışını engellememek şartıyla gözcüler koyabilir. Biz giriş ve çıkışlara engel olmuyoruz."

Üsteğmen ondan beklenenin aksine, ancak bir o kadar kendinden emin, Mert Yalman'ı baştan aşağı süzdükten sonra sükûnetle yanıt verdi:

"Siz grevde değilsiniz. Direniş yasalara göre yasak ve benim

yetkimi kullanarak sizi dağıtmam gerekiyor. Sendikacısınız, benden daha iyi bilmeniz lazım."

"Grev veya direniş fark etmez. Bizim burada işçi bulundurma hakkımız var. Ben sendikanın eğitim uzmanıyım. Ben de yasaları sizin kadar biliyorum."

Haydar, yaşanan gerilimi nasıl atlatacağını, az kişiydiler üstelik, üsteğmen kararını değiştirmezse ne şekilde direneceklerini düşündüğü sırada üsteğmenin karakterinin değişik bir özelliğini fark etti. Üsteğmen yanındaki askerlere emir verip onları dağıtmak yerine Mert Yalman'la tartışmayı yeğlemiş, Mert Yalman'ın kendinden o kadar emin konuşması karşısında kendi bildiğinin daha doğru olduğunu ispatlama çabasına girmişti; hatta bundan zevk almıştı.

"Cengiz Bey," dedi üsteğmene, "fabrikanın önünü işgal etmiyoruz biz. Biz yalnızca fabrikaya dönmeyi bekliyoruz"

Üsteğmen onu duymamıştı, o Yalman'la tartışmaya devam ediyordu:

"Bu dediğinizi ispatlayabilir misiniz bana?"

"İspatlarım," dedi Mert Yalman. Grev ve Lokavt kanunun ilgili maddesi böyle der."

"Bence o maddeyi siz yeterince iyi okumamışsınız. Peki öyleyse, umarım siz haklı çıkarsınız."

Mert Yalman ise hiç alttan almadı.

"Asıl siz okuyun," dedi üsteğmene.

Üsteğmen başka hiçbir şey söylemeden fabrikanın içine girdi. Haydarı, tartışmanın daha ileri gitmemesi, doğrusu buna şaşmıyor değildi, hâlâ orada duruyor olmaları, çadırın söz konusu edilmemesi biraz olsun rahatlamıştı. Ancak başları ağrıyacağa benziyordu, iş yasalara kalırsa Mert Yalman'ın değil üsteğmenin söylediği daha doğru gibi geliyordu Haydar'a. Ne var ki Yalman'ın kararlı tavrı onu da etkilemiş, aklında bir 'acaba?' kalmıştı. Bu işin bu kadarla kalmayacağı çok geçmeden belli oldu ve yanlarına gelen bir asker, üsteğmenin Mert Yalman'ı çağırdığını ve onlarla birlikte karakola gelmesi gerektiğini söyledi.

Mert Yalman dahil herkes tedirgin oldu bu durumdan; tam askere ve üsteğmene karşı bir tepki yükselecekken Yalman, olduk-

ça sinirli ama soğukkanlılığını koruyarak:

"Sakin olun!" dedi. "Madem öyle, giderim. Bakalım ne çıkacak?"

Böyle dedikten sonra kimsenin bir şey demesine fırsat bırakmadan askerle birlikte içeri, üsteğmenin olduğu tarafa yürüdü.

Hemen arkasından Haydar: "ben de gidiyorum onunla," dedi.

Gitmeden önce Salman'a dönerek:

"Siz burada bekleyin! Şubeye telefon edin, Mükremin arabayı Esenyurt Karakolu'nun önüne getirsin, bizi orada beklesin!"

Sözlerini bitirir bitirmez askerle Yalman'ın arkasından yetişmek için koştu. Mert de, o da askerlerle birlikte fabrikanın verdiği arabaya sıkıştılar; üsteğmenin arabası önde Kıraç Köyü üzerinden Esenyurt Karakolu'na ilk yolculukları böyle başladı. Yol boyunca ne Mert, ne Haydar ne de askerler hiç konuşmadılar. Araba öndeki mavi jandarma arabasını takip ederek onları bilmedikleri, bir daha gelseler bulamayacakları yollardan götürerek, dört duvarı duvarlarla kaplı karakolun kapısından içeri soktu. Haydar ve Mert az sonra nelerle karşılaşacakları ve nasıl davranacakları üstüne kafa yordukları için çevrelerine dikkat etmediler. Üsteğmen karakol binasından girdikten sonra askerler onları arabadan indirip bekletti ve içlerinden biri üsteğmenin yanına gitti. Az sonra geri dönen askerle birlikte tam karşılarındaki tek katlı binadan girip kendilerini üsteğmenin odasında buldular.

İkisi de tepkinin her türlüsüne hazırlanmışken, karşılarında masasında oturan üsteğmen eliyle işaret ederek;

"Buyurun, oturun!" dedi.

O anda oturmak, onları tedirginliklerinden kurtarıcı bir davet anlamına geliyordu; hele kapıdan çıkmakta olan ere üsteğmen: Bize çay getir!" deyiverince endişeli ruh hallerinden tamamen kurtuldular. Oda, masa, karşılarındaki resmi üniformalı üsteğmen daha bir sıcak gözüktü gözlerine, yüz çizgileri yumuşadı, gerili kasları gevşeyiverdi.

Üsteğmen çalan telefona yanıt verdikten sonra arkasındaki dolaptan siyah kapaklı kitabı aldı ve bir şey söylemeden sayfalarını karıştırmaya başladı. Sonunda istediği bölümü bulmuş olacak; işaret parmağını sayfanın üstüne koyup bir kez daha sayfanın o bö-

lümünü gözden geçirdikten sonra başını kaldırdı ve kitabı, işaret parmağını sayfadan kaldırmadan Yalman'a gösterdi:

"Bakın!" dedi. "Burada sizin dediğiniz gibi yazmıyor. İsterseniz bir okuyayım. 'Madde 25! İşyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler hakkında kanun dışı grevin müeyyideleri uygulanır."

Üsteğmen, okumasını bitirdikten sonra kitabı uzattı. Yalman almak zorunda kaldı ve bakmadan şunları söyledi:

"Okumama gerek yok!. Öyle yazıyordur. Ama bu kanun kitabı hangi tarihli? Sendikamızın bastığı kitapta, ki en son baskıdır, en kısa zamanda o kitabı bulup getireceğim size, grev ve lokavt kanununda bu madde böyle yer almıyor."

"Hayır," dedi üsteğmen canı sıkılmışçasına. "Bu kanunlar uzun zamandır değişmedi. Madde gayet açık! Eğer sizin kastettiğiniz, kanunların yorumuysa bilemem; yoksa kanunlar kitaptan kitaba değişmez."

Yalman, hâlâ düşüncesinde ısrar ediyordu, ancak kendisinin pek de haklı olmadığını anlamıştı, anlamıştı ki sesi daha bir cılız çıkar olmuştu. Haydar bu tartışmayı noktalamak gereğini duydu ve üsteğmene haklı olduğunu teslim etmenin yanlış bir şey olmayacağını, bilakis sıcak ortama katkısının olacağını düşünerek dedi ki:

"Cengiz Bey, siz haklı olabilirsiniz. Bu bölge işçi bölgesi ve siz bir sürü direniş ve grev gördünüz. Ancak bir şey var ki yasalar haklılığın ve kamu vicdanının üstünde değildir. Yasalar her zaman değişebilir, değişmeyen bir şey vardır ki, o da kamu vicdanıdır. Mağdur olan biziz; sendikalaşmak istemenin haklı bir talep olduğunu düşünüyorum."

"Ne var ki," dedi üsteğmen, "ben vicdanlara göre değil, yasalara göre hareket etmek zorundayım."

"Doğru! Ancak sizin iradenizin yasa ve vicdan ayrımında dengeyi sağlamak gayesiyle, katı olmakla esnek davranmak arasındaki bir tercihte rolü olabilir. Biz sizden bize karşı olabildiğince esnek olmanızı istiyoruz."

Üsteğmen sohbetin bu şekilde gelişmesiyle her ne kadar belli etmemeye çalışsa da huzursuz olmuştu. Haydar'ın söylediklerine

hiçbir şekilde renk vermedi. Yalman'la tartışmasında üstün olan kendisiydi ve bundan oldukça zevk almıştı; uzman olarak tanımladığı birinden daha dikkatli bir okur olduğu, ona uzman olarak verdiği değerle aynı ölçüde öne çıkmıştı. İki tarafın şartları eşit değilse de, (donatıldığı yetkilerle daha ayrıcalıklı bir konumda olsa da) o başka bir şeyde, yasaların ona tanıdığı, ona dıştan verilen bir güçten öte kişisel bir alanda (zekâsı ve dikkatiyle) yarışmış, koşullar eşitlenmiş ve öyle kazanmıştı. Ancak bu eşitliğin artık ona bir yararı yoktu; eski konumuna dönmesi gerekiyordu ve bundan sonra söyleyeceği her şey ilerisi için bağlayıcı olabilirdi. Haydar da bunu fark etti; ancak tam o sırada kapı çalındı ve içeri sivil giyimli uzun boylu bir adam girdi. Haydar adamın konuşmalarından üsteğmenin yakın arkadaşlarından biri olduğunu çıkardı. O da onun gibi askerdi ve anlattığı kadarıyla İstanbul'a yeni tayin olmuştu, kiralık ev arıyor ve üsteğmenin bu konuda kendisine yardımcı olmasını istiyordu. Haydar, konuşma uzayınca kalkmalarının uygun olacağını düşünmüş olacak:

"Cengiz Bey," dedi. "Biz herhalde gidebiliriz:"

Üsteğmen ayağa kalkmak üzere doğrulan Haydar'a:

"Peki," dedi. Gidebilirsiniz. Zaten size anlatmak ve söylemek istediğim bu kadardı. Umarım beni zora sokmazsınız."

Haydar, Mert Yalman'dan yana, sanki onun bir şey söylemesini istemezmiş gibi kısa bir bakış fırlattıktan sonra:

"Her şeyden önce meşru zeminde kalmak isteyen biziz!" dedi.

"Umarım öyle olur. Gözümün üstünüzde olacağını unutmayın!"

Kapıyı kapatıp, koridor, bahçe, bahçeyi geçip, karakolun kapısından dışarı çıkana kadar ikisi de konuşmadılar. Mükremin'i arandıklarında gelmiş olduğunu gördüler. Karakolun tam karşısında duran hurda arabaların yanına park etmiş, arabanın içinde sigara içerek bekliyordu. Onları görünce arabayı çalıştırdı. Haydar arabaya binerken Yalman'a:

"Bugünlük kurtardık!" dedi. "Söylesene, hâlâ düşüncende ısrar ediyor musun? Bir şey söyleyeyim mi? Üsteğmen ilginç bir adam."

"Evet," dedi Yalman. "Akıllı biri; yalnız kendisine çok güveniyor."

"Sanmıştım ki, seni karakolda tutmak için götürdü. "Karşı çıkışını hazmedemedi demek?" dedim kendime. Sen de öyle düşünmedin mi?"

"Düşünmedim desem yalan olur."

"Güç ondan yana da olsa tartışmaktan zevk aldı, haklı çıkması da hoşuna gitti."

"Düzeysiz bir adam olmadığı belli."

"Gerçi bizim için bir şey değişmiyor. Yasalar bizim gibilere karşı böyle olasılıklar için bile tedbir almayı ihmal etmemiş."

"Olsun, cahil adamla uğraşması daha zordur, hele bir de gücü elinde tutuyorsa?.."

"Haydar Ağabey nereye gidiyoruz?" diye sordu Mükremin.

Haydar Güney, hiç düşünmeden yanıt verdi:

"Direniş yerine!"

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Rüyaların cini, Şehrazat, Haydar ve Gandhi

Şehrazat yoktu. Şehrazat'ın sözleri kulağımda çınlıyordu: "Evet, bilgisayarı açtığınızda her zaman karşınızda olurum, bundan da o kadar emin olmayın; hiçbir zaman bir kişi için var olmadım ben!"

Şehrazat yoktu ama 'Alaaddin ve sihirli lamba' öyküsünde anlattığı bakır lamba karşımda duruyordu. Bir umutla lambayı elime aldım ve sürttüm. Aynı anda tıpkı masalda olduğu gibi önümde lambanın ifriti tekrar belirdi. Ben de masalda olup Alaaddin'in dediği gibi şu sözleri söyledim:

"Lambanın erdemleri sayesinde itaat gösteren ey eşsiz ifrit, bana, masallar anlatıcısı Şehrazat'ı getir!" dedim.

Daha ağzımdan bu sözler çıkar çıkmaz, ifrit korkunç biçimde titremeye başladı ve gözleri alev saçarak öylesine müthiş bir haykırış kopardı ki, bilgisayar temelinden sarsıldı ve ben aynen Alaaddin gibi bilgisayarın içinde şiddetle savruldum. Neredeyse boyum enime gömülecekti, sanki elektrik kablolarının ucunu tutmuştum, (çarpıldığım anda bir türlü onları elimden bırakamıyordum) bilgisayardaki bütün şekiller birbirine karışmış, başımı döndüren bir süratle savruluyordum. Ve ifrit gök gürültüsü dolu sesiyle bana şöyle dedi:

"Sefil Ademoğlu! Bunu benden hangi cesaretle istersin? Ey düşük koşullardaki kişilerin en nankörü, sen benden yüce efendim,

beni yaratıp masallara koyan yüce Şehrazat'ı getirme buyruğunu, yaratıcım seni uyardığı halde, hangi yüzle verirsin? Bilmiyor musun ki ey akılsız, ben ve lamba, bizi yaratan Şehrazat'ın köleleriyiz. Ah! Senin sahibim olan Şehrazat'ın koruması altında bulunmak ve onunla konuşmak gibi bir talihin var. Yoksa çoktan bilgisayarın bilmediğin dehlizlerinde kaybolmuş olurdun ve bir daha da aklını toparlayamazdın."

Alaaddin'in şaşırdığı gibi ben de şaşırmıştım. İfrite romandaki Şehrazat'ı ben yarattım diyemezdim; bu doğru olmazdı; çünkü Şehrazat masallarıyla birlikte önceden vardı. Ve ben kendim bir kahraman yaratacağım yerde Şehrazat'ı seçmek gibi bir talihsizliğe uğramıştım ve bu yüzden tıpkı gerçekler gibi hayallerim de benim dışımda bir şey olmuş ve ben onun kurallarını tanımak zorunda kalmıştım. Oysa Şehrazat bunu biliyordu; ki başlangıçta benim amacım bu değildi.

"Ey lambanın ifriti, vallahi, bunu bilmesine biliyordum ama, seni temin ederim ki her defasında yeniden öğreniyorum. İnsanın hayallerinin en azından kendi içinde başıboş ve özgür olacağına inanırdım ben. Bilseydim Şehrazat'ı romanıma koymazdım ve başıma da dertler açmazdım. Benim anlatmak istediğim Şehrazat değildi. Bu romanı yazarken bir gün elime Şehrazat'ın 'Binbir Gece Masalları' geçti ve ben anlatacaklarımı en iyi bu motifi kullanarak anlatacağımı düşündüm. Ama roman ilerledikçe Şehrazat anlatacağım şeylerden daha önemli olmaya başladı ve ben onunla konuşmadan yapamaz hale geldim. Eğer bütün bu olanlar romanın kurgusu içinde olmasaydı ben kendisini iki ayrı kişilik sanan bir deli sayılırdım. Bilgisayarın henüz erişemediği bir eksikliği beynim tamamlıyorsa da... Şükür ki bütün bunlar roman kurgusu içinde oluyor ve isterim bir gün bütün insanlar ona erişsin. Bilgisayarın romanlardaki kahramanları canlandırmasını yürekten istiyorum. Benim bütün yanılgım beynimin, bilgisayarın eksikliğini tamamladığı için her istediğini yapacağını sanması oldu. Ancak romanın kurgusunun buna izin vermeyeceğini unuttum."

"Ah! Bilmiyordum bunu," dedi ifrit. Bil ki bunları bana söylemen senden çok romanın hayrına oldu. Yoksa bu bütün romanın

kurgusunun mahvolması demektir. Sana sadece şunu söyleyeceğim. Hayallerin de gerçeklik kadar etkisi olacağını unutma! Ve hayallerle gerçeklikler arasında gidip gelirken başın dönüp aşağılara yuvarlanabilirsin ve kişiliğin paramparça olabilir. Okur gibi sen de bunun fantastik bir öykü olduğunu düşün ve öyledir de! Ancak fantastik bir öykünün de kendi içinde bir mantığı vardır ve bu mantığın iyi kurulması gerekir. Bazen gerçek üstü, hayatın gerçekliğini daha iyi açıklayabilir. İnsanoğlunun gerçeklik diye bildiği çok sığdır ve insan aklı o gerçekliğin bütününü hayaller olmadan göremez. Ben de başına gelecekleri görebilmen için sana yardımcı olacağım ve yüce yaratıcımın bana emrettiği gibi seni bir kere daha rüyalar ülkesine götüreceğim. Okur da bizi merakla izleyecektir. Şimdi gözlerini kapat ve okurla birlikte kendini bana bırak!"

Gözlerimi kapattığımda her taraf zifiri karanlık oldu. Sonra bu zifiri karanlık içinde önce bir müzik sesi duyuldu. Ben bu müziği hatırlıyordum ama hangi parça olduğunu bir türlü çıkaramıyordum. Sonra birden kare kırmızı bir balon fırladı önüme, tam bana doğru geliyorken aniden kaçtı benden ve bu kez üçgen bir balona dönüştü, sonra üçgen balonlar kare balonları kovaladı. Kare balonlar dansetmeye başladılar. Üçgen balonlar kare balonlara saldırıyorlardı. Sonra sahneye yuvarlak ve yıldız balonlar çıktı. Yuvarlak ve yıldız balonlar kare balonların çok uzağındaydılar ve bu saldırıdan etkilenmiyorlardı. Onlar da dans ediyorlardı. Derken her biri biçim değiştirdiler ve dans eden ayaklara dönüştüler. Ortalık birden aydınlandı. Büyük bir kalabalığın içinde buldum kendimi. İnsanların arasından zorlukla geçiyordum. Ben ilerlerken herkes başını döndürüp bana bakıyordu. Birden sesini duyduğum müziğin düğün marşı olduğunu hatırladım. Bir düğün törenindeydim. Aklıma ilk gelen kimin düğün töreninde olduğum sorusuydu. Herkes garip bir biçimde bana bakıyordu. Durduğum anda üstüme yükleniyorlar, ilerlediğimde ise yolu açmıyorlardı. Kalabalığın arasında Deniz'i, Mert Hocayı gördüm. Onlara soracaktım ama yanlarına gitmeme imkân yoktu. Derken anlayamadığım bir nedenle davetliler benim bulunduğum yerden uzaklaşmaya başladılar. Bir grup insan kalmıştı sadece ve şimdi kolaylıkla ilerleyebiliyordum.

Daha rahatlıkla yürüyebildiğim yolda yerlere saçılmış bir sürü davetiye kartı gözüme ilişti. Yere eğilmek üzereydim ki, gök gürültüsü ile birlikte şimşekler çaktı; ortalık bir aydınlanıp bir kararıyordu. Çevremdeki gruptan birileri "fırtına geliyor!" dediler. "Gidenleri çağıralım geriye," dedim, "hep birlikte daha iyi dayanırız fırtınaya!" "Hayır!" dediler, "sen ilerle!" Şimşeğin aydınlığında davetiyenin üstünde kendi adımı gördüm. Gelinin adı ise okunmuyordu. Şaşkınlık içine düşmüştüm. Davetliler fırtınanın onlara ulaşamayacağı kadar uzakta duruyorlardı ve müziğin ritmine uyarak bizi alkışlıyorlardı. "Hadi!" dediler yanımdakiler, "geç kalıyorsun." Gök gürültülerinin ve şimşeklerin ardı arkası kesilmiyordu. Şimşekler çakmayıp gök gürültüleri kesildiğinde uzaktaki davetliler koşa koşa geliyorlar, sonra hızla eski yerlerini alıyorlardı. Derken düğün marşı gök gürültülerinin sesini bastırarak çalmaya başladı. Şimşeklerin çaktığı taraftan beyaz gelinlik elbisesiyle, yüzü tül duvağıyla örtülü gelin bize doğru ilerlemeye başladı. Benimle beraber kalan grup çevremi o kadar sarmıştı ki ne gelinin yüzünü görebiliyordum, ne de yanına gidebiliyordum. Geldi ve önümüzden geçti.

Birden sıçradım. Bilgisayar açık kalmıştı ve ben onun önünde uyumuştum. Ekran koruyucu devreye girmiş, renkli kareler bana doğru geliyor, sonra yuvarlaklara, yıldızlara dönüşüp siyah ekranda yakınlaşıp uzaklaşıyordu. Yazılarıma dönmek için fareye dokunduğumda Şehrazat çıktı karşıma, hiç beklemediğim bir anda.

"Uyuya kalmışsınız. Ne zaman tuşlara basıp yazılarınıza döneceksiniz diye bekledim."

"Ah," dedim Şehrazat'a. "Artık her zaman yanımda olmuyorsun. Sana soracağım o kadar çok şey var ki... Hele biraz önce gördüğüm ve kafamı karıştıran rüya? Ya bir önceki? Hepsi ne anlama geliyor?"

Karşımdaki Şehrazat, onu ilk gördüğümdeki gibi canlı ve sevecendi ve sıcak bakışlarla yüzüme bakıyordu.

"Üzülmeyin ve sabırsız olmayın, romanınız bir kısmını açıklayacaktır size."

"Artık bana kızmıyorsun değil mi?"

Kaşlarını yukarı kaldırdı, yukarı çevirdi gözbebeklerini.

"Biliyor musun?" dedim. "Sen milyarda bir rastlanacak insanlardan birisin. Bütün samimiyetimle söylüyorum bunu ve seni kaybetmek istemiyorum."

Ünlü Binbir Gece Masallarının anlatıcısı Şehrazat, hafifçe kızaran küçük yüzünü yere eğdi, mahcup bir tebessüm yayıldı dudaklarında ve hiçbir şey demedi. Onu böyle zor durumda bırakmamak için konuyu değiştirdim hemen.

"Bugün," dedim üç cemse komando askeri geldi fabrikanın önüne. Dışarıdan işçi getireceklermiş. Askerlerle aramızda büyük bir gerginlik yaşandı. Görevli jandarma astsubay, direnişi sona erdirmemizi, aksi takdirde bizi gözaltına alacağını söyledi. Biz de işveren isteklerimizi kabul edene kadar fabrikanın önünü terk etmeyeceğimizi söyledik. Öğleye doğru bir minibüs geldi fabrikaya. İçinde dört beş kişi vardı. Sonra o kişiler fabrikada kalmadılar, aynı minibüsle geri döndüler. Fabrikanın içinde hâlâ direnişe katılmayan bir grup eski işçi var ya? Bunlar daha ziyade teknik elemanlar. Şu anda üretim yapılmıyor; ama ya yeni işçiler geldiğinde?.. Her ne kadar arkadaşlar yeni işçilerin yetişmesi için üç ay geçmesi gerektiğini söylese de; işçilerin alınacağı haberi bizi korkutuyor ve bu eski işçiler işi onlara öğretebilir. Bugün ziyaretimize işçi sendikaları şubeler platformu sözcüleri geldi, onlarla birlikte Boğaziçi ve Rumeli şubemiz yöneticileri, Roj ilaç fabrikasından temsilciler de geldi. Ziyaretçilerden slogan atmamalarını istiyoruz. Bu askerlerle aramızda gerginliğe neden oluyor. Çünkü onlar geliyorlar ve gidiyorlar, onlar gittikten sonra biz askerlerle baş başa kalıyoruz. Bu arada ben bir cep telefonu satın aldım. Zaman zaman Nazmi'nin telefonunu kullanıyor olsam da birbirimizle haberleşebilmemiz için ikimizin de birer telefonu olması gerekiyordu. Ama dur, ben sana bugünden başladım hemen. Oysa bir hafta oldu yazımın başına geçmeyeli.

Böyle diyerek Şehrazat'a bir haftalık öykümüzü anlatmaya başladım. Doğrusu masallar anlatıcısı Şehrazat'a öyküler anlatmak hoşuma gidiyordu.

Gazete haberi diyor ki: 'Tıbzet direnişine destek ziyaretleri artarak sürüyor.' Bu doğru! 'Çevre fabrika işçilerinin hemen her

akşam iş çıkışında uğradığı Tıbzet işçilerine..' Bu haberi B2 Gazetesi yazıyor. Bazı haberleri niye abartarak veriyorlar, bilemiyorum. Ya okuyanlara moral vermek için ya da görmek istedikleri bir dünya yaratıyorlar kendilerine; kim bilir? B2 gazetesi sol bir gazete. Sol, kısaca halktan yana olan tarafta demek! İşin doğrusu şimdiye kadar bir tek Potaş işyeri temsilcileri uğradı. Onların servisleri bizim önümüzden geçiyor. Temsilciler, (işçiler değil) bir akşam geçerken servislerinden inip çadırımıza geldiler; onlara çay ikram ettik. Bir de işçilerin gittikleri bir akşam, biz Kıraç Köyü'ne gittiğimiz sırada Bayer İlaç fabrikasından, aynı zamanda bizim şubenin yönetim kurulu üyesi 'Hasan Basri' gelmiş. Çadırda kimseyi bulamayınca, getirdiği ilaçları ve kumanyayı oradaki bekçilere vermiş. 'Hasan Basri' yeri geldiğinde romanda yerini alacak. Gazete şunu da yazıyor: 'Tuvalet sorunu ise neredeyse en büyük dert! İlk önceleri çevre fabrikalara gidilirken patronlar bunu da yasaklayınca mecburen bir kilometre mesafedeki Kıraç Köyü'ne iniliyor.'

Yeni personel müdürü Nizamettin Ersever, geldiğinin ertesi günü işçileri içeri almaması için emir verdi. Böylece işçilere helanın yolu kapanmış oldu. Hadi diyelim erkekler için tarlanın içinde inşaatın helası var. Küçük, tahta bir kulübe! Kapısı doğru dürüst kapanmıyor, yerde kirli plastik bir kap var; su yoksa doldurup getiriyorsun. İçeride karasinekler vızır vızır; bir kokuyor... Ya bayanlar? Fabrika çorak bir bölgede, karşısında tarla, yanında başka fabrikalar. Bizim gittiğimiz Kıraç köyünün helası gazetenin dediği gibi bir kilometre mesafede; aslında biraz daha uzak ya neyse! Şubenin arabasıyla bazen ben, bazen Mert götürüyor bayanları. Baktık olacak gibi değil, yandaki fabrikadan izin istedik. Bir süre yandaki fabrikanın helasını kullandık. Sonra o olanağı da kaybettik. Ne olduysa onlar da izin vermez oldular. Biraz ileride Baydemirler var. Büfenin tam karşısındaki fabrika! Bir süre o fabrikayı kullandık. Erkekler ise yine tarladaki kulübeye... Baydemir'lerdeki helayı ise devamlı kullanamıyorsun. Baktık, şubenin arabası az kişi alıyor, büyük otobüsle götürdük işçileri Kıraç'a.

Şimdi büyük otobüsü ve Selim Kaptanı anlatmam gerek!.. Servisler kesilince, ilk üç gün Mehmet'in Gazi'den getirdiği arabalar

geldi. Ancak saatinde gelmiyorlar; iki arabadan mutlaka birisi bizleri çıkış saatinde bekletiyordu. Hatta üçüncü akşam bir tanesi gelmedi ve biz tek arabaya doluşmak zorunda kaldık. Baktık olacak gibi değil, bizi aksaksız getirip götürecek bir araba arayışına girdik. Bizim Mali Sekreter Can; çalıştığı fabrikanın servisini çeken şirketle konuştu da şirket büyük bir otobüs gönderdi çadırın önüne. Avcılar servisini bu otobüs çekmeye başladı. Ertesi günü Gazi'yi çeken araba da gelmedi. Araba bulamayınca Gazi'ye gidenler de bu otobüse bindiler. Baktık ki oluyor, mesafe uzasa bile güzergâh uygun; o günden bu güne her iki tarafı da bu otobüs çekmeye başladı. Böylece Selim Kaptan aramıza katılmış oldu. Sarışın, boylu poslu, yanaklarından kan fışkıran, konuştu mu gözlerinin içi gülen bir adam. Bizi hiç yolda bırakmıyor, her gün tam saatinde geliyor. Kıraç'tan kendisine bir şey alsa, işçilere de almadan edemez. İşçilerin kanı çoktan kaynadı ona ve şimdiden bizden biri oldu. Bir de sigara içmelerine izin verse! Yine de işçiler arkalarda gizli gizli içiyorlar. Ta ki Selim Kaptan bağırana kadar!.. Otobüstekiler onun bağırmalarına artık alıştılar.

Sözün burasında durdum. Şehrazat ilgiyle beni dinliyordu. Sustuğumu görünce merakla yüzüme baktı.

"Sana bir haftalık öykümüzü anlatayım derken farkında olmadan romanın kahramanı gene ben oluverdim. Ne var ki yaşadıklarımı sana anlatmaktan büyük zevk alıyorum. Bu arada Nizamettin Ersever'le aramızda ilginç bir konuşma yaşandı. Sana bu konuşmadan bahsetmek istiyorum.

Ersever'in geldiğinin ikinci günüydü. Aynen ilk geldiğinde yaptığı gibi ikinci günü de fabrikaya girer girmez arabasından inmiş ve etrafa talimatlar vermişti. Artık eskisinden farklı olarak fabrikanın içinde askerler oluyordu. İşçileri getiren arabalar gelmeden önce bir askeri araç geliyor ve nöbet değişikliği yapıyordu. İş saatinde ise daha fazla sayıda asker oluyordu. Ersever bekçi kulübesinin önünde dururken Nazmi Ayarcı kapıyı açıp fabrikadan içeri girdi ve doğruca Ersever'in yanına yürüdü. Sonradan benim de katıldığım Ersever ile Ayarcı'nın arasındaki konuşma aynen şöyle geçti:

Ersever, Nazmi'nin kapıdan girdiğini görünce "Gel bakalım Nazmi!" diye seslendi.

Ben de arkasından yürüdüm.

Nazmi gülerek dedi ki:

"Nizamettin Bey, Corozzo'dan bu yana hiç değişmemişsin,"

"Sen de değişmemişsin," dedi Ersever buna karşılık. Hâlâ fabrika önlerinde sürtüyorsun."

"Biz değiştik Nizamettin Bey!"

Yanlarına varmıştım.

Aralarındaki konuşmadan birbirlerini iyi tanıdıklarını çıkardım. Nazmi, Ersever'in bir şey demesine fırsat vermeden: "Bizimkiler çoktan devrimden vazgeçip toplumsal uzlaşmaya geçtiler. Sense hâlâ işçilerle uğraşıyorsun," dedi.

Bizimkiler demekle 'TKP' yi kastediyordu. 'TKP' Türkiye Komünist Partisinin kısaltılmışı demekti. Onların toplumsal uzlaşmayı savunmasını anlamıştım ama Ersever gibilerinin niye işçilerle uğraşmaması gerektiğini anlayamamıştım. Nazmi beni yanlarında fark edince, Ersever'e "bizim şube başkanı!" diye tanıttı.

Ersever, "İşçileri fabrikaya saldırtıyorsunuz," dedi Nazmi'ye.

O zaman ben araya girdim.

"Biz işçileri fabrikaya saldırtmıyoruz," dedim. "Onlar bu fabrikanın işçileri oldukları halde onları fabrikaya almayan sizsiniz."

"Şiddetle bir yere varamazsınız!" dedi bana.

"Şunu bilmenizi isterim. Şiddeti yöntem olarak hiç savunmuyorum. Biz sadece ait olduğumuz yere dönmek istiyoruz."

"Nazmi beni bilir, ben şiddete asla pabuç bırakmam."

"Anlaşılan o ki," dedim. "Bir süre birbirimizi tanımak zorunda kalacağız. Yöntemimizin şiddet olmadığını göreceksiniz. Gandhi'nin İngilizlere karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde yaptığı gibi içinde şiddetin olmadığı bir direnişle karşılaşacaksınız. Ancak nasıl kararlı ve mücadeleci olduğumuzu da göreceksiniz."

Böyle söyledim Şehrazat, ve sözlerimi bitirir bitirmez ayrıldım yanından."

Anlatacaklarımı bitirince Şehrazat'ın bir şey söylemesini bekledim; susuyordu.

"Bir şey söylemeyecek misin?" diye sordum.

Bana soruyla yanıt verdi:

"Peki herkes sizin gibi mi düşünüyor?"

Böyle bir soruyu kendime hiç sormadığım gibi, yanıt da veremedim. Benim gibi düşünmeseler bile benim dışımda hareket edeceklerini tasavvur bile edemiyordum. Bütün günüm onların yanında geçiyordu; bundan sonra da öyle olacaktı. Tüm zorluklara onlarla birlikte katlanıyor, tehlikelere karşı onlarla birlikte göğüs geriyordum. Bana güveniyorlardı ve saygılı davranıyorlardı. Aksini düşünmediğimden Şehrazat'ın sorusu karşısında afallamıştım.

"Bildiğin bir şey mi var?" diye sordum Şehrazat'a.

"Oldukça iyimser düşünüyorsunuz," dedi Şehrazat bir süre bekledikten sonra. "Şu kadarını söyleyeyim. Direnişe gidenler mücadelelerinin tehdit altında olduklarını gördüklerinde farklı düşünceler geliştireceklerdir."

"Ne gibi mesela?"

"Dışarıdan işçi getireceklerini siz söylemediniz mi?"

Yanıt vermeden önce düşünmek zorunda kaldım.

"Sözlerini biraz daha açar mısın Şehrazat?" dedim ona.

"Bunları söylememin ne anlamı olur ki? Romanın yaşanmış bölümüne nasıl müdahale edebilirsiniz? Size 'her türden ayrı eylemi önlemenin mutlaka bir yolunu bulmalısınız' desem bunun ne anlamı olacak? Onlar kendilerini tehdit altında hissettiklerinde, 'o tehdide karşı bir şey yapılıyor duygusunu verebilecek davranışlar geliştirin' desem ne anlamı olacak? Siz boşluk yarattığınız anda o boşluğu başka düşünceler dolduracak desem?.. Siz şimdi bile öyle güven içindesiniz ki; farklı eylemler başladığında o kadar güvendiğiniz otoritenizin altınızdan kaydığını görünce iş işten geçmiş olacak desem?... İşçiler çalışırken ellerini kullanmaya alışmış insanlar desem?.. Ve bir süre sonra ellerini kullanmamakta zorlanabilirler desem? Şu anda bunları söylememin romanınıza faydası olur ama, direnişteki Haydar Bey'e hiçbir faydası olmaz.!"

Onunla hep tartıştığımız ve bir türlü işin içinden çıkamadığımız alana girmiştik böylelikle. Artık tartışarak bir yere varamayacağımız en azından şimdilik belli olmuştu. İşleri daha fazla karıştır-

maktan çekinerek bu konuyu kapattım. Yalnız içimdeki şeytan o gece son bir defa beni dürttü.

"Romanın yirmi yedinci bölümünün sonuna doğru Haydar'la ilgili şunları söylemiştim: 'Oysa ona, kabul etmedikçe kimsenin bir şey dayatmayacağını da biz söylemiş olmayalım. Belki Şehrazat söyler, belki Şehrazat başka şeyler de söyler.'

Şehrazat söyler mi acaba?"

Bana sitemle dedi ki:

"Şehrazat söylemez! Şehrazat istediği zaman söyler. Beni romanınızda düşürdüğünüz konuma bakın! Ya dertleşeceğiniz biri oluyorum, ya da açıklamalarda bulunmak için beni kullanıyorsunuz. İkisini de yapabilirim, ama bilhassa siz istediğiniz ve bilhassa romanda öyle olması işinize yaradığı için değil."

Kim bilir belki de haklıydı. Her zamanki gibi yine şaşırtmıştı beni. Bu özelliğin yalnızca bende olduğunu sanırdım. Uysal görünümünün altında ele avunca sığmaz bir kişilik yatıyordu. Bazen alabildiğine savunmasız ve çocuksu, bazen de alabildiğine güçlü, alabildiğine olgun biri duruyordu karşımda. Artık öğrenmem gereken bir şey vardı ki, benim istediğim gibi biri olmaya çok kızıyordu. İşte bu yüzden, sırf bu yüzden ben ona daha çok yakınlaşıyordum. İşin tuhafı onun karşısında kendimi gitgide daha acemi biri gibi buluyordum. Acemiliğimin başıma ne işler açtığından mıdır nedendir gene konuyu değiştirmek zorunda kaldım.

"Şehrazat?" dedim. "Bundan böyle tiyatro gösterisi olmayacak mı?"

"Onu da nereden çıkardınız?" dedi gülümseyerek.

"Bilmem," dedim. "Belki bana hâlâ kızgınsındır."

"İlahi Haydar Bey. Siz hakikaten küçük bir çocuksunuz. İfrite verdiğiniz sözü ne çabuk unuttunuz. Bir yıl sonra onun karşısına yeni bir öyküyle çıkmayacak mıydınız? Ama sizi daha fazla merakta bırakmayayım. O zamana kadar bir oyunumuz daha olabilir. Belki de o oyunun aktörü siz olursunuz. İtiraf edeyim ki bana biçtiğiniz rollerin yanında bu halleriniz hoşuma gidiyor."

İkimiz de bir süre hiç konuşmadık. Daha ziyade benim konuşacak halim kalmamıştı.

"Artık ayrılalım," dedi yumuşak ama buyurucu bir ses tonuyla. "Zaman bulmuşken yazılarınıza devam edin!"

"Peki," diyerek boyun eğdim.

Ayrılmak üzereyken gözlerini gözlerime dikerek, biraz da mahcup bir tavırla:

"İyi geceler dilemeden önce sizden bir isteğim var," dedi.

Merak dolu bakışlarla yüzüne baktım. İşte bu anda korunmasız bir çocuk olmuştu.

"Geçen günlerden birinde yazılarınız arasında gezinirken, bulunduğumuz dosyanın dışına çıktım. Ne çok dosya oluşturmuşsunuz siz? Bağışlayın, yalnızca dolaşmak istemiştim. Kızmadınız değil mi? Bu kez ben soruyorum." (Güldü)

"Hayır," dedim. "Niye kızayım?"

"O zaman... İzin verirseniz..."

Sözlerini tamamlamadan başını öne eğdi.

"Niye sustun Şehrazat? Beni meraktan çatlatmasana?.."

"delege.doc günlük.doc Hepsine baktım. Bir tanesine giremedim."

O söylemeden ben söyledim.

"Yolcu dosyasına mı?"

Hafifçe tebessüm ettikten sonra yanıt verdi:

"Evet! Şifrelemişsiniz, Parolayı bilmediğim için giremiyorum."

Şimdi ben susmuştum. Yanıtımı merakla bekliyordu. Uzun bir aradan sonra:

"Yapacak bir sürü işimiz var," dedim. "O uzun bir yazı, çok vaktini alır."

"O dosyada ne olduğunu tahmin ediyorum."

"Evet," dedim. "Tahmin ettiğin gibi, Yeni yayınlanacak romanım, benden başka kimse okumadı henüz."

"Onu okumak istiyorum," dedi, inatçı bir kararlılıkla.

"Belki başka bir gün söylerim şifreyi, ama şimdi daha fazla ısrar etme!"

Küskün bir bakış fırlattı önce, sonra çabuk toparladı kendini.

"Peki," dedi. "Bu sözünüzü unutmayın!"

"Tamam, sana iyi geceler!"

"Son bir şey daha!.."

Elim fareye gitmişken ona döndüm.

"Bu akşam romanınıza nasıl başlayacaksınız?"

"Elbette kaldığım yerden, dedim. Fabrika dışına çıkarılmamış mıydık? Aradan bir hafta geçti ve dışarıdan yeni işçi getirilmek üzere."

"Onu demiyorum. Benim dediğim başka bir şey. Denizi unuttunuz. O şu anda rüyasında direniş yerini görüyor ve oldukça endişeli. Oysa size çok güveniyor, uyandığında niye böyle rüyalar gördüğüne bir anlam veremeyecek."

Bana diyordu ama Şehrazat da bal gibi müdahale ediyordu. Kızmak ve onun yaptığı gibi karşı koymak istiyordum. Ne aksilik, sesimi çıkaramıyordum; garip olan böyle bir şeyi arzu ediyordum.

Tam bir şey diyecektim, Şehrazat'ın görüntüsü birden kayboldu. Ben de yeni bölümün başlığını yazmak üzere parmaklarımı tuşların üzerine koydum.

OTUZUNCU BÖLÜM

Mahşerin ikinci atlısı
Şiddet

Gözlerini açtığında bir ân için geç kaldığını düşündü. Kolunu pencereye uzatıp perdeyi araladı, dışarısı karanlıktı. Bir rüya görmüştü, rüyanın etkisiyle hafif tedirgin, yatağında yan döndü. Rüyasında direniş yerindeydi. Çadırın önünde büyük bir kalabalık vardı. Sonra çok sayıda araç geldi, askeri araçların içi alabildiğine asker doluydu. Askerler onlara çadırı terk etmesini söylediler. Kalabalığın arasında şube başkanını aradı. Herkes endişeliydi ve kimse ne yapacağını bilemiyordu. Askerler çevrelerini sardılar. Kalabalığın arasından kendisine yer açmaya çalışıyor ve dokunduğu herkese şube başkanının nerede olduğunu soruyordu. Hiç kimse dönüp bakmıyor, kimse onu duymuyordu. Derken çadırın önünde Salman'ı gördü. Yüksekçe bir yere çıkmış insanlara bağırıyordu. Tam o sırada kolundan biri tutup sürükledi: Sinan'dı bu. Sürüklerken bir taraftan da: "Hadi çabuk ol! Geç kalıyoruz," diyordu. İnsanların arabalara doluştuklarını gördü. Sanki herkes bir yere yetişmek için acele ediyordu. "Nereye gidiyoruz?" diye sordu Sinan'a. "Fabrikaya!" dedi Sinan. "Fabrikada değil miyiz?" dedi ona. "Hadi!" dedi, Sinan. "Arabaları kaçıracağız." "Şube Başkanını beklemeyecek miyiz?" diye sordu. "Hayır," dedi Sinan, "vaktimiz yok!" "Fabrika burası değil mi?" dedi tekrar. Duymadı Sinan. Kimse duymadı.

Herkes arabaya binmiş, bir tek o kalmıştı. O sırada tarlanın kenarında şube başkanını gördü. Orada tek başına oturuyor ve onlardan yana bakmıyordu. Arabadakiler hâlâ ona, "çabuk ol geç kalıyoruz," diye bağırıyorlardı. Araba hareket etmek üzereydi, bir ân evvel arabadakilere yetişmesi gerekiyordu.

Neden böyle bir rüya görmüştü. Rüyasında onu en çok tedirgin eden şey şube başkanının görüntüsüydü. Tarlanın kenarında tek başına oturuyordu. Direnişin başından beri onlarla birlikteydi ve bir ân için bile onları yalnız bırakmamıştı. Ona o kadar alışmışlardı ki, onun yanlarında olması onlara güven veriyordu. Sanki fabrikadan biri gibiydi. Böyle düşünmekle Mert Hocaya haksızlık ettiği kanısına kapıldı. Mert Hoca da ayrılmıyordu yanlarından. Birden aklına fabrikaya yeni işçi alınacağı geldi. Peki, şimdi ne yapacaklardı? Gece telefonlar hiç susmamış, nereden duydularsa; Gazi, fabrikaya yeniden işçi geleceği haberi ile çalkalanmıştı. Şube başkanı mutlaka bir şeyler düşünmüştür. Her şeyi düşünüyordu o ve böyle bir duygu bırakıyordu insanda. Peki kendisi ne yapacaktı? Her ne kadar bazıları kabullenmekte zorlansalar da temsilciydi. 'Temsilciyim ve hiçbir şey yapmıyorum,' diye düşündü. Telefonda "şimdi ne yapacağız?" diye soranlara, "gelsinler hele, çalışamazlar merak etmeyin!" demişti.

Şu Selami! Bizim temsilciliğimiz konusunda bir şey söylemesine dayanamıyorum. İşte şimdi suçlayacakları bir şey buldular. Akşam Gazi'yi hep onlar karıştırmışlar. Sinan'ın dayısı topluyormuş adamları. Bize vermedikleri paraları onlara vereceklerini söyleyip kandırıyorlarmış. İlle de temsilci olacağım mı diyorum ben? Daha ileri giderlerse şube başkanına bırakacağımı söyleyeceğim. Ama şube başkanı da insanları halay çekmeye bırakmıyor. Bütün gün güneşin altında insanlar; fabrikadayken boş vaktimiz yoktu, şimdi yapacak bir şey bulamıyorlar. Belki o da haklı. Kürt olduğumuzdan bu. Halay çektiğimizde Kürtçe türküler söyleniyor çünkü. Halay çektiğimize değil, Kürtçe söylediğimize öfkeleniyor askerler. Şube başkanı askerlerle aramızdaki gerilimi arttırmak istemiyor. Yine de kabul edemiyorum. Askerler kızacak diye halay çekmekten vaz mı geçeceğiz? Teslimiyet değil mi bu? Hayır, hayır! Böyle

şeyler düşünmemeliyim. Şube başkanı bizim iyiliğimizi istiyor. Askerlerin karşısında yalnız gibiyiz sanki. Direnişte olduğumuzdan değil sadece, onlar bizim Kürt olduğumuzu biliyorlar. Hem aramızda göçmen işçiler de var. Bu göçmenlerin korkak olduğunu düşünürdüm. Yanılmışım. Bilhassa göçmen bayanlar! Yemekhanede onlar da bizim kadar direndiler. Sabaha ne kadar var acaba? Yarın bütün gün ayakta olacağım.

Yatağından kalkıp odanın ışığını yaktı. Masanın üstündeki saat, iki saat sonra evden çıkması gerektiğini söylüyordu ona. Masanın üstünde şube başkanının verdiği kitapları da gördü. Yazarmış demek! Yazarlar duygusal olurlar, diye düşündü. Bir türlü başlayamamıştı şube başkanının kitabına. Şu sıralar okuyacak vakti yoktu. Hem daha çok şiir kitapları okumaktan hoşlanıyordu o.

"Ne o Deniz? Bir şey mi var?"

Annesinin sesiydi. Odasının ışığına uyanmış olmalıydı.

"Bir şey yok anne! Uykum kaçtı da."

Annesini daha fazla meraklandırmamak için ışığı söndürüp yatağına döndü.

'Aslında arkadaşların haklı oldukları yanlar da var' diye düşündü. Temsilciyiz ama insanların arasına karışmıyor, onlarla konuşmuyoruz. Her şeyi şube başkanı hallediyor diye bir kenarda duruyoruz. İnsanlar bizim hep şube başkanı ile olmamıza içerliyorlar. Ben mesela, bayan işçilerle bir araya gelip onlarla sohbet toplantıları yapabilirim, onların sorunlarını dinleyebilirim... Dışarıda olmak en çok bayanlar için zor. Yarın bizi kış bekliyor. O kadar sürecek mi direniş? Fabrikaya dönersek temsilci olmayacağımı şube başkanına söyleyeceğim.

Uyumak için yüzükoyun yatıp yüzünü yastığa gömdü.

Yeni işçiler gelse bile bizim yaptığımız işi yapamazlar. Salman Ağabey onları fabrikaya sokmayız, diyor. Salman Ağabey şube başkanına hiç benzemiyor. O çok daha sert. Evet, onları fabrikaya sokmamak gerek! Şube başkanı tek başına oturuyor. Fabrikada olduğumuz halde oraya gitmek için acele ediyoruz. Ne çok asker vardı. Salman Ağabey niye bağırıyordu? Arabaya yetişmem gerek!

Birden fırladı yataktan. Gün ışığı açık perdeden içeri dolmuştu.

Sanki uyumamış gibiydi. Oysa saat altıya gelmek üzereydi. Servis otobüsü birazdan gelecek... Pijamalarını çıkarıp üstüne kırmızı bluzunu giydi. Pantolonum nerede? Kapının arkasında askıda asılı. Babam gelmemiş olmalı. Mutfağa gidip bir parça ekmek koparıdı, alelacele peynir koydu içine.

Kapıdan dışarı çıktığında, yola koşarken otobüsü gördü. Arkadaşları da onu görmüştü. Otobüse arka kapıdan girip hemen kapının yanındaki ikili koltuğa oturdu. Yeni gelen kaptan otobüste sigara içilmesine izin vermiyordu ya, bilhassa akşamları kaptanla içenler arasında tartışma çıkıyordu. İyi yapıyordu kaptan! Şube başkanı da çok sigara içiyordu. Şu sigaradan ne zevk alıyorlar bilemiyorum.

Otobüs Gazi'deki bekleyenleri de aldıktan sonra Beşyüzevler'e yöneldi.

Salman Ağabey kaç gündür otobüse binmiyor. Aslında şube başkanıyla gitmese, otobüse gelse daha iyi olacak; bazıları lafını ediyor. Gazi'dekiler bindikten sonra tam da beklediği gibi otobüste tartışmalar başladı. Selami: "Gelen işçileri fabrikaya almayalım," diyordu. Ender: "Biz ne yapabiliriz ki?" diye cevap verdi, "Şube başkanı var." Veli: "Şube başkanından önce bizim bir şeyler yapmamız lazım!" dedi. "Sendika engellesin!" diye söyledi Ender.

Sonunda dayanamayıp konuştu:

"Arkadaşlar, sakin olalım! Eğer gelirlerse şube başkanıyla konuşur, ona göre ne yapacağımıza karar veririz."

"Kaç gündür komiteyi toplamıyorsunuz. Adamlar işçi alıyoruz diye gazetelere ilan verdiler, bir şey yaptığınız yok!" dedi Selami.

Selami'nin suçlayıcı konuşmasına hayli sinirlenmişti; şimdi sırası değil diye karşılık vermedi. 'Salman Ağabey burada olsa iyi olacaktı' diye düşündü. Ne yapabilirlerdi ki?..

Otobüs Beşyüzevler'den TEM yoluna giriyor, yol üstünden Sefaköy ve Avcılar'ı aldıktan sonra Hadımköy'den sapıyordu. Avcılar'dayken daha bazıları ayakta kalıyordu. Haramidere'ye inen yokuşta Nuran bindi. Melih yer verince Nuran yanına oturdu.

"Akşam seni aradım, telefonunuz hep meşguldü."

"Salman Ağabey ile görüşüyordum. Suat aradı, sonra Latife. Ga-

zi hep birbirini aradı dün gece."

"Fabrikaya işçi gelecekmiş, doğru mu?"

"Bilmiyorum."

"Ne o, bir şey mi oldu? Sinirlisin bugün."

"Yok bir şey!"

"Var, var! Ben seni bilirim."

"Yok bir şey diyorum."

Nuran böyle zamanlarda onun ağzından bir şey alınamayacağını bilirdi. O zaman sinirlerinin yatışmasını bekler, sonradan zorla da olsa öğrenirdi; öğreninceye kadar da peşini bırakmazdı.

Hadımköy'e saptıklarında yol boyunca devriye gezen askerleri gördüler. Bu, akşamdan dolaşan söylentileri doğrulayan ilk işaretlerdi. Fabrikanın önüne geldiklerinde askerlerin sayısındaki artış dikkatlerini çekti. Bunlar, mavi bereli komando erleriydiler. Herkes gergin bir ruh haliyle arabadan indi. Komandoların başındaki uzatmalı yanlarına gelerek yolu boşaltmalarını söyledi. Şube başkanının sesini duydu o sıra. "Biz yolu engellemiyoruz," diyordu uzatmalıya. Şube başkanı her sabah onları arabanın önünde bekler ve hepsinin elini tek tek sıkardı. Bu kez selamlaşmaya bile vakit bulamamışlardı. Salman, hemen şube başkanının arkasında duruyordu. Komando uzatmalı emir verince askerler tek sıra olup önlerinde dizildiler.

"Nizamettin Ersever'den mi emir alıyorsunuz?" dedi Melih. Uzatmalı bu sözleri duymuştu.

"Sen ne biçim konuşuyorsun?" diye üstüne yürüdü Melih'in. Şube başkanı hemen ikisinin arasına girdi. Bir anda gerilim yükseldi, işçiler çevrelerini sardılar hemen.

"Sakin olalım arkadaşlar!" diye bağırıyordu şube başkanı. "Bir şey yok!" Alabildiğine heyecanlanmıştı o anda Deniz. Sanki sabahki öfkesi boşalmak istiyordu. Askerler saldırsa karşı koyacaktı. Uzatmalı işçilerdeki tepkiyi görünce bir ân ne yapacağına karar veremedi.

"Geriye çekilin! Hepinizi gözaltına alırım," diye bağırmaya başladı.

Mert Yalman

"Astsubayım, (Askerin pırpırları astsubay olmadığını gösteriyordu, ama Mert öyle demeyi tercih etmişti) kimsenin bir şey yaptığı yok, siz gerginliği tırmandırıyorsunuz.

İşte tam o sırada biri fabrikanın, iki minibüs içi dolu olarak geldi. İşçiler minibüsleri ve içindekileri görünce arabaların önüne geçmek istediler. Askerler tüfekleriyle iterek işçilere engel oldular. Minibüstekiler endişeyle askerlere ve arabalara doğru gelmek isteyen kalabalığa bakıyorlardı. Fabrikanın kapısı açıldı ve arabalar fabrikadan içeri girdi.

"Böyle devam ederseniz," dedi uzatmalı, şube başkanına, "karakoldan asker çağırtacağım ve sizi gözaltına alacağım."

"Komutanım biz bir şey yapmıyoruz ki," dedi Salman. "Fabrikaya gelenlerin bir şeyden haberi yok! Biz onlarla konuşmak istiyoruz. Onları kandırarak getiriyorlar."

"Herkes sakin olsun!" diye bağırdı şube başkanı.

İçlerinden bir kaçı (askerlerin arasından geçerek) fabrikanın kapısına kadar gitmişlerdi ve oradan minibüsten inen işçilere sesleniyorlardı. Askerler onların bulunduğu yere koştu hemen. Bir gerilime meydan vermeden Haydar da gitti yanlarına ve onları yanına katıp geri döndü. Uzatmalıya:

"Siz askerleri çekin. Bir taşkınlık olmayacak!"dedi.

Böyle dedikten sonra döndü, işçilere yüksek sesle:

"Arkadaşlar! Tarlanın içinde toplanalım! Konuşma yapacağım,"

Hâlâ büyük bir öfke duyuyordu Deniz. İşçileri getiren araba fabrikanın içine girmişti işte! Bir şey yapamamışlardı. Şube başkanının yüzüne baktı. Oldukça kararlı gördü onu; birazcık yatıştı. İnsanlar tarlanın içinde toplanıp toplanmamakta tereddüt ediyorlardı.

Salman: "Evet, arkadaşlar, tarlaya!" diye bağırdı. Deniz yanındaki birkaç bayan işçiyle birlikte tarlanın içine doğru yürüdü, diğer işçiler de peşlerinden... İşçiler şube başkanının çevresinde çember oluşturdular. Askerler fabrikanın önüne çekildiler. Deniz, şube başkanının ne diyeceğini hayli merak ediyordu.

"Arkadaşlar!" diye söze başladı şube başkanı. "Hepinizin öfkesini anlıyorum. Ancak soğukkanlı olmamız, ve ne yapacağımızı soğukkanlıca düşünmemiz gerek! Fabrikaya gelenler burada direniş

olduğunu bilmiyorlar. Onlara bir yolunu bulup direnişte olduğumuzu anlatmalıyız. Hemen paniğe kapılmanın gereği yok! İşveren bizi onlarla karşı karşıya getirmek istiyor. Bu oyuna gelmemeliyiz. Bu şekilde davranırsak buraya daha çok asker yığarlar."

"Komiteyi toplayalım!" dedi Deniz.

Şube başkanı Deniz'e yanıt verecekti ki, göçmen işçilerden Filiz Korkmaz:

"Bugün bir şey diyemezsek, yarın başkaları da gelir," dedi yüksek sesle.

"Evet, bunu ben de biliyorum," diye karşılık verdi şube başkanı. "Bir şey yapmayalım demiyorum, sadece akılcı olalım diyorum. Koşullarımızı unutmayalım. Her şeyden önemlisi burada tutuğumuz mevzi çok önemli. Bu mevziyi kaybetmemeliyiz. Yine de yapacağımız çok şey var! Ancak bunların hiç biri mevziyi kaybetmek pahasına olmamalı."

Bir süre susup bakışlarını kendisine çevrili yüzlerde dolaştırdıktan sonra dedi ki:

"Herkes çadırın önüne gitsin şimdi. Büfeye gitmek gerektiğinde hepiniz birden gitmeyin! Mümkün olduğu kadar dağılmayalım. Ayrıca fabrikanın önüne gitmemeye dikkat edin!"

Deniz'den yana bakarak devam etti:

"Komitedekiler burada kalıyor."

Komitedekilerin çoğu yere çöküp oturdu. Haydar Güney ayaktaydı. Deniz, devamlı Güney'e bakıyor; gözleri karşılaşınca bakışlarını kaçırıyordu. Şube başkanı rüyasında gördüğü gibi ayrı bir yerde tek başına değildi, onların arasındaydı. Komite olarak kaldıklarında, rüyasının da etkisiyle garip bir hisse kapıldı. Haydar Güney aralarındaydı, fakat sanki çevresinde insanların ona ulaşamayacağı bir alan oluşturmuştu. Onu harekete geçiren ne yaşadıkları olaylardı, ne konuşulanlar... Onu harekete geçiren bambaşka bir şeydi sanki ve bu direnişle alakası yoktu! Niye böyle saçma bir duyguya kapılmıştı bilemiyordu. Onu harekete geçiren neydi, onu da bilemiyordu.

Önce Mert Yalman söz istedi:

"Arkadaşlar," dedi. "Birkaç noktaya dikkatinizi çekmek istiyo-

rum. Birinci nokta: Hiç disiplinli hareket etmiyoruz. Bir olayda her kafadan ses çıkıyor, herkes kendi başına hareket ediyor. İkinci nokta: Hemen paniğe kapılıyoruz, bu da öfkeye dönüşüyor. Üçüncüsü: Komite görevini yapmıyor. İşçi arkadaşlara yön vereceğimize biz kendi başına hareket ediyoruz. Şube başkanınızın dediğine katılıyorum. Bu mevzi korunmalı ve bu mevzide kalarak neler yapacağımızı bulmalıyız. Siz burada, askerin önünde yabancı işçilerin gelmesini engelleyemezsiniz. Bir engellersiniz, iki engellersiniz. Üçüncüsünde asker size bunu yaptırmaz."

Veli Doğan, Mert Yalman'ın sözünü sertçe keserek:

"Peki, onlar gelecek, biz seyirci mi kalacağız?

"Onlar gider, başkaları gelir," dedi Mert Yalman.

Veli Doğan aynı sertlikle karşı çıkışını sürdürdü.

"Ne pahasına olursa olsun arabaları durdurmalıyız."

Mert Yalman sertlikte ondan aşağı kalmayarak yanıt verdi:

"Niye fabrikadaki eski işçileri düşünmüyorsunuz? Onlar başından beri fabrikaya gidip geliyorlar. Eski işçiler olmadan yeni gelenler bir şey yapamaz!"

"Biz her zaman söylüyoruz, bir şey yapılsın diye," dedi Selami. "Söylüyoruz ama dinleyen yok! Eski işçiler şimdiye kadar bizden hiç sertlik görmediler. Hangisine bir şey yaptık bugüne kadar? Ellerini kollarını sallayarak fabrikaya geliyorlar."

Salman kendini tutamadı:

"Bir şey yapılsın deyip başkasının üstüne yıkmakla olmaz. Herkes bu işi üstüne alacak."

O zamana kadar araya girmeyen şube başkanı, tartışmaya son vermek istercesine orada bulunan herkese dedi ki:

"Arkadaşlar şiddet bizim yöntemimiz olmamalı!. İşveren iki tarafı da birbirine düşürmek istiyor. Yeni gelenlerle konuşmanın yolunu mutlaka bulmalı, onları işe başlamamaları konusunda ikna etmeliyiz."

Mert Yalman, bu kez söylediklerine karşı çıktı Haydar'ın:

"Ya eski işçiler? Eski işçileri nasıl ikna ederiz? Her şeyden önce bunun mümkün olup olmayacağını arkadaşlar daha iyi bilir."

Ender: "Atölye şefi, 'onların bir şey yapacak cesareti yok!' di-

yormuş."

"Aklı sıra bizi kışkırtmak istiyor," dedi Salman.

"Ayakları kırılırsa cesaretimiz var mı yok mu görür atölye şefi!" dedi Melih.

Mert'in sözlerine işçilerin karşılık vermesiyle iş yeniden çığırından çıkmıştı.

"Hayır!" dedi Haydar, kesin bir dille. "Şiddete başvurarak bir yere varamayız."

"Başkan," dedi Veli Doğan. "Söylediğine katılmıyorum. Bunlara bir şey yapmazsak gelmelerinin önüne geçemeyiz."

"Ben bir şey yapmayalım demiyorum ki," dedi başkan. "Gelen işçilerin nereden bindiklerini tespit edelim. Akşam iş çıkışında takip edip nerelerde indiklerine bakalım. İkişer, üçer gruplar oluşturur onlarla konuşuruz. Şimdiden önyargılı olmayalım. Nihayet onlar da bizim gibi işçi."

Deniz, bir şeyler söylemek istiyordu ama sustu. Şube başkanının dediğini anlıyordu, ancak çözüm olarak söyledikleri inandırıcı gelmemişti ona. Ona güveniyordu ve bu güven bir şey söylemesini engellemişti. Belki söyledikleri ilk aşamada doğru olabilirdi. Şimdilik ikna yolunu deneyebilirlerdi. Ama ya ikna olmazlarsa? Belli belirsiz bir kaygı duymuştu yüreğinde. Bu kaygının nedenini anlayamıyordu. İlk defa farklı düşünceler çıkmıştı aralarında. Belki bundandı. Ancak bunu büyütülecek bir şey olarak görmüyordu, ya da görmek istemiyordu. Her şey o kadar ani olmuştu ki, bundan sonra olacakları tam olarak kestiremiyordu.

Tartışmalar bir süre daha devam etti. Başkan hepsinden sabırlı olmalarını isteyerek konuyu kapattı. "Başka konuşacağımız bir şey var mı?" diye sorduğunda, Veli Doğan, şube başkanından sendikanın kendilerine ne gibi bir yardım yapacağının yanıtını istedi. Başkan, ödeme yapılması konusunda yöneticilerle konuştuğunu, bir iki gün içinde yönetim kurulunun bir karara varacağını sandığını söyledi. "Yalnız verilecek paranın yüksek olacağı beklentisi içine girmeyin!" dedi ve ekledi:

"Fabrikada olsaydınız aybaşından önce maaş alamayacaktınız."

"Öyle deme Başkan," dedi Veli. "Fabrikadayken ay ortasında

avans alıyorduk; biz zaten ucu ucuna geçinen insanlarız."

Salman, şube başkanını düştüğü zor durumdan kurtarmak için Veli Doğan'a dönerek:

"Direnişte olduğumuzu unutmayalım," dedi.

Veli Doğan hafiften öfke duydu onun bu sözlerine.

"Salman sen de biliyorsun, zor durumda olan bir sürü arkadaşımız var, saklamıyorum, ben de öyleyim. Borçlarımızı ödeyemiyoruz çoğumuz. Petrol–Sen Sendikasının bunları düşünmesi lazım."

"Daha başındayız direnişin," dedi Salman. "Direniş uzun sürebilir. Şimdiden kendimizi ona göre ayarlayacağız. Sendika yardım yapacaktır ama biz direnişe çıkarken bize para verilecek diye çıkmadık."

Melih, sert bir ses tonuyla:

"Vallahi amcam beni evden çıkarıyor, kalacak yer bulamazsam, gider sendikada yatarım."

"Benim bir önerim var Başkan," dedi Sinan, gerginleşen havanın aksine sakin ve yumuşak bir ses tonuyla. Dikkatler ona yöneldi.

"Dayanışma için kalem ya da çakmak bastıralım. En azından elde ettiğimiz geliri zor durumda olan arkadaşlara veririz."

Komitedekilerden itirazlar yükseldi hemen. Fakat itirazlar bir şey yapılıp yapılmamasına değil olmayan paranın üstüneydi. Ender ve onunla birlikte birkaç kişi herkesin (kendilerinin) zor durumda olduğunu söylüyordu.

"Bir dakika arkadaşlar, hemen sesinizi yükseltiyorsunuz," dedi Salman. "Daha kimsenin kimseye bir şey verdiği yok! Parayı toplayalım hele! Durumu iyi olanlar almaz, zorda olanlara verir."

Sedat, gür sesiyle ortaya atıldı:

"Başkan biri var, isterseniz çakmakları ona yaptırabilirim. Hem oldukça hesaplı yapar."

Sinan:

"Çakmak mı yaptıracağız, yoksa kalem mi? Ona bir karar verelim önce."

"Çakmak yaptırırsak daha iyi olur," dedi Veli.

"Peki satabilecek miyiz?" diye sordu Haydar.

"Gazi de verebileceğim bir sürü kişi var," dedi Ender, kendisinden emin ortaya atıldı ve bu tavrını güçlendirmek istercesine ekledi: "Ben tek başına dört yüz davetiye satarım."

"Üç bin adet bastıralım," dedi Sinan.

"Yalnız bir miktar avans verebilir miyiz arkadaşa?" diye sordu Sedat.

"İşin o yanını ben hallederim," dedi Haydar.

Çakmak yaptırmaya karar verildikten sonra sıra çakmakların üstüne ne yazılacağına geldi. Yazı için uzun süre tartıştılar. En sonunda Sedat'ın önerisi kabul edildi. 'Umudu büyütelim' yazacaklardı çakmakların üstüne. Bu sözler en çok da şube başkanının hoşuna gitmişti.

"Bir önerim de benim var," dedi Salman.

Herkes merakla ona baktı.

"Pekâlâ bir dayanışma şenliği düzenleyebiliriz. Bu bize hem para getirir hem de direnişimizi kamuoyuna duyurur."

"Bunu daha sonraki günlerde gündeme getirsek olmaz mı?" diye söyledi Haydar, isteksiz. O kadar yoğunluk varken bir de şenliğin üstesinden gelemeyeceğini düşünüyordu.

"Arkadaşlar için bir moral olur hem Başkan!" dedi Salman.

Salman'ın arkasından Sedat, Sinan, Kenan; birbiri ardına orada bulunan herkes öneriyi desteklediler.

Haydar bir şey daha söyleyecek oldu; Ender ortaya atıldı:

"Salonu ben ayarlarım," dedi.

"Sanatçıları da ben ayarlarım," dedi Salman.

Herkes şube başkanının yüzüne bakıyordu.

"Peki!" dedi Haydar. "Madem öyle!.."

Gergin hava yumuşamıştı. Haydar, şenlik için ne gibi işlemler gerektiğini sendikayla görüşme işini üstlendi. Ender, Eyüp'te bildiği birkaç salon olduğunu, en kısa zamanda salon sahibiyle görüşeceğini, Sinan da davetiyeleri bastırabileceğini söyledikten sonra konu kapandı. Konuşmalar tekrar yeni işçiler için neler yapılacağı üstüne kuruldu. Ancak bu sefer tartışma yaşanmadı. Yeni işçilerin geliş gidiş yerlerini tespit için grupları oluşturma göre-

vi Yalman'a verildi.

Şenlik hazırlıklarıyla uğraşmak zorunda kalacak olması Haydar'ı huzursuz etmişti. Ancak bu huzursuzluğunu kimseye belli etmemeye çalışıyordu. Fabrika önündeki günlerinin her zaman böyle olmayacağından endişe ediyordu Haydar. Her ân bir müdahale olabilirdi, göz altına alınabilirlerdi. Oysa şenlik hazırlıkları bir hayli vakitlerini alırdı. Yine de komitedekilerin görev üstlenmesi Haydar'ı bir parça rahatlatmış ve pek tecrübesi olmadığı bir konunun gözünde daha fazla büyümesini engellemişti.

Bir şeyler yapıyor olmak komitedekileri sakinleştirmişti. Deniz, şube başkanına haksızlık ettiğini düşünerek endişelerinden dolayı kendisine kızdı. Dikkatlice baktı başkana; oldukça sakin gözüküyordu. Bir ara içinden onun, sürekli suçlamada bulunan kişilere sinirlenmesini istemiş, hatta bunu beklemiş, oysa o hiç sakinliğini bozmamıştı. Komitedeki tartışmalardan sonra esen olumlu havanın da etkisiyle isteğinin yerine gelmemesinin, (bununla kalmayıp) başkanın şiddete karşı olduğunu ifade eden sözlerinin üstünde durmadı; o moralle unuttu bile. Haydar Güney dahil, Deniz'in kendisi bile, ortaya çıkan iki zıt düşüncenin ileride hangi boyutlara ulaşacağını görememişti. O gün için küçük bir tartışmaydı bu. Herkes için ortak tehlike işveren cephesiydi. Oysa onları allak bullak edecek ve sonu gelmez tartışmalara neden olacak tohum o günkü toplantıda atılmıştı.

Öğleye doğru minibüslerden biri geldiği gibi içindeki insanlarla birlikte geri döndü. Bu iyi bir gelişmeydi. Öteki minibüsü takip etmek içinse araba gerekliydi. Şube başkanının bu iş için şube arabasının kullanılmasının uygun olmayacağını söylemesine bir anlam verememişlerdi. Sendika merkezinden bir araba ayarlayabileceğini söyleyince üstünde durmadılar.

Deniz, öğleden sonra bayan işçileri otobüsün içinde topladı. Selim Kaptan, pek otobüsün içine girilmesine izin vermiyordu. Haklıydı da. Erkek işçiler sigara içiyorlar, ortalığı kirletiyorlardı. Deniz izin isteyince sesini çıkarmadı. Heyecanlıydı, içeri şube başkanı girince daha da heyecanlandı. Başkan hiç onlara bakmadan ön kapıdan girmiş ve ikinci koltuğa oturmuştu. Deniz koltuk-

ların arasında ayakta duruyordu.

"Arkadaşlar, sizlerle, kendi aramızda bir araya gelmeyi, sohbet etmeyi ne zamandır istiyordum," deyince, başkan oturduğu koltuktan geriye döndü ve onlardan yana baktı:

"Özür dilerim," dedi utangaççа, "toplantı yaptığınızdan haberim yoktu, isterseniz inebilirim."

"Benim için bir mahzuru yok!" dedi Deniz.

"Ben sadece biraz dinlenmek için..."

"Bizim için de mahzuru yok!" dedi diğer bayanlar.

"Hatta isterseniz siz de katılabilirsiniz," dedi Deniz.

"Yok, siz devam edin, ben de kulak misafiri olurum."

Latife elini kaldırarak:

"Ben bir şey söylemek istiyorum," dedi ve devam etti:

"İki haftadan beri direnişteyiz, bir kere bile işçilerle toplantı yapmadınız."

"Bir gelişme olmadı ki," dedi Deniz. "Bir şey oldu mu ânında sizlere söylüyoruz zaten."

"Bir şey olması mi gerekir? Bundan sonra ne olacak, ne yapacağız? Bir araya gelip konuşsak olmaz mı? Bir de bizi dinleseniz? En azından herkes fikrini söyler. Erkeklerin bir şey yaptığı yok! Onlar gidemiyorlarsa biz gidelim eski işçilere. Teknik elemanlar fabrikada olduğu sürece işveren bizi çağırmaz!"

"Biz de şimdi bunları konuşmak, sizleri dinlemek için bir araya geldik," dedi Deniz, sanki olanlardan kendi suçluymuş gibi hafif kızararak.

"Benim de söyleyeceklerim var!" dedi Menkıbe Güler. "İçimizde bazı arkadaşlar maddi bakımdan zor durumda. Bu arkadaşlar için bir şeyler yapmamız gerekir."

"Bugün komite toplantısında bu konuyu konuştuk, " dedi Deniz. Kısa zamanda bu konuya çözüm bulacağız. Başkan ödenek verilmesi için sendikayla konuşmuş. Ayrıca dayanışma için çakmak yaptırıyoruz."

"İnsanlar fabrikadayken para harcamıyorlardı. Burada canları sıkıldığından iki de birde büfeye gidiyorlar ve bir şeyler alıyorlar. Sonra yakında okullar açılacak..."

Sesini şube başkanına duyurmak için yükselterek:

"Şube başkanımız da burada. Sendikanın insanlara bu konuda bir ân önce bir şeyler söylemesi gerek!"

Deniz yardım istercesine şube başkanına baktı. Başkan da ister istemez toplantıya dahil olmuştu. Başkan dizleriyle koltuğun üstüne çıktı, kollarını koltuğun arkasına dayayarak onlardan yana döndü ve dedi ki:

"Zor durumda olduğunuzu biliyorum. Belki fabrikadaki olduğu gibi olmaz ama sendika mutlaka yardım edecektir. Sanırım birkaç gün içinde bize bir şeyler söyleyeceklerdir. Biz de bu arada boş durmadık; Deniz'in dediği gibi kolları sıvadık. Yaptıracağımız çakmakları dağıtmak için size iş düşecek."

Menkıbe Hanım: "Sen merak etme Başkan! Biz elimizden geleni yaparız," dedikten sonra sanki hayal kırıklığına uğramış bir bakışla ama olabildiğince ölçülü şöyle sordu:

"Başkan, Reslan işçilerinin direnişine uğramayı düşünmüyor musunuz? Böyle şeylere siz önem verirsiniz. Onlar bizden çok önce direnişe çıktılar. Bir gün hep beraber oraya uğrasak iyi olmaz mı? Hem onlar için hem bizim için büyük moral olur. Burada bütün gün boş boş oturuyoruz. Bu arada gazeteleri dolaşabilir, direnişimizle ilgili bilgi verir, bizi destekleyenlere de teşekkür ziyaretinde bulunabiliriz.

"Bütün bunlar iyi olur," dedi başkan "Yalnız burayı da boş bırakmak olmaz."

Menkıbe Hanımın bir şey demesine imkân vermeden:

"Yine de Reslan İşçilerine bir akşam gidebiliriz," diye konuşmasını sürdürdü.

Bu kez Menkıbe Hanım, başkanın sözlerinin devamını beklemedi:

"Gazetelere? Gazetelere herkes gidecek değil ya? Bunun için görev bölümü yapabiliriz. Gazetelere gidilmesi, direnişimizin anlatılması yararlı olmaz mı sizce?"

"Ben de onu diyecektim," dedi şube başkanı.

Latife Kara, canı sıkılmışçasına, sanki şube başkanı dahil orada bulunan herkesi paylar gibi yüksek sesle:

"Asıl önemli olan fabrikadaki teknik elemanlar!" dedi. "Siz bırakın dışarıyı da onlara bakın! Yoksa biz burada çok sürteriz. İşveren en çok onlara güveniyor. İşveren onlar olmazsa yeni işçileri çalıştıramaz. Atölye şefi 'ben tek başına onların bastığı malın yarısını basarım!' diyormuş."

"Onlar olsa da yeni işçiler bir şey yapamaz!" dedi Nuran. "Onlar bizim gibi bozuk malları tanıyabilir mi? Onların kontrol ettiği enjektörleri piyasaya süremezler. Gelenlerin çoğunu geri gönderdiler bile!"

"Arkadaşlar,"diyerek araya girdi Deniz. "Gruplar oluşturup yeni işçilerle konuşacağız. Bu arada fabrikadaki teknik elemanların da evlerine gidilecek. Bizi bir şey yapmıyor sanmayın."

Başkan, aralarındaki tartışmayı önlemek istercesine:"Hep böyle bir araya gelip sohbet etmeli, tartışmalısınız, yararlanabileceğimiz fikirler çıkıyor ortaya," dedikten sonra Latife Kara'ya dönüp onu sakinleştirmek için:

"Latife Hanım!" dedi, "Sizin söylediklerinize hak vermiyor değilim. Ancak dayanışma ve direnişe destek sağlamak da oldukça önemli!"

Menkıbe, Latife'nin tekrar konuşmasına fırsat vermeden:

"Erkeklere kalsa..." dedi eliyle birlikte başını boş verin gibilerden sallayıp: "Her şeyi onlar biliyorlar, bizi dinlemiyorlar bile!"

İşaret parmağını başkana doğru uzatıp:

"Siz hariç!" diyerek bitirdi konuşmasını.

Bunun üzerine şube başkanı gülümsedi, ancak herhangi bir yorum yapmadı. Onları kendi başlarına bırakmak için ayrılmak üzereyken aklına bir de 'dayanışma şenliği' geldi. Deniz söylemeyi unutmuş olmalıydı. Tam söylemek üzereyken vazgeçti; son anda, 'bir şeyler oluşsun önce, sonra!' diye düşündü. Sadece:

"Siz, konuşmanıza devam edin. Ben aşağı inip arkadaşlara bir bakayım," demekle yetindi.

"Başkanı utandırdık," dedi Menkıbe, arkasından.

Şube başkanı aşağı indikten sonra onlar konuşmalarına devam ettiler; otobüsün kaptanı gelip konuşmalarını kesene kadar. Deniz okula giden çocukların kitap defter ihtiyaçlarını tespit etmeyi öner-

di. "Erkekler kadar biz de görev alalım," dedi Menkıbe. Selim Kaptan işte o sırada ön kapıdan içeri girdi, artık alışkın oldukları yüksek ses tonuyla ama gülerek, bağırdı:

"Bayanlar, konuşmanız daha bitmedi mi? Otobüse mazot almazsam akşama eve gidemezsiniz."

Hepsi ayağa kalkmak üzere davrandığında kaptan açıklama yapma gereğini duydu, onları gücendirmiş olacağını düşünerek:

"Yanlış anlamayın. Dörde ancak yetişirim. Arabanın yağına da baktırmam lazım. İsterseniz siz de gelin, benim için fark etmez."

"Yok!" dediler hep bir ağızdan: "Biz iniyoruz."

Fabrikanın içinde bir minibüs dolusu işçi kalmıştı. Saat dört olup Selim kaptan otobüsüyle birlikte döndüğünde işçilerin bir süre daha bekleyeceklerini öğrenince bozuldu. Onları bekleten neden sizin de tahmin ettiğiniz gibi yeni işçilerin hâlâ içeriden çıkmamış olmasıydı. "Onlar fabrikadan ayrılmadan gitmeyelim!" diyenlerin başında Deniz geliyordu. Saat altıya doğru, sayabildikleri kadarıyla yedi işçi minibüse binip fabrikadan ayrıldı. Minibüsün çıkışında askerler koşar adımlarla çabucak direnişçilerin önüne dizildiler. Minibüs hızla önlerinden geçip gidene kadar kısa süren bir gerginlik yaşandı. Sonra herkes otobüse doluştu, evlerine gitmek üzere direniş yerinden ayrıldılar. Otobüs Gazi'ye doğru yol alırken Deniz her zamanki gibi pencereden dışarı bakıyor, ilk kez o gün belli belirsiz bir kaygıyı da beraberinde götürüyordu.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Haydar Bey'in Şehrazat'tan istediği yardıma dair.

Şehrazat bana kızacak. Olayların akışına kapıldım ve onunla konuşamadım. Olaylardan çok bir şeyler yapma düşüncesi kafamı meşgul ediyor. Bütün günlerimiz fabrikanın önünde geçiyor. Belli belirsiz bir kaygı, sanki biz fabrikanın önünde değilmişiz gibi bir tortu yığıyor yüreğimize. O tortudan kurtulmak istercesine her gün fabrikanın önüne koşuyoruz. Bir güç, görünmeyen oyun yazarı bizi fabrikadan uzağa atmak istiyor. Şimdiden sessizce planını kurdu, amacına adım adım ilerliyor. Biz hâlâ fabrikanın önündeyiz. Oyun yazarı insanların düşüncelerini ele geçiriyor hissettirmeden, benim yapmak istediklerimi bozuyor. Benim kahramanım Haydar farkında değil bu planın. Ancak insanlardaki aceleciliği görüyor, onların çabuk sonuç almak için nasıl bir telaş içinde olduklarını fark ediyor. Sonucu geciktirmek için bütün zeka yeteneğini harekete geçiriyor. Haydar ile oyun yazarı arasında bilinmeyen, görünürde olmayan bir mücadele var. Ne yazık ki o oyun yazarı ben değilim.

Şehrazat'la görüşemezdim. Geceleri oldukça geç geliyor, sanki direniş yerini de benimle birlikte yatağa sokuyordum. Uykumda sabaha kadar insanlarla tartışıyordum. Onlara "merak etmeyin!" diyordum, "bir çıkış yolu bulacağız." Çıkış yolu bulamadık ama sabah kapının önünü kesmeye ve işçileri fabrikaya sokmamaya

karar verdik. Haydar Güney ile birlikte yarın erkenden fabrikanın önünde olacağım. Haydar Güney'e böyle bir şeyin erken olduğunu düşündürtme şansım yok! Ancak böyle bir kararı verdikten sonra ilk defa üstümdeki tüm baskılardan kurtulmuş hissettim kendimi; tıpkı Haydar Güney gibi... Tuhaf bir mutluluğum vardı, mutluluğumun bitmemesi için direnişin bitmesini istemiyordum. Şehrazat'ı kaybetmemek için romanımın bitmesini istemediğim gibi. Oysa oyun yazarı romanımda bile bana hükmediyordu. Direniş günlerini yazarken olayların akışına kapıldığımdan, 'şurayı da yazayım, bu bölümü de bitireyim' diyerekten Şehrazat'la karşılaşmayı geciktiriyordum. Üstelik o günlerle ilgili hatırladıklarımda kopukluklar vardı. Bunu söyleyince Çehov'un 'düello' adlı hikayesinde zoologa söylettiği şu sözleri düşünmeden edemiyorum: "Yalnız dürüst insanlar ile hilekârlar her türlü durumdan kurtuluş yolu bulabilirler; aynı zamanda hem dürüst hem hilekârca davrananların durumu ise umutsuzdur." Şehrazat'ın şu sözleri kafamın içinde çınlıyordu: "Anlatışınızda okuyucuya olayları yazdığınız günlerde yaşıyor izlenimi veriyorsunuz. Oysa bu yanılsamayı bozmak için her şeyi yaptınız şimdiye kadar." İnsan aynı anda iki zaman diliminde birden olamaz! Hayal dünyasında mümkün bu ama o da mantığın duvarına çarpıyor. Ben hem hayal dünyasında olmak hem de gerçeğe sadık olmak istiyorum. Bunu yaparken hilelere başvurmayı beceremiyorum, bir de dürüst olmaya çabalıyorum. Sevgili okur sana karşı durumumun umutsuz olduğunu biliyorum. Ne diyeyim?

Sonunda olduğu gibi bıraktım romanı ve bilgisayarın içinde Şehrazat'ı aramaya başladım. Onunla konuşmaya ihtiyacım vardı; ben aramazsam o beni aramıyordu. Onu nerede bulacağımı biliyordum. Doğrudan doğruya tiyatro sahnesine gittim.

Sahne boştu. Şehrazat öndeki koltuklardan birinde oturuyor, öylece boş sahneye bakıyordu. Kapıyı açtığımı ve içeri girdiğimi görmedi. Birini bekliyor gibiydi sanki. Sessizce ilerledim ve olduğum yerde durdum. Ne düşünüyordu acaba? Ne düşündüğünü bilmeyi ne kadar çok isterdim... O anda onunla bir bütün olmak için korkunç bir arzu duydum. 'Onunla konuşmak, beni dinlemesi, ne dersem bana kızmaması, beni asla bırakmaması, kızsa bile bana,

birbirimize kızsak bile sonra yeniden konuşmaya başlamak!' istiyordum onunla. Niye kızacaktı bana bilemiyorum. Fakat öyle bir korku vardı içimde ve beni bırakacak diye endişe ediyordum. Biraz ötemdeydi ve sanki ona ulaşamayacağım kadar uzaktaydı.

Birden başını döndürdü ve beni gördü.

"Ah, merhaba!" dedi. "Kusura bakmayın geldiğinizi fark edemedim. Nerelerdeydiniz?"

"Tıpkı karşındaki sahnede oynanan oyunlar gibi ben de bir oyunun içinden geliyorum," dedim.

"Biliyorum," dedi hiç şaşırmamışçasına.

"Romanı yazarken fark ettim, kendi rolümü kendim belirlediğimi sanıyordum. Oynayan da yazan da ben olduğumu düşünüyordum. Oysa gördüm ki bu oyunu benden önce görünmeyen başka bir oyun yazarı yazmış. Görünürde Haydar dahil herkes kendi istenciyle davrandığını sanıyor. Kimin nasıl davranacağını belirleyen ne çok koşul var halbuki, üstelik bunlar önceden oluşmuş, bunların içinden pek azı bize ait. Dış koşullar Haydar'ı ve insanları gittikçe sarıyor. Ne yazık, hayat düşüncelerime uymuyor. Sen haklısın Şehrazat! Haydar ne kadar engellerse engellesin direnişteki ler şiddete yönelecek! Çalışanlara karşı şiddetten başka çözüm olmayacağını düşünmeye başladılar bile. Ne yazık ki böyle. Ben de romanımı yazarken bu senaryoyu takip edeceğim adım adım. Bu senaryo çok önceden yazılmış Şehrazat. Oyunun kuralları önceden konmuş. Bir şey söyleyeyim mi sana? Haydar bu direnişi kazanacağını, sınıfın bu direnişe sahip çıkacağını sanıyor, buna güveniyor, fabrika önünde yapacakları basın açıklamasına binlerce insanın geleceğini umuyordu. Yanlış zamanı seçmiş."

Şehrazat, bakışlarında tatlı bir sıcaklık, hafifçe gülümseyerek yüzüme baktı. Ancak hiçbir şey söylemedi. Onun bu hali çok hoşuma gidiyordu. Hep öyle kalsın, hiç değişmesin istiyordum. Devam ettim:

"Bak yazdığım bir mektup var. Bunu Haydar yazdı aslında. Okuduğum kadarıyla Haydar da gerçeklere inanmak istemiyor. O hâlâ insanların senaryodan ayrı davranacağını sanıyor olmalı. Bu mektubu çalışma bakanına, bir nüshasını da gazetelere gönderdi.

Birazını okumamı ister misin?"

"Okuyun," dedi Şehrazat. Yüzündeki gülümseme kaybolmamıştı.

"Mektup, Petrol–Sen Şube Başkanıyım, diye başlıyor. Örgütlenme sürecinde nelerle karşılaştıklarını anlatıyor. Ve şöyle devam ediyor:

"Karşılaştığımız durum acıdır. Ama önemli bir şey var ki o da işin ahlaki boyutu. Geçtiğimiz yakın dönemde ve bugün toplumdan bir ses yükseldi: Dürüst toplum. Bunun için bir dakikalık karanlık eylemine girdik ve ışıkları söndürdük. Dürüst ahlaki değerlere sahip olmanın her şeyden önce geldiğine inanıyorum. Bir işverenin sendikalaşmaya karşı olması ayrı bir şey. Bu onun çağdaş olmayışıyla ilgili bir sorun; ama sahte işçi alımı, bakanlığınızı aldatmak, insanları aldatmak, yasayı aldatmak! Aldatma üzerine kurulu, yalan üzerine kurulu bir toplum nasıl ayakta durabilir?"

Buna nasıl karşı durduklarını anlatıyor yazının devamında. 'Biz de yasaların uygulanmasını istiyoruz,' diye yazıyor. 'Acaba çok şey mi istiyoruz?' diye soruyor. Yazı şu sözlerle bitiyor:

"Bir gün gelin bizi ziyarete. Eğer oradan dağıtılmazsak, gençlerin, çocuklar gibi 17. Maddeye karşı, soğuğa karşı, yağmura karşı ip atladığını görün. Belki bir bakanın böyle bir ziyareti ancak masallarda olur. Ama ben tıpkı çocukluğumdaki gibi, hâlâ masallara inanmak istiyorum."

Mektup bu kadar, hâlâ bir şey demeyecek misin?"

"Unutmayın, bir daha ki karşılaşmamızda siz anlatacağım bir masalım var.

Gülümseyerek yüzüne baktım:

"Masallara inanmak istediğim için mi?"

"Hayır, masal anlatıcısı olduğum için."

"Peki, şimdi niye anlatmıyorsun?"

"Çünkü masalı anlatmamı gerektiren ikinci nedenle karşılaşmadınız henüz."

"Doğrusu pek bir şey anladığım söylenemez. Bilmece gibi konuşuyorsun. Masalını anlatmana yol açacak nedenlerden birincisi neydi ki?"

"Hayallerinizin, kendi dışınıza çıktığınızda, gerçek nehrinin suları ile birleşmediğini gördünüz... Bu birincisi!"

"Ya ikincisi?

"İkincisi masalımı anlatınca!"

Ve ekledi arkasından:

"Siz yine de mektubunuzdaki gibi içinizdeki hayalin peşinden koşun!"

Masalını anlatması için karşılaşacağım ikinci nedeni öyle merak etmiştim ki?.. Fakat ne desem inadından vazgeçmeyeceğini biliyordum. Dudaklarımı büzüp uzun bur süre başımı kaldırmadığımı görünce:

"Çocuk olmayın Allah aşkına!" dedi. "Kaldırın başınızı lütfen! Son günlere ait yazdıklarınızı göstermeyecek misiniz bana?"

Başımı kaldırarak yeniden gülümsedim. Yazılarımla nasıl boğuştuğum gelince aklıma gülümsemem yarım kaldı. Kafamdaki karışıklık yüzüme yansımış olacak ki:

"Sanırım yürümeyen bir şeyler var!" dedi.

İçimi dökmek için daha fazla bekleyemezdim.

"Biliyor musun?" dedim. "Yazı yazarken ben de senin gibi iki zaman diliminde birden aynı anda olabiliyorum. Benim için hayatın veya romanın içinde yaşamak fark etmiyor. Ama hayatın içinde yaşananlar hep bir öncekinin devamıdır. Bu kez yazdıklarım öyle olmadı. Hep birbirine karıştı. Dikkatimi yaşanan zorluklara verdiğim için en çok etkilendiklerime öncelik verdim. Olayların akışında eksik kalan kısımlar oldu."

Kısa bir süre sustuktan sonra doğrudan doğruya gözlerinin içine baktım. Söyleyeceği değil gözlerinin içindeki yanıtı görmek istiyordum.

"Notlarımı okuyup beşinci kısmı sen yazar mısın?"

"Demek oluyor ki yarın akşam buluşmak üzere ayrılıyoruz."

"Bu kabul ettiğin anlamına mı geliyor?"

"Yanıtım yarın gece buluştuğumuzda!"

Gözleri 'evet!' diyordu.

Ayrılmak üzereyken "Yarın gece yolcu dosyasında bekliyorum seni!" dediğimde tatlı bir sıcaklık yayıldı yüzüne. Ve hemen gele-

ceğini bildiğim sorunun yanıtını önceden verdim:

"Parola: Bodrum. Unutma! Hepsini küçük harfle yazacaksın! Yarın saat onda orada olacağım." Tam o anda aklıma gelen bir şeyi söyleyecektim, "şayet gözaltına alınırsam..." diyecektim, birden kayboldu. Kaybolur kaybolmaz hiçbir şeye dokunmadığım halde önüme 'Dosyadaki değişiklikleri kaydetmek istiyor musunuz?' diye soran bir yazı çıktı. Şehrazat'ı tekrar görmek için 'İptal' yazısını denediysem de ekran kilitlenmişti. Geriye 'Evet–Hayır' seçeneği kalmıştı. Mecburen 'Evet'e tıkladım.

Tekilden çokluğa geçişte hayal tekil olanda kalır,
o çizgiden itibaren gerçeğin alanına girilir.
Beynindeki dizilişler
ellerini klavyenin üstünde dans ettirdiği gibi...

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Şehrazat

Pazar günüydü. Evden dışarı çıktığımda içimde bir heyecan, her zamanki gördüğüm köşedeki elektrik direği, sokağımızı çıkıp vardığım aşağı doğru inen yol, bu yolda fabrikanın servisini beklerdim ben, yolun arkasındaki toprak saha bana güzel gözüküyor ve sanki sevincimi paylaşıyor. Saat 10.30'da şubede olacağız: Salman Ağabey ve ben. Haydar Güney bekleyecek orada, bizi alıp Yaşam radyoya götürecek.

Bunları söyleyen Deniz. Haydar Bey'in yazdıkları arasında bu bölümü okurken karşılaştığım şey beni şaşırttı. Yaşam radyoda Tibzet'le ilgili katıldıkları bir canlı yayını anlatmaya, Deniz, bu sözcüklerle başlamış. Ancak Haydar Bey hemen bundan vazgeçmiş, anlatım biçimini değiştirerek o gün yaşananları, Deniz'in duygularını bir romancı olarak bir önceki bölümde olduğu gibi kendisi anlatmayı yeğlemiş. Giriş kısmını silerken bu paragraf gözünden kaçmış olmalıydı. Aklıma takılan beni bir de geri dönüşüm kutusuna bakmaya sürükledi. Tam da beklediğim gibi geri dönüşüm kutusundakileri henüz boşaltmamıştı ve orada, bir önceki günkü dosyanın içinde yazının bir başka şekli ile karşılaştım. Haydar Bey, Deniz anlatmaya başlamadan önce şu açıklamayı yapıyordu:

Onu benim anlatıyor olmam gerekirken, romanın düzeni böyleyken, Deniz'in başlamasını okur olarak senden yadırgamanı bek-

lerim. 'Romandaki anlatım düzeninin bu bölümde nedensiz yere değişmesinin bir açıklaması olmalı' diye düşünürsen haklısın. Ancak çok düşündüm ben yaptığımın bir nedenini bulamadım. Deniz, yaşadığı duyguları kendi ağzından anlatsa, ben anlatırken fazladan sözcük eklemeyip duygularını daha canlı kılıyorum desem;, anlatımdaki düzeni buna göre kurmuş olmalıydım; çünkü şimdiye kadar kimse benim dışımda anlatım yönünden böyle bir konumda olmadı, (Ben hariç! Ancak Haydar Bey'e haksızlık etmeyeyim, en azından yazar olarak o istedi bunu benden) aynca pekâla ben istersem bu canlılığı verebilirdim. Bundan, o zaman 'romanın diğer bölümlerindeki duygularda canlılık yok mu?' diye bir soru çıkar. Deniz, Şehrazat'ın yerinde olsaydı pekâlâ bu dik başlılığı yapabilirdi. Ama Deniz, hayatın içinden biri, o böylesi asiliği ancak hayatın içinde yapabilir. Roman hayatı aktarmaya kalktığında, roman yazarı istemedikçe kişi hayatın içinde kalmak zorundadır. Kişi hayatın içinde nasıl hareket edeceğini kendisi bilir ama bu satırlarda en azından romanın anlatım düzenine uymak zorundadır. Peki neden? Saygıdeğer okur, bağışla ve beni ne yapmak istediğini bilmeyen bir yazar olarak görme! Belki benim bulamadığımı sen bulabilir, bana da söylersin. Şimdi lafı uzatmayalım, bırakalım Deniz o günkü yaşadıklarını kendi anlatsın.

Bu sözler söylendikten sonra yazıya devam edilmiş, o günkü olanları ve duygularını Deniz kendisi anlatmaya başlamış, ancak yazının sonu getirilmemişti. Belli ki Haydar Güney bir sonraki gün bundan vazgeçmiş. İki ayrı dosyadaki yazıları karşılaştırdığımda doğrusu bir öncekinden hoşlandım. Yarım kalmış yazıyı o şekliyle yazmaya koyuldum. Bu arada küçük bir sorun doğdu. Denizlerin Yaşam Radyoya gidişleri ayın yirmi dördü Pazar günüydü. Olay sıralamasına uymak istersek birkaç sayfa sonra yer alması gerekiyordu. Ama Deniz'le başlamak o kadar hoşuma gitmişti ki, ben de öyle yaptım. Deniz'in duygu alanına girmek benim için hiç de zor olmamıştı.

Sevgili okur, bizi merakta bırakma da, Deniz ne anlatmış, bir ân evvel başla dersen:

TIBZETLİ DENİZ'İN YAŞAM RADYODA GEÇEN BİR GÜNLÜK ÖYKÜSÜ

Deniz anlatmaya başlamış:

İlk kez bir radyoda konuşma yapacağım, ve bakalım şaşırmadan neler söyleyeceğim. Ne aksilik, hiçbir hazırlık yapmadım. Biraz kendime kızıyorum, üşengeç değilim aslında; en azından akşamdan birkaç şey karalayabilirdim. Şubeye kadar uzun yolum var, bir şeyler düşünebilirim, saatim kaç? Saatim? Hayır geç kalmam! Vaktim var daha... Bir yere çabuk gitmek istedim mi araba çabuk gelmez; hep denemişimdir bunu. Fena mı işte arabayı beklerken Tıbzet'le ilgili söyleyeceklerimi düşüneyim. Ah!.. Daha basın açıklaması için de bir şeyler yazmalıyım. Basın komitesi varken kürsüden konuşmak bana düştü (!!) Haydar Güney, niye ısrar ediyor benim konuşmam için; ama ben de istemiyor muyum bunu. Deniz, en azından kendine karşı dürüst ol. Basın açıklaması kalabalık olursa iyi olur. Kendi kendime kararsızlığa kapılıyorum bazen. Fabrikaya çalışmaya gelenlerin sayısı gün geçtikçe artıyor ve biz bir şey yapamıyoruz. Haydar Güney bu basın açıklamasına önem veriyor. İnsanların bizim mücadelemize sahip çıkması güzel olacak elbette. Haydar Güney güzel şeyler hayal ediyor bizim için; acaba gerçekleşecek mi? Bu gelen arabaya mutlaka binmeliyim. Pazar günü ve sabah olmasına rağmen minibüsler dolu bugün.

"Şunu uzatır mısınız, bir tane Aksaray. Yo... Hayır, siz oturun,

ayakta dururum ben."

Bugün direnişimizin kaçıncı günü? 4 ağustosta başladığına göre, beş, altı, yedi... Yirmi birinci günü. Bu kadar olmuş demek?.. Ne kadar çabuk geçmiş zaman. Burada oturan insanlardan kaçı dinleyecek bugünkü konuşmayı? Bir şeyler yapmak zorundayız. Her ne kadar fabrikaya gelenler bizim yaptığımız üretimi yapamazlarsa da onların gelmesini engellemek zorundayız. Haydar Güney: "Onlarla konuşmalı, onları ikna etmeliyiz," diyor. Haydar Güney'e söylemiyorlar ama hemen hemen herkes bunun böyle olmayacağı konusunda hemfikir. Salman'la Sinan Ağabey bile! Ben de onlar gibi düşünüyorum. Ama en azından şimdilik onlarla konuşmalıyız... Arabaları durdurup pekâlâ onlarla konuşabiliriz! Haydar Güney'in buna karşı çıkmaması gerekir. Yalnızca konuşacağız, bir şey yapmayacağız ki?.. Haydar Güney'in inandığı gibi bir mücadeleyi ben de isterdim. Ama koşullar buna imkân tanımıyor, Haydar Güney'in bunu bilmesi gerekir. Yine de konuşurken güven veriyor insana. Kendinden emin. Ah, ben ne tuhaf bir kızım. Yolun yarısına geldim ve radyoda söyleyeceklerimle ilgili hiçbir şey düşünmedim daha. Aslında televizyon programlarında bizim direnişe yer verseler ne kadar iyi olur. Evet, biliyorum vermeyeceklerini, yine de denemeliyiz. Salman Ağabey benden çok heyecanlı. Akşam telefonda bana "ne konuşacağız?" diye soruyor. Ben de sanki kendiminkini biliyormuşum gibi ona akıl veriyorum. Allah'tan yollar açık, erken varsam iyi olacak! Gitmeden önce konuşacaklarımızı kararlaştırabiliriz hiç olmazsa...

Şubeye gitmeyi seviyorum. Şubedekiler çok sıcak kanlı insanlar ve iyiler. Nazmi Ağabey de öyle! Keşke bütün Türkler böyle olsa. Ancak bize, Kürtlere yapılanları düşününce kızıyorum ve hâlâ kızıyorum. Türkiye'deki solcular bizleri unuttular ve üstlerine düşeni yapmıyorlar. Onların Gazi'ye gelip burada yaşananları görmesi gerek! Fabrikadaki mücadelemiz de önemli elbet. Biz mücadeleye alışığız zaten.

Buradan şubeye çıkan kısa bir yol olmalı. Bir kere Salman Ağabeyle gelmiştik. Bir gün Aksaray'a bu kadar sık geleceğimi düşünseydim inanmazdım. Fabrikayı ne kadar özledim. Keşke şimdi fab-

rikada olsam ve Nuran'la karşı karşıya çalışsak... Salman Ağabey "on buçukta olurum" demişti; gelmiş midir acaba?.. Yoksa biraz dolaşıp öyle mi gitsem şubeye?

Gelmiş.

"Ben çayları koyabilirim isterseniz?"

"Haydar Güney, siz niye konuşma yapmayacaksınız?"

"Fark etmez, erken de gidebiliriz."

Artık heyecanımı üstümden attım. Bildiklerimi anlatırım olur biter. Şu Haydar Güney ilginç bir adam. Bize her şeyi ayrıntılı anlatma ihtiyacı hissediyor kendinde. Hayal yönü zengin ama hiçbir şeyi abartmıyor. Sesli düşünüyor sanki. Arabayı otoparka bıraktıktan sonra bize oranın özelliklerini öyle geniş anlattı, öyle... Önümde yürüyorlar iyi ki; yoksa neden güldüğümü soracak bana. Yüzümdeki en küçük bir değişikliği merak ediyor. Suratımı birazcık assam, "bugün neden karamsarsın?" diye soruyor bana. Oto park da ilginç doğrusu. Kapitalist toplum işte! Birazcık çıkmakta geç kalsan içeride kalacaksın. Haydar Güney de komik anlatıyor doğrusu. Çizgi filimdeki gibi diyor. Orada işçilerine davet verdiğinde, patronun davet daha bitmeden erken gitmeleri için: "Birazdan köpekleri salacağım," demesi, Haydar Güney'in bu benzetmeyi yapması çarpıcı. Gerçekten öyle mi? Sakın dönüşte süreyi geçirip içeride kalmasın? Aman canım, herhalde gidip parayla bir kart daha alır.

Şu Taksim'in eski binaları ilgimi çekiyor. Eski tip asansörler! Yine de ben yürüyerek çıkarım, asansörü bekleyeceğime... Salman Ağabey, beni görünce, o da arkamdan geliyor. Haydar Güney'i yalnız bıraktık.

Demek radyo evleri böyle oluyormuş. Hiç de benim düşündüğüm bir yere benzemiyor. Alelade bir büro gibi. Haber saatinde çıkacakmışız. Haydar Güney'in arkadaşı bize ayrılan zamanın kısa olduğunu söyledi. Daha iyi! Çıkma saatimiz yaklaştıkça Haydar Güney en az bizim kadar heyecanlanıyor. Şu direnişi kazansak ne iyi olur.

İlk önce ben konuşacakmışım. Haberler başladı, birazdan bize sıra gelecek. Haberleri sunan Haydar Güney'in arkadaşı oldukça

deneyimli, hiç duraklamadan konuşuyor. Haydar Güney iyi ki yayın odasına girmedi; o bana bakınca ne diyeceğimi şaşırırdım. Basın açıklaması ya kalabalık olmazsa? Basın açıklamasına daha kaç gün var? Sırası mı şimdi onu düşünmemin. Tıbzet'te çalıştığımı söyleyerek başlayayım, koşulları anlatayım ve... İşte spiker Tıbzet'ten bahsediyor. Hadi Deniz, bütün düşünceleri kov kafandan! Şimdi binlerce insan bizi mi dinleyecek? Adımı söyledi, Aman Allah'ım!..

"Tıbzet'te çalışıyorum. Tıbzet dışarıya ihracat yapan bir firma ve kendi işkolunda Türkiye'de bulunan fabrikaların en büyüğü. Buna rağmen biz çok düşük bir ücretle çalıştırılıyoruz ki, bu ücret on dört milyonla otuz milyon arası. Ve haftada altı iş günü çalıştırılıyoruz. Mesailerimiz yüzde elli üzerinden ödeniyor. Biz de çalışma koşullarımızın düzeltilmesi ve sosyal haklarımızı tam almak için sendikalaşmak istedik. Fabrika müdürü ile görüşmelerimiz oldu. Fabrika müdürünün bizden sürekli istediği sendikasız anlaşmak. Biz bunları kabul etmedik; çünkü bizim amacımız isteklerimizi sendikal bir temelde kabul ettirmekti."

Bu kadarcık mı? Sıra Salman Ağabey de şimdi. İnşallah o da heyecanlanmaz. Direnişimizin yirmi birinci günü olduğunu söylüyor, iyi aklına geldi, ben unuttum söylemeyi. "Duyarlı insanların direnişimize maddi ve manevi desteklerini bekliyoruz" demesi de iyi oldu.

Başardı.

İşte bu kadar! Sabahtan beri bunun için mi heyecan çektim?

Ben mi iyi konuştum? Haydar Güney bunu gönlümü almak için söylüyor. Salman Ağabey daha iyiydi. Yine de çok hoş oldu.

Haydar Güney bizi Taksim'de bıraksa otobüsle giderdik. Şimdi bizim için ta Gazi'ye kadar gelecek. Ama öyle inatçı ki bizi bir şey demeye bırakmıyor. Hep onun dediği olacak! Reslan'a gidelim diyorum kaç gündür, "gideceğiz," diyor; ama gün vermiyor.

Deniz'in radyo evine gittikleri günün öyküsü bu kadar. Deniz de herkes gibi o günlerde 'bir şeyler yapmak zorundayız' diye koşullandırıyor kendini; ancak bir şeyler yapmak konusundaki fi-

kirleri Haydar Güney'den oldukça farklı. Bir önceki bölümde Haydar Güney, yabancı işçilerin gelişiyle başlayan tartışmayı Deniz'in dünyasından verirken ortaya çıkan farklılıklara ilk kez değinmişti ve bu tartışmayı onları allak bullak edecek ayrılığın tohumları olarak görmüştü. O günlerde bu farklılıkların üstesinden geleceğini sanıyordu Haydar Güney. Elbette o zaman da bu ayrılığın ne kadar tehlikeli olacağının farkındaydı. Anladığım kadarıyla mücadeleyi kitleselleştirmek ve tehlikenin karşısında geniş bir cephe yaratmak istiyor. Zor bir işe oynuyor Haydar Güney, koşturuyor sağa sola. Çokluk kralı ise senaryosunda onun için başka şeyler düşünüyor. Yapmak istedikleri ile ilgili karaladığı sayfalara bakıyorum da, rolünü bildiği gibi oynamak sevdasında. İstiyor ki insanlar ona hep yardımcı olsun. Ancak her insan, ve her şey, çokluk kralı bile kendi bildiğini yapmak ister.

O zaman ben de dedim ki:

Farklı isteklerin ve düşüncelerin arkasında yatan gerçeklik nedir? Niye insanlar ille kendi düşüncelerinin olmasını ister ve bunu başkalarından bekler? Ne benim öykülerimde, ne Haydar Bey'in romanında bu sorunun yanıtı yok! Ama roman ya da öyküler sorulara yanıt vermese de yaşamdan farklı olarak yanıta giden yolu bulmamız için, tıpkı 'Henzel ile Gretel' masalında olduğu gibi cebindeki çakıl taşlarını anlatının içine koyar.

Ben o günlerden başlayarak 'akıl için yol birdir' sözünün toplumsal olayların gelişiminde ne anlama geldiğini merak ettiğimden Haydar Bey'in öykülerine devam edeceğim. Şimdi biz Haydar Bey'in notlarında bir gezinti yapalım. Deniz'lerin Yaşam Radyo'daki programa çıkışlarının birkaç gün öncesinden başlayarak basın açıklamasına kadar olan günlerde gezintimizi sürdürelim. Haydar Bey notlarında o günlerin bir kısmını Mert Yalman'a anlattırmış ve Yalman'ın anlatısını iki safhada vermiş:

BAŞKALARININ HAYDAR GÜNEY GİBİ DÜŞÜNMEDİĞİNİN ÖYKÜSÜ

Haydar Güney, o günlerde yaygın bir imza kampanyası başlat-

mak istemiş. Bunun için kısa bir metin hazırlamış ve bunlardan yüzlerce çoğaltmış, metnin başına şu başlığı atmış:

"TIBZET'TE SENDİKAL ÖRGÜTLENMEYE KARŞI OYNANAN ÇİRKİN OYUNU KINIYORUZ."

Bu başlığın altında bakanlığa 17 Haziran tarihinde başvurulduğu ve işverenin yetkiyi engellemek için geriye dönük 44 işçi fazla gösterdiği bilgisi yer alıyor. "Biz bu çirkin oyunlara izin verilmeyen, sendikal örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırıldığı demokratik ve temiz bir toplum istiyoruz," cümlesi ile bitiyor ve altında imzalar açılmış. Haydar Güney, 'temiz toplum' talebinin üstünde özellikle duruyor. On ay önce olan Susurluk kazası ve devlet–mafya–polis kirli ilişkisine karşı toplumdan yükselen temiz toplum istemi Haydar Güney'in örnek alarak her yerde ileri sürdüğü bir talep! Haydar Güney 44 işçinin fazla gösterilerek hile yapılmasını bir ahlak bozukluğunun sonucu görüyor. Ahlak bakımından çürüyen bir toplumda böyle mafya ilişkilerinin kök salacağını düşünüyor. O tarihlerde aydınlık için yurttaş girişiminin başlattığı bir dakika karanlık eylemine kentlerde bir çok insan ışıklarını söndürerek katılmış. Karalamalarında buna oldukça geniş değinmiş Haydar Bey. Toplumun temiz bir topluma oldukça duyarlı olduğu bir dönemden geçtiğini, bu bakımdan onların talepleri ile çakıştığını söyleyerek binlerce insanın imzalayacağı bu metnin ses getireceğini umuyor.

Yazılarından çıkardığım kadarıyla Haydar Bey bir çok insan gibi saat gecenin dokuzu olduğunda ışıklarını söndürmüş. Evlerde insanların sözleşmiş gibi aynı anda aynı şeyi yapması, bir dakika boyunca pencereye koşup kentin ışıklarının yanıp söndüğünü görmesi, Haydar Güney'e yıllardır beklediği bir şeyin gerçekleştiğini, insanların harekete geçtiğini ve bunun tarif edilmez heyecanıyla birlikte hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlatmak istemiş sanki. O şimdi ışıkları yakıp söken ellerin onlara da kulak vereceğini düşünüyor. Devletin kendi yasalarının dışına çıkmasına nasıl karşı çıkıyorlarsa insanlar, işverenlerin yasaya karşı hile yapmasına da tavır geliştirmelerini istiyor. Şu günlerde ışıklara yüklediği anlam bu. Yazılarının altına şu notları düşmüş:

Kim bilir, başkaları da temiz toplum isterken ışıklara kendince hangi anlamları yüklemişti? İnsanların temiz bir topluma duydukları; kiminde insana yapılan işkencenin bitmesine, kiminde kara paranın, rüşvetin kalkmasına, kiminde kendi çıkarları için başkalarını düşünmeyenlerin dışlanmasına, kiminde faili meçhul cinayetlerin artık olmamasına duyulan bir özlemdi belki... Hepsinde ortak olan, toplumun, insani değerlere aykırı, yapmamaları gereken bir şeylere bulaşmış olmalarına karşı çıkışı içeren bir duyguydu belki. Herkes ışığı yakıp söndürürken karşı çıktığı şeylerin kendi dışında bir şey olduğunu düşünüyordu. Ayni zamanda ahlak, hukuk ve insani değerler sanki ezenlerle ezilenlerin ilişkisinin dışında bir şey olmuş ve o değerlerden bu ilişkiye bir çeki düzen vermesi isteniyordu.

Haydar Bey, ezenleri ve ahlaklarını birbirinden ayrı şeyler olarak görmediğini yazıyordu notlarında. Onlar için sorun gerektiği kadar ahlaktı. Ezenlere karşı çıkılırken onların değerlerine de karşı çıkılmalıydı. Bu doğru! Ancak bunun tersi de doğruydu. Ezilenlerin haklarını savunduğumuzda bizim de ahlaki değerlerimiz olmalı diyordu Haydar Güney. Ezilmek haklı olmaya yetmez, güzel bir toplumu hak edecek kadar haklı ve ahlaklı olmalıyız: yöntemlerimizle, mücadele biçimimizle.

İlahi Haydar Güney! Ne büyük işlere soyunmuşsun sen! Sendikayı kabul ettirip işçileri fabrikaya geri mi döndüreceksin yoksa toplumu mu değiştireceksin? Haydar Güney kendini haklı gördüğü müddetçe mücadele edebiliyor; ancak o zaman mücadele için gerekli cesareti yaratabiliyordu ruhunda. Haklılık konusunda farklı düşündüğü için cesaretli olduğu alanlar da farklıydı. O gün sabahtan hazırladığı boş imza metinlerini çoğaltmış getirmiş ve direniş yerinde işçilere dağıtmıştı. Onlara, fabrikalardan, toplumun her kesiminden imzalar çoğaldıkça, bir nüshasını çalışma bakanlığına fakslayacaklarını, bir nüshasını da gazetelere yollayacaklarını söylüyordu. Sayı olarak da binlerden on binlerden bahsediyordu. Büyük bir coşku içersindeydi. Kendi coşkusunu çevresindekilere de aşılamayı başarabilmişti. Arabanın bagajı bu metinlerle doluydu. Görevli gruplar oluşturup bu metinleri mahallelerde, işyer-

lerinde, demokratik kuruluşlarda dağıtmayı öneriyordu. "Mücadelemizi ne kadar yayabilirsek, ne kadar insanı mücadelenin içine katabilirsek o derece başarılı oluruz" diyordu. Tıbzet işvereni her yönden abluka altına alınmalıydı. Yurt dışındaki sendikalara da fakslar çekilecek ve destek ülke dışına yayılacaktı. –Yurt dışına faks çekilmesini ya sendikaya uğradığında tembih ediyordu Davut Yener'e ya da telefonla arayarak söylüyordu– Radyo programlarına çıkılacak, gazeteler ziyaret edilecek, ulaşabilecek her alanda olunacaktı. Büyük bir şevkle sıralıyordu yapılacakları. Bu arada her geçen gün fabrikaya gelen yeni işçilerin sayısı artıyordu. Haydar Güney büyüyen tehlikeye karşı bir şeyler yapmak, kendi içlerindeki sıkışıklığı aşmak için geniş bir desteği sağlamak gerektiğini söyleyip insanlara umut aşılamaya çalışıyordu. Bir basın açıklaması gerçekleştirip fabrikanın önünde geniş bir kitleyi toplamak bu düşüncelerden doğmuştu. Miting için hiç vakit kaybetmeden kolları sıvadılar. İlk iş olarak genel merkeze gittiler elbet. Haydar'la Nazmi, genel merkeze giderek yöneticilerle görüştüler. Yöneticilerle birlikte tarih '28.Ağustos' olarak kararlaştırıldı. Gazetelere ilan verilecek, demokratik kuruluşların, geniş sayıda işçi kitlesinin katılımı sağlanacaktı. Görev bölümü için komiteyi topladılar. Gazeteleri ve demokratik kuruluşları ziyaret edecek gruplar tespit edildi. Basın açıklamasında işçiler adına konuşacağını, sabredemeyip Deniz söyledi zaten. Otobüsler tutulacak ve herkes o gün ailesini de getirecekti. Bütün bu hareketliliğe rağmen kendi içlerindeki tartışmalar hâlâ sürüyordu. Fabrikaya çalışmaya gelen işçiler sabah akşam arabalarla önlerinden geçmeyi sürdürdükçe de bu tartışmalar bitmeyecekti. İnsanların maddi yönden sıkıntıya düşmeye başlamaları bu tartışmaların tuzu biberi oluyordu. Haydar Güney, henüz tartışmaların hedefi değildi; ama insanları ikna etmede, bilhassa komitedeki birkaç kişiye düşüncelerini kabul ettirmede zorlanmıyor değildi. Gelen ziyaretçilerle, imza kampanyalarıyla, yapılması kararlaştırılan basın açıklaması hazırlıkları ile moral bulsalar da, bu moral uzun süreli olmuyor, sabah akşam önlerinden geçen içi dolu arabalar bu morali bir anda yok ediveriyordu. Haydar Güney'in 'geniş bir karşı cephe oluşturma' dü-

şüncesine açıkça bir şey diyemiyorlar; ama temsilciler kimileri tarafından Gazi'de hedef haline getiriliyordu. Haydar Güney sendikanın şube başkanıydı. Kendi şubesinde bine yakın işçi, sendikasında binlerce işçi vardı. Başka sendikalarda on binlerce işçi daha! Bir de bunlara işçileri savunan sol örgütleri ekliyordu Haydar Güney. Bunları harekete geçireceğine kendisini nasıl inandırıyorsa, temsilcileri de öyle inandırıyordu. Temsilciler bütün gün Haydar'la beraberdiler ve en azından o günlerde inanıyorlardı. Haydar Güney, ayrıca kendi sendikasındakiler başta olmak üzere işçileri harekete geçirecek yüzlerce yönetici olduğunu düşünüyordu. Haydar Bey, insanların farklı düşünce ve davranış biçimleriyle nasıl uğraştığını, onları yapmak istediklerini konuşunda nasıl ikna etmeye çabaladığını, kendi adını taşıyan kahramanının vasıtasıyla ayrıntılı biçimde işlemiş. ... Yazılarını okudukça yeni tipler çıkıyordu karşıma.

O günlerde direnişi ziyarete gelenlerin arasında biri kız iki kişi vardı. İkisi de sosyalist bir partiye üyeydi. Ama romanımızın asıl üstünde durmak istediği bu iki kişi değil. Direnişçi işçilerin arasında zayıf, orta boylu, gözlüklü biri... Yirmi yaşlarındaki bu delikanlının adı Levent Aslan'dı. Romanda bir dönem yer alacak, sonra izine rastlanmayacak da olsa ilginç, üstünde durulması gereken bir tip olduğunu söyleyebilirim.

Levent Aslan, direniş yerine iki gün gelirse bir gün gelmezdi. Geldiği günlerde ise hep son anda yetişirdi otobüse. Selim Kaptan çoğu kere onu durağında beklemek zorunda kalırdı. Sık durak değiştirirdi üstelik. Selim Kaptan otobüstekilerle onunla ilgili konuşurken, "geleceğini bilsem bekleyeyim bari!" diyordu. "Karabatak gibi adam, nereden çıktığı, nerede indiği belli olmuyor. Bir de takmış peşine bir kız, aralarında bir şeyler konuşuyorlar, sanki sanırsın dünyayı onlar kurtaracak. Dünya onlara kaldıysa!.."

Levent Aslan'ın o iki partiliyle birlikte olmasına, onları direniş yerine getirmesine kimse bir şey demiyordu; kız rahat dursa! Sanki direniş yerini denetlemeye gelen müfettiş gibi mutlaka bir eksik, eleştirecek bir yan buluyor: bir gün "niye askerlere karşı gelmiy-

orsunuz?" diye kızıyor, diğer bir gün slogan atmadıkları için küçümsüyor, şube başkanı Haydar ise ona göre sendika ağası; hele işçilere askerler kızmasın diye halay çektirmiyor ya!

Şube başkanının halayları kısıtlaması konusunda kız aslında haksız değildi. Bütün işçiler böyle düşünüyordu. Ne zaman çadırın önünde tek sıra olup halay çekmeye kalksalar, sonra kendilerini kaybedip Kürtçe türküler söylemeye başlasalar olay oluyordu. İlk günlerde askerlerden biri yanlarına geliyor, komutanın emrini iletiyorlardı onlara. Sonraki günlerde komutandan önce Haydar gelmeye başladı. Haydar, askerler gibi yapmıyordu elbette. Ya usulca Salman'a söylüyordu, 'gereksiz yere gerginlik yaşamayalım' diye ya da onlar halaylarını çekerken önlerinde sıkıntılı sıkıntılı dolaşıyordu, Salman anlıyordu tabii. Kızamıyorlardı, "şube başkanı bizim iyiliğimizi düşünüyor en azından" diyorlardı, sıkıntısını paylaşıyorlardı onun. Görüyorlardı Haydar'ın ne kadar üzüldüğünü, kendinden memnun olmayışını... Haydar da yaşanma ihtimali olan gerginliğin endişesiyle, insanların bir olup kendilerini ifade edebilecekleri halay ve türküleri yasaklamış olmanın yarattığı hoşnutsuzluk arasında eziliyordu; bu yüzden bazen, "hiç olmazsa yavaş sesle söyleyin," diyordu. Onlar da yavaş sesle söylüyorlardı; hatta bazen halay sessiz oynanıyordu, türküleri içlerinden duyuyorlardı oynarken: Ağızlar kıpırdıyordu yalnızca! Ancak komutan onların sessiz, içlerinden söylediği türküleri de duyuyordu ve askeri yolluyordu susturmak için. Kız ne kadar isyan ediyorsa Levent de o kadar isyan ediyordu bu duruma. Haydar ile kız arasındaki gerginlik sonunda yaşanan tartışmayla birlikte patlak verdi.

Sabah vaktiydi. Fabrikaya işçi getiren minibüs artık düzenli olarak gelmeye başlamış, ona bir de ikinci araba eklenmişti. Arabaların geldiği saatler gerilimli anlardı; askerler sahnede yerini alıyordu hemen. Arabalar fabrikadan içeri girip kapı kapanıncaya kadar, içinde insanların olduğu dört bir tarafı kapalı araba, ona karşı yok etme arzusuyla dolu oldukları o dört tekerlekli hareket eden nesne içeri girip kalenin kapıları kapanıncaya kadar; içeri alınmayıp, dışarıda bırakılmayla mahkûm edilmiş, dışlanmış insanlar askerler tarafından tarlanın kenarına sürülüyorlar, her tecrit edilişlerinde

patlamaya hazır birer dinamite dönüşüyorlardı. Toplum düzeni onlara öyle bir oyun oynamıştı ki saldırmaya hazır vahşi muamelesi görüyorlardı. Üstelik, çalışmaya namzet işçiler kapalı arabalarında geçerken; onlar öfkeli bakışlarıyla, saldırmaya hazır duruşlanyla öyleydiler. İçlerinde yumruklarını sallayanlar olduğu gibi, öfkesine kapılıp bağıranlar da oluyor ve hemen askerler tarafından sert bir şekilde uyarılıyorlardı. Üzerine resmi elbiseyi giymiş olanlar insanların çalışma hakkını koruyor pozisyonundaydılar. Giydikleri resmi elbiseden dolayı vahşi sayılmıyorlardı. Eğitimliydiler ve düzenli hareket ediyorlardı. Toplum düzeni her nedense tarlaya sürülen insanların çalışma hakkı olduğunu unutmuşa benziyordu. Arabaların içindekiler savunmasızdılar. Tarlaya sürülen insanlar saldırgandı, gözleri dönmüştü. Askerlerin içinde, iş olanakları ellerinden alınan ve tarlaya sürülen insanlara üzülenler olsa bile onlardaki vahşi davranışları gördüklerinde düşünceleri değişiyordu. Oysa arabaların içindekiler korkuyorlardı, kaygı içindeydiler, onların korumasına muhtaçtılar. Toplum önceden herkese rollerini dağıtmıştı, ne yazık ki tarlaya sürülenler oyun dışı kalmıştı. Onlar sahneye dönmek istedikçe askerler onları sahne dışına iteliyordu. Oyun yazarı ise çoktan ortadan kaybolmuştu.

Haydar Güney'in henüz sahnedeki yeri belli değildi. Değildi diyorum; çünkü temkinli konuşmakta fayda var. Her ne kadar Haydar Güney, sınır çizgisinin tarlaya sürülenler tarafında olsa da ve direniş başladığından bu yana her gün orada olmaya devam etse de şimdilik askerler ona farklı davranıyorlardı. Haydar Güney, hâlâ bir sendikacıydı ve zaman zaman onları ziyarete gelen sendikacılardan, geldiklerinde dışlanmışlara sahip çıkan sendikacılardan görünürdeki tek farkı her gün orada olmasıydı. Bu farkın ne kadar önemli olduğunu zaman gösterecek! Sahnedeki yerinin neresi olacağını şu anda bilmek mümkün değil. Şimdilik bilinen, dışlanmışlara reva görülen öfkeli davranışlara karşı durmaya çalışmasıydı. Bu davranış biçiminin sendikacı kimliğinden kaynaklanmadığı, kişiliğine özgü bir yan olduğu rahatlıkla söylenebilir. Son zamanlarda şiddet karşıtı bir düşünce geliştirmişti; bunu Nizamettin Ersever'e 'Gandhi'yi savunurken gördük zaten. Ancak en önemlisi önceden

biçilmiş rolleri oynamaya alışkın değildi, ortalarda gözükmeyen oyun yazarının değil kendi yazdığı oyunu oynamak istiyordu.

Levent'in arkadaşı olan kız o günlerde sık olduğu gibi çadıra gelmiş, çevresine topladığı işçilerle sohbet ediyordu. Buna sohbet değil, 'o konuşuyor, işçiler suskun onu dinliyor' demek abartı olmaz. Kızın işçilerle konuşmasından on dakika kadar önce fabrikanın önündeki astsubayla işçiler arasında bir tartışma yaşanmış, Haydar, duruma müdahale etmek zorunda kalmıştı. Tartışmaya neden olan olay işçilerin ikişerli üçerli gruplar halinde fabrika kapısının önünde kümelenmeleri, içeri giren tır kamyonuna tepki göstermeleriydi. Tır aslında, sabahtan işçileri getiren arabalardan hemen sonra gelmişti. Tır sürücüsü elindeki adresten barakanın önündeki işçilere Tıbzet'i sormuş, o sırada orada bulunan Sinan, tır kamyonunu fabrikadan öteye göndermişti. Aradan bir saat geçtikten sonra tır kamyonu geri geldi ve fabrikanın içine girdi. Tır kamyonunun mal getirdiği söyleniyordu. Bu olay fabrika önünde büyük bir hareketlenmeye sebep oldu. İşte askerlerin başındaki astsubayla tartışma o esnada yaşandı. Astsubay fabrika kapısı önünde biriken işçilere dağılmalarını söylüyordu. Haydar Güney, zor anlarından birini yaşıyordu, direnişçi işçiler tır kamyonunu dışarı çıkarmamakta ısrar ediyorlardı. Haydar'la temsilciler, işçileri, bekçilerden tır kamyonunun mal yüklemeyeceğini öğrendikten sonra ancak o zaman ikna edebildiler. Çıkması muhtemel bir olay böylelikle önlendi. İşçiler yine de fabrikanın önünden ayrılmadılar; ancak tarlanın çizgisine kadar çekildiler. Ortalık biraz sakinleşince Haydar ve Salman çadıra yöneldi... İşte tartışma bu gerilimin üstüne, bütün bu olaylar olup biterken çevresine topladığı işçilere söylev çekmekte olan kızı gördüklerinde yaşandı. Haydar'ın müdahaleci yapısı işleri iyice karıştırdı.

"İşçi arkadaşlarla ne konuştuğunuzu öğrenebilir miyim?" diye sordu Haydar. Sesi biraz sert çıkmıştı.

"Bu sizi ne ilgilendirir?" dedi kız. Kolay boyun eğmeyecek olduğu her halinden belli oluyordu. (Bu kurulu düzene karşı çıkanlarda görülen bir özelliktir.)

Salman, araya girdi:

"Haydar Güney, bizim şube başkanımızdır," dedi kibarca.

"Olabilir ama ben istediğimi konuşurum," dedi kız ve devam etti:

"Konuşmalara yasak mı koyuyorsunuz? Yoksa sizden izin mi almam gerekiyor."

Tam o sırada Deniz ve Sinan da yanlarına geldi. Kızın yanında duran Kadir savunma pozisyonunda, tartışma yaşanmasını önlemek istercesine:

"Bayan arkadaş direnişle ilgili bizimle sohbet ediyor;" dedi.

Dışarıdan biri olmasına rağmen böyle durumlara hazırlıklı olduğunu göstermek istercesine: "Siz sendikacılar," diye söze başladı kız, hiç de aşağıdan almayan bir tavırla. "İşçilerin kanatlarınız altında toplanmasını istiyorsunuz, kendinizi anaç tavuk, onları da civciv yerine koyuyorsunuz."

Haydar, oldukça sıkıntılı, bu beklenmedik çıkış karşısında biraz şaşırsa da geri adım atmanın artık olanaksız olduğunu görüp aynı tavrı sürdürmek zorunda kaldı; fakat haklılığını da kanıtlamaya ihtiyaç duydu:

"Herkes istediği gibi gelip burada konuşamaz!" dedi. "Biz burada bir eylemin içindeyiz ve müsaade edin kendimizle ilgili konulara kendimiz karar verelim. Siz dışarıdan geliyorsunuz, biraz sonra da gideceksiniz, burada neler yaşadığımızı bizim kadar bilemezsiniz. Ziyaret için gelmenize bir şey dediğimiz yok! Ama bizim işimize karışmaya kalktığınızda işler arapsaçına döner, biz de buna izin veremeyiz!"

"Bu direniş işçi sınıfınındır," dedi kız alttan almaya gerek duymayarak. "Kimsenin bu direnişi tek başına sahiplenmeye hakkı yok! En az sizin kadar bizim de söz hakkımız var."

"İyi ama," dedi Haydar, içine düştüğü durumdan kurtulmaya, çevresindekilere bakıp bu tartışmadan ne derece etkilendiklerini çıkarmaya çalışarak: "Sorumlu olan biziz. Sizin gözünüzde ne olursak olalım her hangi yanlış bir adımda sonuçta etkilenen biz oluruz. Bu nedenle çevremizde olup biteni öğrenmek zorundayız."

Kızla konuşmaktayken Mert Yalman'ın yanlarına geldiğini gördü. Yardım istercesine baktı ona. Çevresindeki işçiler, temsilci-

ler dahil herkes suskun kalmıştı. Haydar, kızla işçilerin önünde doğrudan doğruya tartışmaya girmenin bir rahatsızlık yarattığını geç de olsa fark etmişti. Kimse ne kıza ne Haydar'a bir şey diyordu ama yüzlerinden üzüldükleri belli oluyordu.

"Bütün doğruları siz mi bilirsiniz" dedi kız. "Ya siz yanlış yaparsanız, bunun sorumlusu kim olacak?"

Haydar Güney sabahtan beri yaşanan gerginliğin de etkisiyle yorulmuş olacak tartışmayı orada kesmeyi uygun gördü. Tartışmaya devam ederse, yanındaki herkes suskundu üstelik, çıkmaza gireceğini anladı, "sizler de sorumluluğunuzu bilseniz iyi olacak!" dedikten sonra yanlarından ayrıldı.

Haydar, sonradan yanına Mert'i de alarak temsilcilerle bu konuyu konuştu. Oldukça huzursuz olmuştu. En büyük korkusu yanlış anlaşılmış olmaktı. Yanlarına Kadir'i çağırıp, kızın neler anlattığını sordu. Kadir, önce bir şey söylemek istemedi. Haydar biraz üstüne gittiğinde Kadir anlatmaya mecbur kaldı:

"Çadırın önüne neden pankart asmadığımızı sordu bize," dedi önce. "Tıbzet direnişi diye pankart asıp, direnişin kaçıncı günü olduğunu yazmalıymışız. Fabrikadaki koşullarımızı sordu, direniş hakkında neler düşündüğümüzü, önümüzdeki günlerde neler yapacağımızı? Başka da bir şey sormadı. Biz de 'pankart asmamıza gerek yok!' dedik. Kaçıncı günde olduğumuzu barakanın önüne yazdığımızı söyledik."

"Peki," dedi Haydar. Sadece merak ettik."

Kadir'in anlattıklarıyla ne kadar haklı olduğunu düşünmüş, onu kendinden hoşnutsuz kılan o yıpratıcı duygunun etkisinden biraz olsun kurtulabilmişti.

"Ben yanlış bir şey konuşmasına izin vermem zaten!" dedi Kadir.

Kadir, arkadaşlarının yanına döndükten sonra Haydar, temsilcilere dönerek:

"Belki böyle şeylerin niye bu kadar üstünde durduğumu düşüneceksiniz," diye konuşmaya başladı, haklı konumunu pekiştirmeye duyduğu ihtiyacın etkisiyle.

"Aslında hoşuma gitmedi müdahale etmek! Ama bu gerekli..."

"Kız biraz fazla ileri gitti," dedi Salman Haydar'ın sözünü keserek.

Bu sözler başından beri duymayı istediği bir şeydi.

"Her gelen kendine göre bir akıl vermeye çalışırsa?.." dedi Salman'ın sözlerinden cesaret alarak: "Böyle şeyler önemsiz gibi gözüküyor ama, dikkat etmezsek sonra başa çıkamayız. Deniz sen bir şey söylemiyorsun?"

Deniz, öne eğdiği başını yukarı kaldırdı, bir ân konuşmadan kaldı öyle, kısa bir tereddütten sonra:

"Bana biraz büyütüyorsunuz gibi geliyor," dedi.

"Hayır, büyütmüyorum Deniz!" dedi Haydar ani bir çıkışla. Yeniden sarsılan özgüvenini geri kazanmak telaşıyla farkında olmadan sesini yükseltmişti. "Başkaları da gelecek yarın! Herkes bir şey söyleyecek! Geçmişte başıma geldiği için biliyorum. Sonra işçi arkadaşların kafalan karışacak!"

"Bizi ziyarete gelen birini terslemeniz doğru değildi."

Mert Yalman, Haydar'ın yerine yanıt verdi; vermeseydi Haydar Deniz'in sözleriyle düştüğü hayal kırıklığından söyleyecek bir şey bulamayacaktı.

"Başkanın böyle şeylerle muhatap olması yanlış!" dedi Mert ve devam etti: "Bana kalırsa gelen ziyaretçilerle ilgilenecek, röportaj yapmak isteyenlerle görüşecek görevli bir komite olmalı. Sorulara bu komite yanıt vermeli. Her gelen her önüne gelenle görüşmemeli."

"Bak bu doğru," dedi Haydar, düştüğü boşluktan çıkmak istercesine. "Doğrusu bu duruma düşmeyi ben de istemezdim."

Mert Yalman konuyu değiştirmenin Haydar'ı rahatlatacağını düşünerek; çünkü Haydar'ın sıkıntılı ruh hali iyice belirginleşmişti: "Merkez arabayı veriyor mu?" diye sordu.

Haydann bakışlan yerde bir noktaya takılıp kalmıştı, neden sonra algıladı Mert'in sorusunu, hemen toparladı kendisini:

"Nazmi bu akşam getirecek arabayı."

Yalman, Salman'a dönerek:

"O iş için kimleri seçeceksen bir toplantı yapalım," dedi. "Bu akşam işçileri nerelerde indirdiklerini tespit etmemiz lazım."

Salman, "ben arkadaşları çağırayım," dediği sırada Haydar yanlarından ayrıldı. Kendini toparlaması için ayrılmaya ihtiyacı vardı. Kendisini bu duruma düşüren o kıza karşı büyük bir öfke duyuyordu. Bu yüzden dikkatini Yalman'la Salman'ın konuşmasına pek verememişti. Zaten bahsettikleri konuyla ilgilenmek istemiyordu. Nedenini bilemediği bir şekilde bu iş ona zahmetli, bir o kadar da sonuç alması zor geliyordu. Aslında düşünmekten bile kaçınıyordu; bu yüzden Mert Yalman'ın bu işi üstlenmesi kolayına gelmişti. İşçilerin takip edilmesi onda müthiş bir tedirginlik yaratıyordu; her ân bir terslik olabilirdi. Bu tedirginliği bir tek şey azaltıyordu: Onların işçilerle yalnızca konuşacağına, en azından korkutmaktan öteye gitmeyeceklerine inanıyordu. Olayların akışına kapılmıştı, sanki sorunlar çevresinden akan bir su gibiydi; soğuk su vücudu nasıl uyuşturursa, sorunlar da ruhunu öyle uyuşturmuştu. Uyuşukluk bir büyü gibiydi. Sorunlara rağmen insanlarla arasında kurduğu sıcak ilişki ona terslikleri unutturuyor, her şeyin güzel ve yolunda gittiğini ilişkilerin sıcaklığıyla ölçüyordu. Bu sanı güçlüydü, bir masal dünyasında yaşıyordu sanki. Endişelerini ve kaygılarını yok ediyordu bu büyü. Gerçekten de insanların zor anlarında, haksızlığa karşı birlikte direndiği anlarında dostluklar öne çıkıyordu. Haydar'a sorsalar "güzel insanların olduğu bir dünya nasıl kurulur?" diye, insanların zorluklara karşı kader birliği ettiği anlarda kurulur yanıtını verirdi. Kader birliği, ortak mücadele duygusu gerçekten de insanları birbirine yakınlaştırıyor, bencillikleri arka plana itiyor, özveriyi, dayanışmayı geçerli kılıyordu. Haydar da çevresindeki bütün insanlara sevgi besliyor, onlardan sevgi bekliyordu. Yarattığı dünyaya uymayan davranışlar şaşırtıyordu onu. Az önce tartıştığı kızın dik başlılığı anlayamadığı bir şeydi. Kız onların dışında bir dünyadandı. Kızın tavrında sanki bu sevgiyi yaralayacak bir şey vardı. Acımasızdı. Kafasında kalıplar oluşturmuştu ve her şeyi o kalıplarla ölçüyordu. Haydar, kızın niye onlara yardımcı olmadıklarını anlayamıyordu. Kızın tavrı çevresinde yarattığı büyüyü bozacak gibi geliyordu ona, bu yüzden onu dışlamak istiyordu. Levent her şeye rağmen kendilerinden biriydi. Temsilciler ve işçiler yarattığı dünyanın içindeydi. Kızın ona kızması göğüsleye-

bileceği bir şeydi; ama yarattığı dünyanın içinde yer alanların onu anlayamamasına, hakkında yanlış düşünmeleri ihtimaline katlanamıyordu. Yalman'la temsilcilerin yanından ayrıldığında aklına takılan rahatsız edici duygudan kurtulmak isteğiyle işçilerin arasında Levent'i aradı; bir ân evvel onu bulmalı ve onunla konuşmalıydı. En azından rahatlamak için buna ihtiyaç duyuyordu. Epey arandıktan sonra Levent'i büfeye doğru giden grubun içinde buldu. Yanına yaklaşıp onunla konuşmak istediğini söyledi. Levent arkadaşlarından ayrılmakta isteksiz olduğunu belli etti her haliyle; Haydar'ın yüzüne bakmamaya çalışıyor, oldukça soğuk duruyordu.

"Levent, biliyorum, bana kızdın."

Levent, Haydar'ın onu zorla alıkoyduğundan hoşnutsuz, soruyu yanıtlamaması bir tavırmış gibi başını kaldırmadı yerden. Haydar, düşüncelerini toparlamakta zorluk çekti önce. Sözlerine bir yerinden başlamak gereği duyarak:

"Benim hakkımda yanlış düşünmeni istemiyorum," dedi sustu; yanıt alamayınca devam etti: "Kız arkadaşına karşı öyle davranmaya mecburdum."

Levent onu sıkıştıran duygulardan kurtulmak için başını kaldırdı; içindeki öfkeye ne engel olabildi ne de engel olmak istedi:

"Siz devrimci insanları dışlıyorsunuz," dedi Haydar'a.

Haydar her şeye rağmen böyle bir suçlamayı beklemiyordu. Kızınkiyle benzer gördüğü bir tavır karşısında sinirlendi, ancak kendini tuttu, sakin olmaya çalışarak:

"Ama onlar bizim işimize karışmaya kalkıyorlar," dedi, 'neredeyse sen de onlara alet oluyorsun' diyecekken: "Bizim akıllı hareket etmemiz lazım değil mi Levent?" diye sordu.

Yanıt yoktu. Susup dikkatlice baktı, onu anlamaya çalışıyordu. Kendine hâkim olmasa ona neden böyle davrandığını, niye direnişin yararını düşünmediğini soracaktı. Karşısındaki zayıf yüzde gördüğü anlayışsızlığa, inatçılığa, dışarıdan birini kendisine yeğ tutmasına hayret ediyor, bu düşüncelerine rağmen sabırlı davranmaya gayret ediyordu.

"Koşullarımızın ne kadar güç olduğunu sen de görüyorsun Levent. Söylesene askerlerle aramızdaki gereksiz bir sürtüşme yara-

rımıza olur mu? Aslında kız arkadaşını senin uyarman lazım değil miydi? Ben durup dururken bir şey demedim ki ona? O aklınca kafasındaki direnişi bize uygulamaya çalışıyor. Kaç günden beri bunu yapıyor. Ona göre biz pasif insanlarız. Pasif olmamamız için askerlerle sürtüşmemiz lazım. Bilmiyorum, ben de bilmiyorum... Yeri geldiğinde askerlerle de sürtüşürüz. Ama bir pankart asmanın, bu yüzden sürtüşmenin bize ne yararı var? Burada bir mevzi elde ettik, bu mevziyi kaybedelim mi? Keşke dediklerini yapacak kadar güçlü olsaydık... Ama gerçek bu değil!"

"Biz buraya geliyoruz ve fabrikanın önünde dolaşmaktan başka bir şey yapmıyoruz," diye söyledi Levent, Haydar Güney'in onu ikna çabalarından kurtulmak istercesine.

"Burada olmamız bile bir şey değil mi?" diye itiraz etti Haydar. "Fabrika çalışmaya başladı, işçiler rahatça içeri giriyor, siz bize engel oluyorsunuz."

Haydar'a öyle geldi ki Levent, haklı gördüğü kabuğunun içinde olmayı sürdürmek istiyordu, üstelik onunla konuşması bu ruh halini cazip kılıyordu; böyle olduğunu bile bile söyleyecek bir şey bulamayışına dayanamadığını belli edercesine dedi ki:

"Ah, evet! Yalnız, engel olan ben değilim. Karşımızda silahlı askerler var ve biz bin kişi falan değiliz. Ben de düşünüyorum bunu. Bir çıkış yolu bulmamız gerektiğini ben de düşünüyorum. Elimiz kolumuz bağlı durduğumuzu mu sanıyorsun? Var gücümüzle direniş cephesini genişletmeye çalışıyoruz. Bunlar önemsiz mi sence?.. İmza kampanyaları, yapacağımız miting önemsiz mi? Bir tek o kızın söylediği mi önemli? Bir tek yapılması gereken pankart asmak mı?"

Haydar, konuşmasına ara verdiğinde yüreğinde bir sıkıntı duydu. Büyü bozulmuştu. En azından hayatın gerçekleri karşısında bir süre büyü ortadan kalkmış gözüküyordu. Sadece Levent'i ikna etmek için değil kendini de ikna için konuşmasına sürdürdü. Uğradığı hayal kırıklığını aşmak için, gerçeği kabul edişindeki acının her şeyin üstüne çıkan güçlü etkisine sığınarak:

"Sabırlı olmalıyız," dedi. Kendimizi birdenbire kırdırırsak, ben öyle görüyorum, kısa zamanda tükeniriz. Her zorluğun üstünden

bir anda gelebileceğimizi zannedersek yanılırız."

"Siz farkında değilsiniz ama bütün işçiler benim gibi düşünüyor. Herkesin morali bozuk," dedi Levent. Haydar Güney'i anlayamıyordu. 'Başkan iyi niyetli biri olabilir ama herkesin o istiyor diye öyle davranmasını istiyor.' Bu yanından ötürü kızıyordu ona. Yine de onları yalnız bırakmamış olması onda saygı uyandırıyor; sırf bu nedenden ötürü, istemediği bir kararsızlığı yaşıyordu. Haydar ondaki bu kararsızlığı fark etmiş olacak daha yumuşak, daha sevecen bir tavırla dedi ki:

"Birbirimizi suçlamaya kalkarsak bunun bize ne yararı olur Levent? Bütün bu sıkıntılara dayanmamız gerekli, en önemlisi moralimizi bozmamalıyız. İşte kız arkadaşına bunun için karşı çıkıyorum; güvensizlik ve yılgınlık yaratıyor. Neden bilmiyorum?.. Her şey bir anda olsun istiyor. Her şey bir anda olur ve biz biteriz."

Haydar, konuştukça Levent'in yüzündeki çizgilerin yumuşamaya başladığını görüyordu. Onu ve kendini cesaretlendirmek istercesine:

"Merak etme Levent," dedi. "Mutlaka bir şeyler yapacağız. Yalnız birbirimize güvenmemiz lazım."

"Bunu herkes istiyor," dedi Levent ve ekledi: "Eğer direniş böyle sürerse gelmemin bir anlamı yok! Bir çok kişi böyle düşünüyor."

Haydar'ın yüz ifadesi ilk defa karamsarlaştı. Düşünceleri her şeyi olduğu gibi bırakmak veya bu da zorluğun bir parçası deyip devam etmek arasında gidip geldi. İkincisini tercih etti.

"Neden Levent?" diye sordu. "Sonuçta hepimiz için en kolayı bu değil mi? Hele sen böyle düşünüyorsan?.."

"Böyle yapalım, demiyorum; bir şey olmayacaksa diyorum," dedi Levent. Söylediğinden o da pişman olmuştu.

"Bırakırsak hep birlikte bırakırız," dedi Haydar.

"Yanlış anlamayın," diye bir kez daha açıklama gereğini duydu Levent. "Benim istediğim bir şeyler yapıyor olmak!"

"Bir şeyler yapmak için sabırlı ve uzun soluklu olmak gerekir," dedi Haydar.

Uzun bir süre birbirleriyle konuşmadan karşılıklı durdular. Haydar konuşmaya son vermeden önce: "Ara ara konuşalım, benim de

yanlışlarım olabilir," deme gereğini duydu. Sözlerini tamamlamak için: "Birbirimizi anlamaya ihtiyacımız var," diye ekledi.

Levent'in arkasından baktığında böyle şeylerle karşılaşmış olmama şaşmamalıyım, diye düşündü. 'İnsanların düşünceleri beni üzse de haberimin olması daha iyi!' Omzundaki yükün ağır olduğunu düşünüyordu. Levent'e yanıt verirken soru işaretleri de büyümüştü kafasında. Levent gibi düşünenlerin artmasına izin vermemeli, mutlaka bir şeyler yapmalıydı. Ya yapamazsa?.. İnsan bir şeyi isterse yapamayacağı hiçbir şey yoktur diyerek ikna etmeye çalışıyordu kendini. Başaramayınca yeni bir kaygı yerleşiveriyordu yüreğine: 'İyi niyetli olmak, istemek yeter miydi? Bu insanlara karşı sorumluluğunu ya yerine getiremezse?..'

Başkalarının Haydar Güney gibi düşünmediğinin öyküsü işte böyle! Levent'le aralarında geçen tartışmadan sonra Haydar Güney, onun bazı geceler karavana geldiğini –yalnız değilmiş, yanında partili kızı da getiriyormuş– öğrenmiş. Gece yarısına kadar karavanda kalıyorlar, nöbetçilerle sohbet ediyorlarmış. Haydar Güney, Salman Mert Yalman, Levent'i bir kenara çekmişler; ona kızı geceleri karavana getirmesinin sakıncalı olduğunu söylemişler. Salman'ın kafasında yine de bu konuda bir soru işareti kalmışmış. Aslında Haydar Güney, belki kaygılarını uç noktalara vardırıyor, belki egosunun içine insanları kendisine tabi kılmak isteyen yanlarını da karıştırıyormuş ama direnişe bir zarar gelmesini de istemiyormuş. O günleri bir de Mert Yalman'a anlattırdığında, Mert Yalman'ın anlattıklarında olduğu gibi...

MERT YALMAN'IN ANLATTIKLARI
BİRİNCİ SAFHA

Eczacıbaşı İlaç fabrikasındaki temsilci bir hayli ilgimi çekti bugün. Öğleye doğruydu. Eczacıbaşı işçileri otobüsten inip toplu halde çadıra doğru yürümeye başladıklarında; O, topluluğun en başında, sol yumruğunu havaya kaldırarak avazı çıktığı kadar bağırıp

slogan atmaya başladı. Attırdı da! Askerler bir tarafta, biz çadırın önünde... (işçileri slogan atmamaları için zor ikna etmişiz; bu yüzden bize, bilhassa başkanları Haydar'a bozuluyorlar) Atmasıyla birlikte Haydar Başkan müdahale etti. Kimse Haydar'ın içinde bulunduğu ruh halini benim kadar anlayamaz. O anda Haydar'ın çok zor durumda kaldığını gördüm. Ellerini kaldırarak insanlara doğru yürüdü ve telaşla onları slogan atmamaları için uyardı. Onun içinde bulunduğu zorluk sadece askerlerle ilgili değildi. Birincisi Tıbzetlilerin onun hakkında ne düşünecekleri aklından çıkmıyordu eminim; ikincisi ona doğru yürüyen, temsilcinin peşinden slogan atmaya hazırlanan insanlara karşı düştüğü tuhaf durumdu. İki tarafın arasında kaldığında yaşadığı güçlük askerlerinkinin yanında hiç kalırdı. İri yarı şişman temsilcinin boğuk sesi ikinci sloganı atamadan kesildi. Haydar, kendisini anlatabilmenin çırpınışıyla (yapabildiği kadar) slogan atmalarına neden mani olduğunu izah etmeye çalıştı. Anlayabildiklerini sanmıyorum. Başta o şişman temsilci olmak üzere Haydar'ın yüzüne karşılarında garip bir yaratık varmış gibi baktılar. Ne yapsın Haydar? Askerlerin başındaki astsubayla her görüştüğünde, (belli etmemeye çalışsa da) çıkabilecek bir gerilimi ertelemek için ne kadar çaba harcadığını ben görüyorum. Doğrusu yerinde olmak istemezdim. Üsteğmen her ân bir hata yapmamızı bekliyor. Başlangıcından, içinde bulunduğum ilk direniş bu. Haydar Güney olduğu için buradayım. Eczacıbaşı işçileri bizi ziyarete gelen herkes gibi bir süre kalıp gidecekler. Onlar gittikten sonra askerlerle baş başa kalan yine biz olacağız. Bu çorak yerde, çevremizdeki fabrikaların işçileri deve kuşu gibi başlarını fabrikalarına gömmüş, öyle ki servis arabalarıyla geçerken bile dönüp bakmıyorlar. Biz ayakta kalma savaşımı veriyoruz. "Bu bir mukavemet savaşımı" diyor Haydar. Bu görüşe katılıyorum. Üsteğmen bizim gücümüzü iyi biliyor. Sinirlerimizin ne kadar dayanacağını hesap ediyor. Okyanusta kalmış bir kazazede gibiyiz. Görünürde ulaşabileceğimiz bir kara yok; ama biz o kara gözükünceye kadar dayanmak zorundayız. o kara gözükecek mi bilmiyorum. Dedim ya, ben Haydar'ı bırakmak istemiyorum. Gördüğümüz gemilerse bize el sallayıp gidiyor.

Gerçek bu! Gerçek bu diye ben onlara kızmıyorum. Biz de olsak öyle yaparız. Bütün bu güçleri bir araya getirecek bir irade (tasarımcı) yok! İrade niye yok onu da bilmiyorum doğrusu. Belki yeteri kadar isteyen yok! Ama istenmediği halde iradi müdahale çok: Zaman zaman sol dergilerden gençler geliyor yanımıza. İşçilerle röportaj yapmak istiyorlar. Hangisinin kamuoyuna sesimizi duyurmak istediği, bize destek olduğu, hangisinin işçilerin kafasını karıştırdığı belli değil. Başlangıçta Haydar Başkan'ın onlara karşı geliştirdiği tavrı anlayamıyordum. Hatta bu sol dergilere karşı bir soğukluğu mu var diye düşündüğüm oldu. Hem kimsenin direnişe destek olmadığından yakınıyor, hem de gelenlere karşı kuşkucu davranıyordu. Artık benim kafamda da sorular var. Gelenlerin çoğunda öyle bir hava var ki sanki onların fikirlerini dinlemezse işçiler, direniş yanlış yöne gidebilir. Böyle davranmayanlar da var elbet. Herhalde bu biraz da onların kişiliklerinden kaynaklanan bir şey. Kim bilir belki de insanoğlunun yapısı bu. Bu yapıların olgunlaşmaya çok ihtiyacı var. Kimileri kendilerine bir taraftar bulmaya çalışıyor. Geçen gün sol dergilerden bir kızı bizim işçilerden biriyle ana yolun köşesinde gördüm. Aslında iyi niyetli hepsi. Kendilerini ezilenlerin kurtuluşuna adamışlar. Kimisi üniversite öğrencisi. Kaç tane direniş görmüşler ki direniş hakkında bilgileri olsun. A. dergisinden gelen iki kişi var, biri kız. İkisinin de cebinde parası yok. O direniş senin, bu grev benim koşturuyorlar. Hangi siyasi örgüte bağlı olduklarını bilmiyorum. Haydar izin verse bütün gün direniş yerinden ayrılmayacaklar. Haydar, onlara karşıdaki terlik fabrikasını göstererek orasının sendikasız olduğunu, gidip orayı örgütlemelerini söylüyor, "burada yapacağınız bir şey yok!" diyor Haydar. Onlar Haydar'a kızıyorlar. İşçi sınıfının iktidarı bir gün ele geçireceğine inanıyorlar. Her birinin ayrı bir partisi var, partili olmak ve partileri için çalışmak onlar için çok önemli. Bir yere ait olmak hayatlarına anlam kazandırıyor. Bana gelince ben insanlarla beraber olmaktan hoşlanıyorum. İnsanların sorunlarını dinlemek, onların acılarını paylaşmak beni mutlu ediyor. İnsanların haksızlığa karşı birlikte mücadele etmelerinde saygı duyduğum bir şey var. Birlikte olduğum insanlara güvendiğim sürece bir müca-

delenin içinde yer alabilirim. İnandığım bir parti olsaydı o partide çalışırdım. Ama bir partinin adamı olamam ben. İnandığım insanlarla bir organizasyonda yer almaksa parti denen şey varım ve yanlış gördüğüm bir şeye karşı çıkabilmeliyim. Hepsi ezilenlerin kurtuluşu için mücadele ediyor; ancak niye bir araya gelemediklerini anlayamıyorum. Amaçları bir olduğu halde birbirleri ile çekişmelerini, aralarındaki rekabeti hiç anlayamıyorum. İnsanın yapısından mı kaynaklanıyor acaba? Birileri insanlar ona ait olsun diye öne mi çıkıyor? İşçilerin arasında HADEP'e üye olanlar var. HADEPliler çok seyrek de olsa çadıra geliyorlar. HADEP sınıf mücadelesinden ziyade Kürt meselesini öne çıkardığı için direniş yerinde pek gözükmek istemiyor. Tıbzetlilerin çoğu Kürt olduklarından Tıbzetlilerle olmalarının başka anlamlara çekileceğinden kaygı duyuyorlar. Gaziosmanpaşa HADEP ilçe yönetiminden biriyle konuştum. "Biz buradaki arkadaşlara zarar vermek istemiyoruz," diyordu. Haksız da değiller. Çektikleri acılar onları hassas kılmış. İşçiler için olanı kendi üyeleri için de düşünüyorlarsa mesele yok! Yani kendilerine ait görmüyorlarsa?.. Tıbzetlilerden bazıları müdürlerinin de Kürt olmasından dolayı HADEPlilerin araya girmesinin sorunun çözümlenmesinde yararı olacağını düşünüyorlar. Salman birkaç akşamdır Sinan'la birlikte HADEP ilçe yöneticileriyle görüşmeye gidiyor. Yarın ilçe yönetim kurulundan biri gelecek ve fabrika müdürü ile görüşecek. Bu akşam Beşyüzevler'de HADEPli yöneticiyle buluşup konuşacağız. Ben yarınki görüşmeden bir şey çıkacağına inanmıyorum. Salman'la Sinan bu görüşmeden umutlu. Benim anlamakta zorluk çektiğim hâlâ Sami Aktaş'tan bir şey beklemeleri. Ona ne kadar kızarlarsa kızsınlar yine de o onlardan biri (??) İşin tuhafı HADEPliler onlara bu konuda umut veriyorlar. Parti olarak müdüre baskı yapabileceklerinden ve üzerinde etkili olacaklarından bahsediyorlar. (Herhalde ait olarak görme yanılgısından kaynaklanıyor. Ama müdürün ait olduğu başka bir yer daha var) Farklı iki dünyayı bir arada yaşıyorum sanki. Etnik değerler mi yoksa sınıfsal konumlar mı bu görüşmede belirleyici olacak göreceğiz.

Bugün öğleden sonra Tıbzetlilerin fabrikadaki eşyalarını alma-

larına izin verildi. Fabrikadan apar topar işçi önlükleriyle askerler tarafından çıkarıldıklarında, bir kısım eşyaları geride soyunma dolaplarında kalmıştı. İlk günlerde fabrikada olmakla önünde olmak arasında bir fark görmedikleri için soyunma dolaplarındaki eşyalar kimsenin aklına gelmedi. Yeni işçiler fabrikaya geldiklerinde askerlere soyunma dolaplarında eşyalarının kaldığını ve eşyaları kaybolursa bundan fabrika yönetiminin sorumlu olacağını söylediler. Aslında eşyalarını almak gibi bir niyetleri olmadığını tek tek sokuldukları fabrikadan ellerinde giysileriyle çıktıklarında yüzlerindeki hüzünden anladım. İlk defa fabrikadan dışlandıklarının bilincine varmışlardı. Bu hüzün unuttukları fabrika günlerinin özlemiyle birleşmiş, aynı anda yaşadıkları iki duygu onları şaşkına çevirmişti. Çıkardıkları eşyaların tek bir anlamı vardı: Fabrikayla olan son bağları da ellerine verilmiş, geriye bir tek anıları kalmıştı. Bir zamanlar serbestçe girdikleri fabrikaya asker nezaretinde girmişler; soyunma yerlerinden kısa sürede çıkmaları istenmişti. Eşyaları umurlarında değildi; içeri girince fabrikada yaşadıkları günler gözlerinde canlanmış, kendilerine ait olan soyunma dolaplarının başkaları tarafından kullanıldığını gördüklerinde bunun dayanılmaz acısını isyankâr bir öfkeye dönüştürmüşlerdi. Kimileri kızıp eşyalarını bile almamıştı. Soyunma dolaplarının kilitlerinin kırıldığını; bu yüzden eşyalarının kaybolduğunu iddia ediyorlardı. Onları ciddiye almadılar. Askerler işverene şikayetlerini ileteceklerini söyleseler bile bu onların öfkelerini yatıştırmak için söylenmiş bir şeydi. Bunu onlar da biliyorlardı. Fabrikayla aralarına kalın bir duvar çekilmişti sanki. Haydar Güney de karşısında bir muhatap bulamıyordu. Derken öfkelerinin yerini fabrikanın içinde yaşadıkları o sıcak günlerin görüntüsü aldı. O gün akşama kadar fabrikadan konuştular. Fabrikaya yakınlaştıklarını hissettikleri ölçüde uzağa fırlatılmışlardı.

Bu hafta içinde geceleri, fabrikada çalışan eski işçilerden birkaçının evine gidildi. Direnişe çıkmayanlar sendikaya üye olmayan teknik elemanlar. İçlerinden bazıları işverene bu koşullarda çalışamayacaklarını ve bu duruma bir çözüm getirmesini söylemişler. Fabrikadan gelen haberler üretim olmadığı yönünde. Direnişteki-

ler evlerine gidip sıkıştırdıkları zaman, eğer işveren bu duruma bir çözüm getirmezse işe gitmeyeceklerini söylüyor, "zaten doğru dürüst üretim yapmıyoruz," diyorlarmış. Birkaç defa yeni işçileri getiren servis arabalarını takip ettik. Servislerden biri Kıraç Köyü'nden kadın işçileri topluyor. Çoğu Bulgaristan göçmenlerinden oluşuyor bu kadın işçilerin. Başlarında göçmen bir kadın var, fabrikaya köyden işçi toplayan o! Daha önce Perfektüp direnişinden atılanlar bunlar. Direnişi kaybettiklerinde tazminatlarından olmuşlar ve sendika onlara sahip çıkmamış; sendikaya karşı büyük tepkileri var. Direnişçilerle konuşmaya yanaşmıyorlar. Uzak yerlere giden arabaları takip etmek ve işçilerin indikleri yerleri tespit etmek zor oluyor. Tek tek ve çok değişik yerlerde iniyorlar. Bazıları bir daha gelmiyor... Arabaları durdurup onlarla toplu haldeyken konuşmak lazım! Bir akşam Bahçeşehir yönüne giden bir arabayı takip ettik. Seyir halindeyken durdurmayı göze alamadığımızdan trafiğin sıkışık olduğu bir ânı yakalamaya çalıştık. Bu iş için yeterince organize olduğumuz söylenemez. Hatta her ne kadar insanlar işçilerin fabrikaya gelmelerini engellemek gerektiğinden bahsetseler de henüz bunu yapabilecek durumda değiller. Bir kere çok heyecanlılar. Bahçeşehir'deyken trafiğin sıkışık olduğu bir ânı yakaladık. İçlerinden bir kaçı servis arabasına doğru yürüdü. Salman, ben ve Haydar arabada bekliyorduk. Fakat gidenler arabadakilerle konuşmaya cesaret edinceye kadar trafik açıldı ve araba hareket etti. Geri döndüklerinde Salman bağırarak arabadan indi; arabanın arkasından koşmasına Haydar engel oldu. Sanırım onun o öfkeli hali Haydar'ı endişelendirmişti. Bu işin sandıkları kadar kolay olmadığını kabul etmek istemiyorlar. Soğukkanlıca yapabilmeleri için alışkınlık olmaları gerekiyor. Ya öfkeli olacaklar, ya da anlık bir şey olacak! Tasarlayarak yapmaya kalktıklarında heyecanlanıyorlar ve bu heyecan zaten onlara tanınan kısa süreyi değerlendirmelerini engelliyor.

Komitedeki tartışmalar beni kaygılandırıyor. Tartışma daha ziyade suçlamalara dönüşüyor. Dayanışma için bastırılan çakmaklardan ne kadar para gelecek bilmiyoruz. Paranın bir bölümü çakmakların yapımına gidiyor zaten. Gelen paraların hesabını yapma-

yı Sinan üstlendi. Bekledikleri ölçüde para toplanmadı daha. İnsanlar maddi yönden gittikçe sıkışıyorlar. Haydar'ın akşam sendikadan alıp önümüzdeki günlerde dağıtacağı paradan adam başı beş milyon düşüyor ve bu para pek yeterli olacak gibi gözükmüyor. Komitede bir parti çakmak daha yaptırılıp dağıtılmasına karar verildi. Haydar, bu kez çakmakların maliyetini sendikanın üstlenmesini isteyecek. Komitedeki son tartışma fabrikada çalışan işçilere ne yapılacağı üstüneydi. Yapılacak olan basın açıklaması da, imza kampanyası da bu tartışmaların büyümesini engellemiyordu. Komitedeki birkaç kişi, başlarında Selami ve Veli, temsilcileri –artık Haydar da nasibini alıyordu bundan– bir şey yapmaları konusunda daha çok sıkıştırıyor, onlara zor anlar yaşatıyordu. İşçiler çadırın önünde yol boyunca dolaşmaktayken saatler boyu sürüyordu bu tartışmalar.

Tartışma bitmiş dağılmak üzereydik. Haydar, son konuşmayı yapmış, insanlardan koşulları iyi değerlendirmelerini ve sabırlı olmalarını istemişti. Levent oldukça heyecanlı bir şekilde yanımıza gelip fabrikada silahlı adamların dolaştığını gördüğünü söyledi. Bu haber komitedekilerin ayaklanmasına yetti. Önde Selami, arkasından Veli, Melih ve ötekiler doğruca fabrikanın önüne gittiler. Ben de merak etmiştim. Selami askerlerle tartışmaya başlamıştı bile. Tartışmayı duyan uzman çavuş kulübeden çıkıp yanımıza geldi alelacele. Selami çavuşa bağırarak onun içeride silahlı adamların dolaşmasına müsaade ettiğini söyledi. Uzman çavuş şaşırmıştı. Haydar araya girmekte gecikmedi, çavuştan içeridekileri aramasını talep etti; bir taraftan da herkesi soğukkanlı olmaya çağırdı. Bunda haklıydı; çünkü o kadar her kafadan ses çıkıyordu ki neredeyse işin aslı gözden kaçıp askerlerle aramızda kavga çıkacaktı. Haydar soğukkanlı davranmasaydı çavuş tartışmayı başka bir yöne çekmek üzereydi. Haydar kimsenin onla bir meselesi olmadığını söyledi. Buna rağmen çavuş hâlâ içeride silahlı adam olmadığını iddia etmeye devam etti. Tartışmaların büyümesi ve Haydar'ın ısrarı üzerine sonunda içeri asker yollayıp baktıracağını söyledi. Bunun üzerine Haydar insanları yatıştırmayı başarıp fabrika önünden uzaklaştırdı. Kimse ikna olmamıştı aslında. Dağılırlarken Hay-

dar'a bir hayli direnmelerinden belliydi. Selami, ne zaman Haydar'ın yanına gelmişti dikkat etmemiştim. Ona sert bir üslupla aynen şöyle dedi: "Eğer bu direnişi kaybedersek senden bunun hesabını soracağım." Haydar'ın beklemediği bu tehdit karşısında bir ân donup kaldığını gördüm. Tehditten çok böyle bir davranışla karşılaşması şok etmişti onu. Acı bir gülümseyiş belirdi dudaklarında ve şöyle yanıt verdi: "Direnişi kaybedersek benim uğradığım acı karşısında senin hesap sorman bir şey ifade etmez!" Ve ekledi: "Sen gene de o zaman hesap sorarsın." Haydar'ın ilk sarsılışıydı bu. Ben de neye uğradığımı şaşırmış ve bir şey diyememiştim. Ancak olayın ikimizi de üzen asıl yönü, orada bulunanların Selami'nin sözlerini duydukları halde ona hiçbir şey söylemeyişleriydi. Ben ve Haydar bütün zamanımızı direnişe vermiştik. Bir çok sendika başkanının Haydar'ın yaptığını yapacağını, onlarla birlikte zorluklara göğüs gereceğini sanmıyorum. Vallahi Haydar şubesinde otursa, direniş yerine zaman zaman gelip onları kendi başlarına bıraksa daha kıymetli olurdu. Birine haksızlık yapıldığında söz konusu olan kendileri olmadığı için insanların sessiz kalması ilk defa burada rastladığım bir şey değil elbet. Hatta bunun tersi örnekler az diyebilirim. Ancak haksızlık yapılan, kimse onu zorlamadığı halde günlerini onlarla geçiren, onlarla omuz omuza mücadele veren biriydi. Bunlar benim düşüncelerim tabii. Bu düşüncelerimi Haydar Başkan'a açmadım. Onu daha fazla üzmek istemediğimden belki. Çünkü her ne kadar yara aldıysa da bu sarsıntıyı çabuk atlatmıştı. İnsanlara güvenini yitirirse böylesi zorlu bir mücadeleye devam edecek gücü kendinde bulamazdı. Bana gelince ben o olduğu için oradaydım. Benim için inandığım birkaç kişi olsun yeter. Ben de bu olayı gereğinden fazla büyütmüş olabilirim. Onları fabrikanın karşısındaki tarlada top oynarken gördüğümde bunu düşünmedim değil... Çocuk gibiydiler. Bütün sıkıntılarını, işsizliklerini, onları bekleyen tehlikeleri unutmuşlar top koşturuyorlardı. Bazen de kızlı erkekli voleybol oynuyorlardı. Halay çekmelerine kızan askerler top oynamalarına bir şey demiyordu. Haydar, terli terli oyundan çıkanlara üstlerine bir şey giymelerini söylüyordu. Onlar da Haydar'ı dinleyip üstlerine bir şey geçiriyor-

lardı. Çocukları hep sevmişimidir; keşke insanlar hep çocuk kalsa! Bir de neyin nesi baştan bilemediğim bir minibüs, Kıraç köyüne doğru her geçişinde karavanın önünde duruyor, bizim ikizlerden biri hemen minibüse koşuyor ve içindeki delikanlı ile ayaküstü sohbet ediyordu. Ben delikanlının kızı beklerken arabanın aynasında saçını düzelttiğini gördüğümde kendi kendime bir yorumda bulunmasam da bana delikanlı ile bizim ikizlerden arabaya koşanın arasında duygusal bir ilişki olduğunu söylediler. Grev yerinin ortasındaki bu buluşmalar gitgide mutat hale gelmeye başladı ve bir de akşam olmak üzere ikiye çıktı; delikanlı neredeyse bizden biri oldu, her geçişinde korna çalarak bize de selam vermeye başladı. Bazen kızı arabasına alıp gittiği oluyordu ve o gün dönmüyorlardı bir daha.

İKİNCİ SAFHA

Basın açıklamasının yapılacağını üsteğmene söylemedik. Son günü haber vermeyi düşünüyoruz. Sendika merkezi, Haydar da kendi şubesinden İstanbul'daki tüm sendikalara ve şubelerine faks çekecek, ayrıca bugün umut radyodaki programda çağrı yapacak. Haydar sabahtan temsilcilerle yaşadığı problemi çözemeseydi eğer belki de bu programa çıkılmayacaktı. Problemi yaratan sıkıntı bugün patlak vermiş olabilir; oysa komite toplantılarındaki tartışmalardan, Gazi'deki konuşmalardan kulağımıza çalındığı kadarıyla böyle bir durumun yaşanacağı belliydi. Ben, temsilcilerle Haydar arasında geçen tartışmalardan Haydar'ın işçileri toplayıp sıkıntılara son vermek isteyişine kadar olanları aktarmadan önce birkaç gün öncesine dönmek ve o birkaç gün içindeki yaşananlardan bahsetmek istiyorum. Bütün günler öylesine yoğun geçiyor, filmin kareleri öylesine hızlı hareket ediyor ki olaylar adeta koşarcasına önümden gelip geçiyor.

Her sabah güneşin doğuşuyla beraber Haydar'la yola çıkıyoruz, yorgun olduğu zamanlar arabayı ben kullanıyorum. Bazı zamanlar Beşyüzevler'den Salman'ı, çevre yolundan da Sinan'ı alıyo-

ruz. Hem işçiler arasında sorun yarattığı, hem de işçilerin başında olmaları daha doğru olduğu için her gün gelmiyorlar bizimle. Hani o çocukluktan bildiğimiz kıskançlık bu kez büyüklerde başka başka şekillerde kendini gösteriyor. "Elbette biz niye binemiyoruz da onlar biniyor?" demiyorlar; "temsilciler niye işçilerin başında olmuyor?" diyorlar. Herkes değil elbet bunları diyen; birkaç kişi... Şubenin arabasına binmek bir ayrıcalık! Salman'la Sinan da bu ayrıcalığın farkındalar ve bu yüzden hallerinden memnunlar.

HADEPlilerin müdürle konuşmasından bir sonuç çıkmamıştı; bununla beraber HADEPli yönetici görüşmeleri sürdüreceğini söylüyordu. Bu arada temsilciler işverenle bir görüşme yaptılar. Bedros Kohen, temsilcilere sendikasız bir çözüm önermiş ve "bütün haklarınızı veririz" demiş. Temsilcilerin anlattığına göre Kohen hayli yumuşak davranmış; hatta, "bu duruma gelmenizin eksikliği sizden çok bizde!" gibi laflar etmiş. Bu olayların yeterince fabrikayla ilgilenemeyişinden kaynaklandığını, her şeyi müdürlere bırakmasının hata olduğunu söylemiş. Bütün bunları söylemesine rağmen sendikalı bir çözüme yanaşmamış. Salman, işverene sendikalı olurlarsa üretimi daha da hızlandıracaklarını söylediyse de işvereni ikna edememişler. Eski işçilerden Ethem varmış yanlarında. Ethem, işverene fabrikadaki aldıkları maaşların düşüklüğünden, şeflerin işçilere insancıl davranmadığından bahsetmiş. Toplantının bitimine yakın Salman: "Eğer sorun birkaç kişiyse, siz tüm arkadaşları alın, biz birkaç kişi dışarıda kalırız," demiş. İşveren de onlara son olarak: "Düşünün taşının, kararınızı verin, sendikasız bir çözümü kabul ediyorsanız gelin!" deyince Salman, "ya sendikalı gireceğiz ya da girmeyeceğiz," diyerek tavrını koymuş.

Yakında sendika, işverenle bir görüşme yapacak. Görüşmeyi Nizamettin Ersever ayarladı. İşveren, Haydar Başkan'ın katılmaması şartını dayattığı için görüşmeye Haydar katılmayacak. Arabada Haydar'a bunun yanlışlığından söz açtım; beni dinlemedi. "Eğer sendika aleyhimize bir görüşme yapacaksa bunu başka bir zaman da yapar ve bizim haberimiz olmaz," deyince ben de sustum. Haydar'ı sabahları oldukça düşünceli görüyorum. Sendikada işler istediği gibi yürümüyor. Defalarca söylediği halde Davut Yener yurt

dışındaki sendikalara direnişle ilgili faks çektirmemiş. Üstelik temsilciler yabancı ülkelerdeki Tıbzet'le bağlantılı işyerlerinin adlarını verdikleri halde! Çektirseydi, dış ülkelerdeki sendikalar o işyerlerindeki işçileri harekete geçirirlerdi; en azından bir protesto olurdu; ne bileyim, bir faydası olurdu mutlaka! Haydar'ın görüşmelere neden katılmadığına gelince!.. Nizamettin Ersever, telefonda Ahmet Aras'a, Haydar'ın, işveren "bekleyin" dediği halde işçileri direnişe çıkardığını, işverenin Haydar'ı bu yüzden istemediğini söylemiş. Haydar bana: "Eğer mesele buysa başkanlıktan istifa eder aradan çekilirim, onlar sendikayla anlaşırlar!" dedi. "Kesinlikle hiçbir yerde bunun lafını etme!" dedim ona. Ama etmiş. Ahmet Aras'a söylemiş. Haydar, esas meselenin çıkarlar olduğunu biliyor; bilmiyormuş gibi davranıyor. Bir kere hiç de dürüst olmayan birine karşı, sahte işçi gösterdiği halde, bundan haberi yokmuş gibi davranan işverene karşı dürüst olmaya çalışıyor. İstifa etmesinin işverenin gözünde hiçbir anlamı yok! İşveren için önemli olan işçiler sendikalaştıklarında cebinden çıkacak para! Çıkarlar dünyasında Haydar'ın bu davranışının yeri yok! Bayağı inanmış bu düşüncesine... Bu adam herkesi kendi gibi zannediyor. İleride çok acı çekeceğinden korkuyorum; bilhassa bundan onu yalnız bırakmak istemiyorum.

Dün sabahtı. Arabayı ben kullanıyordum. Haydar, başını koltuğa yaslamış, düşüncelerine dalmıştı. Gelen günlerin onu bir karar arifesine getireceğini sezinliyordum. Artık istifa lafı etmiyordu. Parseller'deki poğaça alacağımız fırına yaklaşıyorduk. Konuşmayı iki kez denediğimde güçlükle yanıt verdi. Onu kendi haline bırakmanın daha iyi olacağını düşündüğümden sessiz olmayı yeğledim. Poğaçaları aldık ve Hadımköy'e doğru yolumuza devam ettik. Çadıra varışımızda her sabahkinden farklı bir durumla karşılaşacağımızı doğrusu beklemiyordum.

Arabayı çadırın yan tarafına park ettiğimde, geceki nöbetçilerin telaşla bizden yana gelmeleri kötü bir şeyler olduğunun ilk habercisiydi. Fabrikanın kapısının önünde bir askeri araç, içinde de iki asker vardı. Arabadan indiğimizde Kadir'in, benden önce inen Haydar'a, "Levent'le ikimizi karakola götürüyorlar," dediğini duy-

dum. Haydar, (oldukça endişeli bir ruh haliyle) nedenini sorduğunda Kadir, gece başlarına gelen olayları anlattı.

Gece Levent'le ikisi Kıraç Köyü'ne doğru yürüyüşe çıkmışlar. Söylediklerine göre çadırdan epey uzaklaşmışlar. Tam dönmek üzere imişler, karanlıkta arkalarından birdenbire beliren bir askeri araç önlerini kesivermiş. İçinden inen askerler apar topar, sorgusuz sualsiz ikisini de aracın arkasına bindirmişler. Cip burnunu Esenyurt'a doğru döndürmüş ve süratle onları karakola götürmüş. Yol boyunca askerler ikisine de oldukça sert davranıyor, konuşmalarına bile izin vermiyorlarmış. Karakolda sorguya çekmişler ikisini de. Kıraç'taki kadınları fabrikaya dolduran Bulgar göçmeni Zeynep Tezcan şikayet etmiş onları. Evlerini taşladıklarını iddia ediyormuş. Kadir: "Yemin ederim, biz öyle bir şey yapmadık!" diyordu. "Yürüyüşe çıkmıştık, tam karavana dönüyorduk, askerler bizi aldı" diyordu Kadir. Karakolda ikisini de hırpalamışlar. Kadir'in kaşının üstünde hafif bir sıyrık vardı. Sonra saat üçte salmışlar ikisini de. Esenyurt'tan gece vakti yürüyerek iki saatte ancak gelebilmişler karavana. Şimdi de askerler tekrardan karakola götürmek için gelmişler.

Kadir, sözlerini bitirdiği sırada askerlerin biri yanımıza gelerek ikisine de cipe binmelerini söyledi.

"Arkadaşları nereye götürüyorsunuz?" diye sordu Haydar askere.

"Ben bilmiyorum," dedi asker. "Komutana sorun."

Haydar, hızla fabrikaya yöneldi. Onu ilk defa böyle öfkeli görüyordum. Doğruca fabrikanın kapısından girmiş, kulübenin içindeki astsubayın yanına gitmişti. Kulübenin içinden bağrışma sesleri geliyordu. Önce kısa boylu astsubay çıktı. Askerlere bağırarak cipe binmelerini söyledi. Kadir'le Levent, cipin arkasında, iki askerin arasındaydılar. Astsubayın peşi sıra Haydar çıktı kulübeden, onlardan ayrılarak bizden tarafa geldiğini gördüm. Yanımıza vardığında hiç duraksamadan, bana: "Karakola gidiyoruz," deyip arabaya yöneldi. Onu hiç bekletmeden ben de bindim. Hızla hareket eden cipin arkasından biz de hareket ettik. Askeri cip toprak yolda önümüzden toz kaldırarak son sürat gidiyordu. Haydar, bir yandan cipi gözden yitirmemeye çalışıyor bir yandan da öfkeyle

söyleniyordu. Gece göçmen kadını karakola getirmişler, zabıt tutulmuş, kadın şikâyetçiymiş: O yüzden bizimkileri yeniden gözaltına alıyorlarmış. Haydar, cipe yetişmeye çalışırken: "Biri suçladı diye insanları haksız yere nasıl döverler?" diye bağırıyordu. "Asıl onlardan biz davacı olacağız!" diye ekliyordu hiddetle.

Kıraç'ı geçmiştik. Yollar o kadar bozuktu ki, bizim araba askeri cip gibi arazi arabası olmadığından takip etmekte güçlük çekiyorduk. Çukurlu ve tümsekli yollarda arabamızın altının çarptığını duyuyorduk habire. Köyden ötesi bilmediğimiz yollardı ve cipi kaybetmememiz gerekiyordu. Bozuk yol bitip asfalta çıktığımızda Haydar bana dönüp: "Keşke sen çadırda kalsaydın!" dedi. "işçiler gelmek üzeredir, telaşlanıp yanlış bir şey yapmasınlar."

"Merak etme! Ne yapacaklar ki? Başlarında Salman var. Bizim gelmemizi beklerler."

"İyi ki Salman'ı almadık bugün,"

Çıktığımız yokuşun sonunda karakolun duvarları gözüktü. Kapı açıldı ve cip içeri girdi; biz de arabamızı karakolun karşısındaki (hurda arabaların arasındaki) boşluğa çektik. Alelacele kapıya gittiğimizde kapıdaki nöbetçi er bizi içeri almadı. Kadir'le Levent cipten indirilmişler yan tarafta bekletiliyorlardı. Avukatlarla bağlantı kurmak için mesai saatinin başlamasını beklememiz gerekiyordu. Haydar, gözaltındakilerle görüşmek isteyince nöbetçi erle tartışmaya başladı. Kadirleri göz altına alan astsubay kapıya geldi o sıra. Haydar, astsubaya dönüp bağırmaya başladı:

"Arkadaşlarımızı hangi hakla tutuyorsunuz?"

Astsubay, askerlerin önünde kendisine bağırılması karşısında afallamış, yüzü kıpkırmızı olmuş, ne tepki vereceğini bilememişti. Alışık olmadığı bu durum karşısında davranışları kitlenmişti sanki; o anda Haydar'ı susturmanın imkânı yoktu.

"Arkadaşlar sizden davacı olacak. Siz arkadaşları sahipsiz mi zannediyorsunuz? Göreviniz kimseyi keyfi, gece içeri alıp dövme hakkını vermiyor size. Bugün yukarı ile konuşacağım, milletvekillerine kadar ulaştıracağım bu konuyu. Göreceksiniz!"

Haydar'ın milletvekilleri tanıdığı var mıydı, bilmiyorum. Milletvekillerine bu konuyu ulaştırdığında ne olurdu, onu da bilmiyo-

rum. Astsubayın hiddetleneceğini bekliyordum. Başımızı belaya sokmamız ân meselesiydi, buna hazırlamıştım kendimi; beklediğim olmadı. Zaten ufak tefek olan astsubay iyice küçüldü, kararDı, morardı; ancak hiç sesini çıkaramadı. Neden sonra kendini toparlayabildi ve yanındaki ere:

"Gözaltına alınan o iki kişiyi getirin buraya!" diye emretti.

Emri alan asker beklemeden iki kişiyi yanına katarak getirdi. Kadir'le Levent, aynı astsubay gibi küçülmüşlerdi, boyunları bükük, ellerini önlerinde kavuşturmuşlar, başları öne eğik duruyorlardı karşımızda.

Astsubay ikisine de:

"Sizleri döven oldu mu?" diye sordu sertçe. Sanki onların biçare görünümlerinden cesaret almıştı.

Levent, Kadir'e göre daha bir korkmuş gözüküyordu:

"Hayır," diyebildi sadece.

Kadir sesini çıkarmamıştı. Bir şey diyememenin üzüntüsünü taşıyordu sanki ve bizden yana bakamıyordu. Astsubayın o küçülmüş hali kayboldu; yerine kendinden daha emin ve Haydar'ın bağırışı karşısında sinikliği kaybolmuş biri geldi.

"Götürün!" diye emretti ere. "İkisini de nezarete koyun!"

Sonra Haydar'dan yana döndü:

"Nereye isterseniz oraya şikayet edin!" dedi. "Üsteğmen gelince onunla görüşürsünüz. Şimdi uzakta bekleyin!"

Nöbetçiye: "Kimseyi içeri almayacaksınız!" dedikten sonra karakol binasına yürüdü. Yürüyüşünden rahatladığı belli oluyordu.

Arkalarından bakakaldık. Haydar, uğradığı şaşkınlığı belli etmemeye çalışıyordu. Bir şey söylesin diye yüzüne baktım: "Avukat gelmiş olmalı!" dedi kendi duyacağı bir sesle; bir taraftan cep telefonunu eline alırken... "Alo?" sesini duyunca genel sekreterle görüşmek istediğini söyledi. Ben uzaklaştım yanından. İlk defa canım sıkılmıştı. Astsubayın karşısında düştüğümüz durum hiç hoşuma gitmemişti. Ne kadar süre geçmişti bilemiyorum, Haydar'ın sesiyle düşüncelerimden sıyrıldım. Genel sekreterle görüştüğünü, avukatın geleceğini söylüyordu Haydar.

Avukat öğleye doğru ancak geldi. Salman'la Sinan geldi avu-

kattan önce. Biz avukatla beraber karakoldan içeri girdiğimizde Salman'lar dışarıda kaldı. Selma Hanım'la birlikte üsteğmenin odasına girdik. Üsteğmenden iki kişinin ifadeleri alındıktan sonra bırakılacağını öğrendik. Çocukların gece, askerler tarafından hırpalandığını söylediğimizde üsteğmen, böyle bir şeyi tasvip etmediğini samimi bir dille ifade ederek yapanları bulup uyaracağı sözünü verdi. Üsteğmenin açıklaması bizi rahatlatmış, davacı olma gereği duymamıştık; davacı olacak halimiz de yoktu (!!) Böylesi daha iyi olmuştu. Arkadaşların ifadesinin alınması öğleden sonrayı buldu. İfadelerinin alındığı odada uzman çavuşun biriyle sohbet ettik. Çavuşun adı Sait'ti. Gençten, açık sözlü birine benziyordu. Arkadaşları şikayet eden kadının daha önce Bulgaristan'da kocasını bıçaklamaktan sabıkalı olduğunu anlattı bize. "Bir şey çıkmaz," dedi. "Merak etmeyin! Usulen ifadelerini alıp bırakacağız. Bu arada geceleyin nöbetçi olmadığını ve arkadaşlara yapılanlara üzüldüğünü söyledi. İşverene kızgınlığını belli ederek arkadaşların dikkat etmesini, böyle şeylerin işçilerin zararına olacağını belirtti. İfadeleri Kadir'le Levent'in yerine Avukat Selma Hanım yazdırdı. Karakoldan ayrılıp çadıra döndüğümüzde saat üçtü. Bu olaydan sonra Levent, Haydar Başkan hakkındaki düşüncelerini yeniden gözden geçirir umarım.

İşte o güne kadar olanlar bunlar! Bugün Haydar'ın temsilcilerle yaşadığı problem ise her şeyin üstüne tuz biber ekti. İnsanlar bir araya gelince sorunlar çıkıyor, tarih boyunca böyle olmuştur. İnsanlar yalnız dışa karşı mücadele vermiyorlar, kendi içlerinde de boğuşuyorlar. Basın açıklamasına birkaç gün kala, üstelik akşam radyoda programa çıkılacakken temsilcilerin Haydar'ı düşürdüğü zor durum az daha direnişin kaderini değiştirecek denli önemli olacaktı. Haydar bu sıkıntının üstesinden şimdilik geldi gelmesine; ama bu temsilcilerle muhalif grubun arasındaki ayrılığın daha da derinleşmesine neden oldu.

Temsilcilerin yüzlerinin halini gördüğümde bir şeyler olacağını anlamıştım. Sabahtı ve otobüs yeni gelmişti. Hiçbir işe karışmıyorlar, bir köşeye çekilmiş oturuyorlardı. Haydar, "bunların nesi var?" diye sordu bana. "Bilmiyorum," dedim. Kolumdan çekerek o tara-

fa sürükledi beni. Yanlarına vardığımızda Salman, Haydar'ın bir şey demesini beklemeden söze girdi. Belli ki söyleyeceği şeye önceden hazırlanmıştı.

"Başkan, biz kendi aramızda kararlaştırdık, temsilcilikten ayrılıyoruz!"

Hallerinden neye bozuldukları belli olmuyordu; bozuk tavırlarından Haydar da nasibini almıştı. Haydar, Salman'ın yüzünden bakışlarını ayırmadan cebinden sigarasını çıkarıp yaktı... Ancak bir şey söylemedi; ne olup bittiğini kavramaya çalışıyordu.

Deniz, sözlerin arkasını getirdi:

"Bu kararı vermeden önce çok düşündük," dedi. Belki üzüleceksiniz; ancak böyle olması gerekiyor, görevden kaçtığımızı düşünmeyin sakın, biz yine mücadelenin içinde olacağız. Bizim yerimize başkaları da pekâlâ yürütebilir bu görevi."

Kısa bir duraklamanın ardından:

"Hem bazı arkadaşlar daha iyi yapar!"

Üzüleceksem niye söylüyordu anlamamıştım. Çocuk gibiydiler. Bu halleriyle Haydar'ı yorduklarını biliyordum; doğrusu Haydar da bunu hak ediyordu. Sinan'sa hiçbir şey söylemiyor, başı öne eğik duruyordu.

"Bugün Umut radyoya gidecektik," dedi Haydar.

Vallahi Haydar'ın da onlardan aşağı kalır yanı yoktu. Bana kalsa...

"Başka arkadaşlarla da gidebilirsiniz," diye yanıt verdi Deniz.

Haydar, sitemli bir bakış fırlattı Deniz'e. Böyle zamanlarda yaptığı gibi sağ elinin parmaklarıyla alnını sıvazladı, sonra iki kaşının arasını tuttu sıkıca. Bu hareketinin arkasından onun zor kararlarından birini alacağını bilirdim. Derken birden başını kaldırdı; kesinlik içeren bir ifadeyle:

"Bir şey söyleyeyim mi?" diye başladı sözlerine. "Eğer sizler yoksanız, bundan sonra ben de yokum!"

"Olur mu canım (?!)" dedi Deniz şaşkınlıkla.

Ben bunda şaşıracak bir şey görememiştim. Şaşılacak olan daha çok onların tavrıydı bence.

"Evet, yokum!" diye bir kez daha üstüne basa basa söyledi

Haydar.

"Biz yokuz demiyoruz ki?.." dedi Deniz.

"Bu insanlar bizim çabalarımızı görmezlikten geliyorlarsa ve siz de kolayına kaçıp temsilciliği bırakıyorsanız, ben de aynen böyle düşünüyorum. Bu düşünceme isterseniz acayiplik deyin, ne derseniz deyin!"

Salman, Haydar'ın söylediklerinden bozulduğunu elli edercesine yüksek sesle karşı çıktı:

"İnsanlar bizi istemiyorsa biz ne yapalım?"

Deniz, Haydar'ın dikkatini kendinden yana çekmek istercesine: "İnsanların sorunu sizinle değil ki..." dedi yumuşak bir ifadeyle; az önceki kararlılığının yerini ona özgü bir uysallık almıştı. Tartışmanın varacağı sonuçlardan ürkmüş olacak bir yandan Salman'ı frenlemek istiyordu. "Bizleri bırakmanız doğru olmaz;" deyişinde ne yapacağını bilememenin bir çaresizliği vardı.

Haydar, Deniz'in dediklerini duymamış gibiydi.

"Hangi insanlar?" diye sordu Salman'a bakıp.

"Biz zaten..." diyecek oldu Salman; Haydar, daha fazla konuşmasına fırsat tanımadı. Alabildiğine öfkeliydi.

"Birkaç kişi böyle söylüyor diye boyun mu eğeceksiniz? Bir sürü zorlukların içinde bir de böyle şeylerle uğraşıyoruz. Daha işin başındayız üstelik."

"Siz bilmiyorsunuz ama?" dedi Deniz. Sesi titriyordu. "Bizim arkamızdan neler söylendiğini bilmiyorsunuz."

Haydar, ona döndü. Deniz'in ürkmüş, bir o kadar da şaşkın hali daha fazla sinirlenmesini önlemişti.

"Öyle diye bırakmak mı gerekiyor Deniz?" sözleri çıktı ağzından. Ses tonu bir suçlamadan ziyade yalvarış içeriyordu.

"Başkan, siz ne düşünürseniz düşünün, Biz bu görevi daha fazla sürdüremeyeceğimize karar verdik. Direnişi bırakmanız sizin bileceğiniz bir iş... Hem zaten biz seçimle gelmedik!" dedi Salman.

Son konuşmalar bir yumuşamaya yol açacakken Salman'ın tavrını sürdürüşü sessiz bir gerginliğe neden olmuştu. Ben konuşmalara başından beri müdahale etmemiş, bu meseleyi kendi aralarında çözmelerinin daha iyi olacağını düşünmüştüm. İstemeseler de aralarında soğukluk oluşmuş ve ayrı düşmüşlerdi. Haydar yerde

bir noktaya bakıyor ve hiç konuşmuyordu. Onun ne diyeceğini merak ediyordum ve ben de artık bir şey söylememek için kendimi zor tutuyordum.

Haydar birden başını kaldırdı. Yüzünün ifadesi değişmişti. Daha sakin ve daha soğukkanlı kılmıştı kendisini. Zor anlarda ruhunda yarattığı değişim onda daha önce de rastladığım bir özelliğiydi ve bu yanı ilgimi çekiyordu.

"Peki bir önerim var!" diye başladı. Söylediklerinin iyi anlaşılması için sözcüklerin üstüne basa basa konuşuyordu:

"İnsanlara soralım ve oylayalım. Eğer başka aday olmak isteyenler varsa çıkarlar ortaya, insanlar da tercihlerini yaparlar. Biz de böylece bu iş birkaç kişiden mi kaynaklanıyor, yoksa çoğunluğun düşüncesi mi anlarız."

Birinden en ufak bir ses çıkmamıştı. Sessiz kalsalar da kararsızlığa düştükleri yüzlerinden belli oluyordu.

"O zaman da bırakmayı düşünecek misiniz?" diye üstlerine gitti Haydar.

Salman'ın yüzündeki değişikliklerden ne yapacağı konusunda bocaladığını görüyordum. Aslında Haydar'ın önerisini kabul etmezlikten ziyade az önceki öfkesinin yarattığı dirence tutunmaya çalışıyordu. O dirence rağmen kendisinin de beklemediği sertliğini yitirmiş bir karşı çıkışla:

"Bunu kabul etmezler, "diyebildi ve "ne zaman yapacağız?.." demekten alamadı kendini.

Haydar, aradığı çıkış yolunu yakalamış olmanın heyecanıyla "hemen!" dedi ve onların düşünmesine fırsat vermeden ekledi:

"İşçi arkadaşlara çadırın önünde toplanmalarını söyleyin, gerisini bana bırakın!"

Temsilciler ne olacağını bilemedikleri; ancak artık karşı çıkma noktasının kendilerine bırakılmadığı bir yola sürüklenmişlerdi. Bana kalırsa Haydar ne yaptığını biliyordu. İnsanlar üzerindeki etkisine güveniyordu. Bu etkisini temsilciler üzerinde kullanmıştı. Yalnız içimde bu etkinin ne zamana kadar süreceği konusunda yanıt veremediğim bir soru kalmıştı. Sorular varsa onu yaratan problemler de vardır. Problemlerin, hele insan ilişkilerinde, onları yok sayarak

ya da bastırarak değil çözerek aşılacağını bilmez değilim. O gün hem temsilciler, hem işçiler açısından sorun kimsenin itiraz edemeyeceği şekilde çözümlendi çözümlenmesine; ama zamanı ikna edebilecek miydik? Her ne kadar Haydar'ı haklı gördüysem de sorunları kendisiyle özdeşleştirmesine ikinci defadır tanık oluyordum. Doğrusu nedenini öğrenmek isterdim. Bunun, tamamıyla karakter özelliğinden kaynaklandığını söylemem benim için basit bir yanıt olurdu. Daha ötesine gelince eminim o da doğru bir yanıt vermezdi. İşçileri toplayıp konuşmaya başladığında herkes onu sessizce dinledi. Haydar'ın konuşması boyunca yönlendirme yaptığı gözümden kaçmadı. Dedi ki:

"Arkadaşlar yirmi üç gündür direnişteyiz. Bundan sonra mesafe alabilmemiz için içimizdeki belirsizlikleri aşmalıyız."

Durup insanların yüzlerine baktı:

"Baştan bu temsilci arkadaşlarla mücadeleye başladınız. Böylesi mücadelelerde insanlar kendileri ortaya çıkarlar ve mücadeleyi organize ederler. Mücadele kazanıldığında onlarla mı devam edilir, yoksa başkaları mı devralır; bu sonraki bir şey. Görüyorum ki bazı arkadaşların kafalarında soru işaretleri var. Bu da belirsizliğe neden oluyor. Arkadaşlar dün kendiliklerinden ortaya çıktılar, şimdiyse kimin görev yapacağının sizler tarafından belirlenmesi lazım. Bunu yapmadıkça ve belirsizlikleri yok etmedikçe bu arkadaşlar görevlerini yapamazlar. O yüzden bir oylama yapacağız. Şu âna kadar bu görevi yürütenler: Salman, Sinan, Kenan ve Deniz! Aranızda bayanlar olduğundan bir bayan temsilcinin mutlaka olması gerektiği düşüncesindeyim. Oylamaya geçmeden önce şunu sormak istiyorum: Arkadaşların dışında temsilci olmak isteyen var mı?"

Sustu, bekledi. Her şey yolunda gidiyor gibiydi. Haydar, işçilerin özellikle birkaç kişinin itirazına kendini hazırlamışken ummadığı bir şeyle karşılaştı.

"Benim yerime başka bir bayan arkadaş da olabilir," dedi Deniz.

"Peki bayanlara soruyorum," dedi Haydar, bir ân evvel amacına ulaşmak istemenin sabırsız davranışıyla ama renk vermemeye çalışarak:

"Deniz'in dışında temsilci olmak isteyen başka bir arkadaş var mı?"

Kimseden ses çıkmadı. Deniz, bir şey daha söyler işleri karıştırır mı diye endişelendim; fakat Haydar zamanı iyi kullandı.

"Şu anda görev yapmakta olan arkadaşları isteyenler el kaldırsın o zaman!"

Birkaç kişi dışında herkes el kaldırdı.

"Gördüğüm kadarıyla bu arkadaşlar bundan sonra da temsilcilik görevlerine devam edecekler!"

Onay için kısa bir bekleyiş...

"Umarım kafalarda olabilecek soru işaretleri bu oylamadan sonra artık kalmamıştır."

Oylama beklediğinden de kolay olmuştu Haydar için. Sıkıntı temsilcilerin büyüttüğü kadar değildi demek... Hoşnutsuzluğun birkaç kişi ile sınırlı kaldığı, işçilerin bütününü kapsamadığı ortaya çıkmıştı. Ancak temsilciler büsbütün haksız da değildiler. O günden sonra en azından kahvelerde onların arkasından konuşanlar, temsilciliklerine itiraz edenler artık çoğunluğun kararını tanımak zorunda kalacaklardı; bu gerçekleşmese bile temsilciler işçilerden aldıkları güçle kendilerini daha rahat hissedeceklerdi. Temsilcilerin moralleri yerine gelmişti, Haydar'ın da!.. Radyo Umut'a gidebilirdik artık.

UMUT RADYODAKİ BİR AKŞAMLIK ÖYKÜ
26 ağustos

Haydar Bey'in, Haydar'la Deniz'in radyo programına çıkışlarının anlatısını tek bir sözcüğünü değiştirmeden olduğu gibi verdim.

Radyo Umut'a geldiklerinde akşam olmuştu. 'Her hafta bir konu, bir konuk' programı Tıbzet direnişine ayrılmıştı. Saat 17.55'de yayın odasına alındılar. Deniz ve Haydar!..

İkisi de kulaklıklarını başına geçirmiş, programın başlamasını bekliyorlardı. Haydar ilk kez konuşacaktı radyoda. Bu kez mikrofonun karşısına çıkmaktan kaçamamıştı. Deniz'e baktı: O da heyecanlıydı. Cesaret vermek istercesine elini onun dizine koydu, aynı

anda dudaklarını kenetleyip sessiz, 'başaracağız, diyen bir bakışla. Kulaklığından bayan spikerin direniş hakkında bilgi verdiğini duydu. Bir anda her şey, yolda düşünüp durduğu, söylemeyi tasarladığı her şey sırasını kaybetti. Ve daha garibi orada ne aradığını sordu kendisine. Çevresine bakındı: Ses geçirmeyen camın arkasında Mert Yalman'ın kendisine baktığını gördü. Bayan spiker birazdan soru yöneltecekti, mikrofonun ötesinde görünmeyen insanlar onun ne dediğini dinleyeceklerdi. Kendini soru soranla dinleyecekler arasında sıkışmış hissetti. İnsanların karşısında konuşmaya alışmıştı. Bu kez görünmeyen bir kitle vardı karşısında. Kitle görünmüyorsa heyecanı nedendi öyleyse? Bir topluluk karşısında konuştuğunda da insanları (aslında) görmediğini düşündü; ve hatırladı: İnsanları fark ettiğinde konuşma düzeni bozuluyordu. (Ayrıca hatırladı: Direniştekilerle konuşurken onları tek tek görse de konuşma düzeni bozulmuyordu; tek bir ruhtular çünkü) Uzakta olsalar da onları fark etmişti. Fark ettiği zaman tersi oluyor, onlara değil söyleyeceklerine veriyordu dikkatini; şimdi görünmeyen kitleyi bir kere bile çıkaramıyordu aklından. Onlar, göremediği halde söyleyeceklerinden daha çok önem kazanmışlardı.

Bayan spiker, "Evet, nasıl başladı sendikalaşma hareketi Tıbzet'te?" diye sorduğunda bir ân boşlukta kaldı. Ürpertici bir sessizlik oldu. Ve o ürpertici sessizlikte yine sorudan ve söyleyeceklerinden çok görünmez kitleyi düşündü. Bir daha geri dönülemeyecek ân geçip gitmekteydi ve o hâlâ tuhaf bir şekilde göremediği fakat onu dinlemeye hazır insanların konuşmasını beklediklerini düşünüyordu. İçine düştüğü durumdan kurtulmak için ne olursa olsun bir şeyler söylemeliydi. Tıbzet'in mücadelesine nasıl başladıklarını anlatmaya başladı. Gene ne tuhaf? Kendi sesini duyuyordu, (aynı anda yüreği güçlü bir şekilde çarptı) anlatırken kendini dinliyordu. O hem konuşan hem dinleyen olmuştu. Görünmeyen kitlenin yerine geçmişti. Bir taraftan konuşuyor, bir taraftan konuştukları ile alakası olmayan şeyler geliyordu aklına. Konuştuklarından kopmuştu, sık konuştuğu ve artık ezberlediği şeyleri söylemeye başladı. Bunun böyle devam etmeyeceğini kavradı ve arkasından: İkinci çarpıntı! O anda her şeyi unutup kendini söylediklerin-

de kaybetmeyi denedi. Elini ritmik bir şekilde masaya vurmaya başladı konuşurken! Bir vuruyor bir kaldırıyordu elini, sözlerini elin ritmine uydurarak... Ritim ellerle sözler arasında ortak bir şeydi; o zaman görünmez kitleyi görmemeyi başardı ve büyülü bir dünyaya daldı. Dedi ki:

"Yirmi üç gündür işçiler büyük bir kararlılıkla, dayanışma ruhuyla bu direnişi devam ettiriyorlar, ve devam ettirecekler. Biz kazanacağız."

Sanki elini masaya vurmaktan vazgeçerse büyü bozulacaktı. Her şey yeniden eski yerini alacaktı. Elin ritmik hareketi görünmez gücü uzaklaştırmak için yapılan büyünün bir parçasıydı adeta. Tamtam çalan ve yabancı ruhları uzaklaştıran ilkel yerli gibiydi. Ve o elin ritmik hareketiyle konuşmaya devam ederek dedi ki:

"Çünkü bu mukavemet savaşımı, sinir savaşımı!.. Yirmi üç gündür işverenin, güvenlik güçlerinin yarattığı gerilime, bizim üstümüzdeki baskılara karşı direniyoruz. Üzerimize dört gündür yağmur yağıyor, toz esiyor, güneş bizi yakıyor, orda, çorak bir yer orası, açık bir yer... Kırk bayan işçi, bir o kadar da erkek işçi; direniyoruz. Direnmeye devam edeceğiz, ayakta kalmaya devam edeceğiz; bunu söylemek istiyorum."

Spikerin sesini duydu. Çok uzaktan geliyor gibiydi.

"Hemen Deniz'e dönüyorum," dedi Spiker. "Siz Tıbzet çalışanlarından birisisiniz. Nasıl Tıbzet'te çalışma koşulları? Yani sendikalaşma hareketine karar verdiğiniz zaman, bir uyanış geçirdiniz. Hangi soruları sordunuz kendinize? Hangi koşullar altında yaşıyordunuz? Ve yaşamaya devam ediyorsunuz sanıyorum.

"Öncelikle şundan başlayayım isterseniz, sorduğunuz soruya karşılık," dedi Deniz.

Ne kadar sakin görünüyordu. Acaba Yaşam Radyo'da konuşurken de böyle sakin miydi diye düşünmekten kendini alamadı Haydar. Sendikaya gelmelerinden önceki süreci anlatmaya başladı Deniz, sonra niçin sendikalı olmaya karar verdiklerini... Sendikaya üye olduktan sonra karşılaştıkları baskıları, kendilerine sendika dışında yapılan teklifleri... Ve şöyle devam etti:

"İnsanlar bunu kabul etmediler, çünkü bu artık bir onur sava-

şımına dönüşmüştü. Sendikanın bize bir kimlik getireceğini, sosyal haklarımızı sendikamız vasıtasıyla alacağımızı biliyorduk."

Onları direnişe sürükleyen koşulları anlatarak sözlerine devam etti:

"Müdürle görüşmelerimiz oldu. Müdürden istediğimiz sendikayı kabul etmesiydi, fakat hayır! Müdürün bize söylediği şey gelin sendikasız anlaşalım! 4 Ağustosta direnişe başladık. İlk gün asker geldi. Daha sonra üç gün üst üste noter geldi. Bize tebligat gönderdiler. Biz de direnişe devam ettik. Bugün direnişin yirmi üçüncü günü!"

"Peki şu anda fabrikada üretim durmuş vaziyette mi? Çalışan işçiler var mı? Yani işçilerin hepsi direnişte mi?" diye sordu spiker.

"Şimdi, üye olan arkadaşlar direnişte. Üye olmayan eski arkadaşlardan dört beş kişi ki, bir haftadır üretim yaptılar. Ancak bugün gelmediler. Şöyle diyebilirim. O insanlara şöyle söylenmiş: "Sendika mahkemeyi kaybetti. O insanlar bir daha mahkemeye gelmeyecek." Ama böyle bir şey yok! Mahkeme tarihi bile belli değil! Bir anlamda kandırılmış oldular. Ama bugün fabrikaya gelmedi o insanlar. Gelmeyecekler de sanırım. Bizler her şeye rağmen orada direniyoruz. Direngenliğimiz çok güzel. Aramızda bir bölünme yok. Birliğimiz beraberliğimiz hâlâ devam ediyor. İşveren oraya Ersever adında bir personel müdür getirdi. Servislerimizi kaldırdı, ama onun gelmesiyle de hiçbir şey değişmedi. İnsanların moralinde en ufak bir bozulma olmadı, hatta hınçları arttı. Yani kazanma kararlılıkları arttı insanların. Bu çok güzel bir şey. Ben ilk defa yaşıyorum böyle bir olayı ve bu olaylar karşısında duygulanmamak ve kazanma duygusunun olmaması imkânsız diyebilirim."

"Yeni işçi alımları söz konusu mu fabrikaya? Böyle bir çabaları var mı?" diye sorusunu değiştirdi spiker.

"Çabalar var, ancak şunu diyebilirim: Tıbzet'te yeni işçi çalışamaz. Çünkü Tıbzet'in kalifiye elemana ihtiyacı var. Yani siz bir makinenin başına geçip onu çalıştıramazsınız; çünkü onu nasıl çalıştıracağınızı bilmiyorsunuz. O yüzden yeni işçi almak da sırf bizim moralimizi bozmak! Ve gelen yeni işçilerin çoğu kadın işçilerden

oluşuyor. Kadın işçilerin tek çalıştığı bölüm paketleme bölümüdür. Üretim olmazsa paketleme de olmaz; çünkü paketleme en son aşamadır."

"Peki, ben tekrar Güney'e dönüyorum," dediğinde spiker, Haydar, bu âna hazırlıklı, aynı şekilde elini masaya ritimle vurarak, farkında olmadan ama, dedi ki:

"Deniz arkadaşın söylediği gibi bugün dışarıdan işçi getiriyorlar, yani kadın işçiler! Bakın şunu söylüyorum: Bize 'daha önce direnişler oldu' diyorlar, 'bu direnişler kaybedildi' diyorlar, 'bu insanlar işsiz kaldı' diyorlar; bunu herkes söylüyor. Ve 'siz burada da kaybedeceksiniz' diyorlar. 'Perfektüp'te direniş kaybedildi' diyorlar. Oradan kadın işçileri, o direnişi kaybeden ve bu anlamda moral bozukluğu içinde olan, sendikalara güvenini kaybetmiş kadın işçileri getiriyorlar ve çalıştırıyorlar. Yani işçileri, ekmeğini kazanan insanları karşı karşıya getiriyorlar. Biz burada Tıbzet'te öz gücümüze güveniyoruz. Öncelikle ayakta kalacağımızı, direneceğimizi, kararlılığımızı biliyoruz. Ama Tıbzet'in şimdiye kadar kaybedilen direnişler gibi kaybedilmeyeceğini, kaybedilmemesi gerektiğini biliyoruz."

El hareketi konuşmasındaki vurguya uymuştu. Ve yavaş, ve ağır devam etti ve dedi ki:

"Şunu biliyoruz. Bugün sendikalar kan kaybediyor, gerçekten, örgütlenmenin önündeki engeller o kadar büyük ki, sendikaların üye sayıları genişlemiyor. Bu anlamda Tıbzet direnişin önemli bir rolü ve misyonu var. Bu güne kadar Tıbzet direnişini bütün kamuoyuna anlatmaya çalıştık, anlatmaya da devam edeceğiz.

Bugün öyle güzel bir şey oldu ki!.. Günlerdir telefon eden, Marmara üniversitesinden hemşire arkadaşlar geldiler, o kadar yolu teptiler. Ta Kadıköy Altunizade'den otobüslere binerek geldiler ve bize aralarında topladıkları paraları verdiler ve dediler ki: 'Siz bizim moralimizsiniz. Siz kazanırsanız biz de moral bulacağız. Örgütlenme anlamında Türkiye'de bir şeyler yapılacağına inanacağız.' Evet! Tıbzet'i bütün işçiler duyuyor. Biz şunu istiyoruz: 'Bu örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması, işçilerin gerçekten çağdaş ölçülerde örgütlenebilmeleri ve sesini duyurabilmeleri için,

bir güç olabilmeleri için Tıbzet kazanılmalı!' Bu anlamda şunun bilincindeyiz. Biz özgücümüzle direneceğiz. Yalnız herkes bize destek versin! Bir imza kampanyası başlattık. Bu imza kampanyasında işverenin tutumunu kınıyoruz; aynı zamanda örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması için başlattık, hep birlikte mücadele vermek için! Tıbzet işçisinin değil, bütün kaybedilen direnişlerin kazanmaya dönüşmesi için, Tıbzet'in bir bayrak olması için, sesini duyurmak, haykırmak için..."

Spiker Haydar'ın konuşmasını kesti ve "destek görüyor musunuz? diye sordu.

Haydar oturduğu yerde geriye doğrularak elini masaya bastırdı ve yanıt yerine konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Perşembe günü saat dört buçukta fabrika önünde bir basın açıklamamız olacak! Tıbzet işçisi 4 Ağustosta 'sendika istiyoruz' diye haykırdı. 91 işçi zaman zaman askerlerle gerilimli anlar yaşadığında haykırışını suskunluğuyla yanıtladı. Ama Perşembe akşamı saat dört otuzda susmayacak! Kendisi gibi binlerce insan, o alanda toplanarak haykıracak! Ve susmayacak!"

"Fazla zamanımız yok!" dedi spiker ve tatlı bir buyrukla:

"Deniz'e dönmek istiyorum. Deniz! Bir mesajın varsa onu da dinleyelim."

"Evet, ben, son olarak şunu söylemek istiyorum," dedi Deniz. "Bu arada fabrikaya silahlı adamlar getirildi. Yani beli silahlı adamlar, yani jandarmanın dışında silahlı adamlar!"

"İşverenin yandaşları mı?" diye sordu spiker Deniz'in bu sözleri üstüne.

"Hayır, o konuda bir bilgimiz yok."

"İşveren tarafından getirildi sonuçta bu insanlar."

"Evet, işveren tarafından silahlı adamlar getirildi. Bunlar da bizde moral bozukluğu yaratamadı. Bizim düşündüğümüz tek şey... 1976'dan beri kurulu bu fabrikayı biz kendi ellerimizle bu hale getirdik. Bu fabrika bizimle var oldu ve bizimle var olacak!"

"Evet, sayın Güney! Son mesajınızı alalım!"

Haydar yeniden ellerini konuşmasının ritmine uygun masaya vurdu, daha ağır bir ritimde ama, daha bir kararlı, şunları dedi:

"Mesajım şu! İşçiler, demokrat insanlar; herkes! Bulundukları mevzilerde imza kampanyalarını genişleterek, çalışma bakanlığına, siyasetçilere, ve Tıbzet'e; örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması ve Tıbzet'in kazanması için, fakslar çekerek, basın açıklamaları yaparak bize destek olsunlar ve bunu genişletsinler ve herkes bu dayanışmaya ve mücadeleye kendi mevzilerinde katılsın! Biz bunu istiyoruz."

Haydar Güney, spikerin; "Evet, katıldığınız için teşekkür ediyorum," diyen sesini duyduğunda bir rüyadan uyanmış gibi çevresine baktı. Yayın odasında olduğunu gördü, sonra cam bölmenin ardından ona bakan Mert Yalman'ı... Deniz'in yüzünde de rahatlamış bir ifade vardı.

İkisi de kulaklıklarını çıkarıp masanın üzerine koydular ve odadan dışarı çıktılar. Haydar, olan biteni, yaşadıklarını yeni kavrıyordu; korktuğu başına gelmemişti. Mert Yalman'a sorarken, Yalman ona "iyiydin" dediğinde ve, "yalnız masaya niye vurdun hep?" diye sorduğunda, " öyle mi oldu?" dedi şaşırmışçasına.

Radyo Umut'a gittiklerinin ertesi günü Haydar Güney ve temsilciler Reslan işçilerini ziyarete gittiler. Reslan'ın ziyaret edilmesini en çok isteyenlerin başında Deniz geliyordu. O nedenle bu ziyareti anlatmak Deniz'e düşüyor.

RESLAN ZİYARETİ

Sonunda gidiyoruz Reslan'a. Gitmemek için hep bir bahane buldu Haydar Güney. Evet, belki haklı, hemen hemen her gün bir iş çıkıyor, hiç boş vaktimiz yok! Haydar Güney'in: "Şu işi halledelim, Reslan'a da gideriz," sözlerine gene bahane buluyor denemez elbet (daima halledilmesi gereken sorunlarla karşılaştığımız da bir gerçek) ama ben diyorum. Bana kalırsa Haydar Güney direnişte olan başka işçilerle bir araya gelme işini gerektiği gibi önemsemiyor. Oysa örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılmasında geniş cephenin gerekliliğini savunan o; fakat savunduğu fikirle

çevremizdeki direnişlere gereken önemi vermeyişi bağdaşmıyor. Bu sonuca nereden vardım? Menkıbe Hanım'ın (Otobüsün içinde bayanlarla sohbet ettiğimiz gün) "Başkan, Reslan işçilerinin direnişine uğramayı düşünmüyor musunuz?" sorusuna karşılık Haydar Güney'in verdiği yanıttan böyle bir sonuç çıkarmış değilim. Her ne kadar "yine de gideriz" dediği sırada yüz halinden, soruyu geçiştirdiği, önemsemediği belli olsa da!.. Benim bildiğim Haydar Güney söylemezdi öyle! O günlerde o kadar meşguldü ki; ondandır diye düşünmüştüm, değilmiş!.. Peki nedenmiş? Bilmiyorum. Bir haftadır dilimde tüy bitti söyleye söyleye ancak bugün razı oldu. Bana "Ben insanları şaşırtmasını severim," demişti bir gün. Doğrusu şaşırtıyordu beni. Neyse gidebildik sonunda.

Reslan'ın önüne vardığımızda dört kişi karşıladı bizi. Ne kadar çok sevindiler bizi görünce. Şöhretimizin buralara kadar yayıldığını doğrusu ummazdım. Yüreğimdeki heyecan ve sevinç daha arttı böyle bir karşılamadan sonra. Doğrusu kabıma sığmaz oldum. Baktım Haydar Güney'in yüzü de ışıldıyor.

Fabrikanın bahçesine girdik. Teneke kutulardan üstlerine koydukları tahtalarla oturak yapmışlardı. Her birimiz birine oturduk ve oturur oturmaz Haydar Güney'i beklemeden birbiri ardına sorularımızı sormaya başladık. Salman Ağabey'in sorusu öteki işçilerin nerede olduğuydu?

Adı Murat'tı cevap verenin. Anladığım kadarıyla komitendi. Belli etmemeye çalışsa da Salman Ağabey'in sorusunu cevaplarken rahat değildi.

"Sizin direnişinizde olduğu gibi yapmadık biz," dedi. "Hepimiz her gün gelmiyoruz. Bazı arkadaşlara iş için geçici olarak izin vermek zorunda kaldık."

Eliyle arkamızdaki fabrika binasını göstererek:

"Hepimizin gelmesi de gerekmiyor zaten! Fabrika şu anda kapalı ve çalışmıyor."

Direnişe nasıl çıktıklarını, kaç gündür direnişte olduklarını, ben sordum.

"Direnişimizin 49. günü..." diye anlatmaya başladı. Ve devam etti:

"Biz sizin gibi her gün basında duyuramıyoruz sesimizi. Sizi her gün gazetelerden takip ediyor ve gıpta ediyoruz."

Göz ucuyla Haydar Güney'e baktım: Saklayamadı gülümsemesini. Komitedeki çocuk konuşmasını sürdürüyordu:

"26 Haziranda DİSK Basın–İş'e üyeliğimizi verdik. Şirket patronları duymuş olacak ki 10 temmuz akşamı beni (eliyle sağında oturanları göstererek) ve iki arkadaşımı işten çıkardılar. Hiçbir şeye imza atmadık ve eve gittik.

Sabredemeyip sordum:

"Yetki için çoğunluğu sağlamış mıydınız?"

"Sağlamış olmamız gerekirdi. Kırk yedi kişiyi üye yapmıştık. Zira fabrikada yetmiş, seksen kişi gösterdiklerini biliyoruz. Biz de sizin gibi mahkemeliğiz şu anda."

"Peki siz atıldıktan sonra ne oldu?" diye sordu Haydar Güney.

"Ertesi günü tekrar fabrikaya gittiğimizde patron bizi fabrikaya almayınca kapı önünde beklemeye başladık. Çay paydoslarında, yemek paydoslarında içeriden arkadaşlarımız bize destek verdiler. Bir gün yalnız bırakmadılar; biz söylemeden, üstelik deneyimsiz bu arkadaşlar. Çileden çıktı patronlar. Beş kişiyi daha attılar. Sekiz arkadaş 17. Temmuza kadar direnişi sürdürdük. Patron tüm sendikalı işçileri attı bu kez. Hatta bize karşı kullanmak üzere imza alamadıkları sendikasız işçileri de attı. O tarihten sonra üretim tamamen durdu."

"Ne yapıyorsunuz direnişte? Günleriniz nasıl geçiyor?" diye sordu Salman Ağabey.

"İlk olarak sendikamızla birlikte bir bildiri yayınladık. Basın açıklaması yapıldı. DİSK'e bağlı fabrikalar geldi. DİSK Başkanı güzel bir konuşma yaptı. Sloganlar atıp omuz omuza halaylar çekerek türküler söyledik. Sonraki günlerde işverenin polisleri kullanmak isteyip bizi dağıtmaya yönelik çalışmaları oldu. Sendika yöneticileri araya girerek bunları bertaraf ettiler. Ne zaman maddi olarak sıkıntıya girdik; aklımız başımıza geldi. (Gülümsedi) Otuz gün boyunca günlerimiz tavla oynamakla geçmişti. Şimdi artık öyle yapmıyoruz. Sendikamızla konuştuk; dayanışma için çakmak, kalem bastırıp sendika sendika dolaşarak dağıtıyoruz."

Komitedeki çocuk konuşurken Salman Ağabey ara sıra bana bakıyordu. Salman Ağabey'in soruyu sorduğu sırada kafasının içinden geçenleri biliyordum. Onun da benim gibi Reslan'ı bizim direnişle karşılaştırdığından, sorusunu da bu nedenle sorduğundan emindim. Bakışlarımız, onların bizim kadar çok şey yapmadığını anlatıyordu birbirimize.

"Cumartesi günü öğlenden sonra Sefaköy Ekin düğün salonunda şenliğimiz var. Gelirseniz seviniriz."

Yüreğim cız etti şenlik lafını duyunca. Salman Ağabey'in yüzünün rengi değişiverdi. Benim gibi... Bizim yılan hikayesine dönen şenlik yüzündendir. Ender tuta tuta Eyüp'ün tepelerinde, insanların bulamayacağı kadar yukarılarda, üstelik beş yüz kişiden fazlasını almayacak bir salon tutmuş, salon sahibine kaparo bile vermiş... Salman Ağabey salonu gördü de "burada ne şenlik olur ne düğün!" dedi. On günlük bir zaman kalmış önümüzde: Ne yasal işlemler tamamlandı ne müzik gruplarını ayarladık. Haydar Güney başından beri ilgilenmedi zaten.

"Yarın bizim de fabrika önünde basın açıklamamız var," dedi Haydar Güney. "Aynı zamanda sizi basın açıklamamıza çağırmak için geldik bugün. Cumartesi günü Sefaköy'e bütün işçileri getiririz."

"Biz de yarın diğer işçi arkadaşları alır geliriz," dedi Murat.

Bekledim Haydar Güney şenlik lafı edecek mi diye? Onun da şenliğin olacağına inandığı yoktu demek ki!.. Salman Ağabey'in de yoktu. Eh! Peki ne olacak? Davetiyeler basılmış, bir kısmını dağıtmaya başladık?..

Biz Murat'la konuştuğumuz esnada diğer bir kişi ateş yakmakla uğraşmış, iki tuğlanın arasında yaktığı ateşle çay demlemiş, şimdi de bardaklara koyuyordu.

"Peki bundan sonra ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordu Haydar Güney.

"Ne olursa olsun burayı terk etmemeye kararlıyız!" dedi kıvırcık saçlı ateşin başından.

Madem kimse bizim şenliğin sözünü etmiyordu; ben de şenlik düşüncesini çıkardım aklımdan. Dikkatimi konuşmalara verdim.

"Direnişimizi sürdüreceğiz elbet!"diye devam etti Murat. "Direnişimizi sürdürürken bir yandan da mahkeme sürecini takip edeceğiz. Bu arada hatalarımızdan dersler çıkardık. Nöbet çizelgesi düzenlemeye başladık. Direnişe gelme işini düzene koyduk."

Bir süre yüzümüze baktıktan sonra:

"Peki siz ne yapmayı düşünüyorsunuz bundan sonra?" diye sormasın mı?

O ân tüm dikkatimi Haydar Güney'in yüzünde topladım. Ne diyeceğini merak ediyordum.

Acı bir gülümseyişle:

"Mesele de burada ya!" diye cevap verdi Haydar Güney. "Aynı şeyleri yaşıyor, aynı soruları soruyoruz; ama bizi bir araya getirecek bir güç yok!"

Hemen ortaya atıldım:

"O zaman biz bir araya gelelim Haydar Bey" dedim.

Düşünceli düşünceli sözlerimi tekrarladı; gittikçe ses tonunu düşürerek:

"Evet, bir araya gelelim... Gelelim de..."

Biz de bayan arkadaş gibi düşünüyoruz," dedi Murat. "Direnişlerimizi birleştirmeli, ortak bir komite kurmalıyız."

Haydar Güney'in yüzü sıkıntılı bir hal almıştı. Nedense (??)

"Evet, ama nasıl?.."

Ortaya konuşmuyor kendi kendine söylüyordu daha ziyade. Bakışlarından Murat'ın ve benim söylediklerimin kafasına yatmadığını okuyordum. Ne olmuşsa bana benim de aklımdan benzer düşünceler geçmişti o anda. Ben de iki direnişi birleştirsek bile bir şeylerin değişmeyeceğini düşünmeye başlamıştım. (Ben de mi Haydar Güney'e benzer oldum.) 'Buradaki dört kişiyle mi?..' Böyle düşündüğüm için kendimden kaçmak istercesine:

""Gene de ortak çalışmalar yapabiliriz," dedim.

Haydar Güney kaşlarını kaldırıp gözlerini açarak hayret dolu bir ifadeyle baktı bana.

Ne diyeceğimi şaşırmıştım.

"Ne bileyim..." dedim. "Yarın basın açıklamamıza gelecekler mesela! Biz de onların şenliğine gideceğiz. Böyle şeyleri çoğaltma-

lıyız bundan sonra."

"Evet!" dedi Haydar Güney sözü ağzımdan alıp. "Bundan sonra sık sık bir araya gelmeliyiz."

"Çok iyi olur!" dedi Murat ve devam etti:

"Sizin mücadeleniz bize büyük moral oluyor. Sizden güç alıp direnişinizi arkadaşlarımıza örnek gösteriyoruz."

Çok kısa süre bakışları havada asılı kaldı; o kısa sürede yakaladığı düşünce elinin güçlü bir hareketiyle sözcüklere döküldü.

"Mesela?.." dedi. "Yaşadığımız deneyimleri birbirimize aktarmak için bir araya gelebiliriz. İki taraf için de yararlı olur bu."

Ardından Haydar Güney'e peş peşe sorular sordu. Haydar Güney'in şube başkanı oluşu ve direnişin bizzat başında olduğunu bilmesi daha da saygılı davranmasına neden oluyordu. Ya da bana öyle geliyordu. Haydar Güney uzun uzun direnişimizi anlattı, sendika cephesinde gördüklerini de!.. Onlar da kendi cephelerinden durumun pek de farklı olmadığını söylediler. Haydar Güney: "İki konfederasyonun gücünü bu konuda birleştirmek gerekir! Sizin tarafta da siz konuyu gündeme getirmelisiniz," dedi ve bu söylediklerinin üzerinde önemle durdu. Konuştukça canlanıyordu bakışları, enerji akıyordu yüzünden; bu da orada bulunan hepimizi etkiliyordu. Ona göre sendikalar mutlaka harekete geçmeliydi.

Reslan'ın önünden ayrıldığımızda akşam olmuştu. Ertesi günü basın açıklamamızda görüşmek üzere birbirimize başarılar diledik. Onlar da şenliklerine beklediklerini söylediler. Uzaklaşırken dönüp baktık birkaç kez. Defalarca el salladılar arkamızdan.

Bundan sonra kaç kez daha görüşecektik? Bu olanağı yaratabilecek miydik? Vaktimiz olacak mıydı buna? Gerçekten bir şeyleri değiştirebilecek miydik?.. Bilmiyorum. Ama Haydar Bey'i affetmiştim.

Koyduğum noktayla birlikte Haydar Bey'in benden istediğini, bu bölümde, dağınık haldeki yazılarını bir düzene koyma isteğini yerine getirmiş oluyorum; elbette kendi tarzımda. Bir masal anlatıcısıyım ben ve masallar romanın kurmaca dünyasından farklıdır. Her ne kadar biz Doğudakilerin masal geleneğine bağlı kal-

dıysam da Haydar Bey'in Batının roman tekniğiyle kurduğu romanını, onun kurmaca dünyasını değiştirmeye yeltenmedim. Yazılarına bağlı kaldığım sürece bunu yapamazdım zaten. Bundan sonraki kısımlar romanın kendi anlatım düzeni içinde devam ediyor ve oturma eyleminden bir gün önceki toplantıyla birlikte son buluyor. Başlıklar konmamış olduğu için kendime göre bölümlere başlık koydum; yalnızca bir bölümde değişiklik yaparak 'Deniz'den yağmurlu bir günün öyküsü' başlığını verdiğim bölümü Deniz'in ağzından anlattım. Bundan sonrası Haydar Bey'e kalmış.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Basın açıklamasının öyküsü
28 Ağustos

İşçiler çember oluşturup halay çekmeye başladılar. Parmak uçlarından birbirlerinin ellerini tutmuşlar, öne kalkan ayaklar hep aynı ritimle birbirine bağlı, Kürtçe ezgiler söyleyerek yüreklerindekini toprağa, bir de güneşe anlatıyorlar. Güneş bir kez daha otlan sarartmaktan yorulmuş, fabrikalann çatısına doğru inerken sanki göz ucuyla halayı seyrediyor. Onun için halayın Kürtçe söylenmesi fark etmiyor; ama askerler için ediyor. Günlerden beri böyle değil mi? Ne zaman Kürtçe türkülerle halay çekilse ve hep bir ağızdan dillense acılar; bir asker koşup sert bir ifadeyle: "Komutan halayı kessinler diyor!" buyruğunu vermiyor muydu? İşte o zaman Haydar, onu aşan bir şeylerin olduğunu hissedip, o anda onu aşan şey neyse, direnişin sınırlarına çekmeye çalıştığında (başka türlü davranması mümkün mü?) insanlar zorlansalar da sessizce dinlemiyorlar mıydı onu? Oysa şimdi kendilerini özgür hissediyorlar. Başka insanların fabrika önüne gelişlerinden güç alarak yalnız oldukları anların acısını çıkarıyorlar.

Petrol–Sen'in mavi minibüsü fabrikanın tam karşısında tarlanın hemen kenarında durmuştu. Minibüsün üstüne ses düzeni kurulmuştu. Haydar, minibüsün üzerinde, basın açıklamasını geciktirmek için elinden geldiğince ağır hareket ediyordu. Fabrikadaki iş-

çilerin çıkmasına daha bir saat vardı. Saat 17.00 şimdi! Haydar, başlar başlamaz bağırabildiği kadar bağıracak: Duyarlar da belki düşünürler diye, belki fabrikaya bir daha gelmezler, direniş kıncısı olmaktan vazgeçerler diye... Büfenin olduğu taraftan mitinge katılmak için gelenler oluyordu halen. Bir grup Reslan işçisi gelmişti. Partilerden, sendikalardan, fabrikalardan gelenler olmuş; ancak tüm gelenler dört yüz kişiyi geçmemişti. Zaten yüz elliye yakını direnişteki işçilerden ve ailelerinden oluşuyordu. Umdukları sayıyı bulamasalar da askerlerin karşısında ilk kez başkalarıyla birlikte olmak onlara güç ve moral veriyordu.

Haydar'ın bakışları bulunduğu yerden halay çekenlere, (kiminin üstünde Petrol–Sen'in mavi önlüğü, önlüklerde sendikal talepleri dile getiren yazılar var: 'Sendikal hakkımız engellenemez!' bunlardan biri) çemberin ortasında dolaşan çocuklara (zaman zaman çocuklar da halaya katılıyor) bakıyor, sonra bakışları halay çekenlerin arkasındaki boş inşaata, oradan da diğer fabrikalara uzanıyordu: Direnişten haberi olmayan fabrikalara!.. Üsteğmen, fabrikanın kapısının yakınında, kollarını göğsüne kavuşturmuş, aklından neler geçiyor kim bilir; bir ân evvel mitingin bitmesini arzuluyor herhalde! Haydar, Kürtçe türkülerle halay çeken işçiler, bu kez üsteğmeni umursamıyorlar. 'İşte başka insanların gelip destek vermesi bu!' diye düşünüyor Haydar. Bir de geniş kitlelere ulaşsa bu topluluk; o zaman, o zaman Tıbzet'e girer sendika, başka fabrikalara da girer, başka şeyler de olur: Daha büyük hedefler! Hep aklında bunlar var Haydar'ın.

Şimdilik bu kadarıyla yetinmek zorundaydılar. Türk–İş İstanbul Bölge Temsilcisi gelmiş, Hava–İş Başkanı da, tabii Petrol–Sen Başkanı ve merkez yöneticileri de var. HADEP'in, EMEP'in ilçe başkanları gelmiş; Kalabalığın arasında Bayer'in, Aygaz'ın temsilcilerini görüyor Haydar.

Halay bitti o sıra. Halay çekenler dahil herkes alkış tuttu. Sonra hızlarını alamamış olacaklar yeniden başladı. Artık mitinge gelenlerin arkası kesilmişti ve en başta yöneticiler sabırsızlanmaya başlamıştı. Haydar, ön tarafta bulunan Deniz'e seslendi minibüse çıkması için ve o zaman nasıl başlayacağının heyecanı aldı De-

niz'in yüreğini. Minibüsün üstüne çıkıp Haydar'ın yanına vardı. Öylece bekledi. Minibüsün dar tavanı oldukça kalabalıktı: video çekimi yapan biri, birkaç foto muhabiri, bir de onlar; iki tarafta büyük kolonlar bir de! Halay bitti ve yeniden alkış tuttu herkes.

"Değerli arkadaşlar, bir toplanalım!"

İlk söylediği bu olmuştu Haydar'ın. Mikrofonu sıkı sıkıya kavramıştı, oldukça gergin; gerginlikten gözlerini kırpıyordu sık sık.

"Arkadaşlar bu tarafa gelir misiniz!" diye bağırdı Salman.

İnsanlar minibüsün etrafında toplanmaya başladılar. Fabrika tarafındaki askerler hareketlendi bir anda, koşarak etraflarını sardılar. Haydar, bekledi toplanmasını insanların. Başlamak için derin bir soluk aldı; duyguların onu sıkıştırdığını hissetti: Dayanamadı, ilk sözcükler çıkıverdi ağzından.

"Değerli arkadaşlar! Direnişteki Tıbzet işçileri adına hepinize hoş geldin, diyorum."

O ân rahatlayıverdi. Sözcükler anlayamadığı bir kolaylıkla dökülmeye başladı dudaklarından. Ne söyleyeceğini düşünmesi gerekmiyordu. Artık kendisini unutmuştu.

"Aramızda bizim gibi işçi kardeşlerimiz var. Potaş işçileri aramızda! Günlerdir direnen yiğit Reslan işçileri! Bayer işçileri!.. Türk–İş Temsilcisi, Hava–İş, Yol–İş İstanbul... Haber–İş İstanbul aramızda! EMEP, HADEP aramızda!.. En güzeli de bizim gibi sendikalaşmak için direnen Esenyurt Güzel Tekstil İşçileri aramızda!."

Son sözcükler güçlü bir vurguyla çıkmıştı ağzından. Sözler biter bitmez, insanlar zapt edilmez bir gücün etkisinden birden boşanmışlar gibi önce alkışlarla, sonra sloganlarla karşılık verdiler. "Yaşasın Sınıf Dayanışması!" diye bağırıyordu herkes.

"Bu alkışlarınız ve sesleriniz mücadelemiz için bir ışıktır. Güzel Tekstil İşçileri! Hep birlikte kazanıncaya, son noktayı koyuncaya kadar devam edeceğiz."

"İşçiler El Ele, Genel Greve!" sloganı atıldı bu kez.

Haydar, elinde bir kâğıt tutuyordu. Petrol–Sen'in eğitimci eğitimlerinden, eğitime katılan idari sekreterlerden gelen bir metindi bu. Okumaya başladı. Petrol–Sen'in idari sekreterleri desteklerini bildiriyorlar, yanlarında olduklarını belirterek mücadelelerinde za-

fer diliyorlardı. Metni okumayı bitirince güçlü bir alkış koptu. Haydar, alkışların dinmesini bekledi, göz ucuyla Deniz'e bakıp topluluğa döndü:

"Arkadaşlar, yirmi beş gündür, inatla bilinçle direnen işçi arkadaşlar adına, genç bir bayan arkadaşımız, Deniz Özkaya, size Tıbzet işçilerinin yüreğini, sesini duyuracak! Sözü ona bırakıyorum."

Elindeki mikrofonu Deniz'e uzattıktan sonra kenara çekildi.

"Değerli basın mensupları ve demokrasi güçleri!" diye sözlerine başladı Deniz. Elinde önceden hazırladığı yazılı bir metni tutuyordu.

"Bugün direnişimizin yirmi beşinci günü! Biz direnişimize ilk günkü kararlığımızla devam ediyoruz. Biz biliyoruz ki bu mücadele bizim mücadelemiz. İşveren yasal boşluklardan faydalanıyor, hileyle kırk dört hayali işçi gösteriyor. Bize de bu haksızlığa mücadele etmek düşüyor. Mücadelenin kazanılmaması için hiçbir neden yoktur, yoktur; çünkü mücadele bize ön koştuğu şartlarda doğuyor ve direniş başlıyor."

Konuşurken kendinden oldukça emindi. Kâğıttan okumasına rağmen bunu hiç hissettirmiyor; titrek güçlü sesiyle o anda karşısında olan herkese meydan okuyordu.

"Direnişimizin başladığı o günden bugüne nasıl geldiğimizi araştırırsak, bizim haklılığımız çıkıyor ortaya! Önce mevcut olan fabrika servislerini kaldırıyorlar; bizi yıldırmak için. Sonra fabrikanın bahçesine girmemizi yasaklıyorlar; böyle yapmakla kaybettiğimizi sanıp yılacağımızı düşünüyorlar. Sonra özel güvenlik görevlileri getiriyorlar; bizi korkutmak için!"

Bir ân durup çevresine baktı: İnsanlara, onlardan öte fabrikalara... Ve bir çığlığa dönüştü sesi.

"Ama nafile! Düşündükleri gibi olmuyor hiçbir şey!"

"Baskılar, bizi, yıldıramaz!" diye bağırdı direnişçi işçiler; "Yaşasın Tıbzet Direnişi!" diye bağırdı herkes.

"Hep beraber fabrikadan çıkartılıyoruz..."

Durup durup söylediği her bir cümle, ardından insanların haykırışlarıyla ona katılışı birbirini takip eden dalgalara dönüşmüştü. Duygulu sesi ise dalgaları coştüran bir rüzgâr gibiydi.

"Bu sefer de bizim sessizliğimiz bir çığlık oluyor onlara karşı ve gittikçe büyüyor çığlığımız... Binler, on binler katılıyor imza kampanyamıza ve mücadelemiz ilk günkü gibi devam ediyor. Üstelik doksan bir kişiyle değil, yüz binlerle devam ediyor."

Böylece bu mücadeleyle ne kadar haklı olduğumuzu kanıtlıyoruz.

Biz Tıbzet işçileri olarak diyoruz ki!.. İşçi sınıfının anayasada en doğal hakkı olan sendikalaşma hakkı hileyle baltalanamaz! Bize yapılan hileye, fabrikaya getirilen sivil silahlı adamlara karşı ne olursa olsun direnişimizi sonuna kadar onurlu bir şekilde sürdürmeye kararlıyız.

Biz işçi sınıfı olarak, diyoruz ki!.. İşçi sınıfının değerleri köprüdür; bizim gibi genç emekçiler umut dolu tohumları serpecek, yaşatacak!

Biz biliyoruz ki, Tıbzet işçisinin kazanımı işçi sınıfının kazanımı olacaktır."

"Yaşasın işçilerin birliği!" diye bağırdı insanlar. Deniz, elindeki mikrofonu sımsıkı tutmuştu; alt dudağını ısırdı, son vuruşunu yapmak için vücudu gerildi öne ve yukarı doğru; göğsündeki tüm nefesini haykırmak için kullandı:

"İşçiler! İşçiler! Bütün dünyadaki işçiler! Birleşelim, yürüyelim ileriye bugün!"

Sözlerini bitirince elindeki mikrofonu Haydar'a uzattı; büyülü bir dünyadaydı sanki; insanların seslerini duyuyordu ama o sanki başka bir yerdeydi ve nerede olduğunu bilmiyordu. Neden sonra minibüsün üstünde olduğunun, insanların karşısında konuştuğunun bilincine vardı. Aşağı inecek, kendine gelebilmesi için uzun bir süre geçmesi gerekecekti. Haydar'ın söylediklerini bile bir süre duymayacaktı.

"Deniz arkadaş, Tıbzet işçisinin yüreğini ne güzel ifade etti, ne güzel söyledi," dedi Haydar arkasından.

Sonra bir soruyla başladı sözlerine:

Biz Tıbzet işçileri direnişe niçin geçtik?"

Sendikalaşmaya kalktıklarında hangi engellerle karşılaştıklarını anlattı. İşverenin yaptıklarını bir bir döktü ve dedi ki:

"Biz bu baskıları kabul etmedik. Tıbzet işçisi bunu kabul etmedi. Tıbzet işçisi direndi.

Arkadaşlar, Sendikal örgütlenmenin önündeki engeller mutlaka kaldırılmalı! Bize şunu söylüyorlar: Başka yerlerde de işçiler mücadele verdi, ama kaybettiler. Siz de kaybedeceksiniz."

Ciğerlerindeki bütün havayı boşalttı:

"Hayır kaybetmeyeceğiz!"

Bir alkış tufanı koptu.

"Başka yerdeki direnen bir işçi, Tıbzet kaybetmedi diye moral bulacak!

Biz tüm sınıf kardeşlerimize sesleniyoruz, kendime de sesleniyorum, kendime ve sendikacılara: Sendikal örgütlenmenin önündeki tüm engelleri kaldırmak için mücadele edelim!

Evet, Tıbzet işçisi burada, direnişinin yirmi beşinci gününde aynı sayıda olmakla ne yapacağının cevabını verdi. Ama bir soru daha var. Bunun cevabını da sizler, buraya toplananlar vereceksiniz. Bu soruyu sizler, sınıf arkadaşlarımıza, tüm demokrasi güçlerine ileteceksiniz.

Tıbzet bir mevzi! Bir imza kampanyası başlattık. Bu imzaları herkes bakanlığa fakslasın!"

Sanki yeniden güç bulmak için sustu ve hemen devam etti:

"Tıbzet işvereninin yaptığı hileyi kınıyoruz bu imza kampanyasıyla. Sizlere soruyorum: Hep beraber ne yapmalı? Kampanyalarla direniş dalga dalga yayılmalı. Buradaki bayrağı tüm Türkiye'ye yayalım. Gittiğiniz yerlerde, her yerde: Toplantılarla, mitinglerle!.."

Sesini alçalttı, yüreğindeki acı yansıdı sesine.

"Yoksa, yoksa!.. Tıbzet işçileri gibi başka işçiler de yirmi beş günler, elli, yüz günler direnecek, direnecek de bunun bir son basamağı olmalı ve bu direnmeler bir gün son bulmalı! Bir daha insanların güneşte, yağmurda, günlerce direnmesine meydan kalmadan, gerçekten demokrasiye yaraşır biçimde sendikasına üye olabileceği, toplu sözleşmesini yapabileceği günler gelmeli! Biz bunun için direniyoruz. Bunun için hep beraber, ne yapmalı sorusunun cevabını her yerde aramalıyız, bu bayrağı taşımalıyız.

Evet arkadaşlar!"

Sendika hakkımızı söke söke alırız!" diye yükseldi sesler. Salman, ön taraftan sağ kolunu havaya kaldırarak:

"Onurumuzu asla, asla kimse satın alamaz!" diye bağırdı.

"İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" sözleriyle yankı buldu Salman'ın haykırışı. Kürt kadınlar zılgıt çekmeye başladılar.

"Arkadaşlar, arkadaşlar!" diye insanlara yeniden seslendi Haydar. "Şimdi elinizdeki çakmaklarda olmayabilir; ama bundan önce dayanışma amacıyla çakmak bastırıp dağıttık. Çakmağın üstünde bir söz yazıyordu; çok hoşuma giden bir söz.

'Umudu büyütelim'

Evet, umudu büyütelim, hep birlikte, hep beraber!"

Bu kez, "Yaşasın halkların kardeşliği!" sesleri yükseldi dışarıdan gelenlerin olduğu yerden.

"Arkadaşlar, evet, umudu büyütelim. Tıbzet direnişi sendikalaşarak bitecektir. Ben ve Deniz, duygularımızı ifade ettik. Şimdi söz sırası Hava–İş Başkanı Alkan Erdemir'de!"

Alkışlar ve sloganlar bittiğinde, "Her direniş yerinde söylediğim sözü burada da söylemek istiyorum. Bizim anlatacaklarımız direnmeniz önünde hiçbir şeydir," diye konuşmasına başladı Hava–İş Başkanı. Coşkulu, topluluğu heyecana sürükleyen, etkili bir konuşma tarzı vardı. "Tıbzet işçisi karar vermişse sendikalı olacaktır," diyordu. "Demokratik ülke olduğu iddia edilen Türkiye'de yaşam özgürlüğünün önündeki engellerde olduğu gibi sendikalaşmanın önünde de engeller var" dediğinde insanlar, "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" diye bağırdılar yeniden. Haydar, bulunduğu yerden, kürsüde konuşanı büyülenmişçesine dinleyen, sonra hep bir ağızdan haykıran yüzlere baktığında; işte orada, aşağıda tek bir ruh varmış gibi geldi ona. Daha önceleri bir çok mücadelede duymuştu buna benzer bir duyguyu. Bu duyguyu her yaşayışında insanların hep birlikte, kardeşçe yaşayabileceğine inancı artmıştı. Haykırdıklarında, aynı ritimle vurduğunda avuçlar, işte o ortak heyecan, insanı kendi dışına çıkararak insanlığın içinde eritiyor ve 'bir gün gelecek biz hepimiz bir olacağız' diyordu.

Tam karşıda, tel örgünün dibinde, kollarını göğsüne kavuşturmuş duran, ilgiyle topluluğa bakan baş çavuşu gördü. Orta yaşın

üstündeki bu sarışın adam ilgisini çekmişti nedense. Kaşları, gözleri, burnu ve ağzı birbirine yakın yuvarlak yüzlü bu adam, kaşıyla ağzı arasındaki yakınlığı daha da arttırırcasına kısık gözlerle kürsüde konuşan Hava–İş Başkanına bakıyor; belki o da bu dünyayı anlamaya çalışıyordu. Askerlerden kimileri konuşmaları dinliyor, kimi de teskeresini düşlüyordu belki. Ellerinde tutukları silahlar karşı karşıya gelme potansiyelinin var olduğunu kimsenin unutmaması gerektiğini hatırlatıyordu. Bir arada olmak ve karşı karşıya gelmek! İnsanoğlunun varoluşundan beri süregelen bu durum, belirgin bir biçimde fabrikanın önündeki alanda iç içe duruyordu. Yine de sınırlar belliydi. Askerler her ne kadar başlangıçtaki gibi düzgün sıralarını korumuyorlarsa da topluluğun dışındaydılar. Haydar, minibüsün üstünde, aklına bu düşünceler geldiğinde karşı karşıya gelişin ne zaman gerçekleşeceğini soruyordu kendine.

"Ama bugün, bu insanlar," diyordu Hava–İş Başkanı, "akrabalık bağlarını kullanarak, hemşehrilik ilişkilerini kullanarak ve hele böylesi onurlu direnişleri kırmakla görevlendirilmiş, eğitilmiş insanları içimize salarak, yalan yanlış bilgiler yayarak, sizi içinizden kırmaya çalışacaklar.

Şunu unutmayın! Bu direnişin dışarıdan kırılması mümkün değil! Dışınızdaki düşmanlara çektiğiniz hattı, ördüğünüz barikatı içinizdeki sınıf düşmanlarınıza da örmek zorundasınız."

Tıbzet işçilerini düşündürmüştü bu sözler. Hava–İş Başkanının sözleri yaşanmış deneyimlerin aktarımıydı. Ama hayat Hava–İş Başkanından, Haydar dahil oradaki herkesten usta olmalıydı. Aynı oyunları tekrarlamıyordu hayat. Tekrarlasa bile onu öyle yeni bir biçimde sunuyordu ki insan ilk kez karşılaşıyormuş sanısına kapılıyordu. Yenilgilere art niyetler sebep olmuyordu yalnızca. Tıpkı kimin bir arada olacağını, kimin karşı karşıya geleceğini önceden bilemediğimiz gibi, çokluk kralının kaleminin hangi yönde işleyeceğini, kimi haklı çıkaracağını bilemiyorduk. Üstelik olaylar yaşandıktan, yenilgiyi tattıktan sonra da bilemeyebilirdik. Yanlışların niye sadece yenilgilerde arandığı sorusunu ise kimse aklına getirmiyordu. Sonuçlar önemliydi, yöntemler değil! Neyse! Biz

Ağustos 28 akşamına dönelim; batmaya hazırlanan güneşin sakinleştiği, dört yüz kişinin Tıbzet direnişinde bulunduğu akşama. Hava–İş Başkanı konuşmasındaki coşkusunu hiç azaltmamıştı.

"Bu ülkeyi yöneten insanlar, bu ülkede demokrasinin olduğunu iddia ediyorlar, insan haklarının olduğunu, insan özgürlüklerinin olduğunu iddia ediyorlar; ama ne hikmettir, yıllardır bu ülkede olduğu iddia edilen demokrasiyi biz daha hiç tatmadık. Örgütlenme özgürlüğünü rahatlıkla kullanamıyoruz. Bütün bunlardan vazgeçtik, yaşam özgürlüğümüzü tam kullanamıyoruz. Eğer bir ülkede yaşam özgürlüğü yoksa, o ülkede..."

Alkışlarla ve Kürt kadınların zılgıtlarıyla Alkan Erdemir bir süre sustu.

"O ülkede gerçekten başka özgürlüklerin olması söz konusu olabilir mi?

Nedir suçumuz? İnsanca yaşamak! Bunun yolu nereden geçer? İşverenler kendileri için her türlü örgütlenmeden kaçınmıyorlar. Sizin neden örgütlenmenizi hazmedemiyorlar? Örgütlenmiş bir işçi sınıfından korkuyorlar.

"İşçiyiz... Güçlüyüz... Örgütlüyüz..." sesleri yükseldi topluluktan.

"Şimdi soruyorum arkadaşlar! Burada olduğu gibi ülkenin değişik yörelerindeki örgütlenmeler tahammül edemeyen bir devlet sosyal hukuk devleti olabilir mi?"

İnsanlar 'hayır!' dediler hep bir ağızdan. Bütün herkes coşmuştu; onlarla birlikte Hava–İş Başkanı daha da coşmuştu. Haydar saatine baktı: Saat altıyı geçmiş, fabrika paydos etmiş; çalışanlardan hiç kimse dışarı çıkmamıştı. Haydar, 'fabrikanın içindekiler bu konuşmaları mutlaka duyuyorlardır' diye düşündü. Onların yerine koydu kendisini. Ancak bir türlü onlar gibi düşünemedi. O insanlar ise düşünmekten ziyade iş olanağı bulmuş olmalarına bakıyorlardı. Elle tutulur bir şey istiyordu çoğu. Buradakilere gelince, içerdekilerden farklı olmalarının bedelini ödemeleri gerekiyordu.

"Soruyorum arkadaşlara! Bu koşullardan memnun olsaydınız, sendikalı olmak için bu direnişe karar verir miydiniz?"

"Hayır," dedi bir çoğu.

"O zaman bir kez daha soruyorum. Direnişi başarısızlıkla bitirir içeri girerseniz, orada çalışabileceğinizi, bir önceki koşullarda bile olabileceğinizi düşünebiliyor musunuz? Örgütlenmenize tahammül edemeyen işveren, o günkü koşullardan daha iyi koşullar size verir mi?"

"Hayır," dediler.

"Hep beraber bir kez daha bağırmalı bunu Tıbzet işverenine, duysun! Konfederasyon Başkanı da duysun!

Ayıptır, ayıp! Burada insanlar direniyorken..."

Topluluğun içinden yuh sesleri yükseldi. Kimi Tıbzetliler yuhalamalara katılmıştı; ama daha ziyade dışarıdan gelenler yuhalıyordu. "Kahrolsun sendika ağaları!" sesleri duyuldu arkalardan. Haydar, minibüsün üstüne çıkmış olan Petrol–Sen Başkan'ına baktı: Urkan, gergin ve huzursuz bir ifadeyle Hava–İş Başkanı'na bakıyordu. Yuhalamalar kesilmiyordu. Salman, Tıbzetlilere slogan attırarak yuh seslerini bastırmaya çalıştı.

"Hayır, arkadaşlar," dedi Hava–İş Başkanı mikrofondan. "Hayır! Ben yıllardır alanlarda yöneticilerin yuhalanmasına şahit oldum; ama ne hikmettir, biz onları yuhaladıkça, onlar başımıza oturmaya devam ediyorlar. Yuhalamayacağız. Bir şey yapacağız, bir şey!.. Hepimiz gerçekten bir işçi gibi davranacağız, işçi gibi yaşayacağız; burada olduğu gibi... İşçi gibi kavga vereceğiz. Sendika yönetimlerine aday olacağız ve ülke yönetimlerine!

Bizi bugünlere getirenlerin, dün gidip oy verdiğimiz partiler olduğunu unutmayın. Ama arkadaşlar artık bir şeyi görün. İzinli partiler, sistemin partileri emeğin dostu değil, düşmanıdır.

İçlerinde sizin sendikal özgürlüğünüze destek sunanlar var mı?

"Hayır!" dedi insanlar hep bir ağızdan.

Güneydoğudaki savaşın bitmesine hayır diyen var mı?

"Hayır!"

"O zaman hepimiz birimiz için! Farklı yörelerden, farklı dilden, farklı kökenden gelmiş olabiliriz; ama hepimizin boynunda onurla taşıdığımız işçi yaftası var, işçi! Bu da herkese nasip olmaz!

Arkadaşlar! Özellikle Tıbzetli arkadaşlara söylüyorum. Dışarıdan gelecek desteklerden vazgeçin. Farz edin ki o destekler yok.

Direniş gününe geçmiş günleri hesaplayarak değil, yeni gün olarak başlayın. Ben bu direnişin yirmi beşinci günü olduğunu kabul etmiyorum. Bugün direnişin birinci günü. Önünüzde daha uzun yollar var."

"İşçiyiz, güçlüyüz, kazanacağız!" diye bağırdılar. Alabildiğine coşmuşlardı. Fabrikanın önü inliyordu atılan sloganlardan.

"Bu ülkeyi... Bir kez daha bağırıyoruz arkadaşlar! Bu ülkeyi yönetenler duysunlar, Tıbzet işvereni duysun!

Dönmek var mı?"

"Yok!"

"Kararlı mıyız?"

"Kararlıyız."

"Size inanıyorum arkadaşlar. Hepinize saygılar, sevgiler..."

Haydar, mikrofonu Hava–İş Başkanından aldı ve konuşmasından ötürü ona teşekkür etti. Söz sırası Türk–İş Bölge Temsilcisi Kenan Büyükaslan'daydı. Kenan Büyükaslan boynunu incittiğinden boyunluk takmış, iri vücudunun üstünde başı bu yüzden dimdik duruyordu. Dimdik duran başını gövdesiyle beraber döndürerek topluluğa döndü ve "Değerli dostlar, değerli sendikacılar, değerli basın emekçileri..." dedikten sonra konuşmasına başladı.

"Bu direniş... Tıpkı bir kartopu gibi yuvarlandıkça büyüyen bu direnişte sınıf dayanışması genişleyinceye kadar birlikte olmaya devam edeceğiz. Alkan'ın söylediği gibi işveren kılını kıpırdatmıyor. Biz diyoruz ki: Tıbzet işçisi anayasal hakkını kullanmıştır; ama gelin görün ki işveren işçiyi kapıya koymuştur. Demokrasi buysa, biz bu demokrasiyi kabullenmediğimizi bir kez daha huzurunuzda belirtmek istiyoruz."

Alkışladı insanlar; en çok da Tıbzetliler. Tıbzetliler Türk–İş Bölge Temsilcisinin basın açıklamasına gelmiş olmasına önem veriyorlar, böyle bir desteğin onlara güç vereceğini düşünüyorlardı. En çok Tıbzetliler alkışladı demiştim; Tıbzet'in dışındakilerden bir çoğu, bölge temsilcisinin böylesi mitinglere gelmesine, böylesi sözler söylemesine alışıktı. Gerçekten de Büyükaslan, çağırılan her yere gidiyordu, gerçekten de kişi olarak bazı şeyler yapmak istiyordu; ancak kişisel çabalardan öteye gitmiyordu bunlar. Şimdi biz

yine konuşmasına dönelim.

"Alkan Başkan söyledi. Yeter ki siz kararlı olun! Aranızda kurt beslemeyin, aranıza sokmak istedikleri nifak tohumlarına set çekin.

Diğer işkollarında da örgütlenme çabası içine giren işçileri çok rahat bir biçimde kapı önüne koyabiliyorlar.

Şimdik düşünebiliyor musunuz? Mağdur olan sizsiniz, devlet mağdur olanın yanında yer alması lazım; ama itilen kakılan, baskı gören yine siz oluyorsunuz. Mağdur eden orada sırça köşkte rahat bir şekilde oturmasına devam ediyor.

İşte Türkiye'nin şu anki biyografisi bu! Ezilenlere karşı sermaye ve hükümet işbirliği ettiği sürece, sınıf bu konuda birliğini sağlayamadığı sürece, kusura bakmayın, bu eylemde muvaffak olduk deme hakkına sahip olamayacaksınız.

İstanbul bir emek kenti, işçi kenti. Sizin bu eyleminizi ilerki günlerde daha fazla emekçiyi buraya yığmak suretiyle desteklemek zorundayız. Ölümüne kadar, sonuna kadar sizlerle beraber hareket edeceğiz. Temsil ettiğim örgüt olarak da açık söylüyorum, eyleminiz devam ettiği müddetçe, netice alana kadar yanınızda olacağız ve ben bu duygu ve düşüncelerle eyleminize başarılar diliyorum."

Haydar, Türk–İş Bölge Temsilcisine teşekkür etti mikrofonu alıp. Gelenlerin arasında sonradan gördüğü fabrika işçilerine "hoş geldiniz" dedikten sonra "Tıbzet mücadelesi Petrol–Sen Sendikasının onurudur" deyip sözü Petrol–Sen Genel Başkanı'na verdi.

Belki okur basın açıklamasındaki konuşmacıların konuşmalarını bir bir vermemden sıkılacak ve kısaltmamı isteyecektir. Bense okurdan sabırlı olmasını isteyeceğim. Tıbzet işçileri iki basın açıklaması daha gerçekleştirecek ve ben ne yazık ki bu konuşmaların bir çoğunu, olduğu gibi vermeye devam edeceğim. Bunun birinci nedeni, direnişin üç ayrı döneminde aynı kişiler tarafından yapılan konuşmaları birbiriyle karşılaştırmanız, benzerlikleri ve farklılıkları görmeniz için; ikincisi yaşamın içinde yaptıklarıyla konuşmaları karşılaştırabilmeniz için. Neyse biz Petrol–Sen Genel Başkanı Mahir Urkan'ın konuşmasını kaçırmayalım.

"Türk–İş Sendikamızın Değerli Bölge Temsilcisi, kardeş sendikalarımızın değerli başkanları, değişik fabrikalardan Tıbzet işçisine destek vermeye gelen değerli sınıf kardeşlerimiz, hepinize şahsım ve merkez yönetim kurulum adına hoş geldiniz, diyorum."

Haydar, takım elbiseli ve kravatlı (takım elbise orada bulunanların arasında ayırt edici bir özellikti) genel başkanının konuşmasını merakla dinliyordu. Mahir Urkan kongrelerde, toplantılarda aynı sunuşu yapar, sıralamaya özellikle dikkat ederdi.

"Değerli Dostlarım. Yaklaşık yirmi beş gündür, Tıbzet işçisi anayasal bir hak olan sendikalaşmayı tercih etti; bu tercihini yaparken çeşitli engellemelerle karşı karşıya kaldı. Türkiye'de yeni olmayan, ilk defa bu bölgede yaşamadığımız, yasal boşlukların açıklığından faydalanan, hileyi–şer yaparak bu örgütlenme hakkını kıran işverenin tavrı ile karşı karşıya kaldık. Ama yirmi beş gündür birlikte, bu hileyi–şerri, bu antidemokratik baskıyı yok etmek için birlikte direniyorsunuz.

Bu günde sesinizi kamuoyuna duyurmak, duymayan kulaklara, görmeyen gözlere göstermek için bir kez daha Tıbzet işverenine, buradaki mücadelenin, sorunun önündeki engelleri kaldırmak için, bu soruna yaklaşım göstermeleri için buradayız.

Değerli arkadaşlarım! Türkiye'de yaşanan sorunların elbette bilincinde, farkındayız. Neyin ne olduğunu da biliyoruz. Ama Petrol–Sen Sendikası, Türkiye'de var olan iki anlayıştan birini tercih ettiği için buradayız veya başka alanlarda olacağız, bir başka fabrika örgütlenmesinde olacağız. 'Ne yapalım yasalar, imkânlar elvermiyor, örgütlenemiyoruz'; bu anlayış bize ait değildir. Ama bir anlayış da, sınıfın gücüne güvenerek, sınıfın dayanışmasına güvenerek, zor ama doğru olan, örgütlenme hakkımızı kullanmak için karar verdiğiniz... Petrol–Sen Sendikası da bunun sahibi olmaya devam edecektir.

Çünkü değerli arkadaşlar!"

"Yaşasın Tıbzet direnişimiz!" diye haykırdı Tıbzetliler, sonra herkes.

"İnsan hakları..." diye konuşmasını sürdürdü Mahir Urkan. "Demokratik haklar, örgütlenme hakkı; yani haklar, kendisini talep

edenler için vardır. Kavgasını verir, Örgütlenme yaparsanız hakları kazanabilir, elde edebilirsiniz. Dünyada hiçbir hak kendiliğinden gelmemiştir.

Değerli arkadaşlarım. Elbette dünyada, Türkiye'mizde belli noktalara geldiysek, bunda sınıf mücadelesinin katkıları olmuştur. Şunu bilmemiz gerekiyor ki, bugün burada verilen mücadele ilk defa burada yapılan mücadele değildir. Bugün ülkenin her yanında, değişik sektörlerde, değişik sendikaların değişik işkollarında örgütlenme mücadeleleri devam ediyor. Mücadelelerde, önce mücadeleyi yapan insanlarda sınıf dayanışması gerçekten sağlıklıysa, mevzi sınıf dayanışması diğer sınıf dayanışması ile perçinleşirse, o mücadeleler başarılı olmuş. Benden önce konuşan arkadaşların söylediği gibi bu mücadelede, burada kendi aranızda sorunlar yaşanıyorsa, işveren değişik biçimlerde aranıza çomaklar sokuyorsa, o mücadelelerin başarısız olduğunu yaşayarak gördük. İşte bu anlamda, ben Tıbzet işçisinin bu örgütlenmeye başlarken, yirmi beşinci gününde, olayın ne olduğunu gayet iyi biliyorum. Hatta bugün burada, eşleriyle, çocuklarıyla gelerek birlikte yaşıyorlar. Bizim amacımız, baştan beri söylüyoruz, burada üzüm yemek, bağcıyı dövmek değil. Herkes zamanında, yeri geldiğinde, ağzını açtığında demokrasi diyor, demokratik haklar diyor, örgütlenme diyor, sendikal haklar diyor; ama nerede bir demokratik haklar mücadelesi varsa, nerede insan haklarıyla ilgili bir mücadele varsa çeşitli saldırılarla karşılaştığımızı hep beraber biliyoruz. Arkadaşlar, demokrasi bizim için, kâğıt üzerinde yazılı bir kavram değildir. Demokrasi, bizim için geçerliliği, işlerliği olan; eğer ben burada örgütlenme hakkını kullanıyorsam, toplu sözleşme hakkımı kullanıyorsam, benim için demokrasi vardır; yoksa bu demokrasi, benim demokrasim değildir, bu yasalar benim yasalarım değildir.

İşte değerli arkadaşlar, elbette çok şey söylenir. Burada yaşanan sorunlar, örgütlenmemiz, elbette ülkede var olan sorunların bir parçası; ama ne yapalım, bunlar düzelmeden, Tıbzetliler, Gaziantep'teki tekstil işçileri örgütlenemeyecek mi?"

Haydar, "Yaşasın sınıf dayanışması!" diye haykıran insanlara baktı bir, bir de Mahir Urkan'a. O anda yüreğinden geçen duygu-

ları ifade edemezdi. Elbette Urkan'ın dediği gibi bir yerlerde daha insanlar direniyorlardı, elbette geneldeki sorunlar çözülmeden de örgütlenme mücadeleleri olacaktı; boşluğa benzer bir duyguydu yüreğindeki; sanki üstünde durduğu şey birden altından kayıverecek, tutunacak hiçbir yeri kalmayacak gibi geliverdi ona. Bu haykıran insanlar da onunla beraber boşluğa yuvarlanıvereceklermiş gibi korkulu bir düş yaşadı. Gözlerini kapadı kısa bir süre; fakat hayır, açtı hemen: insanlar karşısında duruyordu. Birden yaşlı kadınları gördü. Onlara 'hoş geldiniz' demediğini hatırladı; çocuklar kucaklarında aileleri gördü ve bunun eksikliğini duydu yüreğinde.

"Elbette sendikal anlayışı örgütlenmeden yana olan, sınıfın mücadelesinden yana olan şunu ön plana almalı, anlayış olarak kavramalı," diyordu Mahir Urkan. Konuşma tarzı Hava–İş Başkanından farklıydı. Alkan Erdemir'in konuşması ne kadar coşkuluysa, Mahir Urkan'ın konuşması o kadar donuk, duygudan yoksun gelmişti Haydar'a. Sözler değildi sadece insanın ruhunu ortaya koyan; konuşma biçimiydi, yüz ifadesiydi. Konuşma biçiminde, kimi sözcüklerine yaptığı vurgularda, konuşurken kaşlarını çatıp gövdesiyle bir başını aynı anda oynatırken o anda hiç kimseyi görmeyen bakışlarında... Aşağıda birileri vardı ve o çok yukarılardaydı. Vurgular gerçek düşüncelerine sıra geldiğinde ortaya çıkıyordu: "Olayı gayet iyi biliyorum," derkenki kızgınlığında, "neyin ne olduğunu biliyoruz," demesindeki serzenişinde, "bugün burada verilen mücadele ilk defa burada yapılan mücadele değildir," deyişinde, "Elbette ülkede varolan sorunların bir parçası; ama ne yapalım bunlar düzelmeden, Tıbzetliler, Gaziantep'teki tekstil işçileri örgütlenmeyecek mi?" diye sorarken... Öfkeli bir biçimde başlayıp, "herkes zamanında yeri geldiğinde, ağzını açtığında demokrasi diyor, örgütlenme diyor, sendikal haklar diyor," dedikten sonra konuşmasındaki vurguyu düşürerek, başlangıcından farklı bir sonla bitirmesi nedendi acaba? Herkesle kimi kastediyordu? Bunlar dikkatini çekmişti Haydar'ın. Sözlere gelince Haydar, sözler onlara bir şey getirsin, bir şeyleri harekete geçirsin, bir şeyleri değiştirsin istiyordu. Sevgili okur, sözlerin ne zaman bir şeyleri değiştirme gücünü içinde taşıdığı ayrı bir konu; burada irdeleyecek değilim. An-

cak hayat sözlere bir güç yükleme fırsatı tanısaydı eğer, yani sözler uygun koşullarla çakışsaydı, Erdemir'in coşkulu söyleyişi Haydar'ın beklentilerine daha uygun düşerdi. Erdemir'in coşkulu konuşmasının bile Haydar'a bir şey ifade etmeyişi belki hayatla çakışmayışındandı. Erdemir'in coşkusu hayatla çakışmıyorsa neyle çakışıyordu bilemem. Haydar'a gelince kendi dışından bir şeyler bekliyordu ve bekledikçe hayal kırıklığına uğrayacak görünüyordu. Belki Hava–İş Başkanı bu gerçeği ondan önce görmüştü. Belki bu yüzden, "Dışarıdan gelecek desteklerden vazgeçin, farz edin ki o destekler yok," diyordu. Ancak bu sözler bile bir şey ifade etmiyordu Haydar için. Olmayan desteğin yerine neyi koyacağını bilemiyordu çünkü. Sorun genel olunca farz etseler ne yazardı? Sorun genel olunca çözümü haliyle genelde arıyor; bir gün gelip tıkandığında ancak öyle bir çıkış yolu bulabileceğini, başka da çaresi olmadığını hissediyordu. Böylesi mücadelelerde herkesin (Polisanlı işçilerin de) hissettiği gibi... Düşünceleri dalıp gitse de zaman zaman, konuşmaların hiç birini kaçırmamaya çalışıyordu.

"Burada yirmi beş gündür eziyet çekiyoruz. Ama bu eziyet onurlu bir mücadele!" diyordu Mahir Urkan. Aşağıdakiler, "Yaşasın onurlu mücadelemiz!" diye slogan atarak sözünü kesiyorlardı. Mahir Urkan aşağıdakilerin haykırışları bitince sözlerine devam ediyordu:

"Siz zannediyor musunuz ki, yirmi beş gündür bu mücadeleye, bugüne kadar haksız bir şekilde, bu fabrikanın önünde devam etmesini isteyen işveren bu soruna bir haftalık, yirmi beş günlük sorun olarak bakıyor, işveren eğer bu fabrikada sendikalaşma hakkı olursa, eğer bu örgütlülüğümüz başarılı biçimde fabrika içine taşınırsa işveren sömürüsünü devam ettirmeyecek?

Ne yapacağız? Değerli arkadaşları, bir araya geleceğiz, birlikte olacağız. Önce örgütlülüğümüz, insan hakkının bir parçası olan örgütlenme hakkını elde edeceğiz; ondan sonra da sözleşme mücadelesini vereceğiz.

Biz ilk günde olduğu gibi Petrol–Sen yöneticileri olarak, şubesiyle, merkeziyle bugün yanınızdayız; önümüzdeki günlerde de her alanda yanınızda olmaya devam edeceğiz. Bu mücadele enge-

belerle, engellerle dolu; ama sabırla bu mücadelenin sonuçlarını hep beraber almak zorundayız. Çünkü mevzi mücadelelerdeki olumsuz bir örnek diğer örgütlenmelere de yansıyor. Bu mücadele kazanıldığı zaman, elbette önce Tıbzet işçisi örgütlenme hakkını elde edecek. Ama sınıf buradaki örgütlenmeden, başarıdan çok faydalanacak, çok istifade edecek, iyi bir örnek olacaktır.

İşte bu duygu ve düşüncelerle, bu toplantıya katılan tüm sendikacı arkadaşlarıma ve sizlere mücadelenizde başarılar diliyor ve saygılar sunuyorum."

Haydar, Mahir Urkan'dan mikrofonu aldı ve teşekkür etti konuşması için ve unuttuğu şeyi bir ân evvel söyleyeyim derken kendini duygularına kaptırdı ve dedi ki:

"Arkadaşlar! Ailelerimiz, eşlerimiz, çocuklarımız evlerinden yürüdüler, otobüse bindiler; analarımızla buraya geldiler. Bu sıcakta, bu güneşin altında iki saattir bekliyorlar. Bugün burada değil, yirmi beş gündür, biz buradayken onlar evde bize destek veriyorlar. Destek vermeye devam edecekler..."

Konuşurken insanların arasında arayıp bakışlarıyla buldu onları.

"Analarımızın birinin yüzü gülüyor, ne mutlu; gülerek bize destek veriyor. Sizlerle, hep birlikte; siz orada, biz burada, sırası geldiğinde burada hep birlikte mücadele vereceğiz.

Hoş geldiniz!.. Hoş geldiniz!..

Arkadaşlar söze nokta konmaz, tarih boyunca da konmadı. Hep devam etti söz ve hep devam edecek! Son olarak: 'Umudu büyütelim!' diyorum. Bu basın açıklamasına katıldığınız için Tıbzet işçisi adına yürekten sevgilerimi iletiyorum."

Sloganlarla inledi ortalık. Gözü yine aynı yerde, tel örgülerinin önünde duran sarışın başçavuşa ilişti. Gülümsüyor gibiydi... Sloganlar uzun süre sürdü. Sonra dışarıdan gelenler dağılmaya başladılar. Haydar, aşağıda duran Salman'a seslendi. Salman onu duymayınca vazgeçti ve mikrofondan Tıbzetlilere "Arkadaşlar! Ailelerimiz için bir otobüs daha var, ailelerimiz ona binsin!" dedi. .

Cumartesi günü öğleden sonra Tıbzet işçileri Selim Kaptan'ın otobüsüne doluşup Ekin Düğün Salonuna, Reslan'ın şenliğine git-

tiler. Haydar Güney ve temsilciler Hava–İş Sendikası'ndaki basın açıklamasına gidecekler, sonra şenliğe katılacaklardı. Haydar Güney ısrar ediyordu basın açıklamasına katılmakta; "hem Hava–İş Başkanı'nı ziyaret etmiş oluruz; şenliğe oradan gideriz, yakın nasıl olsa!" diyordu. Hava–İş'teki basın açıklaması geç başladı. Onlar da bu arada Hava–İş Başkanı Alkan Erdemir'le ve eski Petrol–Senli eğitim uzmanı Kaner Yılmaz'la görüştüler. Basın açıklaması geç başladı, geç bitti. E5 yolu tıkalı olduğundan yetişmek için arabayı bilmediği ara yollardan sürdü Haydar Güney. Sonunda Sefaköy Köprüsüne çıkmayı başarmışlardı; ne var ki şenlik hesaplanan saatten erken bitmişti, ne var ki Tıbzetliler otobüslerine binmek üzereydi. "Birlikte bol bol halay çektik!" diyordu Bahar ve ekliyordu: "Eğlenceyi kaçırdınız. Herhalde daha önemli işleriniz vardı."

Bahar'ın sözü üzerine dönüp Haydar Güney'e baktı Deniz...

Salman, ayrılırlarken Haydar Güney'e "Beni saat dokuzda evin önünden alırsınız," dedi.

"Sen gelmiyor musun Deniz?" diye sordu Haydar Güney.

Deniz'in yanıtı kısaydı:

"Hayır!"

Nedenini söylemeyecek kadar kafası Bahar'ın sözlerine takılmıştı Deniz'in. Haydar Güney de neden gelmeyeceğini sormadı zaten; Deniz'in az önceki bakışlarından sonra sorması mümkün olmadı.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Barış treni yolcuları

Haydar, Deniz'in Barış mitingine geleceğini Salman'dan sabah öğrendi. Bulutların beyaz kümeler halinde kuzeye doğru hareket ettikleri, sıcak lodosun etkisindeki bir Pazar sabahı... Dökülmüş yaprakları kuytu yerlere toplayan, kâğıtların peşi sıra koşan rüzgâr, Haydar'ın Beşyüzevler'e gelişinde arabayı savurmuştu adeta. Tam saat dokuzda Beşyüzevler'de olmuştu. Salman sokağın başında bekliyordu onu. Haydar, Deniz'in geleceğini işte o zaman, Salman arabaya bindiğinde öğrendi. Yoldan Sinan'ı da aldıktan sonra birlikte Gazi'nin yolunu tuttular.

Yollar boştu. Beşyüzevler'den Gazi'ye, oradan Deniz'i alıp mitingin yapılacağı Söğütlüçeşme meydanına varmaları yirmi beş dakikalarını aldı. Deniz, Reslan'ın şenliğine yetişemediklerini unutmuş gözüküyordu. Yol boyunca şenlikten hiç söz açmadı. Miting alanına giden yollar kapandığından arabayı park ettikten sonra uzun bir mesafeyi yürümek zorunda kaldılar. Miting alanının çevresine çok sayıda asker, polis ve panzerler dizilmişti. Mitingin bitiminde savaşın son bulmasını isteyen heyetin 'Barış' adını verdikleri bir trenle Güneydoğuya hareket edecekleri söylenmiş, insanlar seslerini duyurmak, bir bakıma onları uğurlamak için alana toplanmıştı. Alan, miting alanından çok kuşatma altındaki bir bölgeyi andırıyordu; bu yüzden duyduğu tedirginliği belli etmemeye

çalıştı Haydar. Miting alanına girip insanların arasına karıştıklarında tanıdık yüzleri bulmaya çalıştı. O her zaman karşılaştığı, her mitingde görmeye alıştığı, neredeyse o miting senin, bu miting benim gitmeyi kendisine görev edinmiş kişiler burada yoktu. Sendikalardan, bildik fabrikalardan işçiler yoktu. Ancak alan yine de kalabalıktı. Alandakilerin büyük çoğunluğunu HADEPliler oluşturuyordu. Haydar, ülkenin böylesi yakıcı bir sorununda barış isteyenlerin mitingine çevresindeki bir çok insanın gelmeyişine şaştı, kendisinin gelişine de şaştı. Kürt sorununun çözülmesini, savaşın bitmesini isteyen insanların arasındaydı ve nedense onların içinde kendisini yabancı hissediyordu. Bu yabancılığı yok kılan, birlikte geldiği Kürt kökenli Tıbzetli temsilcilerdi. Üstüne düşünceler ürettiği halde bir şey yapamadığı Kürt sorunu değildi onu buraya getiren; Tıbzetlilerin peşine takılıp gelmişti.

Onu alandaki kalabalığa yabancılaştıran görülmemiş sayıdaki panzerler ve askerler miydi? Tankları bile vardı. Tanıdık yüzler göremeyişi mi yabancı kılmıştı onu? Her yanını gayet iyi bildiği Söğütlüçeşme'de değildi sanki. Neden birlikte geldiği Tıbzetlileri kaybetmemeye, onların yanından fazla ayrılmamaya dikkat ediyordu? Üstelik bu semte yabancı olan kendisi değil onlardı. Üstelik miting alanının dışına çıksa kolayca evine gidebilirdi. Neydi onu yabancı kılan? Direnişte Kürt işçilerle birlikteyken onların sorunlarını paylaştığı, haksızlıklara karşı onların yanında olduğu halde burada neden kendisini onlardan biri gibi hissedemiyordu bir türlü. Alanda yaşadığı gerilime bir de kendini yabancı hissetmenin tortusu neden eklenmişti. Yabanıl duygu miting bittikten sonra da peşini bırakmayacak; Söğütlüçeşme eski haline döndükten sonraki günlerde onu içine karıştığı kalabalıkta da yakalamaya devam edecekti. Heyetin gideceği Diyarbakır, kürsüdekilerin, imgeleminde yarattığı Diyarbakır, nasıl gidip gördüğü, her şeyiyle bildik Diyarbakır değilse, Söğütlüçeşme de aynı yazgıya boyun eğmişti sanki. Hiçbir şeyi eskisi gibi kılmayan neydi?

İnsanların arasında eski Petrol–Sen Genel Başkanı'nı gördüler. Eski başkanın Barış Treni organizasyonunu yapanların başında olduğunu biliyordu Haydar; sağa sola koşturmaktan başkanın pek

konuşacak zamanı olmadığını da biliyordu. Başkanın ince uzun boyu, Kürtlere has esmer teni ve siyah gür bıyıkları dikkatini çekti. Sendikadayken bu denli incelememişti onu. Aynı yabancılık duygusunu bu kez onun karşısında duydu. Üstelik bu duygu ağır gelmeye başlamıştı ona. Nedenini anlayamıyordu bu duygunun? Bildiği bir şey vardı; onlardan biri olmadığını hissediyordu. Daha önceki yıllarda, hatta gençliğinde Doğu'ya gittiğinde hiç duymamıştı böyle bir duyguyu. Mitingden sonraki günlerde Söğütlüçeşme'de normal yaşama dönüldüğünde aynı duygunun benzerini diğer insanlar için duyduğu gibi... Bu kez yıllardan beri yaşadığı semtlerde o hiçbir şeyin farkında olmayan diğer insanlardan biri olmak istemeyecekti. Lakin burada, mitingde birlikte olduğu bu insanların arasında onlardan biri olamamak kendi tercihi değildi, kendiliğinden oluşan bir şeydi, için için hissediyordu bunu. Bu duyguyu bazı anlarda Salman'ın evinde de duyduğu oluyordu: Deniz, Salman'ın çocuğunu kucağına aldığında, babası ona gülerek, adını Abdullah koyduğu çocuğuna "Apo!" diye hitap ettiğinde!.. Bir babanın oğluna gülümseyerek 'Apo' deyişine neden başka anlamlar yüklüyordu bilemiyordu. Bir boşluk oluşuyordu çevresinde ve oraya ait olmadığını duyumsuyordu. Kendisi istemese de kendiliğinden oluşuyordu bu boşluk. Onlarla birlikte mücadele etmek, acıları paylaşmak, zorluklara göğüs germek; onlardan biri olmak demek değildi. Bütün bunlar birlikte olmak duygusunu tattırıyordu insana belki; ama bir yere gelince farklılığı hissettiriyordu; birilerinin önceden biçimlediği bir şey gibiydi sanki. Farklı olarak bir arada olmayı ise ne onlar ne Haydar biliyordu. Belki yabancılığı bundandı.

Başkanın ağırbaşlı görünümü, onun omuzlarındaki sorumluluğun ne denli büyük olduğunu düşündürttü Haydar'a ve ona karşı içinde bir saygı duydu. Başkan, zaman zaman cep telefonundan birilerine yanıt vermek zorunda kalıyor, kuşatma altındaki alanın gerilimini ister istemez davranışlarına yansıtıyordu. Alandaki gerilim her dakika güvenlik güçlerinin müdahalesine gebeydi. Bunun için oradaki insanların bir şey yapması gerekmiyordu; varlıkları bir nedendi müdahale için. İnsanlar kaygı içindeydiler, Başkan olay

çıkmaması için bir ân evvel mitingi bitirmek istiyordu. Sanki karşısındaki kişilik, o bildik yüzüyle kendi sendikasının başkanı değildi. Sendikadaki başkanlık günlerinde Kürt sorunu onun en çok gündeme getirdiği konulardan biriydi, duyarlıydı, cesurdu; fakat o zaman sendikadakilerden biriydi. Ne değişmişti? Şimdi savaşın sona ermesi için daha çok sesi çıkıyordu. Bir halkın ezilmesine karşı çıkmak ortaklaşa verilmesi gereken bir insanlık mücadelesi değil miydi? Şimdi yalnızca bir şeye odaklanması mıydı onu sendikadaki yüzünden farklı kılan. Bütün bunları çözemiyordu Haydar; çözemediği fakat hissettiği için suçluluk duyuyordu. Bir şeyleri ne ayrı kılmışsa artık onu bulmanın ve değiştirmenin güç olduğunu hissediyordu. Belki bir gün...

Direnişlerinin nasıl gittiğini sordu başkan. Haydar yaşadıkları zorluklardan bahsettiğinde başkanın, anlatılanları dinleyemeyecek kadar kafası meşguldü. Onun için güçlükler mitingin olaysız dağılmasıyla bitmiyordu elbet. Yollarda karşılaşacakları tehlikeler, Diyarbakır'a varıp varamayacakları, amaçlarına ulaşıp ulaşmayacakları; bütün bu sorular Tıbzet direnişinin gidişatından daha önemliydi. Haydar, yerinde olamayacağını bildiği halde ona gıpta etti. Suçluluk duygularıyla yanındakilere baktı. Az önce Tıbzetlilerin yanında Kürt Başkanın onun elini sıkması, ona samimi davranması, bunun yarattığı ayrıcalık duygusu utanca dönüştü. İçindeki duygular birbirini dengeleyip bir türlü düzgün bir kanat çırpışı sağlayamıyor ve bulunduğu atmosferin onu uzun süre havada tutamayacağını hissediyordu. Ürkek bakışlarla çevresine baktı; bir ân evvel miting alanını terk etmek istiyordu. Alanın dışından duyulan panzerin sirenleri kuramadığı dengeyi daha da bozmak istiyordu sanki.

Bütün bu çelişik duygularından direniş yerinde olduğu zamanlarda kurtulabiliyordu. Orada uçabiliyordu. Direnişi kazanmak isteği boşluktaki duygularına bir şeyler koymuştu. Yıllar önce, on sekiz yaşındayken bir haber ajansında çalıştığı günlerde Hakkari'ye gitmiş, Cudi dağlarında bir köyün Kürt muhtarı ona bir at, toprak ve bir kız vermeyi teklif etmişti. Oralara ait olmadığını o zaman da düşünmüş müydü. Hatırladığı tek şey: Kilometrelerce öte-

den İstanbul'u özlemişti o zaman. Oralarda kalmayı geçirse de aklından, bazen düşlerinde gördüğü olduysa da oraya ait olmadığını biliyordu. Burada, bu alanda da buraya ait olmayan bir şey vardı sanki. Ve o şey sanki oraya da ait değildi.

Deniz'in o gün Metris'te askerlik yapan bir akrabasını ziyaret edecek olması bir çıkış oldu. Gitmekten bahsettiğinde düşüncesi kolayca kabul gördü. İşte o zaman fark etti onların da huzursuz olduğunu... Onları huzursuz kılan şeyin ne olduğunu bilmesi ise mümkün değildi. Tahminler yürütebilirdi belki... Onları buraya getiren ve uyumsuz kılan, bir yanıyla orada, bir yanıyla burada olmaları mıydı? Yürüseler biraz, miting alanının dışına çıksalar, panzerlerle tecrit edildikleri, kentin diğer kesimlerinden soyutlandıkları bu yerden çıkacaklar ve diğer insanların arasına karışıvereceklerdi. Belki de bir ân için öyle sanacaklardı. Bir yanları burada mı olacaktı o zaman? Kimlikleri ele vermeyecek miydi diğer yanlarını? Kontrol noktalarında kimliklerine bakan memur yüzlerine dikmeyecek miydi bakışlarını? Haydar'a gelince suçluluk duygularıydı kimlik diye yanında götürdüğü...

Miting alanının dışına çıktıklarında dönüp baktı Haydar. Orada binlerce insanı, yüzlerce polis ve askeri; panzerleri, tankları bir kere daha gördü. Ötesindeyse koskoca kent onları çevrelemişti.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Alkışlı bir geçit töreni

Akşam olunca fabrikanın önündeki yol boyunca tek sıra dizildiler. İşçi servislerinin çıkma saatiydi. Bu kez düzenliydiler. Hatta askerlerin başındaki astsubay onları böyle düzenli görünce şaşırmış, fabrikanın içinden koşarak gelmişti yanlarına. Astsubay otuz–otuz beş yaşları arasında, esmer tenli, uzun boylu biriydi. Son birkaç gündür gündüzleri o geliyordu. Haydar sıranın en başına geçmişti. Astsubay gelince yanına, ciddi görünümünü bozmamaya çalıştı. Böyle davranmasının nedeni astsubayın yapısından kaynaklanıyordu. Haydar, Mert'le sabahları her gelişinde onu karavanın içinde nöbetçilerle çay içerken buluyor, işçiler gelene kadar sohbet ediyorlar, getirdikleri poğaçaları hep birlikte yiyorlar; işçiler gelinceye kadar karavandan ayrılmıyor, askerlerinin başına ondan sonra dönüyordu. Buraya kadar bir diyeceği yoktu. Sıcakkanlılığına da bir diyeceği yoktu. Konuşkan bir yapısı vardı ve gün boyunca Haydar'ı yanına çağırıyordu. Bir taraftan işverene atıp tutuyor, öte taraftan direnişin çözüm olmadığını anlatıyor, bu arada işçilere de atıp tutuyordu. Kimi zaman işçileri gruplar halinde topluyordu çevresine, konuşuyordu onlarla. İşçilerin arasından servis arabalarına laf atanlara kızıyor, sertleşiyordu o zaman. Haydar'ı yanına çağırıp her sohbet edişinde (Haydar'ın roman yazdığını öğrenmiş ve bu çok ilgisini çekmişti) konuyu işçilerin hoşlanmadığı davranışla-

rına getiriyor, eğer içeridekilere sataşmaya devam ederlerse sertleşmek zorunda kalacağı hususunda uyarıyordu onu. İşçilerin kaba davranışlarına Haydar'ın dikkatini çekiyordu devamlı ve Haydar'a sanatçı yanıyla bu kaba davranışları nasıl bağdaştırdığını soruyordu. Ama en önemlisi tarzıydı. Konuşurken ne zaman içten ne zaman mesafeli olacağı belli olmuyordu. Öfkesi ile hoşgörüsü arasındaki ani geçişler Haydar'ı nasıl davranacağını bilmez durumda bırakıyordu. Bu gitgide o kadar sık yaşanmaya başlamıştı ki Haydar her ân çağırılıp böyle bir durumla karşılaşmayı bekler hale gelmiş, hatta bu yüzden çağrılırsa ne olursa olsun yerinden kıpırdamamaya karar vermişti.

"Sadece alkışlayacağız," dedi başında biten ve ne yaptıklarını anlamaya çalışan astsubaya.

Astsubayın bakışları işçilerin üzerinde dolaştı. Hallerinden bir önceki günlerde olduğu gibi öfkeyle bağırıp arabalara saldıracakları gibi bir davranış içinde olmayacakları belliydi. Yine de 'ne olur ne olmaz!' deyip askerleri işçilerin önüne dizdi. Arabalar çıkmaya başladığında Salman'ın el çırpışıyla aynı anda eller birbirine vurmaya başladı. Astsubay ve askerler şaşkınlıkla olan biteni izliyorlardı. Arabalar önlerinden birbiri ardına geçerken içindekiler başlarını öne eğdiler. Eller daha kuvvetli vurmaya başladı.

Astsubay neye karar vereceğini bilemiyordu bir türlü. Son araba da gittikten sonra alkışlar kesildi. Arabalar geçerken hiçbir olay çıkmamış olması astsubayı rahatlatmıştı. Bu rahatlamanın verdiği sevinçle Haydar'a medenice davrandıkları için teşekkür bile etti. Ancak sabah, alkışlı protesto eylemi tekrar edince tedirgin oldu ve Haydar'a dişlerini sıkıp "Her zaman alkışlamanızın ne gereği var?" dedi. İşçilerin eylemi tam bir disiplin içersinde gerçekleştirmesi onu kendi içinde çelişkiye düşürüyor, askerleri işçilerin önüne dizdikten sonra huzursuz adımlarla bir o yana bir bu yana yürüyordu eylem boyunca ve tam karar verip işçilere bir şey söyleyecekken kendini son anda tutuyordu. İşçiler servisleri alkışlarken Erseveri'in pencereden baktığını gördüklerinde daha da coştular. Akşam da alkışlandığında, Astsubay huzursuzluğunu, eylemlerini bir ân evvel bitirmelerini söyleyerek belli etti işçilere. Üsteğmen kara-

koldan arayıp alkışların neyin nesi olduğunu sormuş, o da dili döndüğünce hiçbir taşkınlığın olmadığını, işçilerin sadece alkışladığını söylemişti. Üsteğmen fabrikadakilerin bu durumdan rahatsız olduğunu söylemişti hemen ve işçilerin eylemlerine son vermesini sağlamasını istemişti. Fabrikadaki servisler gittikten sonra karavanda işçilerle ve Haydar'la eylem konusunda tartıştı. Alkışlamamaları konusunda bir hayli dil döktü. Baklayı ağzından çıkarmakta zorlansa da yukarıdakilerin böyle bir şeyi istemediklerini kapalı bir biçimde söyledi ve en sonunda sinirlendi:

"Yeter artık!" dedi. "Yapacağınızı yaptınız. Her zaman aynı şeyi tekrar etmeyin!"

Sabahleyin işçiler yine dizilince fabrikanın önündeki yola, aralarındaki sinir savaşımı iyice arttı. Her ne kadar işçileri dağıtma emrini vermekte zorlansa da astsubay gerilimini her haline ve sözlerine yansıtıyordu. Gelelim Haydar'ın cephesine: Orada da işler ilk başladığı gibi gitmiyordu. Astsubay yukarıdan gelen emirlerle ne kadar sıkışıyorsa Haydar da kendi tarafında bir o kadar zorlanıyordu. İşçilerden kimileri her gün aynı şeyi tekrarlamaktan sıkılmaya başlamışlardı ve arabalardakilerin bu dilden anlamadıklarını söyleyenlerin itirazları çoğalmıştı. Haydar artık sırayı kontrol etmekte güçlük çekiyordu. Arabaların takip edilme fikri ağırlık kazanıyordu yeniden. "Arabadakiler tehdit edilsin!" diyorlar başka bir şey demiyorlardı. Haydar karşı çıksa da sonunda, içindekileri ikna yoluna gitmek şartıyla arabaları durdurmalarına izin vermek zorunda kaldı. Mert Yalman'ın da onlarla birlikte olması biraz olsun rahatlatıyordu onu. İşçilerin, sözünü dinleyeceklerine güveniyordu.

İnsanlar adım adım şiddete sürükleniyorlardı. Oysa Haydar'ın kafasında başka bir dünya vardı. Gandhi'nin başardığı gibi bir direniş hayal ediyordu o dünyada. Onlarla aynı cefayı paylaşmasının sözünün dinlenmesine yeteceği gibi bir inanca kapılmıştı. Kendi yarattığı gerçek buydu.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Deniz'den yağmurlu bir günün öyküsü / 3 Eylül

Bu gün ne kadar çok yağmur yağdı. Herkes yağmurdan kaçmak için brandanın altına koştu. Ben ve Nuran hariç! Haydar Güney ile bizi brandanın altına sokmak istiyor, ama biz inadına girmiyoruz. Benimki inattan değil aslında, yağmurun altında durmak hoşuma gidiyor. Zorluklara karşı geldiğimi, genç ve canlı olduğumu hissediyorum. Bir oyun gibi geliyor bana yüzümden sular aktığı zaman. Daha çok zorluklar olsun, ne kadar olursa olsun, ben karşı durabilirim. Bak yağmur bana bir şey yapamıyor. Haydar Güney ıslanacağımızı ve hasta olacağımızı düşünüyor. Ben hasta olmam ki! Haydar Güney ne yapacağını şaşırıyor bizi öyle görünce. Fazla da bir şey diyemiyor, ama aklı bizde olduğu belli. Nuran'la gizlice gülüşüyoruz, çocukça bir inada dönüşüyor bizimkisi. Ben olmasam Nuran çoktan yelkenleri suya indirecek, yumuşayacak. "Üzmeyelim onu, yeter artık!" diyor bana ara sıra. Çocuk gibi korunmaktan hoşlanmam, ne bileyim, bilmediğim gizli bir yönüm mü var yoksa; kızamıyorum çünkü. Aman Haydar Güney bir tedbirli bir tedbirli ki, dün de yağmur yağdı, bugün arabasına bir bere koymuş, bize vermeye çabaladı ama başaramadı; kendi kafasına taktı sonunda! Baksana Salman Ağabeye, ne kafasına bir şey takıyor, ne yağmura aldırdığı var. Askerler de ıslanıyor; oh olsun! Başlarında-

ki komutan kulübeye girdi ama! İşte şimdi bu yağmurun altında halay çekilir. Akşama Eczacılar odasına gideceğiz. Salman ve Sinan Ağabey, ikisi de "Senin gelmene gerek yok!" dedi bana. Kızdım ve çok kızdım. Şimdilik ikisi ile de konuşmuyorum. Ben de gitmem! Kendileri gitsinler. Kaç gündür söylüyorum hepsine "gidelim" diye. Başkanının bizim Gazi'de eczanesi var. Aslında daha önce gitmemiz gerekirdi. Haydar Güney'in randevu alması uzun sürdü. Benim hakkımda birilerinin karar vermesine dayanamıyorum. Yağmurun altında kalmama da kimse karışmasın! Salman Ağabey bir şey söylemiyor, o ıslanıyor, ben de bir şey söylemiyorum. Kimseden bana ne!.. Durmasın yağmur, isterse akşama kadar yağsın! Selim Kaptan bugün arabasının kapılarını kapadı. Haklı aslında. Dün arabasının içi çamur oldu ve hiç kimse temizlemeye yanaşmadı. Bu sabah bizimkilerin arabayı durdurup çalışanlarla konuşması iyi olmuş. Ben de orada olmalıydım. Bunu sık yapmak lazım, Her akşam Salman Ağabeyin kafasını şişiriyorum, boş duruyorsunuz, bir şey yapmıyorsunuz diye, Haydar Güney bunu bilmiyor. Aslında gözdağı verseler fena olmaz, tamam şiddet uygulamayacağız, bir şey demiyorum... Aslında?.. Neyse canım, belki haklı olduğu tarafı vardır Haydar Güney'in söylediklerinin. Kadın işçilerle de biz konuşacağız, Haydar Güney ne derse desin.

İşte yine bize doğru geliyor.

"Nuran dön yüzünü, hiç ondan yana bakma!"

Sanki kadın işçileri değil de bizi bindirmek için konuşmuş Selim Kaptan'la. Nuran da dünden razıymış. Peki öyle olsun, bir daha senin dediğin olmayacak Haydar Güney! Bana, niye eczacılar odasına gitmekten vazgeçtiğimi soruyor. Söylemeyeceğim. Oraya gitmeyi en çok ben istiyorum. Enjektör imalatı ile ilgili bilgileri verebilirim onlara. Yeni işçilerin çoğu nelere dikkat edileceğini bilmez. Sağlıklı bir üretimin olmayacağından haberdar olmalılar. Haydar Güney ısrar ettiği için değil, ben istediğim için gideceğim; yol boyunca da Salman Ağabeyle konuşmayacağım.

"Arkadaşlar otobüsün içini kirletmeyelim."

Herkes yerine otursun eczacılar odasına gideceğimizi öyle söyleyeyim.

"Hayır Kenan! Kaptan, erkeklerin binmesine izin vermiyor. Sen de erkek olmasaydın!.."

"Ben girmeyi istiyorum mu sanki?"

Eczacılar odasına gitmemizin bir yararı olacak mı acaba? Eğer sendikalar gibiyseler? Fakat Gazi'deki eczacı Ayhan Bey iyi biri.

"Öyle deme Nuran! Pekâlâ bize destek verebilirler. Elbette bir taraftan işçilerin gelişlerine engel olacağız. Hayır, Haydar Güney'in etkisinde kalmıyorum. Nereden çıkardın bunu? Sen de biliyorsun işçilerin engellenmesi konusunda ondan farklı düşündüğümü. Seni temin ederim. Eczacılar odasına gitme fikrini ben ortaya attım; hepsi bundan ibaret. Sen beni tanımamışsın."

"Bence bayan arkadaşlar ne yapacağımızı bilmeliler. Herkesin morale ihtiyacı var. Arkadaşların senin gibi düşünmeyeceklerine eminim."

"Arkadaşlar bir dakika beni dinler misiniz? Bugün akşamleyin eczacılar odasına giderek onlardan direnişimize destek vermelerini isteyeceğiz."

"Eczacılar odasının binlerce üyesi var. Çoğu eczanelerde bizim enjektörlerimiz satılıyor. Bu yüzden işveren Eczacılar Odası'nın görüşlerini dikkate almak zorunda."

"Menkıbe Hanımın dediği doğru. Kamuoyuna Tıbzet'le ilgili bir duyuru yayınlayabilirler. En önemlisi deneyimsiz işçilerle üretim yaptıklarını söylememiz; bu konuda onları uyarmamız iyi olacak. Bununla da kalmayacağız, daha sonra Tabipler odasına ve Diş Hekimleri odasına gideceğiz. Bugün Eczacılar odasının yönetim kurulu toplantısı varmış. Bizi çağıran onlar, bizimle toplantı yapacaklar.

"Bana kalırsa Latife, bizim işverenler böylesi tepkileri önemserler."

"Elbette Filiz Hanım, odadakiler bu konulara duyarlı insanlar."

"Şenlik mi ne oldu?"

Nuran da ne aksi kız! Böyle soruları herkesin arasında soruyor. Ne diyeceğim ben şimdi? Şenliğin yapılmasına üç gün kalmış ve ben ne diyeceğimi bilmiyorum.

"Arkadaşlar şenliğin yapılması henüz tam olarak kesinleşmedi.

Daha yasal izni alamadık henüz. Kesinleşir kesinleşmez biz size haber vereceğiz."

"Rahatımız yerinde Selim Kaptan. Teşekkür ederiz. Ayaklarımızı silip girdik içeri. İşiniz olduğu zaman söyleyin biz ineriz aşağı. Yağmur dinince çıkacağız zaten."

Tam zamanında geldin Selim Kaptan. Üstüme gelseler başka ne diyeceğimi bilmiyordum. Şimdilik ucuz atlattım sayılır.

İnsanlar temsilciliğime alıştılar mı acaba? Konuşmak, onlara bir şeyler söylemek çok hoşuma gidiyor. Onlarla konuşurken hep bir eksiklik buluyorum kendimde. Yapmam gereken bir şeyler var da yapmıyormuşum gibi bir duygu yaşıyorum. Bayanlarla konuşmak daha kolay. Ya diğerleri? Veli ve Selami! Selami bir şey söylememek için kendini zor tutuyor. Haydar Güney, bayanların arasından bir kişi olacak dediğinde Selami'nin yüzüne baktım; kaşlarını çatmış ve ne kadar da kızmıştı? Hiçbir şey diyemedi. İçten içe Haydar Güney'e öfke besliyor. Benim yüzümden. Haydar Güney'e: "Biz temsilcilik yapmak istemiyoruz," dediğimizde haksızlık ettik. Bize karşı çıkacağını ve kabul etmeyeceğini biliyorduk. Ama o fazlasını yaptı ve bizi susturdu. Şimdi artık ona diyeceğimiz hiçbir şey yok! Başkalarının da diyeceği bir şey olmamalı; gel gör ki öyle değil. Temsilci olarak öne çıkmadılar, ama hâlâ ortalığı karıştırmaya devam ediyorlar. Nuran da onların etkisinde kalıyor. Onları artık eskisi kadar umursamıyorum. Ama bazı bayanlar?.. Bizden çok şey bekliyorlar. Nuran da, bir şey yapmıyoruz, bir şey yapmıyoruz diye kafamı şişirmese! Ona gerek yok ki!.. Zaten ben kendime yeterim. Sonra olan oluyor bana; iki arada bir derede kalıyorum.

Nuran bana inanmak istemiyor. Salman Ağabeyle Sinan Ağabeyi ne kadar sıkıştırdığımı bilmiyor. Huyunu bilmez değilim, bir şeyi kafasına takar ve başka türlü düşünmez. Başını döndürmüş pencereye, benimle konuşmuyor."

"Nuran niye kara kara düşünüyorsun? Bir şeyler söylesene!"

"Biz olmasak da siz yapacaksınız elbet. Sinan Ağabey burada kalacak."

Şimdi söylesem Haydar Güney'in düşüncelerini; iyice çileden çıkacak. Haydar Güney istediği kadar öyle düşünsün. Alkışlamaya

niye ara verilsin ki? Bir şeyin yapılması için ille onun başımızda mı olması lazım? O ve biz olmasak da arkadaşlar pekâlâ kendi başlarına yapabilirler. Başlarına bir şey gelirse de gelir. Haydar Güney'e de kızmak mümkün değil; sonunda bizi düşünüyor. Nuran da Haydar Güney'e karşı çıkıyor; ama iş kızmaya gelince bana kızıyor.

Şu yağmur bir dinse! Oturmaktan hiç hoşlanmıyorum. Ben hep koşayım. Rüyamda arabaları durdurup konuşuyorum içindekilerle. Onlara yaptıklarının yanlış olduğunu söylüyorum. Salman Ağabey var. Arabadakileri indirip zorla geri gönderiyoruz. Karşı çıkanlar oluyor ve Salman Ağabey bir tanesine vuruyor. İyi ki Haydar Güney yok rüyamda! Yoksa rüyama da karışır.

Günlerimin nasıl geçtiğini anlamıyorum. Önceleri tek düze yaşamımı yalnızca şiir renklendirirdi. Ben yoğun duygular içinde olmalıyım. Yaşadığımız günler çok yoğun. Duyguların yoğunluğunu bir, şiir veriyor bana, bir de bu günler. Keşke şiir kitabımı alsaydım yanıma. Ne güzel olurdu şiirlerde kaybolmak...

Akşam oluyor. Servis arabalarındakileri alkışlarla protesto etseydik de ondan sonra gitseydik olmaz mıydı? Aklım burada kalacak. Her ne kadar bize yakın davranıyorsa da o astsubaya hiç güvenmiyorum. Haydar Güney'i devamlı yanına çağırıyor ve ne konuşuyorlar bilmiyorum. Biz yokken bir şey olacak diye korkuyorum. En iyisi Salman Ağabeyin dediği gibi arabalardakilerle konuşmaya devam etmeli. Haydar Güney buraya doğru geliyor. Gidiyoruz galiba... Salman Ağabey benimle konuşursa, ben de onunla konuşayım; uzatmanın alemi yok!

Arabayı oldukça uzakta bırakmışız. Yürü yürü yol bitmiyor. Haydar Güney'le ikimiz arkada kaldığımızda ona şenliğin durumunun ne olduğunu, yapılıp yapılmayacağını sordum. Sanatçıların, şenliğe bir hafta kala hâlâ tamamlanmamış olmasından şikayet ediyor. Salman Ağabey ne yapsın ki? Elinden geldiği kadar koşturdu o! Avukatların söylediğine göre yönetim kurulundakilerin değil sanatçıların ikametgâhları lazımmış. "Salman Ağabey'e söylediniz mi bunu?" diye sordum. Bugün söylemiş. Salman Ağabey'le bozuşmasaydık benim de haberim olurdu mutlaka! Peki ama üç gün içinde Salman Ağabey sanatçılardan bu belgeleri alamaz ki? Bu işin sonu-

nun buraya varacağını biliyordum. İyi ki otobüste arkadaşlara "henüz kesinleşmedi" demişim. Arkadaşlar şu sıralarda fabrikanın önüne dizilmiş olmalılar. Caddenin kalabalığı, mağazaların önü bizim bomboş toprak yola benzemiyor. Burası bizim Gazi'ye de benzemiyor... Çamur yok buralarda! Banyodan ıslak çıkmış bir kız gibi buraları. Yıkanmış ve temizlenmiş... Şimdi alkışlar başlamıştır. Askerlerden, arkadaşlardan uzaktayız. Salman Ağabey'le Mert Hoca bizimle arayı bir hayli açtılar. Haydar Güney'e baktım: Kendi dünyasına dalmış olmalı; farkında değil. Şenliği sorarak canını sıktım belki? Ya da benim gibi fabrikayı düşünüyor olmalı! Bir terslik olmasa bari?.. Kendimi suçlu gibi hissediyorum. Hele bir şey olursa daha çok suçlu hissederim.

"Haydar Bey! Hadi yetişelim onlara!"

Geçmiş olmayalım. Mert Hoca Şişli'ye yakın bir yerde olduğunu söylüyordu. Buraları pek geldiğim yerler değil. Taksim'i biliyorum ama... Askerlerle bir sertlik yaşanmasa?.. Eğer işe gelenler arabalarının durdurulduğunu söylemişlerse bu akşam daha sıkı tedbir alırlar. Bak bunu düşünmedik? Belki de engel olurlar. Ama arabadakilerle konuşmanın dışında bir şey olmadı ki! Gece gidince Nuran'a telefon ederim. En az benim onu merak ettiğim kadar o da bizi merak ediyordur.

Bana kalsa daha da hızlı yürüyeceğim; ama Haydar Güney'i yalnız bırakmak istemiyorum. İşte pasaj girişini buldular galiba?

Boşuna koşturmuşlar bizi. Toplantılarının bitmesini beklememiz gerekiyormuş.

"Merhaba! Başkanımız: Haydar Bey! Mert Hoca da sendikamızın eğitim uzmanı. Salman Ağabey baş temsilcimiz. Çok olmadı geleli."

Ayhan Bey hepimize sıcak davrandı. Toplantının gündeminde biz de varmışız. Burada toplantının bitmesini bekleyeceğiz. Anlaşılan geç saate kadar buradayız. Ben daha fazla çay içemem. Arkadaşlar artık arabalarına binmişlerdir. Kim ne derse desin; bizim yaptığımız da önemli! Haydar Güney, yaşadıklarımızı kısa ve öz anlattı. Sanırım iyi şeyler olacak! Salman Ağabey işverenin işçileri fabrikaya sağdan soldan toplama getirdiğini ve onları hiçbir eğiti-

me tabi tutmadığını belirtti.

"Bakın Ayhan Bey! Kalite Kontrol kurallarına çok iyi uyulması gerekir. Bunun için de eğitimli elemanlar şart! Peki! Ben yazarım bunların hepsini tek tek. Evet herhangi bir ihmalkârlık insan sağlığını tehlikeye atabilir. Sendikamız sağlık bakanlığına başvurdu mu bilmiyorum."

Yönetim kurulundakilerin hepsi genç arkadaşlar. Bizi ilgiyle dinlediler. Sağlık bakanlığına ve işverene bir uyarı yazısı göndereceklermiş. Bizim de fabrikadaki üretimi takip etmemiz gerekiyor. Yeni ürünler ne zaman piyasaya verilecek, stoklar ne kadar gibi... Gelişmeleri takip etmek üzere ayrıldık yanlarından. Yine bu kadarı da iyi. Ben göndereceklerı yazının işvereni tedirgin edeceğini tahmin ediyorum. Bütün bunlar moralimizi yükseltti. Hepimiz gelmekle iyi ettiğimize inanıyoruz. Mert Hoca bir şeyler olacağına inanmış gözüküyor.

Haydar Güney hepimize yemek ısmarladı. Biz de ona tatlı. Yağmur yeniden hafif çiseliyorsa da bizim umurumuzda değil. Araba yine onu bulmak için dakikaların sayılı olduğu kapalı otoparkta! Biz dışarıda bekledik. Gece, ışıklı cadde, tertemiz hava!.. Hepsi güzel ve buralar artık bana yabancı değil.

Haydar Güney bizi arabayla eve bıraktığında fabrikadakileri unutmuş olduğumu fark ettim. Eve girer girmez telefona yapıştım. Nuran merakta kalmış. Saatime bakmayı o zaman akıl ettim. Saat dokuz olmuş. Fabrikanın önünde korkulacak hiçbir şey olmamış. Arkadaşların alkışları çalışanların kulaklarında yankılanmış yine. Kimse bir taşkınlık göstermemiş. Servis arabasındakiler korktuklarından içeri bir şey söylememiş olmalılar. "Bir şeyler yapacağız galiba?" dedim Nuran'a. Sesimdeki canlılık ve anlattıklarım Nuran'ı da etkiledi. Ne olduysa bir bir anlattırdı bana. Babam telefon faturasını görünce şaşıracak. Ancak çabuk hayale kapılmamalıyız. Sinan Ağabeyi arayacağım. Sabah arabaları yeniden durdurup durdurmayacaklarını soracağım. Haydar Güney'in yanında soramadım. Bu gece nasıl uyuyacağım bilmiyorum.

Uyuyamadım işte! Haydar Güney, eğer direnişi kazanamazsak sendikacılığı bırakacağını, söyledi dün bize. Ne sendikacılığı bırak-

sın ne de biz direnişi kaybedelim. Biliyorum, böyle bir şeyi söyleme ihtiyacı hissediyor kendinde. İşveren, sendikayla görüşmesinden sonra sendikacıların kendilerini hayal kırıklığına uğrattığını söylemiş. Ne olduysa görüşmelerde, Sami Bey sendikacılar için hiç güvenilir insanlar değil, diyor. Haydar Güney niye katılmadı ki toplantıya? İşveren hepimizin tazminatlarını ödemekten öteye bir çözüme yanaşmayacağını söylemiş. Sendikacılar ne cevap vermiş buna? Orası bir muamma!

Peki biz hangi sendikaya güveneceğiz? Kime? Birkaç gündür Haydar Güney bize bir şey söylemeye çalışıyor. Sendikayı kabul ettirmek için çıkmadık mı biz direnişe? Mümkün mü Haydar Güney'in söylemeye çalıştığı? Artık hiçbir şey eskisi gibi değilmiş... Neredeyse bize fabrikaya dönün, sendikanın yetki almasını yasal sürece bırakın, diyecek. Bize birliğimizin daha bir pekiştiğini, daha örgütlü olduğumuzu söylemeye çalışıyor. Sözleri dönüyor dolaşıyor fabrikanın içinde daha iyi mücadele vereceğimize geliyor.

Olur mu böyle bir şey? Niçin çıktık direnişe biz? Zaten yasal süreç işlemiyor muydu? Artık mücadelemiz kamuoyuna mal olmuş (?!) imiş. HADEPli yöneticinin Sami Bey'e götürmesini istediğimiz öneriye bir şey demem. Biz karşı çıkmasaydık bu öneriyi daha ötelere vardıracaktı Haydar Güney. "Sendika hiçbir şeye karışmasın, toplu sözleşmeyi biz yapalım, işverenle yalnızca biz muhatap olalım, sendikanın bir tek hukuksal kimliği olsun!" Hepimiz umut bağladık bu öneriye. Sami Bey bu öneriyi büyük bir hevesle Bedros Bey'e götürdü ama ne oldu? Sanırım Sami Bey de biz de aynı anda hayal kırıklığı yaşadık. Sami Bey gibi davranmadı işveren. Sendikacıları devreden çıkardığımız halde, sendikacılara atıp tutuğu halde yanaşmadı bu öneriye. Kafam bazen karışıyor... Haydar Güney, işvereni asıl ilgilendiren şeyin çıkarları olduğunu söyledi. Doğru, ne diyeyim, zaten hep ondan böyle olmuyor mu? Öyleyse niçin işverene böyle bir öneriyi götürdük biz? Aynca niye hep işverenle görüşmek isteyen biz oluyoruz?

Salman Ağabey sendikaların içyüzünü daha iyi gördüğünü söylüyor Haydar Güney'e. "Sendikalarla bir yere varılamaz, sendikalar artık bitmiş" diyor. Düşüncelerimi söylemiyorum ama ikisine de

katılmıyorum. Haydar Güney çekip gideceğine mücadele etsin! Direnişe çıkmadan önceki günlerde telefonda bana, ne olursa olsun, en zor durumlarda bile mücadele etmeliyiz diyen o değil miydi? İnsan bir şeyi eğer yürekten isterse o şey olur diyen o değil miydi?

Nereye sürüklendiğimizi bilmiyorum; ama artık uyumazsam sabah arabayı kaçıracağım.

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

3 Eylül sabahı

Hadımköy'den Haramidere'ye inen E5 yolu üzerindeki benzin istasyonuna siyah bir araba geldi, içindeki beş kişi ile birlikte istasyonun dikkatlerden uzak bir köşesinde durdu. İçindekiler bize hiç yabancı değildiler. Arabayı Nazmi Ayarcı kullanıyordu. Hemen yanında Mert Yalman vardı, arka koltukta Salman ve Sinan ve Tıbzet'ten bir kişi daha. Önce Salman indi arabadan, bir süre geçti diğerleri takip etti onu. Salman arabadan indikten sonra yola doğru yürüdü, yürürken ikide bir saatine bakıyordu. Dışandan onun bu ruh halini ve oraya niçin geldiğini bilmeyen biri dahi heyecanlı olduğunu fark edebilirdi; ama arabadakiler (Mert'in dışında) en az onun kadar heyecanlı olduklarından, hepsi de ne için geldiklerinin anlaşılacağı endişesini taşıdıklarından Salman'ı görmüyorlardı. Tıbzet'e çalışmaya gideceklerin geçişlerine denk gelen bir sabah vaktiydi. Gökyüzü kapkara bulutlarla kaplı, her ân yağmur boşanacak gibiydi. Daha önce izledikleri kadarıyla minibüs benzin istasyonuna uğrayacak ve muhtemelen bir kişi alacaktı. Fabrikaya işçi götürecek minibüs geldiğinde içindekilerle konuşmayı kararlaştırmışlardı ve yapacaklan eylemin bu kadarla sınırlı kalması onların heyecanını bir nebze yatıştıran bir unsurdu. Aynı zamanda ilk denemeydi ve kafalarında zor kullanmak gibi farklı bir niyet de ol-

duğundan, her ne kadar bu niyetlerine en azından şimdilik nail olmayacaklarını bilseler de tehlike olarak tasavvur ettikleri buydu ve bu duygu heyecanlarını yatıştıran gerçek ile çelişki oluşturuyordu. Başka çelişkiler de vardı. Mert Yalman kendince o gün arabanın oraya uğramamasını dilediğinde, bunun savunduğu fikir ile ters olduğunu düşünüp böyle bir ruh halinde olduğuna kızarken yanındakilere bakıp teselli buluyordu. Onların kafasından böyle düşünceler geçip geçmediğini bilmese de pekâlâ tedirgin olduklarını gözlemleyebiliyordu. Hatta Salman'ın yol ile araba arasında mekik dokumasının dikkat çekici olduğunu düşünüp bu yüzden daha da tedirgin oluyordu. İçlerinde en sakini Sinan'dı. Nazmi hepsinden heyecanlıydı, heyecanını gizlemek amacıyla daha da taşkın davranışlarda bulunuyor bu davranışları tam tersi bir yansımayla 'arabadakileri tehdit edelim' önerisine kadar uzanıyordu. Mert Yalman, Haydar Güney'e karşı çıkanların, kendi fikirlerini uygulamaya sıra geldiğinde soru işaretleri uyandıran davranış içinde olduklarını, hatta kendisinin bile öyle olduğunu görüp düşünmek zorunda kaldığında bu işin arkasının gelmeyeceğini düşünüyordu. Belki kendisi uzakta kaldığı için bir şeyi hesap etmiyordu. Yasak ve bu yüzden tehlikeli olanla, bu alana girmek isteyen insanın karşılaşmasıydı bu. Yaşamlarının içinde alışkın olmadıkları bir parçaydı ve ruhlarının derinliklerinden bir güç o alana girmek istiyordu. Korkularına öncülük yapan akıl onları normal yaşama döndürmek isterken içinde bulundukları ân onları büyülüyor ve yakalayarak kendine çekiyordu. Ve işte bu yan ne kadar ondan kaçmak isteseler de normal yaşantılarına döndüklerinde tekrar onları tehlikeli alana sürükleyecek, bu dürtüden kurtulamayacaklardı. İnsanın anlayamadığı bir yanıydı bu ve anlayamadığı yanını tanımak, onun etkisinde kalarak tekrar o duyguyu yaşadığı alana dönmek istiyordu. İşte o zaman onu o alana iten nedenlerden daha güçlü bir neden öne çıkabiliyor, ruhunun derinliklerinden gelen bu yanıyla bir daha karşılaşmak istiyordu. Üstelik bilinmedik bir yanının olması tedirgin edici olduğu kadar gizemliydi.

Servis arabasının gelmesi gerekiyordu. Saatini beş dakika geçirmiş; belki de istasyona uğramadan geçmişti. İstasyonda bekleyen

tek tük kişilerden hangisi servis bekliyor olabilirdi, bu bilinmiyordu. Onu kaçırmış olmaları ihtimali tedirginliğin yerini yapmak istediklerini yapamayışın üzüntüsüne bıraktı. İçlerindeki dürtü belirsizliğin içinde kayboldu, bu da bir anda her şeyi normale döndürdü. Artık kendilerini istasyondan herhangi biri gibi hissediyorlardı. Bu nedenle rahat hareket etmeye, sakınmadan geç kalıp kalmadıklarını, servisin geçmiş olup olmayacağını tartışmaya başladılar. Salman, akşam çıkışta arabayı takip etmenin, ve uygun bir yerde önünü keserek durdurmanın daha doğru olacağını söyledi, Nazmi Ayarcı'nın söylediklerinden de etkilenip yalnızca konuşmakla bir yere varılmayacağını söylemeyi ihmal etmeyerek! Ne var ki şube başkanı onları engelliyordu. Tatmin edemedikleri dürtüleri onları şube başkanına öfke duymaya yöneltiyor; fakat henüz ona duydukları sevgiyle başa çıkamıyordu. Mert Yalman onlara baktıkça kafasının içinde, onla Nazmi'nin çıkışlarını Haydar Güney'in söyledikleriyle karşılaştırmadan edemiyordu. Fabrikaya çalışmaya gidenleri engellemenin bir yolunun sertlik olduğunu düşündüğünde anlayamadığı şey çoklarının bu lafları etmesi ancak anlayamadığı bir nedenle nasıl yapacakları konusunda kafalarının karışık olduğu, sanki birilerinin onlara öncülük etmesini beklermiş gibi dağınık oluşlarıydı. İkinci anlayamadığı şey: Bu öfkenin fabrikadaki eski işçilere uzanmakta düştüğü kararsızlıktı, eski işçilerin arasında haddini aşanlar ve direnişe karşı tavır geliştirip yeni gelenlerin işe alışmalarını sağlamak doğrultusunda fazladan gayret gösterenler olduğu halde direnişçilerin hâlâ onların işi bırakacaklarına karşı besledikleri umuttu. Gerçi Haydar Güney'in dayattığı düşünceler buna zemin sağlamıyor değildi, ama Yalman bu tutumun tamamının Güney'den kaynaklanmadığını da görüyordu. Eski işçilerden kimileri fabrikanın içinde başka, dışa karşı başka görünüm vermeyi iyi beceriyorlardı. Bir yerde onlar da bunu bilinçli yapmıyordu. İki arada bir derede kalmış gibiydiler. Meselenin aslı niye iki arada bir derede kaldıklarıyken; bu konumları onlar için hafifletici bir sebep oluyordu. Her seferinde fabrikanın içinden eski işçilerin işi bırakacakları haberi geliyor, bir dahaki haberin yayılışına kadar geçen kararsızlık döneminde fabrikada işler yürümeye

devam ediyordu. Hepsinin evleri belliydi ve birbirlerine yakın oturuyorlardı. Zaman zaman direniştekilerin kimileri tarafından tehdit aldıkları oluyordu ve bu tehditlerin akabinde işveren onlara güvence veriyordu. İşveren fabrikayı kısa dönemde tekrar üretime geçirmesinin onlarla olacağını gayet iyi hesap ediyordu, Direnişçilere en çok hedef teşkil edenlere işe gidip gelmeleri için özel araba çıkartması bundandı. Direniştekilerin onlara karşı öfkesi gitgide birikiyor, sonra eski işçiler nedamet getirdiklerinden hafifliyor; ancak onların fabrikadan ayaklarının kesilmesi konusunda sanki bir gölge boksu oynanıyordu. Yalman'a öyle geliyordu ki eski işçiler direnişçilerin neler yapabileceklerini iyi biliyorlar ve ona göre hareket ediyorlardı. Direniş onları birbirlerine henüz yeterince yabancılaştırmamıştı. Fakat yeni gelenlere, tanımadıkları işçilere yabancıydılar. Garip olan, eski işçiler, fabrikaya gelmeleri engellenmediği için, üstüne bir de yeni gelen yabancıları engellemedikleri için direniştekileri suçluyorlardı. Fabrikadan gelen haberler onların yabancılar konusunda direniştekilerden daha fazlasını yaptıkları ve onları dışladıklarıydı. Ne var ki haber kaynağı yine onlardan başkası değildi. Bu yüzden direniştekilerin üretimin nasıl devam ettiği konusunda sağlıklı bilgi almaları mümkün olamıyordu. Nasıl hareket edileceği konusunda o günler için görünmez ama gün geçtikçe büyüyen bir engel vardı. Görünmez engel, farklı düşüncelerin, ortaya çıkacak veya kendini kabul ettirecek zamanı birbirlerinden ötürü bulamayışıydı. Haydar onların güçlerini geliştirmeleri konusunda öncü olmuyordu, olamazdı; çünkü ayrı düşünüyordu. Bunun sonuçları ise çok sonraları ortaya çıkacaktı. Güney'den farklı düşüncede olanlar düşüncelerini uygulamakta gecikecekler, o gücü bulduklarında ise Haydar'ın düşüncelerini uygulaması için gerekli zaman dilimine olanak tanımayacaklar; ancak kendi düşüncelerini uygulamaları için de iş işten geçmiş olacaktı. Böylelikle iki zıt düşünce farklı zamanlarda birbirini engelleyecek, biri diğerine olanak tanımayacaktı.

Tam o sırada gelen fabrikanın kırmızı minibüsü olanları yorumlamaya devam etmeme olanak tanımadı. Siyah arabadakiler neredeyse gitmek üzereydiler. Arabayı ilk gören Melih oldu. İlk önce

ne yapacaklarını bilemediler. Karşıdaki duvarın kenarında durmakta olan bir kişi arabaya doğru yürüdü. Salman ve Sinan peşinden gittiler, Melih de!.. Arabadakiler onları karşılarında görünce neye uğradıklarını şaşırdılar. Mert Yalman onların biraz uzağında siyah arabanın kenarında olan biteni izliyordu. Salman'ın minibüsün kapısını tuttuğunu, arabanın içindekilere bir şeyler söylediğini gördü. Yalman'ın gördüğü kadarıyla arabanın içindekilerle karşılıklı bir konuşma gerçekleşti. Derken Salman arabanın kapısını kapattı ve araba beklemekte olan işçiyi de alarak yoluna devam etti. Salman, Yalman'ın yanına gelince, "Tamam, artık fabrikaya dönebiliriz," dedi. Yalman'ın öğrendiği kadarıyla arabadakilere kendilerinin Tıbzet'te çalıştıklarını, sendika istedikleri için işverenin işten attığını, bu yüzden direnişte olduklarını söylemişler, arabadakilerden fabrikaya gitmemelerini istemişlerdi. Yine Salman'ın söylediğine göre arabadakiler bunu bilmedikleri ve o günden sonra fabrikaya gitmeyecekleri yanıtını vermişlerdi. Bütün bu konuşma birkaç dakika içinde olup bitmişti. Nazmi oldukça heyecanlanmıştı Salman'ın anlattıklarını dinleyince. "Çok telaşlandılar bizi karşılarında görünce," dedi Salman. "Tabii," dedi Nazmi, Salman'a; "peşlerini bırakmayacağımızı bilsinler. Bunu daha sık yapmamız lazım!"

Fabrikaya dönerken, yolda, akşam bir kez daha Bahçeşehir yönüne gitmeye karar verdiler. Hepsinin moralleri yükselmişti. Yalnız bir zorluk vardı. Askeri araçlar ana yola kadar servis araçlarına eşlik ettiğinden arabadakilerle daha ilerdeki noktalarda konuşmaları gerekiyordu. Ana yol trafik açısından işlek olduğundan buna imkân yoktu. Arabaların nereden işçi aldığını, nerede durduğunu bu istasyonda olduğu gibi tam olarak tespit edememişlerdi. İş arabaların önünü kesip durdurmaya dayanınca, bu başka bir şeydi ve oldukça riskliydi. Nazmi arabayı fabrikaya doğru sürerken Yalman'ın dışında herkesin davranışlarında bir taşkınlık göze çarpıyordu. Moralleri yerine gelmişti evet; ancak taşkınlıklarıyla adeta bastırmak istedikleri bir şey vardı. Salman, arabanın kapısını açtıklarında içerdekilerin nasıl korku içinde kaldıklarını anlatırken o ânı yeniden yaşıyordu ve hep yaşatmak istiyordu. O ân, varlıkla-

rını ciddi biçimde tehdit eden bu insanlarla, öfke duydukları bu insanlarla aralarındaki mesafe en aza inmişti. Korku içinde sürüklendikleri ân içinde karşılarındakilerin kendilerinden daha çok korktuklarına tanık olmuşlardı. Öfke duydukları bu insanlar küçümsedikleri varlıklara dönüşmüşler, karşı konulmaz bir istekle onlara dokunmak, onları ezmek istemişler; bu isteklerini bir türlü gerçekleştirememişlerdi. Bir şey engel olmuştu Salman'a, bir adım öteye gidememiş, ruhunun derinliklerinden gelen karşı konulmaz isteği somutlaştıramamıştı. Hesap sorma yarım kalmıştı. Ona engel olan şeyin ne olduğunu bir türlü çözemeyecek; ancak kafasının bir köşesinde Haydar Güney'e karşı bir başkaldırı yeşerecekti. Bu başkaldırı ilk kez ona, işçileri örgütleyenin kendisi olduğunu hatırlatacaktı.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Küçük bir ayrıntı
Tıbzetlilerin nerede olmaları sorununa dair

8 Eylül günü sabahı Hadımköy'e bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Buharlaşan suyun gökteki taneciklerinin yoğunlaşıp ağırlığına dayanamamasıyla oluşur yağmur ve dökülür yeryüzüne ve o zaman insanların kendisine uygun yer bulmaları gerekir. Herkesin, her şeyin bir yeri olmalı! Elbette yağmur direnişteki işçilere açıkta olduklarını hatırlatmak için yağmadı, onlar açıkta olduklarında ıslandıklarını gördüler ve ıslanmaktan kurtulmak için üstü kapalı olan çadırın altına doluştular. Yağmurun bastırdığı sırada direniş komitesi tarlanın içinde toplantı yapıyordu. Toplantıyı yarım bırakmamak düşüncesi ağır basınca, ki toplantının gündemi oldukça önemliydi, onlar da ilerideki inşaatın önündeki uzun, onları alabilecek büyüklükteki saç barakaya koştular.

Günlük hayatımızda nerede olacağımız meselesi çoğumuz için dikkat çekmeyecek ayrıntılar içerir; ama bir o kadar da önemlidir. Bunun için uzun uzun düşünmeye de gerek yoktur. Zaten yanlış yerde olduğumuzu fark ettiğimizde hemen konum değiştiririz, ya da koşullar bize bunu uygun bir lisanla öğretir. Ama kimi anlar vardır ki koşullar uygun olmasa bile bizi hâlâ orada olmaya zorlar. Bu bakımdan Tıbzetliler için nerede olacakları, git gide yaşam-

larının en önemli sorunu haline gelmeye başlamıştı ve o gün ve ondan önceki günler yağmur sanki bunu anlatmak için yağmıştı. Gelen günlerinse bu sorunu onlar için ağırlaştıracağını söylemek kehanet olmazdı. Onların trajedisi de, koşullar onlara orada olma imkânı tanımadığı halde onların orada olmakta ısrar etmek zorunda oluşlarında yatıyordu.

Saç barakanın içi inşaat demirleriyle doluydu, soğuk havalarda inşaatla ilgili işlerin yapılması için gerekli malzemelerin ve aletlerin bulundurulduğu bir atölye gibiydi. İçeri girdiklerinde yağmur damlalarının vuruşu saç tavan üstünde soğuk havaların yaklaşacağının sesi gibiydi. En azından bu düşünceyi akıllara getiriyordu ses! Buna rağmen bir değişiklikti yaşadıkları. Başka zamanlarda tatlı bir heyecan bile yaşatabilirdi. Ama dedim ya, o gün önemli bir karar almak üzereydiler; bu yüzden günlük yaşamlarındaki bu değişikliğin üstünde fazla durmadılar. Aslında o gün almak üzere oldukları karar Haydar'ın kafasında birkaç gün öncesinden oluşmuştu. Haydar, kafasındaki bu düşünceyi temsilcilere açmış, onlar da sanki böyle bir kararı çoktandır bekliyorlarmış gibi hiç şaşırmamışlardı. Çözüm arayışlarının ne kadarı insanın önündeki soruna çare olur, ne kadarı çözümü bir sonraki âna erteler, sanırım bunun ölçüsü incelemeye değer. Ancak Haydar Güney'in birazdan komiteye açıklayacağı karar o günler için bir çözüm olarak görünmüştü. En azından komitenin gittikçe artan baskısını, bu baskının Haydar'ın ve temsilcilerin üzerinde yarattığı basıncı kaldırmaya yönelikti. Haydar ve temsilciler komite üyelerinin karşısında dik durabiliyorlardı o gün. Son günlerde eksikliklerini duydukları insanlar üzerinde azalan etkilerini yeniden ele geçirmişlerdi. Haydar bir farkla, o aynı etkiyi temsilciler üzerinde de sağlamıştı.

Cumartesiden yeni bir eyleme hazır olmaları söylenmişti komiteye. Haydar Güney, insanların kendi aralarındaki konuşmalarının bitmesini beklerken bir sigara yaktı. O sırada barakadan içeri giren yabancı biri dikkatini çekti. Üstünde muşamba yağmurluğu olan adam, başlığını başının arkasına indirdikten sonra, barakaya girmek için kimden izin aldıklarını sordu kapının dibindekilere.

Yüksek sesle konuşuyordu adam. Melih, eliyle Haydar'ı gösterdi adama. Haydar, adamın yanına kadar giderek yağmurdan dolayı girmek zorunda kaldıklarını, izin alacak kimseyi bulamadıklarını söyledi ve yağmur diner dinmez çıkacaklarına söz verdi. "İnşaatın sahibi sonra bize laf söyleyecek," dedi adam, bozuk bir tavırla. "Bir daha buraya girmeyin!" dedi aynı ifadeyle.

Adam gider gitmez Haydar, toplantıya bir ân evvel başlama gereğini duydu. Dedi ki:

"Arkadaşlar, sizlerden eyleme hazır olmanızı istemiştim. Şimdi o ân geldi."

Saçın üstüne vuran yağmur damlalarının gürültüsüne karışıyordu Haydar'ın sesi. Herkes susmuş onu dinliyordu. Havanın kasveti bütün ağırlığıyla yüzlere çökmüş, her şey Haydar'ın söyleyeceklerinde düğümlenmişti.

"Yarın kapının önünde ailelerimizle birlikte oturma eylemi yapıyoruz."

Bakışlar canlandı. Salman, bulunduğu yerden Haydar'a bakarken onun diğer sendikacılardan farklı olduğunu düşündü: 'İnsanın farklı yüzleri olur mu, oluyordu.' Mardin'de ilkokulda okurken, bir öğretmenleri vardı. Bir gün sınıfta ders yaparlarken jandarmalar içeri girmiş ve öğretmeni götürmüşlerdi. Öğretmen jandarmalarla giderken hiç renk vermemiş, onlara dönerek "birazdan geleceğim çocuklar" demişti. Bir daha öğretmeni görememişlerdi. Salman, bir ân için öğretmeni görür gibi oldu karşısında. Birlikte bir şeyler yapabilecekleri duygusu karşıt düşüncelerinin önüne geçti.

"Yalnız," diye devam etti Haydar. "Servis arabasına bininceye kadar kimseye bir şey söylemeyeceksiniz. Açıklamayı akşam arabada Salman yapacak. Çocukları getirmek yok. Eğer otobüs almazsa Gazi'den bir araba daha tutabilirsiniz. Bugün gelmemiş olanlara akşam ulaşıp haber verelim."

"Peki direnişe gelmeyen kişiler ne olacak?" diye sordu Veli Doğan. "Dışarıda iş bulup çalışanlar var. Onlar gelmeyecek mi? "

"Sendika anlaştığında onlar bizden önce dönecek fabrikaya," diye sesini yükseltti Latife.

"Ben onlar gelmesin, demiyorum," diye yanıt verdi Haydar aceleyle, biraz canı sıkılmış gibiydi; "ulaşabildiğiniz herkese gelmesini söyleyin!" Bundan sonrası onların bileceği iş diyerek ve konuyu uzatmak istemediğini belli eden kesin bir ifadeyle...

Ancak tartışma bir süre daha sürdü. Gelmeyenler olursa sendikanın o kişilere karşı önlem alması istendi. Haydar Güney aldıkları kararı insanların coşkuyla karşılayacakları beklentisi içindeyken karşı karşıya kaldığı bu tartışmayı anlamsız buluyor, insanların beklediği neydi, diye soruyordu kendine. Haklı mıydı acep? Zaman ilerledikçe yüzlerde bir canlanma oldu. Değişim geniş bir zemine dolmaya çalışan su gibiydi. Su geniş yüzeye yayılıncaya kadar belli bir süre geçmesi gerekiyordu ve ancak ondan sonra yükselebiliyordu. (Ayrıntılar o kadar dağınık duruyordu ki) Konular dikine değil, onların kafasını meşgul eden bir sürü ayrıntıya genişliyordu; sendika merkezinden birilerinin gelip gelmeyeceği sorusu da dahildi buna ve sendikanın ilgisizliğine yönelen sorular, basın açıklamasının erken bitirildiğini, çalışanların fabrikada yeterince bekletilmediğini dile getiren suçlamalar da dahildi. Günlerin birikimiyle içlerinde kalanlar; ancak onlar bir bir döküldükten sonra insanlar sabah yapılacak eylemin heyecanını yüzlerinde görünür kıldılar.

Salman:

"Arkadaşlar! Bir dakika beni dinleyin! Yarın sabah otobüs kimseyi duraklarında beklemeyecek! Herkes kendini ona göre ayarlasın!"

Sedat:

"Otobüs erken kalksın Alibeyköy'den!"

Tartışmalar otobüsün kaçta kalkması gerektiği üzerine gelişti. Herkes fikrini söylüyor, hep bir ağızdan konuştukları için de kimin ne dediği anlaşılmıyordu.

HAYDAR GÜNEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA BEŞİNCİDEN SONRA, ALTINCIDAN ÖNCE BİR ARA KISIM

Bir sevdadan kaçıp
Başka bir sevdaya gitme!
Sonra sevdan üşür
Sen de üşürsün!..

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Haydar Bey ile Şehrazat arasındaki hoş konuşmalara dair.

Akşam saat yediydi, bilgisayarımın karşına erken geçmiştim. İkinci kitap altıncı kısma girerek iki gün boyunca yaşadıklarını, fabrika önündeki eylemi, gözaltını yazdım. Saat ona yirmi kala Şehrazat'la buluşmak üzere 'Yolcu' dosyasına 'Yürüyüş, adlı romanıma yollandım. Şehrazat görünürlerde yoktu. Dün gece beni merak etmiş olmalı! Benim suçum yok; söylemeye fırsatım olmadı, ne yapayım!..

Sayfalarda ilerleyip romanı yazmayı bıraktığım noktada durdum. İlk tümceden okumaya başladım.

" 'Belki üzüleceksiniz ama ben birini seviyorum,' dedi."

Ve devam ettim:

"Öyle mi?" diye yanıt verdim. "Buna çok sevindim."

Bunu ben mi söyledim. Şimdi düşünüyorum da o anda söylediklerimin yalnızca bu kadarını hatırlıyorum. Konuşan ve yanıt veren ben değildim sanki. Bana yabancı ama bana yardım etmek isteyen biri benim adıma konuşuyordu. Aslında neyle karşılaştığımın tam olarak farkında değildim. Aklımın idaresini eline alan o yabancı ses kendini önceden nasıl hazırlamışsa ne söylemesi ge-

rektiğini iyi biliyordu. Ben böyle bir şey başıma gelirse diye düşünmüştüm; ama nasıl davranmam gerektiğini bir türlü hatırlamıyordum. İçimdeki yabancı kişi konuşmaya devam etti. Neler söylediğini duymuyordum. Birden o sesin etkisinden kurtuldum; işte o zaman sözcüklerim yarım kaldı. Bakışlarım karşımdakinin gözlerinden başka bir yere, boşluğa takıldı. O süre içinde kendimi nasıl toparlayabildim, bilmiyorum. Dönüp ona şöyle dedim:

"Biraz bocaladım galiba. Ama normal bu kadar bocalamam. Böyle bir şeye hazırlamıştım kendimi ama... Ne yapayım? Bir, iki saatte kendime gelirim herhalde."

Söylediklerimin bazılarını sonradan hatırlayabildim. Nasıl biri diye sordum galiba. Dilerim seni üzmez, gibi bir şeyler söyledim. Gayet iyi ve kendimdeydim; fakat o kendimi tanımıyordum. Bana bir şeyler söyledi: Kendim olarak kalmaya devam ederek seveceğim, dedi. Onunla birbirimize açık olacağız, dedi. Boşlukta yuvarlanmaya başladım; hâlâ karşısında durmaya çalışarak."

Okumaya ara verip gözlerimi kapadım. Bu bölüm daha güçlü işlenebilirdi.

"Dün yoktunuz. Yoksa başınıza kötü bir şey mi geldi?"

Şehrazat'ın sesiydi bu. Gözlerimi açtım. Karşımdaydı.

"Gece Esenyurt Karakolu'nun nezarethanesindeydik," dedim. "Evvelsi gece ayrılmak üzereyken söyleyecektim tam, oturma eyleminde gözaltına alınma ihtimalinin olduğundan bahsedecektim; sen kayboldun. Söyleyemedim. Düşündüğüm başıma geldi ve biz gözaltına alındık."

Başını öne eğdi, dudakları büzüldü, elleriyle gözlerini kapadı önce... Parmaklarıyla saçlarını geriye doğru götürürken başını kaldırıp birden saçlarını geriye attı. Yüzüme bakıp gülümsemeye çalıştı; gülüşü dondu kaldı dudaklarında.

"Üzülmüyorum, bilesiniz..." dedi. "Siz bana bakmayın! Başınıza neler geldiğini sormayacağım. Sabırlı olup altıncı kısmı bekleyeceğim."

Bakışları, sanki göstermek istediği bir şeyi aradı çevresinde; çok kısa bir ân sadece, sonra bana dönüp:

"Hani yanıtım tekrar karşılaştığımızda demiştim..." dedi ve he-

men devamını getirdi sözlerinin. "İsteğinizi yerine getirdim."

Hayat dolu Şehrazat'tı artık. Canlılığına kavuşmuştu yeniden.

"Yazılarınıza biçim verdim, bitirdim hemen hemen... Bir iki yer kaldı; oralarını siz de tamamlayabilirsiniz. Yalnız bir şeyi çok merak ediyorum, onu hemen soracağım. Şenlik ne oldu?

Dudaklarımdaki acı gülümseyiş Şehrazat'a her şeyi anlatmıştı zaten. Açıklamam arkasından geldi:

"Şenliği iptal etmek zorunda kaldık," dedim,

"Peki o kadar davetiye?.. Salon tutuldu bir de!

"Salon önemli değildi bir yerde; ama sattığımız davetiyeler?.. Onları geri toplayacak durumda değildik. Gazetede gerekli izni alamadığımızı, şenliğin daha sonraki bir tarihte düzenleneceğini, alınan davetiyelerin düzenlenecek olan şenlikte geçerli olacağını yazdık."

"Beni meraklandırmayın da söyleyin! İzin mi vermediler yani? Yoksa Ender'in yüzünden mi iptal edildi? Sanatçıların ikametgâhları mı yetişmedi? Hangisi?"

"Saydıklarının hepsi ters gitti aslında. Ama en önemlisi davetiyelerin üstüne yazılan yazıydı. Davetiyelere 'TIBZET İŞÇİLERİNİN DAYANIŞMA ŞENLİĞİ' diye yazmıştık. Ben bu başlığı yazmadan önce Avukat Hanım'a sormuştum aslında. Avukat Selma Hanım bize son anda bu başlığın sorun çıkardığını söyledi. Sendikalar masasına sormuş ve böyle bir başlık davetiyelerin para ile satılacağı anlamına geleceği için başımıza iş açacağını öğrenmiş. Davetiyelerin çoğunu dağıtmasaydık yeniden bastırabilirdik. Hatta Selma Hanım'ın önerdiği gibi üst kısmındaki yazıyı kesebilirdik. Bu başlıklı davetiyelerden birkaçı nasıl olduysa polisin eline geçmiş bile. Zaten tutulan salon istediğimiz gibi değildi, sanatçılardan kimlerin geleceğini bile bilmiyorduk. Ben de en iyisinin iptal etmek olacağını düşündüm."

"Tepki almadınız mı peki?"

"Her şeyde o kadar çok eleştiriliyorduk ki arada kaynadı gitti. Aslında bizim de eleştireceğimiz bir çok kişi vardı. Biz de o hengâme arasında bir şey yapamadık. Demek istediğim, bir sürü davetiye satıldı ve onların sayısı kadar para dönmedi bize. Belki o dave-

tiyelerin satılmamış olduğu doğruydu ama en azından satılmayan davetiyelerin bize geri teslim edilmesi gerekirdi. Bu yapılmadı. Bu Tıbzetliler dışındakiler söz konusu olduğunda da böyle oldu."

Sustum bir süre. Bu kısımları nasıl yarım bıraktığımı düşünüyordum. Şehrazat aklımdan geçenleri anlamış olacak, dedi ki:

Bunları sorarak üzmedim sizi değil mi? Ama okur da benim gibi bunları merak edecektir. Şunu söyleyeyim. Yazılarınız söylediğiniz kadar karışık değildi. O günlere ait bir çok şeyi yazmış, o günlerde yaşanan çalkantıyı başarıyla vermişsiniz. Bu arada sizin oluşturmaya çalıştığınız kurguya uymakta zorlandığımı söyleyeyim. Tabii ben anlatı ustasıyım, siz de kurmaca tekniğinin... Benim masallarımın düzeni, sizin kurulan hikayeleriniz, bir araya geldi beşinci kısımda ve nasıl bir şey oluştu? Bir siz okuyacaksınız bu yazıları... Ve ne diyeceksiniz? Bir de okur nasıl bulacak? Öyle merak ediyorum ki?.."

"Harikulâde!" dedim.

Hemen susturdu beni.

"Durun! Acele etmeyin! Henüz okumadınız bile..."

"Konuşmamızın üstünden bir gece geçti ve sen bir gecede..."

"Ya üstünde durduğunuz bu romanı yarıya kadar okuduğumu söylersem..."

"Senin hızına yetişmek zor derim."

Çocukça bir muziplikle gülmemek için dudaklarını sıktı yüzünü yana kaçırıp, göz bebeklerini koş yakala beni der gibi yukarı dikti. Onun bu halini tekrar yaratmak için aynı şaşkınlık oyununa bin kere istekli olurdum.

Birden ciddileşti.

"Söylesenize! O, birini seviyorum, dediğinde nasıl durabildiniz karşısında?"

"Kimin?" diye sordum anlamaya çalışarak. Bu kez düştüğüm gerçek bir şaşkınlıktı. Onun ki de...

"Bu sayfaya öyle yazmışsınız ya?..

"O, ben değilim ki... Romanlarımın konusunu yaşamımdan alıyorum diye (?!) Tıpkı başkaları gibi sen de aynı şeyi düşünmüşsün Şehrazat."

"Peki o zaman! Ufak bir değişiklikle sorumu yineliyorum: Romanınızın kahramanı o sözlere nasıl dayanabildi?"

Ben hâlâ roman kahramanı ile özdeşleştirilmiş olmamın yanlışlığını söylemeye çalışırken o, konuşmamı keserek dedi ki:

"Benim için roman kahramanı ya da siz fark etmez ki... Benim için gerçek dünya diye bir ayrım yok! Yazarlar yazdıklarını yaşasın yaşamasın tüm kahramanları kendileridir. Ve o dünya hem gerçek hem öyküler dünyasıdır, benim de içinde olduğum."

Kısa süren bir suskunluktan sonra:

"Ya, demek öyle!.." deyiverdi birden. Kışkırtıcı bir gülümsemeyle devam etti:

"Siz beni sevseydiniz ve ben de günün birinde başka birini sevdiğimi söyleseydim..."

"Romanda kahraman, kendisi hazırlıyordu böyle bir sonu; okumadın mı?"

"Okudum."

"Kızla konuştuğu bütün anlarda!.. Aşkın sürekli olduğuna inanmadığını söylerken, bir gün başkalarını da seveceksin dediğinde; ama o zaman bile varlığına kimse sahip olamayacak derken, kendin olarak kalacaksın ve ben senin varlığını ele geçirmek istemiyorum; elde edilen şeyler yitirilir derken, ben sahip olmadan sevmek istiyorum seni derken..."

"Romanın devamını okumadım ama, kahramanınız, bana önceden hazırladığını iddia ettiğiniz ânı yaşadığında, sevdiğinin bir başkasını sevdiğini duyduğunda ve ondan sonraki günlerde düşüncelerine inanmaya devam etti mi hâlâ?"

"O kısımları henüz yazmadım. Yalnız şunu söyleyebilirim: Yitirdikten sonra bile dürüst olmaya devam etti."

"Bu ne anlama geliyor?"

"Düşündüklerine sadık kaldı."

"Yaralanmıştı ama..."

"Yaralanan ve çektiği acıdan mutlu olan tüm dürüst insanlar gibi başına gelene katlandı. Yapacağı bir şey yoktu. Çözemediği bir şeydi yaşadığı... Başkaları gibi o da çaresiz kaldı. Kendi dahil dışındaki dünya onun inandığı değerlerle hareket etmiyordu.

Onun trajedisi de bu noktadaydı.

"Bir insan birine aşık olacak ve onun başka sevgiler yaşamasına imkân tanıyacak! Bir anne çocuğunu sever böyle, hatta onun yaşadığı sevgilerle mutlu olur; ama aşk?"

"Annenin çocuğuna olan sevgisi ile aşk arasındaki farkı kendi dışındakine olanak tanımayışına indirgemiş olmuyor musun bu sözlerle? Gerçek aşk bu farktan çok başka bir şeydir! Tensel aşk birleşmeyi hedefler ve hedefine vardığında doyuma ulaşır. Ancak! Gerçek aşkı tanımlayan onun sınır tanımayışıdır."

"Siz göksel aşktan bahsediyorsunuz. Fakat hayır, o bile..."

"İster göksel, ister tensel; ben her ikisinin elinden sahip olmayı alıyorum. İkisinde de ortak olan: Kendini yok eden yanı!. Aşkın paradoksu bu! Sana aşk duygusunu vereni elde etmek istersin, o senin olsun istersin, onu kaçırmamak; işte bu gerçekleştiği anda, elde ettiğini sandığın hiçbir şeydir!"

"Bunun için mi ölümsüzdür Ferhat'la Şirin'in aşkları? Leyla ile Mecnun'un?"

"Söylemek istediğim bu değil Şehrazat! Onlar kavuşamadıkları için elde edemezler birbirlerini: Romeo ile Juliet, Ferhat ile Şirin... Bu yüzdendir duygularının kitaplarda sürmesi; kavuşamamalarına borçludurlar. Yazgıları önler sahip olmanın getireceği sonucu. Ben aşkın hiçbir sınırlamanın olmadığı özgürlüğünden bahsediyorum, onu yok eden, tuttuğun anda yok ettiğin kar tanesinin kaderinden... Onu yok edenin kavuşmak değil, sahip olmak olduğunu söylüyorum. Yani kar tanesini seyrettiğimiz gibi sevebiliriz onu, sevişebiliriz onunla... Ama asla sahip olmaya kalkışmamalıyız. Benden başkasını sevebilirsin demek, ille başkasını sevmesi anlamına gelmez. Ama o olanağı bile tanır ona. O ihtimali elinden almak, işte ona sahip olma adına onu yok etmeyi getirir. Kelebek elinin üstüne konsun, istediği zaman uçsun; ama onu avuç içine alma! O zaman cansız bir kelebeğe dönüşür."

"Peki romanınızın devamında kahramanınız birlikte olacak mı onunla? Görüşecek mi bir daha?"

"Bilmiyorum; ama sorun o değil Şehrazat. Sorun kahramanların aşkın tanımını nasıl yaptıklarında ve buna hazır olmalarında.

Romandaki kahraman tutmasa bile kar taneciğini, öteki tutabilir ve yine eriyiverir. Ferhat Şirin'e sahip olmamayı göze alıyorsa, Şirin de aynı şeyi göze almalı. Ve Şirin seviyorsa bir başka kişiyi kendine sahip olunmasına izin vermemeli. Romanın konusu karşılıksız aşk değil."

"O zaman kızın sözünde durması gerek! Sevse de sevişse de kendi olarak kalabilmeli yani... Ve bir şey daha, kahramanınızı hâlâ seviyorsa tabii... Fakat sanırım romanınızın kahramanı da henüz böyle bir şeye hazır değil."

"Sevgi de aşk da öğrenilecek bir şeydir Şehrazat."

"Siz bildiğinizi söyleyebilir misiniz?"

"Ben yazılarımda öğrenmeye çalışıyorum."

"Umarım kahramanınızla birlikte öğrenirsiniz."

Ne diyebilirdim ki... Roman yarım kalmış, devam edememiştim. Konunun ne şekilde gelişeceğini bilmiyordum. Bu yazdığımdan sonra belki, belki o zaman kaldığım yerden yazmaya koyulurum.

"Ben de sizi sorularımla sıkıştırıyorum," dedi Şehrazat ben düşüncelere dalmışken ve titreyen sesiyle devam etti:

"Yorgun olmalısınız. Benim kusuruma bakmayın."

"Hayır Şehrazat!"

"Bir şey söyleyeyim mi?"

Ne söyleyecek diye yüzüne baktığımda gözleriyle karşılaştım, yine o içinde kaybolabileceğim bakışlarıyla... Kendimi toparlayarak:

"Söyle Şehrazat!" dedim.

"O romandaki kızın yerinde olmak isterdim."

Gülümseyerek kaçabildim bakışlarından.

"Pekâlâ," dedim. "O romandaki kızın yerinde olsaydın... Onun yerinde... Ve benim kahramanım bir daha seni aramasaydı?.."

"Fakat sizin romanınızdaki kızın sevgisi... Nasıl diyeyim?.. Bu sevgi?.. Sanki kız nasıl sevdiğinin farkında değil. Şaşkın! Sevgisinden kaçmak istiyor adeta... Kaçtıkça sevgisini tanımaya başlıyor. Tanıdıkça karşılaştığı şey şaşırtıyor onu. Gerçekten sizin dediğiniz gibi sevmesini bilmiyor o, ya da böylesine bir sevgiyi tanımıyor.

İçinde yavaş yavaş gelişen sevgisi, bu tanımadığı duygu, keşfettiği yepyeni bir şey olup çıkıveriyor karşısına. Evet, onun yerinde olmak isterdim. Bir gün yeniden romanınıza devam ettiğinizde eminim onu şaşkın bir halde bulacaksınız. Yalnızca şunu söyleyebilirim: bir başkasını sevdiğinde asla böyle yolunu şaşırmaz! Ama bu şaşkınlık büyüleyici bir şey... Bundan sonrası çokluk kralına kalmış. Yazgılannın onlara hazırlayacağı bir sürpriz olmalı."

"Böyle biri yoktur Şehrazat! Romanlarda bile zordur olması. Biz yaşayanlar böyle bir sevgiye hazır değiliz. Roman kahramanlan becerebilir mi; şu anda bu soruya bile yanıt veremem."

Gözlerinin içine bakarak dedim ki:

"Bir şey söyleyeyim mi sana?"

Gözlerindeki ışık, bakışlanndaki sıcaklık hiçbir sözün ifade etmeye yetmeyeceği bir evet içeriyordu. Boynunu büküp konuşmamı bekleyişi benim diyeceğim her şeye razı olduğunu göstermek içindi sanki.

"Neyse!.. Belki başka bir zaman söylerim."

Ben böyle söyler söylemez yüzündeki ifade değişmeseydi başka bir zaman dememe rağmen devam etme cesaretini bulabilirdim. Bundan sonra ağzımdan çıkacaklann söylemek istediklerimle alakası yoktu.

"Yann bizi fabrikanın önünde tutmayacaklardır."

"En iyisi şimdi siz yatın Haydar Bey. Ben de altıncı kısımda yazdıklannızı okuyayım. En az okur da benim kadar merak ediyordur."

"Buna söz veremem Şehrazat; çünkü beşinci kısımda gezinti yapmadan ve senin o kısma nasıl şekil verdiğini görmeden uyuyamam."

"Siz bilirsiniz. O zaman yollanmız ayrılıyor; demek oluyor ki siz beşe, ben altıncı kısma!.."

"Bir şartla!" diyerek durdurdum onu. Şaşkın bakışlannı fazla merakta bırakmadan devam ettim:

"Anlatacağını söylediğin masalı anlatırsan?"

"Ha?.."

Öyle kalmış, yüzüme bakmakta devam ediyordu. Anlatmak için

kafasının içindekileri toparlamaya çalıştığını dudaklarına yayılan muzip gülümsemesinden anladım. Hiçbir şey söylemeden kollarımı göğsümde kavuşturdum, onu dinlemeye hazır olduğumu belli eden bir ruh haliyle, başım hafifçe yana eğik, anlatmasını bekledim. İçimde bir merak; anlatırsa, anlatmasını gerektirecek ikinci nedenle karşılaşmış mı oluyordum?

"Anlatırlar ki, Bağdat'ta Halife Harun Reşit döneminde yaşamının sonuna gelmiş, yaşlı bir bilge varmış. Günün birinde bu yaşlı bilgenin kapısını bir tacir çalmış. Tacir yaşlı bilgenin karşısına çıkıp selam verip aldıktan sonra yanıp yakılarak bilemediği bir gerçeği ondan öğrenmeye geldiğini söylemiş. Yaşlı bilge de, "sana bana gelmeni kim söyledi?" diye sormuş. O da: "Beni sana tanınmış kimseler gönderdi," demiş. "Peki, anlat bakalım," diyerek yaşlı bilge taciri dinlemeye koyulmuş. O sırada yaşlı bilgenin evine tatlı bir güneş ışığı dolmuş. Tacir de bunu hayra yorarak öğrenmek istediğini nihayet öğreneceği umuduyla heyecanla başlamış anlatmaya: "Hayatta yapmak istediğim üç şey oldu," demiş ve devam etmiş. "Birincisinde gemilere binip dünyayı dolaşmak isteyen bir gezgin olmak istedim. Bindiğim gemiyi korsanlar ele geçirdiler ve beni köle olarak sattılar. Bir yolunu bulup kaçtım ve ülkeme geri döndüm. İkincisinde ülkemin en zengin insanı olmak istedim. Ola ola borçlar içinde yüzen bir tacir oldum. Üçüncü dileğim ise vücutça ve ruhça güzel bir kızla hayatımı birleştirmek istiyorum. Ancak efendim bu dileğimi gerçekleştirmeye kalkışmadan önce sizden öğrenmek istediğim bir şey var. Ben ne zaman kendi hayatımı kurmak istesem benim dışımda bir başka güç benden önce hayatımın nasıl olacağına karar veriyor. Ben yalnızca önceden belirlenmiş bir hayatın oyuncusu oluyorum. Ben de o zaman üçüncü dileğimi gerçekleştirmeye kalkışmadan önce benim öykümü yazan kişiyi bulup onunla pazarlık yapmak istiyorum." Tacir söyleyeceklerini bitirdikten sonra yaşlı bilge Yahudi kölelerine iki katır hazırlayıp getirmelerini buyurmuş; köleler de iki katırı hazırlayıp getirmişler. Katırın birine yaşlı bilge binmiş, ötekine de taciri bindirip, kendisini izlemesini söylemiş. Tırıs bir gidişle yol almışlar ve öğle saatine doğru, tepesine ulaşmak için

üzerinde hiç kimsenin ya da binek hayvanının çıkabileceği herhangi bir keçi yolunun bulunmadığı yüksek bir dağın eteğine ulaşmışlar. Ulaşır ulaşmaz yere atlamışlar. Ve yaşlı bilge tacire bir bıçak vererek "bunu katırın karnına daldır! Şimdi işe girişmenin zamanıdır" demiş. Tacir de ona uyup bıçağı katırın karnına daldırarak öldürmüş; sonra yine yaşlı bilgenin buyruğuyla hayvanın derisini yüzmüş ve temizlemiş. O zaman yaşlı bilge ona, "şimdi bu derinin üzerine uzanman gerekecek; böylece seni sarar bir torbaya sokulmuş gibi dikerim," demiş. Tacir de onun önerisine boyun eğmeden önce "bu torbanın içine girersem hayatımı yazanla pazarlık yapabilecek ve görmem gerekeni görebilecek miyim?" diye sormuş. Bir yandan uzanırken öte yandan kulağı yaşlı bilgedeymiş. Bunun üzerine bilge demiş ki: "Rüyalardan uyanıldığında avcunda altın kalmaz ama rüyalar hatırlanır." Tacir soru sormaya devam ettiğinde onu susturmuş ve şöyle demiş: "Sözlerimi iyi dinle! Biraz sonra iri bir kuş gelecek ve senin üzerine çökecek ve de seni bu dik dağın tepesindeki yuvasına götürecek. Kendini göklerde hissettiğin zaman kıpırdamamaya özen göster; çünkü kuş seni bırakabilir, sen de düşüp kayalara parçalanabilirsin; ama seni dağın üzerine götürürse, sana verdiğim bıçakla deriyi kes. Kuş ürkecek ve seni bırakacaktır." Yaşlı bilge henüz konuşmasını bitirmiş ki tacir havaya kaldırıldığını ve birkaç dakika sonra yeniden yere indirildiğini hissetmiş. O zaman bıçağıyla torbayı yarmış ve başını dışarı çıkarmış. Bu görünüm kuşu ürkütmüş ve kanat açıp uçmuş. Tacir başını çıkardıktan sonra çevresine bakınınca sipsivri bir dağın tepesinde olduğunu görmüş ve başı dönmüş. Ama dağdan inmek istediğinde ayağını basacak hiçbir keçi yolunun olmadığını görmüş. Bunun üzerine mutsuzluğun sınırında ağlamaya başlamış ve hangi yana yönelmesinin daha doğru olacağını araştırmaya karar vermiş. Dikine önüne doğru rast gele yürümeyi yeğleyerek iki ay yürümüş ve dağ zincirinin sonuna gelince; koskocaman bir kapıyla karşılaşmış. Kapı kapalıymış ve açılmıyormuş. Kapıyı yumruklayarak ağlamaya devam etmiş. Bulunduğu yerde kendisinden başka hiç kimse, hiçbir şey yokmuş; hâlâ dağın tepesindeymiş, karanlıkmış ve karşısında sadece kapı varmış. Günlerce kapıyı yum-

ruklayarak ağlamış. Derken kapı açılmış ve karşısında yüzü ışıkla halelenmiş yaşlı bir kişinin durmakta olduğunu görmüş. Elinde yakuttan bir asa tutuyor, başında da elmas bir taç bulunuyormuş. Tacir ona selam vermiş ve yaşlı kişi selamını iyi yüreklilikle yanıtlayarak ona "gel yanıma otur oğlum," demiş. Ve yanına oturunca ona, "nereden geldin de ademoğlunun hiç ayak basmadığı bu yerlere ulaştın?" diye sormuş. Tacir yanıt yerine ağlamaya başlayarak gözyaşlarına boğulmuş. Bunu gören yaşlı kişi ona, " böyle ağlamayı bırak çocuğum. Çünkü yüreğimi parçalıyorsun, önce anlat bana ve söyle nerede olduğunu biliyor musun?" diye sorunca, tacir, yaşlı bilge kişiyle karşılaşmasını, yaşlı kişiden istediklerini ve sonra kuşun onu dağın dik tepesine getirişini anlatmış ve ağlayarak ondan, onu tekrar dünyaya götürecek yolu biliyorsa göstermesini istemiş. "Önce beni dinle oğlum," demiş yaşlı adam. "Cesaretini elden bırakma. Kuş seni tekil olanın ülkesine getirmiş. Burada yalnızca sen varsın. Bir kerelik çokluk ülkesine dönme şansın var," demiş. Yaşlı adamın sözlerini duyar duymaz tacir onun ellerini tutarak ona yalvarmış ve tekrar çokluğun ülkesine dönmek istediğini yinelemiş. O zaman yaşlı adam şunları söylemiş: "Çokluk ülkesine döneceksin ama buraya neden geldiğini unutma! O zaman tacir dönüp kendi içine bakmış ve yaşlı bilgeye söylediği; "benim öykümü yazan kişiyi bulup onunla pazarlık yapmak istiyorum," sözlerini hatırlamış ve bunu yaşlı adama söylemiş. Bunun üzerine yaşlı adam demiş ki: "Bu kapının arkasındaki sarayda her yanı dolaş! Dolaşacağın odalarda o tekrar dönmek istediğin çokluk ülkesinin sırrını öğreneceksin. Ve tekrar o ülkeye döndüğünde öğrendiklerin sana nasıl yaşaman gerektiğini gösterecek. Bu sırrı bilmek bugüne kadar hiçbir insanoğluna nasip olmadı. Yalnız şunu hatırlatmamda fayda var. Göreceğin bu sarayda hiçbir şey gerçek değildir. Hiçbir şeye dokunamazsın. Burada her şey görüntüdür, hiçbir şeye etki edemeyeceğin gibi hiçbir şey de sana etki edemez. Göreceğin yiyecekler bile hayaldir. Sana verebileceğim sayılardan oluşan anahtarlar içinde dört sayısı ile açılan biri dışında bütün odalara girebilirsin. Bunu unutma! Kuşlar buraya buyruklarımı almak üzere geldiklerinde seni onlara öneririm, onlar da seni ülkene

geri götürürler." Ve kuşların sorumlusu yaşlı adam sayısal anahtarları verip onu davranışlarında özgür bırakmış. Bunun üzerine tacir ilkin sarayın büyük avlusuna bakan odaları ziyaret etmekle işe başlamış. Bunun için elindeki '1' sayılı anahtarı kullanmış. Birden her taraf karanlık olmuş ve kendini korkunç bir boşlukta hissetmiş ve korkarak '2' sayısını kullanmış. Korkunç bir patlamayla savrulmuş. Çevresinde büyük bir enerjinin boşaldığını ve onunla birlikte genişlemekte olduğunu hissetmiş. Sonsuz sayıda parçacıklardan oluşan bir evrenin içinde bulmuş kendisini. Öyle ki başı dönmeye başlamış. Çünkü büyük bir hızla dönmeye devam ettiği gibi çevresinde kendisiyle birlikte dönen parçacıkları hiçbir şeye benzetemiyormuş. Onları elleriyle yakalamaya çalıştığında onlara dokunamadığını görüyormuş. Parçacıkların hangi yöne döndüğünü de bilmek mümkün olamıyormuş. Bu dayanılmaz bir ruh hali olduğundan elindeki '3' sayılı anahtarı kullanmış. İşte o zaman parçacıklar bir araya gelmeye ve düzenli bir şekilde dans etmeye başlamış. Bu dans oldukça büyüleyiciymiş ve kulağa hoş bir müziğin eşliğinde geliyormuş. Birbirinin aynısı olan parçacıklar o gizemli müziğin eşliğinde bir araya geliyor ve sonsuz sayıda birbirinden ayrı şekiller oluşturuyorlarmış. Sonra şekiller bir araya geliyor ve birbirinden güzel başka şekiller oluşturuyorlarmış. Hepsinin arasında ise mükemmel bir ahenk varmış. Çokluk ülkesinde gördüğü bütün her şey önündeymiş ve tabii ki onları tutmaya kalktığında hiç birine dokunamıyormuş. Bazı şekiller birbirini yok ederek yeni şekiller oluşturuyor, bazı şekiller de birbirini tamamlayarak olağan üstü güzellikler çıkarıyormuş ortaya. Onlara dokunamadığından korkunç bir yalnızlık duymuş; çünkü onları gördüğü halde orada olmadığını düşünmüş. Ve o zaman yaşlı adamın ona yasaklamış olduğu '4' sayısı aklına gelmiş. Sonunda ruhunu dolduran meraka dayanamayarak korkuyla '4'sayısını kullanmış. Birden önünde üzerine her çeşit değerli renkli taş kakılmış zemini olan ve ortasında, yöresinde bulunan ve her birinin ötüşü kenarlarına uyumlu seslerle yansıyan hoş cıvıltılı altın kuşların gagalarından su akıttıkları gümüş havuzlu bir oda çıkmış karşısına. Bu havuzun kenarında çepeçevre, baş döndüren çeşitlilikte renkleri olan ve se-

rin gölgesi suya düşen ağaçlardaki meyvelerinkilerle uyuşan hoş kokulu çiçek tarhları varmış. Bastığı toprak, zümrüt ve elmas tozundan imiş; ve o harika havuzun karşısında bulunan bir tahtın önüne kadar uzanıyormuş. Bu taht tek bir yakuttan yontulmuş olup bahçeden aşıp havuza yansıyan kızıl ışıltılar saçıyormuş. Bu güzellikler karşısında tacir büyülenmiş ve gördüklerine inanamayıp gözlerini kapamış. Tacir gözlerini yeniden açtığında havuza doğru, beyaz tüylerini silkeleyerek üç güvercinin yıkanmak üzere ilerlediklerini görmüş. Güvercinler havuzun geniş kenarlarına sıçrayarak, ve tacirin hayran gözlerinin karşısında, kucaklaşıp binlerce öpücüklerle oynaştıktan sonra, sırtlarından bakır tüy giysilerini çıkarıp ay kadar güzel üç genç kız görünümünde yasemin çıplaklıklarıyla belirmişler. Ve hemen kendi aralarında binlerce oyun ve çılgınlıklarına girişmek üzere, bazen gözden kayboluyorlar, bazen de büyük parlak çalkantılar arasında yeniden ortaya çıkıyorlar; ve su üzerinde sadece bir alev gibi parlayan saçları görülerek yeniden gözden kaybolmak üzere kahkahalarla gülüyorlarmış. Bu görünüm karşısında tacir kafasının içinde aklının yüzmekte olduğunu hissetmiş. Ve artık heyecanına engel olamayarak, şaşkın, havuza doğru koşmuş ve; "ey genç kızlar, ey ay parçaları, ey sultanlar!" diye haykırmış. Genç kızlar onu görünce, birer korku çığlığı atmışlar ve yeğnilikle sudan çıkarak tüy giysilerine koşmuşlar ve çıplaklıklarını bunlarla örtüp havuza gölgesi düşen ağaçların en yükseği üzerine uçmuşlar; ve oradan tacire bakıp gülmeye başlamışlar. Tacir bunu görünce ağaca yaklaşmış, başını kaldırarak , onlara, "ey sultanlarım, size yalvarıyorum, söyleyin bana siz kimsiniz?" diye sormuş. O zaman içlerinden en genci ve de güzelliği onu en çok büyülemiş olanı, "biz çokluk ülkesinin kralının kızlarıyız. Buraya sadece oynamak ve eğlenmek niyetiyle geldik!" demiş. Tacir de ona seslenerek; "Öyleyse ey hanımım, bana acı da oyunu benimle tamamlamak için ağaçtan aşağı in!" demiş. O da ona: "Acaba ne zamandan beri genç kızlar senin gibi yolunu şaşırmışlarla oynayabiliyorlar, ey tacir! Her durumda beni tanımak istiyorsan ağaca çıkman ve buradaki yasak meyveyi koparman gerekiyor," demiş. Ve bu sözleri söyleyerek, tacirin ta içine iş-

leyen bir bakış fırlatmış ve iki kız kardeşiyle gözlerinin önünden uçup kaybolmuş. Bunu görünce tacir, umutsuzluğunun sınırında, büyük bir feryat koparmış ve bayılarak ağacın dibine düşmüş. Orada ne kadar kaldığını bilmiyormuş ama yeniden kendine gelince, kuşların sorumlusunu yanı başında bulmuş. Kuşların sorumlusu yaşlı adam tacirin gözlerini açtığını görünce ona; "çocuğum, benim sözüme uymamanın sana neye mal olduğunu görüyorsun! Ben sana '4' sayılı odanın kapısını açmanı yasaklamamış mıydım?" demiş. Tacir ise hıçkırıklar koparmaktan başka bir şey söyleyememiş. Sonra doğaçlamadan kızın güzelliğini anlatan bir şiir okumuş. Bu dizeleri okuyup bitirince, yaşlı kişi ona, "başına geleni anladım. Sen, buraya bazen yıkanmak üzere gelen çokluk ülkesi kralının güvercinler gibi giyinmiş kızlarını görmüşsün!" demiş. "Bu arada bilmen gereken bir şey var," diye devam etmiş: "Burada tekil ülkesinde kendi hayatının senaryosunu sen kendin yazabilirsin ama çokluk ülkesinde senaryoyu çokluk ülkesinin kralı yazar. Ve orada insan senaryonun bütününü değil görebildiği kadarını görebilir. Oraya o yoldan gitmeyi düşlememen gerek çocuğum. Çünkü çokluğun kralı, karşıtı olan teki, kralı olduğu ülkesinin kuralları içine alır ve sen ancak çokluğun içinde bütünün bir parçası olursun. Çokluğun dansına ayak uyduramadığın zaman dansın dışında kalırsın. Senin çokluk ülkesine dönme isteğini anlıyorum. Bu çabanı, çokluk ülkesini tanıdıktan sonra bana saygılarını sunmak üzere yakında gelecek olan kuşlara seni tavsiye ederek ve sana yol göstermelerini sağlayarak kolaylaştıracağım." Bunun üzerine tacir, kızları vasıtasıyla çokluk ülkesinin kralıyla hayatı konusunda pazarlık yapıp yapamayacağını sormuş. Kuşların sorumlusu da onun bu sorusuna şu yanıtı vermiş: "Ne kralla ne kızlarıyla asla pazarlık yapılmaz. Bütün iş çokluk ülkesini tanımakta ve yapacağını ona göre yapmaktadır. O senaryoyu ânın içinde yazmaya devam eder. Senin yapacağın tek şey o senaryosunu ân içinde yazarken kendi rolünü yapabildiğin kadarıyla onun belirlemesine bırakmamandır. Bunun için de senaryosunun ne kadarını bilirsen kendi rolünde o kadar belirleyici olursun. Hem kendi dışındaki çokluğu, hem kendi içindeki çokluğu tanıman gerektiğini de sakın unutma! Sen, sa-

na tanılan şansı iyi kullan ve diğer odalarda sayıların, sayılardan oluşan dizilişlerin müziğini dinle! O müzikte çokluk kralının sırrıyla karşı karşıya gelecek ve bütün çoklukların ortak ritmini keşfedeceksin. Bu hayalden ibaret olan sayılar aleminden ayrılıp gerçek dünyaya döndüğünde aynı ritmin orada da olduğunu göreceksin. Çokluğun müziğini ancak böyle anlayabilirsin. Biliyorum ki çokluk kralının çoğalmak ve çokluk olmak için sana ihtiyacı var, zıtlıklar bir olur ve ondan yeni bir şey meydana gelir ve bu sonsuza kadar sürer. Ama yine bilirim ki çokluk kralı bütünün müziğini saklar parçasından. Notanın kendi başına bir nota olarak kalmasını ister." Kuşların sorumlusu böyle deyip taciri yalnız bırakmış. Ancak tacir yalnız başına kalınca ağaçtaki kızı tekrar görmek için yanıp tutuşmuş. Bir taraftan da kendi kendini kandırıyormuş. Eğer diyormuş, buradaki her şey hayalse, ben de o kıza dokunamayacağım demektir. O kıza dokunamazsam hiçbir değişikliğe neden olmam. Hiçbir değişikliğe yol açmıyorsam ve her şey görüntüden ibaretse ne fark eder? Bu arada demiş kendine, belki kızını elde edip hayatımla ilgili pazarlık yapabilirim. Kendini ikna eder etmez '4'sayısını kullanarak birdenbire havuzun yanındaki ağaca ulaşmış. Ağaçtaki güzeller güzeli kız onu görünce tacire dönüp; "nasıl oluyor da buraya kadar gelmeye ve ağaca çıkmaya cesaret edebiliyorsun?" diye sormuş. Tacir de ona; "sen görüntü değil misin?" diye yanıt vermiş. Kız da ona: "Ey güzel delikanlı, ağaca çık da gör," demiş. Bunun üzerine tacir ağaca uzanmış ve yasak olan elmayı tutmak istemiş. Ve o anda tacirin hesap etmediği bir şey olmuş; elma da ona dokunmuş ve hayaller gerçeğe dönüşmüş. Tacir o günden sonra hep çokluklar içinde bir parça olarak kalmış ve bütünü görebildiği kadar görmüş."

Masal bittiğinde ikimiz de birbirimize hiçbir şey söylemeden baktık. Yüzümde tuhaf bir ifade olacak ki gülümsedi ve her zamanki gibi bakışlarını kaçıran ben oldum. Elimi çeneme koyup serçe parmağımı dişlerimin arasında tuttuğumu ve onu o şekilde dinlediğimi o zaman fark ettim. Kendimi toparlayarak:

"Etkileyici ve güzel bir masal," dedim. "Ama ben düşünüyorum ki..."

Merakla yüzüme baktı.

Bakışlarımı kaçırdım ama yüzüme kan üşüşmesini engelleyemedim.

"Anlaşılan söylemek istediğiniz bir şey var ve bugün söylemeyeceksiniz."

Susmakta devam ediyordum. Ne diyeceğimi anlamıştı zaten; mutlaka anlamış olmalıydı.

"Siz bilirsiniz..."

Böyle dedikten sonra her zamanki gibi kayboldu. O gittikten sonra bir süre daha durdum yolcu dosyasında. Bu dosyaya yeni sayfalar eklemek gibi içimde bir istek var mı diye bekledim... Belki çok sonraları... Kaçarcasına dosyadan çıkıp romanımın beşinci kısmına ulaşmak için fareye dokundum. Beşinci kısım karşımdaydı.

Şehrazat'ın yazdıklarını yutarcasına okudum. Sizi bilmem ama ben yazıların düzenlenmesinden değişik bir tat aldım. Okudunuz zaten, fazla söze gerek yok! Bir de benim yazdıklarımı görseydiniz; tekrarlarla dolu, aklıma ne gelirse koyduğum, karmakarışık, gördüğünüz gibi bazı kısımları eksik bıraktığım notlarımı... Otuz sekizinci bölüm yarıda kalmış intibaı uyandırıyorsa ben yazmadığım içindir. Sonradan tamamladığım eksiklikler benim suçumdur, Şehrazat'ın değil.

O gün komitedekiler yağmurun dinmesiyle birlikte barakadan çıktılar. Komitedeki karara rağmen işçilerin çoğunun akşamdan önce oturma eyleminden haberi oldu. Haberlerinin olması jandarmanın ya da fabrikadakilerin kulağına gitmesine yol açmadı tabii. Akşam, Salman açıklama yaptığında büyük bir coşku yaşandı arabanın içinde. Herkes oturma eylemine onları kesin bir sonuca götüreceği gözüyle bakıyordu. İçlerinde işverenin eylemden sonra sendikayla masaya oturmak zorunda kalacağını düşünenler bile vardı. Gazi'dekiler ilk kez birbirlerini aramadılar o gece. Kahvelerde oyun oynayanlar direniş üstüne konuşmayıp kendilerini oyuna verdiler. Deniz'in heyecandan gözüne uyku girmedi. Salman, her ne kadar şube başkanına güveni yeniden pekişmişse de oturma eyleminde kendisinin de bir rolü olacağını düşünüyor, güçlü olduğunu duyumsamak hoşuna gidiyordu. Mert Yalman sa-

bahla ilgili bütün düşünceleri uzaklaştırdı kafasından. Bana gelince, bildiğiniz gibi uzun zamandır görmediğim Şehrazat'ı aradım bilgisayara girip.

Birazdan o sabahı siz de yaşayacaksınız. Ancak altıncı kısma geçmeden önce bu kısımda eksik bıraktığım bir iki şeyi aktarmak istiyorum. Birincisi B1 Partisi yöneticileriyle birlikte direnişi ziyarete gelen biri kadın iki yazarın işlendiği bir bölüm vardı; Şehrazat o bölümü yazılarına koymamış, koyamamış çünkü ben de notlarımı koyduğum bütün çuvalları aradığım halde rastlayamadım. İkincisi, o günlerde ara sıra direniş yerinde gözüken o partiden gelen yirmi beş yaşlarındaki bir gençten bahseden yazılardı. O yazıları tüm aramalarıma rağmen bulamadım. O gençten bahsetmeden geçmek olmaz; çünkü onun ve partisinin direnişte görmezlikten gelemeyeceğimiz bir rolü olacak (!!!) Üçüncüsü, işçilerin toprak yolun başında, çalışmaya gelen işçilerin arabalarını durdurdukları bölüm; gene Şehrazat'ın eksikliği değil, çünkü o sabahı yazmayı unutan yine benim.

Haydar Güney, sabahtan işçileri çadırın altına topladı. Herkes yarım bir çember oluşturdu. Haydar elinde o günkü gazete, ayakta, işçilerin kendisini dinlemeye hazır olduklarından iyice emin olduktan sonra gazetedeki direnişle ilgili röportajı okumaya başladı:

"Avcıları geçtikten sonra otomobilimiz ana yoldan bir yan yola saptı. Otomobilde dört kişiydik. Arkamızdan gelen arabada gençlerin oluşturduğu bir müzik grubu vardı.

Geçtiğimiz yolun iki tarafı da tarlalarla çevriliydi. Solumuzda kızgın güneşin altında yanıp kavrulan başlarını eğmiş bir ay çiçeği tarlası vardı. Sağdaki tarlaların çoğu betona kesmişti. Bunlar irili ufaklı çoğu derme çatma fabrikalardı.

Gittiğimiz yer Kıraç Beldesi'ydi. Beton yığınlarıyla yer yer delinmiş göz alabildiğine uzanan kırlıkta adressiz bir fabrikayı arıyorduk. Yol boyundaki 'Kıraç' tabelasını geçtikten sonra otomobilimiz dere yatağını andıran bir yola girdi. Oturduğumuz yerde sağa sola, yukarı aşağı zıplayarak sarıya boyalı, önü demir parmaklıklarla çevrili güzel aydınlık bir binanın önünde durduk. Çevresinde silahlı jandarmalarla gezinen, küme küme toplaşan iş-

çiler göze çarpıyordu.

Arabadan indiğimizde sert bir rüzgâr karşıladı bizi. Mıcırlarla dolu ham yol tozudu. İçimiz ürpererek bayağı üşüdük. Kısa kollu gömleklerimizin yakalarını kavuşturmak zorunda kalmıştık. Gökyüzünde iri iri bulutlar dolaşıyordu.

Geldiğimizi gören işçilerin esmer yüzlerinde ışıyan gülümsemeleri üşümemizi alıp götürdü. Onlarla kucaklaşırken içimiz ısındı.

Bizi fabrikanın dışında, parmaklıkların dibinde 'misafir otoparkı' yazılı tabelanın yanına kurdukları iplerle tutturulmuş üstü mavi naylon kaplı, önü açık çadırımsı bir yere oturttular. Buradan bakıldığında gökyüzü olduğundan da mavi gözüküyordu.

Biz oturur oturmaz jandarma komutanının yanında bulunan Petrol–Sen Sendikası İstanbul Şube Başkanı Haydar Güney seğirtti. Tombul yüzlü, deri ceketli güleç bir adamdı."

Haydar, elinde olmadan güldü bu sözleri okuyunca. Kendisini okuduğu yazılara öylesine kaptırmıştı ki, bahsedilen kişinin kendisi olduğunu ancak okuyup geçtikten sonra anlamıştı. İşçiler de onunla birlikte güldüler.

Haydar'ın okuduğu gazetedeki yazı, yazarların bir gün önceki ziyaretini anlatıyordu. Öğleye doğru kalabalık bir grupla birlikte gelmişlerdi. O gün üsteğmen fabrikanın önünden hiç ayrılmamıştı. Haydar da üsteğmene parti yöneticilerinin, ve bir müzik grubuyla birlikte iki yazarın geleceğini haber vermek zorunda kalmıştı. Üsteğmen karakoldan bir grup asker daha getirtti. Ziyaretler askerler tarafından normal bir olay gibi karşılanmıyordu. Askerler bunun gibi bütün ziyaretlere potansiyel bir tehlike olarak bakıyorlar ve ona göre önlemlerini alıyorlardı. Yazar olsun kim olursa olsun, hele bir müzik grubu; mutlaka onlara karşı tetikte olmaları gerekiyordu. Bu yüzden ziyaret bitene kadar Haydar'ın sıkıntılı ve gerilimli anları başlıyordu.

Yazarlar, işçilerle sohbet ettikten, onlara direnişle ilgili sorular sorduktan sonra kadın yazar şiirlerinden birini okumuştu. Haydar bir kez daha okudu o şiiri gazeteden:

Hehey de hey!

Bir sabahın üç kapısı var göğe

Biri korku
Çal yere!

Kadın da, adam da yaşlıydı. Yaşlı adam, bir başka şairin 'kırk ayaklı karınca' şiirini okumuştu sıra ona gelince. Çaylar içilmişti sonra ve hep birlikte karşılarındaki tarlaya gitmişlerdi. Üsteğmen ikide birde Haydar'ı yanına çağırıp ziyaretçilerin ne kadar kalacaklarını soruyordu.

Tarlaya vardıklarında herkes bağdaş kurup toprağa oturmuştu. Bağlama ve gitar eşliğinde türküler dinlediler. Herkes duygulanmış, herkesin gözleri buğulanmıştı. Bir tek Haydar Hariç! Bu arada bağlamayı çalan çocuk türkü söylerken 'omzuna koy omzuna!' deyip işçileri halay çekmeye çağırmasın mı? İşçiler halay çekmeye başlayınca üsteğmen de Haydar'ı çağırdı. Haydar, birazdan biteceğini söylerken üsteğmeni ikna etmede akla karayı seçmişti. Üsteğmenin gerilimli hali askerlere de yansımıştı.

Grubun söylediği türkülerin sonu gelmiyor, biri bitiyor, diğeri başlıyordu. Haydar, üsteğmenin çağırdığı her seferinde, şimdi bitecek diyor; diğer taraftan da hiç hoşlanmadığı bir rolü üstlenerek grubun elemanlarının kulağına usulca artık bitirirlerse iyi olacağını söylemek zorunda kalıyordu.

Belki Haydar'ın yaşadığı gerilimi çok kimse fark etmemişti. Direnişteki işçiler alışıktı zaten. Yazarlar da fark etmemiş olacak, (belki de gazeteye yazmalarının doğru olmadığını düşünmüşlerdir) Haydar'ın işçilere okuduğu satırlarda o âna şu sözlerle yer vermişlerdi:

"Neşeyle halay çekilen harman yerinden ayrılıp fabrikaya doğru yürüdüm. Jandarmalar elleri tetikte fabrikanın önüne dizilmiş bekliyorlardı. Halay çekenleri görünce onların da içi gidiyor olmalıydı. 'Hep birlikte halaya durulamaz mıydı?' diye düşündüm."

Sonunda grubun başındaki kız Haydar'ın halini anlamış ve grup birkaç türkü daha okuduktan sonra dinletisine son vermişti. Üsteğmen bununla da yetinmemiş, bu kez de yeniden ziyaretçilerin gitmelerini istemeye başlamıştı. Kim bilir Haydar Güney'i oturma eylemine sürükleyen nedenler arasında yaşadığı bu ruh hali de vardır.

Ziyaretin nasıl sonuçlandığını öğrenmek için Güney'in işçilere okuduğu satırlara kulak verelim.

"Döndüğümde halay sona ermişti. Esmer yüzlü incecik genç annelerden biri, başı önde hüzünlü bir sesle:

'Hep gelin!' diyordu.

Otomobillerimize giderken arkama baktım. İşçiler harman yerinde halka olup oturmuşlardı. Ortalarında az önce sendikalarının getirdikleri yiyeceklerle taze ekmekler duruyordu. Önce ekmeği bölüştüler.

O sırada rüzgâr durdu. Yolun tozu toprağı basıldı. Gökyüzündeki iri bulutlar dağılırken kırmızı traktör tarlayı sürüyordu."

Partili genç o günde gelmişti. B1 Partisinden demiştik; onunla birlikte partisi de sık sahnede olacak çünkü. Uzun boylu, iri yapılı, sarı saçlı, yüzündeki yumuşak sevecen ifadesiyle cana yakın... İşte Haydar'ın tam aradığı tipten; kimseye ayak bağı olmuyor çünkü... Sessiz, sakin biri... Direniş konusunda hiç ahkâm kesmiyor, ne denirse söz dinliyor, yardımcı olmaya çalışıyor. B1 Partisine gelince, gazetelerindeki yazılarıyla direnişe destek oluyorlar, Gazi mahallesinde ev ev dolaşıp işçilere erzak dağıtıyorlar... İşçilerden Selami ve Veli de seviyor bu genci, ona özel bir yakınlık gösteriyorlar. Haydar ses çıkarmıyor onun gelişlerine; hatta zaman zaman sohbet ediyor onunla. Kimi sohbetlerinde sarışın genç adam Haydar'ın sendikacılığını övüyor. İsmi de Kemal. İşçilerin yanında çok uzun kalmamaya özen gösteriyor. İşçiler çay ikram ediyorlar ona bazen. Sorulmadıkça kendi fikrini söylemiyor. En azından Haydar bunu böyle biliyor. En azından şimdiye kadar hiçbir ters hareketini görmedi Haydar. Yazarların direniş yerine gelişlerinden oturma eylemine kadar geçen dört gün süresince gözükmedi ortalarda.

İki yazarın direnişçileri ziyarete gelişlerinden iki gün, Haydar'ın işçilere bu röportajı okumasından bir gün sonra işçiler ana yolun girişinde arabaların önünü kesti. Anlatılmaya değer o günü nasıl atladığımı anlamış değilim.

Haydar, işçilerin arabaları durdurup içindekilerle konuşma isteklerine artık karşı duramayacak noktaya geldiğinde onlardan şiddete başvurmayacaklarına dair defalarca söz aldı. Yine de o sa-

bah onlardan toprak yolun girişinde ayrıldığında içinde bastıramadığı bir kaygı vardı. Yaşlı yazarın yazısında betimlediği Kıraç tabelasından sonra hemen sapılan dere yatağına benzeyen yoldu burası. Yağmurun sıkı yağdığı zamanlarda gerçekten dere yatağından farksız oluyordu. Arabaların lastiklerini içine alacak derecede çukurlar oluşuyordu o zaman. Arabalar dalgalı denizdeki tekneler gibi sağa sola yatarak ilerleyebiliyordu. Haydar, Mert Yalman'la birlikte köşede otobüsün gelmesini beklemiş, otobüs gelip işçilerden on beş kişilik bir gurup yola indiğinde, işçi minibüsünün gelişine kadar olan sayılı dakikalar içinde onlara son tembihlerini yapmış, sonra fabrikanın önüne gitmişlerdi. Otobüste onların arkasından.

Fabrikadaki bekçiler işçi minibüsünün geciktiğinin ayrımına varmışlar mıydı; bilemiyordu Haydar. O karavanın yanında turalarken devamlı saatine bakıyor, kafasındaki senaryoya göre her şeyin o dakikaya kadar çoktan bitmiş olması gerektiğini düşünüyordu. Kulübenin önünde ne askerlerde ne de bekçilerde bir hareketliliğin olmayışı endişelerini yok etmeye yetmiyordu. Sonunda büfe tarafından kırmızı minibüs gözüktü de onu meraktan kurtardı. Kırmızı minibüs sanki hiçbir şey olmamış gibi geldi ve fabrikanın açılan kapısından içeri girdi. İşçiler minibüsten indiler ve fabrikaya doğru yürüdüler. Çok geçmedi arabaları durduran grup sökün etti. Dağınık halde idiler, temsilciler yoktu aralarında, onlar sonradan geldiler.

Haydar, işçilerden her şeyin yolunda gittiğini, arabaların durdurulup içindekilerle konuşulduğunu öğrendiğinde rahat bir nefes aldı; ta ki üsteğmen arabasıyla bir saat kadar sonra gelip onları çadırın altında toplayana kadar.

İşçiler üsteğmenin burnundan soluyan öfkeli halini anlamakta zorluk çektiler; hiç kimse şiddete başvurmamıştı, işçilerle yalnızca konuşulmuştu, "fabrikaya gitmeyin, işverene alet olmayın!" denmişti onlara. Peki nedendi öfkesi?

Üsteğmen ve Haydar ayaktaydı, ötekiler dizlerinin üstüne çömelmişlerdi. Üsteğmen ellerini arkasında kavuşturmuş bir halde sert bakışlarını hepsinin üstünde gezdirdi ve dedi ki:

"Arabaların önünü kim kestiyse ayağa kalksın!"

Kimseden çıt çıkmadı. Sessiz oluşları daha da öfkelendirdi üsteğmeni. Haydar bir şey söyleyecek oldu; üsteğmen konuşturmadı onu.

"Eğer arabaları durduranlar ayağa kalkmazsa hepinizi göz altına alacağım!"

Tehdidinin arkasından önde duran bir işçiye ayağa kalkmasını söyledi.

"Söyle bakalım, kimler kesti arabaların önünü!"

Ayağa kaldırdığı işçi Kadir'di. Kadir, bir şeyler söylemeye çalıştı; bütün işçiler hep bir ağızdan: "Hepimiz!" dediler.

"Pekâlâ öyleyse! Hepinizi göz altına alıyorum!"

Üsteğmen sözlerini bitirir bitirmez işçilerin önünde sağa ve sola gerilimli bir ruh haliyle dolaşmaya başladı, başı öne eğikti; hâlâ burnundan soluyordu. İşçiler beklediler, göz altına alınacakları, arabalara doldurulup karakola götürülecekleri ânı beklediler; ancak dakikalar geçiyor bekledikleri olmuyordu. Neden sonra üsteğmen başını kaldırdı, hemen önünde endişeyle ona bakan sarı saçlı kıza:

"Söylesene neden yaptınız bunu?" diye sordu.

Sarı saçlı kızın adı Ayşe'ydi. Üsteğmenin onca kişinin arasında ona yönelmesi karşısında Ayşe bocaladı önce, bir şeyler söylemeye çalıştı; dudakları titredi:

"Biz ekmek parası için..." demeyi başarabildi, sesi ağlamaklıydı, bir o kadar da ürkmüştü. Neredeyse gözlerinden yaşlar akacaktı.

Üsteğmen bir ân dondu kaldı. Nasıl davranacağını şaşırmıştı. Artık öfkeli olmaktan çok yeniden öfkeli olmaya çalışır gibiydi; başaramadı. Duygusal ânın yıktığı otoritesini konuşarak yeniden oluşturmaya çalıştı ve dedi ki:

"Bu seferlik affediyorum; bir daha ki sefere böyle bir şey yapmaya kalkışırsanız hiç gözünüzün yaşına bakmam hepinizi göz altına alırım."

İşte o günün öyküsü böyle! Neredeyse ben de Şehrazat gibi bir anlatıcıya dönüşeceğim. Üsteğmenin o gün uygulamaktan kaçındığı gözaltı kendisini altıncı kısma saklıyordu sanki.

Sevgili okur, bunca merak uyandırdıktan sonra artık sabrını

fazla zorlamak istemiyorum. Şehrazat ikinci kitaba geçip altıncı kısmı okumayı belki bitirmiştir bile. Ona senden önce bu fırsatı tanıdığım için kızma bana; senin kaderin de bu, şayet sayfaları atlamazsan sen benimle birlikte iz sürmek zorundasın; herhalde roman sayfalar atlayarak okunmaz! Bu sayfadan sonra bir süre ayrı yerlere savruluyoruz. Biz akşam karakoldan ayrıldığımızda, işçilerle sabah fabrika önüne gitmeye karar verdik. Yarın gözaltına alınmazsam Şehrazat, sen ve ben, üçümüzün yarın gece bilgisayarda bir araya gelme şansı var.

İkinci kitapta tekrar buluşmak üzere.

Bilgisayardan çıkınca kafamı meşgul eden bir sorunun yanıtını bulmak için kitaplığımın raflarından 'Binbir Gece Masalları'nı bulup indirdim. Dr J.–C Mardrus'ün on altı ciltlik Fransızca çevirisinden o masalı aramaya koyuldum. Uzun aramalardan sonra aradığımı yedinci kitabın yüz sekizinci sayfasında buldum. Kederli yakışıklı delikanlının öyküsünün devamında üç yüz altmış altıncı gece olunca anlattıklarında buna benzer bir bölüm vardı. Yüz sekizinci sayfadan itibaren okuyarak bütün masalı bitirdim. Şehrazat daha önce Şah Şehriyar'a anlattığı bu masaldan esinlenmiş; ancak masalını bana söylemek istediklerine uygun değiştirmişti.

BİRİ YANAĞINA

VURDUĞU ZAMAN

ONA AYNI YÖNTEMLE

YANIT VERME

AMA

ÖBÜR YANAĞINI DA

ÇEVİRME

SCALA YAYINCILIK

tk.975-8535-11-0
ISBN 975-8535-42-9
9 789758 535125